

МУҒАЛИМ - ЗЕРТТЕУШІ
УЧИТЕЛЬ - ИССЛЕДОВАТЕЛЬ
TEACHER - RESEARCHER

№4

2020
г.Костанай

Сабақты зерттеу. Іс әрекеттегі зерттеу
Исследование урока. Исследование практики в действии
Lesson study Action research

Сетевой сборник статей педагогических работников НИШ по исследованию урока,
исследованию практики в действии.

Редакционная коллегия: Татимбеков Р.Ш., Жанзакова А.М., Кипшакбаева Д.С., Вартаньян Г.В., Корнеева М.С., Демесенов Б.М., Аймурзина Ж.М., Нурмагамбетов А.С., Оспанова Ш.Б., Саулебаева А.Е., Кусниярова Г.Б., Утина Р.К., Туктубаева С.А., Курмангалиева А.А., Еришева А.А., Мусабекова М.М., Дуйсекова А.Б., Жаилганова Б.Б., Едигенова Г.Т., Уразгалиева С.Б., Антаева Г.Т., Алеев Т.М.

В сборник включены статьи педагогических работников Назарбаев Интеллектуальных школ. В статьях приводится анализ процесса и результатов проведенных исследований урока, исследований практики в действии. Представляет интерес для педагогических работников по обобщению собственной практики.

**Думан Наби́льевич
САПАКОВ**

Директор
Назарбаев Интеллектуальной школы
физико-математического направления
города Костанай

Уважаемые коллеги!

В этом году мы продолжаем ежегодную традицию публикации сборника работ педагогических работников Интеллектуальных школ по исследованию урока и исследованию практики в действии. Данный выпуск сборника является по счету четвертым, и включает в себя результаты наиболее интересных исследований педагогов Интеллектуальных школ, их инновационные идеи.

У каждой школы проложен свой путь развития исследовательских навыков учителей. История исследования практики в действии в нашей школе начинается со встречи с лектором Кэмбриджского университета Роуз Маклеллан, где она впервые познакомила нас с основами Action research. Координация деятельности педагогов в данном направлении, проводилась на внутришкольных обучающих курсах, проводились мероприятия по исследованию практики в действии для учителей, результатом которых стал первый школьный сборник. Кроме того, большим подспорьем для педагогов стали обучающие видео по исследованию, размещенные на школьном портале.

Каждый год учителя принимают участие в международной научно-практической конференции, где имеют возможность представлять свою практику в различных направлениях через исследование практики в действии и исследование урока.

Надеюсь, что сборник будет полезным для вас, позволит вам изучить новые подходы к исследованию и как следствие позволит улучшить практику обучения и преподавания коллег.

Оглавление

Профессиональное выгорание и его влияние на благополучие педагога <i>Маскарова Т.О., Нусипжанова Г.К., Батталова А.С., Есбергенова Г.А.</i> <i>г. Актау</i>	1
Ағылшын тілі сабақтарында шағын әңгімелерді пайдалану арқылы 7 сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын қалай дамытуға болады? <i>Байтокаева Л.С г. Актау</i>	13
7 (Т2)-сынып оқушыларының қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен тілдік күзiреттiлiктерiн дамытуда ЛГМ-нiң рөлi қандай? <i>Танжарикова М.С., Тоганакова Р.С. г.Актобе</i>	24
How to convert less frequently used vocabulary into active for enhancing students' speech? <i>Bizhanova L. R., Koishigarina A. T. г.Актобе</i>	32
Lesson study: «Исследование использования академического языка на уроках химии» <i>Хайбулина Ж.А., Кисанова А.Б., Корганбекова Г.С.,</i> <i>Мұқашева г.Актобе</i>	41
Развитие исследовательских навыков учащихся на уроках математики через применение дифференцированных заданий <i>Воробьева И. Ю. г.Алматы</i>	55
Іс-әрекеттегі зерттеу: Ішкі дифференциация элементі «тереңдету» принципін қолдану оқушылардың талдау жасау дағдыларының дамуына қаншалықты ықпал етеді? <i>Сыздыкова Г. К., Сыдыкова Б. К.</i> <i>г.Алматы</i>	63
Оқушының дәлелдеу дағдысы мен пәндік тілін дамыту қаншалықты бақылау жұмыстарының нәтижесіне әсер етеді? <i>Әміртай Э. Т., Айтбаева</i> <i>Ж. Д. г.Алматы</i>	74
Географиялық нысандар мен құбылыстарды жобалық- модельдеу арқылы оқушылар бойында зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру <i>Телеубаев М. Т., Биримкулова Б.А. г.Алматы</i>	85
Сабақта дифференциациялық тапсырмалар қолдану және ақпаратты қабылдау ерекшеліктерін зерттеудің оқушылардың пәндік деңгейін көтерудегі маңызы <i>Сембекова А.М., Асанова О. Н., Рахимова А. К.</i> <i>г.Алматы</i>	92

The effect of physical activities on divergent thinking of middle year school students. <i>Japashov N.M., Ermilova E.V., Popkova S.V., Sembaeva S.K., Mansurova A.A., Almaty</i>	101
«Өнер пәнін химия және физика пәндерімен кіріктіре оқытып, оқушыларда өнертапқыштықты дамыту» <i>Абишева Ш.Ш., Халендеров А.А., Джапашов Н.М. Алматы қаласы</i>	112
Іс-әрекеттегі зерттеу арқылы оқушылардың ізденушілік қабілеттерін дамыту <i>Байдильдинова Д.К., Алматы қаласы</i>	126
Оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытудағы қозғаушы күш-мұғалім <i>Байжұманова А.Ж., Алматы қаласы</i>	135
Развитие исследовательских навыков учащихся в старших классах через дифференцированный подход в обучении <i>Муқанова М.А., г.Алматы</i>	142
Қазақ тілі сабақтарында синектикалық және шығармашылық ойлау тәсілдері арқылы 14-15 жастағы оқушылардың әңгіме жазу дағдысын қалай жақсартуға болады? <i>Тоқбаева А.Е., Алматы қаласы</i>	150
«Как подходы обратного дизайна способны повлиять на уменьшение разрыва между результатами суммативных оцениваний за разделы и за четверть в учебном процессе?» <i>Бейсенбекова Г. С. г.Атырау.....</i>	157
Using Short Stories in the English lesson for the development of speaking and reading skills <i>Bissengaliyeva A. г.Атырау</i>	173
Аударма жасату арқылы оқушылардың тілді меңгеруін қалай арттыруға болады? <i>Джумагалиева Б. Р. г.Атырау</i>	182
10-сынып оқушыларын өз іс-әрекеттегі зерттеулері арқылы оқылым мәтіндеріне тиімді салыстырмалы анализ жасауға қалай жеткізуге болады? <i>Каменова А. Т., Жалелова Р. Ш. г.Атырау</i>	187
Бірлескен білім алу ортасында әрбір қатысушыны қалай «белсенді» оқушыға айналдыруға болады? <i>Койшыбаева Н.О., Дуздыбаева А. Б., г.Атырау</i>	192
Как качество знаний может быть улучшено в результате развития у учащихся навыков обработки информации <i>Нуржанова Д.К., г.Атырау</i>	203
Оқылым стратегияларын тиімді қолдану оқушылардың мәтінді талдау дағдысын жақсартуға қаншалықты әсер етеді? <i>Шамшинова М.Б., г.Атырау</i>	208

Как применение «проблемно-ориентированного обучения» (problem-based learning-pbl) на уроках физики влияет на формирование исследовательских навыков учащихся 9 класса	
<i>Бейсенбекова М. С. г.Караганда.....</i>	214
Жобалау әдісін кешенді қолданудағы тың ізденістер <i>Исина Б. К.,</i>	
<i>Кабдолла Р. Ж. г.Караганда.....</i>	221
«География пәні сабақтарында жобалау-зерттеушілік технологиясы арқылы оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетін ұйымдастыру»	
<i>Харлығаш Р., Көкшетау қ.</i>	236
Развитие исследовательских навыков учащихся через применение стратегий критического мышления при изучении программирования	
<i>Бегежаева Г.И.,Ткаченко Т.А.,г.Кокшетау</i>	245
Как развить навык самообразования учащихся с применением методики «flipped classroom»? Байтемиров М. К. г.Костанай	253
Как развитию навыка письма может способствовать анализ газетных и журнальных статей <i>Бармина А. Ю. г.Костанай</i>	261
How to develop reading skills through reading strategies?	
<i>Zhanzakova A. M. Kostanay</i>	273
«Іс-әрекеттегі зерттеу» лексика және грамматикалық құрылымдарының жүйелі қолданылуы 7-сынып оқушылардың продуктивті дағдыларын дамытуға қаншалықты әсер етеді?	
<i>Исина А.Б. г.Костанай</i>	283
Математические тренажеры как эффективный инструмент развития навыков исследовательского поведения учащихся 12 классов	
<i>Искакова У. А. г.Костанай</i>	290
Teaching Profession in Kazakhstan Understanding of theories and concepts of “Teacher Professional Burnout” <i>NURGAZINA A.T.</i>	302
Как использование методики CLIL способствует развитию навыка письменной академической речи у учащихся 7 В класса на уроках всемирной истории? <i>Хайдарова А. М. г.Костанай</i>	315
Насколько эффективно использование таблицы FİLA стратегии (PBL) - проблемно-ориентированного обучения для развития исследовательских и коммуникативных компетентностей учащихся? <i>Мунарбаева Д. А.,</i>	
<i>Башенова Н. К., Шажанбаева С. Е. г.Кызылорда.....</i>	323

Мультимедиа презентация как дифференцированный способ развития продуктивных языковых навыков у учащихся 7-х классов	
<i>Абуова А. Т. г.Кызылорда .....</i>	345
Investigation of the positive influence of formative peer assessment on writing skills of 8th grade students	
<i>A.Mamadiyar, S.Zhaiyrbayev .....</i>	357
Белсенді оқыту әдістерін қолдану арқылы 8 сынып оқушыларының білім сапасын қалай арттыруға болады?	
<i>Ахметова Б.К., Беймбетов К. Ж., Ижанова Ж. О., Сулейменова С. А. г.Кызылорда.....</i>	363
Тарихи концептілер арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту	
<i>Абджалиев Н. А., Зейнулла А. Қ., Уаисова С. Р. г.Кызылорда .....</i>	375
Learning through Trial and Error: How Can Using Correction Code Affect Students' Accuracy in Writing in English class?	
<i>Meiramovna B.I., Nur-Sultan city, Akhatovna A.B., Pavlodar city.</i>	392
CASE STUDY METHOD TEACHING IN ECONOMICS	
<i>Beisenbayev A., Nur-Sultan city</i>	401
Развитие навыков описания, интерпретации и обобщения графических изображений на уроках физики в старшей школе	
<i>Гасанова Ю.Н., г.Нур-Султан</i>	407
Какие стратегии способствуют пониманию учащимися старшей школы (11-12 классов) языка визуальных текстов?	
<i>Стасишина В.Г. г. Нур-Султан</i>	414
«Мәселелік оқытудың әдіс-тәсілдері арқылы оқушылардың ақпаратты талдау дағдысын дамытуға бола ма?»	
<i>Балгина С. К. г.Павлодар .....</i>	426
Использование элементов знаковой системы как метод развития исследовательских навыков учащихся	
<i>Ермекова А. А. г.Павлодар .....</i>	432
Как использование проблемно – поискового метода способствует развитию исследовательских навыков учащихся?	
<i>Жабагина Р. М. г.Павлодар.....</i>	439
12 сынып оқушыларының зерттеушілік қабілеттерін арттыруда СІІТ технологиясын пайдалана отырып тілдік құзыреттіліктерін қалай дамытуға болады?	
<i>Каримова Н. Б., Каратаева Н. К., Жакупов Н. Р. г.Павлодар .....</i>	445
8 С сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын жоғары деңгейлі сұрақтар арқылы дамыту	
<i>Касымов Т. Ж., Касимова А. М. г.Павлодар....</i>	452

Как развить исследовательские навыки учащихся 8 класса с помощью проблемного обучения? <i>Богданова Ю.Н., г.Павлодар</i>	458
Оқушыға бағытталған оқыту. 6 сигма әдісі <i>Ахметжанова Н.Қ., Павлодар қ.</i>	465
Күрделендіру принципі арқылы оқушылардың айтылым дағдыларын қалай дамытуға болады? <i>Сапарғали М.Д., Павлодар қ.</i>	473
Методические подходы к формированию навыков аргументированного письма у учащихся старших классов НИШ <i>к.э.н.Абдулова Г. К., Зикирина С. С. г.Петропавловск.....</i>	482
Применение методики <i>clil</i> для развития академической речи учащихся на уроках физики в старшей школе <i>Криволапова М.О., Крючков В.Н.г.Петропавловск .....</i>	494
Оқушының жағымды жақтарын іс-әрекеттер арқылы ашу жолдарының тиімділігін анықтау <i>Дулатова Г. Е. г.Семей .....</i>	503
Развитие культуры академической честности в Назарбаев Интеллектуальной школе <i>Зайниева З. С. Кайыркенова Р. А. г. Семей .....</i>	512
Lesson Study: Дифференциация тәсілдемелері арқылы оқушылардың оқу дағдыларын дамыту <i>Мусина Г. С. Жайсанбаева А. Н. г. Семей.....</i>	526
Оқушылардың жазба жұмыстарының сапасына шартты белгілер қолдану арқылы кері байланыс ұсынудың әсері <i>Советова А. Б. г. Семей, Хонтай М. К. г.Караганда.....</i>	536
Как применение таблиц на уроках английского и русского языков способствует развитию исследовательских навыков? <i>Енгай Н.В., Лих И.В. г.Талдықорган .....</i>	544
Secondary Teachers' Attitudes towards Blended Learning and their practical experience <i>Ponamareva N. A. Taldykorgan .....</i>	556
Развитие исследовательских навыков учащихся на уроках информатики через использование интеграции и STEM-технологий <i>Адекенова А. Н., . г.Караганда, Ким Е.О., г.Талдықорган .....</i>	564
Үзілісті мәтіндер арқылы 8-сынып оқушыларының тілдік дағдыларын дамыту <i>Сыдықова Ж.Н., Тұрсыбаева Т. г.Талдықорган .....</i>	575
Оқылым мәтіндеріне зерттеу арқылы 9 «А» сынып оқушыларының жазылым дағдыларын қалай дамытуға болады? <i>Хусаинова Р. А. г.Талдықорган .....</i>	583

Развитие навыков саморегуляции в процессе решения экологических проблем Жамбылской области с помощью проблемно-ориентированного обучения (PBL) Аксёнова И.В., Балакина Н.В., г.Тараз	596
Инструменты организации самостоятельной деятельности учащихся на уроках истории в условиях онлайн обучения Исатаева Л.Ж. г.Тараз	604
“Designing of an individual trajectory to develop academic language in high school students” Lishanlayeva K., Taraz city	612
Motivating students to write and excel through process blogging Sarsenbayeva N.K., Absadikova I.M., Taraz city	620
Как развить исследовательские навыки учащихся с учетом индивидуальной траектории их развития? Иргалиев С. С., Опря О. В., Бакытжанова С. А., Панина О. А., Казбекова А. С., Кдыршаев О. А., Каженов Р. А. г.Уральск.....	596
Применение интервального повторения в целях улучшения показателей качества знаний Сахиева А. К., Кудабаяева Г. А., Темербаева Б. Д., Батырова Г. Б., Губина Л.В., Сралиева М. Б., Сагаденова У. М., Зеленов Б.А., Садыкова Г.Н., Золотарь М. В. г.Уральск	642
Оқушылардың физика және ағылшын тілі пәндерінен конструктивті академиялық жазылым дағдысын дамыту Кайдарова Г. М., Лукпанова А. Г г.Уральск	651
Персонализированное обучение в школе: первый опыт Ерниязова Ж. О., Сейтахметова Ж. М. г.Усть-Каменогорск	660
Developing hot reading tasks to achieve specific learning goals Umbetayeva Zh. S., Keshubayeva B. K. Ust-Kamenogorsk.....	669
Effective feedback to develop students’ research skill Kaidarova Aray Kazbekovna г.Усть-Каменогорск.....	675
Развитие исследовательских умений учащихся через реализацию интегрированных учебных проектов Попова М.В., Мукашева К.К., Садуакасова З.А., Толеужанов К.Т., Жумагазинова Н.Т., г. Усть-Каменогорск	
How to use the clil approach effectively to improve the organization of the educational process in the physics lesson Zhalmakhanova S. A. Shymkent	568
Тиімді үй тапсырмасын мектепте қалай ұйымдастыруға болады? Ахметова Г.К., Жолдасова А.А., Джунусбаева Г.А г.Шымкент.	587

«Конденсатор» тарауында құрылымдық тапсырмаларды беру арқылы оқушылардың талдау дағдысын дамыту <i>Абдикерова Ж. Р. г.Шымкент</i>	595
"Lesson study" жобасында бақылаушылар талдамасының тиімділігі <i>Тукибаева Б.А. г.Шымкент</i>	601
Сыни ойландыру арқылы зерттеу жүргізудің мүмкіндіктері мен артықшылықтары <i>Байтуреев Д. Ш. г.Шымкент</i>	610
Развитие лидерских качеств через навыки, приобретенные на уроках физической культуры <i>Тлеулов Е. Э. г.Шымкент</i>	621
Дифференциациялық оқыту әдісі арқылы оқушылардың білім сапасын қалай арттыруға болады? <i>Байдилдаева Ж. Ш. г.Шымкент</i>	627
Құрылымдық тапсырмалар қолдану арқылы оқушылардың талдау дағдысын дамыту <i>Шилмурзаев Н. А. г.Шымкент</i>	632
Influence of Concept-based learning on concrete and abstract thinking while reading authentic texts <i>Жанжігітова Г. Б. г.Шымкент</i>	640
Қашықтан оқытуды ұйымдастыруда «Концепт-карта құру» әдісін тиімді пайдалану <i>Дуйсебаев Н. С. г.Шымкент</i>	646
Развитие исследовательских навыков учащихся на уроках всемирной истории в 9-10-х классах через использование визуальных исторических источников <i>Ивашев С. В. г.Шымкент</i>	654
Екінші тілді сыныптарда дифференциациялық оқытудың қиындату түрі арқылы жазылым дағдысын дамыту <i>Темешова А. А., г.Шымкент</i>	694

Профессиональное выгорание и его влияние на благополучие педагога.

МАСКАРОВА Т.О., НУСИПЖАНОВА Г.К., БАТТАЛОВА А.С.,
ЕСБЕРГЕНОВА Г.А.

Назарбаев интеллектуальная школа
химико-биологического направления города Актау

Аннотация

Авторлар заманауи қазақстандық мектептің ең өзекті және ауқымды мәселелерінің бірі - мұғалімдердің кәсіби тұрғыдан құлдырау себептерін зерттеді. Зерттеу мақсаты мен сұрақтары анықталды, зерттеу нәтижелері туралы ақпарат қамтылды. Сондай-ақ, кәсіби құлдыраудың әр себептері бойынша жауаптар пайызын көрсететін егжей-тегжейлі мәліметтер келтірілген. Мақалада осы мәселе бойынша отандық және халықаралық ғылыми әдебиеттерге қысқаша шолу қамтылған. Мәселені шешу үшін мектеп әкімшілігіне ұсыныстар беріледі.

Аннотация

Авторы исследовали одну из самых масштабных и актуальных проблем современной казахстанской школы – причины профессионального выгорания педагогов. В исследовании были определены цель и вопрос исследования, включена информация о результатах опроса. А также представлены детальные данные с указанием процентного соотношения ответов по каждой из причин выгорания. В статье представлен краткий обзор отечественной и международной научной литературы по данной проблеме. Представлены рекомендации для администрации школы по решению проблемы.

Annotation

The authors studied one of the most ambitious and relevant problems of the modern Kazakhstan school - the reasons for the professional burnout. The researchers identified the purpose and question of the study, included the stats of the survey. And there are also provided detailed data analyzing the responses for each of the causes of burnout. The article provides a brief overview of the national and international

scientific literature on this topic. Several recommendations are provided for school administrator to solve the problem.

Введение

Аналитическая группа, состоящая из психолога, инспектора отдела кадров, учителей биологии и английского языка, решила исследовать причины профессионального выгорания и его влияние на благополучие педагога.

В целях исследования этих вопросов группа исследователей наметила план действий по изучению проблемы, была выбрана методология, изучен теоретический материал, международные практики по этому вопросу. Первостепенной задачей исследовательской работы являлось определение факторов, мешающих учителям успешно реализоваться и поддерживать гармонию. Обнаружение этих барьеров поможет искоренить обозначенную проблему, найти пути решения.

Педагогу приходится противостоять влиянию эмоциональных факторов современной профессиональной среды. То есть ему необходимо выполнить все требования, предъявляемые профессией, при этом оптимально реализовать себя в ней и получить удовлетворение от своего труда. Деятельность преподавателя непрерывно связана с общением, подвержена симптомам постепенного эмоционального утомления и опустошения, что отрицательно сказывается на исполнении профессиональной деятельности, ухудшении психического, физического, эмоционального самочувствия [1].

Определение проблемы

Профессия учителя является одной из самых стрессовых.

Это определено различными факторами:

- высокая эмоциональная включенность - эмоциональные перегрузки;
- несоответствие результатов затраченным силам;
- жесткие временные рамки (урок, четверть, год);
- неотрегулированность организационных моментов педагогической деятельности;
- ответственность перед собой, родителями, администрацией, детьми, обществом в целом за результаты своего труда.

Проблематика стрессоустойчивости человека в различных сферах деятельности с давних пор привлекала внимание психологов. Существует ряд профессий, в которых человек начинает испытывать чувство внутренней эмоциональной опустошенности вследствие необходимости постоянных контактов с другими людьми. «Ничто не является для человека такой сильной

нагрузкой и таким сильным испытанием, как другой человек», — эту метафору можно положить в основу исследований психологического феномена — синдрома эмоционального выгорания [2].

Обзор литературы

Существуют различные определения «выгорания». В наиболее общем виде это явление рассматривается как долговременная стрессовая реакция или синдром, возникающий вследствие продолжительных профессиональных стрессов средней интенсивности (в зарубежной литературе он известен под термином «burnout») [3].

Термин « Синдром эмоционального выгорания «СЭВ» в 1974 году ввел в психологию американский психиатр К. Фреденбергер. Он проявляется нарастающим эмоциональным истощением. Психолог Э. Морроу, исследуя этот синдром еще в начале 1980-х, пришел к выводу, что состояние человека,

страдающего от профессионального выгорания, можно сравнить с медленно тлеющей проводкой, которая рано или поздно приведет к катастрофе [4].

По определению К. Маслач, выгорание на работе – это синдром эмоционального истощения, деперсонализации и снижения уровня личных достижений, который часто испытывают представители профессий, требующих очень интенсивных межличностных контактов.

Исследования последних лет не только подтвердили правомерность этой структуры, но и позволили существенно расширить сферу ее распространения, включив профессии, не связанные с социальной сферой. Психическое выгорание понимается как профессиональный кризис, связанный с работой в целом, а не только с межличностными взаимоотношениями [5].

Методология: методы и инструменты исследования

Базой исследования является одна из Назарбаев Интеллектуальных школ и общеобразовательные школы. В эксперименте приняло участие 97 учителей. В исследовании были использованы количественные и качественные методы. **Для достижения максимально возможного аккуратного проведения исследования и верификации выводов была проведена триангуляция исследования:** во-первых, устные и письменные интервью учителей; во-вторых, массовые онлайн-опросы с вопросами – множественный выбор ответов, открытые вопросы, шкала; в-третьих, анализ фактических данных отдела кадров; в-четвертых, отчёты медицинской службы школ о состоянии здоровья учителей. Эти исследовательские инструменты позволили добиться получения более выверенных и правдивых данных, а также обоснованных на

них выводов с учётом всесторонних аспектов и нюансов парадигмы благополучия педагогических работников, что впоследствии влияет на результаты обучения учащихся, и всю образовательную сферу. Соединение разных методов в этом исследовании позволило получить более объективную картину явления выгорания.

Использованное в исследовании анкетирование всесторонне

охватывало деятельность педагогов, начиная с причин выбора профессии, степень мотивации к работе при поступлении на работу и в данное время о позитивных и негативных сторонах профессии, о состоянии здоровья, заканчивая причинами возможного ухода из профессии и статусе учителя.

В опросе приняло участие 85% женщин и 15% мужчин, из них 23% опрошенных работают в общеобразовательных школах, 77% - в одной из Назарбаев Интеллектуальных школ. Относительно возраста было сформировано следующее распределение:

38% - 41-50 лет,

33% - 20-30 лет,

15% - 31-40 лет,

13% - 50-60 лет.

Стаж работы рассредоточился следующим образом:

1-5 лет – 20%,

6-10 лет – 18%,

10-15 лет – 12%,

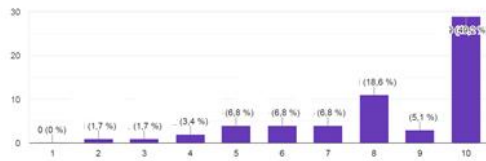
15-30 лет – 50%.

Результаты опроса:

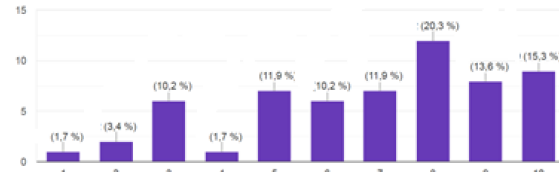
Один из ключевых вопросов касался мотива выбора профессии. Важно отметить, что на первом месте по количеству ответов оказался вариант «желание работать с детьми» - 30%, «призвание, желание работать с детьми» – 23%, «возможность творчески развиваться» – 37%.

Вопрос о степени мотивированности к работе показал снижение высокой мотивации в начале карьеры – по 10 бальной шкале, 73% оценивали на 8-10 баллов, однако в настоящее время мотивация снизилась до 49%

7. Сіздің алғашқы мектептегі (алдымен) жұмысқа кіріскен кездегі ынтаңыздың дәрежесін бағалаңыз (жігерліктеріңіз/қызығушылықтарыңыз) / Оцените степень Вашей мотивированности (воодушевленности/заинтересованности), когда Вы приступили к работе в Вашей школе? (в начале) / Evaluate, please, the extent of your motivation (enthusiasm/eagerness), when you started working at the current educational institution (at the beginning)?

8. БҮГІНГІ күнгі ынтаңыздың дәрежесін бағалаңыз / Насколько Вы оцениваете степень Вашей мотивированности СЕЙЧАС ? / To what extent are you enthusiastic NOW (How do you rate your motivation NOW)?

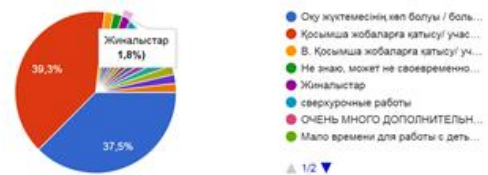

По вопросу о позитивных сторонах профессии 49% отметили постоянное творческое развитие, 27% - «я конкурентоспособный», что говорит об уверенности своего квалификационного уровня, 20,3% - «меня ценят и уважают на работе», что подчеркивает важность для учителя признания его труда.

9. Сіздің мамандығыңыздың жақсы жақтарын белгілеңіз. / Отметьте позитивные стороны вашей профессии. / Mark those features of the profession you consider as positive

10. Сізге жұмысты тиімді орындауға кедергі келтіретін негізгі себептер қандай? / Каковы основные причины, мешающие вам эффективно выполнять свою работу? / What are the main factors, which hinder your super-efficient performance?

Основными причинами, мешающими эффективно выполнять работу учителя отметили: 37% - большую учебную нагрузку, 63% опрошенных отметили работу, связанную с выполнением дополнительных отчетов, собраний, сверхурочных работ и др.

При этом в ходе опроса были выявлены и многие проблемные моменты. На вопрос «Хотите ли вы уйти из профессии?» 55% ответили отрицательно, что подтверждает верность долгу и любви к профессии, несмотря на трудности. Но вместе с тем 24% «думают уйти о профессии», что говорит о неудовлетворенности профессией.

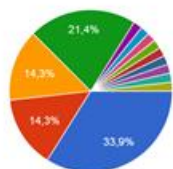
Возможными причинами ухода из профессии 33,9% указали – «невозможность уделить внимание семье», что конечно напрямую связано с тем, что и дома

учитель продолжает готовиться к урокам. 21,4% указали причиной ухода из профессии проблемы со здоровьем, и по 14,3% - невозможность уделить внимание себе.

17% опрошенных ответили, что часто болеют, 48,3% ответили, что болеют редко или 26% - никогда. Гипертония является частой причиной заболеваний

учителей - 49,5%, 9,5% опрошенных отметили, что имеют сердечно-сосудистые нарушения. Сведения о состоянии здоровья учителей были подтверждены медицинской службой школ по числу обращений и сведений о заболеваниях.

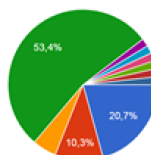
11. Жұмыстан кетуге мүмкін себептер/ Возможные причины ухода из профессии? What are possible reasons for your leaving the profession?

- өзі отбасына кеніл белу мүмкін емес...
- өзіне өмір сүру мүмкін емес / нево...
- өзіне қызық жоқ
- денсаулық мәселелері / проблемалары...
- өзі отбасына кеніл белу мүмкін...
- Эмоциональное выгорание, посто...
- Неудовлетворенность
- Ондай жоқ

▲ 1/2 ▼

15. Қоғамдағы мұғалім мамандығының мәртебесін қалай арттыруға болады? / Как повысить престиж и статус учительской профессии в обществе? / How to raise the prestige and status of the teaching profession in society?

- Әлеуметтік жағдайлар / қоғамдағы мәртебе
- Әлеуметтік жағдайлар / қоғамдағы мәртебе
- Әлеуметтік жағдайлар / қоғамдағы мәртебе
- Әлеуметтік жағдайлар / қоғамдағы мәртебе
- Әлеуметтік жағдайлар / қоғамдағы мәртебе
- Әлеуметтік жағдайлар / қоғамдағы мәртебе
- Әлеуметтік жағдайлар / қоғамдағы мәртебе
- Әлеуметтік жағдайлар / қоғамдағы мәртебе

▲ 1/2 ▼

Большее половины - 53% опрошенных считают, что достойная зарплата и 10%, что социальные льготы будут способствовать повышению престижа профессии педагога.

Таким образом проведенное анкетирование выявило состояние различных сторон работы учителя и в дальнейшем вместе с другими данными исследования способствовало формулированию последующих выводов.

В исследовании был также применен опросник на выгорание МВИ.

Авторами методики (опросника) являются американские психологи.

К. Маслач и С. Джексон. Опросник предназначен для измерения степени выгорания в профессиях типа «человек – человек». Данный вариант адаптирован Н. Е. Водопьяновой.

Опросник включал 22 утверждения. Для ответов предлагались следующие слова: никогда, очень редко, редко, иногда, часто, очень часто, каждый день [6,7].

Никогда	Очень редко	Редко	Иногда	Часто	Очень часто	Каждый день
Утверждение				Утверждение		
1. Я чувствую себя эмоционально опустошенным.				12. У меня много планов на будущее, и я верю в их осуществление.		
2. После работы я чувствую себя как «выжатый лимон».				13. Моя работа все больше меня разочаровывает.		
3. Утром я чувствую усталость и нежелание идти на работу.				14. Мне кажется, что я слишком много работаю.		
4. Я хорошо понимаю, что чувствуют мои подчиненные и коллеги, и стараюсь учитывать это в интересах дела.				15. Бывает, что мне действительно безразлично то, что происходит с некоторыми моими подчиненными и коллегами.		
5. Я чувствую, что общаюсь с некоторыми подчиненными и коллегами как с предметами (без теплоты и расположения к ним).				16. Мне хочется уединиться и отдохнуть от всего и всех.		
6. После работы на некоторое время хочется уединиться от всех и всего.				17. Я легко могу создать атмосферу доброжелательности и сотрудничества в коллективе.		
7. Я умею находить правильное решение в конфликтных ситуациях, возникающих при общении с коллегами.				18. Во время работы я чувствую приятное оживление.		
8. Я чувствую угнетенность и апатию.				19. Благодаря своей работе я уже сделал в жизни много действительно ценного.		
9. Я уверен, что моя работа нужна людям.				20. Я чувствую равнодушие и потерю интереса ко многому, что радовало меня в моей работе.		
10. В последнее время я стал более «черствым» по отношению к тем, с кем работаю.				21. На работе я спокойно справляюсь с эмоциональными проблемами.		
11. Я замечаю, что моя работа ожесточает меня.				22. В последнее время мне кажется, что коллеги и подчиненные все чаще перекладывают на меня груз своих проблем и обязанностей.		

К. Маслач и С. Джексон выделили три основные составляющие профессионального выгорания:

эмоциональную истощенность - наличие чувства эмоциональной опустошенности и усталости от работы;

деперсонализацию - циничное отношение к труду и объектам своего труда;

редукцию профессиональных достижений - возникновение у специалиста чувства некомпетентности и осознание неуспеха в выбранной профессии.

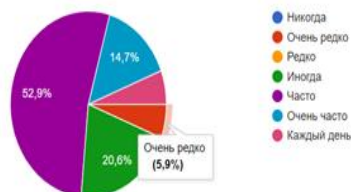
В ходе опроса были выявлены следующие результаты:

1. По шкале «Редукция профессиональных достижений»: ответы «да» по пунктам **4, 7, 9, 12, 17, 18, 19, 21** - осознание своей некомпетентности, неуспешности в профессиональной деятельности, которая ослабляет общую мотивацию, прекращает творческое развитие человека как личности. В среднем **20%** педагогов испытывают низкую мотивированность к своей деятельности: «Иногда я хорошо понимаю, что чувствуют мои коллеги и

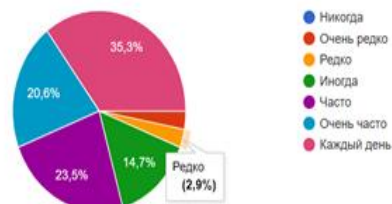
стараюсь учитывать это в интересах дела» (20%), «иногда я могу создать атмосферу доброжелательности и сотрудничества в коллективе» (24,2%), «Иногда я справляюсь с эмоциональными проблемами» (21,2%) и т.д. Данное исследование выявило, что «выгорание» по шкале редукция личных достижений у педагогов проявляется либо в тенденции негативного оценивания себя, своих профессиональных достижений, либо проблема лежит в личностных факторах - недостаточная сформированность эмоциональной компетенции. Такие результаты наводят на мысль, что педагог в коллективе

утрачивает чувство собственной значимости в профессиональном плане, не видит перспектив своего дальнейшего развития – значит, снижается включенность в работу.

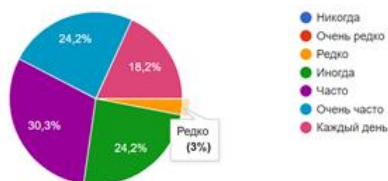
4. Я хорошо понимаю, что чувствуют мои подчиненные и коллеги, и стараюсь учитывать это в интересах дела.

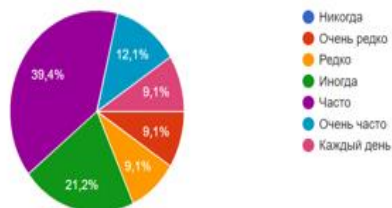
12. У меня много планов на будущее, и я верю в их осуществление.

17. Я легко могу создать атмосферу доброжелательности и сотрудничества в коллективе.

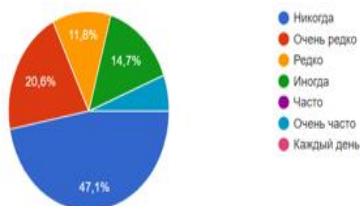
21. На работе я спокойно справляюсь с эмоциональными проблемами.

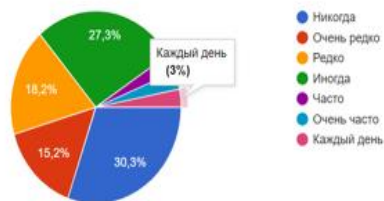
2. По шкале «Деперсонализация» - ответы «да» по пунктам 5, 10, 11, 15, 22 – указывают на негативное отношение к человеку, отрицательное либо

безразличное восприятие коллег, детей. **27%** педагогов отмечают в себе изменения в отношении с коллегами и восприятии детей. Данное составляющее характеризуется падением общего энергетического тонуса, ослаблением нервной системы. Все реже проявляются положительные эмоции, полностью или частично утрачивается интерес к человеку - субъекту профессиональной деятельности. Отсюда вывод, что выявленная деперсонализация педагогов, приводит к личностной отстраненности, проникает в установки, принципы и систему ценностей личности, искажает интегративный компонент личностной зрелости, вследствие чего позитивное отношение к миру меняется на противоположное.

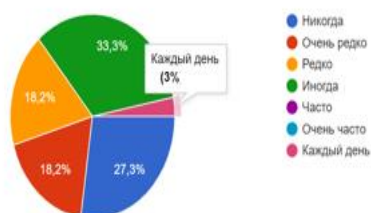
5. Я чувствую, что общаюсь с некоторыми подчиненными и коллегами как с предметами (без теплоты и расположения к ним).

10. В последнее время я стал более «черствым» по отношению к тем, с кем работаю.

15. Бывает, что мне действительно безразлично то, что происходит с некоторыми моими подчиненными и коллегами.

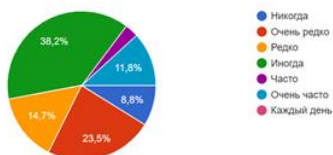
22. В последнее время мне кажется, что коллеги и подчиненные все чаще перекалывают на меня груз своих проблем и обязанностей.

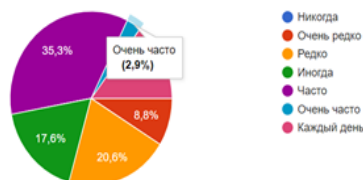
3. Самые высокие показатели – по первой шкале «Эмоциональное истощение» (пункты - 1,2,3,6,8,13,14,16,20) у педагогов (35,3% - каждый день после работы я чувствую себя как «выжатый лимон») проявляется в плохом физическом самочувствии и нервном напряжении, сниженным эмоциональным фоном настроения. Вслед за этим может возникнуть чувство

опустошенности, беспомощности и безнадежности и полное безразличие к потребностям окружающих других людей. Это чревато для педагогов физическим, умственным и эмоциональным истощением.

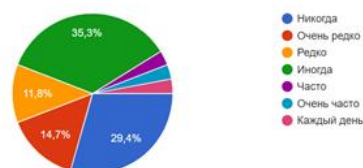
1. Я чувствую себя эмоционально опустошенным.

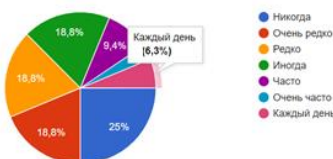
2. После работы я чувствую себя как «выжатый лимон»

13. Моя работа все больше меня разочаровывает.

20. Я чувствую равнодушие и потерю интереса ко многим, что радовало меня в моей работе.

Таким образом, проведенное исследование позволило увидеть современное состояние профессиональной деятельности учителя в различных аспектах.

Исследователи пришли к следующим выводам:

1. Были выявлены стороны, которые укрепляют престиж профессии учителя в обществе, и факторы, мешающие учителю реализоваться в профессии.
2. Синдром «эмоционального выгорания» оказывает негативное влияние на все стороны жизни педагогов: в физическом, умственном и эмоциональном плане, является препятствием в установлении нормального взаимодействия с детьми, родителями, и с близким окружением.
3. Состояние «эмоционального выгорания» является сигналом психологического неблагополучия педагога, которое отражается на качестве профессиональной деятельности.
4. У педагогов на недостаточном уровне сформирована эмоциональная компетентность.

5. Синдром эмоционального выгорания не зависит или в незначительной степени зависит от стажа педагогической работы.

В ходе исследования определены факторы, приводящие к эмоциональному истощению, - сверхурочная работа, высокая учебная нагрузка, недостаточное качество жизни. Невозможность удовлетворить потребность в стабильности и оптимальном соотношении карьеры, личной жизни и саморазвития также способствует эмоциональному напряжению.

Чтобы предотвратить синдром эмоционального выгорания педагогам предлагается следующее:

- определить свой тип выгорания;
- осознать последствия выгорания;
- оценить, насколько любите работу;
- фокусироваться на зоне влияния, а не зоне забот;
- победить прокрастинацию (откладывание дел);
- участвовать в карьерных коучингах;
- читать актуальные статьи;
- прочитать книгу о выгорании;
- если уже на грани полного выгорания — взять отпуск.

Также исследователи предложили рекомендации для администрации школы

- вооружить педагогов знаниями психогигиены труда в своей профессиональной сфере и приемами активной саморегуляции (психогимнастика, аутотренинг);
- содействовать формированию коммуникативной компетентности (интерактивная дискуссия);
- развивать навыки анализа профессиональных ситуаций (ролевая игра, фокус-группа, кейс-метод);

- индивидуальные формы методической работы с учителями, основное предназначение которых связано с выявлением и раскрытием личностного и профессионального потенциала учителей;
- установление позитивной эмоциональной атмосферы в школьном коллективе,
- эффективное применение распределенного лидерства.

Литература, ссылки:

1. Китаев-Смык Л.А. Психология стресса. Москва, Наука, 1983 г., 368 с.
2. Рогинская Т.И. Синдром выгорания в социальных профессиях. Психологический журнал 2002 г. №3, с.85-95
3. Форманиук Т.В. Синдром «эмоционального сгорания как показатель профессиональной дезадаптации учителя». Журнал «Вопросы психологии», 1994 г. №3
4. Орел В.Е. «Феномен выгорания в зарубежной психологии: эмпирические исследования», Журнал практической психологии и психоанализа, 2001 г. №3
5. Методика «Диагностика профессионального выгорания» (К. Маслач, С.Джексон)
<https://nsportal.ru/vuz/psikhologicheskie-nauki/library/2017/06/14/metodika-diagnostika-professionalnogo-vygoraniya-k> (29.10.2018 г.)
6. Водопьянова Н. Е. Синдром «психического выгорания» в коммуникативных профессиях // Психология здоровья / Под ред. Г. С. Никифорова. СПб., 2000 г.
7. Опросник на выгорание.

https://psihologia.biz/psihologiya-psihologiya-obschaya_693/oprosnik-vyigorie-mbi-29930.htmlhttps://psihologia.biz/psihologiya-psihologiya-obschaya_693/oprosnik-vyigorie-mbi-29930.html (29.10.2018

Ағылшын тілі сабақтарында шағын әңгімелерді пайдалану арқылы 7 сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын қалай дамытуға болады?

Байтокаева Л.С. - Ақтау қаласындағы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Аннотация

Іс-әрекетті зерттеу аясында жазылған бұл мақаланың мақсаты ағылшын тілі сабақтарында шағын әңгімелер арқылы оқу (story-based learning) тәсілдемесінің түрлі әдістерін қолданып, оларды оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуда тиімді пайдалану жолдарын анықтау болып табылады. Қолданылған әдістердің нәтижесінде оқушылардың зерттеуге қажетті қандай дағдыларды меңгергені баяндалады, іс-әрекетті зерттеу нәтижелері таныстырылады.

Аннотация

Целью данной статьи, написанной в рамках исследования в действии, является определение эффективных методов использования обучения на основе коротких рассказов на уроках английского языка для способствования развитию исследовательских навыков учащихся 7-го класса. Также в статье повествуется о навыках, приобретенных учащимися для осуществления их

дальнейшей исследовательской деятельности. Представлены результаты исследования в действии.

Annotation

The following article written within Action research aims at identifying the effective ways of using several strategies of story-based learning approach at the English lessons in order to foster the development of grade 7 learners' research

skills. It provides the Action research results highlighting the skills and abilities students have developed for their engagement in the future research projects.

Мектеп оқушыларын қазіргі заман талабына сай тұлға ретінде қалыптастыру үшін олардың бойында өмірге қажетті дағдыларды ерте кезден бастап дамытудың маңыздылығы зор. Мұғалімдер осы міндетті жүзеге асыруда өздерінің оқыту тәжірибесіне үлкен өзгерістер енгізді. Оқушылар ынтымақтастық пен бірлесіп оқуды, оқулықтағы мәліметтерді талдау мен оларды өмірде қолдануды, сыни тұрғыдан ойлау мен әртүрлі мәселелерді шешуді, шығармашылық ойлау мен өзін-өзі реттеуді сәтті түрде игеріп жатыр. Осы қабілеттермен қатар, оқушылардың зерттеушілік дағдылары қатар дамиды.

Назарбаев Зияткерлік мектебіне алғаш рет қадам басқан 7 сынып оқушыларының оқуға деген қызығушылығы мен уәждемесі ерекше болады. Олардың ағылшын тілін үйренуге деген ықыласын жоғалтып алмау үшін сабақтарыма әртүрлі қызықты әдістер мен тәсілдерді іздеймін. Осындай әдістердің ішінде сабақта шағын әңгімелер арқылы оқу (story-based learning) тәсілдемесі өзіме де, оқушыларыма да ерекше ұнады.

Өзімнің оқыту тәжірибеме үздіксіз рефлексия жасаудың нәтижесінде және оқушыларымның бойында зерттеушілік дағдыларын дамыту мақсатында “Ағылшын тілі сабақтарында шағын әңгімелерді пайдалану арқылы 7 сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын қалай дамытуға болады?” зерттеу сұрағы аясында іс-әрекетті зерттеу жұмысын бастадым. Зерттеу бес ай бойы жүргізілді және зерттеуге 16 оқушы ерікті түрде қатысты.

Іс-әрекетті зерттеуді бастамас бұрын және зерттеу жұмысын жүйелі түрде жүргізуді ұйымдастыру мақсатында үш зерттеу сұрағын құрастырып алдым. Олар:

✓ Шағын әңгімелер арқылы оқу (story-based learning) тәсілдемесінің қандай тиімді жақтары бар?

✓ Шағын әңгімелер арқылы оқу (story-based learning) тәсілдемесінің оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға бағытталған қандай әдістері бар?

✓ Шағын әңгімелер арқылы оқу (story-based learning) тәсілдемесі туралы оқушылардың өз ойлары қандай?

Зерттеуімнің мақсаты шағын әңгімелер арқылы оқу (story-based learning) тәсілдемесінің түрлі әдістерін оқытуда қолданып, оларды оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуда тиімді пайдалану жолдарын анықтау болып табылады.

Кез келген зерттеу әдебиетке шолу жасаудан басталады. Зерттеуімнің алғашқы кезеңінде оқушылардың бойында зерттеушілік дағдыларын дамытудың маңыздылығы, шағын әңгімелер арқылы оқу (story-based learning) тәсілдемесінің тиімділігі және осы әдістердің оқушылар мен мұғалімдерге беретін пайдасы туралы әртүрлі зерттеушілердің жұмыстарымен таныстым.

Әдебиетке шолу

Әдебиетке шолу жасаудың нәтижесінде зерттеушілік дағдылардың маңыздылығы, оқыту үрдісінде шағын әңгімелерді қолданудың тиімділігі жөнінде көптеген ақпарат алынды.

Зерттеушілік қабілет мәселені шешу, сыни ойлау, талдау жасау және нәтижелерді тарату дағдыларынан құралады. Зерттеушілік дағдыларға көбінесе университетте оқығанда баса назар аударылады. Алайда осы қабілетті қалыптастыру жұмысы бастауыш сыныптан басталуы қажет [4]. Егер оқушылардың зерттеушілік дағдылары ерте кезден бастап баса назарда болса, олар бақылау, әрекет ету, үйлестіру, зерттеуге деген көзқарасты қалыптастыру, сұрақ қою, мәселелерді шешу, т.б. жақсы зерттеушіге қажетті барлық қабілеттерді игереді. Зерттеушілік дағдыларының көмегімен оқушылар мәселені шешуге керекті материалдар мен мәліметтермен жұмыс жасауды, оларды талдауды және қорытынды шығаруды, нәтижелермен өзгелермен бөлісуді жүзеге асыра алады [6].

Ал шағын әңгімелердің көмегімен оқытудың оқушылар мен мұғалімдер үшін көптеген пайдалы жақтары бар. Біріншіден, оқушылар әңгіме оқығанды

және тыңдағанды қатты ұнатады. Оқушылар әңгімелер арқылы оқу үрдісіне толықтай қатысады. Олар оқылым дағдысымен қатар, тыңдалым, айтылым және, тіпті, жазылым дағдыларын дамытады.

Әңгімелер - оқушылардың жан-жақты дамуында үлкен роль атқаратын күшті құрал. Оқушылар тілді үйренумен қатар, эмоционалды, әлеуметтік және интеллектуалды тұрғыдан қолдау алады [5]. Сыныпта бір-бірімен қарым-қатынас жасауы, ынтымақтастық, талқылауларға қатысу және оқушылардың бірін-бірі құрметтеуі олардың әлеуметтік тәжірибесін арттырады [1].

Екіншіден, әңгіме мұғалім үшін өте бай ресурс және ол алуан түрде пайдалануға ыңғайлы. Әңгімелер тілдік дағдылармен қатар, оқушылардың сөздік қорын байытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, әңгімелер сабаққа шығармашылық рең береді.

Мұғалімге кез келген тақырыпта әңгіме табуына болады. Оқытуда олар жылына бес-алты әңгіме қолдана алады [5]. Алайда оқу бағдарламаларында әңгімелерді пайдалану қарастырылмаған. Осыған қарамастан, мұғалімдер әңгімелерді оқыту үрдісіне өздері енгізіп, тиімді түрде пайдалануда. Көптеген мұғалімдер әңгімелердің сынып ішіндегі тәртіпті реттеуші ролін байқаған. Әңгімелер оқушылардың тыныш отыруына ықпал етіп, көңілдерін көтере алады [2].

Зерттеу мақалаларына шолу жасау барысында сабақта шағын әңгімелерді пайдаланудың оқушылардың нақ зерттеушілік дағдыларын дамытудағы ролі туралы мағлұмат табылмады. Бұл зерттеу жұмысымының тақырыбының өзекті екеніне сенімділік берді.

Зерттеуге қажетті бастапқы мәліметтер

Іс-әрекетті зерттеу бойынша сабақтарымды жоспарлау үшін алдымен оқушылардан біршама ақпарат алдым. Оларға бес сұрақтан құралған қағаз түріндегі сауалнама тараттым. Сауалнама нәтижесі төмендегі кестеде берілген:

№	Сауалнамадағы мәлімет	Қатысқан оқушылар саны	Таңдаған оқушылар саны
1	Маған әңгімелер ұнайды	16	12

2	Маған ақпараттық мәтіндер, мақалалар, жаңалықтар ұнайды	16	4
3	Маған әңгімелерді оқыған ұнайды	16	10
4	Маған әңгімелерді оқыған ұнамайды	16	6
5	Мен әңгімелерді өз-өзіме іштей оқығанды ұнаматамын	16	9
6	Мен әңгімелерді өз-өзіме дауыстап оқығанды ұнаматамын	16	1
7	Мен әңгімелерді маған біреудің оқып бергенін ұнатамын	16	6

Сонымен қатар, сауалнамада оқушылар сабақта әңгімелер арқылы оқу туралы өз ойларын да жазып берді. Мысалы, “Әңгімелер қысқа болып келеді, сондықтан оларды оқу жеңіл”, “Олар бәрінен де қызықты және оларды түсіну оңай”, “Әңгімелерден көп нәрсе үйренуге болады”, “Маған адамның қиялынан туындаған әңгімелер ұнайды” және т.б. Оқушылардың жауаптары олардың осы тәсілдемеге деген оң көзқарастарының бар екенін көрсетті.

Сауалнама нәтижелері оқушылардың нені қалайтыны туралы бастапқы ақпарат берді. Сабақтарымды жоспарлауда оқушылар таңдауын есепке алуға тырыстым. Таңдалған зерттеу сұрағы бойынша 7 сыныптарда жұмыс жасайтын әріптестеріммен кеңесіп, олардан шағын әңгімелер арқылы оқу тәсілдемесі туралы жақсы пікірлер естідім. Әріптестерімнің ойынша, бұл тәсілдеме оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай, олардың ағылшын тіліне деген қызығушылығын оята алатын қызықты әдістерді қамтиды.

Сабақтарда пайдаланылған әдіс-тәсілдер

Шағын әңгімелер арқылы оқу тәсілдемесінің тиімділігінің бірі әңгімелерді оқу үрдісінде сан түрлі түрде қолдануға болады. Зерттеу жұмысымның барысында екі негізгі бағыт бойынша сабақтар жоспарланып, өткізілді:

1. шағын әңгімелерді топта оқу
2. шағын әңгімелерді видео форматында көру

Оқу бағдарламасының әр тарауына екі бағыт бойынша екі түрлі сабақ өткізілді, яғни бір тараудың ішінде бір сабақта әңгімені оқуға басымдылық

танытылса, екінші сабақта әңгімені видео түрінде көру жүзеге асты. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай шағын әңгімелер таңдалды. Әңгімелер бойынша құрастырылған тапсырмалар оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға бағытталды. Әңгімелерді оқу барысында оқушыларға әңгімені іштей оқуына және топ мүшелерінің біреуінің оқып беруіне жағдай жасалды. Сабақта қолданылған әдістер өте көп болды. Солардың ішіндегі ең қызықты әдістер топтамасы төменде ұсынылады:

“Аралас-тоқта-жұптас” әдісі. Бұл әдіс арқылы оқушылар мұғалім алдын ала дайындаған сұрақтарға жауап береді. Сұрақтар әңгіменің мазмұны бойынша құрастырылған болмауы қажет. Сұрақтарды дайындауда мұғалім Блум таксономиясының сұрақтар үлгісін (Bloom’s Taxonomy of Questions) негізге ала алады. Талдау, синтездеу және бағалау деңгейі бойынша ұсынылған сұрақтар үлгісін пайдалана отырып, мұғалім кез келген әңгімеге қызықты сұрақтар құрастыра алады. Сұрақтарды Power Point презентациясына жазуға немесе ауызша қоюға болады. “Аралас-тоқта-жұптас” әдісін жүзеге асыру үшін мұғалім оқушылардың барлығынан орындықтарынан тұруын өтінеді және көңілді әуен қосады. Әуен ойнап жатқанда оқушылар сынып бөлмесінің ішінде жүріп, бір-бірімен араласады (оқушылар билесе де болады). Мұғалім әуенді тоқтатқанда, оқушылар жақын тұрған адаммен бірігіп, жұп құрайды. Жұптар мұғалім қойған сұрақтарды орындарында тұрып талқылайды.

“Әңгімеге оқушылардың өз сұрақтары” әдісі. Бұл әдіс әңгімелерді оқу және оларды видео түрінде көру кезінде де пайдаланыла береді. Оқушыларға әңгіме бойынша кілт сөздер беріледі. Берілген кілт сөздердің негізінде оқушылар әңгімеге алдын ала өз сұрақтарын (3-5 сұрақ аралығы) құрастырады. Сұрақтардың ішінде әңгімеге мүлдем қатысы жоқ сұрақтар болуы мүмкін. Бұдан кейін оқушылар әңгімемен танысады. Әңгімемен танысқан соң мұғалім оқушылардың назарын өздері құрастырған сұрақтарға қайта аударады. Бұл жолы оқушылар әңгімеге сәйкес келмейтін сұрақтарды анықтауы қажет және оларды қаламмен сызып тастаса да болады. Мұғалім мен оқушылар бірлесіп, құрастырылған сұрақтарды іріктеп, жинақтап, тақтаға жазып қояды. Соңында оқушылар жұпта немесе топта сұрақтарға жауап береді. Бұл әдісті қолдану барысындағы алғашқы сабақтарда оқушылар қарапайым, жеңіл сұрақтар

құрастыруы мүмкін. Алайда жоғары деңгейлі сұрақтармен жиі жұмыс жасағаннан кейін оқушылардың сұрақтарының мазмұны да біртіндеп өзгере бастайды. Орынды, керекті ақпаратқа қол жетуді қамтамасыз ететін сұрақтарды қойып үйрену оқушылар үшін өте қажетті дағды, себебі дұрыс сұрақ қоя білу зерттеушілік жұмыстың маңызды құрамдас бөлігі.

“Әңгіме бойынша интервью” әдісі. Бұл әдісті жүзеге асыру үшін мұғалімге бір-бірімен байланысқан бірнеше әңгіме тапқан жөн. Мысалы, осы әдісті пайдалану үшін сабақтарымның бірінде Күн жүйесіндегі планеталар мен аспан денелері туралы әңгімелер қолданылды. Интервьюді жүзеге асыру үшін әр оқушыға бір планетаның немесе аспан денесінің атауы берілді. Мәтіндерде әр планета мен дене өзі туралы әңгіме айтып берді.

Оқылатын әңгімелер саны сыныптағы оқушылар санымен бірдей болуы керек. Сыныпта 12 оқушы болса, олардың әрқайсысында бір әңгімеден болады, яғни сабақта 12 қысқа әңгіме қолданылады. Әрине, мұндай әңгіме табу қиынға соғады. Әдісті жүзеге асыру үшін тақырып бойынша қысқа мәтіндер тауып, мұғалімге сол мәтіндерді әңгіме түрінде қайта жазуына болады. Бұл мұғалімнен көп дайындықты талап етеді, алайда әдістің өзі оқушылар үшін қызықты өтеді. Сонымен, әр оқушы өзіне берілген әңгімені оқиды. Әңгімені оқып, түсінуге мұғалімге оқушыларына біршама уақыт бергені дұрыс. Бұдан кейін оқушылар мен мұғалім әңгімелер туралы ақпарат алуды қамтамасыз ететін интервью сұрақтарын бірге құрастырады. Бұл кезеңде мұғалімнің қолдауы аса қажет, себебі оқушылар сұрақ жасауда қателіктер жіберуі мүмкін. Құрастырылған интервью сұрақтарын пайдаланып, оқушылар бірнеше планета мен аспан денелерімен сөйлесіп, олардан интервью алады. Соңында оқушыларға интервью арқылы тапқан ақпаратпен бүкіл сыныппен бөлісуіне болады.

“Әңгімедегі проблеманы анықтау және өз шешімін ұсыну” әдісі. Бұл әдіс бойынша оқушылардың шағын топтарда жұмыс жасағаны абзал, себебі оқушылар талқылау жасап, бір-бірімен кеңесуі қажет. Оқушылар алдымен өздеріне берілген әңгімені оқиды немесе видеосын көреді. Кез келген әңгімеде жасырынған немесе ашық түрде көрсетілген проблема болады. Оқушылар топта жұмыс жасап, әңгімедегі проблеманы анықтайды. Анықталған

проблеманың не себепті проблема екенін түсіндіру үшін оқушылар әңгімеден дәлелдер келтіреді. Одан кейін топтар әңгімедегі проблемаға өз шешімдерін ұсынады. Анықталған проблема мен өздері ұсынатын шешімін оқушылар басқа топтарға таныстырады.

Зерттеудің нәтижелері

Сабақтарда ұсынылған әдістер бойынша оқушылардан үнемі рефлексия және кері байланыс алынып отырды. Зерттеудің нәтижелерін нақтылау үшін екі фокус-топпен интервью жүргізілді. Әр фокус-топ 8 оқушыдан құралды. Интервьюге қатысу ерікті түрде болды.

Зерттеудің шынайылығына қол жеткізу мақсатында оқушылардың сабақтар бойынша берген рефлексиясы мен кері байланысынан алынған мәліметтер және оқушылардың интервьюде берген ақпараты бір-бірімен салыстырылды. Нәтижесінде:

✓ Оқушылардың 11-і әңгімелерді видео түрінде көргенді ұнатса, қалған 5-і әңгімелермен оқып танысқанды қалайтынын мәлімдеді. Сабақта көрсетілген видеолар мультфильмдер болғандықтан, оқушылардың басым бөлігі әңгімелермен осы формада танысуды ерекше ұнатқан. Қалған 5 оқушы кітап оқудың сүйікті хоббилері екенін айтып, сол себепті видео көруден гөрі, әңгіме оқуды таңдайтынын мәлімдеді.

✓ Сабақтарда қолданылған ағылшын тіліндегі әңгімелер интервьюға қатысқан 9 оқушыға толықтай түсінікті болса, қалған 7 оқушы әңгімелерді түсінуде біршама қиындықтарға тап болды. Атап айтқанда, қиындықтар ағылшын тіліндегі кейбір сөздерді және сөйлемдерді түсінбеуден туындады. Сабақтарда оқушыларға әңгімелер жеңіл түрде ұсынылғанмен, кейбір сөздер мен сөйлемдер әлі де бірнеше оқушыларға түсініксіз болғаны белгілі болды.

✓ Сабақтарда әңгіме бойынша берілген тапсырмалар оқушылардың барлығына ұнады. Олар әңгімелер арқылы да өмірге қажетті нәрселерді игеруге болатынын айтты.

✓ Шағын әңгімелер арқылы оқу тәсілдемесінің нәтижесінде оқушылар орынды сұрақтар қою және жоғары деңгейлі сұрақтарға жауап беруді, әңгімеден қажетті ақпаратты табуды, проблеманы анықтауды, проблемаға

Оқушылардың рефлексия жазбалары

Қорытынды

Оқыту үрдісінде шағын әңгімелерді пайдалану арқылы сабақта оқушылардың көңіл-күйін көтеріп қана қоймай, өмірге қажетті фактілерді оларға қолжетімді түрде таныстыруға болады. Сондай-ақ, оқушылар проблемаларды шешуді үйренеді, себебі әр әңгімеде этикалық, моральдық, жеке және мәдени, т.б. проблемалар мен дилеммалар көтеріледі [3]. Ал проблеманы анықтау және оған өз шешімімін ұсыну арқылы оқушылар сыни ойлауы мен зерттеушілік қабілеттерін жетілдірумен қатар, ересек өмірге қажетті дағдыларды да игереді. Адамдармен әңгімелесу (мысалы, интервью) арқылы оқушылар қарым-қатынас жасауды үйреніп, келешек өмірінде осы дағдыны тиімді пайдалана алады. Кіші сыныпта оқып жүргенде тақырып бойынша орынды сұрақтар қойып үйрену арқылы оқушылар келешектегі зерттеу жұмысын жүргізуіне дайын болады, себебі зерттеу жақсы сұрақтар қоюды және оларға дұрыс, сәйкес жауап табуды қажет етеді. Шағын әңгімелер арқылы оқу тәсілдемесі оқушылардың тілдік дағдыларын дамытып, олардың ағылшын тіліндегі сөздерді тез есте сақтауына көмегін тигізеді.

Іс-әрекетті зерттеу жұмысының нәтижесіне сүйене отырып, шағын әңгімелер арқылы оқу тәсілдемесін пайдалану бойынша мектеп мұғалімдеріне мынадай ұсыныстар беріледі:

✓ Шағын әңгімелердің тақырып аясы өте кең, сондықтан оларды кез келген тақырыпта табуға болады. Егер белгілі бір тақырыпта әңгіме табылмаса, мұғалімге тақырып бойынша мәтін тауып, оны әңгіме түрінде қайта жазуына болады. Бұл, әрине, мұғалімнен шығармашылықты қажет етеді.

✓ Шағын әңгімелерді өте жиі қолданудың қажеті жоқ, себебі оқушылар тез жалығып кетуі мүмкін. Оқу бағдарламасының әр тарауына екі әңгіме пайдалану жеткілікті.

✓ Тілдік пәндердің мұғалімдері шағын әңгіме арқылы оқу барысында сабақтардың кезеңдерін толықтай сақтағаны жөн, яғни оқушылар сабақта

әңгіме оқитын болса, оларға оқылымалды, оқылым кезіндегі және оқылымнан кейін берілетін тапсырмалар дайындау керек.

✓ Шағын әңгімелер арқылы оқу тәсілдемесін кез келген сыныпта пайдалануға болады. Өртүрлі сыныптарда қолданылатын әңгімелердің күрделілігі және баяндалу тілі оқушылардың тілдік және жас ерекшеліктеріне сай таңдалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Clark, M. C., & M. Rossiter. (2008). Narrative learning in adulthood. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 119, 61–70.
2. Gnjatović, D. (2014). Teachers' perception of stories: Different methodological approaches in story-based practice. *Research in Pedagogy*, 4(2), 75-90.
3. McNett, G. (2016). Using stories to facilitate learning. *College Teaching*, 64(4), 184-193.
4. Moore, R. (1990). What's wrong with science education and how do we fix it? *The American Biology Teacher*, 52(6), 330-337.
5. Pinto, C. F. (2012). Using children's literature in ELT: A story-based approach. *Revista do Centro de Investigação e Inovação em Educação*, 2(2), 23-39.
6. Seago, J.L. (1992). The role of research in undergraduate instruction. *The American Biology Teacher*, 54(7), 401-405.

7 (Т2)-сынып оқушыларының қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен тілдік құзіреттіліктерін дамытуда ЛГМ-нің рөлі қандай?

Танжарикова М.С., Тоганакова Р.С.

Ақтөбе қаласындағы ФМБ Назарбаев Зияткерлік мектебі

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

Түйінді сөздер: лексикалық-грамматикалық минимум, тілді оқытып-үйретудің деңгейлері, тілдік бірліктер, лингвомәдени құзіреттілік, тілді үйренуші.

Ключевые слова: лексико-грамматический минимум, уровни преподавания языка, языковые единицы, лингвокультурная компетенция, изучающий язык.

Keywords: lexical and grammatical minimum, language learning levels, language units, linguistic and cultural competence, language learner.

Аңдатпа

Бұл мақалада қазақ тілін екінші тіл ретінде оқитын сынып оқушыларының тілдік, лингвомәдени құзіреттіліктерін қалыптастырудағы ЛГМ-нің рөлі туралы зерттеу жұмысы қарастырылады. Тілді оқып-үйренудің белгілі бір дәрежесіне жету үшін оқушы әр бөлімде, әр сабақта қанша сөзді меңгере отырып, оны өмірлік жағдаяттарда қолдана алатындығын зерделеу мақсат етілді. Оқушының тілді сапалы меңгеруіне ықпал ететін ЛГМ-нің практикалық маңызын зерттеу бағытындағы жұмысты жалғастыру ұсынылады.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль ЛГМ в формировании языковых и лингвокультурных компетенций у учеников, изучающих казахский язык как второй. Целью работы было исследование количества слов, которые ученик может выучить в каждом разделе, на каждом уроке, и использовать их в реальных жизненных ситуациях. В целях эффективности работы по повышению качества изучения языка рекомендуется продолжить работу по изучению практической значимости ЛГМ.

Abstract

This article examines the role of LGM in the formation of language and linguistic and cultural competencies of students who study Kazakh as a second language. The purpose of the work was to study the number of words that a student can learn in each section, in each lesson, and use them in real life situations. In order to effectively improve the quality of language learning, it is recommended to continue working on studying the practical significance of LGM.

Назарбаев Зияткерлік мектептерінде 2018-2019 оқу жылынан бастап қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуға арналған лексикалық-грамматикалық құралдардың жүйелі жиынтығы - Лексикалық-грамматикалық минимум енгізілген болатын. Қашықтықтан оқыту жағдайында тәжірибені жақсартуға ықпал ететін, шынайы мәселені шешуге бағытталған бірлескен әріптестік зерттеу тілді меңгертудегі ЛГМ-нің рөлін анықтау мақсатында жүргізілді.

Қазақ тілді емес мектептерде қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуға арналған лексикалық-грамматикалық минимум:

- қазіргі қазақ әдеби тілінің лексикалық тілдік бірліктерінің қолданылу жиілігін басшылыққа ала отырып, тілді оқытып-үйретудің деңгейлеріне (A1, A2, B1, B2, C1) қарай топтастырылған;
- тілдік бірліктерді іріктеуде олардың әртүрлі коммуникативтік жағдаятта белсенді қолданылуы, лингвоелтанымдық, тілтанымдық білім мазмұнын қамтуы ескерілетін;
- қазақтілді емес мектептерге арналған оқулықтар мен оқу құралдарын құрастыруға негіз болатын лексикалық-грамматикалық құралдардың жүйелі жиынтығы болып табылады. [1]

Тілді меңгерудің халықаралық стандарттарына сай, «өзге тілді мектеп оқушыларының білімін тілдік, танымдық, лингво-мәдениеттанымдық, ұлттық-әлеуметтік, өркениеттік-әлемдік тұрғыдан тереңдетіп, қазақ тілін ұтымды игерудің, коммуникативтік бағытын жүзеге асыру [3]» – Назарбаев Зияткерлік мектептерінде қазақ тілін үйретудің басым бағыттарының бірі.

7-сыныптың 4-тоқсанына арналған лексикалық-грамматикалық минимум

Тоқсан	Сөз саны	Бөлім тақырыбы	Көркем шығарма	Грамматикалық минимум

IV (барлығы – 66 сөз)	31	Қоршаған ортаны корғау	Күләш Ахметова «Табиғат даусы» кітабынан «Пәк табиғат таратып» өлеңі	Етістіктің шақтарының (жедел өткен шақ) қызметін білу, ауызша және жазба жұмыстарда қолдану
	35	Жеңіс күні	Б. Бұлқышев «Шығыс ұлына хат»	Сын-қимыл (бейне) және мөлшер үстеулерді ауызша және жазба жұмыстарда орынды қолдану

Зерттеу мақсаты. Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқитын сынып оқушыларының тілдік, лингвомәдени құзіреттіліктерін қалыптастырудағы ЛГМ-нің рөлін айқындау.

Зерттеу сұрақтары. Іс-әрекеттегі зерттеу тақырыбы мен мақсаты анықталғаннан кейін төмендегідей проблемалық сұрақтар құрылымдалды:

1-сұрақ. Тілді оқып-үйренудің белгілі бір дәрежесіне (B1) жету үшін оқушы әр бөлімде, әр сабақта қанша сөзді қалай меңгереді?

2-сұрақ. Оларды өмірлік жағдаяттарда қолдана ала ма?

Зерттеу құралдары. Сұхбаттасу, сауалнама, бақылау әдістері таңдалды.

Сұхбаттасу. Ақтөбе қаласындағы ФМБ Назарбаев Зияткерлік мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, ЛГМ құрастыру бойынша ғылыми-шығармашылық топ мүшесі М.Б. Айтимова оның мазмұндық құрылымы туралы баяндады: «Біздің шығармашылық топ педагогика ғылымдарының докторы, профессор Қ. Қадашеваның басшылығымен жұмыс жасады. «Қазақ тілінің жиілік сөздігіне» сүйене отырып, ЛГМ-ның мазмұнын құрайтын тілдік бірліктер, яғни өмірде көп қолданылатын актив сөздер іріктелді. Төменгі сыныптарда алынған сөздер екінші рет қайталанбайды. Сабақ мақсаты мен тақырыбына сай ұсынылған сөздер арқылы оқушылар 2-3 сөйлем құрастырып айта алуы керек. Меңгерілетін сөздердің мағынасын түсіндіргенде өткен тақырыппен байланыстыруға болады».

Сауалнама. Сауалнама Ақтөбе қаласындағы ФМБ Назарбаев Зияткерлік мектебі қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдерінен алынды. Сауалнама нәтижесі көрсеткендей, мұғалімдердің барлығы ЛГМ-ді оқушының тілдік құзіреттілігін арттыратын тіл үйрету құралы деп есептейді. Сабақ барысында сөздерді мағынасымен, суреттермен сәйкестендіру, сонымен қатар берілген сөздің мағынасын синонимдері мен антонимдері арқылы жеткізу, CLIL ең ұтымды әдістер екенін атап өтті.

Бақылау. Қашықтан оқыту жағдайында 4-оқу тоқсанында қамтылған бөлімдер (1-бөлім: Қоршаған ортаны қорғау. Күләш Ахметова «Табиғат даусы» кітабынан «Пәк табиғат таратып» өлеңі; 2-бөлім: Жеңіс күні. Б.Бұлқышев «Шығыс ұлына хат») бойынша оқушы жұмыстарының көшірмелері салынды. Егер осы тапсырмаларды салыстырып қарайтын болсақ, екі бөлім бойынша әртүрлі нәтиже көрсетілгенін байқауға болады.

Тәжірибе. Пән мұғалімдері сауалнамада атап өткен және өз тәжірибемізде жүйелі түрде қолданып жүрген әдістерге тоқталайық. Лексика-грамматикалық минимумды меңгертуде GLILдің тиімділігі неде? Ең алдымен, қазақ тілді емес сыныптарда қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің кіріктіріп оқытылуын атап өту керек. ЛГМ-дағы сөздер көркем шығарма мәтінінде кездесетін сөздерден құралып отыр. Оқушының тілді өздігінен меңгеруіне бағыт беру көркем шығарма оқуға үйретумен тығыз байланыста жүзеге асырылып отырады. Оқушылар бір-бірімен қарым-қатынасқа түсе отырып, өзара оқуға, бір-біріне көмек беруге ұмтылады. GLILді қолдану нәтижесінде тақырыпқа сәйкес сөздерді үйрену түрлерін немесе пәндік ерекше терминологияны қолдану үшін оқушыларды көптеген сөйлеу және жазу мүмкіндіктерімен қамтамасыз ете алады. Сабақ барысында қажетті лексикалық минимумға назар аудару ең басты талап болып қала бермек. Яғни ауызекі сөйлеуге, жазуға қажетті тақырыпқа сай қолдана алатын дайын тіркестер беру керек. Сөздерді суретпен, синонимімен, антонимімен сәйкестендіре үйретудің тиімділігі - оқушының сөздік қорын арттыруға тигізетін ықпалында. Енді осы тапсырмаларды жүйелі ұйымдастырған жағдайда оқушылар үйренген сөздерін белсенді қолданады.

Әр сабақ сайын ЛГМ-нің дұрыс жұмыс істеуі үшін мына мәселелерге назар аударылды. Олар: ЛГМ-да белгіленген және тақырыпқа сай жаңа сөздерді қолдану, оның грамматикалық тұлғаларын ажырату, айтылым кезінде көркем сөздерді пайдалану, өмірмен байланыстыру, сөзді синонимімен, антонимімен сәйкестендіру арқылы талдау жасау, астарлы сөздердің мағынасын түсіну.

Жалпы 7(Т2) сыныбында оқушы меңгеруге тиісті лексика санын мына кестеден көруге болады:

Меңгерілетін лексика саны	Мектепке дейінгі білім беру ұйым/сынып	Тіл меңгеру деңгейі
281	7-сынып	B1

Қазақ тілін деңгейлік тұрғыдан меңгерту барысында оқу бағдарламасында көрсетілген тақырыптар бойынша лексикалық минимумдар саны іріктеліп, грамматикалық минимуммен байланыста жүзеге асатынын ескере отырып, 4-тоқсан бөлімдерінде ұсынылған сөз санына (66) салыстыру жасалды.

Сонымен бірге төменде берілген кестеден «Пәк табиғат таратып» (К.Ахметова) өлеңі бойынша берілген ЛГМ-дағы сөздер тізбегімен және өлең мәтіні бойынша оқушы меңгеруге тиісті тілдік бірліктермен танысуға болады:

ЛЕКСИКА		ӨЛЕҢ ЛЕКСИКАСЫ
абаттандыр	қалпы	пәк
бедер	қасиетті	асыл
ері	қауіпті	жәудір жанар
олай	құбыр	маусым
жанғыш	құмтас	қайран көңіл
жөнінде	ластан	елең еттің
жылжы	мұнай	сыршыл жүрек
зардап	мырыш	тағдыр
келтір	пәк	шық
кеніш	алғаш	самал
көшкін	кей	бүршік
бөлін	ондай	жапырақ-жүрек

туында	ұқ	қамығады
таусыл	сосын	қайғырып
адамзат	шеш енгізіл	елемейді

К.Ахметованың «Пәк табиғат таратып» шығармасында кездесетін тақырыпқа сәйкес актив сөздерді меңгерту:

Берілген сөздерді мағынасымен сәйкестендір.

СӨЗДЕР	МАҒЫНАСЫ
қамығады	қайта келмеген, оралмаған
қайрылмаған	көрмейді, байқамайды, қарамайды
жұрт	қайғыру, уайымдау, мұңдану, аһылау, үнілеу
елемейді	тұратын жер, тұратын орын
мекен	халық, адамдар, көпшілік
мол	көп
бүршік	өсімдіктер сабағындағы жапырақ өсетін, өркен жаяр жеріндегі гүйіршек

Өлеңді түсініп оқы.

Қар борайты
Ақ қайың қамығады,
Қайрылмаған көктемін сағынады.
Ал адамдар етуде өз ойымен
Қайғады ойлап қайғырып не қылады?
Мына жұртты мақалап заттар бөтен,
Елемейді жамалса ақ қар мекен.
Табиғатты адамдар сақтамаса,
Пәк табиғат адамды сақтар ма екен?
Қар борап тұр.
Көк бүршік өлер енді,
Көктем келсе;
Көрсетіп жыл өнерін;
Өлең айтып білейіміз ақ қайыңға
Қайта-қайта қарағым келе берді.

1.Өлеңде жылдың қай мезгілі суреттелген?

2.Оны қандай сөздер мен сөз тіркестері арқылы байқалды?

Б. Бұлқышевтің «Шығыс ұлына хат» шығармасы бойынша:

Сөздікпен жұмыс.

Сөздерді мағынасымен сәйкестендір.

Ардагер	Мадақтау, мақтау, дәріптеу
Әскер	Дұшпан, қас
Марапатта	Құрметті, ардақты, қадірлі адам
Ұран	Жаракаттану
Соғыс	Жасақ, қол
Жаралану	Үндеу, шақыру, дабыл
Жау	Ұрыс, шайқас, қалыңдық, айқас, атыс

1. Төменде берілген сөздердің синонимін мәтіннен анықта.

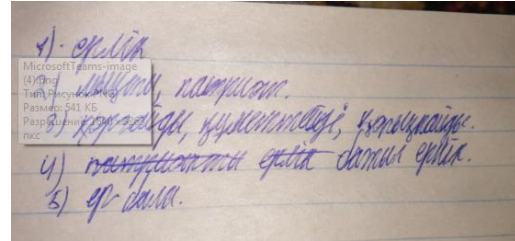
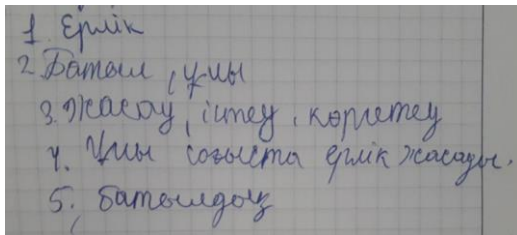
- қайырымды - _____
- сүйіспеншілік - _____
- қорғаймыз - _____
- болашағын - _____

«Пәк табиғат таратып» өлеңі бойынша оқушы жауаптарының үлгісі:

Қайың-Берік
Бұл - табиғаттың өзінің ұясы. Қайың өр алаш, өр
бұта; ақ жиегі жиегінің. Қайың өр тұрғы табиғаттар айырып
қаса табиғат ақ көршіні табу маңайына, ұясына. Бұл

4-тапсырма.
Наз мезгілі, себебі қарда шүбері-
нің барлығы ашылып түріп
болады.
5-тапсырма
Наз дегеніміз көктем мезгілі.
Қарда назға тек, әркім табиғат
болды. Маусым мезгілінде
бүкіл табиғат тіріледі. Назға
таза ауа болады қарда. Наз
дәйегіміз өте көптеп маусым.
Қардың назға шүбері, адамдар
да таң салғандары. Бірақ өр
маусымның өзіндік табиғаты

«Синквейн» әдісі арқылы «Шығыс ұлына хат» тақырыбындағы сабақты бекіту кезіндегі тапсырмалар:

Қорытынды. Коммуникативтік актіні ұйымдастырудың негізгі лексикалық қоры болып табылатын, қазақ тілінің қарым-қатынас жасау кезіндегі жиі қолданылатын сөздер лексикалық минимумның негізін құрайды[2].

«Пәк табиғат таратып» (К.Ахметова) өлеңінде астарлы мағыналы сөздер өте көп, қазақ тілін екінші тіл ретінде оқып-үйренетін оқушылардың қабылдауына қиын. ЛГМ-да берілген сөздердің ішінде оқушылар білетін “пәк” сын есімі, бірнеше етістік, үстеу сөздер ғана бар. Ал 2-бөлімде (Жеңіс күні. Б.Бұлқышев «Шығыс ұлына хат») соғыс тақырыбын қамтитын сөздер нақты әрі жүйелі берілгендіктен әрі шығарма мазмұнымен байланысты болғандықтан, оқушылар бұл бөлімде берілген сөздерді жақсы меңгерді.

Сонымен, қорытындылай келгенде, мектеп оқушысының лингвомәдени күзіреттілікке ие тілдік тұлға ретінде қалыптасуына кедергі келтіретін бірқатар мәселелердің бар екенін байқауға болады және төмендегідей ұсыныстар жасауға болады:

- оқушы меңгеруге тиісті тілдік бірліктер шығарма мәтінімен байланысты болса;
- оқытылатын шығарма оқушының жас ерекшелігіне сай іріктелсе;
- ЛГМ-ды меңгеруге бағытталған әдіс-тәсілдер жүйеленсе;
- пән мұғалімдерінің ұсыныстары бойынша ЛГМ мазмұны жыл сайын толықтырылып, өзгерістер енгізілсе.

Әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Зияткерлік мектептерінде қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуға арналған ЛЕКСИКАЛЫҚ-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМ (мектепке дейінгі білім беру ұйымдары және 1-11 сыныптар үшін), Астана, 2018.
2. Қазақ тілінің жиілік сөздігі/А.Қ. Жұбанов, А.Ә. Жаңабекова, Б.Д. Карбозова, А.Қ. Қожахметова. – Алматы: «Қазақ тілі» баспасы, 2016. – 792 бет.

3. Тілді меңгерудің халықаралық стандарттары негізінде «Балабақша-мектеп-колледж-жоғары оқу орны» жүйесінде мемлекеттік тілді үздіксіз оқытуды енгізудің әдістемелік негіздері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 99 б.
4. «Қазақ тілі мен әдебиеті» (Т2) пәні бойынша оқу бағдарламасы, Негізгі мектеп. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. Астана, 2018.

How to convert less frequently used vocabulary into active for enhancing students' speech?

Bizhanova Luiza Ruslanovna, Koishigarina Aigul Talapovna

*Aktobe Nazarbayev Intellectual School
of physics and mathematics*

Annotation

This paper discusses the transition of students' passive vocabulary into active to improve speaking skills. The paper proposes effective methods and techniques that contribute to the replenishment of vocabulary and its shift into active use, maintaining the interest and enthusiasm of students.

Аннотация

Данная работа рассматривает вопросы перехода пассивного словаря учащихся в активный для улучшения навыка говорения. В работе предложены эффективные методы и приёмы, способствующие пополнению словарного запаса и переводу их в активное пользование, поддерживая интерес и энтузиазм учащихся.

Аннотация

Бұл жұмыста оқушылардың сөйлеу дағдыларын жақсарту үшін пассивті лексиканың белсендіге ауысуы қарастырылады. Бұл жұмыста студенттердің қызығушылығы мен ынтасын сақтай отырып, сөздік қорын толықтыруға және оларды белсенді қолдануға аударуға ықпал ететін тиімді әдістер мен әдістер ұсынылған.

Introduction

Vocabulary is necessary for the expression of meaning and the use of receptive (listening and reading) and productive (speaking and writing) skills. Basically, using the words we make up and express our thoughts to others. Moreover, all problems

are solved with the help of them. Therefore, a word is one of the most powerful tools. It is known that people, whose vocabulary is rich, can speak and write English properly [Blachowicz, C.L.Z., & Fisher, P., 2000].

Most students recognize the importance of learning vocabulary and at the same time become aware of the difficulties that occur in acquiring them. They usually find spoken and written activities tiresome because they continue to use the same expressions and words, and very soon their conversation is suddenly interrupted by missing words. Other students are faced with the problem of forgetting words immediately after the teacher has revealed their meaning or after they have reviewed them in the dictionary, and this is also the reason for the lack of vocabulary. Therefore, the study of vocabulary is in the center, as it is an internal part of learning. In our country English language, which is a second language or a foreign language, requires a systematic study of vocabulary [Jones, S., 1999].

Traditionally, there exist stages of learning new words, which include the following: looking words up in the dictionary, writing definitions, and using words in sentences. For learning and utilizing those teachers suggest doing or fulfilling different activities for memorization as word lists, teacher explanation, quizzes, discussion, and vocabulary books. This method of teaching vocabulary is considered to be not efficient [Ellis, E. S., & Farmer, T., 1996-2000].

Thus, the main goal of conducting this action research is to find out the most effective techniques of teaching vocabulary with the purpose of switching passive vocabulary into active one by applying new methods. In our action research we tried to find efficacious ways of presenting new elements of the language by retaining the enthusiasm of students.

2. Literature review

Active and Passive Vocabulary

ACTIVE VOCABULARY

Active vocabulary consists of those words that can be used in your speech and writing. The active vocabulary refers to the productive side of the language. It consists of words that you use confidently, because one understands their meaning and use.

To master spoken and written speech, words must be constantly added to the active vocabulary of students. Active language vocabulary requires:

- a. The Use of the right word in the right place.
- b. Spontaneous review of words.
- c. Grammatical Accuracy. Use of correct tenses, word order.
- d. Fluency and ability to reproduce the correct sounds, pronunciation, intonation, rhythm, etc in speech [Gunaprova G., 2015].

PASSIVE VOCABULARY

A passive vocabulary consists of words that can be understood when they appear in a speech or writing of other people, but which we cannot use in our own speech and writing, because we are not completely familiar with them. In passive vocabulary, a person does not know the exact meaning of a specific word and does not use these words in communication. Sometimes he can understand the meaning of this word only to a certain extent depending on the context. Passive vocabulary refers to the receptive side of the language. Passive vocabulary requires:

- a. Recognition of vocabulary in speech or letter.
- b. Getting to know basic grammatical subjects or forms.
- c. The ability to quickly stimulate the feeling of large groups of words.

It is observed that the undergraduate student has from 3,000 to 5,000 active words, while the same student has from 5,000 to 10,000 passive words.

A good communicator is trying to turn the passive vocabulary into an active one. It is obvious that words from passive vocabulary are shifted into active vocabulary in a few years. There is no hard and fast rules for acquiring active vocabulary. The only requirement is the enthusiasm and effort of the student with some correct instructions [Laufer B., 1998].

Vocabulary is more changeable, and, therefore, it should be given as much attention as choosing structures in the English curriculum. A language teacher should know the vocabulary teaching methods that he should apply in the classroom. Before applying vocabulary teaching methods, a language teacher should know the principles of vocabulary teaching. These principles are:

1. Finding out the frequency of the word.

2. Finding out the applicability of words related to different contexts - the choice of vocabulary items is very important.
3. Teaching a lighter word first.
4. Guessing the meaning out of context or getting to know its usage [Fay, D., & Culter, A., 1977].

Selecting vocabulary goals

The second step in planning vocabulary learning is to determine the depth at which students will need to understand each term you choose. Some words require only a minimum level of knowledge, that is, a level of understanding in which students need to associate a new word with a definition, synonym or context. However, if an understanding of this term is required, the teacher must choose learning strategies that allow students to classify words, make sentences, or generate multiple meanings for words. Finally, when academic requirements require a deep understanding of terms, it is important that students can create original sentences using words, establish a connection between new and previous knowledge, and apply word meanings in different contexts [Baker et al., 1995].

3. Lesson development and outline

3.1. Methodology and participants.

The methods used in this study are both quantitative and qualitative. The students were in the third and fourth terms of the academic year. There were two groups of students of the 7th grade, each group consisting of 12 students of which 10 girls and 14 boys. They were from 12 to 13 years old. Some of them studied English for 7 years, and others, started learning this language only 2 years ago. Each class has 5 class hours of English in a week. Although their English knowledge was not the same, they have to study the same level –'Elementary' and we were able to use a wide range of resources at our disposal.

To begin with, we decided to teach the students in different ways. In one group (active) we implemented innovative techniques of teaching vocabulary whereas in the second group (passive) we kept to using common methods of teaching. For research we have chosen three topics of the 7th Grade Course plan: Entertainment and Media, Clothes and Fashion and Jobs and Education. When we started teaching

each topic, the students were given the task to brainstorm on the mind map to find out their initial word stock. With this aim in mind, we chose different innovative methods of introducing vocabulary for definite topics: ‘Word Clusters’, ‘out loud’ and ‘learning vocabulary through writing stories’ methods. Each method was introduced three times during the unit.

Entertainment and Media

Mind mapping results demonstrated the students' knowledge of words which consisted of basic vocabulary, for instance, types of films and music. However, they found it difficult to use descriptive language (adjectives) while speaking on the topic the words they used were rather limited. The students were presented the list of words related to the topic which turned out to be familiar for them but students did not use them. For solving the problem of converting passive vocabulary into active, we decided to apply Word Clusters method [Marinak,B.A., Moore,J.C., Henk W.A. & Keepers, M., 1997]. The procedure of the method:

1. Firstly, we paired up our students for this vocabulary building activity. Each pair competed for points .Each student pair had a blank sheet of paper. The teacher said and wrote the first cluster word, and students wrote the word in the center of their blank paper.
2. The teacher started the timer and students attempted to get as many words linked via lines to the core word as possible before time ran out. Five minutes is generally a good amount of time per word.
3. Once time was up, pairs presented the words they had clustered. They got a point for each word and another point if the word was spelled correctly.
4. The teacher repeated and answered questions as they arose during the activity and encouraged communication and collaboration between the students. The classroom should be nowhere near quiet during this activity.

After providing this activity, in the end of the unit the students were asked to fulfill the mind map on the topic.

The results of this method show that students from active group started using more passive vocabulary, than those from the passive group, despite the fact that in the beginning they showed even better results

Clothes and Fashion

Mind mapping results showed that the topical vocabulary was quite familiar to the students. They could recall the types of clothes, but the words that are interrelated to them were still difficult to use. For this topic we utilized the ‘out loud’ method. The procedure of the method:

1. Once the teacher had shown and presented the new words such as pants, shirt, shoes, etc., he expanded those new words on the spot. He chose the first student and instructed him to move towards another student. Then asked them to describe what that student was wearing. The correct answers were pants, shirt and so on.
2. Next, the teacher asked the student what type of pants they were wearing (for example, they might be jeans, slacks, sweatpants, corduroy). Then he asked color and so on. Students answered everything out loud and with a strong, confident voice, even if they were wrong.
3. The teacher corrected pronunciation and any questionable answers on the spot, allowing the students to make real-time corrections.
4. The student who was just described was the next student to describe a classmate, and so on. They bopped around the room with excitement, not even realizing how much they learned and comprehended as they went.

This activity was very joyful for students and all participated actively in it. In the end of the unit students showed higher results than in the first case.

It can be concluded, that the applied method was much more effective as compared with the previous one. The reason of this could be that new words are better acquired in real-life situations.

Job and Education

When studying this topic, students read various texts related to the topic understudy. In order to lead our students to writing articles which is the task of summative assessment for this term we agreed to use ‘learning vocabulary through writing stories’ method. The procedure of this method:

Step 1. Selecting vocabulary. We asked the students to work in pairs and explained that they would need to write on a clean sheet of paper ten words or expressions studied earlier. (We can also offer them to be more specific and point out the unit or the pages of the book we want them to get the vocabulary from).

Step 2. Explaining the task . We asked students to pass their list of 10 words to the pair sitting behind them or next to them.

The students were told to write a story in pairs. In this story they needed to use at least 7 of the words on their list and three out of the five connectors and more of them in the list suggested. Students were given the beginning of a story, for example “When Martin entered the classroom, he couldn’t believe his eyes”.

Step 3. Writing and editing. We encouraged students to dedicate some time to planning their story and set a time limit of 30 minutes, not limiting the number of words in their stories to encourage fluency and boost their imagination.

Once they have written their draft (20 minutes), we asked students to carefully edit their stories. We provided each student with a checklist. After, we asked students to write their story and underline the targeted vocabulary and the connectors of contrast used.

All the students were actively engaged into the process, everyone tried to contribute to the work of the group.

The benefits of this method is that the students were working in groups independently, we, as teachers, were just monitoring and facilitating their process, thus making teaching more student-centered that corresponds to the updated content of teaching.

Results of the research:

RESULTS				
	Average number of words in the initial mind map:	Average number of words in the eventual mind map:	Words shown in the list:	Unfamiliar words from the list:
Passive Group	12	18	25	3
Word Clusters method (active group)	11	23	25	4
Passive Group	21	32	50	9
the ‘out loud’ method (active group)	19	37	50	9
Passive Group	14	23	40	7
‘learning vocabulary through writing stories’ method.	15	28	40	6

Conclusion

We all know that nowadays expanding vocabulary is crucial for every student, as it develops four major language skills –listening, reading, writing and speaking. Even if they know the words, students find it difficult to utilize them in speech. Sometimes, and for teachers it is difficult to implement learning strategies in the procedure of a study to help students to convert passive vocabulary into active. As Greenwood said, ‘There is a great divide between what we know about vocabulary instruction and what we (often, still) do’. For this reason we implied 3 innovative methods to find out if they are useful or not. According to our research, all of them are very effective, as the results of active group are much higher than the passive ones. However, from our perspective it is more beneficial to use all of them during the teaching process and not just to stick to the particular one. From time to time a teacher can transform methods depending on a situation. For students, the process of learning vocabulary is sometimes tiring and boring, that is why, the usage of competitive factor, pair and group work can bring much fun in the teaching process.

These three methods were helpful for all learners, but in the future our goal is to find out which innovative methods are more useful for different types of students - audials, visuals, kinesthetics.

References:

1. Baker, S.K., Simmons, D.C., & Kameenui, E.J. (1995). Vocabulary acquisition: Curricular and instructional implications for diverse learners. [On-line]. Available: <http://idea.uoregon.edu/~ncite/documents/techrep/tech14.html>
2. Blachowicz, C.L.Z., & Fisher, P. (2000). Vocabulary instruction. In M.L. Kamil, P.B. Mosenthal, P.D. Pearson & R. Barr (Eds.), Handbook of reading research (Vol. 3, pp. 503–523). Mahwah, NJ: Erlbaum.
3. Ellis, E. S., & Farmer, T. (1996-2000). The clarifying routine: Elaborating vocabulary instruction. [On-line]. Available: http://www.ldonline.org/ld_indepth/teaching_techniques/ellis_clarifying.html
4. Fay, D., & Culter, A. (1977). Malapropisms and the structure of the mental lexicon. *Linguist Inquiry*, 8(III), 505-520.
5. Gunaprova G. (2015). Vocabulary: Active and Passive Vocabulary: Various Techniques of Teaching Vocabulary.
6. Jones, S. (1999). Multisensory vocabulary – guidelines and activities.

7. Laufer B. (1998). The development of passive and active vocabulary in a second language: same or different? [On-line]. Available: https://www.researchgate.net/publication/31025410_The_Development_of_Passive_and_Active_Vocabulary_in_a_Second_Language_Same_or_Different
8. Marinak, B. A., Moore, J. C., Henk, W. A., & Keepers, M. (1997). Reading instructional handbook. [On-line]. Available: <http://langue.hyper.chubu.ac.jp/jalt/pub/tlt/98/jan/hunt.html>

Lesson study: «Исследование использования академического языка на уроках химии»

Хайбулина Ж.А., Кисанова А.Б., Корганбекова Г.С., Мұқашева И.А. - Учителя - модераторы химии Назарбаев интеллектуальной школы физико-математического направления г. Актобе.

Аннотация

Данная статья посвящена анализу академического языка и особенностям его формирования в ходе обучения химии. Химический язык (терминология, символика и номенклатура) вносит важный вклад в реализацию воспитательной функции обучения. Терминология, символика и номенклатура являются интересными и познавательными для формирующихся личностей учащихся, что поможет учителю организовать интересную творческую и исследовательскую деятельность учащихся, способствуя формированию у них умения устанавливать взаимосвязи между химическими превращениями и природными явлениями.

Аннотация

Бұл мақала химиялық пәндерді оқу барысында академиялық тілді және оның қалыптасу ерекшеліктерін талдауға арналған. Химиялық тіл (терминология, химиялық символика және номенклатура) оқытудың тәрбиелік функциясын жүзеге асыруға маңызды үлес қосады. Терминология, химиялық символика және номенклатура студенттердің қалыптасып келе жатқан тұлғалары үшін қызықты және танымды болып табылады, бұл мұғалімге оқушылардың қызықты шығармашылық және ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруға көмектеседі, олардың химиялық қайта құрылулар мен табиғат құбылыстары арасындағы байланысты орнатуға ықпал етеді.

Abstract

This article is devoted to the analysis of the academic language and the features of its formation during the study of chemistry. Chemical language (terminology, symbolism and nomenclature) makes an important contribution to the implementation of the educational function of learning. The terminology, symbolism and nomenclature are interesting and informative for the formation of personal formations, which will help to ensure interest in the creative and research activities of students, contributing to the formation of their relationships between chemical transformations and natural phenomena.

Введение: Инновационная образовательная деятельность сегодня позволяет вносить изменения в существующую культуру и социальную среду. В рамках инновационного подхода образование не может быть суммой знаний. Оно должно стать целостным процессом формирования творческой личности с активной жизненной позицией.[1] Поэтому эффективность каждого занятия, следует определять тем, что дало это занятие развитию личности учащегося. В процессе выполнения исследования проявляется деятельность учащихся. Они могут анализировать явления, сравнивать, делать выводы о наблюдаемых закономерностях.

Обзор литературы: До начала исследования совместно с коллегами были изучены педагогические труды ученых и педагогов-новаторов. В частности, по методологии внедрения в практику стратегии Lesson study были детально рассмотрены труды К. Левина, Дж. Дьюи, С. Кори, Г. Фримена и др. Понятие и сущность научного и учебного исследования были описаны в научных и педагогических трудах Выготским, Даниловым М.А., Занковым Махмутовым М.И и другими учёными. В частности, они отмечали, что характер связи этого метода в обучении с методами исследования в науке, их единство состоит в том, что в основе научного и учебного исследования лежит исследовательский принцип, выражающий закономерности умственного поиска в проблемной ситуации.

Активный поиск решения поставленной учителем задачи приводит к созданию у учащихся устойчивых познавательных интересов, выросших на базе их ситуативной заинтересованности. Использование исследовательского метода на уроках химии эффективно в том случае, когда применение метода обеспечено определённым уровнем развития их исследовательских качеств. [2]

Однако способности учащихся формулировать выводы, проводить анализ и синтез не всегда позволяют показывать высокие результаты выполнения суммативного и формативного оценивания. Причина этого заключается на наш взгляд, в неправильном применении академического языка в письменных и иногда устных ответах на вопросы.

Что такое "академический язык"?

«Академический язык» является ключевым инструментом в изучении содержания любого предмета, так как каждый предмет имеет свои уникальные особенности и стиль. Начиная с начальных классов, каждый ученик имеет возможность использовать академический язык в предмете. В. П. Гаркунов изучая структуру академического языка, выделил пять направлений:

1. Восприятие учащимися химической информации, исходящей от учителя или средств обучения химии.
2. Осмысление учебного содержания основ химии.
3. Закрепление учебного содержания основ химии в памяти.
4. Применение химических знаний и умений для усвоения содержания учебного предмета и решение учебно-познавательных проблем.
5. Словесное и терминологическое, выражение химической информации. [3]

При объяснении сути явлений и закономерностей в химии, анализируя и решая большие проблемы, выполняя лабораторные и практические задания, необходимо правильно использовать термины, грамотно выразить свою мысль, применяя академический язык.

Чем вызвано проведение этого исследования?

Опираясь на собственную практику, можем сказать, что учащиеся хотя и владеют предметными знаниями, обсуждают возникающие проблемные вопросы, но не всегда могут их объяснить с использованием научного языка.

При совместном анализе процесса обучения перед нами возникли следующие вопросы:

- как учащиеся могут развить навыки использования академического языка?
- что необходимо улучшить в методике обучении слабых учащихся для совершенствования применения ими академического языка?
- насколько эффективно использование академического языка для повышения функциональной грамотности учащихся?
- как будет влиять использование академического языка на результаты выполнения заданий СОР и СОЧ?

Определившись с наиболее проблемным звеном в практике, мы приняли решение провести исследование практики в действии, чтобы изучить, как помочь учащимся развить и закрепить навыки применения академического языка на уроке.

В ходе исследования определили тему, как умение использовать академический язык, влияет на достижение целей обучения?

Методы исследования: Опрос, сбор данных, интервьюирование, наблюдение в классе, тестирование, количественный и качественный анализ. Нами были применимы дополнительно такие виды как : «Case Student method» ,«Seating map method» ,«Time sequential method» , аудиторные опросы. Совместно мы определили для каждого участника исследования:

- мини - исследовательские задачи, позволяющие изучить и решить конечную цель;
- определить исследуемый класс и выбрать учащихся АВС для наблюдения;
- изучить психологические особенности исследуемых учащихся;
- интервьюирование и аудиторное анкетирование учащихся до и после проведения урока;

Результаты проведенного исследования:

Для проведения сравнительного анализа работы учащихся в процессе обучения были определены ключевые вопросы, основанные на знании этих тем:

- грамотное владение основами номенклатуры;
- формулирование и понимание основных терминов и определений;
- объяснение закономерностей законов и химических процессов.

-умение решать и извлекать информацию из экспериментальных задач различных типов, используя алгоритмы решения задач.

Для определения результативности развития умения на уроке мы использовали формулу расчета коэффициента эффективности каждого учащегося.[5]

Коэффициент эффективности = количество усвоивших учащихся * количество дескрипторов, достигнутых учащимися / общее число учащихся * количество дескрипторов, достигнутых всеми учениками .

Сравнительный анализ работы учащихся	Коэффициент эффективности
Грамотное владение основами номенклатуры	$(43*3/48*3)*100\% = 89,5\%$
Формулирование ключевых терминов и определений	$(41*2/48*3)*100\% = 57\%$
Формулирование законов и закономерности химических процессов	$(38*2/48*3)*100\% = 52,7\%$
Использование алгоритма решения в различных типах расчетных и экспериментальных задач.	$(44*2/48*3)*100\% = 62\%$

В серии из 4 исследовательских уроков, первый урок проведен учителем химии Хайбулиной Ж.А. в 8 «Е»классе. Урок был спланирован совместно с коллегами. При планировании были отобраны такие формы организации урока, которые требуют при выполнении использование терминологии, ключевые понятия. С небольшими изменениями плана урок был проведен в 8 «D» классе учителем Мұқашевой И.А. Далее с корректировками плана урок успешно был проведен в 8 «F» классе учителем Кисановой А.Б. Последним в серии уроков был, урок проведенный учителем Корганбековой Г.С. в 8 «А» классе. Структура проведения анализа сохранена во всех классах. Приводим лишь некоторые из них, в качестве доказательной базы.

Для наблюдения были отобраны 3 ученика АВС, с разным уровнем развития навыков.

Ученик А - это учащийся, который имеет определенные затруднения при написании уравнении реакции, при решении расчетных задач, при формулировании результатов и выводов экспериментальной работы.

Ученик В – имеет средние показатели успеваемости, хорошо выполняет задания на развитие навыков «Знание и понимание», «Применение» иногда испытывает трудность при выполнении заданий на «Навыки высокого порядка».

Ученик С имеет хорошие знания по предмету, выполняет задания на все предложенные навыки, четко и правильно формулирует выводы. Активно работает в группе, консультирует других учащихся.

Вопросы для обсуждения	Результаты обсуждения
План урока	Учителя в исследуемых классах составили планы уроков в соответствии с темой урока, целями обучения и учетом цели профессионального развития учителя .
Обсуждение ожидаемых результатов учащихся ABC	Как развить академические языковые навыки для учащихся ABC для каждого класса. Разработать план по улучшению использования академического языка менее активными учащимися в процессе обучения. Сравнительный анализ способностей учащихся ABC по использованию академического языка.
Вопросы для опроса учащихся.	1. Знаете ли вы номенклатуру кислот, солей, оснований и оксидов, можете ли составлять формулы химических соединений без ошибок, насколько часто вы их применяете в процессе обучения? 2. Можете ли вы сформулировать определения основных классов неорганических соединений, и используете ли ключевые термины для их формулирования? 3. Насколько вы можете прогнозировать и объяснять процессы проводимых экспериментов, используя ключевые слова, разъяснить химические закономерности и причины протекания реакций. 4. Можете ли вы написать, расставить коэффициенты уравнений реакций, определить реагенты и продукты, которые в них участвуют?

Назначить роль наблюдателей в группе учителей, участвующих в LS - уроке	Проводит наблюдения за учащимися АВС;
Подготовить листы наблюдений.	Предоставляет ресурсы для каждого учителя и наблюдателя .

Этапы урока/ Задания	Навыки	Характеристика наблюдаемого ученика С		Предлагаемые изменения
		Ожидаемые результаты (на основе критериев оценивания)	Что наблюдалось в результате наблюдений	
1-задание Мозговая атака «Шифровка» (парная работа)	Знание, понимание	Участвует в определении темы и цели обучения урока, находится в тесной связи с учителем, получает обратную связь. Преобладает индивидуальная форма работы;	Формулирует определение класса «солей» использованием ключевых терминов «атом металла» и «кислотный остаток»	
2- задание Деление на группы / ОКСО (выполнение практической работы)	Применение Навыки высокого порядка	Активно участвует в обсуждении группы; Задаёт вопросы в группе;	Соблюдал технику безопасности при выполнении эксперимента;	
3-задание «Фортуна» Составление уравнений реакций.	Применение	Активен, берет инициативу на себя, дополняет ответы других в группе;	Оценивал работу других групп;	

Задание - 4 Выполнение дифференцированного задания (индивидуальная работа)	Применение, навыки высокого порядка	Выполнил несколько заданий уровня «Д», презентует выполненную работу;	Поправляет ответы других учащихся;	
Рефлексия			Грамотно использует академический язык на всех этапах урока;	

Этапы урока / Задания	Навыки	Наблюдаемый ученик В		Предлагаемые изменения
		Ожидаемые результаты (на основе критериев оценивания)	Что наблюдалось в результате наблюдений	
1-задание Мозговая атака «Шифровка» (парная работа)	Знание понимание	Учащийся активно работает, использует карточки с указанием формул для определения принадлежности класса неорганического соединения;	Активная вовлеченность к уроку;	
2- задание Деление на группы / ОКСО (выполнение практической работы)	Применение навыков высокого порядка	Выполняет практическую работу. Записывает уравнения реакций, объясняет условия протекания реакции используя академический язык.	Работая в группе проводили самооценивание, учитывая ответы учащихся на двух языках (анг. и русс). Они дали объяснение реакциям взаимодействия между сульфатом никеля со свинцом. Взаимооценивание	

			друг друга не наблюдалось.	
3-задание «Фортуна» Составление уравнений реакций.	Применение	Верно составляет уравнение, проводит расстановку коэффициентов на основе валентности; называет продукты реакции;	Старается отвечать в устной форме, не прислушивается к мнению других учащихся;	
Задание - 4 Выполнение дифференцированного задания (индивидуальная работа)	Применение, Навыки высокого порядка	Составила все уровневые задания, указала условия протекания реакций, но не успела довести до конца;	Самостоятельно выявил свои допущенные ошибки;	Сократить количество заданий;
Рефлексия			Материал усвоен, есть необходимость повторить валентность кислотных остатков кислот.	

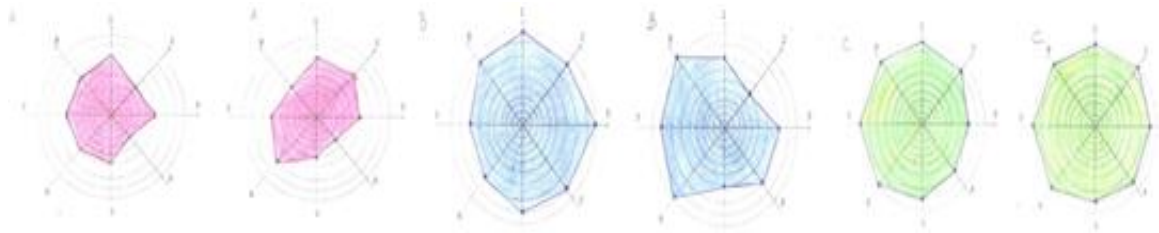
Этапы урока/ Задания	Навыки	Наблюдаемый ученик А		Предлагаемые изменения
		Ожидаемые результаты (на основе критериев оценивания)	Что наблюдалось в результате наблюдений	
1-задание Мозговая атака «Шифровка» парная работа	Знание понимание	Учащийся только слушает, в основном молчит.	Средняя вовлеченность к уроку;	

2- задание Деление на группы / ОКСО (выполне- ние практичес кой работы)	Применение, навыки высокого порядка	Выполняет практическую работу, но заглядывает в тетрадь соседа; пассивен, но иногда дает правильные ответы;редко использует академический язык.	Работая в группе участвует в процессе проводит самооценивания, учитывая ответы учащихся; Прислушивается к мнению других учащихся.	
3-задание «Форту- на» Составле ние уравне- ний реакций.	Применение	Верно составляет уравнение, но допускает ошибки при расстановке коэффициентов на основе валентности; называет продукты реакции; больше слушает, но записывает необходимую информацию для себя;	Старается отвечать в устной форме, старается принимать участие в групповой форме работы;	
Задание- 4 Выполне- ние дифферен цированно го задания индивид-я работа	Применение, Навыки высокого порядка	Составил все уровневые задания, указывает условия протекания реакций, но не успел довести до конца;	Самостоятельно выявил свои допущенные ошибки;	Сократить количест- во заданий;
Рефлексия			Материал усвоен, есть необходимость повторить валентность кислотных остатков кислот.	

Все исследуемые учащиеся до и после урока прошли тест, с целью сравнения уровней самооценивания по определенным критериям.

Для эффективного отслеживания динамики достижений учащихся мы предложили диаграмму самооценивания, включавшую три навыка: знание и понимание, применение и навыки высокого порядка. В ходе выполнения работ учащиеся имели возможность оценивать свою работу на каждом этапе урока, развивать навыки критического мышления и концентрировать внимание на целях обучения.

Использование данного инструментария отчасти позволило всем учащимся быть вовлеченными в процесс оценивания, была возможность дать обратную связь в виде стандартизированных тезисов. При этом систематическое применение подобного материала может способствовать формированию у учащихся навыка предоставления обратной связи. Некоторые учащиеся на уроках дополняли утверждения, указанные в листах оценивания, своими собственными комментариями. Исследуемые ученики АВС также отслеживали свою работу, следили за своим прогрессом.

По результатам теста были сделаны следующие рекомендации:

- ❖ Учащийся А до и после урока по предложенным вопросам 1, 3, 4,7 оценивал себя одинаково, что говорит об адекватной самооценке. Адекватная самооценка придает человеку уверенность в себе, позволяет успешно ставить и достигать целей и развить такие полезные качества как инициативность, способность адаптации к условиям различных социумов.
- ❖ Учащийся А может хорошо составлять уравнения реакции, но не всегда мог объяснить их.

На уроке учителю необходимо больше предлагать учащемуся А задания на объяснение происходящих явления и процессов, давать возможность выражать свои мысли, прогнозировать. Стоит планировать индивидуальные

занятия или привлечь к выполнению проектных работ, с целью развития академического предметного языка.

❖ Учащийся В до урока по отдельным вопросам поставил себе более высокую оценку, но после урока пересмотрел свои возможности. Это является хорошим признаком, учащийся может критически себя оценить.

Надо дополнительно поработать с теоретическим материалом, больше на уроках предлагать задания на точное воспроизведение учебного материала.

❖ Результаты теста учащегося С свидетельствуют о высоком уровне развития учебных навыков. Можно привлечь его к подготовке решения олимпиадных заданий и проектных работ.

При планировании учебного процесса необходимо готовить дифференцированные задания на опрежение и усложнение, для анализа, сравнения и формулирования необходимых выводов.

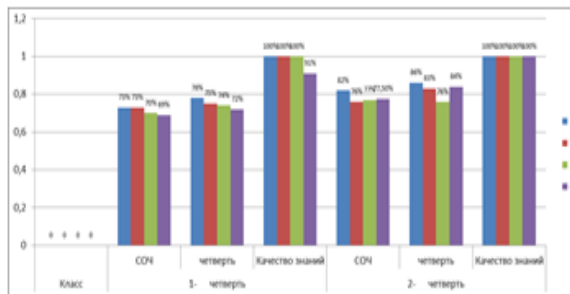
На уроке систематически использовать задание на воспроизведение основных терминов и понятий, объяснения протекающих химических реакций. Использование данного инструментария отчасти решает все вышеуказанные проблемы: все учащиеся вовлечены в процесс оценивания, присутствует обратная связь в виде стандартизированных тезисов, предоставляемая всем ученикам. При этом систематическое применение подобного материала может способствовать формированию у учащихся навыка предоставления обратной связи. Некоторые учащиеся на уроках дополняли утверждения, указанные в листах оценивания, своими собственными комментариями.

Анализ уроков: Уроки были проведены по составленным планам, точно по времени. При проведении игры «Фортуна» мы сократили число кругов, так как не достаточно остается времени на оставшиеся виды работ. Виды оценивания: взаимооценивания по кругу, с последующим анализом и обратной связью от каждой команды. Поэтому на выполнение этого задания было потрачено больше времени, чем было запланировано. Индивидуальное задание «Шифровка» на уроке не выполнили, оно было задано в качестве домашнего времени. Но в последующих уроках мы провели это задание в

качестве «Мозгового штурма». Карточки с дополнительными заданиями были представлены только тем учащимся, которые раньше других справились с практической работой. Таким образом, мы сэкономили время для проведения индивидуальной работы. Систематическое вовлечение учеников в процессы самооценивания и взаимооценивания, позволило развивать у них навыки самоанализа, анализа деятельности других учащихся, способствовало формированию навыков критического мышления и, что самое ценное, дало понимание того, что оценивание – это часть осознанного труда по получению знаний и развитию навыков, дающая полезную информацию о дальнейших действиях для достижения желаемого, необходимого уровня обученности. После проведения анкетирования учащихся, мы еще раз убедились в том, что роль академического языка в овладении химическими знаниями, умением и навыками чрезвычайно велика. После каждого урока проводилось совместное обсуждение с коллегами, обмен мнениями по эффективности внедряемых стратегий, обсуждению результатов наблюдений за учениками и детальному проектированию следующего урока. При анализе действий на уроках мы благодаря теме исследования смогли не только отметить проблемы и успех реализации преобразований, но и увидеть необходимость в коррекции, учитывая и оценивая промежуточные результаты при внедрении новых подходов в преподавании и обучении.

Анализируя итоги результатов СОЧ можно сказать, что уроки исследования в нашей практике преподавания, благоприятно повлияли на результаты завершения четверти. Диаграмма итогов четверти за 2019-2020 учебный год показала, что рост среднего балла в исследуемых 8 классах составил 6,0 баллов между I и II четвертью и на 7,75 баллов возрос % качества знаний.

Клас с	1 четверть			2 четверть		
	СОЧ, %	Четверть, %	Качество знаний, %	СОЧ, %	Четверть, %	Качество знаний, %
1 8E	73	78	100	82	86	100
2 8D	73	75	100	76	83	100
3 8F	70	74	100	77	76	100
4 8A	69	72	91	77	84	100

Данное исследование позволило повысить функции академического языка, включающая в себя соблюдение ряда условий.

- обязательная запись каждого нового термина на доске, сопровождаемая этимологическим анализом и объяснением значения;
- начиная с 7 класса ведение словарь химических терминов с кратким объяснением;
- после изучения крупных разделов программы проведение терминологических диктантов, на которые достаточно выделить 3-5 мин урока. Диктанты позволяют проконтролировать, насколько правильно учащиеся воспринимают термины и названия "на слух" и записывают их;
- активизация познавательной деятельности учащихся при объяснении нового материала через диалоговое взаимодействие учителя и учащихся, смену и разнообразие их видов деятельности, установление более тесных связей обучения с разного вида ученическим экспериментом.

Использованная литература:

1. <https://elibrary.ru> > item Н.А. Шайденко
2. Жексенбаева У.Б.«Организация научно - исследовательской деятельности школьников» «РАД и АЛ». Алматы, 2006 г.
3. Гаркунов В. П. Развитие методики изучения теоретического материала в школьном курсе химии // Химия в школе, 1977, № 5. С. 41.
4. Пит Дадли // Lesson study: руководство, 2011 г
5. Аксенова И.Г. НИШ г. Тараз постер

Развитие исследовательских навыков учащихся на уроках математики через применение дифференцированных заданий

Воробьева Ирина Юрьевна

*Назарбаев Интеллектуальная школа физико-математического
направления города Алматы*

Аңдатпа

Мақалада деңгейлік саралап оқыту арқылы оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту мәселесі бойынша тәжірибені зерттеу нәтижелері тұжырымдалады. Математика сабағында ашық түрдегі есептерді қолданудың мысал үлгілері көрсетіледі. Зерттеудің мақсаты – оқушылардың зерттеу дағдыларын қалыптастырудың әдістемелік тәсілдерін әзірлеу және математика сабағында деңгейлеп саралап оқыту үрдісінде оларды өз тәжірибесінде қолдану.

Кілт сөздер: зерттеу дағдылары, ашық түрдегі тапсырмалар, проблемалық оқыту.

Аннотация

В статье обобщаются результаты исследования практики по вопросу развития исследовательских навыков учащихся через уровневую дифференциацию. Показаны примеры применения открытых задач в процессе обучения математике. Цель исследования – разработать методические подходы формирования исследовательских навыков учащихся и применить их в своей практике в процессе уровневой дифференциации обучения математике.

Ключевые слова: исследовательские навыки, открытые задачи, проблемное обучение.

Abstract

The article summarizes the results of a research practice on the development of students' research skills through level differentiation. Examples of the open problems application in the process of teaching Mathematics are shown. The purpose of the study is to develop methodological approaches of the formation of students' research skills and to apply them in their practice in the process of level differentiation of teaching Mathematics.

Keywords: *research skills, open tasks, problem-based learning.*

В условиях реформирования школы и переходе на обновленное содержание образования развитие исследовательских навыков учащихся становится одной из актуальнейших задач. В трудах В. В. Давыдова, Л. В. Занкова, Д. Б. Эльконина доказано, что в учебной деятельности, имеющей исследовательскую направленность, наиболее полно проявляются оригинальность мышления, творчество школьников, развиваются исследовательские умения учащихся. «Гуманизация образования поставила на повестку дня проблему дифференциации процесса обучения, одной из ведущих форм которой является уровневая дифференциация.» [3]. Многие педагоги, которые признают важность и необходимость формирования исследовательских навыков учащихся, в условиях уровневой дифференциации обучения испытывают затруднения при организации этого процесса. В результате оказывается, что «у большинства школьников доминирует репродуктивная, а не продуктивная деятельность, не сформирована потребность в самостоятельном поиске решения проблемы, учащиеся испытывают затруднения при определении целей своей деятельности, при самостоятельном проведении анализа условия задачи, при выдвижении гипотез и их обосновании» [3].

Все вышесказанное привело к необходимости проведения исследования, основная проблема которого заключается в поиске ответа на вопрос: **"Как организовать процесс обучения математике так, чтобы он способствовал формированию исследовательских навыков учащихся?"**

Цель исследования – разработать методические подходы формирования исследовательских навыков учащихся и применить их в своей практике в процессе уровневой дифференциации обучения математике. Исходя из цели

исследования были поставлены следующие **задачи**: изучить литературу по данному вопросу и разработать дидактические средства для формирования исследовательских навыков учащихся на уроках математики. **(в аннотации)**

Исследование состояло из трех этапов. На первом этапе осуществлялся обзор и отбор литературных источников по проблеме исследования и их эффективный анализ. На втором этапе разрабатывались дидактические средства формирования исследовательских навыков учащихся и методика их использования в процессе уровневой дифференциации обучения математики. На третьем этапе проводилась работа по сбору данных, их анализу и оцениванию, оформлялись результаты исследования.

В самом начале исследования были изучены: теория проблемного обучения, теория деятельностного и личностно-ориентированного подходов к процессу обучения, теория уровневой дифференциации обучения, научно-педагогические концепции организации исследовательского обучения школьников (Дж. Дьюи, А.С. Обухов), работы по формированию исследовательских умений учащихся при обучении математики (Позднякова Е.В., Шинкаренко Е.Г.) теория решения изобретательских задач (ТРИЗ-педагогика). Анализ изученных работ привел к тому, что можно выделить следующие структурные элементы общих исследовательских умений:

- 1) уметь ставить цель работы;
- 2) уметь анализировать условия заданной ситуации;
- 3) уметь выдвигать и обосновывать гипотезы;
- 4) уметь планировать решение проблемы;
- 5) уметь анализировать результат.

Для формирования общих исследовательских умений рекомендуется использование открытых задач. Что же такое открытая задача? Открытые задачи - противоположность закрытым. В открытых задачах исходные данные или конечная цель явно не заданы. Стоит отметить, что в реальной жизни мы сталкиваемся в основном с задачами открытого типа. Связь между видами открытых задач и ожидаемыми результатами обучения при их применении показана в таблице:

Виды открытых задач	Ожидаемые результаты обучения

(по В.А. Ширяевой)	
отсутствует конкретное условие	учащийся умеет анализировать условия заданной ситуации
отсутствует четко сформулированный вопрос	учащийся умеет ставить цель работы
отсутствует известный алгоритм решения	учащийся умеет выдвигать и обосновывать гипотезы; умеет планировать решение проблемы
отсутствует единственно правильное решение	учащийся умеет выдвигать и обосновывать гипотезы; умеет анализировать результат
присутствует противоречие	учащийся умеет анализировать условия заданной ситуации

Одним из критериев эффективности урока является создание ситуации успеха для каждого ученика. Осуществить это возможно, только учитывая индивидуальные способности учащихся, уровень их развития и обученности, то есть необходим дифференцированный подход. Представляется, что этого можно достигнуть с помощью разноуровневых открытых задач. В соответствии с выделенными ранее основными структурными элементами общих исследовательских умений можно выделить пять типов открытых задач, используемых для их формирования. Рассмотрим некоторые из них.

Задачи, развивающие умение ставить цель работы

Такие задачи получаются путем добавления к формулировке открытой задачи вопроса: "Какова цель задачи?" Например, «Какова цель задачи?

Верно ли утверждение, обратное данному: "В одной окружности равные хорды равноудалены от центра"? Учащимся следует определить цель: «Доказать или опровергнуть, что обратное утверждение истинно», но для этого им нужно будет обратное утверждение сначала сформулировать.

Задачи, развивающие умение выдвигать и обосновывать гипотезу

Круговой сектор с углом при вершине делится прямой, перпендикулярной его оси, на две равновеликие части. Сравнить периметры этих частей.

Переформулируем эту задачу в открытую:

Круговой сектор с углом при вершине делится прямой, перпендикулярной его оси, на две равновеликие части. Каково соотношение между периметрами этих частей?

Задачи, развивающие умение планировать решение проблемы

Такие задачи предполагают составление плана решения при ответе на вопрос "Как?.."

Даны острый угол ABC и точка D внутри него. Как, используя осевую симметрию, построить на сторонах данного угла такие точки E и F , чтобы треугольник DEF имел наименьший периметр?

Одним из основных приемов дифференциации в обучении является уровневая дифференциация. Существует несколько подходов и разных точек зрения к ее пониманию. В нашем исследовании учащиеся изучают один и тот же материал, но усваивают его на разных уровнях: минимальном, основном и продвинутом:

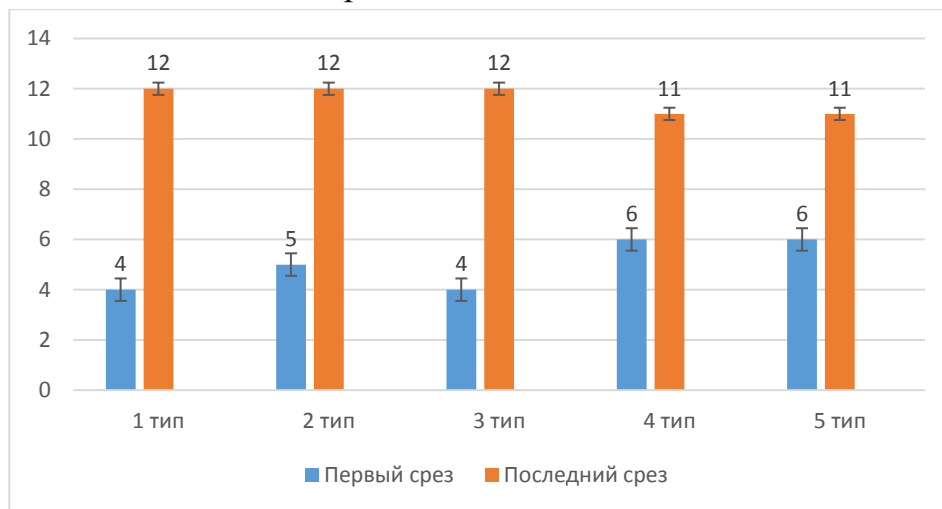
- минимальный уровень характеризуется умением применять результаты обучения в знакомой ситуации;
- основной уровень определяется умением применять результаты обучения в ситуациях с некоторыми особенностями;
- продвинутый уровень предполагает умение применять результаты обучения в новой, нестандартной ситуации [3]

В таблице показаны критерии оценивания уровневых задач, развивающих умение анализировать условия заданной ситуации

1 уровень сложности	2 уровень Сложности	3 уровень Сложности
Учащийся выделяет в формулировке задачи условие и требование		
Учащийся разбивает условия и требования на элементарные утверждения		
Учащийся оценивает	Учащийся оценивает необходимость и достаточность имеющихся данных и если это необходимо, исключает	

необходимость и достаточность имеющихся данных, если условие задачи "бес-проблемно"	лишние данные;	
	Учащийся оценивает непротиворечивость имеющихся данных.	
		Учащийся выясняет необходимость и достаточность каждой из условий.
		Учащийся находит дополнительные условия для достижения поставленной цели задачи.

Для анализа эффективности применения разноуровневых открытых задач проводились текущие самостоятельные работы. В их содержание были включены задачи, направленные на развитие определенного структурного элемента исследовательских навыков, динамика изменения которых представлена на одной из диаграмм:

Анализ всех диаграмм с данными показал положительную динамику развития основных структурных элементов исследовательских навыков учащихся, что говорит об эффективности применения открытых задач.

Таким образом, ответом на главный вопрос: "Как организовать процесс обучения математике так, чтобы он способствовал формированию исследовательских навыков учащихся?" можно считать следующие выводы:

1. Процесс изучения каждой темы курса математики должен быть ориентирован на формирование структурных элементов исследовательских навыков (умение ставить цель работы; анализировать условия заданной ситуации; выдвигать и обосновывать гипотезы; планировать решение проблемы; анализировать результат)

2. Для формирования структурных элементов исследовательских навыков можно использовать пять типов открытых разноуровневых задач.

3. Учитель должен создавать условия для самостоятельного изучения учащимися программного материала с помощью дифференцированных карточек-консультаций.

4. При планировании и проведении уроков необходимо применять методы проблемного обучения: проблемное изложение и проблемную беседу.

5. Использование заданий на экспериментирование в группе также помогает раскрыть логику исследования, способствуют привитию коммуникативных навыков учащихся.

6. Предлагать в качестве необязательного домашнего задания решение исследовательских задач в конце изучения темы с последующим выступлением на уроке или для написания реферата.

Полученные результаты можно использовать для проведения дальнейших исследований по развитию исследовательских навыков учащихся, а также при осуществлении дифференциации обучения на уроках математики

«Одним из первых, кто использовал исследование в действии в образовании был Стефен Кори (Stephen Corey). Он отмечал, что легче изменить свое преподавание на основании собственных открытий, чем опираясь на чей-то опыт, описанный в книге.» [2]

Проведенное исследование еще раз показало, что исследование в действии делает акцент на вовлечение учителя в проблемы своих собственных классов, но при этом первоначальной целью остается обучение учителя без отрыва от производства и его развитие.

Список использованной литературы

Ермуханова Г.К., Жаксылыкова Г.К., Калиева З.С., Из опыта внедрения проекта ACTION RESEARCH, Библиотека ЦПМ, Астана 2015;

Кротова А.С., Отчет исследования учителя Action Research, НИИ ФМН Алматы, 2017, <https://infourok.ru/otchyot-issledovaniya-uchitelya-action-research-724704.html>;

Позднякова Е. В., Формирование исследовательских умений учащихся 9 класса при обучении геометрии: Методическое пособие для учителя. - Новокузнецк: Издательство РИО, 2003.

Рысбекова А.А., Вовлечение учащихся в учебный процесс через дифференцию, Библиотека ЦПМ, 2017;

Сагинов К.М., Исследование учителем собственной практики, Библиотека ЦПМ, Астана, 2015;

Утегенова Б.М., Смаглий Т.И., Онищенко Е.А., Основы дифференциации преподавания и обучения в современной школе, Библиотека ЦПМ, 2018;

Шинкаренко Е.Г., Формирование исследовательских умений учащихся основной школы признаками математической одаренности в процессе решения задач <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-issledovatel'skikh-umenii-uchashchikhsya-osnovnoi-shkoly-s-priznakami-matematich>

Элейн Уилсон, Как проводить исследование в действии, глава 15.

Іс-әрекеттегі зерттеу: Ішкі дифференциация элементі «тереңдету» принципін қолдану оқушылардың талдау жасау дағдыларының дамуына қаншалықты ықпал етеді?

---

*Сыздыкова Гульмира Камбаровна, Сыздыкова Батес
Кабидолдановна*

*Алматы қаласы Физика-математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аңдатпа: Зерттеу жұмысы математика, физика сабақтарында оқушылардың тапсырмаларды орындау алгоритмін пәндік академиялық тілде жеткізулері арқылы бірлесе талдауда дифференциацияның «тереңдету» принципін қолдануға бағытталған.

Зерттеудің мақсаты: оқушылардың талдау жасау дағдыларын дамытуға ішкі дифференциация элементті «тереңдету» принципін қолдануды теориялық тұрғыда негіздеу және іс жүзінде қолдану бойынша тәжірибедегі тиімділігіне көз жеткізу.

Міндеттері: аталған тақырып бойынша зерттелген жұмыстарды және әдебиеттерді зерделеу; сыныптағы бірлескен ортада өзара талдаудың жүзеге асырылуы үшін ішкі дифференциация элементтерін тиімді таңдау; оқушылардың қабілеттерін ескеру арқылы оқыту тәсілдерін, тапсырмалар мен ресурстарды дифференциациялау.

Зерттеу нәтижелерін мұғалімдер сыныптағы талдауды жүзеге асыру үшін ішкі дифференциация элементі «тереңдету» принципін қолдануда пайдалана алады.

Кілт сөздер: ішкі дифференциация элементтері, сұрақтар мен тапсырмалар бойынша дифференциация, талдау дағдысы.

Аннотация: Исследовательская работа направлена на развитие у учащихся навыка анализа алгоритма решения задач по физике и математике с использованием академического языка в реализации принципа дифференциации «углубление».

Цель исследования: теоретически обосновать эффективность применения принципа внутренней дифференциации «углубление» для развития учащихся навыков анализа и обеспечить его результативность на практике.

Задачи: изучение и анализ научно-исследовательской литературы по данной теме; эффективный подбор элементов внутренней дифференциации для реализации взаимного анализа в аудиторной среде; дифференциация методов обучения, задач и ресурсов с учетом способностей учащихся. Результаты исследования могут быть полезны учителям при применении принципа дифференциации «углубление» на уроках физики и математики.

Ключевые слова: элементы внутренней дифференциации, дифференциация по вопросам и задачам, навыки анализа.

Abstract: The research is aimed at applying the "deepening" principle of differentiation in the analysis of algorithms for performing tasks by students in Mathematics and Physics classes through using the academic subject language.

The purpose of the study is to justify theoretically the application of the "deepening" principle of internal differentiation in the development of students' analytical skills and to ensure the effectiveness of practical application.

The objectives of the research work are studying literature on the topic of the research work; choosing internal differentiation elements for implementing mutual analysis in the classroom environment effectively; differentiating the teaching methods, tasks and resources by taking into account the abilities of students.

The results of the research work can be used by teachers in the application of the "deepening" principle of internal differentiation to carry out analysis in the classroom.

Keywords: elements of internal differentiation, differentiation by questions and tasks, analytical skills.

Мұғалімдер оқу мен оқытудағы проблемаларды шешу жолында өз тәжірибелерін зерттеу арқылы сабақтың сапасын арттырумен қатар, сыныптағы ахуалды да әлдеқайда жақсартатыны мәлім. Бұл қазіргі таңдағы талап етілетін кәсіби шеберлікті қамтитын бірден-бір жол болып табылады. Ал, кәсіби тұрғыдағы шеберліктің тәжірибеде қолданылуы ретроспективті рефлексияларын келесі әрбір сабағына тиімді пайдаланудан көрінеді. Оқу реформаларын жүзеге асыру барысында мектеп мұғалімі жаңашылдықтың «қыр-сырын» меңгеру арқылы оқушыларға білім беріп қана қоймай, қалай оқу керектігіне жағдай жасауы керек. Осы тұста, біз де іс-әрекеттегі зерттеу сабақтарымызды жақсарту арқылы сыныптың жетістігіне өз үлесімізді қосуды жөн көрдік.

Іс-әрекеттегі зерттеу 9-сыныппен жүргізілді. Себебі, анықталған проблемалардың бірі – оқушылардың тапсырмаларды талдауларының төмендігі. Яғни, тапсырманы орындау кезінде шығарылу жолын толық ашып жазбай, қысқа ғана көрсету және бір-бірлерімен талқылау кезінде есептің шығару алгоритмін академиялық тілде жеткізе алмаулары. Бір әріптесіміздің (Н.Г.) сыншы дос ретінде сабақтың тапсырмаларды талдап шығару кезеңін фокус ретінде бақылауы да осы туындаған проблеманы нақтылай түседі.

Зерттеу жүргізбес бұрын, Гант диаграммасының көмегімен зерттеу кезеңдерін, оған сәйкес кәсіби кездесу уақыттарын және әр мұғалімнің сабақ кестелері бойынша сабақтарды бақылау күндерін қамтитын «Іс-әрекет жоспары» әзірленді:

№	Кезеңі	04.11 - 08.11	11.11 - 15.11	18.11 - 22.11	25.11 - 29.11	03.12 - 06.12	09.12 - 13.12	18.12 - 20.12	13.01 - 17.01	20.01 - 24.01	27.01 - 31.01	03.02 - 07.02	10.02 - 14.02	17.02 - 21.02	24.02 - 28.02	
Тапсырма:																
1	Зерттеу сұрағын таңдау және тұрғыландыру	■														
2	Құралдарды анықтау және талдау/сұраулар		■													
3	Сұрақ			■	■											
4	Деректерді өңдеу(іс-әрекеттің нәтижесін рефлексия)				■	■										
5	Зерттеу сұрағын тұрғыландыру					■										
Негізгі бағыт:																
6	Іс-әрекеттің мақсаты					■										
7	Әдіс-тәсілдер					■										
8	Тапсырмаларды нақтылау/талдау						■	■								
9	Тәжірибе							■	■							
10	Тәжірибені қалыптау және талдау(рефлексия жасау)								■	■						
11	Қалыптау (іс-әрекет барынша рефлексия)										■					
Қорытынды бағыт:																
12	Тәжірибені өңдеу											■				
13	Қорытынды бағыт												■			
14	Рефлексия (іс-әрекеттің нәтижесін)													■		
15	Қорытынды талдау														■	
16	Қайта жоспарлау															■

Анықталған проблеманың негізінде кәсіби даму мақсаттар зерделеніп, жүйелеу арқылы зерттеу сұрағы: «Дифференциация элементтерін қолдану арқылы оқушылардың талдау дағдыларын қалай дамытуға болады?» алынды. Дифференциалдап оқыту әр оқушының білім және білік дағдыларын қалыптастыра отырып, қажеттілік пен қызығушылықтарына сәйкес білімдерін де тереңдетеді екен[1;9-б]. Сондықтан, оқушылардың талдау дағдыларын дамыту үшін дифференциацияны қолданып көру болды. Дифференциалдап оқыту кезінде оқушылардың білімді «өз деңгейлерінде» игеріп, меңгеруі үшін әдістер, тапсырмалар мен ресурстар жеке, танымдық, психологиялық қабілеттері ескеріле отырып берілуі тиіс екен[2;7-б]. Сол себепті куратордан оқушылардың мінездемелері, ал мектеп психологынан көшбасшылық қасиеті, темпераменті, интеллекті, ақпаратты қабылдаулары жайлы мәліметтер алынды.

Зерттеу тақырыбы: «Дифференциация принципі «тереңдету» арқылы оқушылардың талдау жасау дағдыларын дамыту».

Зерттеудің мақсаты: оқушылардың талдау жасау дағдыларының дамуына дифференциацияның «тереңдету» принципін қолдану.

Зерттеудің міндеттері:

- іс-әрекеттегі зерттеу үрдісі арқылы оқу мақсаттарына жетуді жүзеге асыру;
- сабақта ішкі дифференциацияны қолдану;
- физика, математика пәндері сабақтарында дифференциацияны қолдануда оқушылардың жеке қабілеттері мен жас ерекшеліктерін ескеру;
- дифференциацияның «тереңдету» принципін қолданудың тиімділігін анықтауда сабақтарды бақылау;
- оқушылардың деңгейлеріне қарай нұсқаулықты саралап беру.

Күтілетін нәтиже:

дифференциацияның «тереңдету» принципін қолдану:

- қолданбалы тапсырмаларды орындауда оқушылардың талдау және жинақтау дағдыларының дамуына;
- пәндік академиялық тілді меңгерулеріне ықпалын тигізеді.

Зерттеудің әдістері: сандық және сапалық талдаулар, сауалнама алу, бақылау, болжау, салыстыру, синтездеу, ішкі дифференциация, деректерді сараптау, тапсырмалар бойынша дифференциация.

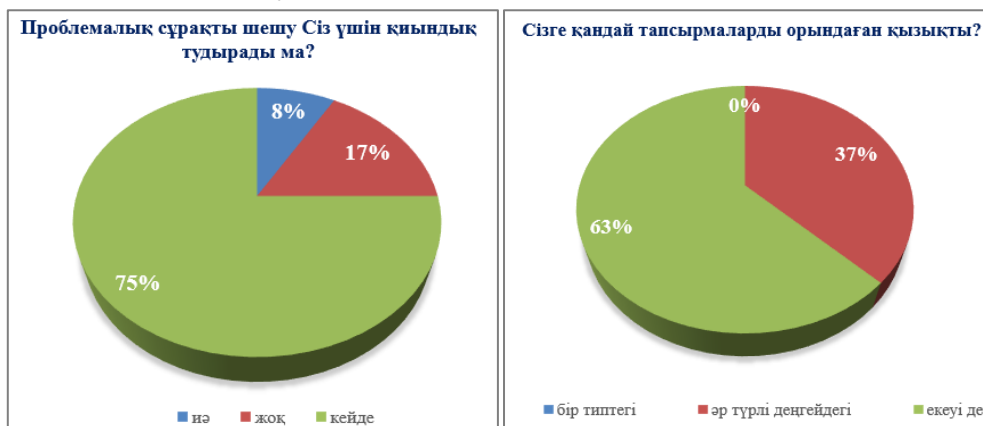
Туындаған проблеманың шешу жолдарын зерттеушілердің еңбектерін зерделеу арқылы көз жеткіздік. В.А.Качнов, А.Ж.Асанов, К.С.Даулетов «Развитие навыков анализа, синтеза и оценивания у учащихся при помощи принципа дифференциации «Углубление»» атты еңбектерінде «тереңдету» принципінiң дарынды оқушыларға қолдау көрсету және дамыту құралдарының бірі деп қарастырып, қабілеті жоғарырақ оқушыларды жалпы топтан бөлмей, күрделірек тапсырмаларды берумен ерекшеленеді. Талдау және жинақтау дағдыларын дамытуға бағытталған стандартты емес, қолданбалы немесе зерттеушілік сипаттағы тапсырмаларды орындау оқушылардың пәнді әр қырынан игеріп, терең түсінулеріне; сыни ойлау дағдыларының дамып, логикалық ойлауына; оқуға деген уәжін арттыруға ықпал етеді екен[3;481-б]. Тапсырмаларды құрастыруда осы мәселені ескеру керектігі түйінделді.

М.В.Клименко және В.Т.Красникованың «Внутренняя и внешняя дифференциация при обучении студентов рецептивным видам речевой деятельности» атты еңбегінде сыныптағы оқу мен оқытуды ішкі дифференциацияның селективті түрі ретінде қарастыра отырып, оқушыларды жұптастырып/топтастыруда дифференциацияны қолдану сыныптағы талдаудың жүзеге асырылуына оң ықпалын тигізетініне көз жеткізілді[2;2-б]. Ішкі саралаудың жағымды аспектілері: мұғалімде әлсіз оқушыға көмек беру мүмкіндігі, қабілеті жоғары оқушыларды назарда ұстау мүмкіндігі пайда болады; үлгермеуші оқушылар деген болмайды; оқушыларды уәждейді; балалардың деңгейі, қабілеті бойынша жіктелуін болдырмайды[1;14-б]. Сондықтан, негізгі проблеманы шешуге септігін тигізу керек деп, жұптастыруға ішкі саралауды қолдану шешілді.

Жалпы, есептерді шығару барысында білімді қолдану және меңгеру процестерінің жүзеге асырылуында талдау мен синтездеу дағдыларының қалыптасатыны жайлы ақпараттар Л.Д.Жумалиева және В.М.Брадистің еңбектерінде келтірілген. Л.Д.Жумалиева объектіні құраушы бөліктерге ойша бөліп, негізгі белгілерін, қасиеттері мен элементтерін ажырату арқылы

талдаудың; ал талдау жасау барысында объект элементтерінің арасындағы негізгі байланыстар мен қатынастарды тұтастай қалыптастыруда синтездеу дағдысының жүзеге асырылатынын[4;35-б] негіздесе, ал В.М.Брадис тапсырманың талдау арқылы жүзеге асырылғанын, оның: шығарылу жолы қатесіз, негізделген, әрі толығымен дұрыс орындауынан көруге болады, деп тұжырымдайды[4;53-б]. Оқушылардың есептің шешімін талдау арқылы нәтиженің дұрыстығын тексеру тапсырманы орындаудың негізгі кезеңі ретінде қарастырылды.

Зерттеу сұрағын нақтылау барысында өз деңгейлеріне сәйкес сұрақтар құрастырылып, ата-аналардан, мұғалімдер мен оқушылардан сауалнамалар алынды. Жалпы, сауалнамаға: 13 ата-ана, 24 оқушы және 5 мұғалім қатысты. Ата-аналар: «Сіздің балаңыз/қызыңыз физика/математика пәні сабағына қызығушылықпен қатысады ма?» деген сұраққа 77%-ы «иә», 15%-ы «жоқ» десе, 8%-ы «өз жауаптарын» көрсеткен; «Балаңыз/қызыңыз проблеманы шешуде өз ойын ашық жеткізе алады ма?» сұрағына 85%-ы «иә», 15%-ы «жоқ» деп көрсеткен. Мұғалімдер сауалнаманың: «Сабақта проблемалық тапсырмаларды орындатқанда барлығы нәтижеге жете ме?» сұрағына: 60%-ы «иә», 40%-ы «жоқ» деп; «Қандай тапсырмаларды оқушылар қызығушылықпен орындайды» дегенге 60%-ы «деңгейлік», 40%-ы «зерттеушілік» деген. Оқушылар: «Проблемалық сұрақты шешу Сіз үшін қиындық тудырады ма?» сұрағына 17%-ы «жоқ», 8%-ы «иә», 75%-ы «кейде» деген; «Сізге қандай тапсырмаларды орындаған қызықты?»: «бір типтес» 0%, «екеуі де» 63%, «әр түрлі деңгейде» деген жауапты 37%-ы таңдаған.

Барлық жауаптарға сандық және сапалық талдаулар жасалып, оқушылардың біртүрлітен гөрі, деңгейлік, қолданбалы және зерттеушілік сипаттағы тапсырмаларды орындауда қызығушылықтарының бар екені анықталды. Практиктердің зерттеу нәтижелері бойынша, оқушылардың талдау жасау дағдыларының дамуына ықпал ету үшін, тапсырмаларды «тереңдету» принципін қолдану арқылы әзірлеп, ұсыну қажет болды.

Әр сабақ өткізілмес бұрын, жоспарлау кезеңінде зерттеу нәтижесі мен оқу мақсаттарына жетуде ішкі дифференциация элементтерін қолданумен қатар, тапсырмаларды, оқытудың тәсілдері мен ресурстарды қолдануда «оқушы үні» де ескеріліп, қысқа мерзімді сабақ жоспарларына өзгерістер енгізіліп отырды. Зерттеу үдерісінің әр циклінен кейінгі «оқушы үні» келесі сабақты тиімді жоспарлауға әсерін тигізді. Оқушыларға: «Бүгінгі сабақтағы тапсырмаларды орындау Сізге қиындық туғызды ма? Қаншалықты? Не ұсынар едіңіз?» сұрақтары қойылды. Бірінші циклден кейін, «оқушы үнінде» бір оқушының тапсырманы орындауда қиындық туындауының себебін жұбының деңгейін өзімен бірдей болуымен түсіндірді. Өзінен жоғарырақ деңгейлі оқушымен жұптастыру ұсынысы ескеріліп, практик-зерттеушілердің еңбектеріне сүйеніп, жұптастыруға ішкі саралауды қолдану ұйғарылды. Екінші циклден кейінгі оқушының сұрақтарды өздерінің дайындап, бір-біріне қою ұсынысы да орынды болды. Себебі, «бастама-жауап-кейінгі әрекет» моделі бойынша қойылған сұрақтардан гөрі, оқушылардың бір-біріне қойылған сұрақтары бірлесе талдауларына анағұрлым ықпалын тигізеді [5,42-б]. Жетінші циклден кейін оқушылардың көбі есептерді шығаруда қиындықтардың туындамағанын, әсіресе күрделілігі жоғары деңгейлі болған қолданбалы тапсырмаларды топта бірлесе талдау арқылы орындау қызығушылықтарын арттыра түскенімен тұжырымдады. Бұл мұғалімнің зерттеу және сабақтың мақсаттарына жету жолдарының бірі ретінде «оқушы үні» ескерудің де маңыздылығын көрсетеді.

Дифференциацияның «тереңдету» принципін қолдану арқылы тапсырмаларды іріктеп алғаннан кейін, талдау дағдыларына ықпал ететіндей топтық жұмыс тәсілдерінен («Джигсо», «Галерея», «Ойлан-Крест-Нөл», «Карусель», «Жобалау», «Гауһарлар иерархиясы», «Әуе шары», «Құпия», т.б.)

«Ойлан-Крест-Нөл» тәсілін қолданып көру таңдалды. Себебі, мұнда оқушылар деңгейлік және қолданбалы тапсырмаларды орындауда талдаудың жүзеге асырылатыны болжанды. Математика, физика сабақтарына «Ойлан-Крест-Нөлді» қолдану үшін, алдымен деңгейлік, әрі «тереңдету» принципіне сәйкес және оқушылардың жеке қабілеттерін қамтитындай тапсырмалар зерделеніп, іріктелді.

Математикада «Қолданбалы тапсырмаларды орындауда синустар және косинустар теоремаларын қолдану» тақырыбы бойынша өтілген сабаққа «Ойлан-Крест-Нөлдің» тоғыз ұяшығына сәйкесінше тоғыз түрлі тапсырмалар әзірленді. Тапсырмалар ағылшын тілінде болғандықтан, тілдік мақсаттардың жүзеге асырылуын қамтамасыз етуде ағылшын тіліндегі сөздердің қазақ тіліндегі аудармалары сабақтың бастапқы кезеңінде «Домино» тәсілінің көмегімен іске асырылып, оқушылармен игерілді. Сабақтың негізгі кезеңіне «Ойлан-Крест-Нөл» тәсілі арқылы топтарға кез-келген төрт есепті шығару берілді (№№1,6,7,8 қолданбалы, әрі күрделілігі жоғары деңгейлі). Сонда, №№1,6; №№1,8; №№1,7; №№6,8 тапсырмаларын 70%-ы, ал №№1,6,8 бен №№1,7,8-ді үштен бірі шығарылу жолдарының қадамдарын толық ашып жазып, дұрыс шығарғандары анықталды. Бұдан, әсіресе №1 есепті барлығының орындауға қызығушылық танытып, қолға алғандары байқалды.

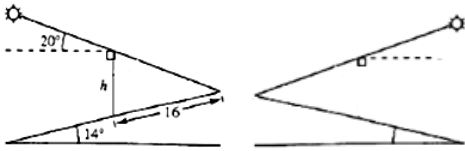
№1 Physics. A flagpole at a right angle to the horizontal is located on a slope that makes an angle of 14° with the horizontal. The flagpole casts a 16-meter shadow up the slope when the angle of elevation from the tip of the shadow to the sun is 20° .

- Draw a triangle that represents the problem. Show the known quantities on the triangle and use a variable to indicate the height of the flagpole;
- Write an equation involving the unknown quantity;
- Find the height of the flagpole.

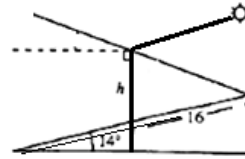
Мәтінді түсіне отырып, дұрыс, әрі терең оқылым арқылы әр оқушы болжамды сызба ұсынып, дұрысын таңдауда топтық талдауға бағытталған бұл тапсырма оқушылардың логикалық ойлауларын да қамтамасыз етеді. Осы негізгі кезең дұрыс орындалса ғана, аналитикалық тәсілді қолданып қалған екі бөлімді орындау мүмкіндіктері болады.

Көбі сызбасын дұрыс салған:

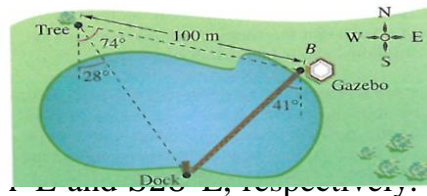

Кейбірі:

Үшбұрыштың бұрыштарын анықтау үшін, параллель түзулер мен қиюшының қасиетін тиімді қолданған топтар қалған топқа қандай сызықты жүргізу үшбұрыштың бұрыштарын табуға болатыны жайлы бағыттаушы сұрағын қоюы олардың әр төбеден сәулелерді жүргізулері арқылы өздерінің дұрыс шешімге келе білулеріне септігін тигізді. Бір қабырғасы ізделінді биіктік болатын үшбұрыштың екінші қабырғасының ұзындығы дұрыс сызылған сызба көмегімен 16 метрге тең екені анықталынады. Сонда ғана синустар теоремасының көмегімен үшбұрыштың екінші қабырғасын, яғни, сызбадағы биіктікті табуға болады. Мұнда да кейбір оқушылар 16 метрді жердің горизонталь жазықтығына дейін алғандықтан, пікірталас жүріп, шарт бойынша бастапқы сызбаға оралу арқылы сыныптың бірлесе талдауларына жетеледі.

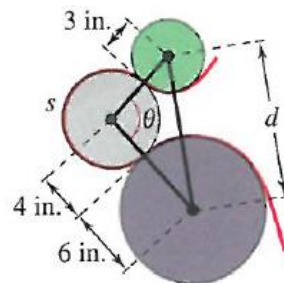
№6. Architecture. A bridge is to be built across a small lake from a gazebo to a dock (see figure). The bearing from the gazebo to the dock is $S41^{\circ}W$. From a tree 100 meters from the gazebo and the dock are $S71^{\circ}E$ and $S28^{\circ}E$, respectively. Find the distance from the gazebo to the dock.

№8. (Modeling data). In a process with continuous paper, the paper passes across three rollers of radii 3 inches, 4 inches and 6 inches (see figure). The centers of the three-inch and six-inch rollers are d inches apart and the length of the arc in contact with the paper on the four-inch roller is s inches.

- Use the Law of Cosinus to write an equation giving the relationship between d and θ .
- Write θ as a function of d .
- Write s as a function of θ .
- Complete the table.

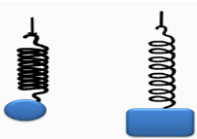
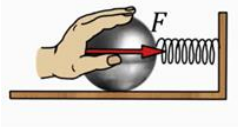
d (inches)	9	10	12	13	14	15	16
θ (degrees)							
s (inches)							

Рефлексиядағы «Тапсырманың қай түрі ұнады? Неліктен?» сұрағына оқушылардың 90%-ы №№1,6,8-есептерді көрсетіп, таңдау себептерін олардың басқа салалармен байланысы қызықтырғанын, құрылымдалған болуымен және меңгерілген білімдерді еске түсіріп, оларды дұрыс қолдану арқылы талдауда өзара идеялармен бөлісудің тиімді болғанын жазған.

Физикада «Гук заңы. Серпінділік күші» тақырыбын өтуде тапсырма бойынша саралау әдісі қолданылды және бұл ішкі дифференциацияның «тереңдету» принципіне негізделіп құрастырылған. Сабақ басында оқушыларға «Ойлан-Крест-Нөл» кестесі бойынша нұсқау беріледі. Бұл оқушыларға басты идеяларды зерттеудің және білдірудің, сонымен қатар басты дағдыларды пайдаланудың альтернативті жолын берудің бірден бір тәсілі. Кестеде ойлау дағдыларының деңгейі бойынша құрастырылған сабақтың барлық кезеңінде ұсынылатын тоғыз түрлі тапсырмалар (сандық, сапалық, эксперименттік, графиктік есептер) жинақталған. Сабақ басында оқушыларға жұпта үш тапсырманы таңдау және ортаңғы шаршыдағы тапсырма барлық оқушы үшін міндетті екені туралы нұсқау берілді. Кез келген бағытта үш тапсырманың біреуі – деңгейі жоғары тапсырма.

1. Шиыршық серіппенің ұзындығы 3,5 см-ге қысқартқанда 1,4 Н серпінділік күш пайда болады. Оны 2,1 см ұзартқанда серпінділік күші қандай болады?	2. 1-тәжірибе: Серіппені штативке іліп, оған массасы белгілі жүктерді іліп созылуын бақылаймыз. Әрбір жүкті ілген сайын созылуын сызғышпен өлшеп, белгілеп алып отырамыз. Тәжірибені орындап болғаннан кейін қорытынды жасаңыздар	3. 2- тәжірибе. Қатандығы басқа серіппені штативке іліп, оған алдыңғы серіппеге ілген жүктерді ретімен іліп созылуын бақылаймыз. Әр жүкті ілген сайын созылуын сызғышпен өлшеп, белгілеп отырамыз. Алдыңғы серіппенің ұзаруымен салыстырып қорытынды жасаңыз.
2. 1-тәжірибе бойынша Серіппе созылуының серпінділік күшке тәуелділік графигін тұрғызыңыз, қорытынды жасаңыз	3.Сілтеме арқылы бейнекөріністі жұпта талдап, екі жіңіше,екі жуан сұрақ құрастырыңыз	5. 2-тәжірибе бойынша Серіппе созылуының серпінділік күшке тәуелділік графигін әр түрлі серіппелер үшін тұрғызыңыз,

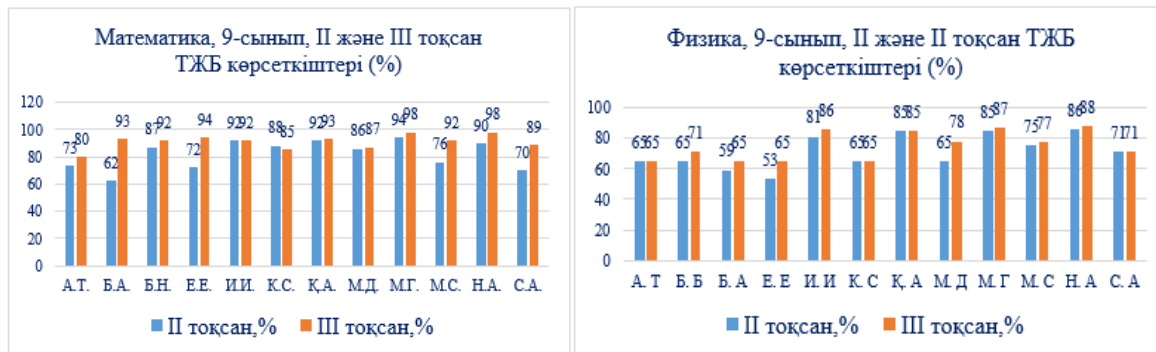
	https://www.youtube.com/watch?v=1LSAKSEEvIU	салыстырыңыз, айырмашылығын бағалаңыз
4. Серіппеге массасы 2кг жүк ілгенде ұзындығы жарты метр, оған массасы 3кг жүк ілгенде серіппенің созылуы 10см құрады. Серіппенің жүк ілгенге дейінгі ұзындығын, серіппе қатаңдығын анықтаңыз	5. Физика, 9-класс, §28. Динамика деформациясына и законы движения Ньютона. Задание 2, пункт 4 Бүгінгі сабақта алған білімдеріңізді қолданып, автотранспорттарда серіппені қолданудың маңыздылығы жайлы өз ойыңызды тұжырымдаңыз	7. Қатаңдығы 500Н/м серіппені 20%-ға сығу үшін, оған қандай күш түсіру қажет? Серіппенің ұзындығы 60см.

Сабақ барысында оқушылардың 40%-ы №№3,5,7; 30%-ы №№2,5,8; 10%-ы №№1,4,7; ал қалған 20%-ы №№1,5,9 тапсырмаларды таңдады. Осы әдісті қолдану барысында оқушылардың қалаулары бойынша таңдалған тапсырмаларды аса қызығушылықпен орындап, жұпта кезектесіп талдау жасауы және ортаңғы шаршыдағы тапсырманы орындауда басқа жұптарға сұрақтар қойып, өз ойларын дәлелдеуі оқу мақсатына жетудегі тиімді тәсіл екеніне көз жеткізді.

Сонымен, математика және физика сабақтарында «Ойлан-Крест-Нөл» тәсілі арқылы дифференциацияның «тереңдету» принципі бойынша берілген тапсырмаларды орындауда оқушылардың көбі күрделілігі жоғары қолданбалы, әрі құрылымдалған тапсырманы орындаудан бастайтындары және шығару алгоритмін толық ашып жазатындары анықталды. Бұдан осы тәсілдің оқушылардың талдау жасау дағдыларын дамытуға септігі тигені тұжырымдалады.

Жүргізілген зерттеуде дифференциацияның «тереңдету» принципін сабақта тиімді қолдану оқушылардың талдау жасаулары арқылы «алға жылжуларына» әсер етумен қатар, бөлім бойынша жиынтық бағалауларын да нәтижелі орындауларына ықпал етті. Ал бұл, өз кезегінде сыныптың тоқсан бойынша жиынтық бағалауларын нәтижелі орындауларына өз септігін тигізді.

Математика пәні бойынша III тоқсандағы жиынтық бағалау нәтижесі II тоқсанмен салыстырғанда 10%-ға; ал физика пәні бойынша 5%-ға артқаны анықталды:

Зерттеу нәтижесі бойынша зерттеу мақсатымыздың жүзеге асқанын байқадық, яғни, сабақтарда:

- дифференциацияның «тереңдету» принципін қолдану барысында оқушылардың ішкі уәжі артты;
- сыныптағы оқу мен оқыту жақсарып, білім сапасы көтерілді;
- «оқушы үнін» ескеру тиімді рефлексия жасауға септігін тигізді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Саралап оқытуды ұйымдастырудың тиімді жолдары, «НЗМ» ДББҰ, Астана 2017.
2. М.В.Клименко, В.Т.Красникова, «Внутренняя, внешняя дифференциация при обучении студентов рецептивным видам речевой деятельности», научная статья, РФ, Брянский ГУ им.Г.Петровского.
3. Международный научный журнал «Молодой ученый», №20 (258)/2019, часть VI.
4. Л.Д.Жумалиева, «Орта мектепте математикалық есептерді шығаруды оқытудың әдістемелік негіздері», ғылыми диссертация, Алматы қ., 2017ж.
5. «Тиімді оқыту мен оқу», МАН, «НЗМ» ДББҰ ПШО, 2016.
6. Э. М. Браверман, «Преподавание физики, развивающее ученика», - М. : Ассоциация учителей физики, 2003. - 400 с.

Оқушының дәлелдеу дағдысы мен пәндік тілін дамыту қаншалықты бақылау жұмыстарының нәтижесіне әсер етеді?

---

*Әміртай Эльмира Төлебайқызы,
Айтбаева Жанна Дүйсембаевна*

*Алматы қаласы Физика-математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

***Аңдатпа:** Мақалада тарих пәнінде дәлелдеу дағдыларын дамыту әдістері мен тәсілдері қарастырылады. Бұл зерттеу жалпы пәндік тілдің қалыптасуына және дәлелдеу дағдыларына қол жеткізу мақсатында өткізілді. Іс-тәжірибеде қорытынды бақылау жұмыстарын арттыруға, пән бойынша емтихандарды сәтті тапсыруға, өмірдегі бәсекеге қабілеттілікті дамытуға көмектеседі.*

Кілт сөздер:

***Аннотация:** В работе рассматриваются методы и способы развития навыков аргументации по предмету история. Данное исследование проводилось как с целью формирования общепредметных навыков и умений, так и развития предметного языка. Практическое применение способствует успешной сдаче экзаменов по истории.*

Ключевые слова:

***Abstract:** This article discusses methods and ways of developing argumentation skills in History subject. This study was carried out both with the aim of developing students' general subject skills and abilities, as well as the development of the subject language. Practical application contributes to the successful passing of exams in the subject of History.*

Keywords:

Оқу жылының барысында тарих әдістемелік бірлестігінде әріптестерімізбен талқылай келе оқушылардың сабақ үдерісінде және жиынтық бағалау жұмыстарының нәтижесінде бірқатар мәселер кезікті. Осы мәселелерді атап айтқанда оқушының жазған немесе келтірген сұрақ-

жауаптарында пәндік тілдің төмен болу мен қатар дәлелдер келтіруде жалпылама мағананы шолуы, тиянақты жауаптың болумауын көруге болады.

Сондықтан осы мәселе бойынша зерттеу тақырыбы ретінде алынып жүргізілді. Негізгі фокус оқушының дәлелдеу дағдысын дамыту.

Дәлелдеу дағдысын дамыту – бұл тарих пәннің теориялық негізін, тарихи ойлауды, пәндік тілде сөйлеуді дамытуға ықпал ететін негізгі фокустың бірі. Дәлелдеу – оқушының дереккөзді пайдалана отырып өз білімімен немесе басқа осы тақырыпқа байланысты мәтінде қысқа мазмұндалады, бірақ негізгі ойлар мен дәлелдер толық жазылуы тиіс білетін дәлелдер айтса, оны түсіндіру қажет және талдау керек. Зерттеу тақырыбының тағы бір маңыздылығы 10-сынып оқушылары Қазақстан тарихы пәнінен сыртқы жиынтық бағалау (СЖБ) жұмысында дәлелдерді келтіру мен талдау тапсырмаларында көрініс табады. Сондықтан төмен сыныптардан осы дағдыны дамытуға назар аударылды. Бірақ бұл тек тарих пәнімен ғана байланысты емес, оқушылардың жеке өмірдегі функционалдық сауаттылығының да, зияткерлік белсенділігінің де дамуына ықпал етеді. Қазіргі мектептерде тарих пәнін оқытудың негізгі мәселелерінің бірі оқушылардың білімді өз бетінше игеруі болып табылады. Соған сәйкес мұғалімнің басты міндеті – тақырыптың мазмұнынан туындайтын сабақтың мақсатын анықтап, сабақтың үлгісін құру. Ол үшін оқушылардың әрбіреуі тарихи оқиғаларға ғылыми тұрғыдан баға беріп, олардың сабақтастық байланысын түсінуіне жағдай жасау қажет. Мектеп оқушыларының танымдық белсенділігі дәлелдер келтіру арқылы сыни ойлау қасиеттерін қалыптастыру. Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайда жалпы білім беру және арнайы дағдыларды қалыптастыру мәселесі педагогика ғылымы үшін ең өзекті болып табылады. **Л.В.** еңбектерінде. Занкова, Д.Б. Эльконина, В.В. Давыдова, И.П. Иванов және тағы басқа танымал инновациялық мұғалімдер жоғарыда аталған проблема бойынша әдістемелік әзірлемелер таба алады. [1]

Бірінші дайындық зерттеу сатысында психологиялық және педагогикалық әдебиеттерді зерттеу және талдау жүргізілді, жалпы және пәндік дағдыларды қалыптастыру проблемасының жағдайы зерттелді, бағдарлама, тапсырмалар жүйесі жасалды, зерттеу әдістемесі анықталды. Бұл кезеңде зерттеудің келесі әдістері қолданылды: аралық қорытынды жұмыс

жүргізілді, осы тақырып бойынша әдебиеттерге талдау жасалды, тәжірибе жинақталды. Аралық қорытынды жұмыстарды, сауалнамаларды бақылау, тестілеуде оқушылардың дәлелдеу дағдысы мен тарихи тілді қолдануы орташа, төмен екені анықталды. Зерттеуге байланысты фокус топтар таңдалды.

Тарих сабағында дәлелдер келтіруде әр-түрлі стратегиялар енгізудің қажеттілігін іске асыруда оқушы дәлелдерді еркін жеткізе алуға қалыптасады. Жеке, жұпта, топта бірлесіп пәндік тілді меңгеруді дағдыланады. Сондай-ақ, күтілетін нәтижеде:

- Пәнге деген қызығушылығы мен оқу мотивациясын арттыру;
- Пәндік тілді меңгеруде дүниетанымын кеңейту;
- Сәйкес мағлұматтарды жинау, талдау, бағалау арқылы салдарды қарастыру негізінде қорытынды жасау;

Дағды дегеніміз не? Саналы, нақты іс-әрекеттерге немесе мақсатқа саналы түрде қол жеткізу қабілетіне және өзгермелі ортаға дайындық. Дағдылар оқушылардың автоматтандырылған әрекеттері болып табылатын дағдыларға негізделген (еркін оқу, жазу, картадан заттарды дұрыс көрсету және т.б. дағдылары).

Дағдыларды қалыптастыру процесінде бірқатар жалпы кезеңдерді бөлуге болады. Оларға мыналар жатады:

1. Дағдының құрамымен таныстыру, оқушылардың іс-әрекеттің реттілігін білу.
2. Мұғалім іс-әрекет үлгісін көрсетеді.
3. Дағдыларды игеруге арналған жаттығулар
4. Тәжірибені өз бетінше игеру, оны жаңа материалға көшіру және жаңа мәселені шешу үшін пайдалану.

Екінші кезеңде - тәжірибелік кезеңі өткізілді. Жұмыстың анықталған бөлігінде сәйкес дағдыларды қалыптастыруда оқушылардың бастапқы деңгейін көтеруде тапсырмалардың түрлері қойылды.

Оқыту процесінде біз оқушыларды (дәйек деген не?), (дәлел деген не?) ұғымдарды түсіндірдік. Дәйек (аргумент), -бұл тарихи ұғымнан құрастырылған тұжырым. Тұжырым жалпылама болу керек, шағын және фактлер көрсетілмейді, алайда осы тұжырымды дәлелдеу үшін немесе теріске шығаруға

оқушылар дәлелдер келтіреді. Дәлелдерге нелер жатады: атаулар; хронология; себептер; салдар; статистикалық мәліметтер; тарихи тұлғалар; оқиғалар; цитаталар...т.б. Жоспар бойынша басында оқушыларға дәйектер құруға жұмыстар жүргізілді. Мыс: «Жылымық кезеңіне» тақырыбына тұжырым жасауда топтық тапсырма бердік.

- Жылымық кезеңі... КСРО-дағы демократизацияның бастауы болды.
- Жылымық кезеңі...бұл реформалардың жартыкештік аяқталмау уақыты.
- Жылымық кезеңі...халықтың әлеуметтік жағдайы жақсартылды.

оқушылардың топтық тапсырма жауабынан жоғарғыда көрсетілген жауапты алдық. Осы жұмыс барысында оқушылардың берген тұжырымдарына дәлел келтіру ұсынылды:

- Жылымық кезеңі... КСРО-дағы демократизацияның бастауы болды.

Дәлелдер: ГУЛАГ жабылды, ақталу процесі жүрді, лагерлерден босатылған сандық мәліметтер кетіру, депортацияланған халықтарды атап шығуы,сөз бостандығын жариялау т.б.

- Жылымық кезеңі...бұл реформалардың жартыкештік аяқталмау уақыты. Дәлелдер:қандай ұлттар ақталмады, баяндаманың 33-жыл бойы жабық болуы, қудалаудың жаңа түрлерінің пайда болуы т.б.

- Жылымық кезеңі...халықтың әлеуметтік жағдайы жақсартылды. Дәлелдер: зейнетақы енгізілуі, колхозшыларда паспорттың болуы, тұрғын үйдің санының артуы, медицина мен білім саласындағы объектілердің санының артуы.

Осы сабақтың мақсатында оқушыларға тұжырым мен дәлелдер келтіру мысал арқылы түсіндірілді. Тақырыптық тапсырмаларды орындауда алған үлгі бойынша оқушыларда марксхема қалыптасты. Осыдан кейін ПТМС формуласы ұсынылды.

ПТМС (К) - ФОРМУЛА

- Аргумент _____ деп санаймын.
- Түсіндіру (себебі...)
- Мысал (мен мұны мынадай мысал арқылы дәлелдей аламын...)

- Салдар немесе нәтиже, қорытынды (айтылған мәселе бойынша мынандай қорытынды жасаймын...)

Дайындау кезінде тапсырмалардың нысанын, форматын, іс-әрекеттерді ескеру, ресурстарды дайындау, тапсырманың мұқият қорытындысын жасау қажет. Сондай-ақ, командалық терминдерді таңдау және дайындау, осы зерттеуде қандай дағдылар мен дағдыларды дамыту керектігін анықтауға болады. Төменде берілген тапсырмаларды ПТМС формасы бойынша орындалуға берілді.

Топ

- 1917-22 жылдар аралығында Ақ және Қызыл әскерлердің террорынан, ашаршылықтан, аурудан және соғыстан жалпы 8 млн адам қайтыс болған. 2 млн жуық адам шет елге эмиграцияланды. Олар саяси, қаржы-өндірістік, шығаршалық, зиялы элита болатын Азамат соғысында жеңімпаздар болмайды. Жоғарғы құндылықтар идеялар емес, адам шығыны болады.
- Топ
  - Соғыс адамдардың психикасына, халықтың генетикалық жағдайына нашарлауына әсер етті. Азамат соғысы ұлт үшін үлкен қасірет
- Топ
  - Соғыс барысында 50 млрд алтын шығынға ұшырады. Бұл экономиканың құлдырағанын көрсетеді. Өндірістік сала 1920 жылы 1913 жылға қарағанда 7 есеге, көмір өндіру 5 есеге, мұнай өндіру 4 есеге кеміді.
- Топ
  - 1920 жылы 1913 жылға қарағанда ауыл шаруашылығы 38% дейін кеміген, Қазақстанда малдың саны 45,5 % кеміді. Егіншілік жері 22%, 3 есеге кеміді.

Негізгі берілген тапсырманы топтық «карусель» әдісі арқылы талқыланып өзара топтық бағалау жүргізілді. Оқушылар өздерінің және басқа топтың дәлелдеу жұмыстарының артықшылықтары мен кемшілігін көрді. Осы арада пәндік тілдің де қалыптасқанында байқауға болады. Себебі, оқушылар

тарихи терминдерді және тарихи деректерді кең қолданды. Топтық жұмыс өзара оқытуда тиімділігін көрсетті.

Сондай-ақ, оқушыларға берілген тақырыптар аясындағы тапсырмаларда өз пікірлерін дәлелдеуге арналған жұмыстар жүргізілді. Бұл жерде оқушылар өз көзқарасын аудиторияға түсіндіруге үйренеді. Мысалы:

-Тың игеру саясаты Қазақстанға пайда немесе зиян әкелді ме?

-Желтоқсан оқиғасы тәуелсіздік бастамасы болды немесе болмады.

Тапсырмалар аясында оқушылардың пікірлерінде екі жақты дәлелдер келтірілуі қарастытылып **тұжырымдық** жасауына ықпал жасадық. Кейбір оқушылардың өзінің келтірген дәлеліне себеп-түсіндіруіне қиындық туындайтынын байқатты. Осы жағдайды шешуде тапсырмада әрдайым үлгілерді қайталап беру жүргізіліп отырды.

7, 8 сыныптарда дүниежүзілік тарихта бастапқы сабақ «Неге Жаңа жыл мейрамы ең маңызды болып саналады?» сұрақпен жүргізілді. Мұнда ПТМС схемасы бойынша топтарда оқушылар пікірталас өткізіп, дәлелдемелермен қызықты дәлелдер ұсынады. Себебі оқушылардың қызығушылығын арттыруда дәлелдер келтіруде оңай үйретуге байланысты берілді. Содан кейін біз тақырыптық тапсырмаларға дәйектер құрдық.

Жалпы төмен сыныптарда дәлелдеу дағдысын сыни тұрғыдан ойлау арқылы «**Тарихи тұлғаға хат жазу**» **RAFT (жазылым) стратегиясы орын алды, оқушылар топта нұсқаулыққа сәйкес шағын хат жазады, бір-бірімен хатпен алмасады. Әрі қарай келесі сабақтарда жеке жазуға бағытталады.**

RAFT. Тарихи хат.

рөл	аудитория	формат	тақырып
1. Уәзір	Әйел,	Күнделік (Дневник)	Танзимат
2. Еуропа көпесі	Билеуші	есеп беру (Отчет)	кезеңіндегі
3. Мүсілман емес халықтың өкілі	сұлтан, Еуропа	үндеу (Призыв) бұйрық (приказ)	Түрік империясы
5. Түрік шаруасы	мемлекетінің		
6. Түрік офицері	премьерьер		
7. Түрік кәсіпкері	министрі,		

8.Еуропа барлаушысы	дос		

Хаттың жоспары

1. Амандасу. Өзің туралы
2. Тарихи жағдай, себептері (2 -аргумент)
3. Мәселе
4. Шешу жолдары
4. Менің мақсатым мен арманым
5. Қорытынды

Тапсырманы орындауда біз оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып, тақырыптар бойынша білімін, түсінігін көрдік. Әдіс ретінде топтық жұмыста дәлелдер құруға тиімді болды. Маңызды мәселелерді анықтап шешу жолдарын шығаруға, нұсқаулыққа сәйкес құрылымдауға тырысты. Тарихи хатты оқушылардың түрлі деңгейдегі қабілеттерге ие екенін ескеріп, топтық жұмыста рөлдік кейіпкерлерге бөлініп берілді. Алайда, оқушылар жеке рөлді талдауда және нұсқаулықты ұстануда ортақ өнім шығарылғаны көрінбеді. Бұл тапсырма арқылы біз оқушылардың дағдысын дамытуға баса назар аудардық.

Сонымен қатар, оқушылардың өз көзқарастарын қысқа әрі тиімді көрсетуге көмектесетін шаблонды сөйлемдерді үйренуі маңызды болды.

Бір жағынан...

Басқа жағынан...

Мен келісемін ..

Мен келіспеймін...

Мұны ұмытпаңыз ...

Біріншіден-...

Екіншіден-...

Оқушыларға дайын ПТСМ формуласы, шаблонды сөйлемдерді пайдалануда өздерін сенімді сезінуге және аудиторияға жауап беруге көмектесті, бұл тиімділікке ықпал етті. Дегенмен дәлелдеу дағдысына арналған стратегиялар оқушылардың пәндік тілді меңгеруде ықпалы жоғары болды.

Себебі, тарихи терминдерді және фактілер қолдануда сөздік қорының дамығандығын жазылым, айтылым тапсырмаларында көрініс тапты. Сонымен қатар, оқушылар пәндік білімі мен түсінігі артты. Осы тәсілдер сабақтың кезеңдерінде әрдайым қолданылып отырды. Оқыту үдерісінде: ауызша сұрау (жаппай, мазмұндама, себептер және мысалдар келтіру, шағын эссе жазу т.б.), тәжірибелік (рөлге ену), RAFT әдісі, пікірталас, mind-map, SWOT талдау негізгі әдістеріде оқушының дәлелдеу дағдысы мен пәндік тілдің дамуына әкеледі. Оқушыларды дағдыларға қызықты тиімді жолдармен үйретуді жоспарлауда енгізілген көптеген өзгерістер пән мұғалімі үшін көп уақытты керек етті. Әсіресе, қазақ тілі екінші тілі болып саналатын орыс тілінде білім алушы үшін қолданатын әдіс-тәсілдерді жоспарлауға ерекше назар аудару қажеттілігін байқатты.

Үшінші кезеңде - нәтижелер талдауы жүргізіліп, олардың мақсаттары мен міндеттерімен және зерттеу нәтижелерінің сипаттамасымен байланыстырылды. Нәтижесінде БЖБ, ТЖБ бақылау жұмыстары оқушының дағдыны меңгергендігі байқалып білім сапасының көтерілгендігін көруге болады. [Диаграмма-1]

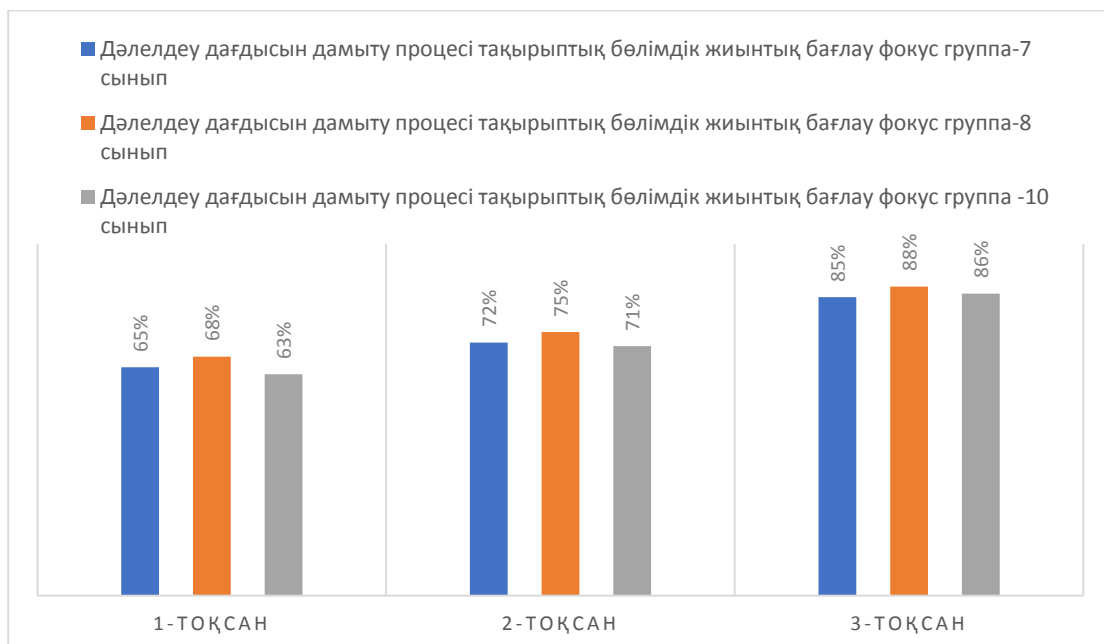

Диаграмма-1

Сонымен, оқушылар оқу материалын саналы түрде ұсынады, сауатты және логикалық жауап дайындайды, негізгі тарихи ұғымдарды біледі, жалпылай алады, жауабында дәлелмен негіздейді. Күрделі тарихи терминдердің мағынасын түсінеді және академиялық сөздік қорының дамуына әсер етті. Дәйектердің құрылымдау үлгісін құра білді. Оқушы тапсырманы орындау үшін өз іс-әрекетін жоспарлауды үйренді. Түрлі дереккөздерден алынған тарихи ақпаратты игере және түрлендіріп жеткізе алды.

Болашақта да осындай мақсатқа бағытталған жаттығуларды, тапсырмаларды жиі қолдану қажет және оқушыларды дағдыландыруда жеке жұмыс жүргізу қажеттілігі байқалды.

Әрі қарайғы жұмыста нәтижені бақылау мен бағалауды ғана емес, сонымен бірге, негізінен, оқу процесін, яғни, оқушының оқу материалын игеріп, орындайтын әрекеттерін бақылау мен әдістерді қамтамасыз ету қажет екенін ескеру **қажет**. Белсенділігі төмен оқушыларға ерекше мән беру керек екені ескерілуі **қажет**.

Тарих сабағы арқылы оқушылардың кітаппен байланысу қажеттілігін, ақпарат қабылдау қабілетін қалыптастыруда бағыт анықталды.

Қорытынды

Бұл АР біздің педагогикалық практикамыздың жақсаруына ықпал етті. Іс-әрекеттегі зерттеу оқушылардың қабілеттерін білуімізге, оқудағы жаңа перспективаларды көрсетті және оқушылардың оқу іс-әрекетінде белсенді әсер етті. Қолданылған әдістер мен стратегияларды әртүрлі деңгейлер мен қабілеттердегі оқушылармен жұмыс жасауда қолдануға болады.

Оқушыларға дәлелдеу, пікірталас дағдыларын үйрете отырып, біз оларға сабақтан және мектептен тыс өмірде қолдануға көмектесеміз. Болашақ өмірде оқушылардың - бұл дәлелдеу дағдысын үйрету бәсекеге қабілетті тұлғаның маңызды шеберлігі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. М.В. Короткова, М.Т. Студеникин Методика обучения истории М.1999г.
2. Е.Е. Вяземский, О.Ю. Стрелова Методические рекомендации учителю истории. Основы профессионального мастерства. М. 2000г.

- 3.Кларин М.В. Развитие критического и творческого мышления.// Школьные технологии. -2004. - № 2.-С. 3-10
4. Как проводить исследование практики в действии в классе.Уроки от сети Учителей Института Лидерства.Фрэнсис Раст и Кристофер Кларк.
5. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Екінші деңгей. 2014-2015 г. Астана
6. Маденова Л.М. Жоғары сынып оқушыларында топтық оқыту арқылы танымдық белсенділігін қалыптастыр

Географиялық нысандар мен құбылыстарды жобалық-модельдеу арқылы оқушылар бойында зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру

*Телеубаев Маулен Токдалиевич,
Биримкулова Баян Аскербекқызы*

*Алматы қаласындағы физика-математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аңдатпа: Мақалада «География сабақтарында зерттеушілік дағдыларды модельдеу әдісі арқылы дамыту» тақырыбындағы іс-әрекеттегі зерттеу нәтижелері ұсынылған. Зерттеу жұмысының мақсаты география сабақтарында модельдеу әдісі қолдану арқылы 10 және 11 сынып оқушыларында зерттеушілік дағдыларын дамыту. Жұмыс қорытындысы бойынша география сабақтарында аталған әдістің тәжірибелік қолдануына бірқатар ұсыныстар беріледі.

Кілт сөздер: модельдеу әдісі, модель, зерттеушілік дағды, гипотеза, жоспар.

Аннотация: В статье представлены результаты исследования практики «Развитие исследовательских навыков через метод моделирования на уроках географии». Целью исследования является применение метода "Моделирование" на уроках географии для развития исследовательских навыков учащихся 10,11 классов. По итогам работы был сформирован ряд рекомендаций по практическому применению метода моделирования на уроках географии.

Ключевые слова: моделирование, модель, исследовательские навыки, гипотеза, план.

Abstract: The results of the practice research "Developing students' research skills through "modelling" method in Geography is presented in this article. The main aim of the research is to apply the "Modelling" method in Geography classes

to develop 10 and 11 grade students' research skills. As a result of this research study, a number of recommendations were formed on the practical application of the "Modelling" method in Geography lessons.

Keywords: *modelling, model, research skills, hypothesis, plan.*

Күннен күнге әлем өзгеріп, бүгінгі өзгеріс ертеңгі өзгерістерді қуып бара жатқан заманда адамның күнделікті өмірі модельдеуден тұрады десек жаңылыспаймыз. Кез-келген адамның күнделікті іс-әрекетінде белгілі бір мәселені шешу үшін немесе кез келген жұмыс орындалмас бұрын оның санасында алдын ала оның орындалу моделі жасалады. Мысалы, мектепке бару немесе үйге қайту, сабақ оқу, оқу-іздену сияқты әрекеттерді орындау алдында мектепке қалай барамын, қандай жолмен бару керек, қай сабақтан дайындалуды бастау қажет деген сияқты іс - әрекеттер тізбегінің моделі жасалады. Модель – заттай көрнекті түрде жазбаша жоспар, сызба ретінде жасалуы мүмкін [1]. Мұндай модель барлық уақытта біздің ойымызда бейнеленетін прототип болғанға дейін жасалады. Бір нысан үшін әр түрлі модель жасалуы мүмкін. Модельдің жасалуы зерттеу мақсатына және прототип жөнінде жинақталған мәліметтердің көлеміне тәуелді болады. Жоғарыда айтылғандарды сараптай келе, модельдеу – қандай да бір құбылыстарды, үдерістерді немесе нысандар жүйелерін олардың модельдерін құру және тану жолымен зерттеу болып табылады. Модельдеу процесінде зерттелетін нысан, құбылыс, үдеріс басқа қосымша немесе жасанды жүйемен ауыстырылады. Модельдеу үдерісінде анықталған заңдылықтар мен үрдістер, әрі қарай нақты **шындыққа таралады**. Модельдеу мәселені зерттеуді жеңілдетіп, орындауда шағын еңбекті және жұмысты көрнекі етеді. Ол тікелей өлшеуге келмейтін нысандарды (мысалы, жер ядросы) тануға жол ашады [1].

Бұдан түсінетініміз, техникалық жүйелердің күрделілігіне, материалдық процестер мен құбылыстарды зерттеу қажеттілігіне орай модельдеу әдісі пайда болғанын көре аламыз. Көптеген тәжірибелерге сүйенсек, модельдеу кез келген затты мақсатты, жылдам, неғұрлым тиімді тәсілмен зерттеуге мүмкіндік береді. Өмірдің талай сырын басқа қырынан танып-білуге септігін тигізген осы модельдеу әдісін өз тәжірибемізде қолданып көрсек, қандай жетістікке қол жеткізе аламыз? Кейінгі уақытта, педагогикалық тәжірибеде қолданысқа еніп,

оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға қол жеткізетін әдіснамалық тәсіл ретінде көрініс тауып жүрген география сабақтарындағы модельдеу жұмыстарын айта аламыз. Білім беру бағдарламасы аясында географиялық нысандар мен құбылыстарды модельдеу жұмыстары оқушылардың бойында зерттеушілік дағдыларын дамытуға оң әсерін тигізетінін көріп жүрміз. Сол себепті мұғалім сабақта қолданатын тәсілдерін әрдайым оқушыны жетістікке жетелейтін, оқуға деген қызығушылығы мен белсенділігін арттыруға негіздеуі тиіс. Ең бастысы, мұғалім балалардың оқу дағдыларын қалыптастыруға арналған іс-әрекеттің ұйымдастыра алуы қажет. Бәрімізге белгілі әмбебап оқу дағдыларын оқушы бойында дәстүрлі репродуктивті оқыту тәсілдерін қолдану арқылы қалыптастыру мүмкін емес [2], себебі алған білімді есте сақтаумен шектеле алмаймыз. Ақпаратты жинақтап, жан-жақты талдау арқылы баға беріп, қорытындыға келу қажет. Сондықтан алған теорияны тәжірибемен ұштастырып, прототиптер жасау арқылы оқушыларды қызықтыратын өзекті мәселелер бойынша өздері шешім қабылдауға үйрету - заман талабы. Модельдеу жұмыстарын жүргізудің басқа оқыту әдістерінен салыстырмалы айырмашылығы неде? Бұл әдістің ұтымдылығын атасақ: ең алдымен талантты оқушылар анықталынып, оқыту үрдісі белсенді болып, оқушыларда ғылыми жұмыстарға қызығушылық туындайды және көпшілік алдында өз жобасын таныстыру арқылы жүйелі сөйлеуге үйренеді. Модельдеу жұмысы көмегімен, кешенді деректер қоры негізінде белгілі тақырып аясында, бірнеше түрлі модельдер жасауға болады. Зерттеуге алынған тақырыпты немесе құбылыстар ішінен неғұрлым тиімдісін таңдай аламыз. Модельдеу арқылы оқытудағы белсенді іс-әрекеттік оқытуды жүзеге асырамыз [2]. Осы мәселе аясында шыққан еңбектерге зер салып қарасақ, көбі ғаламторда жарияланған жекелей таныстырылым, сабақ жоспарлары немесе мақалалар екен. Ал, әдіснамалық тұрғыдан көмек беретін оқу әдістемелік құралдар жоқтың қасы. Сондықтан, жалпы ғылыми және әдіснамалық жұмыстарды жақсартуды алға қою керек [3]. Мысалы, 11 сыныпқа арналған география оқу бағдарламасының «Метеорология» бөлімінде флюгер, барометр немесе термометр секілді құрылғылардың модельдерін құрастыру оқушыларға құрылғының құрлымымен ғана емес, сонымен бірге онымен жұмыс жасау принциптерін

үйретеді. Бұл өз кезегінде 12 сыныпта қазіргі 11 сыныптағы оқушыларымының сыртқы жиынтық бағалау емтиханның жақсы тапсыруға септігін тигізеді деп ойлаймыз. Осы сияқты модельдеу жұмыстарының аясын кеңейтіп, басқа оқыту әдістерімен салыстырып, айырмашылығын көрсетіп отыру қажет [4]. Аталған мәліметтер негізінде, біз өз тәжірибемізде модельдеу бойынша соңғы 3 жылдан бері тәжірибелік зерттеу жұмыстарын жүргізіп келеміз. Сабақ барысында оқушылар алдымен модель жасауды үш негізгі кезеңде қарастырды. Бірінші: географиялық нысанның қызметтін аша алатын, негізгі және қосымша деректер қорымен танысып алу; қолда бар ақпаратты талдап жүйелеу; болашақ модель негізінде жатқан гипотезаны тұжырымдау арқылы мәселені анықтау. Екінші: іс-әрекет жоспарын құру; жоспарға сай жұмысты ұйымдастыру (қажеттілікке байланысты өзгерістерді де енгізуге болады); гипотезаны нақтылап алу; оны жүзеге асыру үшін танымдық іс-әрекет, реттеушілік қабілет (әрекеті жоспарлай алуы), тұлғалық және коммуникативті оқу әрекеттерін қалыптастыру. Үшінші: модельдеудің соңғы кезеңінде оқушылар өз жұмыстарының қорытындыларын тұжырымдап, қабылданған шешімдер мен жасалған модельді негіздеуді жүзеге асырды.

Оқушылардың орындаған модельдеу жұмыстарының үлгілері.

Инфографикалық жұмыс

ҚР Ұлттық құрам моделі

Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын біз бағалау арқылы дамыта аламыз. Әділ бағалау оқушыны ынталандыратын негізгі құрал болып табылады. Әрине бағалауды дұрыс қолдана алмасақ ынталандырушы құралды өшіруші құралға айналдыра аламыз. Зерттеу жұмысының нәтижесіне бағалау

болмаса, сабақты қаншалықты қызықты ұйымдастырғанмен күтілген нәтижеге қол жеткізе алмай қалуымыз мүмкін. Сондықтан модельдеу жұмысын ұйымдастыруда оқушыларды міндетті түрде бағалау критерийімен таныстырамыз.

Модельді бағалаудың критерийлері

1. Модельдің мақсатқа сәйкес келуі. Нысан, құбылыс, үрдістің аталуы (... балл);
2. Нысан, құбылыс, үрдістің сандық және сапалық көрсеткіштері (... балл);
3. Модельдің нысанға немесе құбылысқа қатысты масштабы мен түсіндірмесі (... балл);
4. Модельді дайындау материалдарына шолу (... балл).

Жұмыс нәтижесіне қойылатын басты талап ретінде оқушының географиялық нысандардың, құбылыстардың және үрдістердің модельдерін түрлі материалдардан **әрі түрлі** техникамен жасау арқылы ерекшеліктері мен қасиеттерін түсіндіріп көрсете алуын атап көрсетеміз. Әрине, сыныптағы оқушылардың жеке тұлғалық-типологиялық ерекшеліктері мен зерттеу дағдыларының деңгейін ескере отырып топтық немесе жұптық жоба-модельдеу тапсырмасын ұйымдастыру дифференциялық оқыту негіздерінде жүргізіледі. Дифференциялық оқыту модельдеу әдісін сабақта пайдалануда айқын көрініс табады, себебі оқушылардың тақырып бойынша тапсырманы орындаудағы әдіс-тәсілді өздерінің таңдауы маңызды. Дифференциялық оқыту оқушының жеке тұлғалық ерекшеліктері негізінде оқыту мақсаттарына сай тапсырмалардың дайындалуы мен оқушының осы тапсырма орындау арқылы білімін жетілдіріп, дамытуы, сабақтың әр кезеңінде оны мұғалімнің әрдайым қолдауы көрініс табады. Сондықтан дифференциялық оқыту негізінде жеке тұлғаға бағытталған оқыту жүзеге асады. И.Унт және авторлар тобы зерттеулерінің жеке тұлғаға бағыттала оқыту нәтижесі ретінде оқыту үрдісін оңтайландырудың артуы (шығармашылық іс-әрекеттер, сыныптағы және сыныптан тыс жұмыстарды үйлестіре алу), оқушылардың оқу іс-әрекеттердегі өз көзқарасының, өзін-өзі бағалай алуының, өз мүмкіндігіне сенімділігінің қалыптасуы тұрақты түрде сабақта жүзеге асуы аталған [5]. Сондықтан дифференцияны қолдануда оқушының зерттеу тақырыбы бойынша ақпаратты ұсыну, өңдеу мен игеру үрдісі бойынша жеке ерекшеліктерін ескереміз [6]. Сондықтан тақырып бойынша берілген

тапсырмада модельдеудің түрлерін, тәсілдерін таңдауда шектеу қоймаймыз: визуалдар графикалық суреттер, фотоматериалдар, ал АКТ дағдысы жоғары оқушылар инфографика [7] не 3D моделін, ал кинестетиктер түрлі материалдан көлемді әрі анық (мысалы, торнадо немесе цунами, не өзен эрозиясы механизмін түсіндіру үшін химия және физика пәндері бойынша білім негізіндегі практикалық эксперимент-модельдер) модель арқылы тапсырма орындауы мүмкін. Аудиалдар модельдерін сипаттауда ерекше таныстырылым жасайды, мысалы 2-3 минуттық видео, аудиоматериал арқылы. Сабақты қорытындылау кезеңінде де дифференциациялық оқыту арқылы зерттеушілік дағдыларының қалыптасуын үнемі назарда ұстаймыз [8]. Мысалы, оқушылардың білімдерін қорытындылау үшін топтарға бір тапсырманы әртүрлі орындауды ұсынамыз: 1 топ оқушылары – тақырып бойынша негізгі терминдердің анықтамаларын айтады, 2 топ – айтылған анықтамаларды барынша қысқартады (4-5 сөзге дейін), 3 топ – терминдер арасындағы 4 немесе 5 өзара байланыстарды атайды, 4 топ - айтылған терминдердің жалпы мазмұнына жақын басқа жаңа терминдерді атайды, 6 топ оқушылары – барлық терминдерді мазмұнына байланысты біріктіретін терминдерді ұсынады (егер сыныпта 5 топ болса, онда 5 пен 6 топ тапсырмасын біріктіруге болады). Әрине бұл тапсырмада білу-қолдану, талдау, саралау, бағалау арқылы білімін қорытындылауға ықпал жасап, әр оқушының тағы да жаңа ақпараттарға, білімге, зерттеуге деген сұранысын қалыптастырамыз.

Іс әрекетті зерттеу сабақтарында жобалау-модельдеу арқылы оқушының жан-жақты дамуға мүмкіндігінің артатындығы туралы қорытындылар жасалынды. Модельдеу жұмыстары кезінде оқушылар бірнеше іс-әрекет кезеңінен өтетіндігін көрдік, яғни реттеушілік, танымдық, коммуникативтік, тұлғалық және әмбебап оқу әрекеттерінің дамитыны байқалды. Модельдеу әдісін пайдалану тақырыпты тез, қарқынды меңгертуге мүмкіндік пен ақпаратты игеруге серпіліс беріп, оқушыларды шамадан тыс жүктемеден босатады. Модельдеу барысында ең бастысы – ақпаратты оқушы бір пішінен екінші пішінге өткізе алатыны. Осы тұста модельдеу арқылы оқушының тұлғалық белсенділігін де бақылай аламыз. Модельдеуді сабақтың түрлі кезеңдерінде: оқу мақсатын анықтауда, тақырыпты зерттеу және алған білім

мен дағдыларды бекіту барысында немесе үй тапсырмасы не шығармашылық тапсырма ретінде пайдалануға болады. Жоғары сынып оқушыларына модельдеу әдісі болашақ мамандықтарын таңдауға септігін тигізу мүмкіндігін де атап өту керек.

Қорытындылай келе, жобалық-модельдеу әдісін қолдану бізге оқыту алдында қойылған міндеттерді шешуде ілгерлеу, оқушыларда сабаққа деген қызығушылық артты. Модельдеу әдісі көмегімен зерттеушіліктің маңызды құрамдас бөлігі ойлану жобалау тұжырымдау секілді дағдылары дамығаны байқалады. Модельдеу әдісі қолданылған тақырыптарда оқушылардың терминологиялық сөздерді игеру көрсеткіштері жоғары болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1) Яломыст И. В. «Моделирование на уроках географии как условие достижения метапредметных результатов обучения на примере использования учебников УМК по географии издательства «Вентана-Граф» // Теория и практика образования в современном мире: материалы VIII Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, декабрь 2015 г.). — СПб.: Свое издательство, 2015. — С. 111-114.

2) Гакаев Р. А., Иразова М. А. «Образовательные технологии на уроках географии в условиях современной школы» // Образование и воспитание. — 2015. — №3. — С. 4-7. — URL <https://moluch.ru/th/4/archive/9/181/>.

3)<https://nsportal.ru/shkola/geografiya/library/2018/01/03/metod-modelirovaniya-na-uroke-geografiya>

4) <http://geokotlova.rusedu.net/post/446/1941>

5)https://studme.org/131944/pedagogika/individualizatsiya_obucheniya_granitskaya_kirsanov_shadrikov Индивидуализация обучения (И. Унт, А. С. Границкая, А. А. Кирсанов, В. Д. Шадриков).

6)<http://artpsy.kz/o-ushyny-bilim-alu-sipatynda-y-a-par/> Оқушының білім алу сипатындағы ақпаратты қабылдау арнасының және игеру ерекшелігінің рөлі.

7)https://www.easel.ly/create?id=https://s3.amazonaws.com/easel.ly/all_easels/5494762/1586519997&key=pri#

8)file:///C:/Users/user/Downloads/access_differentiation_handbook_6-12.pdf

Сабақта дифференциациялық тапсырмалар қолдану және ақпаратты қабылдау ерекшеліктерін зерттеудің оқушылардың пәндік деңгейін көтерудегі маңызы

*Сембекова Айнур Мейрамқызы, Асанова Орынкүл Нургазиевна,
Рахимова Асем Керимбековна*

*Алматы қаласы физика-математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аңдатпа: 2019-2020 оқу жылының бойында жүргізілген зерттеу жұмысының негізгі мақсаты сабақта саралап оқыту әдістерін қолдану арқылы және оқушылардың қабылдау ерекшеліктері бойынша жұмыс жасау арқылы оқушының жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру және ақпаратты талдау, жинақтау, бағалау қабілеттерін дамыту болды. Мақалада алынған фокус тобындағы барлық пәндерден үлгермеуші оқушыны сабақ мақсатына жеткізу үшін әр түрлі саралап оқыту әдістерінің оңтайлы қолданылған жолдары сипатталады.

Кілт сөздер: сабақты зерттеу, дифференциация, кіріс көрсеткіш, жазылым дағдысы, тілдік қолдау.

Аннотация: Целью исследования, проведенного в течение 2019-2020 учебного года, было удовлетворение индивидуальных потребностей учащихся и развитие навыков анализа, синтеза, оценивания информации посредством использования дифференцированных методов обучения в и работы над особенностями восприятия учащихся. В статье описывается оптимальное использование различных методов дифференциации обучения для достижения целей урока учащимися, которые испытывают трудности в усвоении материала.

Ключевые слова: исследование урока, дифференциация, первоначальный результат, навыки письма, языковая поддержка.

Abstract: *The main aim of research conducted during the 2019-2020 academic year was to meet the individual needs of students and to develop the skills of analysis, synthesis, evaluation of information through the use of differentiated teaching methods in the classroom and to work on the characteristics of students' perception. The article describes the optimal use of various differentiated teaching methods to make less-able students in the focus group achieve the objectives of the lesson.*

Keywords: *lesson study, differentiation, initial result, writing skills, language support.*

Кіріспе. Білім беру сапасын арттыру қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Бұл мәселенің шешімі білім мазмұнын және білім беру жолдарын жаңғыртуға деген қажеттілікке әкеледі. Сабақ процесінде әрбір оқушының ақпаратты қабылдау ерекшеліктері мен жеке қажеттіліктерін ескеру – замануи ұстазға қойлатын талаптардың негізгісі. Атап айтқанда, кейбір оқушылар өз жастарына сай икемділік, ойлау ұтқырлығы, ой қорытындылау қабілеті, белгілі бір міндеттерді шешуге шығармашылық көзқараспен қарау қабілеті төмендеу болғандықтан оқу материалдарының түсінуде артта қалып жатады. Мұндай оқушылардың пәнге деген қызығушылығы жоғалып, оқуға құлқы төмендей бастайды. Бұл өз кезегінде нашар академиялық жетістіктерге әкеліп соғады. Мұғалімнің орта деңгейде оқитын оқушыға назар аударуына байланысты, өз мүмкіндіктерін толықтай қолдана алмайтын алғыр оқушылардың да жағдайы жақсы емес. Олар біртіндеп тапсырмалардың оңайға түскендігіне бойлары үйреніп, қиын мәселелерді шешу дағдыларынан айырылады. Сондықтан сабақта әрбір оқушының мүмкін болатын ең жоғары академиялық жетістіктеріне қол жеткізу міндеті оқушылардың жеке ерекшеліктерін зерттеу негізінде ғана шешілуі мүмкін. Әйгілі психолог Н.А. Менчинскийдің айтуынша, «оқудың нәтижесі тек оның мазмұны мен әдістеріне ғана емес, сонымен қатар оқушылардың жеке қасиеттеріне де байланысты болады». [1]

Осы орайда, дифференциациялық оқыту әдістерін қолдана отырып оқушылардың пәндік деңгейін көтеру мақсатында Алматы қаласы физика-

математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінде 2019-2020 оқу жылында екі циклдік сабақты зерттеу жұмысы (Lesson Study) жүргізілді. Зерттеу тобының құрамы география, химия және ағылшын тілі пәні мұғалімдерінен және екі тренерден тұрды.

Зерттеу жұмысының өзектілігі. Қазіргі білім беру стандарттарына сай мұғалім әр оқушының жеке қажеттілігіне көңіл бөле білу қажет. Ал осыған жететін бірден-бір жол саралап оқыту әдістерін тиімді қолдану.

Зерттеу жұмысының мақсаты. Қабылдау ерекшеліктерін анықтау және сабақта дифференциациялық тапсырмалар қолдану арқылы оқушының жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру және ақпаратты талдау, жинақтау, бағалау қабілеттерін дамыту.

Зерттеу жұмысының міндеттері. Мақсатқа жету үшін алдыға келесідей міндеттер қойылды:

- Психолог маманмен бірлесе жұмыс жасай отырып, оқушылардың ақпаратты қабылдау деңгейлерін анықтау;
- Сабақ жоспарлау барысында дифференциациялық тапсырмаларды енгізе отырып, оқушылардың қабылдау ерекшеліктеріне көңіл бөлу;
- Зерттеу шеңберінде өтілген әрбір сабақтағы оқушылардың іс-әрекетін бірлесе талқылау және оқушылардан сауалнама алу;
- Зерттеу жұмысы соңында оқушылардың білім деңгейіне мониторинг жасау және сараптау.

Практикалық кезең. Фокус тобы ретінде 9 сынып оқушылары алынды. Бұл сыныпты фокус тобы ретінде алудағы негізгі себеп сыныптағы оқушылардың пәндік деңгейінің әртүрлілігі және оқу стилдерінің алуандылығы болды. Зерттеудің ең алғашқы сатысында оқу жылы басындағы оқушылардың кіріс нәтижесі салыстырылып, сыныптағы А,В,С деңгейіндегі үш оқушы белгіленді. Кіріс нәтижелерді талқылау барысында ағылшын тілі мен химия пәнінен жоғары нәтиже көрсеткен А деңгейіндегі оқушы география пәнінен өткен оқу жылында орта нәтижелер көрсетіп, В деңгейінде болғаны анықталды.

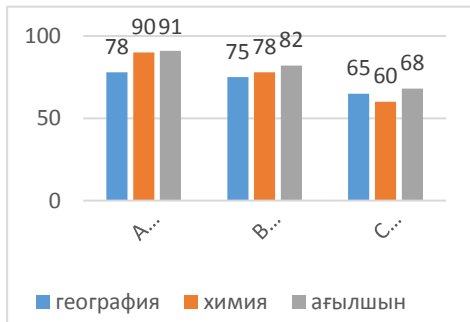
Зерттеу жұмысы тиімді болу үшін мұғалімдер топтағы әр баланы жақсы білу керек. Бұл жұмысты бақылау, сұхбат, баланың тұжырымдамаларына көңіл

аудару, балалар жұмысына сараптама жасау және қабылдау ерекшеліктерін зерттеу арқылы іске асыруға болады.[2]

Осы себепті, мектеп психологымен кеңесіп, оқушыларда білімді қабылдау және оқу стилінің қай типі (аудиал, визуал, кинестетик) басым екені анықталды. Нәтижесінде сыныптың басым бөлігі көруарқылы ақпаратты жақсырақ қабылдайтындығы және керісінше тыңдау арқылы қабылдайтын оқушылардың азырақ екенін түсіндік.

Оқушылардың 2019-2020 оқу жылының

басындағы кіріс нәтижесі

Білімді қабылдаудың басым типтері

Lesson study бірінші және екінші циклінде әр пән мұғалімі кемінде екі сабақ беріп, ол сабақтар алдын-ала бірлесе жоспарланды. Жоспарлау барысында әрбір ұсынылған саралап оқыту әдісінің тиімді, тиімсіз жақтары талқыланды.

Ағылшын тілі пәнінен «Спорт және жаттығу» бөлімінің оқу барысында жазылым сабақтары өтілді және аргументативті эссе түрін жазу түсіндірілді. Аталмыш сабақта «Жұмысты жоспарлау, жазу және қайта тексеріп, қателерді түзету» мақсаты таңдалып алынды, алайда жұмыс нәтижесі бір болғанымен, оған жету жолы әр түрлі болады деген шешімге келдік. Барлық оқушыларға берілген тақырып келесідей болды: «Nowadays sport stars are paid too much for what they do. Do you agree or disagree with this opinion?». Оқушылар спортшылардың табатын жоғары жалақысы жайлы өз ойларын аргументпен және мысал келтіру арқылы жеткізу керек болды. Осы сәтте оқушыларға Массачусетс штаты Landmark School мектебінің тілдер әдістемелік бірлестік жетекшісі Janet Parady мақаласында ұсынған әдіс бойынша эссенің үш түрлі

құрылымы көрсетіліп, таңдау ұсынылды және әр оқушы өз шамасына қарап жұмыс түрін таңдап алды. [3]

С деңгейіндегі оқушыларға арналып эссенің келесідей оңай құрылымы ұсынылды:

Introducing the topic (Тақырыпқа кіріспе)

Thesis statement (Let the reader know your position)

Body paragraph 1. Supporting argument 1+examples (Бірінші аргумент+мысал)

Body paragraph 2. Supporting argument 2+examples (Екінші аргумент+мысал)

Conclusion . Restating the thesis statement Қорытынды. Өз пікірінді қайта нақтылау.

Ал В деңгейіндегі оқушыларға өз пікірлерінен бөлек, қарама-қарсы пікір жазып, онын неге дұрыс еместігін мысалмен түсіндіріп, жоққа шығару ұсынылды:

Introducing the topic Тақырыпқа кіріспе

Thesis statement (Let the reader know your position) (Тезистік сөйлем жазу және өз позициянды білдіру)

Body paragraph 1. Supporting argument 1+examples (Бірінші аргумент+мысал)

Body paragraph 2. Supporting argument 2+examples (Екінші аргумент+мысал)

Body paragraph 3. Weak counter argument+ Rebuttal(Қарама-қайшы пікір+пікірді жоққа шығару, неге дұрыс емес екенін түсіндіру)

Conclusion . Restating the thesis statement Қорытынды. Өз пікірінді қайта нақтылау.

Ал бұны оңай деп тапқан С деңгейіндегі оқушыларға ең алдымен тақырыпқа қатысты мақалалар оқып, одан алынған ақпаратты эсседе сілтеме жасай отырып қолдану ұсынылды.

Нәтижесінде жазылым жұмысы бір және оқу мақсаты бір болғанымен, оқушылар әр түрлі жолмен тапсырманы орындап шықты. Ескере кететін жағдай, жазылымды орындаудың үш түрлі жолы әр оқушыға міндеттеліп берілген жоқ. Тек ұсыныс ретінде айтылып, деңгейі жоғары оқушылар ізденушілік жұмысқа итермеленді. Әр оқушы таңдау жасап, шешімді өздері қабылдады, мұғалім бағыт-бағдар беріп, кеңес айтты. Алайда, екі тілдік деңгейі жоғары оқушылардың В деңгейіндегі тапсырманы таңдағаны оларға берілген таңдау жасау еркіндігінің кемшілігі болды. Және керісінше зерттеу фокусына алынған В деңгейіндегі оқушы мақалаларға сілтеме бере отырып, мұғалімнің көмегімен эссені жоғары деңгейде жазып шықты. С деңгейіндегі оқушы тапсырманы ең оңай жолмен орындау арқылы оқу мақсатына жетті және

бойында сенімділік сезімі пайда болды. Осы сабақтардан тапсырма бір болғанымен, оған жетудің әр түрлі жолын ұсыну тиімді әдіс екеніне көзіміз жетті.

География пәнінен «Әлеуметтік география» тарауындағы сабақтарды жоспарлау барысында дифференциацияның оқушыларға тілдік қолдау көрсету және сұрақтардың әр түрлі деңгейі мен түрлерін қолдану қажет деген шешім қабылданды. Бұған негізгі себеп ағылшын тілі сабағын бақылау барысында география пәнінен В деңгейіндегі оқушы ағылшыннан белсенді және тілдік деңгейі жоғары болғандықтан А деңгейі ретінде зерттеу фокусына алынғандығы болды. Аталмыш оқушы қазақ тілінде өз ойын жеткізуге қиналатындықтан, география пәнінен жиынтық бағалау кезінде жоғары көрсеткіш көрсете алмағаны анықталды. Пән мұғалімі басқа сабақтардағы бақылау нәтижелерін ескере отырып, С оқушымен егжей-тегжейлі түсіндіруін қажет ететін диалогке түсу арқылы, ал қабілеті жоғары А оқушыға қолдау үшін жоғары деңгейлі сұрақтарды, В оқушыға орташа деңгейлі сұрақтарды қолданды. Тілдік қолдау тірек сөздер ұсыну арқылы іске асты және ынталандыру да бұл тәсілде ерекше маңызға ие болды. Сонымен қатар пән мұғалімі топтық жұмыс ұйымдастыру барысында АОО «Назарбаев Зияткерлік мектептерінің» педагогикалық шеберлігі ұсынған «Заманауи мектептердегі саралап оқыту негіздері» әдістемелік құралында сипатталған топтастыру әдісі бойынша бірінші топтағы А деңгейіндегі оқушыларға мәтінді өз бетінше анализ жасап, кескін картаға миграция көп байқалатын елдерді түсіріп, себебін түсіндіру тапсырса, В деңгейіндегі оқушылар тура сол тапсырманы тірек сызба көмегімен орындады. Ал С деңгейіндегі оқушылар тобына тірек-сызба беріліп қана қоймай, мұғалім жеке қолдау көрсетті. [4] Осы орайда, анализ жасау мен ақпарат синтездеу процесінде, өз бетімен жасай алмайтын тапсырмаларды орындауда С деңгейіндегі оқушы көмек пен қолдауды қажет ететіні анық. Сол себепті мұғалім топық жұмыстан кейін мәтінді талқылау барысында А оқушы мен С оқушының жұп құруын ұйымдастырды. Нәтижесінде С деңгейіндегі оқушы сабақ мақсатына өз сыныптасының көмегімен жетті, ал А деңгейіндегі оқушының қызығушылығы мен ынтасы арта түсті. Өтілген сабақты талқылау барысында келесідей түйінге келдік:

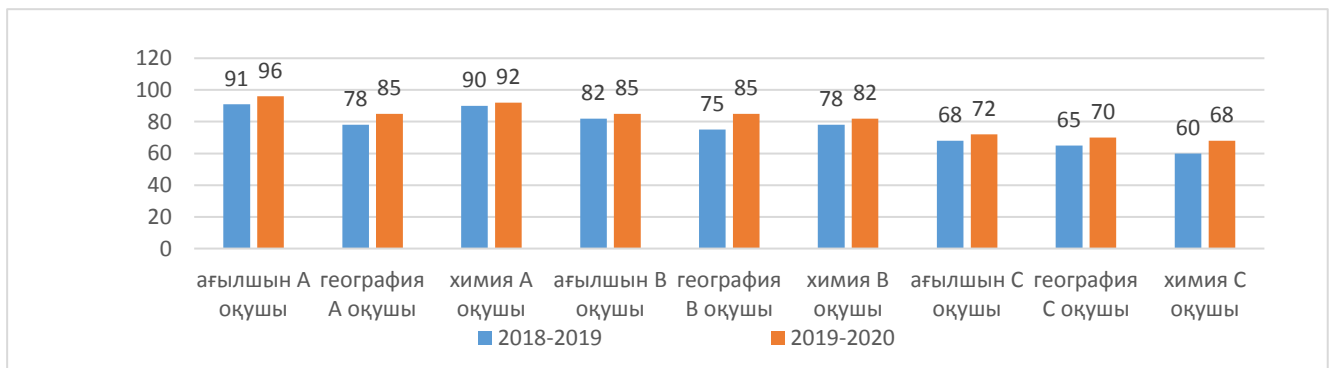
-Сыныпқа бірдей тапсырма берілген жағдайда В деңгейіндегі оқушыларға қолдау ретінде қосымша ақпарат беру қажет, ал С деңгейіндегі оқушыларға мұғалімнің жеке көмек көрсеткені дұрыс;

-Балаларға ортақ тапсырма беріліп, бірақ оларды аяқтауға жұмсалған уақыт олардың дағдыларына қарай анықталу керек. А оқушы басқаларына қарағанда жылдам жұмыс жасайтыны белігілі, оған қосымша тапсырмаларды дайындап қойған абзал. Бақыланған сабақтардан жасалынған қорытындылар ескеріле отырып, келесі болатын химия сабақтары жоспарланды.

Химия пәнінен «Электролиттік диссоциация» тақырыбындағы сабақтарды жоспарлау барысында В,С деңгейіндегі оқушыларға практикалық жұмыста ресурстар арқылы қолдау көрсету және дарынды оқушылардың қызығушылығын арттыра түсу мақсатында акцент жасамай шығармашылық қиын тапсырма береміз деп шештік. Бұл шешімді қабылдауға «Тереңдетіп оқыту» принципі негізінде оқушылардың анализ, синтез және бағалау дағдыларын дамыту» мақаласында сипатталған әдіс түрткі болды. [5] Зертхана жұмысында оқушылар берілген реагенттермен жұмыс жүргізіп, олардың қасиеттерін зерттеу керек болды. Осы орайда В, С тобындағы оқушыларға күшті электролиттер мен әлсіз электролитті анықтауға зертханалық жұмыстар жүргізуге нақты нұсқаулар берілді. А тобындағы оқушылар қосымша электролиттердің диссоциациялану дәрежесіндегі айырмашылықты олардың электрөткізгіштігі арқылы анықтау керек болды. Нәтижесінде А тобындағы оқушылар жұмысты қызыға орындады және зерігу аймағынан шықты. Осындай жұмыстар кезінде мұғалім оқушыларға жеке қолдау көрсетуге тырысты, бұл өз кезегінде оңтайлы нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етті. Тапсырманы орындағаннан кейін талқылауға уақыт берілді. Топтық жұмыстың жақсы ұйымдасқанын келесідей нәтижелерден байқадық: оқушылар арасындағы әлеуметтік өзара қарым – қатынас, тиімді араласып отыру олардың проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал жасады, оқушылар алған ақпараттарын ойластырып, талқылап, өздерінің пікірлерін түсініп, тиімді іс – әрекеттер жүргізді. Сонымен қатар III топтағы А оқушы көшбасшылық қабілетінің арқасында белсенділік көрсетіп, өз тобындағындағыларға көмектесе білді.

Қорытынды. Екі циклдік жүргізілген зерттеу жұмыстарының аяғында оқушылардың жиынтық бағалау нәтижелері кіріс көрсеткіштерімен салыстырылып, оқушылардан сауалнама алынды. Сауалнамада оқушылардан осы оқу жылындағы үш пәннің өтілу процесі бойынша ұнайтын тұстарын көрсету, ұнамайтын тұстарын көрсету және 10 баллдық шкала бойынша бағдарламаны қаншалықты меңгергендіктерін бағалауды сұрадық. Нәтижесінде, сыныптағы С деңгейіндегі оқушылардың көбісі тапсырманы орындау жолдарының түсініктілігі ұнайтынын атап көрсеткен. Ал керісінше, А деңгейіндегі оқушылар өзге оқушыларға түсіндірген ұнайтынын көрсеткен. Сонымен қатар В және С деңгейіндегі оқушылар баллдық шкала бойынша бағдарламаны ең кем дегенде 7-8 баллға меңгердік деп көрсеткен, демек олардың бойында өздеріне деген сенімділіктері артқанын байқауға болады.

Ал, жиынтық бағалаудың орта арифметикалық баллы бойынша фокусқа алынған үш оқушының нәтижесі келесідей болды:

Фокус топтағы оқушылардың кіріс нәтижесі мен оқу жылы соңындағы нәтижесінің салыстырмалы графигі

Қорытындылай келе, жүргізілген Lesson Study аясында қолданылған саралау әдістері пән мұғалімдеріне келесідей мүмкіндіктер мен нәтижелер берді:

- 1) сыныптағы С деңгейіндегі оқушыларда сабақ мақсаттарына жету нәтижесінде пәнді оқуға деген мотивация пайда болды ;
- 2) оқушылардың пәндік білімдері көтеріліп, оқу сапасы арта түсті;

3)пән мұғалімдері дифференциацияның жұмыс нәтижесі бір болғанымен, оған жету жолы әр түрлі болатындай етіп сабақты жоспарлау, ресурстар арқылы қолдау көрсету, оқушыларды тиімді топтастыру сияқты жолдарын меңгерді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Менчинская Н.А. Проблемы обучения, воспитания и психического развития ребенка, МПСИ, Воронеж: Модэк, 2004
2. Tomlinson, c. a., & imbeau, m. b. leading and managing a differentiated classroom, Alexandria, VA: ASCD.2010
3. Process Writing: An Overview for Teachers, Janet Parady Massachussets Landmark School, 2017
4. Основы дифференциации преподавания и обучения в современной школе: учебно-методическое пособие, Т.И Смаглий,, Б.М.Утегенова, Астана, АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», ЦПМ, 2016
5. Качнов, В. А. Развитие навыков анализа, синтеза и оценивания у учащихся при помощи принципа дифференциации «углубление». // Молодой ученый. — 2019. — № 20 (258). URL: <https://moluch.ru/archive/258/59266/>

The effect of physical activities on divergent thinking of middle year school students.

---

*Japashov N.M., Ermilova E.V., Popkova S.V., Sembaeva S.K.,
Mansurova A.A.,*

*Nazarbayev intellectual school of chemistry and biology,
Almaty, Kazakhstan*

*Nazarbayev intellectual school of physics and mathematics,
Almaty, Kazakhstan*

Аңдатпа

Ұсынылып отырылған жұмыста физикалық жаттығулардың орта мектеп оқушыларының дивергентті ойлауына әсері зерттелген. Жұмыс аз оқушылардың қатысуымен орындалғандықтан проблеманы анықтауға арналған алдын ала зерттеу сипатына ие. Бізге қолданылып отырған әдіс тәсілдеріміздің сенімділігі мен дұрыстығын тексеру үшін осы жұмысты жүргізудің маңызы өте зор болды. Осы жасалынған жұмыстың нәтижелерінің негізінде біздің зерттеу тобымыз осы жұмысты әрі қарай дамытатын болады.

Зерттеудің мақсаты: Зерттеудің мақсаты физикалық жаттығулардың орта мектеп оқушыларының дивергентті ойлауына әсерін тексеру болып табылады.

Зерттеудің сипаты: бұл зерттеу 2020 жылдың қаңтар айында Алматы қаласында орналасқан зияткерлік мектебінің кіші топ оқушылары арасында жүргізілген болатын.

Зерттеуге кімдер қатысты: зерттеудің нысаны ретінде 7 сыныптың 24 оқушысы таңдалып алынды.

Зерттеудің әдіс тәсілдері: зерттеуде *pre* (алдын ала) және *de post* (кейінгі) *tests* – тердің нәтижелерін салыстыру әдісі қолданылды. Сонымен

қоса оқушылардың шапшаңдылық, икемділік, шынайылық және нақтылық қасиеттері бағаланды.

Нәтижелері: Зерттеудің нәтижелері физикалық жаттығулардың оқушылардың дивергентті ойлауына оң ықпалын келтіргенін көрсетті. *pre* (алдын ала) және *de post* (кейінгі) *tests* – тердің нәтижелері оң өзгерістер көрсетіп, оқушылардың көпшілігі өз нәтижелерін жақсартта алды.

Заключение: зерттеудің нәтижелері тыныс алу жаттығулары мен физикалық жаттығулардың дивергенттілік ойлауды айтарлықтай дамытқандығын көрсетті, осы тұжырымдарға сәйкес біздің қолданған тәсілдеріміз сәтті жүзеге асты деуге болады.

Кілт сөздер: Дивергентті ойлау, физикалық жаттығулардың әсері, креативтілік, сабақ барысындағы физикалық жаттығулар.

Аннотация

В данной работе предлагается исследование влияние физических упражнений на дивергентное мышление у учащихся средних школ. Работа носит характер предварительного исследования проблемы, так как была проведена с малым количеством учащихся средней школы. Нам было важно провести это исследование для того чтобы удостовериться в надежности применяемого метода. На основе этой тестовой работы, нашей исследовательской группой будет проделана аналогичная работа с более расширенным количеством участников и экспериментальных школ в целом.

Цель исследование: *Целью данной работы является определение влияние физических упражнение на дивергентное мышление учащихся средней школы.*

Дизайн: *Это было исследование среди малых групп проведенный в январе 2020 года среди учащихся интеллектуальных школ города Алматы.*

С кем проводилось исследование: *В качестве объекта исследование нами было выбрано 24 учеников 7 - х классов.*

Метод исследование: *В работе применялось метод сравнения результатов *pre and post tests*. Оценивались такие качества как гибкости, оригинальности, беглости и точности.*

Результат: В результате мы выяснили положительное воздействие физических упражнений на дивергентное мышление учащихся. Проведенный *pre and post tests* показали положительный тренд, и многие ученики улучшили свои результаты.

Заключение: Результаты исследование показывают положительную тенденцию в изменении уровня развития качества дивергенции – беглости и оригинальности, применяя погружение в проблемную ситуацию с дыхательными и физическими упражнениями.

Ключевые слова: Дивергентное мышление, Эффект физических упражнениях, Креативность, Физические упражнения во время урока.

Abstract

This paper proposes a study of the effect of exercise on divergent thinking in high school students. The work is in the nature of a preliminary study of the problem, since it was carried out with a small number of high school students. It was important for us to conduct this study in order to verify the reliability of the method used.

Object of research: *The purpose of this work is to determine the effect of physical exercise on the divergent thinking of high school students.*

Design: *This study was among small groups conducted in January 2020 by students from Almaty intellectual schools.*

Sample size: *As a sample size, we selected 24 students of middle school of 7th grade.*

Method: *In the work, the method of comparing the results of pre and post tests was used. Evaluated such qualities as flexibility, originality, fluency and accuracy.*

Results: *As a result, we found out the positive impact of physical exercise on the divergent thinking of students. Conducted pre and post tests showed a positive trend, and many students improved their results after physical activity.*

Conclusion: *The results of the study show a positive trend in changing the level of development of the quality of divergence – such as fluency and originality, using immersion in a problematic situation with respiratory and physical exercises.*

Key words: *Divergent thinking, Physical activity effect, Creativity, Physical activity in the lessons.*

Introduction

During work in the lesson with a large amount of information and other activities imply quite active work of the brain and its strong excitation in the area of nerve centers [1]. This leads to overwork of students and a decrease in their motor activity, this indicates the presence of convergent (template) thinking [2-3]. This prevents them from developing the skills necessary to implement a large number of diverse creative ideas. This is a problem for us, because for the implementation of creative work, students need to generate as many ideas as possible.

According to the results of many studies of scientists and psychologists, the active performance of the brain can continue for a long time if the contraction and tension of various muscle groups rhythmically alternate with their subsequent stretching and relaxation [1]. Many researchers in this field agree that lessons with physical exercises can affect to improve mental performance. Deep immersion in problem situations can contribute to the stimulation of the brain by using active physical exercises [4-6].

Based on the above said, we did a little research to study the effect of physical activity on the development of divergent thinking [7.8] of students.

Research question of our research is: Does physical exercise affect the development of divergent thinking in students.

We have put forward the following hypotheses:

- a) Physical exercise in the educational process can contribute to the development of divergent thinking.
- b) The use of problem situations with physical exercises has a positive effect on the development of problem-solving skills.

Methodology

Some theorists argue that learning occurs only in the context of an activity and is reliably attached to the situation in which it occurs [9, 10].

In order to understand how immersion in problem situations can help students to develop the skills of flexibility, originality, fluency and accuracy, we determined

to choose a situational research method [11, 12]. Its emotional saturation through immersion in a problem with using audiovisual tools will motivate students in cognitive activity to solve the problems [13]. In order to understand how physical exercises can help students, their suitable types were chosen for our experiment. They are active breathing and gymnastic exercises. To do this, we have chosen a situational assessment method.

We used the diagnostic test of divergent thinking of the model of creative intelligence according to J. Guilford in the Tunik modification [14], before and after applying the situational method. It means we applied pre and post tests to students to assess their work.

The study was carried out on the basis of a specialized school, in groups of students of grade 7, boys and girls, in the lessons of the subject of "Art". For the study 24 students were involved.

The study consists of 3 stages:

1. Pre-test.
2. Physical exercises in the form of a problem situation.
3. Post - test.

Pre – Test.

Students were asked to complete the task for a certain period of time, write down as many options as possible for using one object for photography - a cardboard box. By this, we wanted to identify the level of existing qualities of divergence among students – such as flexibility, accuracy, fluency, originality.

During the pre-test, we did not immerse students in a problem situation and did not offer to perform physical exercises. The students wrote down the answers to the question of the assignment. The tasks were as follows - the students were given cardboard boxes (see Fig. 1), cameras and a piece of A4 paper, and the following questions were asked: suggest as many options as possible for using this object for photographing. To complete the task was given 1 minute.

Figure 1. Cardboard box.

This test will help us identify students' skills such as flexibility, originality, fluency and accuracy.

Flexibility is seen through the way students offer different approaches to using an object, and their ability to move from one idea to another.

Originality was considered through the students' ways of thinking to give unusual answers, non-standard ideas, deviations from the obvious and generally accepted.

Fluency we are considered through the generation of a large number of ideas, fluency of thoughts, not one, but several original answers.

We considered accuracy through how students will use this object in non-standard situations, through immersion in a problem situation.

Physical exercise in the form of a problem situation.

In the subsequent test, students plunged into a problem situation. The students were invited to imagine that they were in a Jurassic park.

The complex of motor activity consisted of breathing and gymnastic exercises. Students were offered for a certain period of time - 2 minutes, to immerse themselves in two problematic situations, one minute each. After immersing themselves in the situation, they needed to immediately record as many options as possible for using the box for taking photographs.

Problem situation - 1: There are many dinosaurs in the park, dinosaurs will not attack people if they make quick movements with their arms and legs (in the form of squats, running in one place and waving their arms). Thus, students were given

the chance to do physical exercises in an audience, imagining themselves in the proposed problem situation.

The students ran for 1 minute on the spot, doing squats and waved hands, etc.

Problem situation – 2: Imagine that dinosaurs do not know how to swim and you must be under water to avoid the attack of dinosaurs.

Students performed various breathing exercises for 1 minute. They held their breath, accelerated breathing to quickly catch on air.

Post – test

After completing each problematic situation of physical exercise, students were asked to repeat the pre-test items and answer the same questions. Students were given 2 minutes to complete these tasks.

Results and Discussions

As a result, we presented two diagrams - showing the monitoring of decision making fluency (see Chart - 1) and the results of monitoring the originality of decision making (see Chart -2) in 1 minute of time each.

The results of the pre-test – is the blue columns and the results of Post-test - the red bars on the charts.

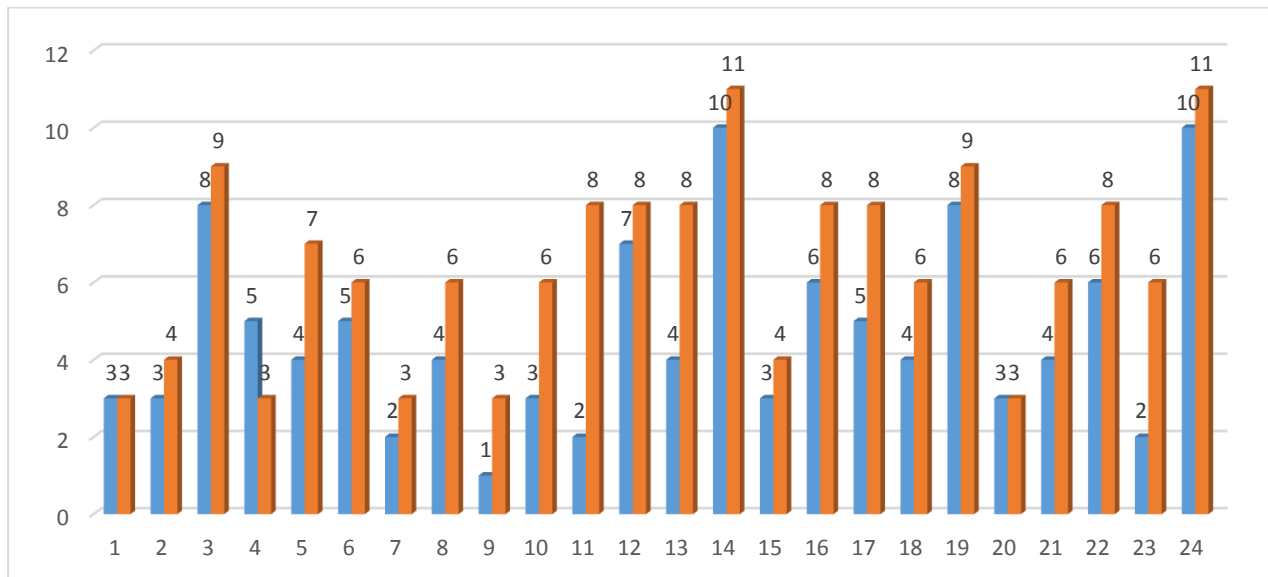

Chart 1. Student Fluency Monitoring

The results of monitoring the fluency of decision making for a certain period of time show a positive trend in changing the level of development of the quality of divergence - fluency. Post-test showed that out of 24 two students (numbers 1 and 20) did not show positive dynamics, while the remaining 22 students showed a change in the number of ideas compared to the pre-test. It should be noted that students with numbers 1 and 20 showed positive results by measuring the level of originality. Some students under the numbers 5, 9, 10, 11, 13, 21, 22, 23 significantly increased the number of ideas for using the box for photographing.

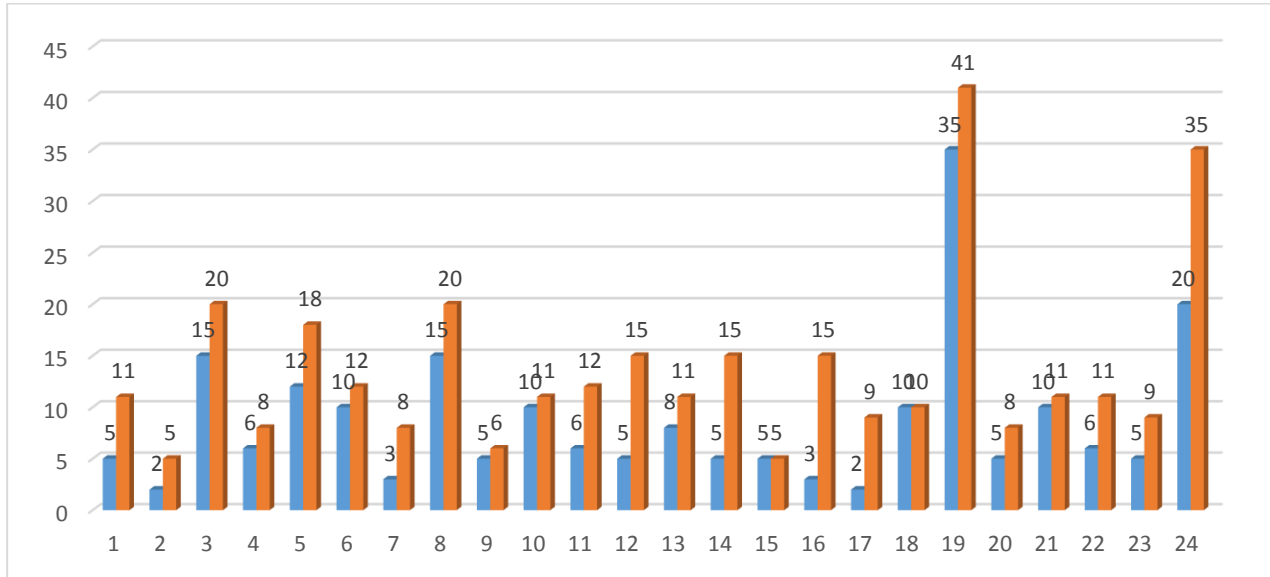

Chart 2. Monitoring student originality

The results of monitoring the originality of decision making for a certain period of time also show a positive trend. A post-test showed that out of 24 two students (15 and 18) did not show a positive trend in the originality of ideas, while the remaining 22 students had a change in the number of ideas. It should be noted that students with numbers 15 and 18 showed positive results in measuring fluency. The originality of the options has increased in comparison with the pre-test. For some students under the numbers 5, 9, 10, 11, 13, 21, 22, 23, the number of ideas for using the box for photographing has increased.

Conclusion

At the end of the study, we obtained positive comparative results, expressed in charts, which showed that among students in grade 7, the level of such divergence qualities as originality and fluency increased after applying the situational method. A great influence on the generation of ideas had an immersion in a problem situation. The results of the study show a positive trend in changing the level of development of the quality of divergence - fluency and originality, using immersion in a problematic situation with respiratory and physical exercises.

References

1. Sousa, D. A. (2016). How the brain learns. Corwin Press.
2. Chermahini, S. A., & Hommel, B. (2010). The (b) link between creativity and dopamine: spontaneous eye blink rates predict and dissociate divergent and convergent thinking. *Cognition*, 115(3), 458-465.
3. Hommel, B., Colzato, L. S., Fischer, R., & Christoffels, I. (2011). Bilingualism and creativity: Benefits in convergent thinking come with losses in divergent thinking. *Frontiers in psychology*, 2, 273.
4. Coe, D. P., Pivarnik, J. M., Womack, C. J., Reeves, M. J., & Malina, R. M. (2006). Effect of physical education and activity levels on academic achievement in children. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 38(8), 1515-1519.
5. Lautenschlager, N. T., Cox, K. L., Flicker, L., Foster, J. K., Van Bockxmeer, F. M., Xiao, J., ... & Almeida, O. P. (2008). Effect of physical activity on cognitive function in older adults at risk for Alzheimer disease: a randomized trial. *Jama*, 300(9), 1027-1037.
6. Young, D. R., Haskell, W. L., Taylor, C. B., & Fortmann, S. P. (1996). Effect of community health education on physical activity knowledge, attitudes, and behavior: The Stanford Five-City Project. *American journal of epidemiology*, 144(3), 264-274.
7. Runco, M. A., & Acar, S. (2012). Divergent thinking as an indicator of creative potential. *Creativity Research Journal*, 24(1), 66-75.
8. Silvia, P. J., Winterstein, B. P., Willse, J. T., Barona, C. M., Cram, J. T., Hess, K. I., ... & Richard, C. A. (2008). Assessing creativity with divergent thinking tasks: Exploring the reliability and validity of new subjective scoring methods. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 2(2), 68.
9. Anderson, J. R., Reder, L. M., & Simon, H. A. (1997). Situative versus cognitive perspectives: Form versus substance. *Educational researcher*, 26(1), 18-21.
10. Herrington, J., & Oliver, R. (1995). Critical characteristics of situated learning: Implications for the instructional design of multimedia.
11. Palmer, D. (2004). Situational interest and the attitudes towards science of primary teacher education students. *International Journal of Science Education*, 26(7), 895-908.

12. Schmitt, N., & Chan, D. (2006). Situational judgment tests: Method or construct. *Situational judgment tests: Theory, measurement, and application*, 135-155.
13. Cabrera, M. A. M., & Nguyen, N. T. (2001). Situational judgment tests: A review of practice and constructs assessed. *International Journal of Selection and Assessment*, 9(1-2), 103-
14. Lee, C. S., & Therriault, D. J. (2013). The cognitive underpinnings of creative thought: A latent variable analysis exploring the roles of intelligence and working memory in three creative thinking processes. *Intelligence*, 41(5), 306-320.

«Өнер пәнін химия және физика пәндерімен кіріктіре оқытып, оқушыларда өнертапқыштықты дамыту»

*Абишева Шолпан Шарипбаевна, Халендеров Алдахияр
Амануллаевич, Джапашов Нурсултан Махмудулы*

*Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев
зияткерлік мектебі*

Аңдатпа

Зерттеуші топ өнер сабағын химия және физика пәндерімен кіріктіріп оқыту оқушыларда өнертапқыштықты дамытатынын хабарлайды. Зерттеуші топ бұл шешімге өткізген эксперименттердің нәтижесінде келді. Қолданылған әдістің тиімділігін бағалау үшін эксперимент екі топта жүргізіледі. Салыстыратын топта өнер сабағы басқа сабақтармен кіріктірілмей өтіледі де, эксперименттік топта сабақ химия және физика пәндерімен кіріктіліп өтіледі. Осы екі топтың өнер сабағында бірдей оқу мақсаттарын игеру барысында жеткен жетістіктерінің айырмашылығы қолданылған әдістің тиімділігі ретінде бағаланады.

Эксперимент нәтижелерін көрсететін 8 сурет бар. Осы суреттерге анализ жасай отырып, оқушыларда жұмысты жоспарлау, болжам жасау, анализ, синтез жасау, бағалау, қайта бағалау сияқты дағдылардың дамығанын көреміз. Бұл дағдылар өнертапқыштықтың құрамдас бір бөліктері. Демек, өнерді химия, физика пәндерімен кіріктіре оқыту өнертапқыштықты дамытуға болады.

Аннотация

Исследовательская группа сообщает, что интегрированное обучение уроков искусства с предметами химии и физики развивает изобретательность у учащихся. Исследовательская группа пришла к этому

заклучению в результате экспериментов. Для оценки эффективности применяемого метода эксперимент проводился в двух группах. В сравнительной группе урок по искусству проводился без совмещения с другими предметами, а в экспериментальной группе урок по искусству был интегрирован с предметами химии и физики. Разница в успехах, достигнутых при освоении одинаковых целей обучения на уроках искусства в этих группах, оценивается как эффективность применяемого метода.

Есть 8 рисунков, отражающих результаты эксперимента. Анализируя эти рисунки, мы видим, что у учащихся развивались такие навыки, как планирование работы, прогнозирование, анализ, синтез, оценка, переоценка. Эти навыки являются составными частями изобретательства. Следовательно, интегрированное обучение искусства с предметами химии, физики развивает изобретательность.

Кіріспе

Зерттеу мақсаты: «Өнер сабағын химия және физика пәндерімен кіріктіріп оқытуда оқушыларда өнертапқыштықты дамыту».

Тақырыптың өзектілігі:

- өнертапқыштықтың дамуы оқушыға теориялық білімді іс жүзінде қолдана білуге, оны жағдайларға байланысты өзгертіп жаңаша тиімді қолдануға мүмкіндік береді;
- өнертапқыштықтың дамуы пәнаралық байланысты түсінуге мүмкіндік береді;
- өнертапқыштықтың дамуы ғылым негіздерінен алған білімдерін шынайы өмірдегі қолданысын түсінуге мүмкіндік береді;
- өнертапқыштықты дамыту мұғалімдер үшін де өз пәніндегі тақырып басқа пәндермен қай тұста қалай түйісетінін терең білуге мүмкіндік береді;
- бірнеше мұғалімнің бірігіп жұмыс жасауы оқушылардың топтық жұмыс кезіндегі күйін шынайы түсінуге мүмкіндік береді.

Жаңалығы:

- өнертапқыштықты дамыту үшін өнер пәнін химия және физика пәндерімен кіріктіріп оқыту;
- өнертапқыштықтың даму мөлшерін сандық, сапалық көрсеткіштермен өлшеу;
- теория жүзінде алған білімге қарағанда практикалық тапсырмаларды орындау барысында алған білімді қолданылу мүмкіндігі 14%-ке жоғары болатындығы дәлелденді;
- кіріктірген сабақта алған білімді химияда теориялық сұрақтарға жауап беруде қолданылу дәрежесі 43%-ға артты;
- кіріктірген сабақта алған білімді физикада теориялық сұрақтарға жауап беруде қолдану көрсеткіші - 57% -ға артты;

Зерттеу платформасы ретінде өнер сабағы алынды. Өйткені «өнер – адамның ойын білдіруге көмектесетін құрал, демек өнерді зерттеудің мәні адамның қоршаған ортамен өзара қарым-қатынасы, сонымен қатар адамның дүниені барлық қырынан сезінуі болып табылады. Мектепте «Өнер» пәннің мазмұны жеке, танымдық, шығармашылық, тәжірибелік, пәнаралық дағдыларды, білім мен көзқарасты дамыту мен қалыптастыруға бағытталған. Өнер саласында оқыту: жеке (дара) өзіндік танымын және өз ойын білдіру әдістерін қалыптастыруға және дамытуға мүмкіндік туғызады; ұлттық және әлемдік мәдениет мұрасын қоса алғанда өзін және қоршаған ортаны түсінуге септігін тигізеді; жағымды дүниетанымның дамуына және өзін-өзі бағалауды арттыруға мүмкіндік туғызады; қоршаған әлемді бейнелі қабылдау арқылы жалпы адамзаттық құндылықтарды жан-жақты зерттеуге септігін тигізеді; коммуникация түрлерінің визуалдық және музыкалық тіл ұстанымы жағынан білімін жетілдіреді, сонымен қатар олардың бір-бірімен және әр түрлі тақырыптық салалармен кіріктіру тәсілдері туралы білімін дамытады; эстетикалық және зияткерлік дамуына септігін тигізеді; ой мен әрекеттің жаңа бағыттарын тауып, шығармашылық қиялға себепші болады» [1].

Өнер сабағында 2-тоқсанда өтілетін тақырып: «Табиғат әлеміндегі ұшу аппараттарын зерттеу» және «Қиял-ғажайып ұшу аппаратын дайындау және

құру». Ұшуды физиканың аэродинамика бөлімі зерттейді. Сондықтан да өнер сабағына физика пәнін кіріктірдік. «Физикалық білім жүйесін саналы түрде игеру логикалық ойлаудың, жадының, назар аударудың, елестетудің, ойлау қабілеттерінің, икемділік пен дарынның дамуына ықпал етеді. «Физика» пәнін оқу кезінде негізі қаланған ғылыми білімдердің негізін оқушылар болашақта адам қызметінің әртүрлі салаларында қолдана алады. Технология, медицина, ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп пен энергетиканың әртүрлі саласындағы жетістіктер ғылыми идея мен ғылыми прогресс дамуының жарқын мысалдары болып табылады» [2]. Өнер пәніне химия пәнін кіріктірген себебіміз «химия оқушылардың дүниетанымы мен көзқарастарының дамуына, оларда әлемнің ғылыми картинасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Химия проблемаларды шешуде шығармашылық тәсілдерді қолдануға, оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамытуға, сондай-ақ эксперименттік және тәжірибелік дағдыларын жетілдіруге септігін тигізеді» [3].

Зерттеу мақсатына жеткенін немесе жетпегенін анықтау үшін мына сұрақтарға жауап беру керек. «Өнер сабағын химия және физика пәндерімен кіріктіру оқушыларға жан-жақты ақпарат берумен шектелді ма? Әлде өнертапқыштықтың дамуына әсер ете алды ма?»

Болжам: «Егер химия және физика пәндерін кіріктіру тек ақпарат берумен шектелсе, салыстыратын және эксперименттік топтардың дағдыларының даму деңгейлерінің арасында айырмашылық аз болады немесе соңғы сабақтарда теңеседі. Пәндерді кіріктіріп оқыту оқушылардың өнертапқыштығының дамуына әсер етсе эксперименттік топ пен салыстыратын топтың дағдыларының даму деңгейлерінің айырмашылығы үлкен болу керек».

Негізгі бөлім

Зерттеу тақырыбы пәндерді кіріктіру арқылы өнертапқыштық қабілетті арттыру болғаннан кейін ең алдымен екі нәрсені анықтап алдық. Ең алдымен пәндерді кіріктіріп оқытуға тоқталайық. Бұл туралы химия ғылымының профессоры О.В.Сиванова өзінің ғылыми еңбегінде былай деген: «Жаратылыстану ғылымдарын кіріктіру – бұл оқу пәндерін бір біріне

жақындатып біртұтас білім беретін және жекеленген пәндерді тереңдетіп оқытатын жүйеленген процесс. Бұл практика әсіресе жалпы білім беруді модернизациялау жағдайында өзекті болып табылады.

Жаратылыстану ғылымдарын кіріктіру, келесі дағдылардың дамуына мүмкіндік жасайды:

- Ойлаудың жаңа деңгейінің (ғаламдық, интеграцияланған) пайда болуы;
- Білім беру жүйесінің ашықтығы;
- Білім беру мазмұнының вариативтілігі және диверсификациялығы;
- Оқу-тәрбие процесінде адамгершілігі жоғары тұлғаның қалыптасуы үшін тиімді жағдайлар жасау.

Біріктіруші факторлардың рөлін жеке оқу пәндері орындай алады. Химия пәні негізінде білімді кіріктіру келешегі сөзсіз қызығушылық тудырады. Химия - заттар туралы ғылым, ал адам материалдық, заттай әлемде қалыптасып дамиды және өмір сүреді. Адам қызметінің кез келген саласы заттар мен олардың түрленуімен байланысты: тамақ дайындаудан, киім тігуден бастап, кітап басып шығару және көркем шығармашылыққа дейін баулу» [4].

ЮНЕСКО-ның «Білім берудің болашағы» бастамасы келесі тұжырымдаманы ұсынады: «Білім мен оқыту-адамзаттың иелігіндегі ең құнды жаңартылатын ресурстар. Олар туындаған проблемаларды шешуде стандартты емес шешімдерді табуға мүмкіндік береді» [5]. Болашақ қоғамға жаңаша ойлайтын, стандартты емес шешім қабылдайтын адамдар қажет. Осындай дағдылар өнертапқыштықтың құрамдас бір бөлігі.

Өнертапқыштық - кез келген саладағы пайда болған проблеманы тиімді шешу. Ол үшін жаңа әдісті табу немесе бұрыннан білетін нәрсені жаңадан қолдану. Қолданылған әдістің тиімділігін анықтау үшін осы дағдылардың даму деңгейін өлшейміз. Ол үшін салыстыратын бізге екі топпен қатар жұмыс жасау керек болды. Оның бірінде өнер пәнін химия және физика пәндерімен кіріктіріп оқытсақ, екіншісінде таза өнер сабағы жүргізіледі. Салыстырылатын екі сыныптағы оқушылардың іс-әрекетіндегі даму белгілері әр сабақта тіркеліп отырады. Осы даму белгілерінің мазмұнына, ауқымына қарай бағалау жүргізіледі. Ол үшін бағалау құралдары жасалды. Олар:

- 1) ашық сұрақтардан тұратын тест тапсырмаларының нәтижесін салыстыру ;
- 2) бақылаушы-мұғалімдердің іс-әрекетті бақылау нәтижесі;
- 3) эксперименттік және салыстыратын топ оқушыларының шығарған өнімін сараптау;
- 4) оқушылардың рефлексиясы;
- 5) бақылаушы мұғалімдердің рефлексиясы.

Зерттеу 1 циклдан, цикл бес сабақтан тұрады.

1-сабақтың зерттеу мақсаты: Салыстыра бағалау үшін салыстыратын топ пен эксперименттік топтың қаншалықты дұрыс таңдалғанын зерттеу

2-сабақтың зерттеу мақсаты: практикалық жұмысты орындау оқушының білім деңгейін қаншалықты арттыратынын анықтау;

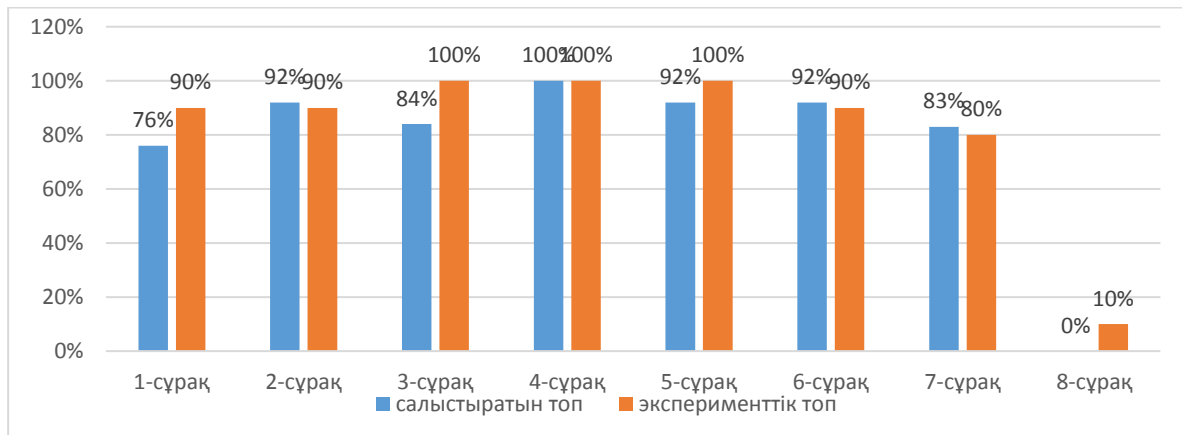
3-сабақтың зерттеу мақсаты: пәндер кіріктірілген сабақ оқушылардың өнертапқыштығының дамуына қаншалықты әсер ететінін зерттеу

4-сабақтың зерттеу мақсаты: химия және физика пәндерінен алған білімдерді өнерде қолдану деңгейін зерттеу;

5-сабақтың мақсаты: Оқушылардың рефлексиясы арқылы сабақтың тиімділігін бағалау

Эксперимент және алынған нәтижелер

1-сабақтың мақсаты эксперименттік топ пен салыстыратын топтың қаншалықты дұрыс таңдалғанын зерттеу. Екі топта әртүрлі әдіспен сабақ өту барысында оқушылардың жетістіктері қаншалықты өзгергенін анықтау үшін белгілі бір мақсатқа қатысты білім деңгейі анықталды. Нәтижесі сурет-1-де көрсетілген.

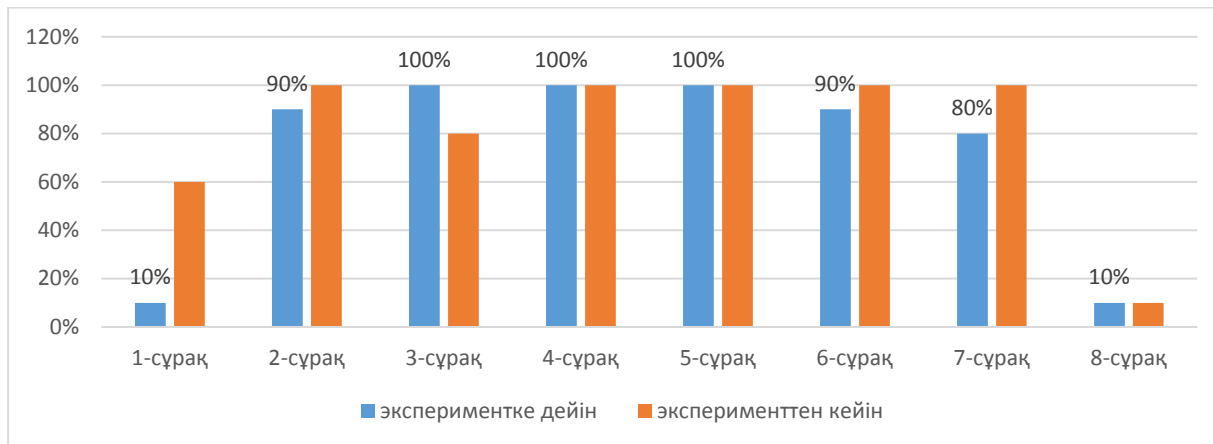
Сурет-1. Эксперименттік және салыстыратын топтың алғашқы білім деңгейі

Көріп отырғанымыздай сурет-1-де салыстыратын топ білім деңгейінің орташа пайыздық үлесі – 77,4% , ал эксперименттік топ білім деңгейінің орташа пайыздық үлесі – 82,5%. Осы екі көрсеткіштің қатынасынан түзету коэффициенті есептелді. Ол 1,07-ге тең.

1-сабақтан жасаған қорытынды: екі топтың білім деңгейінің айырмашылықтары мен дағдылардың өзгерісі арқылы кіріктірілген сабақтың тиімділігін бағалауға болады.

2-сабақтың мақсаты практикалық жұмысты жасау-білім деңгейін қаншалықты арттыратынын анықтау. Практикалық жұмыс барысында алған білім деңгейін бағалау үшін 1-сабақта алынған тест қайта алынды. «Бір тестті қайталап жасау тесттің нәтижесін жақсартады» деген пікір туындамас үшін химиядан практикалық жұмыс жасамаса да салыстыратын топтан да тест қайта алынады. Салыстыратын топта тесттің алғашқы нәтижесі мен кейінгі нәтижесінің арасында айырмашылық болмады. Ал эксперименттік топтың практикалық жұмыс жасағанға дейінгі нәтижесі мен практикалық жұмыс жасағаннан кейінгі нәтижесінің арасында айырмашылық болды. Ол сурет-2-де көрсетілген.

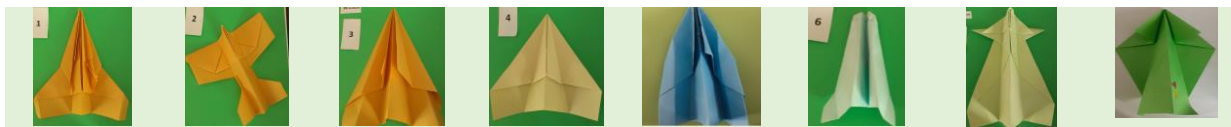

Сурет-2. Практикалық жұмысқа дейінгі және кейінгі тест нәтижелерін салыстыру

Практикалық жұмыс жасау 1-сұраққа дұрыс жауап нұсқасын алуды 50%-ке арттырды, 2-сұраққа дұрыс жауап нұсқасын алуды 10%-ке 6- сұраққа дұрыс жауап нұсқасын алуды 10%-ке, 7-сұрақтың дұрыс жауап нұсқасын алуды 20%-ке арттырды. Дегенмен 3-сұраққа жауап беру барысында 20% оқушы ойланyp, жауаптарын қарсы пікірге өзгерткен. Әрине бұл дұрыс жауап нұсқасы емес. Тәжірибе жасау жалпы жауаптардың дұрыс нұсқасын алуды орта есеппен 14%-ке дейін өсуге мүмкіндік жасаған. Бұл сабақтан жасаған қорытынды: оқушылардың теория жүзінде алған білімге қарағанда практикалық тапсырмаларды орындау барысында алған білімінің қолданылу мүмкіндігі 14%-ке жоғары.

3-сабақтың мақсаты пәндерді кіріктіріп оқыту өнертапқыштықтың дамуына қаншалықты әсер ететінін зерттеу сабағы. Ол үшін өнер пәнінің оқу мақсаттарын игеруде химия және физика пәндерін кіріктіре оқытылды.

Химия және физика пәндерінен тапсырманы орындап болғаннан кейін оқушылар алған ақпараттарын қолданып ұшатын аппарат жасады. Оны бағалау үшін оқушылар бағалау критерийлерін (қашықтығының ұзақ болуы, жаңа идеяның болуы, эстетикалық тұрғыдан тартымды болуы) құрастырды. Нәтижесі сурет-3 және сурет-4-те көрсетілген.

Сурет-3. Салыстыратын топтың жасаған өнімі

Салыстыратын топтағы оқушылардың барлығы ұшатын аппаратты А4 форматындағы қағаздан ғана оригами техникасында жасады. Ұшақтардың айырмашылығы бір бірінен тек бүктеу санында ғана болды, оны үйреншікті материалдан жасады. Оқушылар интернет желісінен алған ақпаратты өзгертпестен қолданды, жаңа нәрсе жасап шығуға ынталанбады, өнімдерін бағаламады. Олар ұшақтарын ұшырып ойнаумен шектелді.

Сурет-4. эксперименттік топтың жасаған өнімі

Эксперименттік топта ұшақтардың пішіні алуан түрлі болды. Әр жұп өзінің жасаған ұшатын аппаратын ұшырды, басқа топтар ұшу қашықтығын өлшеді. Ең қашыққа ұшқан аппарат С деңгейіндегі оқушылардікі болды. Олардың біреуі жұқа қағаздан, екінші біреуі полиэтиленнен оригаме техникасында жасалған. Одан кейін ұзаққа ұшқан ұшақтар В деңгейіндегі оқушылардікі болды. Біреуі қатты полиэтиленнен әр жерлері ойылған, дөңестелген фигураларды қиып, дөңестер мен ойықтарды үйлестіріп құрастырып, бұрын сонды кездестірмеген формадағы ұшу аппаратын жасады. Ол аппарат ауада дөңгеленіп жүріп орын ауыстырды. Оның ұшу қашықтығы орташа болды. Екінші оқушы картон қағаздан әртүрлі фигуралар қиып, бірінің ойығына бірінің дөңес жерерін кигізіп ұшақ жасап шықты, оның да ұшу қабілеті орташа болды. А деңгейдегі оқушылардың идеясы ең «сәтсіз» шыққан идея болды, себебі ұшпады. Ұшақтың корпусы түтік түрінде қалың картоннан қанаттары жұқа қағаздан жасалған. Эксперименттік топтағы оқушылардың жасаған өнімдерін сараптап, келесідей қорытынды жасалды: оқушылар жаңа материал қолданды, жаңа формада жасады, ұшу қабілетін зерттеді, бағалады, алған білімдерін керісінше қолданып көрді. Оқушылар алған білімдерін

қолданып өзіне беймәлім жаңа зат жасауға ынталанды. Кейбіреуі алған білімдерін керісінше қолданып көруден де қорықпады, жаңа тәжірибе алды.

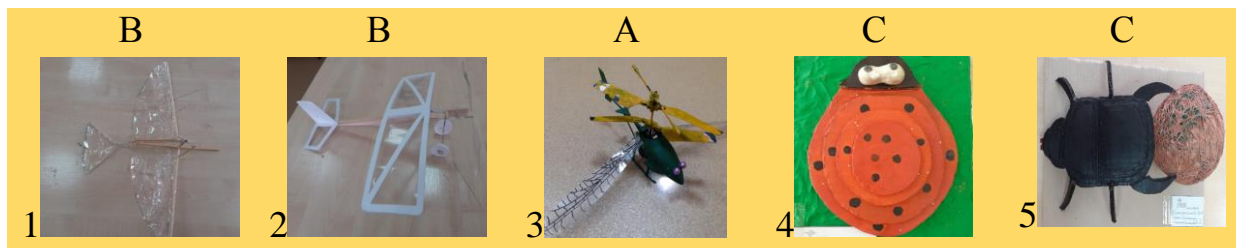
4-сабақ мақсаты - кіріктірілген сабақтан алған білімдері оқушылардың өнертапқыштығына қаншалықты әсер ететінін зерттейтін сабақ. Ол үшін зерттеуші топ салыстыратын топ пен эксперименттік топ оқушыларының жобалық жұмыс жасау барысындағы дағдыларының даму деңгейін және оқушылардың рефлексиясын зерттеді.

Салыстыратын топ пен эксперименттік топтың жасаған жобалық жұмыстары сурет-5 және сурет-6-да көрсетілген.

Сурет-5. Салыстыратын топтың жасаған жобалық жұмыстары

Бұл жобалық жұмыста 3 түрлі материал (мата, ағаш, жіп), 3 түрлі элемент (дене, тірек, құйрық) қолданылған. Жұмысты орындау үшін қайшы, сызғыш, желім сияқты құралдар қолданылған. Өнім бағалау критерийлеріне сай келеді: жоғарыдан төмен қарай тастағанда ауада қалықтап ұшады, сыртқы формасы насекомдар мен құстар кейіпінде бейнеленген.

Сурет-6. Эксперименттік топтың жасаған жобалық жұмыстары

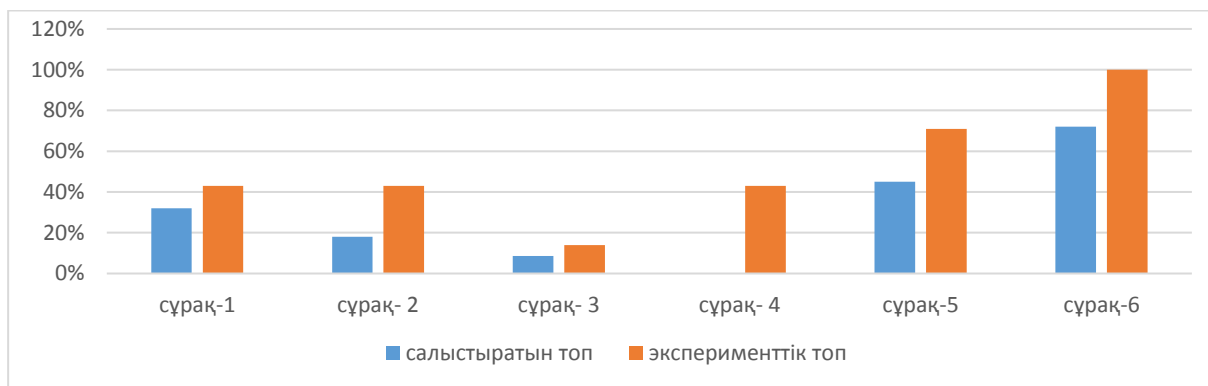
«В» деңгейіндегі оқушылар №1- және № 2- ұшатын аппаратты жасау үшін полиэтилен, полистирол, ағаш, алюминий сым, резина, және жіп, желім, терможелім, қайшы, пышақ, циркуль, сызғыш құралдары қолданылған. Бұл өнімдер бағалау критерийлеріне сай. Сыртқы пішіні құсқа ұқсайды, резина лентаны алюминий стерженнен босату арқылы ұшақты жылжытуға болады.

«А» деңгейіндегі оқушы №3-ұшатын аппаратты жасап шығарды. Ол үшін басқарушы тетігі бар тікұшаққа полипропиленнен қанат жасап, моншақтан көз салып бастапқы кейпін өзгертіп жаңа өнім жасаған. Нәтижесінде алғашқы нұсқасынан нашар қозғалатын өнім алды. Бұл өнім де бағалау критерийлеріне сай өнім деп есептеледі. №4-5 ұшатын аппаратты картон-қағаз, ермексаз материалдарын және қайшы, желім сияқты құралдарды қолданып жасаған. Өнім бағалау критерийлеріне сай етіп насекомға ұқсатып жасалған муляж. Ұша алмайды.

Жобалық жұмыстарды талдай келе мынадай қорытынды жасалды: эксперименттік топ салыстыратын топқа қарағанда ұшатын аппараттың бір-бірінен айырмашылығы бар әртүрлісін жасаған. Оларды жасау барысында материалдың және құрал-сайманның көп түрін қолданған және шамасы дәл өлшеулерді қажет ететін әртүрлі фигуралармен, симметрияны сақтай отырып жұмыс жасаған. Өнімдер салыстырмалы түрде жоғары технологиялық болып есептеледі.

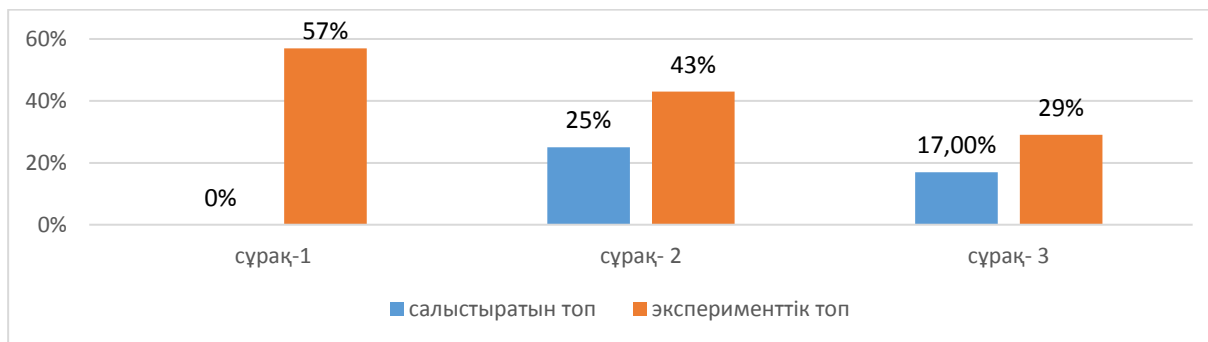
5-сабақтың мақсаты - оқушылардың рефлексиясы арқылы сабақтың тиімділігін бағалау. Салыстыратын топ оқушылары ұшатын аппараттың шығу тарихын зерттегенін, қолданған құралдары туралы ақпарат берді. Эксперименттік топтағы оқушылар мақсатқа жету жолында қандай қиындықтарға (жаңа идея табу, болжамдардың іске аспауы, жаңа жаңа білімді қолданып алгоритм құрастыру) кездескен атап көрсетті және оны қалай жеңгендерімен (кеткен қателіктер мен сәтті тұстарын анықтау, тиімді іс-әрекетті бағалау) бөлісті. Болжау - біздің практикамызда жаңа идея құрастыру. Алгоритм құрып іс-әрекетті жүйелеу, артықшылықтар мен кемшіліктерді бағалау – технологияның негізгі принциптері. Оқушы осындай дағдыларды меңгергендігін көрсетті. Өзінің шығармашылығындағы сәтті тұсты анықтады. Сәтті тұсы – оның өнертапқыштығының дамығанын көрсетеді. Өнертапқыштық – проблеманы тиімді жолмен шешу деп айтқан болатынбыз мақаланың басында.

Химия және физика пәнінен алған білімдерін өнерге қолдану деңгейін анықтау үшін алынған тесттің нәтижесі сурет—7 және сурет-8- де көрсетілген.

Сурет-7. кіріктірген сабақта химия пәнінен қолданылған білім деңгейі

Сурет-7- салыстыратын топта 4-сұраққа дұрыс жауап болмағанын көреміз. Өйткені бұл сұрақ химия пәнінен 10-сыныпта өтілетін тақырыпқа байланысты. Эксперименттік топ бұл сұраққа қатысты білімді пәндерді кіріктіріп оқыту кезінде алды және оны практикада қолданды. Оқушыда практика жасау арқылы алған білімін теорияда қолданылу көрсеткіші - 43%-ке артты.

Сурет-8. кіріктірген сабақта физика пәнінен қолданылған білім деңгейі

Сурет-8-де салыстыратын топта 1-сұраққа дұрыс жауап болмағанын көреміз. Себебі бұл физика пәнінен 10-сыныпта игерілетін мақсаттарға байланысты сұрақ. Эксперименттік топта көрсеткіш 57%. эксперименттік топтағы оқушылар бұл білімді пәндерді кіріктіріп оқытқан сабақта тәжірибе жасау барысында алған. Есте жақсы сақталған білімді теориялық сұраққа жауап беруде қолданған.

Қорытынды

Өнер сабағын химия және физика пәндерімен кіріктіру оқушыларға жан-жақты ақпарат берумен шектелді ма? Әлде өнертапқыштықтың дамуына әсер ете алды ма?

- Эксперименттік топтағы оқушыларда теория жүзінде алған білімге қарағанда практикалық тапсырмаларды орындау барысында алған білімді қолдану мүмкіндігі 14%-ке жоғарылады;
- кіріктірген сабақта практикада алған білімді химияда теориялық сұрақтарға жауап беруде қолданылу дәрежесі 43%-ға артты, ал физикада теориялық сұрақтарға жауап беруде қолданылу көрсеткіші - 57% -ға артты;
- оқушыларда өзбетімен жұмысты жоспарлау, болжам жасау, артықшылықтар мен кемшіліктерді бағалау, қайта жоспарлау, қайта болжам жасау, қайта бағалау дағдылары дамыды.

Пәндерді кіріктіре оқытудың тиімді жақтары:

- оқушыларда қызығушылықты оята отырып, күрделі тақырыптарды стрессіз оңай игеруге мүмкіндік береді;
- пәнаралық байланысты түсінуге мүмкіндік береді;
- ғылым негіздерден алған білімдердің шынайы өмірдегі қолданысын түсінуге мүмкіндік береді;
- мұғалімдер үшін өз пәніндегі тақырып басқа пәндермен қай тұста қалай түйісетінін терең білуге мүмкіндік береді;
- бірнеше мұғалім бірігіп жұмыс жасау барысында оқушылардың топтық жұмыс жасау кезіндегі күйлерімен шынайы танысады.

Пәндерді кіріктіре оқытудың тиімсіз жақтары:

- әр пәннің бағдарламасы өз алдына бөлек жасалған. Оқу мақсаттары бір-бірімен сәйкес келмейді. Кіріктіретін пән мұғалімдері сабақты болашақтағы оқу мақсаттарын игеруге немесе өткен тақырыптарды қайталауға бағыттайды.
- кіріктіретін пән мұғалімдері жеке уақытынан ұтылады, себебі бұл жұмысты жоспарлау апталық жүктеменің сыртында жасалады;

Пәнге қатысты білімді игеруде, өнертапқыштықты дамытуда оқушының өз тәжірибесін қолдану өте маңызды фактор. Оқушылардың бұрынғы өткен тақырыбын жаңаша қайталау да білімнің жаңаша қолданылуына мүмкіндік береді. Ғылым негіздерінен практикалық жұмысты жүргізген кезде таза ғылыми емес, мүмкіндігінше өмірде қолданыс табатындай етіп ұйымдастыру керек.

Әдебиеттер

1. «Өнер» пәнінің Кіріктірілген білім беру бағдарламасындағы маңызы, «Өнер» пәні бойынша оқу бағдарламасы «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы, 2019, 4-бет
2. «Физика» пәні бойынша оқу бағдарламасы, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы, 2018, 4-бет
3. «Химия» пәні бойынша оқу бағдарламасы, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы, 2018, 4-бет
4. О.В.Сиванова, С.С.Хмелёв, Е.В.Губанова, С.Б.Орлов Интеграция и дифференциация естественных научных знаний в условиях модернизации общего образования // Успехи современного естествознания. – 2002. – № 5. – С. 88-91
5. <https://ru.unesco.org/futuresofeducation/>

ІС-ӘРЕКЕТТЕГІ ЗЕРТТЕУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ІЗДЕНУШІЛІК ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Байдильдинова Дана Калковна

*Алматы қаласы химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аңдатпа

Мақалада озық педагогикалық тұжырымдарға сүйене отырып ұйымдастырылған іс-әрекетті зерттеу үдерісі баяндалады. Зерттеу барысында бірлесе жоспар құру, сабақты зерттеу, оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері, оқушылардың білім деңгейі мен қызығушылығы зерделенеді.

Қажетті сөздер: іс-әрекетті зерттеу, зерттеу сабағы, зерттеу кезеңдері оқушы белсенділігі, білім сапасы, тиімді әдіс-тәсілдер, ынтымақтастық орта, тиімді тәжірибе, бақылау, кәсіби біліктілік, топтық жұмыс.

Аннотация

В статье описывается ход исследования в действии на основе применения передового педагогического опыта. В процессе исследования апробированы совместное планирование, исследование урока, эффективные методы обучения, качество знаний учащихся и их интересы.

Ключевые слова: исследование в действии, исследование урока, этапы исследования, деятельность ученика, качество знаний, эффективные методы обучения, сотрудничество, оптимальная практика, наблюдение, профессиональные навыки, групповая работа.

Abstract

This article describes the progress of Action research based on the implementation of advanced pedagogical experience. The joint planning, Lesson study, effective teaching methods, quality of students' knowledge and their interests were analysed in the process of research work.

Key words: Action research, Lesson study, stages of research, student activity, quality of knowledge, effective teaching methods, cooperation, best practice, observation, professional skills, group work.

Қазіргі таңда еліміздің білім жүйесі озық тәжірибелерді енгізуде. Оның басты шарты – әлемдік талапқа сай білім беру. Сондықтан жаңартылған білім беру бағдарламасы бірінші орынға баланың білім, білік, дағдысын ғана емес, оның жеке тұлға ретінде қалыптасуын да міндет етіп отыр. Білім беру ұйымдарының алға қойған негізгі мақсаты – оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін қолдану, білім сапасын арттыру. Ол үшін мұғалім жаңа әдістермен қаруланып, оқу үрдісін ұтымды ұйымдастыра білуі керек. Мұғалім кәсіби біліктілігін үнемі жетілдіріп отырса ғана нәтижеге қол жеткізе алады. Ал мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттырудың бірден бір жолы – іс-әрекеттегі зерттеу.

Педагогикалық тәжірибеде іс-әрекеттегі зерттеу – оқу мен оқытуда пайда болып жатқан мәселердің шешімін табу, білім сапасын арттыру, мұғалім кәсіби біліктілігін шыңдау. Бұл әдістің әрекеттен және әрекет нәтижесін бағалаудан тұратынын бірінші сипаттаған Левин болатын (Kemmis & McTaggart, 1990) [1,1-б].

Біз зерттеу тақырыбымызды «Жоба жұмысы арқылы 9К сынып оқушыларының ізденушілік-зерттеушілік әрекеттерін дамыта аламыз ба?» деп белгіледік. Зерттеу мақсатымыз – қазақ тілі сабағында оқушылардың сыни ойлауы мен зерттеушілік қабілеттерін дамыту, білім сапасын арттыру. Күтілетін нәтиже келесі білім деңгейін қамтыды: оқушылар ақпаратты өңдеп үйренеді; шығармашылық әрекеттері дамиды; зерттеушілік қабілеттері артады; жоба құрастырады.

Зерттеу барысында К.Левиннің шиыршық бойынша дамיתын келесі қадамдарын басшылыққа алдық: жоспарлау – әрекет – бақылау – талқылау; қайта жоспарлау – әрекет – бақылау – талқылау [2,2-б].

Оқушылардың білім деңгейі мен ізденушілік қабілеттерін анықтау үшін зерттеуге барлық сынып оқушылары қатысты. Сыныптың оқуға ынтасы жоғары, сөздік қоры жеткілікті, ой-өрісі кең. Бірақ зерттеу дағдылары әлі қалыптаспаған оқушылар да бар екенін атап өткен жөн. Аталған кедергіні жою үшін біз үш қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінен топ құрып, зерттеу жұмысын жүргіздік.

Бірінші қадамда біз сабақ жоспарладық. Жоспарлау кезінде жоба технологиясы бойынша әдебиеттерге шолу жасап, тиімді тәсілдерді зерделедік. Соның бірі – жобалау технологиясы. Жоба технологиясын қолдануда проблемалық тақырыптың мазмұнын ашу, пікірталасқа түсу, өзіндік ойларын ғылыми тұрғыда дәлелдеу әрекеттеріне аса мән бердік. Зерттеу барысында Ә.Қисымова, Т.Увалиеваның жобалай оқыту технологиясын таңдап алудың бірнеше себептері жүйеленді [5, 63-65]. Біріншіден, бұл технологияда оқушы тапсырманы өз бетімен орындайды, ал мұғалім оқушыға бағыт-бағдар беріп отырады. Екіншіден, жобалай оқыту технологиясының философиялық, гуманистік, психологиялық мүмкіндіктері оқушының жеке тұлғасын дамытуға септігін тигізеді. Оқушы түрлі тақырып бойынша өз бетімен ізденеді, тәжірибе өткізеді, нәтижесімен бөліседі. Жоба құрастыру кезінде алған терең білімін өмір бойы қолдана алады. Үшіншіден, бұл технологияның артықшылығы – жоба жұмысын орындау арқылы оқушы өздігінен шешім қабылдауға үйренеді, жобаның орындау логикасын түсінеді. Төртіншіден, бұл технология оқушының білім деңгейін дамытуға көмектеседі, себебі ол өз бетінше әрекетке түсіп, ізденеді. Бесіншіден, аталған әдіс бойынша оқушы тақырыпты өзі таңдауына мүмкіндік алады. Бұл оқушының өй-өрісін кеңейтуге ықпал етеді. Алтыншыдан, жобалау технологиясы мұғалім мен оқушының ғылыми дәлелдемелеріне қанағаттану сезімін, яғни «эгофакторлық» сенім ұялатады.

Екінші қадамда біз жинақталған деректер қорын талқыладық. Оқушылардың психологиялық қартасымен танысып, куратор, пән мұғалімдерімен сыныптың жалпы ахуалы туралы сөйлестік. Содан кейін пән

бойынша оқушылардан сауалнама алдық. Сауалнама келесі 3 сұрақтан тұрды: «Сіз қай пәнді қызыға оқисыз?» «Сізге қандай тапсырмалар орындаған ұнайды?» «Сіздің біліміңізді арттыру үшін қандай ресурстар қажет?». Сауалнамада оқушылар дебат, «сот», «аукцион» ойындары мен ұжымдық жұмысқа көбірек көңіл бөлуді ұсыныпты. Осы ұсыныстарды басшылыққа алып, 3 тізбектелген сабақ жоспарладық. Іс-әрекеттегі зерттеуде тақырыпты болжау, мәтіндерді жинақтау, мәтінге жоспар құру, жоба құрастыру, жобаны рәсімдеу, әдебиеттер тізімін жасау, тәжірибе өткізу (сауалнама алу) әрекеттері қолданылды. Сонымен қатар, «дебат», «аукцион», «сот» ойындары, т.б. әдіс-тәсілдер мен оқыту формалары жүзеге асты.

Сабақты бақылау барысында оқушылардың пәнге деген қызығушылығы байқалды. Бірінші сабақта оқушылар тақырып бойынша мәліметтер жинақтап, жоспар құрастырды. Жобаларын «аукцион» ойыны бойынша өзге топқа ұсынды. Тапсырманың шарты бойынша қай топ берілген сұрақтарға көбірек жауап берсе, сол топ осы жобаны жалғастырады. Бұл тапсырманы оқушылар қызыға орындады. Үш топ та сұрақтарға жауап беріп, жұмыстарымен алмасты. Екінші сабақта оқушылар жоспар бойынша мәліметтер жинақтады, әр бөлімнің атауын нақтылады. Практикалық бөлімді құрастыру үшін тақырып бойынша сауалнама құрастырды. Сауалнама аудиториясын белгіледі. Бұл сабақта оқушылар оқу материалдарымен жұмыс жасап, мәтіндерді өңдей алды. Сонымен қатар, «дебат» ойыны кезінде аудитория алдында өздерін еркін сезініп, ойларын әсерлі жеткізе білді. Үшінші сабақта топтың ішінен жобаны қорғайтын жұп белгіленді. Әр жұп тақырып бойынша шағын жоба қорғады. Бұл жұмыс оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік қабілеттерін дамытуға жағдай туғызды. Шағын жоба қорғауда оқушылар өз ойларын ғылыми дәлелденген негіздемелермен толықтырып, өз пікірін өзгенің пікірімен салыстыра отырып бағалады. Бағалау алдын ала берілген келесі бағалау критерийлері бойынша жүзеге асты: тақырыптың өзектілігі; мазмұнының тақырыпқа сай болуы; практикалық маңыздылығы; нәтижесі. Барлық жоба 3 ұпаймен бағаланды, себебі төрт жобада да жұмыстың нәтижесі айқын көрінген жоқ. Келешекте жұмыстың нәтижесін толықтырып, тәжірибеде қолдану үшін ұсыныстар енгізу керек деген пікірлер айтылды.

1-сурет. Бағалау кезеңі.

2-сурет. Деректерді талқылау сәті.

Төртінші кезеңде біз деректерді талқыладық. Ондағы мақсатымыз – оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамытатын тиімді әдістерді анықтау, оқушыларды ізденушілікке баулу. Зерттеуде жағымды әсер еткен деректер қоры: оқушылардан алған сауалнама, сыншы достың пікірі (зерттеуге қатысқан мұғалімдер), мұғалімнің өз жұмысына берген кері байланысы. Сауалнамада оқушылар өздеріне ұнайтын тапсырмаларды, оқыту формалары мен әдістерін таңдаса, бақылаушы топ сабақтың күшті және әлсіз жақтарын атап, ұсыныстар енгізді. Әр сабақтан соң оңды нәтижелер мен кездескен кедергілер сараланып, қайта жоспарлау жүзеге асып отырды.

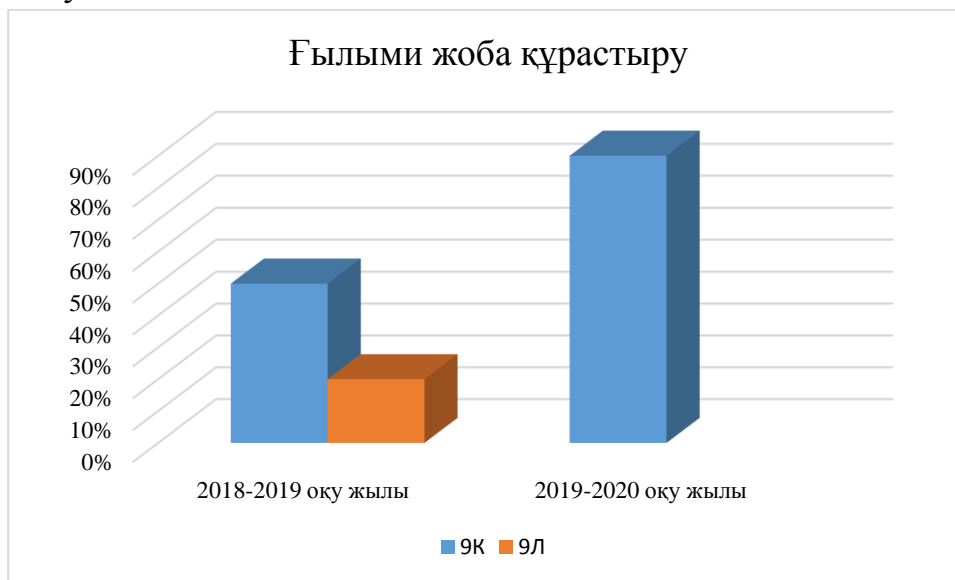
Қайта жоспарлау – жоспарға түзету енгізу қадамы. Деректер қорытындысы негізінде сабақты қайта жоспарладық. Жұмыс барысында оқушылардың жеке даму картасын құрастырып, тапсырмалар мен әдіс-тәсілдерге түзетулер енгіздік. Сондай-ақ, ең өнімді оқыту формасын анықтадық. Ол – жұптық жұмыс. Себебі оқушыларға екеуара зерттеу жүргізіп, кезекпен сұхбат құруына мүмкіндік пайда болады, біреуі сөйлесе, екіншісі тыңдап отырады. Сонымен қатар, оқушылардың өздеріне және өзгенің жауабына берген бағалары да критерийге сай өнімді болды. Бағалау кезінде білу, түсіну, қолдану, топтау, талдау үдерісі толық қамтылды. Шағын топтарда жұмыс жасаған оқушылардың келесі дағдылары кеңейтілді: өз пікірін ұсыну; өзгенің ойымен санасу; тыңдай білу; топ алдында жауапты болу; сыйласымдық, құрмет; бір-бірінен үйрену.

Сондай-ақ, оқушылардың келесі дағдылары арта түсті:

- тақырып бойынша әдебиеттерді іріктеп оқу;
- мәліметтер жинақтау, оларды өңдеу;
- мақсатын, міндетін, күтілетін нәтижені анықтау;

- жоспар құру, бөлім атауларын белгілеу;
- практикалық маңыздылығын айқындау (сауалнама алу, мұражайдағы мәліметтермен танысу, көрмеге қатысу, ғалымдармен кездесу);
- шағын жоба құрастыру;
- негізгі ақпараттарды слайдқа түсіру, қорғау;
- аудитория алдында сөйлеу.

Зерттеуге дейінгі нәтиже бойынша сыныптың 50% ғылыми жоба жұмысымен шұғылданса, зерттеуден кейін сыныптың 90% ғылыми жоба құрастыруға қатысты. Эксперименталды 9К және дәстүрлі 9Л сыныбын салыстыратын болсақ, зерттеу жүргізілген сыныптың ғылыми жобамен шұғылдану көрсеткіші былтырға қарағанда 40% -ға, ал дәстүрлі сыныптың деңгейі 10% -ға өскені байқалады. Демек, деректер қоры арқылы әрекетті жоспарлау, зерттеу қадамдарын белгілеу, қайта жоспарлау үдерісі нәтижеге қол жеткізуге ықпал етті.

Зерттеу барысында кедергілер де кездесіп жатты. Мысалы: кейбір оқушылар интернеттен дайын ақпаратты алып, өз жұмысында қолданса, кейбіреулері тәжірибе бөлімін құрастыру кезінде эксперимент жүргізуде қиналды. Аталған кедергілерді жою үшін біз деректер қорын талқыладық. Оқушыларға мәтінді өңдеу бойынша бірнеше жаттығулар беріліп, ұсыныстар енгізілді. Сондай-ақ, жұмыстың практикалық бөліміне байланысты

сауалнама мәтінін құрастыру, мұражайға саяхат, мұғалім, ата-ана, оқушылардан сұхбат алу сияқты жұмыстар жүзеге асты.

Осы үздіксіз жүргізілген жұмыстың нәтижесінде оқушыларымыз республикалық ғылыми жоба байқауында жүлделі орындарға ие болды. Атап айтсақ, «Жас әл Фараби» республикалық ғылыми жоба жарысы: Сабырова Сымбат, Бақытжан Баян (9 – сынып) – 1-орын; Борашев Мағжан (8-сынып) – 3-орын; Клим Камилла, Кульшикова Айдана (9-сынып) – алғыс хат; Байтугурова Мира (9-сынып) – 3-орын, Болат Айзере (9-сынып) – 3-орын; Арсен Айя (9-сынып) – 3-орын.

Сонымен қатар, осы 2019-2020 оқу жылында жеке, зерттеу тобы және оқушылармен бірлесе жазған келесі мақалаларымыз жарыққа шықты (10 мақала):

- 1.«Сабақты зерттеу – мақсатқа жетудің тиімді жолы», «Педагогический диалог», 11.2019ж.
- 2.«Action Research как условие повышения педагогического мастерства педагога», У.Джолдасбеков атындағы экономика және құқық академиясы, халықаралық конференция, Талдықорған, 2019ж.
- 3.«Мұғалім қоғамдастығы – табысты педагогикалық іс-әрекеттің тәсілі», «Қазақ тілі және әдебиеті: әдістеме» журналы, 2019ж.
- 4.«Тәжірибені зерттеу – оқыту мен оқуды жақсартудың тиімді жолы», «Қазақ тілі және әдебиеті: әдістеме» журналы, 2019ж.
- 5.«Қазақ халық әндері – халықтың өмір айнасы», «Жас әл Фараби» республикалық ғылыми-практикалық конференция жинағы, Алматы, 02.2020ж.

6.«Халық ауыз әдебиетінің бала тәрбиесіндегі рөлі», «Жас әл Фараби» республикалық ғылыми-практикалық конференция жинағы, Алматы, 02.2020ж.

7.«Ұлттық ойындар – ұлттық тәрбие бастауы», «Жас әл Фараби» республикалық ғылыми-практикалық конференция жинағы, Алматы, 02.2020ж.

8.«Интернет-тәуелділіктің адам денсаулығына тигізетін әсері», «Жас әл Фараби» республикалық ғылыми-практикалық конференция жинағы, Алматы, 02.2020ж.

9.«Асық ойыны және оның тәрбиелік мәні», «Жас әл Фараби» республикалық ғылыми-практикалық конференция жинағы, Алматы, 02.2020ж.

10.«Мысли материальны», «Жас әл Фараби» республикалық ғылыми-практикалық конференция жинағы, Алматы, 02.2020ж.

Қорыта келе, ізденушілік қабілетті дамытудың негізі – баланы өз бетімен, дербес еңбек етуге үйрету. Оқушыны шығармашылыққа баулу, оған ғылыми зерттеу дағдыларын игерту бүгінгі білім саласының өзекті мәселесіне айналып отыр. Әлем кеңістігіне ену үшін біз оқушылардың сыни көзқарасын дамытып, жан-жақты, шығармашыл тұлға тәрбиелеуіміз керек. Зерттеушілік іс-әрекет тек ақпарат іздеу, оны өңдеу ғана емес, оны қорытындылап, өз ойын жеткізе білу, өзіндік тәжірибе қосу және аудиторияны сендіре білуінде. Оқушыны зерттеу жұмысына баулу үшін, алдымен, оны қызықтырып, зерттеу дағдысын шыңдауымыз қажет. Сонда ғана оқушының ізденіс жұмысы оның өзіндік қажеттілігін қанағаттандыра алады.

Ұстаз – балаға бағыт беруші, ал оқушы орындаушы. Сондықтан мектептен бастап оқушылардың өзіндік білім алуын дамытып, алған білімі мен білігін тәжірибеде қолдана білуіне ықпал етуіміз қажет. Ол үшін мұғалім түрлі әдіс-тәсілдерді меңгеріп, оларды тиімді қолдана білуі тиіс.

Әдебиеттер:

1. Alberta Teacher Association. (2000). Action research Guide [Руководство по исследованию в действии], 1,2-б.
2. http://gimnazia24.ucoz.ru/dokument/11_w4d2_issledovanie_v_dejstvii.pdf, 2-б.

3. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық, 110-бет, www.cpm.kz.
4. Қисымова Ә.Қ., Увалиева Т.Ж. Оқыту технологиялары. – Алматы. 2007, 204 б.
5. Сатбекова А.А. Қазақ тілін жобалау әдісі арқылы оқыту жүйесінің дидактикалық ұстанымдары // Білім – Образование. №3 (27), 2006, 48-52бб.

Оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытудағы қозғаушы күш- мұғалім

Байжұманова Айгүл Жұмағазықызы

*Алматы қаласы химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аңдатпа

Осы мақаламда іс-әрекеттегі зерттеу жұмысымның қадамдарын және оның нәтижесі туралы баяндаймын. Сондай-ақ, шағын жобалармен жұмыс жасау арқылы зерттеушілікке қалай бейімдеп жатқаным және оқушылар арасында ұйымдастырылатын ғылыми жобалар конкурсына қатысуға деген қызығушылықтарын қалай арттырып жатқандығым туралы тәжірибеммен бөлісемін.

Кілт сөздер: зерттеушілік қабілет, ізденушілік, жоба әдісі, ғылыми жоба

Аннотация

В статье изложены этапы исследования в действии и его результаты. Рассмотрен опыт работы над мини-проектом. Особое внимание уделено тому, как повысить интерес учащихся к исследовательским проектам.

Ключевые слова: исследовательские навыки, поиск, метод проекта, научный проект

Abstract

The article sets out the stages of the Action Research and its results. The experience of working on a mini-project is considered. Special attention is devoted to how to increase students' interest in research projects.

Keywords: research skills, research, method of a project, scientific project

Қазіргі әлемде кез келген елдегі білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік - экономикалық және мәдени дамуының негізгі міндеттерін іске асыруға ықпал

етуге арналған. Ал мектеп адамды өмірдің түрлі салаларында белсенді қызметке дайындайтын бірден-бір оқу орны болып саналады. Мектептегі әр мұғалім оқушыларды әлем туралы білуге, алған білімдерін тәжірибеде қолдануға, қоғамда өмір сүруге үйретуі керек. Сонымен қатар оқушының жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін ескере отырып, әр оқушыны жеке дамытып, танымдық қызығушылығын арттыру да мұғалімнің жауапкершілігінде.

«Ойлау іс - әрекеттен туады» - демекші, ұстаз ретінде сабақ беріп жүрген сыныптарымда кейбір оқушылардың ерекшеліктерін байқай отырып, олардың шығармашылық ойлауын дамыту керектігі туралы ой түйдім. Ол ойымды жүзеге асыру үшін іс - әрекеттегі зерттеуді жүргізуді бастадым. Сабақ барысында өзінің ізденушілігімен ерекше көзге түсетін оқушылар міндетті түрде болады. Сол оқушылардың қабілетін ары қарай дамыту үшін саралау тапсырмаларын беріп, олардың қарым-қабілеттерін зерделедім. Нәтижесінде «Жобалық оқыту арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыта аламын ба?» деген тақырыпта іс -әрекеттегі зерттеуді қолға алдым. Әрине, сыншы - дос ретінде екі әріптесіммен кәсіби сұқбат жүргізіп, сыныптан сауалнама алдым. Мектеп психологтарынан оқушылар туралы алынған статистикалық анықтама нәтижелерімен таныстым.

Мұғалім сабақ беріп қана қоймай, оқушының өздігімен білім алуына көмектесуге, ғылыми-зерттеу іс - әрекеті элементтерінің технологиясымен таныстыруға әрекет етуі керек. Осы мақсатта мен шәкірттерімді шағын жоба жұмыстарын жазу арқылы шығармашылыққа баулуға, өз бетінше ізденулеріне, сол арқылы жан - жақты білімдерін дамытуға ықпал етуге тырыстым.

Бүгінгі таңда оқу процесінде оқушылардың ғылыми - зерттеу жұмыстарының кең таралған түрлерінің бірі - жоба әдісі. Қазіргі білім беру процесінде өзін - өзі дамыту, жеке белсенділік қағидатына негізделген оқытудың жаңа әдістері енгізілуде. Ең алдымен, жобалық оқыту осы әдіске жатады.

«Жоба» - латын тілінен аударғанда «алға» дегенді білдіреді. Жобалық әдіс - оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға, өз білімдерін дербес құруға, ақпараттық кеңістікті бағдарлай білуге, сыни және шығармашылық

ойлауды дамытуға негізделген жеке тұлғаға бағытталған технологиялардың бірі.

Жобалау тәсілі – білім алушылармен немесе білім алушылардың тобымен ғылыми - зерттеушілік, шығармашылық немесе практикалық сипаттағы проблемаларды шешуге бағытталған оқу - танымдық іс - әрекеті. Проблемаларды кең тұрғыда шешу әрекетімен және келісілген әдістерімен, жалпы ортақ мақсатының болуымен сипатталады. Жобалау әдісінің элементтерін қолдану арқылы білім алушылар алға қойған проблеманы шешудің өзіндік жолдарын іздеп табады. Жобалау әдісі білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес іске асырылады. Жобалау әдісін қолдану барысында білім алушылардың ұжымдық, топтық жобалар дайындау бойынша атқаратын іс - әрекеттерін ұйымдастыру ұсынылады. Жобалау жұмыстарын ұйымдастыру сабақпен ғана шектелмейді, сабақтан тыс уақытта да бірлесіп жұмыс жасаулары қарастырылады.

Жобалық әдісте оқушылардың дербес әрекеттері арқылы белгілі бір мәселені шешуге мүмкіндік беретін оқу және танымдық әдістердің жиынтығы, яғни, өнімі міндетті түрде болуы керек. «Балаға өз бетімен зерттеуге мүмкіндік туғызған сайын одан әрі жақсы оқи түседі», - деп, Питер Клайн айтқандай, сабақ барысында кейде топтық, кейде жұптық, кейде тіпті жеке жұмыс ретінде түрлі шағын жоба жұмыстарын жүзеге асырдық [1]. Нәтижесінде оқушылардан көптеген өнімдер ала алдым. Олар - презентация, постер, буклет, журнал, т. б. Осылардың ішінен ерекшеленген оқушылардың жұмыстарын ғылыми жоба жұмыстарына бейімдей бастадым. Оқушылардың ішінде қызығушылық тудырғандарын және психологтардың берген нәтижелерін зерделей отырып, түрлі жобаларға қатыстыру арқылы өзімнің кәсіби даму мақсатым мен іс-әрекеттегі зерттеу жұмыстарымды жүзеге асыруды жетілдіре түстім.

Ұлы философ Д.Дьюи: «Заманауи әдістермен студент әлемнің орнына - картаны, фактінің орнына шартты белгіні үйренеді. Балаларға тек топография туралы, заттарды өз бетінше табу мүмкіндігі туралы ақпарат қажет емес», - деген екен [2]. Олай болса, оқушылардың шығармашылықпен айналысуына жол көрсетеу арқылы олардың ізденушілік қабілеттерін дамытуда мен ұстаз ретінде аз да болса өз үлесімді қосып келе жатырмын ба деген сұрақ кез келген

мұғалімде туындауы мүмкін. Оқушылар жоба жазуда тақырыпты қайдан алады? Әрине, ол менің тәжірибемде көп жағдайда сабақта талданған тақырыптан барып туындайды. Оқу бағдарламасына сай былтырғы оқу жылында 11-сыныпта М.Райымбекұлының «Көшбасшы» поэмасы оқытылды. Поэманы оқып, талдауда түрлі сұрақтар туындады. Сол сұрақтардың шешімін оқушылардың өздеріне ізденіп келуге тапсырма берілді. Өте жақсы шыққан «М.Райымбекұлының «Көшбасшы» поэмасындағы Елбасының сомдалуы» тақырыбындағы шағын жобаны оқушылар ары қарай дамытқысы келетіндерін айтты. Мен олардың ұсынысын қабыл алып, қалай жұмыс жасау керектігі туралы нұсқаулық бердім. Жұппен жасалынған жұмысты қорғау үшін «Жас әл - Фараби» мектеп оқушыларының ғылыми зерттеу жұмысының IV конференциясына қатыстыруға өтінім бердік. Жасалған жұмыс әділқазылар тарапынан жақсы бағаланып, II дәрежелі Дипломмен марапатталды. Дәл сол сияқты «Тіл мәдениеті» тақырыбында өткен бір сабағымның соңы оқушылардың зерттеу жұмысына ұласып, «Сленг сөздердің тіл мәдениетіне кері әсері» деген тақырыптағы шағын жоба ғылыми жобаға айналып, жоғарыда аталған конференцияға қатысып, «Алғыс хатпен» марапатталды.

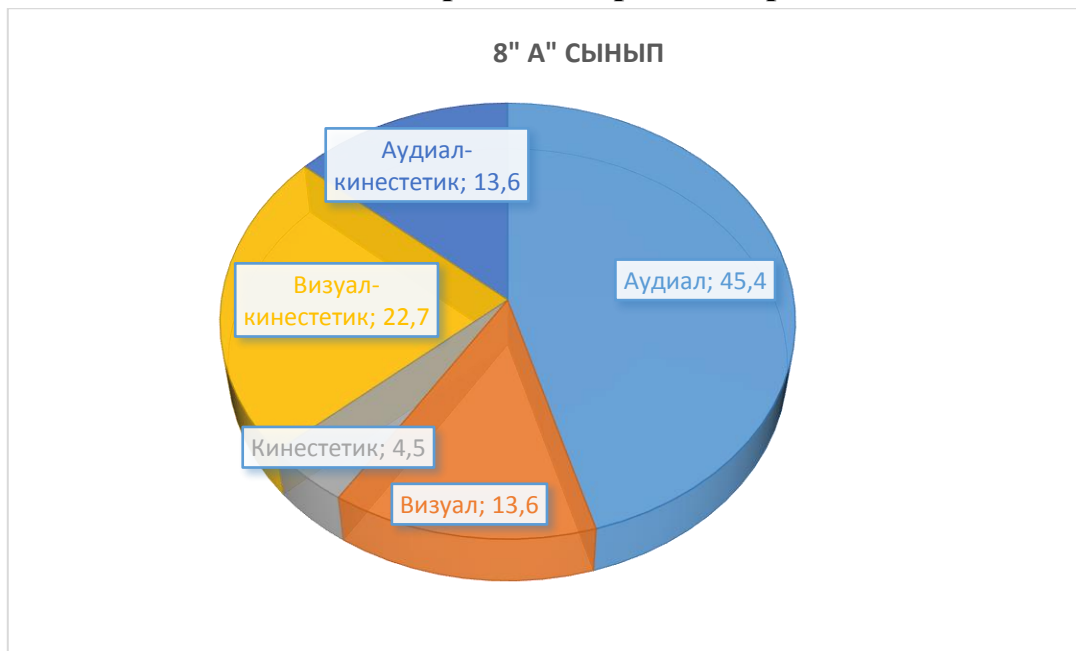

1-сурет. Оқушылардың «Жас әл-Фараби»

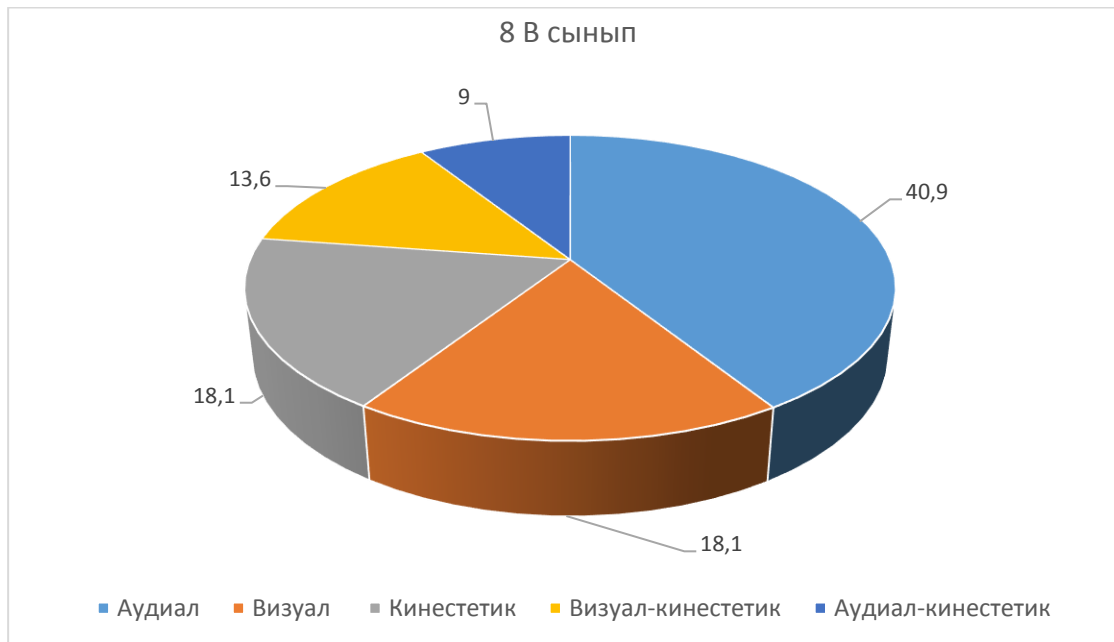
ғылыми конференциясынан алған марапаттары

Зерттеу барысында түсінгенім, баланың ақпаратты қабылдау және өңдеу сипаты мұғалімге аса қажет. Оқушымен қарым - қатынас жасауы оңай болу үшін мұғалім оқушының санатын жақсы білгені дұрыс. Төмендегі статистикалық анықтама менің жұмысымды біршама жеңілдетті. Себебі оқушының ақпараттарды қалай қабылдай алатынын анықтап алдым және оны өзім де бақыладым. Сондай - ақ бұл іс-әрекеттегі зерттеу жұмысым үшін де аса маңызды болды.

8 – сыныптар бойынша оқушылардың ақпаратты қабылдау каналдарының көрсеткіші

Сыныптар	Қабылдау каналдары				
	Аудиал	Визуал	Кинестетик	Аудиал-кинестетик	Визуал-кинестетик
А	10	3	1	5	3
Б	9	4	4	3	2

2-сурет. Сынып бойынша статистикалық анықтама

Ойымды жинақтай келе айтарым, жоба әдісі арқылы жұмыс істеу барысында мынандай ой түйдім: қандай санаттағы оқушы болсын, мұғалім оны қызықтыра алса, сабақ үстінде оқушыны басқа қырынан тани алса, ізденушілік қабілеттерін дамыта алса, онда оқушының пәнге деген қызығушылығы ғана артып қоймайды, сонымен қатар қоршаған ортаға сыни көзбен қарап, өзіндік тұжырымдарын да шығара алады. Түрлі сауалнамалар жүргізу арқылы зерттеп жүрген тақырыптары бойынша көпшілік пікірін саралап, өзіндік ойын түйіндейді, анализ жасай алады. Сауалнама арқылы қатарластарына ой тастайды. Зерттеу барысында тағы да бір нәрсеге көзім анық жетті. Ол-оқушылардың зерттеу жұмысына деген қызығушылығының артуы. Өздерін ойландырып жүрген тақырыптар бойынша жоба жұмыстарын жазып, білімдерін кең аудиторияның алдында қорғағысы келетіндерін айтып, ақыл-кеңес сұраушылар саны артуда. Бұл, әрине, оқушыдан үлкен еңбекті, жинақылықты, білімділікті талап етеді. Соның бәріне төзе білген оқушы міндетті түрде жұмысын аяғына дейін жеткізе алады. Оған міндетті түрде мұғалімнің қолдауы мен жетекшілігі қажет. Сыныпта немесе үй тапсырмасы ретінде берілген шағын жоба жұмыстары осылайша оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға әсер етуде. Осы орайда, мұғалім

оқушының зерттеушілік қабілетін дамытатын қозғаушы күш екенін ұмытпауымыз керек.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында білім беру жүйесінің жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған ролі атап көрсетілген: «педагог қызметкерлер оқушылардың мемлекеттік білім беру стандартында көзделген деңгейден төмен емес білім, білік, дағды алуын қамтамасыз етуге, жеке шығармашылық қабілеттерінің көрініп, дамуы үшін жағдай жасауға міндетті» - делінген[3]. Осы міндетті әр мұғалім өз тәжірибесіне сай әртүрлі жүзеге асырып жатқаны сөзсіз. Сол көп ұстаздың бірі ретінде мен де өз үлесімді қосуға тырысудамын.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық, 1-деңгей.
2. Қалиев С. Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін дамытудың педагогикалық негіздері. -Алматы, Білім.2011.
3. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы
4. 2011-2020 жылдарға арналған ҚР мемлекеттік білім беру бағдарламасы

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ В СТАРШИХ КЛАССАХ ЧЕРЕЗ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ

Муқанова Мақпал Абусадыққызы

*Филиал «Назарбаев Интеллектуальная школа
химико-биологического направления» города
Алматы автономная организация образования
«Назарбаев Интеллектуальные школы»*

Аңдатпа

Жаңартылған білім беру мазмұны дамыған дәуірде ХХІ ғасыр балалары жоғары деңгейлі дағдыларды дамыту керек. Осы дағдылардың бірі - функционалдық сауаттылық. Функционалдық сауаттылық бірнеше формада болады, біз біреуін - ақпаратты өңдеу және өңдеу қабілеттілігін таңдадық. Жұмыста зерттеу дағдыларын дамыту әдістері көрсетілген.

Түйін сөздер: жоғары деңгейлі дағдылар, сараланған тапсырмалар, психологиялық карта, зерттеу дағдылары.

Аннотация

В эпоху обновленного содержания образования, дети ХХІ века нуждаются в развитии навыков высокого порядка. Одним из таких навыков является функциональная грамотность. Функциональная грамотность имеет несколько форм, мы остановились на одной – умение работать и обрабатывать информацию. В работе показаны методы для развития навыков исследования.

Ключевые слова: *навыки высокого порядка, дифференцированные задания, психологическая карта, исследовательские навыки.*

Abstract

In the era of updated educational content, children of the 21st century need to develop high-order skills. One of these skills is functional literacy. Functional literacy takes several forms, and we chose one - the ability to work and process information. This work shows methods for developing research skills.

Keywords: *high-order skills, differentiated tasks, psychological map, research skills*

Вводная часть и новизна. Проблема дифференцированного обучения рассматривается различными педагогами по-разному. Уже в 19 веке этой проблемой заинтересовался педагог Иозеф Зиккенгер (1858-1930 гг.). Он основал Маннгеймскую систему (по наименованию города Маннгей), которая характеризовалась тем, что при сохранении классно-урочной системы организации обучения, учащиеся, в зависимости от их способностей, уровня интеллектуального развития и степени подготовки, распределялись по классам на слабых, средних и сильных[1]. На сегодняшний день существует несколько способов и критериев распределения как по классам, так и отдельно по группам внутри одного класса. Чаще всего используется второй метод, для отслеживания достижения учащихся во время урока.

Дифференциация обучения (дифференцированный подход в обучении) – это: создание разнообразных условий обучения для различных школ, классов, групп с целью учёта особенностей их контингента; комплекс методических, психолого-педагогических и организационно-управленческих мероприятий, обеспечивающих обучение в гомогенных группах. Принцип дифференциации обучения – положение, согласно которому педагогический процесс строится как дифференцированный. Одним из основных видов дифференциации (разделения) является индивидуальное обучение. Технология

дифференцированного обучения представляет собой совокупность организационных решений, средств и методов дифференцированного обучения, охватывающих определённую часть учебного процесса[1-2].

Определение проблемы. Учащиеся старших классов учатся по международным стандартам, и часто на уроках об этом забывают. Не вся информация, которую можно найти в google.com или на википедия, является соответствующей реальности.

Стандарт A-level	Свойства информации	Языковые навыки	Качество знаний	Профессиональное развитие
11-12 классы в профильных предметах учатся по стандарту A-level, поэтому очень важно чтобы информация была по международному стандарту	Способствовать развитию навыков поиска информации, чтобы информация была: достоверной, точной, актуальной, объективной, понятной, доступной	Совершенствование языковых навыков учащихся, с помощью применения оригинальных источников информации на английском языке, свободное владение языком в профильных предметах	Продвижение качества знаний и успеваемости учащихся по результатам внутреннего и внешнего суммативного оценивания	Мотивировать себя и своих коллег к размышлению о своей практике и обдумывать пути улучшения профессиональной деятельности, быть частью плана улучшения школы

Рисунок 1. Задачи исследования по Action Research

Приведу простой пример, любой источник интернета на вопрос: Классификация языков программирования, ответит: процедурный, ООП, функциональный, логический язык. Но по стандарту A-level, ответ не правильный и не совсем точный.

Рисунок 2-3. Определение проблемы через наблюдение урока

Существует 3 вида ЯП: Императивное – это и есть процедурное, ООП, Декларативный – функциональное и логическое программирование. Возможно классификация подразумевает одно и то же, но интерпретация названия языка немного другая. Из этого следует, что если ученик услышит или прочитает в каком-то вопросе «Приведите пример императивного ЯП?», или же «Напишите различия между императивным и декларативным ЯП?», то многие учащиеся просто не поймут, о чем речь. По этой причине, наша исследовательская группа взяла себе в цели развить навыки работы с информацией, исследовательских навыков учащихся. После наблюдения нескольких серии уроков критическим другом, была определена эта проблема [3-5].

Методы решения. Для метода решения данной проблемы, исследовательская группа долго думала, но в итоге во главе психолога школы, приняла решение сделать дифференцированные задания по психологической карте ученика и наблюдать в течении некоторого времени. С помощью инструментов наблюдения и оценивания, был сделан анализ результатов. Проблема дифференцированного обучения рассматривается различными педагогами по-разному. Уже в XIX веке этой проблемой заинтересовался педагог Иозеф Зиккенгер (1858-1930 гг.). Он основал Маннгеймскую систему (по наименованию города Маннгей), которая характеризовалась тем, что при сохранении классно-урочной системы организации обучения, учащиеся, в зависимости от их способностей, уровня интеллектуального развития и степени подготовки, распределялись по классам на слабых, средних и сильных [1-2].

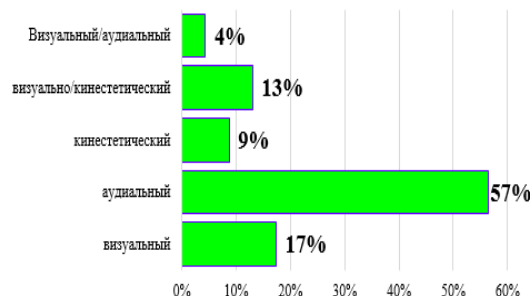
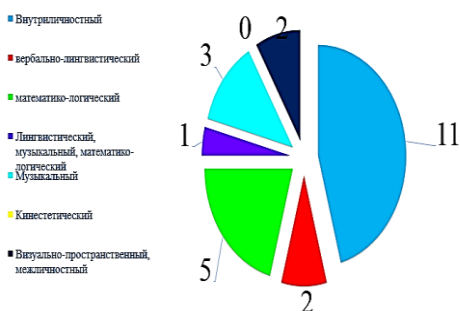

Рисунок 4. Тип интеллекта
Г.Гарднер среди 11-12 классов

Рисунок 5. Ведущий канал
восприятия по Ефремцева

Выделяются 4 модели дифференциации и в нашем случае был применен модель гибкого класса, так как в начале мы исследовали психологическую карту учеников, далее, они делились на разные группы, во время изучения темы урока [3]. Из форм дифференциации использовано: по темпераменту, по уровню работоспособности, темпу работы, области интересов. На каждом уроке применялась одна форма, для анализа успеваемости учащихся по этой теме.

Для анализа, по стратегии обучения учащихся, было произведено анкетирование, по результатам которого, учащиеся не сильно отличались от друг от друга между 22-29%.

Психолого-педагогическая карта, при сотрудничестве с психологами школы, была составлена для 79% учащихся фокус группы старших классов. После проведения полного исследования фокус группы, были сделаны следующие выводы:

1. Как сделать сравнительный анализ с применением собранных данных об учениках?
2. Откуда взять статистику улучшения/ухудшения метода дифференциации по психологической карте (каналам восприятия, типом темперамента и интеллекта) ученика

Именно по это причине, был проведен урок с рефлексией и обратной связью учащихся и сделан SWOT анализ [4].

- Класс: 12
- Дата: 06/11/2018
- Тема урока: Булева логика
- Цели урока: преобразовывать логические выражения для их минимизации до нормальной формы используя законы логики

На сколько вы довольны собой на этом уроке?

- A я сделал все задания по логическим операциям, и могу все применить на практике
- B у меня остались вопросы, но я все сделал
- C я не понял тему, мне помогли
- D я ничего не понял

На схеме выражена логическая схема:

- A NAND
- B OR
- C XOR
- D AND

Рисунок 6. Кадры с наблюдения урока SWOT анализ по уроку

Рисунок 6.1. Рефлексия учащихся после урока

Сильные стороны

- 1) Интегрированный урок с физикой: использование электрических цепей
- 2) Дифференциация
- 3) Активное участие детей при изучении материала

Слабые стороны

- 1) Использование альтернативных источников информации, не достоверных и не по международному стандарту
- 2) Разработка инструмента оценивания
- 3) Обратная связь
- 4) time management

Возможности

- 1) Учитывать индивидуальные способности учащихся по психологической карте
- 2) Рациональное распределение времени на уроке
- 3) Предоставить возможность дальнейшей доработки своих работ по теме, так как почти половине класса необходимо тщательнее и подробнее понять построение электрических цепей

Угрозы

- 1) Использование дифференциации по психологической карте может привести к не комфортной работе зоны ближайшего развития
- 2) По итогам опроса у учащихся каналы восприятия и методы обучения варьируются между 22-29%, это сравнительно небольшая разница, что не позволяет видеть четкую картину

Рисунок 7. Кадры из отчетного семинара по AR

Использование дифференцированного подхода в обучении началось с деление на группы, с помощью психологической карты. В основу легли одинаковые материалы для исследования темы урока:

- раздельное деление на группы,
- смешенное деление на группы

Выводы. Опрос среди учащихся по итогам использования данного метода обучения показывает, что почти 43% учащихся нуждаются в зоне ближайшего комфорта.

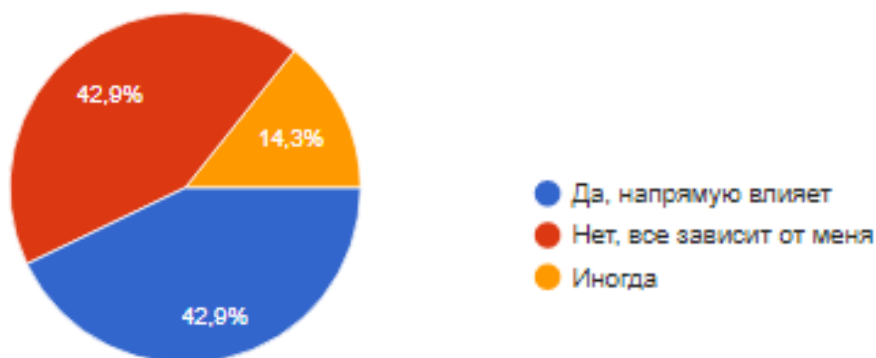

Рисунок 8. Влияет ли комфортная среда обучения при групповой работе на вашу успеваемость?

Методика преподавания и исследование в действии способствовало развитию навыков XXI века, как показано на рисунке 9, а также была получена обратная связь, рисунок 10, в виде вопроса «Что вы приобрели за это учебный год на уроках?».

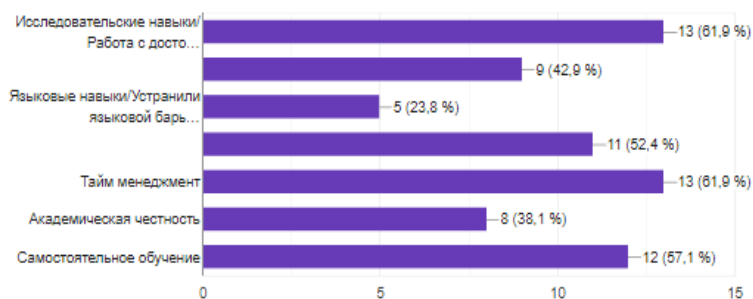

Рисунок 9. Какие навыки вы приобрели или способствовали развитию за этот учебный год на уроке?

Обратная связь от учащихся по итогам года

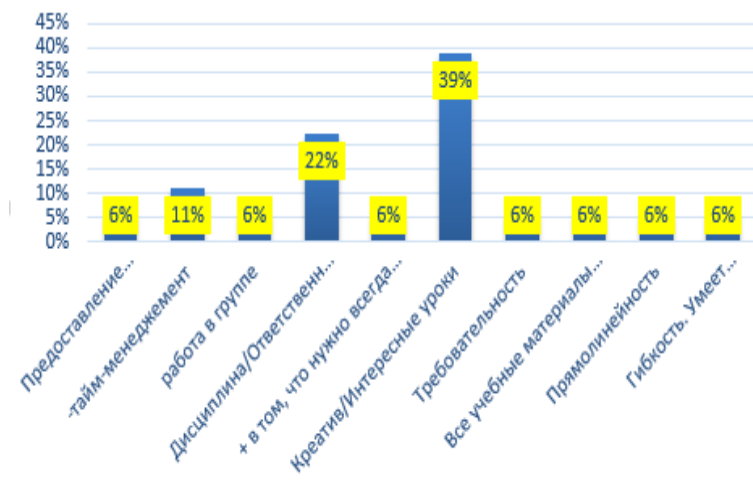

Рисунок 10. Сильные стороны урока

Список использованной литературы:

1. Кашканова Л. З. Дифференциация обучения как форма организации образовательного процесса в начальной школе [Текст] // Теория и практика образования в современном мире: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, ноябрь 2012 г.). — СПб.: Реноме, 2012. — С. 132-136.

— URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/64/2835/>

2. Байдильдинова Д.Х.«Іс-әрекетті зерттеу - кәсіби дамудың негізі» - У.Джолдасбеков атындағы экономика және құқық академиясы, халықаралық конференция, Талдықорған, 2018ж.;

3. Robins J. Action Research Empowers School Librarians //School library research. – 2015. – Т. 18.

4. Chu S. et al. Grade 4 Students' Development of Research Skills Through Inquiry-Based Learning Projects //School Libraries Worldwide. – 2008. – Т. 14. – №. 1.

5. Lopatina O. V. et al. Role of foreign language teacher shaping students' research skills //Asian Social Science. – 2015. – Т. 11. – №. 4. – С. 135.

Қазақ тілі сабақтарында синектикалық және шығармашылық ойлау тәсілдері арқылы 14-15 жастағы оқушылардың әңгіме жазу дағдысын қалай жақсартуға болады?

Тоқбаева Айнұр Елеубайқызы

Алматы қаласы химия-биология бағытындағы НЗМ

Аңдатпа

Мақалада автор TRIZ-педагогика технологиясын және синектикалық тәсілдерді қолдану тәжірибесімен таныстырады. Әңгіме жазуда, көркем тілді дамытуда қолданылған стандартты емес тәсілдерді қолданудың артықшылықтары көрсетілген. Шығармашылыққа баулитын тапсырмалардың мысалдары сипатталады.

Кілт сөздер: әңгіме жазу, көркем тілді дамыту, шығармашылық тапсырмалар, триз-технологиялар, триз-педагогика.

Аннотация

В статье автором представлен опыт использования ТРИЗ-педагогических технологий и синектических подходов. Показаны преимущества использования нестандартных методов в написании рассказа и развитии литературного языка. Четко описаны примеры творческих заданий.

Ключевые слова: составление рассказов, развитие художественного языка, творческие задания, триз-технологии, триз-педагогика.

Abstract

The author presents the experience of using TRIZ-pedagogical technologies and synectic approaches in the article. The advantages of using non-standard methods in writing a story and the development of a literary language are shown. Examples of creative assignments are clearly described.

Keywords: storytelling, development of the artistic language, creative tasks, triz-technologies, triz-pedagogy.

Қазіргі таңда оқушылардың жүйелі сөйлеу барысында ой шашыраңқылығы, баяндау дағдысының әлсіздігі, әсерлі әңгіме құрастыра білмеуі, сөздерді құбылтуда көркем тілді қолдан алмауы қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерін алаңдатып отырғаны анық. Жаңа білім беруде «Не нәрсеге үйрету керек?», «Не үшін үйрету керек?», «Қалай үйрету керек?» деген сұрақтар шығармашылықпен жұмыс жасайтын әрбір мұғалімнің көкейінде. Сондықтан біз «Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қандай тәсілдер 14-15 жастағы оқушылардың әңгіме жазу дағдысын жақсартуға әсер етеді?» деген зерттеу тақырыбын алдық. Өйткені әңгіменің өн бойында баяндай білу, жүйелі ой, көркем тіл де бар. Проблемалық сұрағымызды зерттеу барысында біз синектика әдістерін, ТРИЗ педагогика тәсілдерін зерттеп, тәжірибемізден өткізіп көрдік. Халқымыздың біртуар перзенті Ж.Аймауытов: «Сабақ – жаңадан жаңаны табатын өнер» деп бекерден бекер айтпаса керек. Жаңа идеяларды туындатып, стандартты тәсілдерден бас тартуға назар аудартатын Уильям Гордонның «Синектика: развитие творческого воображения», М.Меерович пен Л.Шрагинаның «ТРИЗ технология творческого мышления» еңбектерін оқығаннан кейін біздің тәжірибемізде елеулі өзгерістер пайда болды. Атап айтқанда, елестетуді дамыту, дыбыстардың образы, калька, сандар мен сызықтарды сөйлету, фотосурет әдіс, т.б. Осыдан кейін біздің жалпы алған тақырыбымыздың аясы тарылып, нақты зерттеу объектіміз айқындалды. Бастапқы тақырыбымыз өзгеріп, SMART-мақсатымыз айқындала түсті. «Қазақ тілі сабақтарында синектикалық және шығармашылық ойлау тәсілдері арқылы 14-15 жастағы оқушылардың әңгіме жазу дағдысын қалай жақсартуға болады?» тақырыбында жұмысымыз одан әрі жалғасты. Оқушылардың жас ерекшеліктерін анықтау – біздің фокус топқа алынатын оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін ескеріп, салыстыратын жұмыстардың нақты сандарын анықтауға септігі тиді.

Біз анықталған тақырыпты зерттеу барысында оқушылармен жеке жұмыс жазбас бұрын, ұжымдық шығармашылық жұмыс жасап көрдік.

Бастапқыда сыныпта топпен жұмыс жасағанда тиімді болды. Оның мәні идеяны көркемдік іске асыруда керемет, трансцендент, фантастикалық құралдар мен ұқсастығын пайдалану болып табылады. Топпен жұмыс жасағанда, уақытқа да үнем жасап, оқушылар бір-бірінен үйренеді, ақылдасады, дұрыс шешім қабылдай алады.

Уильям Гордон «Синектика: развитие творческого воображения» деген кітабында [1] синектикалық процестің бірнеше кезеңін атап көрсеткен екен:

1. Берілген түйткілді мәселені қарастыруда сессияға қатысушылардың ешқайсысына шарт қойылмайды, жететін нәтиже де белгіленбейді. Өйткені күтілетін нәтиже алдын ала белгілі болса, онда әдеттегі ойлау үрдісінен аса алмай, абстрактілі түрде ойлау қиындайды. Мұнда тек мәселе немесе құбылыс, я объект айтылады.

2. Бейтаныс нәрсені таныс нәрсеге айналдыру. Бұрын ашылмаған элементтер ашылады: мәселеміз бірнеше бөлшекке бөлініп, бейтаныс нәрседен әдеттегі таныс нәрсеге айналады.

3. Мәселе жан-жақты қарастырылып, жүйеленеді. Алдыңғы нәтижелер ескеріледі.

4. Жедел түрдегі механизмдер. Бұл кезеңде метафорамен ойындар өткізіледі. Ұқсас мәселелердің баламасы пайдаланылады.

5. Таныс нәрсені бейтанысқа айналдыру. Бұл түсінікті мәселені қайтадан басқаша формада қарауға, басқа тұрғыдан баға беруге ықпал етеді.

6. Көзқарас. Балама шешімдерден гөрі нақты шешімге қарай көшеді.

7. Соңғы шешімді қабылдап, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу. Маңыздысы: эксперттердің сыни бағасы мен іс-тәжірибеге енгізу.

Осыған орай, біз өз тәжірибемізде төмендегідей әдістерді пайдаланып көрдік: алдымен «Уолт Дисней» әдісін бейімдеп алдық. Оқушылар топтарға бөлінеді. Топ ішінде екі оқушыдан «Баяндаушы», «Арманшыл», «Қиялшыл», «Сыншы» деген рөлдерді бөліп алады. Тапсырма: әр топ бір-біріне мағынасы жағынан да ұқсамайтын бірі жанды, екіншісі жансыз атауларды тандайды. Екеуін байланыстырып, әңгіме құрастырады. Екінші топты бағалау кезінде сол таңдаған рөлдеріне байланысты критерийлерін енгізеді. Әңгіме құрауда уақыт-кеңістік-оқиға бірлігі сақталуы тиіс. Үлгіге А.Байтұрсынұлының «Өгіз бен

бақа» мысалын алдық. Сюжет кезеңдеріне талдадық. Осыдындай тапсырмадан кейін оқушылардың әңгіме жазуға деген құлшыныстары артып, шағын сюжеттің қалай өрбитініне көздерін жеткізе алды. Соның нәтижесінде жыл соңында қолмен жазылған шағын кітапшамыз жарық көреді. Ескеретін нәрсе: жұмыс топтық болуы керек. Ортаға идея тастап, оқушыларды бағыттап отыратын балалар болады, олар жазғысы келмейді, ал айтқанды жүйелеп жазатын оқушылар топтың әңгімесін талапқа сай жазып берді. Бір жағынан ойлануды үйренсе, екінші жағынан, жүйеленген әңгіме сюжеті қалай шығатындарына көздерін жеткізді.

Екінші кезекте «Фигуралар мен сандар» деп аталатын әдісті алдық. Түрлі пішіндегі фигуралар мен 0,1,4,8,6 сандары, « $1+1=3$ », « $12-3=?$ », « $1+1+1+1... =1$ » жұмбақтары арқылы ой-қиялын дамытып, күнделікті тіршілікпен байланыстыра отырып әңгіме құрайды. Оқушылар өздері құраған жұмбақ есептің астарынан философиялық ой түйіндеуді үйренді. Сәтсіз тұсы: тек санаулы оқушы ғана ауызша жауап берді. Сондықтан сабақтың ой шақыру кезеңінде немесе сергіту сәтінде қолданған ыңғайлы немесе «Өзім үшін жазу» бес минуттық эссесі үшін пайдаланса болады.

Осыдан кейін, оқушылардың образды сөздерді қолдануда қиындықтары байқалған соң, «Бейнелі кейіптеу» әдісін алдық. [2] «Бес тиындық қара бақыр шылдыр етіп жерге түсті де, секіре билеп, дөңгелей жөнелді» деген сөйлемдегі елестету арқылы, алдыңғы қимылдар, кейінгі қимылдар, шығаратын дауыстар ескеріліп, бейнелі сөйлем құрау керек. Осы әдіс арқылы оқушы тіл көркемдігінің жасалу жолына көзі жетті. Еліктеуіш сөздердің дұрыс қолданылу жағдайларына көздері жетті.

Сондай-ақ, «Метафоралық тұжырым» жасату арқылы ой түйіндеп, бір сөйлемге кең мағына сыйғыза білудің жолдарын үйренді. Өзінің метафоралық тұжырымына «Парадокс» жасату арқылы жан-жақты талқылау жүргізуге болады. Бұл әдіс эссе жазуда «магнит» сөйлемдерді құрау үшін де аса маңызды. Әсіресе, аргумент-контрагумент жасатуда ыңғайлы.

Тағы бір оңтайлы әдіс - «Штрих пен деталь» әдісі. Кинофильмдерден үзінді көрсету арқылы таныс нәрседен бейтаныс нәрсе тауып, оқушы әрі қарай зерттеуге, түрлі тұжырымдар жасауға ынталанды. «Неге фильмге қатысы жоқ

құзғынның бейнесі экраннан көріне қалды?» немесе «Автор қара бұлттың қоюланып келе жатқанын суреттеу арқылы нені аңғартқысы келді?» деген сұрақтар қою арқылы салыстырмалы түрде талдау жасатқызып, түбегейлі зерттеуге болады, сол арқылы өздері де әңгіме жазғанда осындай детальдарды қолданады деп шештік.

Дүниенің бейнесін оқушы сезім арқылы таниды. Тілді меңгеруге сезу, сезіну арқылы жеткізе аламыз. Сол үшін «Робинзонның хикаясы» әдісін қолдандық. Робинзонның суға батқандағы сырттан алған әсерін ішкі әсермен ұштастыра отырып, сипаттау арқылы тілдік қорын байытуға мүмкіндік алды. Осы орайда тұрақты сөз тіркестері мен еліктеу сөздерді оқушылар ұтымды пайдаланды.

«Қарттың ақылы» әдісі оқушылардың аргументті-дәлелді жазуын жақсартуға көмектесті. «Теріс деуді терістеу» арқылы зиянды әдеттердің де қандай «пайдасы» болатынын қалай дәлелдеуге болатынына көздері жетті.

Біз фокус топқа алған оқушыларды жан-жақты зерттеу үшін сауалнама алдық, куратормен, мектеп психологімен жеке сұқбаттастық, пән мұғалімдерімен, ата-аналарымен әңгімелестік.

Енді оқушыларға назар аударайық. Фокус топқа алынған С оқушы визуал, вербалды лингвистикалық ақыл – ой дамуының деңгейін көрсеткен. Мұндай ақыл-парасаты бар оқушылар оқуды, жазуды және тарихты айтуды жақсы көреді. Олардың үлкен сөздік қоры бар, сондықтан олар барлық мәселелерді пікірталастар мен сенімдердің көмегімен шешеді. Бұл балаларды оқытудың ең жақсы тәсілі - мәтін оқыту, эссе жазғызу немесе пікірталасқа түсіру.

В оқушы аудиал/кинестет, логикалық ақыл-ойы, ішкі жеке тұлғалық ақыл-ойы дамыған. Мұндай оқушылар тәуелсіз, ерік сезімін көрсете біледі; өзінің артықшылықтары мен кемшіліктерін түсінеді; ештеңе оған кедергі келтірмесе, тапсырмаларды жақсы орындайды; өзін басқаруды біледі; жалғыз жұмыс істеуді жөн көреді; сіздің сезімдеріңізді дәл сипаттайды; өз қателіктерінен сабақ алады; өзіндік бағалауы бар. Бұл оқушы сізге өзіңізді сезінуге, артқа шегінуге және өзіңізге сыртқы бақылаушы ретінде қарауға

мүмкіндік береді. Осы типтегі оқушыларды өзіңізге «Сыншы дос» ретінде алсаңыз болады.

А оқушы визуал, ішкі жеке тұлғалық ақыл-ой, математикалық зерттеушілік ақыл-ой дамыған. Мұндай оқушылар сандарды санауды және олармен жұмыс істеуді ұнатады, математикалық түсініктерді айтады, логикалық есептер мен басқатырғыларды, шахмат ойнауды ұнатады, құрдастарымен салыстырғанда абстрактілі деңгейде ойлайды, себеп-салдарлық байланысты түсінеді.

Жазба жұмыстарын саралай келе, оқушылардың бастапқы жұмыстарының нәтижесі жақсарғанын байқаймыз. Біріншіден, оқушы қадағалауға алынғанын байқағаннан кейін әрі мұғалімнің үнемі беріліп отырған кері байланысынан кейін С,В,А деңгейіндегі оқушылар өз-өзіне деген талабын күшейтті. Екіншіден, мнемоникалық тәсілдер мен есте сақтаудың формулалары, сюжет құрудағы логикалық байланыс, бейнелі сөз тіркестерін қолданудың, етістікті түрлендіре қолданудың жолдары анық болғаннан кейін оқушылардың жұмыстары жақсара бастады, нақты ақпарат, детальді ақпараттардың мәтіндегі мәнін ажырата бастады. Соңғы сынама жұмысында А оқушы берілген уақытын тиімді пайдаланып, сапалы әңгіме жазып бере алды. Осыдан шығаратын қорытынды: оқушыны дамытуда интеллект типтерін ескере отырып тапсырмалар берген дұрыс деп есептейміз.

Осы орайда саралау тапсырмаларын құрастыру да сұранып тұрғаны белгілі. Келесі зерттеу сұрағымызды саралау тапсырмаларының қандай түрлері жазылымды жақсартуға әсер ететінін қарастыратын боламыз.

Сөзімізді түйіндей келе, жоғарыда атап өтілген қазақ тілі сабақтарындағы синектикалық тәсілдер мен шығармашылықпен ойлауға жетелейтін тапсырмалар оқушылардың әңгіме жазу дағдысын дамытады, жүйелі ойлауға бағыттайды әрі көркем тіл қолданысын жақсартады деген қорытындыға келеміз.

«Қазақ тілі сабақтарында синектикалық және шығармашылық ойлау тәсілдері арқылы 14-15 жастағы оқушылардың әңгіме жазу дағдысын қалай жақсартуға болады?» деген зерттеу тақырыбы өз мақсатына жетті. Сабақ

барысында жазылым бағытталған тапсырмалар оң нәтиже берді деп айтуға болады. Оқушылардан алынған сұхбаттар да осыны дәлелдейді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ж. Аймауытов Ж. Алты томдық шығармалар жинағы. Психология, жан жүйесі мен өнер таңдау. - Алматы: «Ел-шежіре», 2013. - Т. 4. - 384 б.
2. Дуг Лемов. Мастерство учителя. М., 2010.
3. 2.О.В.Евстифеева. Учебный процесс, расширяющий «рамки ума» и опирающийся на «сильные стороны» школьника. Журнал «директор школы», № 10, 2003
4. У.Гордон. Синектика: развитие творческого воображения
<https://4brain.ru/blog/%d1%81%d0%b8%d0%bd%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b8%d0%ba%d0%b0/>
5. М.Меерович, Л.Шрагина. ТРИЗ технология творческого мышления. М.:Альпина Паблицер, 2016. – 506 с.

«Как подходы обратного дизайна способны повлиять на уменьшение разрыва между результатами суммативных оцениваний за разделы и за четверть в учебном процессе?»

Бейсенбекова Гульзия Сапарбековна

*учитель химии филиала «Назарбаев
Интеллектуальная школа химико-биологического
направления» г. Атырау*

Аңдатпа

Зерттеу мәселесі, кері дизайн тәсілдері тәсілдері арқылы оқу үрдісіндегі қалаулы және қол жетерлік куррикулумдар арасындағы алшақтықты қысқарту. Кері дизайн әдістерін химия сабақтарында қолдануы оқушылардың аналитикалық ойлауды дамытуға мүмкіндік береді. Оқушыларға жүргізілген бақылаудың анализінің негізінде, сіздерге, автор бір сабақта оқушылардың қажеттілігін ескере отырып, кері дизайнның кезеңдерін қолданудың мысалы берілген. Аталған оқу технологиясы енгізу оқушылардың функционалдық сауаттылық дағдыларын жетілдіруде оң нәтиже көрсетеді.

Аннотация

Проблемой исследования является уменьшение разрыва между желаемым и достигаемым куррикулумами в учебном процессе через подходы обратного дизайна. Использование приемов обратного дизайна на уроках химии позволит развитию аналитического мышления у учащихся. На основе анализа наблюдений за учащимися, автором приведен пример использования этапов обратного дизайна на примере одного урока с учетом образовательных потребностей учащихся. Результаты исследования показали положительный результат внедрения данной технологии обучения при совершенствовании навыков функциональной грамотности учащихся.

Annotation

The research problem is to reduce the gap between the desired and achieved curricula in the educational process through reverse design approaches. Using reverse design techniques in chemistry classes will allow students to develop analytical thinking skills. Based on the analysis of student observations, the author gives an example of the use of the reverse design stages on the example of one lesson taking into account the educational needs of students. The results of the study showed a positive result of the introduction of this learning technology while improving students' functional literacy skills.

Введение

Каждый учитель достигает ожидаемых результатов в обучении эффективными способами. Планирование учебного процесса с постановкой цели урока, с учетом целей обучения, подбором инструментов оценивания и использование рациональных подходов помогут достичь ожидаемых результатов. Определение ожидаемого результата, например, по результатам формативного оценивания, внутреннего суммативного оценивания, внешнего суммативного оценивания позволят анализировать прогресс учащихся по предмету. Данный процесс мониторинга учебных достижений учащихся является важным элементом **обратного педагогического дизайна**. Метод обратного дизайна - одним из основоположников является Ральф Тайлер американский педагог, который работал в области оценки, и в 1949 году предложил разработку учебных программ методом обратного дизайна. В труде «Основные принципы учебной программы и инструкции» (1949) представлены автором основные принципы:

- 1) Какие образовательные цели должна школа стремиться достичь? (Определение соответствующих целей обучения);
- 2) Какие процессы обучения могут быть отобраны для достижения этих целей? (Представление полезного опыта обучения);
- 3) Как эффективно организовать процесс обучения? (Использование опыта, чтобы максимизировать их эффект);
- 4) Как эффективность процессов обучения может быть оценена? (Оценка процесса и пересмотр областей, которые не были эффективными) [1]

Принципы, описанные в труде Р. Тайлера, применимы к образовательной программе NIS-Programme, которая включает образовательные (предметные) цели обучения, языковые цели обучения и рекомендации к учебной деятельности.

Термин «обратный дизайн» был введен в разработке учебных программ в 1998 г. Джем Мактигом и Грантом Виггинсом. В своей работе «Что такое обратный дизайн?» они утверждают, что это система, которая помогает учителям обучать более эффективно. Обратный дизайн состоит из трех этапов.

- 1) Этап 1 - выявление желаемых результатов для учащихся. Это использование содержания образовательных стандартов или государственных стандартов. Первый этап определяет «Ученики будут понимать, что ...» и перечисляет основные вопросы, которые будут направлять ученика к пониманию. На первом этапе устанавливаются цели, построение понимания, постановка основных вопросов, анализ конечного результата после урока и в конце раздела.
- 2) Этап 2 - оценка стратегий обучения, определение приемлемых доказательств. На втором этапе приводятся факты эффективности и разные доказательства.
- 3) Этап 3 - перечисление учебной деятельности, которые приведут ученика к желаемым результатам. На третьем этапе создается план обучения (инструкция) и предоставляется опыт обучения. [2]

Джем Мактиг и Грант Виггинс (2008) в труде «The Understanding by Design Guide to Creating High-Quality Units» в переводе «Руководстве по пониманию дизайна для создания высококачественных единиц» использовали вопрос «Где» на этапе оценки процесса:

- 1) **W** означает для учеников, знающих, куда они направляются, почему они направляются туда, что они знают, где они могли бы пойти не так в процессе, и то, что от них требуется;
- 2) **H** означает закреплять учеников по теме исследования;
- 3) **E** означает ученики изучают и испытывают идеи, и будут оснащены необходимым пониманием освоения стандарта;

- 4) **R** означает предоставление возможности для учеников, чтобы экспериментировать, пересматривать и уточнять работу;
- 5) **E** означает ученическую оценку. [7]

Таким образом, урок, запланированный с помощью метода обратного дизайна, нацелен на достижение ожидаемого результата и на планирование урока на основе результатов учащихся (формативное оценивание, внутреннее суммативное оценивание, внешнее суммативное оценивание). Метод обратного дизайна даёт возможность цикличного или спирального повторения пройденного материала на последующих уроках.

Данные о методике исследования

Цель исследования. Интегрированная образовательная программа АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» – NIS-Program, учитывая зарубежный опыт, поддерживает внедрение в образовательный процесс элементов обратного дизайна, направленный на учет потребности учащихся на основе результатов оценивания, на определение инструментов оценивания, через которые учащиеся продемонстрируют достижение ожидаемых результатов, на использование активных методов обучения, которые приведут к достижению ожидаемых результатов, на планирование стратегии обучения, которые позволят вовлечь всех учащихся в учебную деятельность и внедрение в учебный процесс способов дифференциации, которые направят учеников на достижение ожидаемых результатов. Проведя анализ результатов формативного оценивания учащихся выявились проблемы:

- 1) При изучении нового материала не все ученики достигают целей обучения в полном объеме;
- 2) Не умение применить полученные теоретические знания при выполнении практических заданий;
- 3) Отрицательная разница между желаемым куррикулом (цели обучения, четко прописанные в учебных программах) и достигаемым (результаты обучения учащихся).

Примеры работ учащихся по формативному оцениванию за раздел в 10 классе

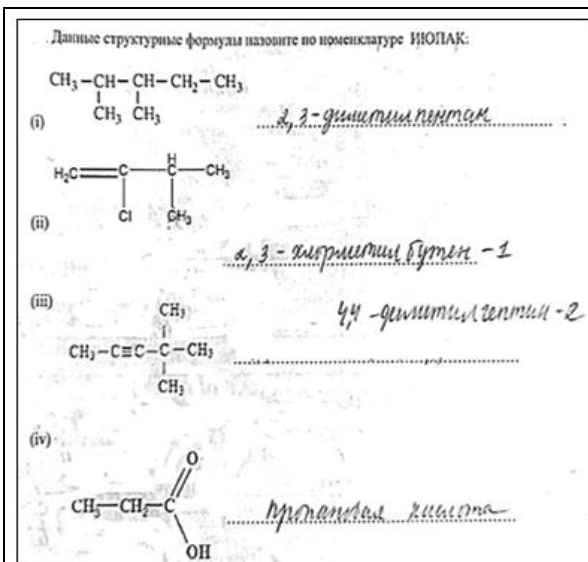

Рис1. Работа 1

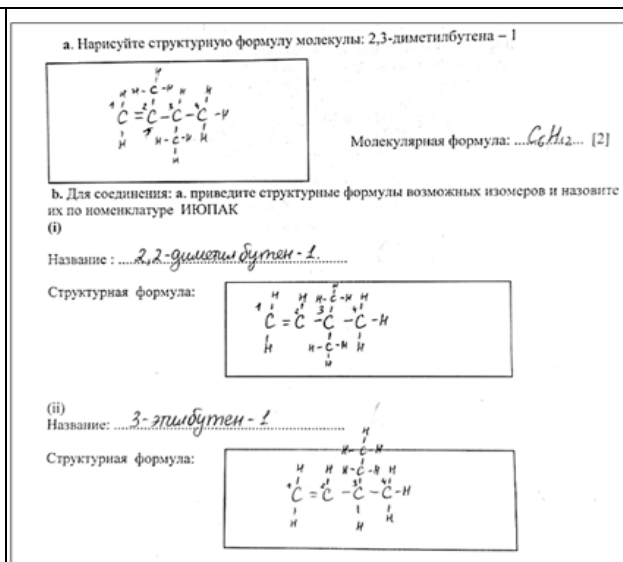

Рис 2. Работа2

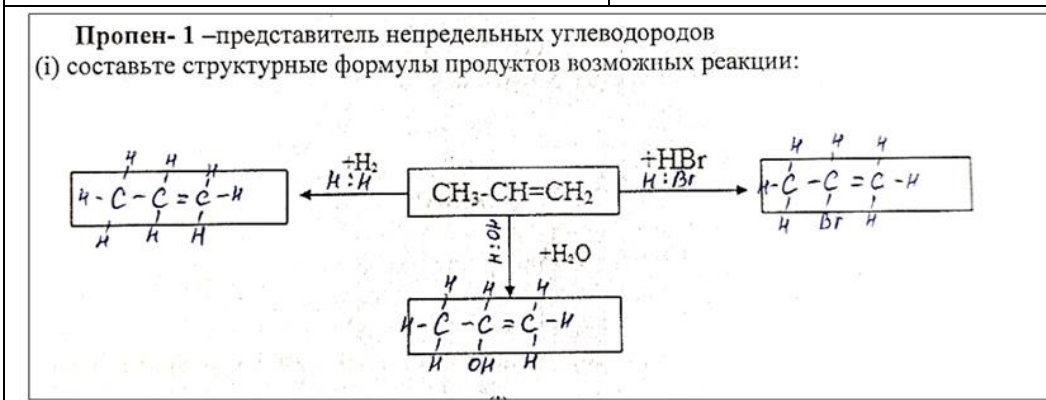

Рис 3.
Работа3

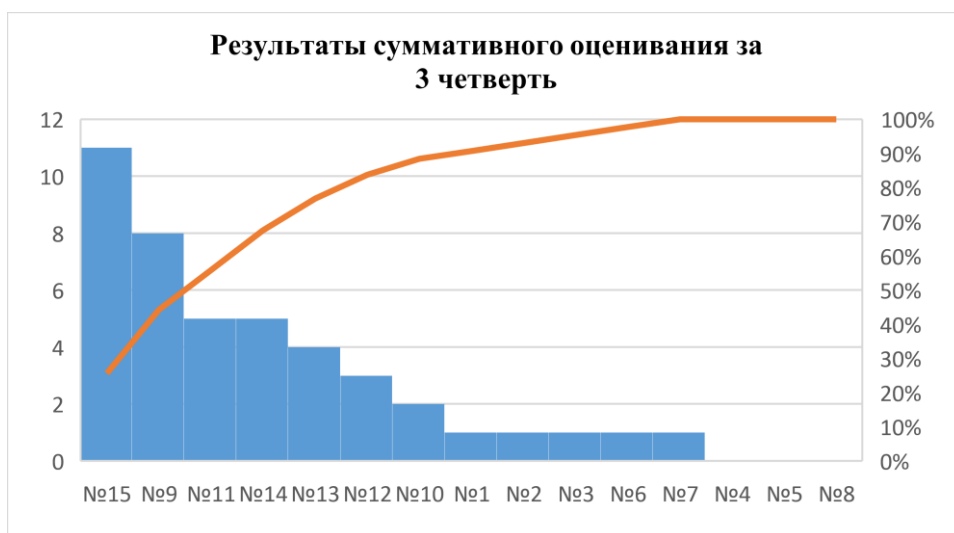
Данные задания составлены для форматного оценивания знаний учащихся по разделу «10.3А Введение в органическую химию» для 10 класса, цели обучения «10.4.3.7 понимать значение функциональной группы для определения принадлежности вещества к определенному классу; 10.4.3.8 понимать и уметь использовать номенклатуру IUPAC». По первой работе выявилось, что ученик не использовал правила систематической номенклатуры ИЮПАК при названии алкена и алкина. Вывод: предоставить информационный лист для достижения понимания и ожидаемых результатов по этим целям обучения.

Раздел «10.3В Углеводороды» 10 класса, цель обучения «10.4.3.13 понимать ненасыщенность связей в алкенах и виды изомерии». По второй

работе выявилось, что ученики могут выводить молекулярную формулу алкена по названию и структуре вещества, но допускают ошибки в b (i), так как не использовали правило изомерии органических соединений, а в b (ii) правильно записана структура соединения, но из-за неправильного выбора основной цепи углеродного скелета, в названии допущена ошибка. Вывод: предоставить ученикам самостоятельную возможность составить алгоритм по названию органических соединений по систематической номенклатуре ИЮПАК и закрепить ключевые слова по изомерии.

Раздел «10.3В Углеводороды» 10 класса, цель обучения «10.4.3.16 знать и понимать важность реакций присоединения», по третьей работе увидела, что ученик применяет правило Марковникова, но разрыв двойной связи не показал. Вывод: отработать практические навыки составления реакций присоединения для алкенов.

Материал и методы исследования. После проведения суммативного оценивания за четверть проведен анализ выполняемости учениками заданий. По результатам поэлементного анализа заданий суммативного оценивания на

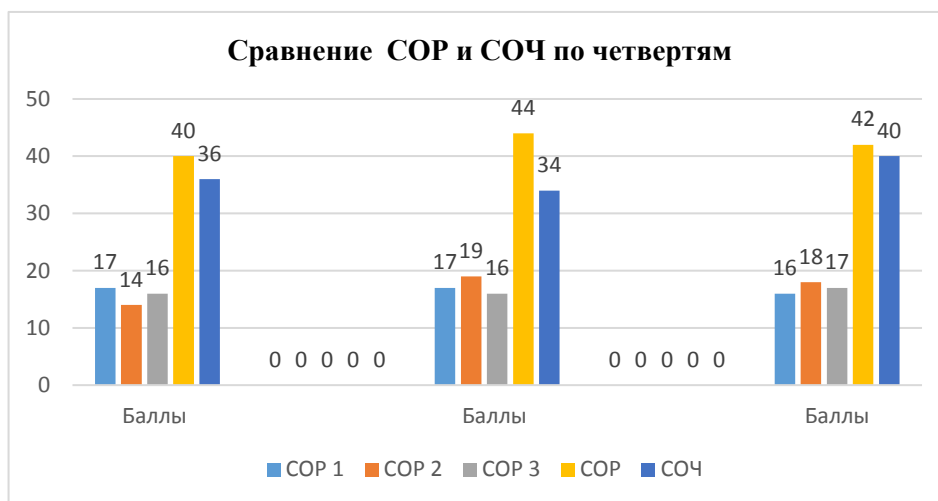
диаграмме видно, что на задания №4, №5, №8 - ответы учащихся были самые низкие. Цели обучения на которые следует сделать акцент, это: «10.4.3.6 различать и

уметь составлять формулы структурных изомеров простых соединений», «10.4.3.13 понимать ненасыщенность связей в алкенах и виды изомерии», «10.4.3.14 знать качественные реакции на алкены (тест на ненасыщенность)». Видно, что проблема, выявленная при анализе формативного оценивания,

получило свое отражение в ошибках по данным целям обучения. Прогресс знаний учащихся по этим целям обучения важен, так как в заданиях внешнего суммативного оценивания включаются структурированные вопросы по разделу «Введение в органическую химию» и фундаментальные знания, полученные в 10 классе, продолжают свое углубление в старших классах.

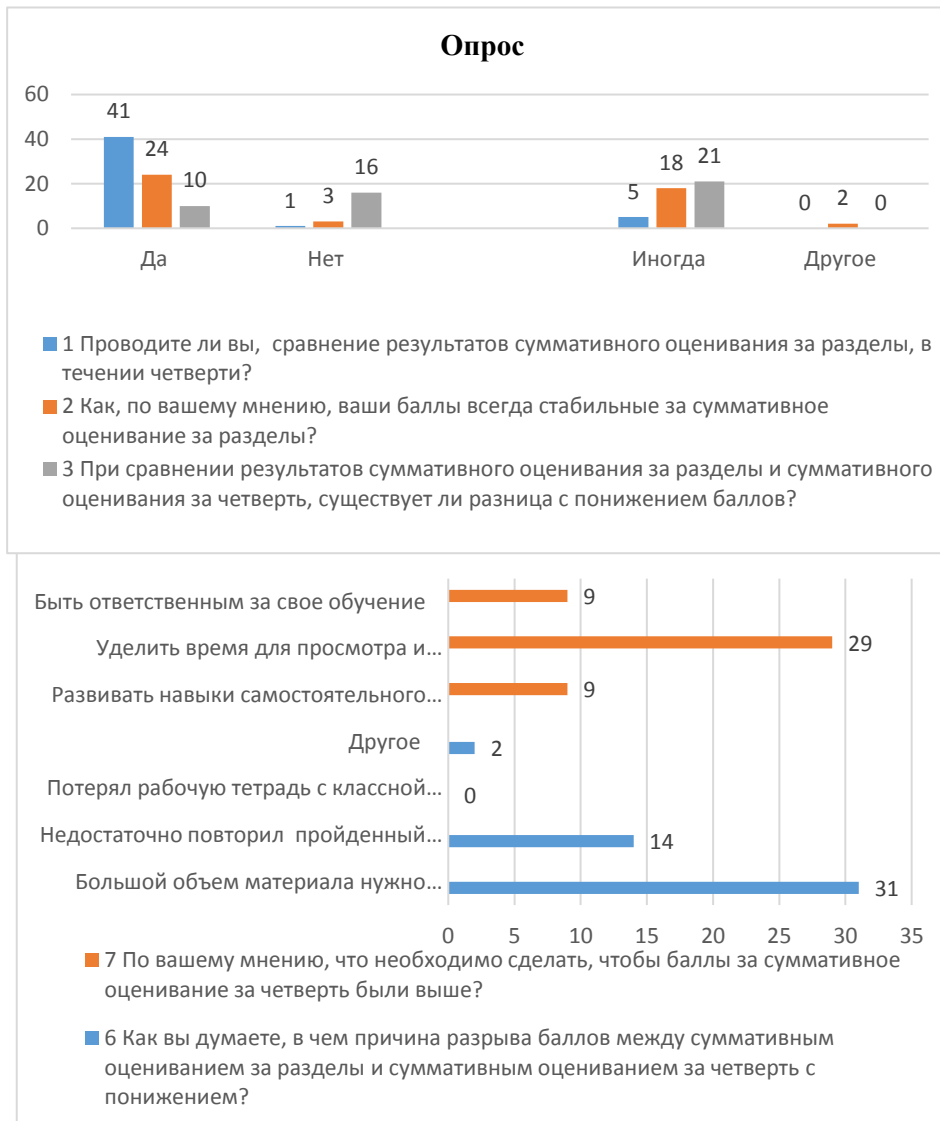
Возможные исследовательские вопросы:

- 1) Будет ли способствовать улучшению учебной практики подходы обратного дизайна?
- 2) Как эффективно составить план урока с использованием подхода обратного дизайна ?
- 3) Какие инструменты оценивания будут подходящими для достижения ожидаемых результатов?

На следующем этапе проведен сравнительный анализ СОР и СОЧ по четвертям. Разрыв между СОР и СОЧ во первой четверти составляет - 4 %, во второй четверти -10 %, в третьей четверти - 2 %.

Наблюдается нестабильность при разнице проведенных работ. Значит, необходимо продумать эффективные инструменты оценивания и подходы в обучении. На следующем этапе проведено анкетирование через онлайн опрос SurveyMonkey среди

изученный

учащихся 7-10 классов, чтобы услышать «голос ученика». Приняло участие 47 учащихся. По результатам видно, что проблема существует: процент учащихся, которые ответили, что им мешают одноклассники-17%, не повторили пройденный материал - 66%, не освоили достаточно хорошо

материал - 30%, и быть ответственным за свое обучение ответили – 19%. Есть положительные моменты, например, в ответе «другое» ученики написали –

«невнимательность, поверхностное обдумывание ответа, не замечаю глубины вопроса», «проводить тестирование знаний на каждом уроке», «проводить письменные работы», «уделить внимание устному опросу пройденного материала». **Экспериментальная часть.** Дальнейшие действия были направлены на применение элементов подхода обратного дизайна. [3] Метод обратного дизайна в планировании урока «Реакция полимеризации и поликонденсации. Полимерные структуры в виде блочных диаграмм» 10 класс. 1-й этап – Определение ожидаемых результатов (за раздел).

Определение ожидаемых результатов. Уровни мыслительных навыков:

- 1) навыки высокого порядка - объяснять основные различия между реакциями полимеризации и поликонденсации, используя ключевую терминологию;
- 2) навык применение - составлять уравнения реакции получения полимеров в виде блок-схем;
- 3) навыки знание и понимание – распознавать особенности строения полимеров и записывать механизм реакции полимеризации

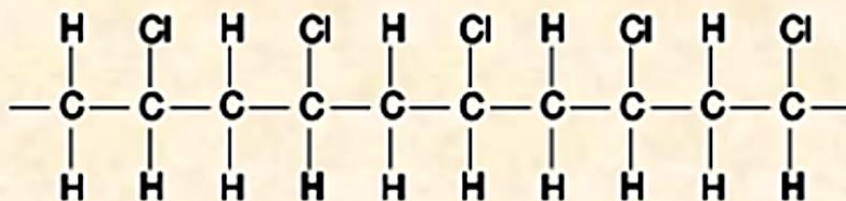
2-й этап – Определение инструментов оценивания.

Учащимся предоставлены задания в онлайн форме на платформе Microsoft Forms. Приложение позволяет создавать формы, и легко видеть результаты по мере их появления. Виды заданий, выполненных учащимися для формирования следующих навыков:

1. Навыки

1

По формуле полимера назовите и запишите структурную формулу мономера (2 балла)

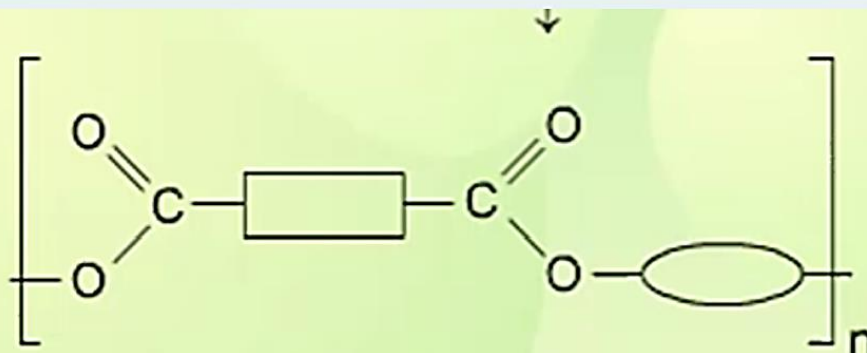
знание и понимание - распознавать особенности строения

полимеров,

использовалась марк-схема

3

Сравните рисунки в задании 1 и 3, назовите типы реакции в результате которого получены полимеры (2 балла)

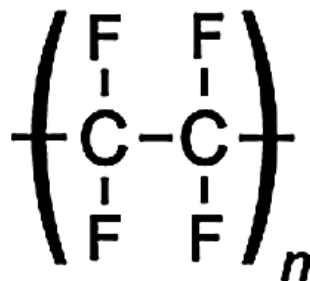
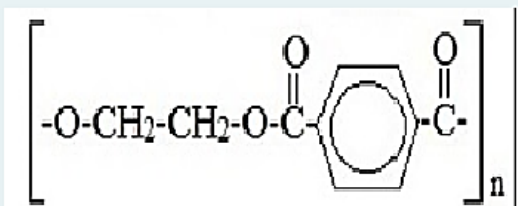

2.Навык применение - сравнение двух типов реакции и определение типов

полимеризации.

5

Объясните, используя ключевую терминологию, сходства и отличия между тефлоном и лавсаном
(2 балла)

3. Навыки

высокого
порядка –
объяснение
сходства и
отличия
аддитивной и

конденсационной полимеризации

3-й этап – Разработка плана урока, подбор методов обучения, определение заданий. На этапе актуализации и фиксирование индивидуального затруднения в пробном учебном действии проводится групповая работа с использованием приема «Картинная галерея»

Каждая группа рассматривает картинки «Химия в быту».

Цель:

- Выявить ключевые слова и понятия по полимеризации;
- Обсуждение общих признаков, учет межпредметной связи;
- Закрепить использование полимеров в быту и распознавать по предметам тип полимеризации.

Вопрос: Что общего между овощами, моющими средствами, растениями, бумажным пакетом, лекарствами, указанных на рисунке?

Задание:

- Соберите три пакета из данных предметов на картине. Каждая группа собирает свой пакет. Напишите их название;
- Назовите общие признаки предметов на картине.

На этапе выявления места и причины затруднения проводится лабораторная работа с набором молекул Molymod.

Цель:

- Формирование навыков работы с моделями молекул. Собирают модель полимера, зарисовывают в тетради, называют полимер;
- Выделяют мономер. Записывают уравнения реакции полимеризации;
- Заполняют таблицу.

На этапе построение проекта выхода из затруднения проведена защита каждой модели молекул- Моделирование полипропилена, поливинилхлорида, нейлона с объяснением мономера, его особенности строения и составлением уравнений реакции полимеризации.

На следующем этапе проводится самостоятельная работа с самопроверкой. Прием «Карусель».

Цель:

- Отработка навыка совместной работы;
- Развитие логического мышления, принятия решений.

Действия учащихся: Учащиеся работают в паре, размышляя, ищут ответ на конкретно поставленный вопрос. По истечении времени пары встают и получают информацию от других пар, для заполнения таблицы.

Вопросы:

- Объясните понятие «прочные углерод-углеродные связи»?
- Раскройте суть сложноэфирной связи?
- Объясните, как образуется амидная связь?

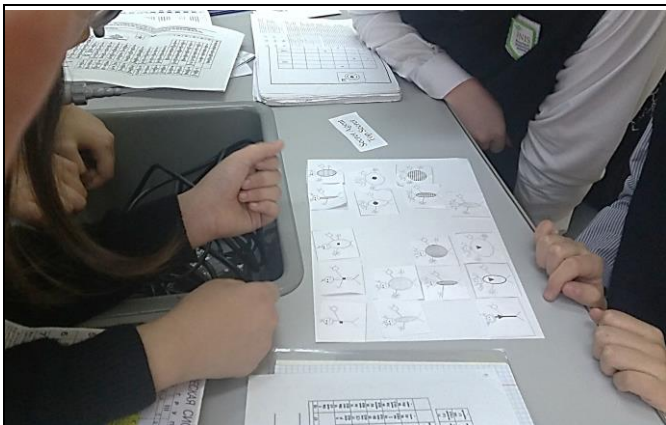
На этапе включения в систему знаний и повторение проводится тестирование в онлайн форме на платформе Microsoft Forms

Рефлексия учителя проводится по завершению урока, отвечая на вопросы:

- Достигли ли учащиеся ожидаемых результатов?
- Какие подтверждения достижения ожидаемых результатов учащимися имеются?
- Что необходимо улучшить на следующем уроке?

В результате, при таком подходе в процессе обучения с внедрением обратного дизайна, наблюдается положительная динамика в достижении ожидаемых результатов.

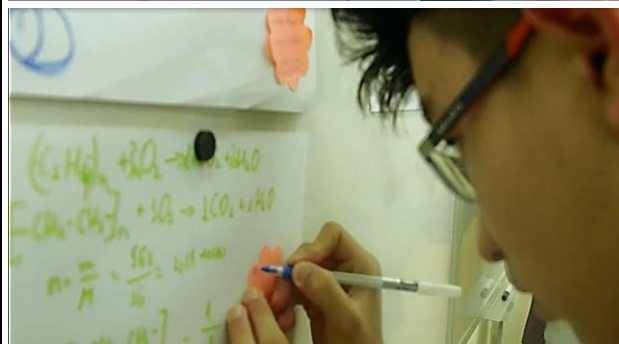
Использованные инструменты оценивания на уроках химии:

По зашифрованным рисункам, ученики определяют особенности построения периодической таблицы. Данный инструмент оценивания, помогает учителю определить умения учеников соотносить между собой знакомую информацию с новой, используя предметную терминологию.

Исследуя текст, ученики заполняют таблицу «KWL» - Знаю (Know), Хочу (Want), Изучил (Learned)». Данный инструмент оценивания позволяют ученику оценить себя на данном этапе обучения и составить план для достижения целей обучения.

При процессе взаимооценивания учащиеся дают обратную связь работам одноклассников по критериям оценивания. Устная и письменная рефлексия – один из эффективных инструментов оценивания. Также на уроках химии формируются навыки функциональной грамотности у учащихся с использованием предметной лексики.

В парной работе используется прием нахождение определения процесса по предоставленным ключевым словам и понятиям. Ученики интерпретируют полученные результаты и информацию через исследование составных частей изучаемого процесса.

Процессы формативного оценивания, как самооценивание и взаимооценивание, влияют на развитие навыков низкого и высокого порядка у учащихся, а также навыков функциональной грамотности. Трудные, но

интересные упражнения, стимулируют учащихся к размышлению и дискуссии, глубокие вопросы, позволяют всем учащимся раскрыть свои мысли, а также взаимное обсуждение идей, подводят к открытому диалогу.

Выводы и рекомендации

SWOT- анализ

Сильные стороны	Слабые стороны
В преподавании использование эффективных инструментов формативного оценивания. Учет возрастных особенностей учащихся при разработке заданий разного уровня	Самооценивание и самодиагностика учителя. Своевременный анализ результатов выполняемости суммативных заданий
Возможности	Угрозы
Оценка и анализ прогресса или регресса процесса обучения	Проблемы остаются не решенными, мотивированность учителя и учащихся снижается

Как повлиял подход обратного дизайна на качество знаний по суммативному оцениванию за раздел и четверть? При анализе качества успеваемости у учащихся наблюдаются небольшие скачки в полученных знаниях, что является поводом для дальнейших действий к исследованию проблемы учителю. Необходимо отработать формы инструментов оценивания, предоставить возможность учащимся самостоятельно составлять задания к пройденным темам, провести оптимальный подбор образовательных ресурсов, помогающих в достижении ожидаемых результатов при самообучении, направить на исследовательскую деятельность с подбором проблем, связанных с ключевыми понятиями по целям обучения, считающимися сложными в учебном разделе, составить алгоритм или шаблон дескрипторов к выполняемым заданиям. Важным моментом, является то, что инструменты оценивания, показывают не только прогресс учащихся при освоении материала, но и помогают учителю запланировать конкретные действия на основе результатов оценивания. Подбор правильных инструментов оценивания способствуют учителю при достижении цели урока, цели обучения, а ученикам достаточно

глубоко понять изучаемый материал. При оценивании достижений учащихся, учитель проводит анализ проведенного урока, и выстраивает следующий урок с учетом рефлексии учащихся. Такой подход в процессе преподавания важен для выявления тем раздела, целей обучения, где западают знания учащихся и допускают ошибки.

Список использованной литературы:

1. Tyler, RW (1949) Основные принципы учебной программы и инструкции. Чикаго: Университет Чикаго Press;

2. Уиггинс, Г., McTighe, J. (1998). «Что такое дизайн назад?» В Взаимопонимании Design. (1 - е изд., Стр. 7-19). Верхний Saddle River, NJ: Prentice Hall Меррилл;

3. Понимание по Дизайну. Ребекка Ray

<https://www.storyboardthat.com/ru/articles/e/%D1%82%D0%BE-%D1%87%D1%82%D0%BE-%D1%8D%D1%82%D0%BE-ubd-%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD;>

[4.Инструктивно-методическое письмо об организации образовательного процесса в назарбаев интеллектуальных школах в 2019-2020 учебном году;](#)

[5. Образовательная программа АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» – NIS-Programme. Учебный план по предмету «Химия» 10 класс, 2018 г;](#)

6. Джонс, К., Vermette, PJ, Джонс, JL (2009). Интеграция «назад планирование», дизайн модуля с рамками планирования урока «два шага». Образование, 130 (2), 357-360.

7. Обратное проектирование - Backward design/

https://ru.qwe.wiki/wiki/Backward_design

Using Short Stories in the English lesson for the development of speaking and reading skills

---

Alfiya Bissengaliyeva, English Teacher, NIS Atyrau

Abstract

This paper investigated the use of short stories in the English lesson. It examined students' general attitudes towards using short stories in the English lesson, and it studied specific approaches for teaching a short story. The sample of the study included 11th-12th grade students enrolled in the academic year 2018-2019 in NIS Atyrau. The results showed that the students held positive attitudes towards using short stories. Finally, the procedure was suggested for teaching a short story at the English lessons.

Keywords: Short Stories, Reading skills, critical thinking skills

Аннотация

Эта статья исследует использование коротких рассказов на уроке английского языка. Изучается общее отношение учащихся к использованию коротких рассказов на уроке английского языка и предлагаются определённые подходы к использованию коротких рассказов на уроке. Контингент исследования включает учащихся 11-12 классов, обучавшихся в 2018-2019 учебном году в НИШ Атырау. Результаты показали, что студенты положительно относятся к использованию коротких рассказов на уроках. И наконец, была предложена процедура преподавания короткого рассказа на уроке английского языка.

Ключевые слова: рассказы, навыки чтения, навыки критического мышления

Аннотация

Бұл мақалада ағылшын тілі пәң сабағында қысқа әңгімелердің қолдануы қарастырылған. Ағылшын тілі сабағында қысқа әңгімелерді қолдануға студенттердің жалпы қатынасы зерттеліп, сабақта қысқа әңгімелерді қолдануға белгілі тәсілдер ұсынылған. Зерттеу контингенті Атырау НЗМ-де

2018-2019 оқу жылында оқыған 11-12 сынып оқушыларын қамтиды. Нәтижелер оқушылардың қысқа әңгімелерді сабақта қолдануға жағымды екендігін көрсетті. Соңында, ағылшын тіліндегі сабақта қысқа сюжетті оқыту процедурасы ұсынылды.

Түйін сөздер: әңгімелер, оқу дағдылары, сыни ойлау қабілеттері

Reading is one of the most important types of students' communicative and cognitive activity, allowing one to reproduce one of the forms of real communication in a foreign language, namely extracting information from a written fixed text.

The problem is that students do not have a need for reading. As observations have shown, many 10th and 11th grade students do not always have a good command of both reading techniques and reading comprehension. Not many children are ready for cooperation and the ability to learn in communication, do not know how to argue, arguing their statements. Through the reading skill development, we can create the facilities to realize the creative potential in the educational, socially oriented activity based on traditional moral attitudes and norms, continuous education, self-education, and universal spiritual and moral competence.

The short story is considered as one of the literary genres that can be applied in the English classroom to enhance communication skills and develop their cultural awareness and tolerance. According to King (2001), short stories are a powerful and motivating source for assisting learners in consolidating and practicing language (grammar, diction). Also, Ellis and Brewster (1991) mean that "stories can support learners in developing positive attitudes towards the foreign language and enrich their learning experiences". It also inspires learners to make predictions, and conclusions about characters' actions, behaviour and final of literary works.

This paper directs to emit light on learners' perspectives on applying short stories in the classroom and examining specific practical applications for one selected short story at the lesson.

The use of short stories in the classroom develops learners' language comprehension, reflection, and cultural perception. However, some teachers refuse to teach short stories because they assume that short stories may include linguistic

difficulty or cultural complexity or both. The aim of this study is to show that short stories help to enhance students' language skills, and give opportunities to express their thoughts and feelings, developing their reflection skills.

The next research questions were investigated through this work:

1. What is the general attitude of learners towards short stories?
2. What are the suggested approaches and applications for teaching stories in the EFL classroom?

The importance of using literary genres in the lessons is proved by the following advantages for the language audience: authenticity, language improvement, personal development, critical thinking and cultural awareness.

The following subsections demonstrate the value of using short stories:

1. **Authenticity:** According to Cameron (2001), one of the main advantages of using short stories is that they offer authentic material that appeals to the learners' interests and needs in the reading and discussion process. According to Collie and Slater (1987), short stories discuss and reflect the human experience (as cited in Abu Zahra and Farrah, 2016).
2. **Language Enhancement:** According to Slatterly and Willis (2001), the activities that teachers develop (to enlarge learners' vocabulary) should help learners to get language automatically (as cited in Abu Zahra and Farrah, 2016).
3. **Cultural enrichment:** Short stories genre provides the opportunity for learners to explore the various cultural aspects and to see the similarities as well as the differences between their culture and the cultures exposed through their reading (as cited in Abu Zahra and Farrah, 2016). King (2001) believes that short stories are essential as they enhance certain cultural values and beliefs.
4. **Personal growth and reflection:** Short stories play an essential role in the development and the growth of the learners' own experience and their reflection on life through reading, analyzing, and comprehending. According to Violetta-Irene (2015), reading short stories will effectively enhance the learners' growth in addition to helping them in setting stronger relationships with their surroundings.

5. The selection of the short story: Teachers should avoid stories that are linguistically or culturally complicated for learners. According to McKay (1982), literature written for young adults has the following benefits:

- a) the theme deals with personal growth and development problems;
- b) this writing type is short, and the characters usually limited to a small cast of characters with a young adult as the main character;
- c) many of the books are stylistically less complicated (as cited in Abu Zahra and Farrah, 2016).

The next part discusses the community, research instrument, procedure, questionnaire development, and its reliability, selecting a short story and using it in the English classroom in Action Research form (pre-reading, while reading and post-reading sections).

The residents of the study: NIS 11-12th grade students enrolled in the academic year 2018-2019.

Research Instruments: a questionnaire and a short story for discussion (pre-reading, while-reading and post-reading tasks).

Questionnaire was developed to examine the learners' attitudes towards using short stories at the English lesson. Students needed to put a tick in the appropriate box, which best represents their attitudes towards using short stories in the English class.

The questionnaire was distributed to 11th -12th-grade students majoring in English at NIS, in the Academic Year 2018-2019. The number of surveys filled was 60. All survey results were analyzed.

The short story in the class: A collection of short stories/ essays "This I believe".

Results of the questionnaire.

1. Which is the learners' overall attitude towards short stories? Answers are related to the three options (language skills, personal reflection and culture.). Table 1 shows the calculated number of answers related to general students' attitude (students had the right to choose one or two answers). Students' answers proved the previous hypothesis that reading short stories directly affects, to a greater extent, to the

development of language skills (50%), personal reflection (30%) and cultural awareness (20%).

#	Option	Number	Answer
1	Culture	60	20
2	Personal reflection	60	25
3	Language skills	60	30

The overall learners' views on using short stories are positive.

2. What are the suggested approaches and applications for teaching stories in the EFL classroom? Socratic seminars and Reading Circle are suggested approaches.

One of the objectives of this project is to expose learners to reading, understanding and analyzing short stories in order to develop their interpretative skills and improve their language skills. In order to demonstrate how short stories can be used in the classroom, students were given in class and out of a class assignment to work on over a period of one week. The following procedure was followed: Students were divided into groups; each group had five students. They were given the short story/essay from the collection “This I believe”. This collection of short stories has a universal theme that can help learners to reflect on the events and to relate to their own experiences. Firstly, I would like to give some information about the literature, which we used for reading and discussion. This I Believe is an international organization engaging people in writing and sharing essays describing the core values that guide their daily lives. Over 125,000 of these essays, written by people from all walks of life, have been archived here on special website, heard on public radio, chronicled through the books, and featured in weekly podcasts. The project is based on the popular 1950s radio series of the same name hosted by Edward R. Murrow.

The aim is to encourage learners to develop their own answer, while enjoying reading the story. Additionally, the focus was on the study of the story linguistic features. As a teacher I explained the three stages to the classes that they need to address.

Pre-reading: Students were given a copy of the short story. The aim of this stage is to help the learners to have some background knowledge and relate to their own experiences and to develop their critical thinking skills. The groups were suggested several prereading techniques and activities. They were encouraged to discuss the author, title, and cultural aspects. For example, groups were asked to prepare some background information about the authors (pre-reading activity). They also suggested discussing the moral aspect of the story in order to motivate learners to speak about their similar experiences related to the short story content.

While reading: The aim is to encourage learners to check their reading comprehension. Learners were asked to pay attention to language and literature devices, the writer's style and the new vocabulary. Students should annotate the text before the start of the class discussion. The activities were suggested to further develop students' comprehension ability.

Students were explained that they need to produce a speech by giving extended answers to the questions. So, I organized the students to work in groups of six and instructed the students to read three essays "This I believe". Unlike the teacher-led discussions, the structure of this excerpt is determined by the social relationships between the students. All students of 11 and 12th grade knew a lot and some of them were encouraged to assume a leadership role during Socratic Seminar.

Post-reading stage: This stage presents learners with effective activity Socratic Seminar which helps to develop students' critical thinking skills. Students helped one another understand the ideas, issues, and values that will be reflected in a text through a group discussion format. Learners were responsible for facilitating their group discussion around the ideas in the text; they shouldn't use the discussion to assert their opinions or prove an argument. Through this type of discussion, students practiced how to listen to one another, make meaning, and find common topic while participating in a discussion.

According to Coffey, H. (2009), it was important that everyone was aware of the norms of Socratic Seminar:

1. Talk to each other, not just to the discussion leader or teacher.

2. Refer to evidence from the text to support your ideas.
3. Ask questions if you do not understand what someone has said, or you can paraphrase what another student has said for clarification (“I think you said this; is that right?”).
4. Do not raise your hand to speak, but please pay attention to your “airtime”—how much you have spoken in relation to other students.
5. Don’t interrupt.
6. Don’t “put down” the ideas of another student

Common questions were used during a Socratic Seminar activity:

1. Who is the author of this essay?
2. Who is the audience of this essay?
3. What is the purpose of this essay?
4. What is the tone of this essay?
5. Did you like essays? Why? Why not?
6. Were these essays appropriate to read? Why? Why not?
7. Do you share the author’s belief? Why?

Before beginning the seminar, it was also important to remind students that the purpose of the seminar was not to debate but to more deeply understand what the author is trying to express in the text. This activity gave learners the opportunity to evaluate the process in general and their own studying pace. Reflecting on the seminar process helped learners improve their ability to participate in future discussions.

Students had to produce a speech by giving extended answers to the questions. They shared their ideas with the class. Furthermore, they follow all the rules (rubrics) of the Socratic Seminar. Everyone contributed to the whole discussion actively and provided evidence to support their ideas. Additionally, as evidence, some learners used examples of rhetorical devices from the text. They need not raise their hands to speak, and they paid attention to the required time limit. The learners

did not interrupt each other and tried not to “put down” the others’ ideas. However, only some learners asked questions for clarification.

Mimicking the role of a teacher, seminar leaders led the Socratic Seminar and guided by asking basic questions. The discourse structure and function reflect both the requirements of the task and the evolving social relationships and culture of this class. Students are more likely to have their thinking changed by their peers than by their teacher.

All students gained six points from six. There was heated discussion and the students shared with good arguments. As there was mentioned above, only some learners asked questions for clarification. Moreover, it was one of the requirements to ask questions.

The results of this study demonstrated that using short stories in the English lesson is beneficial in development of language skills. And, it demonstrated through this study how short stories can be used in the language classroom. The students proved that “This I believe” can be used for developing language, and critical thinking skills, cultural knowledge, and personal development.

Group's result	Listening	Reading	Writing	Speaking
12 -1	6,45	6,5	6,2	6
12-2	7	7,1	6,1	6,1
12-3	7,65	7,8	6,5	6,5
12-4	7,5	7	6,27	6,1
12-5	7,25	7,75	6,37	5,87

Table 2. shows the IELTS exam results as an evidence of development of 12-grade students’ reading and language skills.

At this moment, I’m going to focus on the use of PRES method. I try to focus the students’ attention to follow the principles of PRES method as firstly, they need to present their Position, and think about their Reasons and Examples. Furthermore, as a conclusion, they need to demonstrate their Summary. So, I am going to change some moments in a future Socratic Seminars, and I will add PRES method for clarification of some moments related to argumentation and student discourse.

References

- Abu Zahra, N., and Farrah, M., (2016) Using Short Stories in the EFL Classroom: IUG Journal of Humanities Research Peer-reviewed Journal of Islamic University-Gaza,
24 (1), 11-42.
- Cameron, L. (2001): Teaching Languages to Young Learners. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coffey, H.(2009). Socratic Method. Retrieved from https://evergreen.edu/sites/default/files/writingcenter/docs/cv/Heather%20Coffey_Socratic%20method.pdf
- Collie, J., and Slater, S. (1987): Literature in the Language Classroom: A Resource Book of Ideas and Activities. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, G., Brewster, J. (1991): The Storytelling Handbook: A Guide for Primary Teacher of English. Hamondswath: Penguin,
- King, I. (2001): Beyond Cinderella: Using Stories with Secondary and Adult Learners. BETA- IATEFL. Language and Linguistic Studies, 4(2), 94-106.
- McKay, S. (1982): Literature in the ESL Classroom. TESOL Quarterly, 16(4), 529-536
- Slatterly, M., and Willis, J. (2001): English for Primary Teachers. Oxford: Oxford University Press.
- Socratic Seminar Handouts. Retrieved from https://evergreen.edu/sites/default/files/writingcenter/docs/cv/Heather%20Coffey_Socratic%20method.pdf
- This I Believe (collection of essays). Retrieved from <https://thisibelieve.org/>
- Violetta-Irene, K. (2015): The Use of Literature in the Language Classroom: Methods and Aims. International Journal of Information and Education Technology, 5(1), 74-79.

Аударма жасату арқылы оқушылардың тілді меңгеруін қалай арттыруға болады?

Джумагалиева Ботагоз Ризвановна

Атырау қаласы ХББ Назарбаев Зияткерлік мектебі

Цель темы исследования: поиск в рамках данного исследования причины трудностей в коммуникативной среде учащихся, изучающих казахский язык как второй с высоким уровнем познания, но с преобладанием трудностей в языковом барьере. Целью данного исследования было увеличить и разнообразить словарный запас, опираясь на фундаментальные знания учащихся.

Задачи: представление учащимся текстов различных контекстов, повышение интереса к изучению второго языка (казахского языка).

Ключевые слова: переводческое дело, представители другой национальности, казахский язык как второй, видеоматериалы, познавательные тексты, сопоставительная грамматика

The purpose of the research topic: This topic is chosen due to difficulties in the communicative environment of students of other nationalities with a high level of knowledge, but with a predominance of language barriers. The aim of the study was to expand the students' vocabulary based on their knowledge.

Tasks: to provide students with a variety of content, increase their confidence in learning the second language (Kazakh) without losing interest.

Keywords: translation work, representatives of other nationalities, second language, videos, cognitive texts, comparative grammar

Introduction and research of novelty. *The constant enrichment of the vocabulary of students is a key issue in the development of the language. A student with a rich vocabulary will have a great opportunity to clearly express their thoughts. And the student with a rich vocabulary can choose and use the most suitable word to convey the idea, he has the opportunity to listen to a word that accurately expresses the idea. The search and expression of ideas is directly related to using the correct word. And for this you need a rich vocabulary. Therefore, in the development of the language, special attention is paid to enriching the vocabulary of students.*

Зерттеу тақырыбының мақсаты: *Бұл тақырып аясында ізденуге танымдық деңгейі жоғары, бірақ тілдік кедергілері басым өзге ұлттың оқушыларын коммуникативті ортадағы қиындықтары себеп болды. Зерттеудің мақсаты оқушылардың білім көкжиегінің кеңдігіне сүйене отырып, сөздік қорын арттыру болды.*

Міндеттері: *Оқушыларға әртүрлі контентті материалды ұсыну, қызығушылығын жоймай екінші тілді (қазақ тіліне) меңгеруге сенімін арттыру.*

Тірек сөздер: *аударма жұмысы, өзге ұлт өкілдері, екінші тіл, бейнематериалдар, танымдық мәтіндер, салыстырмалы грамматика*

Кіріспе және зерттеудің жаңалығы. *Оқушының сөздік қорын үнемі байытып отыру – тіл дамытудағы негізгі мәселе. Сөздік қоры бай адамның ойын анық жеткізу мүмкіндігі мол болады. Сөздік қоры бай адам ойын жеткізуге ең керек сөзді таңдап қолдана алады, оның ойын дәл білдіретін сөзді тыңдау мүмкіндігі бар. Тауып сөйлеу, ойын анық білдіру қажетті сөзді қолданумен тікелей байланысты. Ал ол сөздік қордың байлығын керек етеді. Сондықтан тіл дамытуда оқушының сөздік қорын байытуға ерекше мән беріледі.*

Сөздік жұмысы әр сабақ үстінде, жыл бойында, бүкіл оқу кезеңінде белгілі жоспармен, жүйемен жүргізіліп отырады. Оқушы сабақ сайын жаңа сөз үйреніп отырады. Оқушыға үйретілетін жаңа сөз мәтінде, аудио, бейнежазбада, ойын дәлелдеу мен қорғауда беріледі. Сабақ сайын жылма-жыл әр сыныпта оқушының сөздік қоры өсіп отыруы шарт. Әр сабақта үйретілетін жаңа сөзді

оқушының күнделікті өмірде, қарым-қатынаста қолданатын белсенді сөздігіне айналдыру оқушының сөздік қорын байытудағы негізгі мақсат болып саналады.[2] Осы мақсатқа жету үшін, төмендегі жұмыстар жасалу керек: 1) жаңа сөз мағынасын оқушыға анық түсіндіру; 2) жаңа сөздің оқушы есінде сақталуын қамтамасыз ету; 3) жаңа сөзді қолданыста меңгеру яғни жаңа сөзді қолдану дағдысын қалыптастыру; 4) жаңа сөздің айтылуы мен жазылуын меңгерту; 5) сөздікпен жұмысқа үйрету.

Бұл зерттеуге оқушылардың бәрі қатыса алмады. Зерттеу танымдық қабілеті жоғары, жан-жақты ойлауы терең және орыс тілінен грамматикалық сауаттылығы жетік өзге ұлттың өкілдері таңдалды. Зияткерлік мектептерде осы тектес оқушылар көп кездеседі. Өкінішке орай, үлкен жиындар мен кеңестерде де оқушы түгел, ересек адамдардың, белді тұлғалардың арасында айтатын ойы, идеясы зор, бірақ тілінің қысқалығының кесірінен ойын түсініксіз айтып, кей жағдайларда келемежге айналып жүргенін көзіміз көріп жүр. Осындай тұлғалар бүгінгі зияткер оқушылардай кезінде тіл үйренуде қажетті әдісті қолдана алмаған болу керек, әйтпесе жан-жақты оқушыға тіл меңгертуде мүмкіндіктер көп. 8-10-сыныптар аралығынан бірнеше супер оқушы таңдалды. Әрқайсысы физика, математика, жаратылыстану, жаһандану салаларынан қызығушылығы күшті, ғылыми зерттеулерді таңсық етпейтін оқушылар. Сондықтан ұсынылатын материалдың контенті анықталды: ғылыми ашылулар, технологияның жаңа түрлері мен қызметі, жаһандандудың адамзатқа әсері, ғарыш әлемі т.с.с. Осы тақырыптарда оқушылардың таным көкжиегі кең және ол жаңалықтарымен сыртқа бөлісуге құштарлығы да басым.

Зерттеу алғашында нысанаға алынған оқушыларға шағын үй жұмыстары беруден басталды. Әр сабақтың алдында миға шабуыл ретінде жаңа сабақтың тақырыптарын осы оқушылар сыныпқа таныстырып отырды, ол үшін шағын көлемдегі бейне, кейде тұтас мәтіндерді үйге аударуға тапсырылды. Өз бетімен аудару қиындықтар туғызды, кейбір аудармалар сәтсіз болып, сыныптың алдында түсініксіз тұжырымдар шығып жүрді. Сондықтан кейінгі әдіске қадам бастық. Әуелі тұтас мәтіндерге аударма жасау үшін салыстырмалы грамматиканы қарап шығу қажет болды. **Салыстыра оқыту** - екі тілге тән

грамматикалық ерекшеліктерді игерту үшін, өзара салыстыра отырып, қазақ тілін саналы меңгерту үшін аса тиімді әдістің бірі. [5]Салыстыра отырып, олар қазақ тілін тез меңгереді. Өз ана тілінің құдіреті мен болмысынан, тіл мәдениеті мен тіл өнерінен аттап кетіп, өзге ұлт тілдерін үйрену ешқандай нәтиже бермейді. Тіл үйренушілердің ана тіліне сүйене отырып, грамматикалық тақырыптарды меңгертуі керек. Өз ана тіліндегі грамматикалық материалды жақсы игерген адам, өзге тілдің грамматикалық материалын салыстыра отырып тез әрі оңай игереді. Грамматикалық тақырыптар бір жүйелік ретпен беріліп отырды. [3]Мысалы, зат есімді өтпей жатып, септік жалғауларын алу жүйелік шартқа қайшы келген болар еді. Грамматикалық тақырыпты басқа ұлт өкілдеріне түсіндірген кезде орыс тілінде салыстырмалы түрде түсіндірген өз нәтижесін береді. Салыстырмалы грамматика аударма кезінде сөйлемнің құрылымын дұрыс құруға, синтаксисті меңгеруде өзіндік рөл атқарды. Мысалы мына сөйлемді аудару барысында оқушы төмендегідей мәселелерді ескереді:

Марс обладает очень необычными деталями рельефа, которых нельзя встретить на Земле.- Марста Жерде кездеспейтін рельефтің ерекше бөлшектері бар.

Біріншіден, орыс тіліндегі құрмалас сөйлемдердің барлығы бірдей тура қазақ тілінде құрмалас сөйлем болып аударылмайтынын түсіндіру керек. Орыс тіліндегі «который», «что» т.с.с. жалғаулықтар қазақ тілінің табиғатына көбінесе сын есім әлде есімше, көсемше формаларында аударылатын көрсетсе, оқушы өз ойын жеткізерде затты, құбылысты түсіндіру, сипаттау үшін жаңа әдістерді қолданады.[1]

Екіншіден, сауатты аударма жасауда орын ауыстыруды меңгерту керек. Аудару үстінде түпнұсқа тілдегі элементтердің орналасу тәртібін аударма мәтінде өзгертіп жіберу. Алмастырылатын, әдетте, сөздер, сөз тіркестері, құрмалас сөйлемдерді құрастырушы сыңарлардың орын тәртібі, дербес сөйлемдердің тіркестегі орны. Аудару үстінде неғұрлым көп кездесетін жайт – түпнұсқа мәтіндегі сөздер мен сөз тіркестерінің орын тәртібінің аударма мәтінде өзгеріске ұшырауы. Мысалы, орыс тілінде сөйлемдегі сөздердің орын

тәртібі еркін, ал қазақ тілінде қалыптасқан, тұрақты. Бұл оқушыға қазақ тілінде сөйлем құрастыруда, негізгі грамматикалық ойды (баяндауышты) сөйлемнің соңына орналастыруды меңгерте алады.[4]

Үшіншіден, Марс тақырыбы оқушының танымына жақын тақырыптардың бірі болды. Сыныптағы оқушыларға мәліметтерді жинақтап, өз ойын презентация түрінде ұсыну қажет болғандықтан, оларға қосымша ақпарат керек. Сондықтан алдымен оқушының ойын тыңдап алуды жөн көрдік, оқушы өзінің ойын неғұрлым толық жеткізу үшін аударма жасауға қызығушылығы жоғары болды.

Зерттеу қорытындысына келсек, аударма жасау қажырлы жұмыс болғанына қарамастан, лайықты тұлғалар таңдалса, нәтиже өзің күткендей болатынына сенген абзал. Білім беру, оқу немесе үйрену барысында әдіс-тәсілдердің сәтсіз дегеннен гөрі, сол тәсілді кімге және қандай ресурс арқылы ұсыну туралы ойлану керек. Аударма жасату арқылы тілді еркін, ана тілінің табиғатымен салыстыра меңгеруге болады, тек дұрыс таңдалған дереккөз, жоспарланған жүру барысы болуы шарт.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Құлманов С. Аударманың өзекті мәселелері. Алматы, 2015ж. 296-б
2. <https://martebe.kz/s-jleu-tilini-damuy/>
3. <http://engime.org/aza-tili-men-edebiet-sabatarinda-oushilardi-tilin-damitu-bojin.html>
4. <https://worldofteacher.com/7641-bayandama-aza-tl-men-orys-tlndeg-ayyrmashylytyr-zhne-ony-salystyra-oytu.html>
5. Баскаков Н.А., Хасенов А.К. Орыс және қазақ тілдерінің салыстырмалы грамматикасы. 1989ж.

10-сынып оқушыларын өз іс-әрекеттегі зерттеулері арқылы оқылым мәтіндеріне тиімді салыстырмалы анализ жасауға қалай жеткізуге болады?

*Каменова Акмарал
Тлеккабыловна*

*Жалелова Рысты
Шайхатоллаевна*

*Атырау қаласы ХББ НЗМ қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің
мұғалімдері*

Аннотация

Бұл мақалада зерттеу тақырыбының қалай таңдалғаны, оқылым мәтіндеріне салыстырмалы анализ жасауға оқушыларға қандай бағыт берілгені, қандай тапсырмалар ұйымдастырылғаны туралы жазылған. Қорытындысында, іс-әрекеттегі зерттеудің нәтижесінде, оқушылардың сыртқы жиынтық бағалауда жеткен жетістіктері туралы баяндалған.

Аннотация

В данной статье отражены рекомендации для учащихся, как выбрать исследовательскую тему. Предложены различные методы и приёмы, направленные на умения и навыки сравнительного анализа текста.

В заключение согласно итогам исследования в действии представлены достижения учащихся по результатам внешней итоговой аттестации.

Annotation

This article describes how the research topic was chosen, what direction was given to students for comparative analysis of reading texts, and what tasks were organized. In conclusion, as a result of the study, it was stated about the achievements of students in the external aggregate assessment.

2018-19 оқу жылының басында оқылым мәтіндеріне салыстырмалы анализ жасауда оқушыларда олқылықтың бар екендігі байқалды, талдау жұмыстарында тілдік ұғымдарды шатастыру, олардың қолданылу мақсатын, себебін ашып жазбау сияқты кемшіліктер болды, сондықтан мұғалімдер пікірлесе отырып, іс-әрекеттегі зерттеу жүргізуді ойластырдық. Қай оқушыға қандай бағытта көмек керек, жалпы сыныптың осал тұсы қайсы, соны анықтау мақсатында оқушылардан сауалнама алынды. Сауалнамаға 10-сыныптың 33 оқушысы қатысты.

Оқылым мәтіндерін салыстыра талдау бойынша сауалнама

№	Оқылым тапсырмасына қатысты сұрақтар	Өте жақсы талдаймын	Жақсы талдаймын	Орташа деңгейде талдаймын	Талдауда қиналамын
1	Тақырыпты анықтауда	7	15	11	
2	Формасын анықтауда	5	14	10	4
3	Форманың мақсатын дәлелдеуде	3	11	15	4
4	Жанрды анықтауда		25	7	1
5	Жанрдың мақсатын дәлелдеуде		17	13	3
6	Стильді анықтауда		17	14	2
7	Стильдің қолданылу мақсатын дәлелдеуде		16	15	2
8	Түрді анықтауда	4	18	11	
9	Түрдің қолданылу мақсатын дәлелдеуде	2	18	10	3
10	Аудиторияны анықтауда	6	23	4	
11	Аудиторияның мақсатын дәлелдеуде	6	23	4	
12	Мақсатты анықтауда	4	23	6	
13	Мақсаттың қолданылуын дәлелдеуде	4	23	6	
14	Мазмұнды анықтауда	6	24	3	
15	Сөздік деңгей бойынша талдауға		15	14	4

16	Сөйлемдік деңгей бойынша талдауға		13	15	4
17	Мәтіндік деңгей бойынша талдауға		12	17	5

Сауалнама нәтижесі бойынша, «10-сынып оқушыларын өз іс-әрекеттегі зерттеулері арқылы оқылым мәтіндеріне тиімді салыстырмалы анализ жасауға қалай жеткізуге болады?» деген тақырып таңдалды.

Тиімді салыстырмалы анализ жасау бағытында мынадай жұмыстар жүргізілді:

1. Мәтін талдауға қажетті ұғымдар, олардың ерекшеліктері туралы ресурстар, анықтамалар іріктелді. Оқушыларға қолдануға ыңғайлы түрде кестелер, ұғымдардың ерекшеліктері туралы санамаланған шағын мәтіндер қосымша материал ретінде ұсынылды.
  - Көп жағдайда оқылым мәтіндеріне негіз болатын жанрлардың анықтамасы, қолданылу мақсаттары; [1]
  - Стильдің түрлері, ерекшеліктері, этнолингвистикалық белгілері, дәлелдемелері; [2,115]

- Мәтіндердің формалары, оның айырмашылықтары; [1]
  - Мәтіндердің түрлері, оның айырмашылықтары; [2]
  - Аудиторияның кімдерге бағытталатындығы, айырмашылықтары;
  - Мәтіннің жазылу мақсаты, қандай сөздердің мақсатты анықтауда қолданылатындығы; [1]
  - Тілдік талдаудың ерекшеліктері туралы бағыт берілді. [3]
2. Сыныпта ұғымдар үлгі мысалдармен талданды. [2,116]
  3. Сынып оқушыларына тілдік талдауға дейінгі ұғымдар бөлініп беріліп, жұпта, топта өздеріне бөлінген ұғымдардың атауын, ерекшелігін анықтауға дайындалды, оны сыныпқа ұсынып, бірлесіп талқылады. [3]
  4. Тілдік талдауда арнаулы сөздер, сөйлемдер белгіленіп беріліп, солардың түрін, мақсатын анықтауға талқылау ұйымдастырылды [2,142]; сөздік талдау, сөйлемдік талдау, мәтіндік талдау [2,58] топтарға, жұптарға бөлініп беріліп, өз іштерінде зерттеу жүргізді, талдағандарын сыныпқа ұсынып, сыныпта толықтырулар болды.
  5. Бағалау критерийі бойынша өз жұмыстарын, бір-бірінің жұмыстарын бағалауға тапсырмалар ұйымдастырылды.
  6. Мұғалімдер оқушылардың кейбір талдауларын бірлесіп қарап, талқылап, қай оқушыға қандай бағыт беру қажеттігі сөйлесілді, жұмыстарына кері байланыс берілді.

Оқылым мәтіндеріне салыстырмалы анализ жасауға «XX ғасырдағы қазақ әдеби тілі», М. С. Серғалиевтің «Стилистика негіздері» кітаптары, Ш. К. Бектұровтың «Қазақ тілі» оқулықтары басшылыққа алынды. Ғаламтордан стильге және тілдік талдауға негізделген анықтамалар іріктеліп, жүйеленіп, кесте түрінде дайындалып, оқушыларға мәтін талдауға қосымша ақпарат ретінде ұсынылды. Оқушылар сөздердің лексика-грамматикалық ерекшелігіне талдау жасауда Ш. Бектұровтың «Қазақ тілі» оқулығын пайдаланды. Әдеби тіл нормалары туралы дәлелдер алуға «XX қазақ әдеби тілі» кітабы пайдаланылды.

Нәтижесінде, 2018-19 оқу жылының аяғында «AS Level» бағалау кезеңінде I компоненттің мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау (1а)

тапсырмасы бойынша 33 оқушының 1 оқушысы А*, 10 оқушысы А, қалған 22-сі В-мен бағаланды.

2019-20 оқу жылының қыркүйек айында «А*», «А» алған 10 оқушыны іштей топтастырып, 2-3 мәтіннен талдауға мәтін таңдалып берілді. Оқушылар өздеріне бөлінген мәтіндерге салыстырмалы анализ жасауда қажетті дәлелдер туралы топтарында сөйлесіп, ортақ пікірге келді, содан кейін бір оқушы жұмысты жазып, жазылған жұмысты бірлесіп редакциялады, содан кейін мұғалімдер жұмысты тексеріп, кейбір тұстарындағы сөздерге, сөйлем құрылымына өзгерістер енгізді, алайда оқушылардың ұстанған талдаулары, дәлелдері өзгертілген жоқ, сол күйінде қабылданды. Оқушылардың жұмыстары әдістемелік құрал ретінде шықты.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. XX ғасырдағы қазақ әдеби тілі Астана «Елорда» 2000
2. М. С. Серғалиев. Стилистика негіздері Алматы 2006
3. Ш.К. Бектұров Қазақ тілі (Лексика Фонетика Морфология Синтаксис) Алматы «Атамұра» 2006

Бірлескен білім алу ортасында әрбір қатысушыны қалай «белсенді» оқушыға айналдыруға болады?

*Койшыбаева Нұргүл Оңғарқызы
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалім-модераторы
Дуздыбаева Айтөлқын Базарғалиқызы
тарих пәнінің мұғалімі, педагогика-психология магистрі*

*Атырау қаласындағы химия-биология бағытындағы
Назарбаев зияткерлік мектебі*

Аннотация

Мақалада іс-әрекеттегі зерттеудің нәтижесі, зерттеу аясы мен әдістері, әріптестер арасында жүргізілген жұмыстардың нәтижесі баяндалады. Бірлескен білім беру ортасында әрбір оқушыны белсенді тұлғаға айналдыру үшін қолданылған әдіс –тәсілдер мен дифференциациялық тапсырмалардың түрлері туралы ақпарат ұсынылады.

Аннотация

В статье излагаются результаты, проведенного исследования в действии, парной работы. В совместной образовательной среде были апробированы различные методы обучения и виды дифференцированных заданий, которые использовались для активизации деятельности ученика в процессе обучения.

Annotation

The article presents the results of action research, the scope and methods of it, and the results of peer-to-peer research. The corporate environment provides information on the types of different approaches that are used to promote active learning in the classroom.

Сыныпта отырған 24 оқушы - түрлі эмоциялар, алуан көзқарастар, мінез-құлықтағы өзгешеліктер мен білімді игеруде әртүрлі қабілетке ие жеке

тұлғалар. Барлық пәннің теориясын меңгеріп, өмірге қажетті білік-дағдыны қалыптастыру мақсаттары бірдей болғанымен, сабақ процесінде, бірлесе білім алуда әрқайсысы белсенділік танытып, табысты топтың мүшесі бола ала ма? Уақыт өткен сайын оқу мақсатына қол жеткізу үшін жасалған қадамдар анық болғанымен, көшбасшы оқушылардың пікірлері басымдыққа ие болып, кейбір оқушылардың өзгелердің идеяларына мойынсұнуға әдеттеніп бара жатқаны алаң туғызады. Демек, бір сыныптағы 20-25 оқушыны ынтымақтаса оқытуға дағдыландырып қана қоймай, әрқайсысын табысқа жеткізу керек. Белсенді ойлау әрекетіне қатыспай, өзгенің идеясын қолдаушы рөліне енген оқушының ұстанымын өзгерту мүмкін бе? Сабақ процесіне қатысушылардың бәрін «тасада» қалдырмау үшін не істеуге болады? Тәжірибеде туындаған осы сұрақтар зерттеу жүргізуге негіз болды.

«Іс-әрекеттегі зерттеу адамдардың тәжірибесін, тәжірибе туралы түсінігін және тәжірибе жүргізілетін жағдайды түсінуін өзгертеді. Ол жаңа үлгілерді – жаңа өмірлік бағыттарды қалыптастыра отырып, «сөйлеу», «тәжірибе» санаттарының мазмұнын өзгертеді» (Kemmis, 2007).[1] Барлық мәселенің түйіні зерттеу арқылы шешімін табады. Сабақ үрдісінде туындаған мәселелерді айқындау, оның шешімін іздеу, бақылау, талдау, үздіксіз ізденісте болу – зерттеу жүргізудің басым бағыттары.

Ибн Сина (Авиценна 980-1037) «Егер бала жалғыз оқып, сыныптастары жоқ болса, бұл оқытушы мен үйретушіге ортақ қынжылыс болмақ. Сондықтан ең жақсысы- балалар оқу тәрбие үдерісінде үлгілі мінезге бір-бірінен үйренетін ұжымдық оқытуды ұйымдастыру», - деп тұжырымдайды.[2] Сондықтан оқушылардың бірлескен ортада білім алып, сыныптастарының пікірін тыңдауы, идеяларды тоғыстырып, баламалы шешімдер ұсынуы- қазіргі оқыту түрінің ажырамас бөлшегі.

Зерттеу барысында бірлесе білім алудың жүзеге асу кезеңдерін 3-ке бөліп қарастыруға болады (бейімделу, дағдылану және қалыптасу) деген тұжырым туындады.

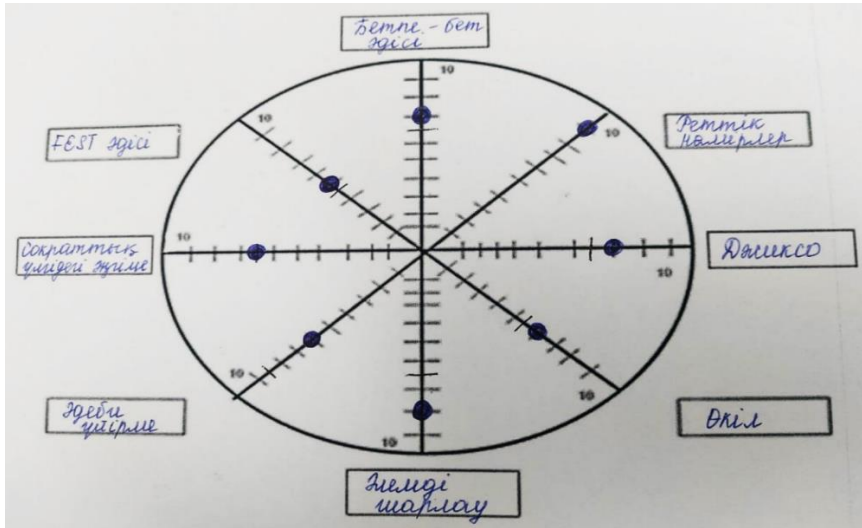
Ынтымақтасқан оқу ортасын құруда әрбір педагог аталған кезеңдерден өтетіні, соңғы кезеңде табысқа «қол жеткіздім» деген ішкі уәжінің пайда болғаны анық. Бастапқы кезеңге қарағанда, оқушылармен жұмыс істеу, сабақ процесін жоспарлау, атмосфераның жағымды болуы, тапсырманың нәтижелі орындалуы, т.б. жетістіктерге қол жеткізіп, кәсіби тұрғыда жетілдім деп өзінің педагогтік қызметіне рефлексия жасағаны –шындық. Табыстың тұғырына жету сезімі болғанымен, мәселе күрделене береді. Өйткені жалпы сыныпта қалыптасу процесі жүріп, ұжымдасу әрекеті жүзеге асқанымен, жеке тұлғалық ерекшеліктерге қайта мән беру міндеті күшейеді. Қарым-қатынас, өзін таныту, басқаларды қолдау кезеңдерінен өткен әрбір оқушы табысты топтың мүшесі ретінде қаралғанымен, кедергілер жойылмайды. Сынып оқушылары бірлесе білім алудың 3 кезеңінен өтуде оған топтық жұмысты жоспарлау, рөлдерді өзара бөлісу, соңғы өнімді ұсыну, жұмыс барысын бақылау, дескриптормен жұмыс жасай білу, уақытты ұтымды қолдану секілді көзге көрінбейтін, бірақ мәні үлкен қосалқы әрекеттер қатар жүреді. Бірі -өнімді іс-әрекет түрінде мақсатқа жететін жолды айқындаса, бірі негізгі бағыттан ауытқымай жүруге негізделген, әрқайсысының салмағы зор. Дегенмен, өзінің жұмысына талдау жасау барысында (SWOT-анализ) жаңа мәселелердің туындап жатқаны

айқындалады. Сол мәселенің бірі- топтық жұмыс кезіндегі бағалау процесі, екіншісі -жеке оқушылардың «тасада» қалуы, белсенділік танытпауы, өзгенің идеясына «мойынсұну», топтың жекелеген мүшелерінің білімі мен тәжірибесіне сүйену.

Мықты тұстары нәтижелі жұмыс; оқу мақсатына қол жеткізу; достық қарым-қатынас; эмоционалдық тұрақтылық;	Әлсіз тұстары жауапкершіліктің азаюы; өзінің пікірін ұтымды деп санамау; жұмыстың тең дәрежеде бөлінбеуі;
Мүмкіндіктер түрлі идеяларды тыңдау; баламалы шешімдер ұсыну; көшбасшылық қасиеттердің көрінуі; сындарлы кері байланыс.	Қауіп-қатер барлық оқушының белсенді субъектіге айналмауы, яғни, кейбір оқушылардың «тасада» қалуы

«Бірлескен білім алу ортасында барлық оқушыны белсенді субъектіге қалай айналдыруға болады?» деген сұрақ төңірегінде іздену нәтижесі сабақта қолданатын әдіс-тәсілдерді тиімді таңдай білу керектігі туралы тұжырымға әкелді. Әріптестер арасында диагностика жүргізіліп, сабақ процесіне бақылау жасалып, тандалған әдістердің мықты және әлсіз тұстары сарапталды. Бұл зерттеу әдісі қазақ тілі мен әдебиеті, география, Қазақстан тарихы, орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдері арасында жүргізілді, яғни, топқа бөлінбей оқытылатын пәндердің мұғалімдері қамтылды.

Диагностика:

Қай әдіс топтық жұмыста барлық оқушыны белсенді қылады?

Сараптау барысында бірнеше әдіс өте тиімді нәтижеге қол жеткізу құралы болып табылды. Соның бірі- «Әлемді шарлау» әдісі.

Топқа берілген тапсырманы аяқтаған соң, нәтижені таныстыру кезінде топта бір оқушы спикердің рөлін атқарып, басқа оқушылар мұғалімнің белгі беруімен барлық топтың жұмысын тыңдап шығады. Әдісті тиімді қыла түсу үшін және белсенділікті арттыру үшін спикер рөліндегі оқушыны ауыстырып, кейін кері байланыс беру кезінде басқа оқушылардың сындарлы пікірі тыңдалса, «немқұрайлылық» танытқан оқушыдан:

- Бұл туралы сіз не ойлайсыз?

- Сіздің тобыңызда қандай талқылау болғанын айтып бере аласыз ба?» деп сұрауға болады.[3] Осылайша бір тапсырманы орындау барысында түрлі пікірлерді тыңдап, ақпараттар жинаумен қатар, 4 топтағы 15-16 оқушының белсенді қатысуына ықпал етуге болады. Спикер үшін тиімдісі бірлескен білім ортасында өзінің жұмысын таныстыру кезінде бірнеше мәрте қайталап, ойын жүйелейді, білімді бекітеді, жауапкершілікті сезінеді.

Сабақты құрылымдау кезінде тапсырманы орындау уақыты мен таныстырылым жасауды бөліп жоспарлаған өте тиімді. Таныстырылым жасау кезінде жоғарыда атап өтілгендей қандай да бір әдісті қолдану мұғалімді күтілетін нәтижеге жеткізе алады. Тапсырманы орындау кезінде қай оқушының үлесі көп болғанын бағалау арқылы білуге де болады немесе белгісіз болып қалатын тұстары да жетерлік. Тасада қалу- кейбір оқушыларға тән қасиет. Зерттеу барысында мұндай «әрекеттерді» жоюға болатынына көз жеткізілді. Соның дәлелі ретінде төменде берілген сабақ жоспарын қарастырып кетуге болады:

«Реттік нөмір» әдісі. Мұғалім сабақтың бастапқы кезеңінде топта отырған оқушыларға реттік нөмір ұсынады. Әрбір оқушы өзінің реттік нөмірін біліп отырады.

1-тапсырма. Берілген сөздердің қайсысы сізге қажет болуы мүмкін? Ойыңызды дәлелдеңіз.

Баланың денсаулығы мен дамуы, шектеу, еңбек келісімшарты, Еңбек кодексі, кәмелеттік жасқа толмаған, тыйым салынады, 24 сағаттан артық «Неге мен бұл сөзді таңдадым?», «Таңдау кезінде не туралы ойладымы?» деген сұрақтарға жауап бере отырып, оқушы өзінің ойын дәлелдейді. Ұсынылған тапсырма бойынша сыныптағы барлық оқушылар ойланып, өз таңдауларын жасағанымен, мұғалім бір реттік нөмірді атау арқылы 4 топтағы екінші нөмірлі оқушылардың ойын сыныппен бірге тыңдаса болады.

2-тапсырма. Суреттерге назар аударыңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

www.shutterstock.com • 501224185

Не көріп тұрсыз?

Киімнен не байқауға болады?

Артқы жағында тағы не көріп тұрсыз? Олар біздің тақырыбымызға қатысты не айтады?

Күннің қай мезгілі? Бұл маңызды ма?

Фотограф көрерменнің сурет туралы не ойлауын немесе сезуін қалайды?

Оқушылар сурет бойынша топта өзара талқылау жүргізеді. Осы әрекеттен кейін мұғалім топтардағы нөмірі төртінші оқушылардан өздерінің пікір ортаға салуды сұрауына болады.

3-тапсырма. Тобыңызбен ақылдаса отырып, 1,2-тапсырмада ұсынылған пікірлерді ескеріп, хатқа жауап дайындаңыз

Сәлеметсіз бе?

Менің жасым –он төртте. Жазғы демалыс кезінде еңбекке араласып, ата –анама көмектескім келеді. Мен секілді жасөспірімдерге жұмысқа тұруға рұқсат етілген бе?

Қандай жұмыстарды жасауға болады? Ата –анамды заң алдында жауапқа тартып жүрмей ме?

Шынар

Хатқа жауап ауызша немесе жазбаша нұсқада дайындалып болған соң, мұғалім топтардағы үшінші нөмірлі оқушыға топ жұмысын таныстыруды тапсыруына болады. Сондай-ақ, бірінші нөмірлі оқушылар сындарлы кері байланыс ұсынса, бесінші нөмірлі оқушыларды өз тобының бақылаушысы ретінде сайлау оң нәтиже береді. Мәселен, бақылаушы: «Топтағы жұмыстың нәтижелі болуына оң әсерін тигізген ...», «Нәтижесіз болуына кері әсерін тигізген ...», «Нені өзгерту керек?», «Қай дескриптор орындалмады?» деген сұрақтарға жауап берсе, оқушы кері байланысы: «Хаттың жауабына қосарыңыз бар ма?», «Келесі топтың жауабы туралы ойыңыз қандай?» деген сұрақтар төңірегінде болмақ. Осылайша сыныпта отырған 20-25 оқушы сабақ процесінде назардан тыс қалмай, белсенді әрекетке дайын отырады.

«Бетпе-бет» әдісі –белсенді оқытудың тиімді әдістерінің бірі. Мақсаты: коллаборативті ортада бірлесе білім алу, оқу мақсатына қол жеткізу. Оқушылар бір-біріне қарама-қарсы отырады, тапсырманы орындау барысында келесі орынғаи жылжып, жұбын алмастырады. Бетпе –бетті идеялар алмасу алаңына, ақпараттарды немесе мәтінді түсінуге, мәселелерді бірлесе шешуге,

сындарлы кері байланыс ұсынып, өзара бағалауға, өз бетімен оқу ортасына айналдыруға зор мүмкіндік бар. Ең бастысы, мұғалім берілген әдісті өзінің пәніне, тапсырмасына, оқушылардың жас ерекшелігіне қарай бейімдеп, ұтымды ұйымдастыра алу керек.

Зерттеу барысында мәселені шешудің баламалы жолдарының бірі ретінде дифференциациялық тапсырмалар қарастырылды. Өйткені әдіс-тәсілдермен ғана шектелу, сабақ үрдісінде таңдалған әдістерді ғана қолдану сапаны 100% көрсеткішке жеткізді деуге қисын жоқ. Зерттеу аясын кеңейту, әріптестермен кәсіби әңгіме құру жаңа идеяларға жол ашты.

Зерттеу сұрағы: Берілген ұсыныстардың қайсысы топтық жұмыста әрбір оқушыны белсенді қылады деп ойлайсыз? Ретімен орналастырыңыз: белсенді оқыту әдістері, дифференциациялық тапсырмалар, тапсырмаға сәйкес ұсынылған дескриптор, кері байланыс, ойлау дизайны.

«Оқытудағы **дифференциацияның негізгі мәні** - оқушылардың оқуындағы жеке айырмашылықтарды біле отырып және ескерту арқылы олардың әрқайсысы үшін анағұрлым оңтайлы болатын жұмыс түрін анықтау». [4] Мысалы: Блум таксономиясы бойынша талдау

Дифференциациялық тапсырма	Жалпы топқа ұсынылған ортақ тапсырма
Оқушы берілген тапсырманың бірін таңдап, жеке зерттеуін жүргізеді. Білу. «Аққыз» хикаяты туралы: авторы, қай жанрға жататыны, неше бөлімнен тұратыны туралы жалпы шолу жасаңыз.	Оқушылар Наймантай мен Аққыз бейнесіне қатысты көркем сөз қолданыстарын теріп жазып, талдайды. Кейіпкерге қатысты портреттеу, мінездеу, көркемдегіш құралдар

Түсіну. Наймантай мен Аққыздың іс-әрекетіне талдау жасап, өз көзқарастарыңызды нақты дәлелдермен түсіндіріңіз.

Қолдану. Шығармадағы ұлттық құндылықтарды (барымта, қыз бен жеңгенің арасындағы сыйластық, қонақ күту, атбегілік өнер, ат жаратып, қыран бүркіт баптау т.б.) қазіргі өмірмен байланыстырып, бүгінгі таңдағы маңызын дәлелдеңіз.

Анализ. Шығармадағы Аламан бейнесі мен қосалқы кейіпкерлердің іс-әрекетіне талдау жасаңыз.

Синтез. Хикаятта қолданылған көркемдегіш құралдардан дәлелдер келтіріп, автордың тіл байлығы, қазақ тілінің байлығына қосқан үлесі жайлы ортақ ой тұжырымдаңыз.

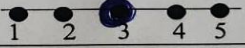
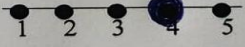
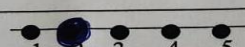
Бағалау. Көркем шығарма мен өз білімдеріңізге сүйеніп, дәлелдер келтіру арқылы хикаят соңындағы автор шешімін бағалаңыз.

қолданыстарының түрін, кейіпкердің сипатын ашады.

Кейіпкерге қатысты портреттеу, көркем сөз қолданыстары	Түрі, білдіретін мағынасы (эпитет, мінездеудің қай түрі, т.б.)	Кейіпкердің қандай сипатын ашады?

Бағалау парағы 1: (оқушы жеке толтырды)

Бағалау парағы критерий	Дифференциациялық тапсырма
Топтық жұмысты орындауда өзіңіздің үлесіңізді қалай бағалайсыз?	
Ұсынған идеяларыңыздың ұтымдылығын қалай бағалар едіңіз?	
Топ жұмысының нәтижелі болуы үшін жасаған жұмысыңызды қандай деңгейде деп санайсыз?	

Бағалау парағы критерий	Топқа берілген ортақ тапсырма
Топтық жұмысты орындауда өзіңіздің үлесіңізді қалай бағалайсыз?	
Ұсынған идеяларыңыздың ұтымдылығын қалай бағалар едіңіз?	
Топ жұмысының нәтижелі болуы үшін жасаған жұмысыңызды қандай деңгейде деп санайсыз?	

Нәтижесінде:

Бағалау парағын толтырған 4 (10а, 10в, 7с, 11а) сыныптың оқушылары дифференциациялық тапсырма орындауда өздерінің белсендірек әрекет ететінін көрсетті. Демек, саралап берілген тапсырма кезінде:

әрбір оқушы өзінің қабілетіне қарай таңдауын жасайды;

таңдау мүмкіндігі оқушыға еркіндік сыйлайды;

өзі таңдаған тапсырмасы болғандықтан жауапкершілік сезімі де жоғарылайды ;

бірдей тапсырма таңдаған оқушылардың жиналып, топта талқылауы жұмыстың жүгін жеңілдетеді;

тапсырманы таныстыру кезінде өзінің одан да қиынырақ тапсырманы орындай алатынына көзі жетеді;

Оқытудың болжамды міндетіне қарай топ құруда тиімді көптеген тәсілдер бар: мүдделері ұқсас оқушылар (қиындық деңгейі немесе қолдау деңгейі), талаптары әртүрлі оқушылар, кәсіби дағдыларына қарай бөлінетін топтар немесе сарапшы топ, аралас топ, гомогенді (тілдік деңгейі жақсы, тілдік деңгейі төмен оқушылар), гетерогенді топ (тілді әртүрлі деңгейде меңгерген оқушылар).[5] Солардың бірі –арнайы құрылған деңгейлі топ. Қызығушылығы бір оқушылар бір топта немесе жоғары деңгейлі, орта және төмен деңгейлі оқушылар. Оларға арнайы тапсырмалар дайындалады. Бұл топтық жұмысты жоспарлау кезінде мұғалім неліктен оқушыларды дәл осылай біріктіретінін және неліктен тапсырмаларды беретінін нақты түсінеді. Мысалы: оқушыларға мәтін ұсынылады да, өз міндеттеріне қарай топтық жұмыс жүргізеді.

Зерттеушілер: әңгімедегі барлық сандық деректерді анықтайды. Олардың әңгімедегі қызметін болжайды. Мысалы: үш қару, екі күн, т.б.

Сұрақ құрастырушылар: негізгі оқиғаларды қамтитын немесе әңгіменің жалпы мазмұны бойынша сұрақтар дайындайды.

Сілтемелер табушылар: әңгіменің тақырыбын, руханилығын ашатын афоризмдер, мақал - мәтелдерді тауып жазады.

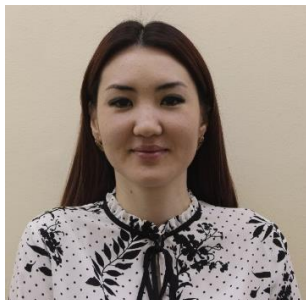
Дәнекер: негізгі идеяларды немесе оқиғаларды бүгінгі өмірмен байланыстырып, әңгімедегі жағымды және жағымсыз әсерлерді сипаттайды.

Қорыта айтқанда, іс –әрекеттегі зерттеу нәтижесі кәсіби тұрғыда туындаған сұрақтардың жауабы табылуына зор ықпалын тигізді. Топқа бөлінбей оқытылатын сыныптардағы оқушылардың барлығын назардан тыс қалдырмай, сабақ процесінде белсенділік танытуға, өз идеяларын ортаға салуға бағыттау-әр мұғалімнің мақсаты, тіпті ізденісте жүрген сұрағы болуы да мүмкін. Демек, зерттеу жұмысының нәтижесін әріптестерге таныстыру, тәжірибе бөлісу өз жемісін берері анық.

Әдебиеттер тізімі:

- 1) <http://g.engine.org/topti-jmis-turali-nsauli.html>
- 2) <http://zkoipk.kz/smartconf2019/1-section/5019-conf.html>
- 3) «Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық» оқу-әдістемелік құрал.-Астана,2017ж.
- 4) <http://www.zkoipk.kz/qz/smartconf2019/1-section/5019-conf.html>
- 5) <http://bilim-all.kz/jospar/2011-Toptyq-zhumystyn-oqushy-belsendiligin-arttyrudagy-rolі>

Как качество знаний может быть улучшено в результате развития у учащихся навыков обработки информации

Нуржанова Дарига Катеновна

*Атырау қаласындағы химия-биология
бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аннотация: бұл мақалада оқушылардың бойында ақпаратты өңдеу, интерпретациялау дағдыларын сыни ойлау әдістерін қолдану арқылы дамытудың нәтижесінде білім сапасын көтеруге болатындығы және бұндай оң нәтижеге қол жеткізу үшін олардың қабілеттері мен қажеттіліктерін ескерудің маңыздылығы айтылған. Зерттеу соңында мұғалімнің оқытуында пайда болған өзгерістер мен зерттеу бойынша ұсыныстар берілген. Қорытынды оқушылардың тоқсандық жиынтық бағалауда жинаған пайыздық көрсеткіштері негізінде шығарылды.

Аннотация:

В этой статье рассмотрено, как качество знаний может быть улучшено в результате развития у учащихся навыков обработки информации, интерпретации с использованием методов критического мышления и важности учета их способностей и потребностей для достижения такого положительного результата. В исследовании также отображены изменения в преподавании учителя и рекомендации по исследованию. Результаты учащихся были основаны на процентных показателях четвертных суммативных оценивании учащихся.

Abstract:

This article discusses how the quality of knowledge can be improved as a result of the development of students' information processing skills, interpretation using critical thinking methods and the importance of considering their abilities and needs to achieve such a positive result. The research also reflects changes in teacher teaching and research recommendations. Students results were based on the percentages of students in the quarterly summative assessment.

Сабақты зерттеу педагогикалық тәсілдемесі оқыту дағдыларын дамыту үшін тиімді болып қана қоймай, мұғалімнің де, оқушының да өзін-өзі реттеуін дамытуға септігін тигізеді. Кез-келген мұғалімнің басты мақсаты оқушының ілгерілеуі болып табылады. Заманауи мұғалім пәнді оқытпайды, оқушылардың жеке қабілеттеріне сүйене отырып, білімді өз бетімен алуға үйретеді. Соның нәтижесінде оқушылар сыни тұрғысынан ойлауға, білімін тәжірибе жүзінде қолдануға, өзін-өзі оқыту және өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытуға үйренеді.[1]

«Сыни ойлау әдістерін қолдану арқылы оқушылардың ақпаратты талдау дағдыларын дамыту» кәсіби даму мақсатын жүзеге асыру үшін 10 сыныпта сабақты зерттеудің (Lesson Study) екінші типі негізге алынып жүргізілді, яғни сабақ жоспары дербес құрылып, тек мұғалімдерден құралған топ (бірлестіктегі химия пәні мұғалімдері мен математика мұғалімі) сабақты бақылап, кейін талқылау кезінде әріптестердің берген ұсыныстары ескеріліп екінші сабақ құрылды. [2] Осылайша сабақты зерттеудегі негізгі мақсат-мұғалімнің тәжірибесін жақсарту жүзеге асты. «Зерттеу қалай жүргізілді?» және «қандай нәтиже алынды?» деген сұрақтарға жауап жазсам.

Зерттеу жүргізбес бұрын ең алдымен сабақ беретін топтың психологиялық сауалнама қорытындысы мектеп психологтарынан алынды, бұндағы мақсат оқушылардың қабілеттерін ескеріп, қажеттіліктерін толтыру болатын, яғни дифференциалды оқыту жүргізу арқылы оқушылардың берілген ақпаратты талдай алулары үшін сыни ойлау әдістерінің түрлерін дұрыс таңдау.

Сабақ жоспарын құру кезінде сыныптағы оқушылардың барлығы ескерілгенмен, оқыту барысында нақты таңдалынып алынған (тоқсандық

жиынтық бағалау нәтижелері бойынша А, В, С оқушыларын жоғары деңгейдегі «5» пен «4» ке көтеру, сонымен қатар А және В оқушылары сыртқы жиынтық бағалауды химия пәнінен тапсыратындықтары ескерілді) А,В,С оқушыларына бақылау жүргізілді. Оқушылардың әрбір сабақ үстіндегі іс-әрекеттері бақыланып, сабақ соңында сабақ бойынша сауалнама алынып отырылды. Бұл келесі сабақты жоспарлауда ескерілді.

Сабақты жоспарлау кезінде бірнеше сыни ойлау әдістері енгізіліп, оқытуда жүзеге асты, мысалы: «Дұрыс/бұрыс тұжырымдар», «Жуан және жіңішке сұрақтар», «Миға шабуыл», «Білемін-Білгім келеді-Білдім» кестесі. Бұл әдістер оқушылардың ақпаратты талдау, интерпретациялау дағдыларын арттыру мақсатында қолданылды.

Соның ішінде ең тиімді деп «Жуан және жіңішке сұрақтар» әдісі таңдап алынды, өйткені оқушылар Блум таксономиясы бойынша шаблонмен дайындалған сұрақтарға жауап беру кезінде құрылымдық талдау жүргізді, оқушылар бастапқы сабақта кейбір сұрақтарға түсінбесе, екінші, үшінші сабақтарда нақты жауап бере бастады және жасалған зертханалық жұмысқа болсын, көрген видео материалға болсын толық талдау жасай алатын жағдайға жетті. Осы әдіс арқылы меңгерген білімдерін БЖБ мен ТЖБ кезінде жоғары деңгейде көрсете білді. Нақтырақ айтсақ І тоқсанмен салыстырғанда ТЖБ жұмысынан В оқушы 15% -ға, С оқушы 34%- ға жоғары жинады, ал А оқушы өзінің алдыңғы пайыздық көрсеткішінен өзгеріс көрсетпеді, сол өзінің «5» деген бағасында қалды. Дегенмен тоқсандық бағаларының пайыздық көрсеткіштерінде А,В,С оқушыларының барлығында да жоғарылау орын алды. (А, В оқушыларда 3-5 % -өсу болса, С оқушыда 17% -өсу болды)

Мұндай нәтижелерге Сабақты зерттеу (Lesson Study) арқасында қол жеткіздік. Ең бастысы, топ мүшелері сабақ барысында әдіс-тәсілдерді жақсарту үшін кері байланыс пен ұсыныстарды беріп отырды, сол берілген ұсыныстардың барлығын мен келесі сабақтарымды жоспарлау кезінде ескеріп, сабақты жүргіздім. Әр сабақ сайын сабақ жоспары толықтырылып отырылды және де оқытуда қолданылатын тәсілдер нақты, дәл бола бастады.

Зерттеу бұнымен тоқталмай өз жалғасын өзге сыныпта алды, өйткені зерттеу нәтижелеріммен бірлестікте бөліскен кезде зерттеу өз нәтижесін бергендіктен басқа сыныпта сабақты зерттеуді жүргізу ұсынылды. Зерттеу соңында ұсынысым, егер сыныпта темпераменті флегматик, тұйық, мұғаліммен кері байланысқа шықпайтын оқушы болса, менің жағдайымда С оқушы болды, ондай оқушыларға сабақтың маңыздылығын алға тартып, түсіндірместен бұрын оқушының ата-анасымен жақын қарым- қатынас орнату керектігін айтқым келеді, өйткені оқушының ата-анасынан оқушының қызығушылығын, өмірге деген көз қарасын біліп алып, оқушымен пән мұғалімі ретінде емес, досы ретінде, сөйлесіп, оқушыны өзіме бұрып, сенімділік оятқанда оқушы берген тапсырмаларды орындап, қосымша сабақтарға қалмай келіп, көзінде құштарлық оянғандығын байқадым. Соның нәтижесінде мендегі С оқушы жоғары нәтиже берді.

Зерттеу барысында келесі мәселе туындады, С оқушысы сияқты жәй, тұйық оқушыны көтеру үшін сыныптағы белсенді А сияқты оқушымен қосып қою дұрыс еместігі, өйткені А оқушы (сангвиник) өзінің білім алу ынтасын жоғалтып, С оқушыны күтіп, соған білетін нәрсесін кері айту арқылы уақытын жоғалтатынын білдірді. Ал В оқушы өзі сияқты сангвиникті басып тастаса, холерикпен жұмысты жақсы жасайтынын байқадым. Бұл мәселені зерттеуді болашаққа жоспар ретінде қарастырып отырмын.

Әр оқушының қабілеті мен қажеттілігін ескеру оқытудың негізгі бөлігі деген қорытындыға келдім.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Lesson Study: өз сабағын зерттегісі келетіндер үшін. Астана -2017 ж; Педагогикалық шеберлік орталығы
2. Пит Дадли(2013). Lesson Study:қолданудың теориясы және тәжірибесі. Астана; Педагогикалық шеберлік орталығы
3. Тошия Чичибу (2013). Мұғалімдерге Lesson Study (сабақты зерттеу) тәсілдемесін іске асыруға арналған нұсқаулық. Астана, Педагогикалық шеберлік орталығы

4. Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курсының бағдарламасы. Екінші (негізгі) деңгей. Астана, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» Педагогикалық шеберлік орталығы, 2011
5. Бизяева А.А.(2004). Ойшыл мұғалімнің психологиясы: педагогикалық рефлексия. Псков: С, Киров ат. ПМПИ

Оқылым стратегияларын тиімді қолдану оқушылардың мәтінді талдау дағдысын жақсартуға қаншалықты әсер етеді?

Шамшенова Мерей Бейбитовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалім-модераторы

Атырау қаласындағы химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі

Аннотация

Мақалада іс-әрекеттегі зерттеудің аясы мен оқушыларға жүргізілген жұмыстар баяндалады. Мақсаты - оқылым стратегияларын тиімді қолданудың оқушының мәтінді талдау қабілетіне қалай әсер ететіндігін зерттеу. Зерттеу нәтижесі бойынша оқушылардың оқылым дағдысын дамыту мен мәтінді талдау қабілеттерін қалыптастыруда тірек сөздердің қолданысының нәтижесі талданды.

Аннотация

В статье описаны проведенные действия с учащимися и сфера влияния исследования. Цель – исследовать, каким образом воздействует рациональное использование стратегий чтения на способность учащимися анализировать текст. По результатам исследования было проанализировано использование ключевых слов в формировании у учащихся способности анализа текста и развития навыков чтения.

Annotation

The article reveals the scope of research and the work of students in the activity. The goal is to study how effective use of educational strategies affects a student's ability

to analyze text. According to the results of the study, the results of using key words in the formation of reading skills and text analysis by students were analyzed.

Зияткерлік мектептерде 10-сыныпты бітірушілер қазақ тілі (Т1) пәнінен сыртқы жиынтық бағалау сынағын тапсыратыны белгілі. Сыртқы жиынтық бағалау сынағы екі компоненттен тұрады. Осы сынақты тапсыратын 10 «с» сынып оқушыларының білім деңгейлері мен қабілеттері әр түрлі. Сынып оқушыларына байқау сынақтарын өткізу барысында екі мәтінді салыстырып, мәтін түрі мен формасын, стилі мен жанрын анықтау, мәтін тіліне талдау жасау, жалпы мәтіндердің ұқсастығы мен айырмашылығын ажырата талдауда көп қателіктердің кездесетіндігі байқалған болатын. «Оқушылар мәтін құрылымын талдауда қандай тілдік дағдыларға сүйеніп жүр?» деген сауал туындады және өткен оқу жылындағы сыртқы жиынтық бағалау қорытындысы да осы сауалдың зерттеу тақырыбы болуына себеп болды. Көптеген оқушылардың емтихан нәтижесі жоғары көрсеткіш көрсеткенімен, кейбір оқушылардың мәтінді талдау дағдыларын дамыту бағытында әлі де жұмыс жасау қажеттілігі туындап отырғаны байқалған болатын. Қазақ тілі пәнінен орындатылатын тапсырмалар талдау дағдысына бағытталғандықтан, осы дағдыны арттырудың қандай тиімді жолдарын табуға болады немесе қай оқылым стратегиясының тиімділігі жоғары деген мәселенің өзектілігі байқалды.

Білім беру бағдарламасы қазақ тілін тек жеке пән ретінде ғана меңгертуді емес, оқушылардың жалпы білім алуының негізгі құралы ретінде, олардың дүниетанымын қалыптастырудың басты құралы ретінде оқытуға баса назар аударады. Оқушылар қазақ тілі пәнін оқу арқылы қоғамға араласуға қажетті жазылым, айтылым, тыңдалым, оқылым дағдыларын дамытады. Оқушылар еркін қарым-қатынас жасайды, өзара пікір алмасады, көзқарастарын білдіреді, өз ойын жүйелі де нақты жеткізе алады[1].

Оқу бағдарламасында оқушылардың оқу дағдысын қалыптастыру үшін оқу мақсаттары жеңілден күрделіге қарай ұсынылған. Оқу мақсаттары жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырады және сынып өскен сайын тілдік мақсат та күрделене түседі. Бір бөлім тақырыбында берілген оқу мақсаттары

бірнеше рет қайталанып келуі мақсаттардың қолжетімділігін білдіреді. Яғни оқушының бір сабақта жете алмаған оқу мақсатына келесі сабақтарда қол жеткізуіне мүмкіндік береді.

Қазақ тілі пәніндегі барлық дағдыларда (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) мәтін ұғымы қолданылады. «Мәтін – аяқталған толық мазмұнды білдіретін қарым-қатынастың, әсер етудің ерекше бірлігі. Ол – хабарды сақтаушы және жеткізуші болып саналады»[2].

Осы төрт дағдының ішіндегі оқудың тиімді жолын меңгеріп, мәтін құрылымын талдап, оқығаны бойынша анализ жасауға, өз ойын еркін айтып, сауатты жазуға бағыттайтын дағды – оқылым дағдысы. Оқылым дегеніміз не? Мәтінді талдауда қандай оқылым стратегияларын тиімді қолдануға болады?

«Оқылым – графикалық таңбалар арқылы қағаз бетіне түскен сөздер мен тіркестердің мағынасы мен мазмұнын ой мен сананың нәтижесінде қабылдай отырып, сауатты, дұрыс, мәнерлеп, ұғынықты оқу және одан қажетті деректі түсініп, сұрыптап алу. Оқылымның берілген материалды түсініп, ұғу ғана емес, ондағы әрбір тілдік-қатысымдық тұлғалардың мағынасын білу, қалпын тану және оны тілдік қарым-қатынаста кеңінен пайдалану керектігінің»[3] маңызды екендігіне баса назар аударады.

Оқылым рецептивті (қабылдаушы) дағдылар қатарына жатады. Яғни оқылым дағдысы мәтінді жазу, айтудан гөрі, оған жауап қайтару немесе мақсатқа сай әрекет етуді білдіреді. Қарапайым тілмен айтқанда жазба тілдегі мәтінді түсіну. Ол үшін біз мәтін тілін сөздер деңгейінде, сөйлем деңгейінде және тұтастай мәтін деңгейінде түсіне алуымыз қажет[4].

Зерттеуді оқушылардан алғашқы сауалнама алудан бастадым. Сауалнама бірнеше сұрақтардан тұрды. Сауалнама нәтижелерін саралай келе, кейбір оқушылардың екі мәтінді салыстыра талдауда қиналатыны байқалды. Сондықтан «Оқылым стратегияларын тиімді қолдану оқушылардың мәтінді талдау дағдысын жақсартуға қаншалықты әсер етеді?» тақырыбында зерттеу жүргізу жоспарланды.

Зерттеудің мақсаты: оқылым стратегияларын тиімді қолдану оқушының мәтінді талдау қабілетіне қалай әсер ететіндігін зерттеу.

Зерттеу әдістері:	Мақсаты:

Сауалнама	Оқушының талдау дағдысына оқылым стратегияларының әсерін айқындау.
Бақылау	Сабақ барысындағы тірек-сызбаның жеке жұмыста, жұптық, топтық талдаудағы нәтижесін байқау.
Сұхбат	Жекелеген оқушылардың талдауға бағытталған сұрақтарға берген жауабы мен жүйелі кері байланыстың тиімділігі, сыни достың қолдауы туралы ойларын білу
Зерттеу	Сабақ барысында мәтінді талдауда оқылым стратегиялары негізінде тапсырмаларды орындату арқылы жазба жұмысты тексеру; Сабақ барысында мәтінді талдауға бағыттайтын тірек сөздерді өзгерте отырып, болжамды тексеру;
Мәліметтерді талдау	Зерттеу нәтижелерін сараптау, қорытынды жасау

Мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау мақсатын жақсарту мәтіннің тек мазмұнын оқудан тұрмайды. Мәтіндерге салыстырмалы талдау жасамас бұрын ұсынылған мәтінді оқылым стратегияларының тиімдісін қолданып оқуға бағыттау керек. Мәтінді талдау құрылымына қарай оқылым стратегияларын сараптайтын болсам, берілген мәтіндердің ұқсастығын анықтауда «көз жүгіртіп» оқу стратегиясы арқылы мәтіннің мазмұны мен құрылымын анықтауға болады. «Зерттеп оқу» оқушыдан назарын шоғырландырып оқуды талап етеді. Оқылым мәтінінің астарлы ойын, автор көзқарасын, мәтіндегі көтерілген мәселені, факті мен көзқарасты зерделеп ажырату зерттеп оқудың ерекшелігі болып табылады. «Түсініп оқу» стратегиясы оқушыға мәтіннің мазмұнын, автордың айтпақ болған ойын, мәтінді жазудағы мақсатын түсіну үшін пайдалы. «Талдап оқу» стратегиясы арқылы мәтіндердің стилі мен жанрын, аудиториясын анықтап талдап оқуда маңызды. «Астын сызып оқу» немесе «белгілеп оқу» стратегиясы арқылы оқушы мәтіннің тіліне талдау жасаған кезде ойын дәлелді түрде талдауда, автордың оқырманмен байланысын анықтауда пайдаланады. Әрбір сөздің мағынасын түсіну үшін мәтінді сөзбе-сөз оқуда «детальді түрде оқу» стратегиясының тиімділігі зор. «Сөз мағынасын контекстен ажырату» мәтін ішіндегі таныс емес сөздің мағынасын түсіну (болжау) үшін, оның айналасындағы сөздер мен сөйлемге назар аудару үшін қолданылады. Мәтінді сөз деңгейінде талдау кезінде

тақырыпты ашатын кілт сөздердің қолданысына талдау жасайды. «Шолып оқу» стратегиясы арқылы мәтін бөлімдеріндегі ойды, ой бөліктеріне (абзац) шолу жасай отырып, мәтіннің синтаксистік ерекшелігіне талдау жасауға болады. «Мәтін құрылымын түсіну» стратегиясы мәтін құрылымының ұйымдастырылуын түсінуге, кіріспе бөлім, негізгі бөлім, қорытынды бөлімді анықтауға пайдалы.

Зерттеу барысында сыншы дос ретінде параллель сыныптың мұғалімі Н.Қ. әріптесіммен бірге күнделікті сабақ жоспарын құрастыруда оқушылардың мәтін талдау дағдыларын жүзеге асырудың нақты қадамдары жоспарланды. Байқау сынақтарын өткізу күндері нақтыланып, бірге тексеріліп, кемшіліктерді түзету жолдары анықталып отырды. Теориялық материалдарды жинақтап, жоспарды практикада мүмкіндігінше жүзеге асатындай етіп құрдық. Әр сабақтың құрылымы оқылым алды тапсырма, оқылым тапсырмасы, оқылымнан кейінгі тапсырмаға жоспарланды. Оқылым стратегияларын тиімді жүзеге асыру үшін «ойлан, жұптас, бөліс», «фрейер моделі», «кластер», «өкіл», «әлемді шарлау» әдістерін қолданылып, «БҮҮ», «FILA» кестелері пайдаланып, оқушыларға мәтінді жүйелі талдауға бағыт беріліп, жеке, жұптық, топтық талдаулар өткізілді. Оқушылардың талдау жұмыстары оқушылар арасында, мұғалім тарапынан тексерілді. Жүйелі кері байланыс нәтижесінде кейбір оқушыларды талдауға бағыттау үшін тірек сөздермен жұмыс жасау ұсынылды. Сұхбат барысында оқушылар пікіріне SWOT- анализ жасалды.

Мықты тұсы	Әлсіз тұсы
Тірек сөздерге сүйеніп мәтін талдау оқушының сыни тұрғыдан ойлау және мәтіндегі басты идеяны мазмұнымен байланыстыру қасиетін дамытады. Тірек сөздер арқылы мәтін мазмұнына болжам жасайды.	Тірек сөздерге назар аудару арқылы мәтіндегі маңызды, детальді ақпараттар еленбей қалуы мүмкін. Тірек сөздер нақты жауаптан гөрі болжам жауапқа бағыттайды.
Мүмкіндіктер	Қауіп-қатер
Тірек сөздерді орынды қолданған жағдайда жанр мен стильді	Тірек сөздерге сүйеніп талдаған оқушы нақты сынақ кезінде өз

ажыратуға, түсінікті нақтылауға мүмкіндік болады.

біліміне сенімсіздікпен қарап, уақытты тиімді пайдаланбай, көп ойланудан мәтін құрылымын сәтсіз талдауы мүмкін.

Оқушы мәтінді талдауда өз ойын жүйелі жеткізу үшін сауатты ойлай да, сауатты жаза білуі керек. Сауатты, жүйелі жазу үшін оқылым стратегияларын тиімді қолданған жөн. Мәтінді мәнерлі, әсерлі жеткізу үшін қажетті материал көркем әдебиет болып есептеледі. Көркем шығарманы көп оқыған оқушыға кез келген мәтіннің мазмұнын, құрылымын меңгеруге, автордың айтпақ ойын түсінуде қиындыққа тап келмейді деп ойлаймын. Қазақтың зияткер жазушысы Ж.Аймауытовтың «Баланы тілдің әр түріне машықтандырғанда белгілі жүйе қолданылсын. Жазу, оқу тыңдаудан, сөйлеуден соң келеді, соңғылар тәжірибеден соң келеді. Сондықтан әуелі баланың көрген-білгені туралы әңгіме құрып, сонан кейін оқуға, жазуға үйретілсін»[5] демекші, баланы қандайда бір нәрсеге машықтандырмас бұрын, сол жұмыстың жүйелі болуы маңызды. Жүйелі ой тізбегіне сөйлеу мәдениетінің тікелей қатысы зор. Сөйлеу мәдениеті жетілмейінше, ақыл-ой мәдениетіне жету қиын. Себебі сөздік қоры мол оқушы кез келген мәтінді талдауда сауатты ойлау арқылы өз ойын жүйелеп жазуға дағдыланатыны ақиқат.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Оқу бағдарламасы. Қазақ тілі Т1. 6-10 Нұсқа 415032019
2. М.Ахметова «Мәтін лингвистикасы». Орал-2008.
3. Ф.Оразбаева «Тілдік қатынас». Алматы «Сөздік-Словарь», 2005 ж.
4. <https://infourok.ru/o%D2%9Bshylardy%D2%A3-o%D2%9Bylym-da%D2%93dylaryn-%D2%9Balyptastyru-zh%D3%99ne-damytu-zholdary-4157519.html>
5. <https://egemen.kz/article/178081-aymauytov-murasy-dganhartylghan-bilim-mazmuny-baghdarlamasynda-basshylyqqa-alynd>

Как применение «проблемно-ориентированного обучения» (problem-based learning-pbl) на уроках физики влияет на формирование исследовательских навыков учащихся 9 класса.

Бейсенбекова Майя Сагандыковна
Учитель физики

Назарбаев Интеллектуальная школа химико-
биологического направления г. Караганды.

Аннотация

Біз әріптестерімізбен бірге «Action Research» мектепшілік фокустық тобы жұмысы аясында дарынды оқушыларды оқытудың тиімді модельдерінің бірі «оқытудың проблемалық-бағытталған әдісін» тәжірибеде қолдану бойынша зерттеу жұмысын жүргіздік. Зерттеудің негізгі кезеңдері: тізбектелген сабақтар сериясын жоспарлау, оқыту және алынған мәліметтер бойынша талдау.

Annotation

As part of the focus group of «Action Research» within the school, my colleagues and I conducted a study on the practical application of one of the most effective models for teaching gifted students the “problem-based learning method” (problem-based learning-pbl). The main stages of the study consisted of: planning a series of consecutive lessons, teaching and analyzing the data.

Аннотация

В рамках работы фокус-группы «Action Research» внутри школы мы с коллегами провели исследование по применению на практике одной из эффективных моделей обучения одаренных учащихся «проблемно-ориентированный метод обучения» (problem-based learning-pbl). Основные

этапы исследования: планирование серии последовательных уроков, преподавание и анализ полученных данных.

Вводная часть и новизна

В Назарбаев интеллектуальных школах система обучения строится на основе образовательной программы АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» – NIS-Programme. Данная программа ориентирована на достижение учащимися конкретных целей обучения, нацелена на формирование определенного объема знаний, развитие предметных умений и навыков широкого спектра для их применения в решении учебных и жизненных задач. В этих условиях Образовательная программа создает благоприятную обучающую среду для развития у учащихся навыков широкого спектра, таких как творческое применение знаний, выполнение исследовательских работ, применение способов коммуникативного общения и др.[1]

В процессе реализации программы и при планировании уроков особое внимание в школе уделяется оказанию поддержки талантливых и одаренных детей.[2]

В современном, быстро меняющемся мире становится актуальным развитие навыков поиска, анализа и обработки информации, критического ее восприятия и представления, умения делать обоснованные выводы и вносить конструктивные предложения, выражать свое отношение к происходящим событиям. Поэтому проблема моего исследования связана с вопросом как применение «проблемно-ориентированного обучения» на уроках физики в 9 классе влияет на формирование исследовательских навыков учащихся, которые им будут необходимы при сдаче практической части экзамена в 10 классе. Эти навыки нужно формировать на каждом уроке в ходе проведения практических и лабораторных работ. В связи с этим для проведения исследования мной были выбраны для экспериментальной группы учащиеся - 9С1 класса, а в качестве контрольной группы учащиеся - 9D1 класса.

Данные о методике исследования

Исследование проводилось в период с 10.09.2019 по 01.02.2020 год в рамках курсов внутри школы «Проблемно-ориентированное обучение: исследование практики учителя».[3]

Каждый курс состоял из 3 этапов: теоретическое обучение (3-6 учебная неделя), проведение серии уроков (8 учебная неделя для исследования урока / 8-10 учебная неделя для исследования практики учителя), подготовка материалов исследования:

- форма с описанием раздела, особенностей экспериментальной и контрольной группы;
- дневник исследователя;
- материалы краткосрочного планирования;
- презентации к урокам;
- сканированные материалы ответов учащихся на задания формативного оценивания, листы рефлексии;
- раздаточные материалы урока;
- фото и видео фрагменты с уроков.

Экспериментальная часть, анализ, обобщение и разъяснение собственных данных или сравнение теорий.

На уроках в экспериментальной группе мы использовали проблемно-ориентированный метод обучения через постановку проблемных ситуаций, опрос и решение дифференцированных заданий (задания предлагались ученикам на выбор по уровню сложности), в контрольной группе проводили уроки, как обычно без особых изменений и в конце провели сравнение результатов учебных достижений обеих групп.

При планировании серии последовательных уроков по разделу 9.2А - Динамика: деформация, силы и закон движения Ньютона были отобраны следующие цели обучения:

- 9.2.2.2 - применять законы Ньютона при решении задач по динамике;
- 9.2.2.13 - знать и объяснять виды деформации;
- 9.2.2.14 - рассчитывать силу упругости по формуле закона Гука $F = -k\Delta x$;
- 9.1.1.12 - уметь анализировать зависимости в виде $y=kx+b$;

9.2.2.15 - строить и анализировать график зависимости силы упругости от удлинения пружины;

9.2.2.16 - объяснять деформацию пружины, используя термины: масса груза, абсолютная и относительная деформация и коэффициент жесткости;

9.2.2.20 - объяснять природу силы трения и силы сопротивления среды;

Мы распределили цели обучения по шести уровням (знание и понимание, применение, анализ, синтез и оценка) и прописали ожидаемые результаты для всех, большинства и некоторых учащихся. [4]

Современное преподавание требует органического сочетания экспериментального и теоретического методов изучения физики, выявления сути физических законов на основе доступных школьникам понятий элементарной математики. Непонимание школьниками какого-либо вопроса из курса физики часто связано с отсутствием навыков анализа функциональных зависимостей, составлением и решением математических уравнений, неумением проводить алгебраические преобразования и геометрические построения. Поэтому на каждом уроке физики мы широко используем их знания по курсу математики [5].

Анализируя процесс преподавания первой серии уроков можно сказать, что на уроках удалось реализовать все запланированные идеи урока. Так как во время опроса ученики старались давать аргументированные ответы и демонстрировали способность быстро формулировать свои идеи. Выполняя исследовательскую (лабораторную) работу в парах, ученики совместно писали план исследования, делали сбор и анализ данных эксперимента. Строили график, находили градиент, но не успевали делать выводы по результатам работы. Во время выступления спикеры от групп показывали, что владеют теоретической информацией по представленной теме. Но при выборе сложности задач некоторые ученики пошли по пути наименьшего сопротивления и выбрали из предложенных четырех задач две более простые. Во время самооценивания письменных работ по дескрипторам оценивания учебных достижений учащиеся поняли, что эта работа соответствует низкому уровню и что для высоких результатов необходимо выполнять более сложные задания.

После первого цикла уроков в ходе совместного планирования с коллегами, были внесены изменения, в частности был улучшен лист для самооценивания экспериментальной работы и для индивидуальной работы на основании данных рефлексии. Так как ранее предложенный им лист оценивания вызвал у учащихся сложности по определению учебных достижений (низкий, средний и высокий уровень), потому что в нем не были проставлены конкретные баллы.

Критерий оценивания	Уровень учебных достижений		
	Низкий 5-14	Средний 15-17	Высокий 18-20 баллов
Собирает установку по схеме/диаграмме	Собирает установку, используя помощь супервайзера/ лаборанта 0 баллов	Собирает установку, используя незначительную помощь супервайзера/лаборанта 0 баллов	Собирает установку для исследования по рисунку без помощи супервайзера /лаборанта 1балл
Собирает и записывает данные исследования в таблицу	Делает первоначальные измерения величин и указывает их единицы 2 балла В таблице присутствует один столбец для независимой переменной и 5 столбцов для повторных измерений зависимой переменной-1балл Количество знаков после запятой должно быть одинаковым для всех значений в столбце -1балл Каждый столбец должен быть озаглавлен с указанием единицы измерения – 1балл При отображении полученных данных количество знаков после запятой не должно превышать или быть меньше знаков отображенных погрешностью. Например, если погрешность указана как $\pm 0,2$, то данные должны быть отображены с одним знаком после запятой-1балл Обратите внимание на тенденцию измеряемых значений (рост или снижение) -1балл Правильно округляет вычисленные данные при использовании формулы -1балл	Делает первоначальные измерения величин и указывает их единицы. 2 балла В таблице присутствует один столбец для независимой переменной и 5 столбцов для повторных измерений зависимой переменной-1балл Количество знаков после запятой должно быть одинаковым для всех значений в столбце - 1балл Каждый столбец должен быть озаглавлен с указанием единицы измерения – 1балл При отображении полученных данных количество знаков после запятой не должно превышать или быть меньше знаков отображенных погрешностью. Например, если погрешность указана как $\pm 0,2$, то данные должны быть отображены с одним знаком после запятой-1балл Обратите внимание на тенденцию измеряемых значений (рост или снижение) -1балл Правильно округляет вычисленные данные при использовании формулы -1балл	Делает первоначальные измерения величин и указывает их единицы 2 балла В таблице присутствует один столбец для независимой переменной и 5 столбцов для повторных измерений зависимой переменной-1балл Количество знаков после запятой должно быть одинаковым для всех значений в столбце - 1балл Каждый столбец должен быть озаглавлен с указанием единицы измерения – 1балл При отображении полученных данных количество знаков после запятой не должно превышать или быть меньше знаков отображенных погрешностью. Например, если погрешность указана как $\pm 0,2$, то данные должны быть отображены с одним знаком после запятой-1балл Обратите внимание на тенденцию измеряемых значений (рост или снижение) -1балл Правильно округляет вычисленные данные при использовании формулы -1балл

Взяв, данный факт на заметку и обсудив с коллегами, мы пришли к выводу, что нужно в схеме выставления баллов проставить баллы для каждого уровня (низкий, средний и высокий). По итогам первого цикла уроков были получены следующие результаты:

В экспериментальной группе 18% учеников имеют низкий исследовательский навык, 36% - средний уровень и 45% - высокий уровень. В контрольной группе ученики выполняли исследования по готовой инструкции. В итоге 10% имеют низкий уровень, 70% - средний уровень и 20% - высокий

уровень. Сравнивая результаты обеих групп, можно сделать вывод, что выполнять исследование по готовой инструкции проще, но уровень исследовательских навыков у многих остается невысоким.

Выводы и рекомендации

Ко второму циклу уроков учащиеся экспериментальной группы во время решения задач выбирали более сложные задания соответствующие среднему и высокому уровню учебных достижений, в процессе опроса давали более четкие и аргументированные ответы. Исследовательские навыки учащихся значительно повысились, так как они стали успевать, не только планировать, но и проводить исследование и анализировать полученные данные эксперимента. Помимо этого ученики, отметили в рефлексии, что с предоставленными баллами в листе оценивания стало намного проще определять уровень учебных достижений и работать над своими недочетами.

По итогам второго цикла уроков с учетом всех внесенных в уроки изменений, ученики экспериментальной группы показали значительный рост исследовательских навыков. Учеников, имеющих высокий уровень стало больше на 19%, а имеющих низкий уровень не оказалось совсем.

В ходе выполнения лабораторных работ в серии последовательных уроков ученики развили свои исследовательские навыки: умение самостоятельно генерировать идеи, находить несколько вариантов решения проблем, устанавливать причинно-следственные связи, умение вести дискуссию, вступать в диалог, отстаивать свою точку зрения, находить компромисс и принимать решения.

Учащиеся в рефлексии отметили положительные аспекты методологии PBL, которые помогают им развивать навыки поиска и анализа информации,

интерпретации данных. Преимуществами проблемного обучения являются, прежде всего, большие возможности для развития внимания, наблюдательности, активизации мышления и познавательной деятельности учащихся, использование проблемного обучения для целого раздела, а не отдельных уроков и очень важно то, что учащиеся всегда находятся в центре процесса обучения.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. <http://cep-forum.nis.edu.kz/index.php?topic=10679.0> «Учебная программа. Физика 7-10. Основная школа».
2. Программа РАЗВИТИЕ ОДАРЕННОСТИ ДЕТЕЙ АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы».
3. McNiff, J., & Whitehead, J. (2011). All You Need To Know About Action Research [Всё, что нужно знать об экспериментальном исследовании] (2nd ed.). London: Sage.
4. <http://cep-forum.nis.edu.kz/index.php?topic=10781.0> «Учебный план. Физика 9 класс».
5. <https://urok.1sept.ru/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/514055>.

Жобалау әдісін кешенді қолданудағы тың ізденістер

---

*Исина Бакытжан Капановна,
Кабдолла Рауан Жұмасейтқызы*

*Қарағанды қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев
Зияткерлік мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні
мұғалімдері*

Аннотация

Мақала оқушылардың зерттеушілік-шығармашылық қабілетін жетілдіруде маңызды орын алатын жобалау әдісін кешенді қолданудың тиімді жолдарын танытуды көздейді.

Мақалада қазақ әдебиеті пәнінде оқу үдерісін жобалау әдісіне негізден құру нәтижесінде жүргізілген іс-әрекеттегі зерттеу жұмысы бойынша ізденістер қарастырылды.

Мақала мазмұнында «Жобалау әдісін кешенді қолдану 8-сынып оқушыларының зерттеушілік-шығармашылық қабілеттерін дамытуға қалай әсер етеді?» деген тақырыпта жүргізілген іс-әрекеттегі зерттеу жұмысы және нәтижелері талқыланған. Ж.Аймауытовтың кешенді оқыту әдістемесін негізге ала отырып, жобалау әдісін кешенді қолданудың кейбір әдіс-тәсілдері, оны оқу үдерісінде жүзеге асыру жолдары қамтылды. Оқушылар ұсынылған жоба тақырыптарын таңдап алып, оқылатын бөлімнің өн бойында зерттеушілік немесе шығармашылық жұмысымен айналысады. Сонымен қатар сабақтар осы бөлім аясында маңызды деп танылған сыныптан тыс жұмыспен астастырыла отырып, өмірлік жағдаяттармен тығыз байланыс орнайды. Осы бөлім мазмұнына қатысты түрлі кездесу немесе сахналық қойылымдар ұйымдастырумен ұласып, оқушы өз қызығушылықтарына орай әрекеттенеді. Модульдік оқыту әдісі бойынша сабақты ұйымдастыру арқылы бала өмірді, құбылысты бақылайды, зерттейді, тәжірибе жинайды, оқуды заманға тіреп, заманмен

байланыстырып оқиды. Соңында өз жобасын ұсынатыны мақалада нақты тақырыптармен, зерттеу жұмысы мен шығармашылық жұмыстың бағалау критерийлерімен қоса қамтылған.

Қорытындылай келгенде, бөлімді біртұтас модуль ретінде кешенді жоспарлау; жоба тақырыптарын өз қызығушылығына қарай таңдау, белгілі бір бөлімді оқытудың әр кезеңінде оқу тапсырмаларын шағын жоба қорғауға негіздеп құру оқушылардың өзін-өзі реттеуі мен ғылыми зерттеушілік дағдыларын дамытуға, ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін арттыруға, жұрт алдында сөйлеу дағдыларын жетілдіруге көмектесетін әдіс ретінде танылды.

ABSTRACT

The article provides for the identification of effective ways to apply design methods that play an important role in improving the research and creative abilities of students.

The article deals with research on the analysis of the results of the research work carried out in the activity as a result of the justified construction of the educational process on the subject of Kazakh literature.

In the content of the article "integrated use of the design method affects the development of research and creative abilities of students in grades 8?" the results of the research in the activities carried out on the topic: "problems and ways to solve them" were discussed. Based on Zh. Aymautov's comprehensive training methodology, some methods and techniques for the integrated use of the design method and ways to implement them in the educational process were considered. Students choose the topics of the proposed projects, engage in research or creative work throughout the study area. At the end of your project, in the article, along with specific topics, criteria for evaluating research and creative work.

In conclusion, it was noted that integrated planning section as a single module; the topic of the project according to their interests, the construction of the tasks at each stage of learning a particular part, based on the protection of educational tasks by the subproject contributed to the development of students ' self-regulation skills

and research, improving information and communicative competence, to improve the skills of public speech.

Кілт сөздер: *ізгілендіру, зерттеушілік-шығармашылық қабілет, жобалау әдісі, кешенді жоспарлау, өмірлік жағдаяттар, дамыту.*

Бүгінгі таңда қоғамды ізгілендіру мәселесі білім беру саласына зор жауапкершілік жүктеп отыр. Жүсіп Баласағұнның «Құтты білік» еңбегінен бастау алып, ұлы ақын Абайдың «толық адам» ілімімен астасып жатқан ізгілендіру ұғымы терең мәнге ие. Осы негізде оқыту жүйесіндегі жаңа талаптар оқу үдерісіндегі мүмкіншіліктер мен қиыншылықтарды зерттеуге, оқушының өз бейімі мен қызығушылығына қарай таңдау жасау еркіндігін ескере отырып, тұлғаны әрекетшілдікке бағыттап дамытуды көздейді. Ендеше оқушылардың әлеуметтік белсенділігін арттыру, өзара азаматтық жауапкершілікті сезіну, танымдық іс-әрекетке құлшындыру, зерттеушілік-шығармашылық қабілетін жетілдіру өзектілігі оқу үдерісін ұйымдастыруда тың ізденістерді қажет етеді. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында қарастырылатын оқу мақсаттары оқушылардың зерттеушілік-шығармашылық қабілеттерін дамытуды нысана еткенімен, мектебімізде оқитын 8-сынып оқушыларының бойынан анықталған түрлі интеллектуалдық аспектілер осы қабілетті біртұтас жоспарлауды, үздіксіз әрі кешенді түрде жетілдіру жолдарын қарастыру міндеттерін қояды. Осыған орай, мектебімізде «Жобалау әдісін кешенді қолдану 8-сынып оқушыларының зерттеушілік-шығармашылық қабілеттерін дамытуға қалай әсер етеді?» деген тақырыпта іс-әрекеттегі зерттеу жұмысы жүргізілді. Жобалау әдісі оқушылардың еркін таңдау жасауы мен оқытудың демократиялық сипатта өріс алуы оқытуды ізгілендіру қағидатына негізделген. Психологтың зерттеуі мен бақылау нәтижесінде 8-сынып оқушыларының бойынан айқындалған түрлі интеллектуалдық аспектілер: логикалық-математикалық; адами-тұлғалық (тұлғааралық); ішкі-жеке тұлғалық интеллектілерінің (зерттеушілік қабілет, әлеуметтену) жоғары екені анықталса, вербальды-лингвистикалық интеллектілерінің орташа екені байқалды және оны дамыту қажеттілігі туындады [1]. Бастапқы көрсеткіш

оқушылардың бойындағы бар интеллектілерімен қоса орташа деңгейдегі тілдік қабілетті кешенді түрде дамыту керек деген пайымдаулар шығаруға әкелді. Тұлғаның ең үлкен жетістігі қашан көрінеді? Аталмыш интеллектілерін қай кезде дамыта аламыз? Осыған орай, зерттеу жұмысы 8 «А», «В» сыныптарында жүргізілді. Зерттеудің мақсаты: оқушылардың зерттеушілік-шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін жобалау әдістерін кешенді қолданудың тиімді жолдарын анықтау. Күтілетін нәтиже ретінде оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуда маңызды болатын жобалау әдісін кешенді қолдану жолдары анықталып, ол оқушылардың тілдік дағдыларының жетілуіне көмектеседі деп болжанды. Бөлімді біртұтас жоспарлай отырып, жобалау әдісін кешенді қолдану әдістемесін негіздеу арқылы оқушылардың өзіндік білімдерін жетілдіру, ақпараттық бағдарлау біліктілігін қалыптастыру, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін арттыру, түрлі жағдаяттарда, әртүрлі қоғамдық ортада өзін-өзі өзектілендіре білуге бейімдеу, тұлғаның даралық, руханилық қасиеттерін дамыту.

Аталмыш мақсат пен күтілетін нәтижеге қол жеткізу үшін іс-әрекеттегі зерттеу барысында төмендегідей жұмыстар жүргізілді:

- теориялық кезеңде жобалау әдісі мен кешенді оқытуға қатысты Ж.Аймауытовтың педагогикалық еңбектері; ДЖ. Кэрролл, Б. Блумның ой-пікірлері; Джон Дьюидің «RWCT» философиясы; М.Жанпейісова «Модульдік оқыту технологиясы»; «Мұғалім тәжірибесіндегі зерттеу» ; Н.А. Оразақинованың зерттеу еңбектерін оқып, сараладық;
- сауалнама алынды, атап айтқанда, кіріс сауалнамасы 42; ал шығыс сауалнамасы 34 оқушыдан; әртүрлі бірлестіктегі 22 мұғалімнен сауалнама алынып, қорытындысы шығарылды;
- оқушылар, психолог, куратор, әріптестермен сұхбаттар жүргізілді;
- әрекет, яғни атқарылған істер: бөлімді тұтас жоспарлау нәтижесінде әр сабақ мазмұнына шағын жобалау әдістері қолданылды, бөлім бойынша жиынтық бағалау бойынша оқу мақсаты мен зерттеу тақырыптары, бағалау критерийлері алдын-ала ұсынылды, сыныптан тыс іс-шаралар ұйымдастырылды.

- зерттеудің әр кезеңі бойынша кері байланыс берілді және зерттеудің әр кезеңінде талқылау, рефлексия жүргізілді.

Зерттеудің алғашқы кезеңінің нәтижесі бойынша негізге алынғаны - оқыту үдерісінде оқушы бойындағы бірнеше интеллект түрлерін пайдалана білу үшін бөлім бойынша жиынтық бағалауды жоба қорғау түрінде алу, яғни оқушылардың өз өнімдерін шығаруы нысана етілді. Осы тұрғыда оқытуда кешенділікті негізге алу өте маңызды. Бұл жайлы Ж.Аймауытов былай деген: «...Өмірдегі құбылыстарды, нәрселерді бір тақырыптың, бір пікірдің төңірегіне жинап, қосып, түйдектеп, біріктіріп оқытуды комплекс деп атайды. Одан да дәлдеп айтқанда: Өмірде шын жолығатын нәрселерді, құбылыстарды байланыстырып, ол құбылыстарды байланысқан, іліктескен, бір-біріне әсер еткен қалпында араларындағы қатынасын зерттеуді комплекс дейді. Комплексің бірден-бір мәнісі – «түйдек», «жуымық», «топ» деген сөздерге тура келеді. Ненің түйдегі, ненің жуымығы десеңіз, әр алуан нәрселердің түйдегі, жуымығы болу керек...» «...Пәндерді бөлшектеп оқыту баланың жан жүйесіне қарсы. Бала нәрсені тұтас түрінде, іске пайдалы жағын қарап, ұғып біледі, бөлшегін, тарауын, қимылын елемейді. Комплекс тұтас, түйдек түрде ұқтырады, баланың жан жүйесіне тура» [2]. Осы негізде жобалау әдісін кешенді қолдану барысында бөлімді біртұтас жоспарлай отырып, соңында алынатын нәтиже көрсеткіштерінің жоба қорғау түрінде жүзеге асатындығы алдын-ала хабарланады және осы бөлім бойынша оқушы атқару қажет толық ақпарат алдын-ала беріледі. Оқушылар ұсынылған жоба тақырыптарын таңдап алып, оқылатын бөлімнің өн бойында зерттеушілік немесе шығармашылық жұмысымен айналысады. Сонымен қатар сабақтар осы бөлім аясында маңызды деп танылған сыныптан тыс жұмыспен астастып, өмірмен тығыз байланыс орнайды. Осы бөлім мазмұнына қатысты түрлі кездесу немесе сахналық қойылымдар ұйымдастырумен ұласып, оқушы өз қызығушылықтарына орай әрекеттенеді. Модульдік оқыту әдісі бойынша сабақты ұйымдастыру арқылы бала өмірді, құбылысты бақылайды, зерттейді, тәжірибе қылады, оқуды заманға тіреп, заманмен байланыстырып оқиды. Соңында өз жобасын ұсынады.

Жобалау әдісін кешенді қолдану үшін бөлімді жоспарлау төмендегідей сипатта жүзеге асырылады:

1. Модульдің соңында оқушылар шағын жоба қорғау керек. Жоба бөлім бойынша бағалау үшін таңдалып алынған оқу мақсатына негізделеді.
2. Бөлім бойынша оқушылар қызығатын зерттеу тақырыптарын және әр зерттеу тақырыбына қатысты бағалау критерийлері мен дескрипторлары құрастырылады.
3. Оқушыларға бөлім басында зерттеу тақырыптары ұсынылады.
4. Оқушылардың бөлім бойынша зерттегісі келетін тақырыбын таңдауға да мүмкіндік беріледі.
5. Оқушыларға жобаны жұпта әзірлеуге немесе жеке әзірлеуге мүмкіндік беріледі.

Бөлім бойынша жұмыс барысы төмендегідей сипатта әзірленеді:

- оқушылардың таңдаған тақырыптарын байланыстыра отырып, сабақ жоспарларын құрастыру.
- оқушылардың жоба жұмыстары бойынша 1 сағат арнайы жұмыс жасауына мүмкіндік туғызу. Мақсат-міндеттерін қоюға бағыт-бағдар, беріп, ресурстарын таңдауға көмек жасау.
- оқушыларға өз жобасына қажетті ақпараттармен жұмыс жасату.
- сабақтарды зерттеудің түрлі әдістеріне негіздеп құру:
  - I Проблеманы айқындау кезеңі: «Ой шақыру», «Миға шабуыл» .
  - II Проблеманы шешу кезеңі: «ДЖИГСО 1», «ДЖИГСО 2», «Ментальді карта», «Аргумент шеңбері», «Әдебиет үйірмесі», Жобаға дайындық/толықтыру/ түзету енгізу/ аудитория алдында сөйлеуге жаттығу;
- сыныптан тыс дамытуды жүзеге асыру үшін бөлімді сыныптан тыс жұмыспен сабақтастыру.
  - III Проблеманың шешімін ұсыну, яғни нәтижені ұсыну кезеңінде: жоба жұмысын қорғау.

Бөлімнің соңында жоба қорғау мынадай сипатта жүзеге асырылады:

1. Оқушылар жұмыстарын топта қорғап, әр жұп 5 минуттан сөйлейді.
2. Топтағы оқушылар бағалау критерийлері бойынша бағалайды.
3. Ең үздік жұмысты таңдап алады.

4. Ең үздік жұптар сынып алдында қорғап сөйлейді.
5. Сынып оқушылары жұмыстарға байланысты сұрақтар қойып, бағалайды.

Осы бағытта жүргізілген бір-екі бөлімді оқытуды қарастырсақ, бөлім бойынша (М.Мақатаевтың «Аққулар ұйықтағанда» поэмасы) жоба тақырыптары таңдалған оқу мақсаттарына негізделіп, күнделікті өмірлік жағдаяттармен тығыз байланыста алынды, осыған қатысты оқушыларға ұсынылған жоба тақырыптары кестеде ұсынылды.

реті	тақырыптар	түрлері
1	Поэманың прологы мен эпилогының автор идеясын жеткізудегі орны	зерттеушілік жоба
2	Поэманың шиеленісіндегі психологизмнің тілдік құралдар арқылы танылуы	зерттеушілік жоба
3	Поэмадағы наным-сенімге қатысты халықтың ұстанымы (ырым, кие, қасиет, обал-сауап ұғымдары)	зерттеушілік жоба
4	Поэманың шешіміндегі автор көзқарасы және қазіргі экологиялық мәселелер	зерттеушілік жоба
5	Шығармадағы символдық атауларды жеткізудегі көркемдік қолданыстар және оның автор ойын жеткізудегі орны	зерттеушілік жоба
6	Шығармадағы қайталау түрлері: эпифора, анафора, аллитерация, ассонанстың автор ойын жеткізудегі орны	зерттеушілік жоба
7	Шығармадағы риторикалық сұрақтың автор ойын жеткізудегі орны	зерттеушілік жоба
8	«Қасиет пен қасірет»	шығармашылық жоба (сахналық қойылым)
9	Кейіпкер үні (Жетімкөл, аққу, ана, әке, тәуіп шал, жылқышы қарт) (сурет, монолог, өлең, эссе)	шығармашылық жоба
10	«Бала – адамның бауыр еті»	шығармашылық жоба

	(жетімдер үйімен байланыс, бейнебаян)	
11	Бала ауруы және халықтық ем	зерттеушілік жоба

Қ. Жұмаділовтің «Қаздар қайтып барады» әңгімесі бойынша жобалау әдісі қолданылған бірнеше сабақты қарастырып көрейік. «8.А/И1.Шығармадағы эпизодтар мен бейнелерді салыстыру. 8.Б/С4.Әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы шағын сыни шолу жазу» оқу мақсаттары бойынша өткізілген сабақтағы оқу тапсырмалары мен бағалау критерийлері төмендегідей сипатта жүзеге асты. **Бағалау критерийлері:** шығармадағы идеяға қызмет ететін маңызды эпизодтар мен бейнелерді салыстырады; әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы шағын сыни шолу жазады; шығармаға қатысты пікірін білдіреді. Проблеманы айқындау кезеңінде «Шығармадағы қандай эпизодтар мен бейнелерді өзара салыстыруға болады?» деген зерттеу сұрағы қойылды. Осы сұрақ негізінде төмендегідей шағын жоба тақырыптары ұсынылды:

1. Жазушы және кейіпкер тағдырын салыстыру.
2. Шығармадағы жазушының пейзажды сипаттауын кейіпкердің басындағы жағдаймен салыстыру.
3. Шығармадағы кейіпкердің сипатын танытатын сөз қолданыстары және жастық сипатын танытатын сөз қолданыстарын салыстыру.
4. Шығармадағы символдық қолданыстарды өзара салыстыру.
5. Қарттың басына түскен қиындықтар мен тауқыметті өзара салыстыру.
6. Шығармадағы теңеулердің кейіпкер сипаты мен автор ойын жеткізудегі орнына қарай салыстыру.
7. Қарттың сағыныш сезімін танытатын сөздік қолданыстарды өзара салыстыру.
8. Қарт пен адасқан ұлдардың өмірін салыстыру.
9. «Адасқан ұлдарға арнау» шығармашылық жұмыс
- 10.«Туған жерге тағзым!» монолог оқу.

Сарапшы парағымен жұмыс жасауға 15 минут уақыт беріледі. Жұмыстарын қорғайды. Жоба жұмыстарының ішіндегі ең үздігін таңдайды.

№1-сарапшы парағы

Эпизодты түсініп оқыңыз. (Қабдеш Жұмаділовтің «Қаздар қайтып барады» әңгімесінен үзінді ұсынылады)

Тау іші. Иен жайлау. Ұшқан құс. Жүгірген аңнан өзге тіршілік белгісі білінбейді. Жаз жәрмеңкесі тарқап, таулы өзенге қоңыр күз қонақтаған. Аспан да, жер де сұп-сұрғылт. Жапырақтар сарғайып, өсімдік атаулы күзгі ызғырық желге елбеңдей бас ұрып, тәубеге келген. сопыдай күбірлейді. Тек қия жартастарды жарып шыққан қайсар қарағайлар ғана өңін бермей, тәкаппар басын тік ұстап, көкке шаншыла қарап тұр.

- Бұл эпизодты қалай деп атайды? .....
- Осы эпизодтағы шығарманың ішкі мазмұнымен байланысты берілген детальдарды (сөз тіркесі, тұтас сөйлем болуы мүмкін) табыңыздар. Білдіретін мәнін кейіпкермен бейнесімен салыстырып талқылаңыздар. Автордың идеясына қатысты маңыздылығын анықтаңыздар. Жұмыстарыңыздың нәтижесін төмендегі «Кесте» сызбасы түрінде ұсыныңыздар.

Эпизодтағы шығарманың идеясымен байланысты берілген детальдар (сөз тіркесі, сөйлем)	Пейзаж сипатын берудегі детальдардың білдіретін мәнін кейіпкер бейнесімен салыстырыңыздар.	Автордың қандай идеясын жеткізуде маңызды орын алады?

№2-сарапшы парағы

Эпизодты түсініп оқыңыз.

Малшы ауылдар бұл өңірден әлдеқашан арылып, етекке түсіп кеткен. Тегіс-тепсең жерлерде, бұлақ бойларында жараның орнындай болып киіз үйлердің көшкен жұрттары көрінеді...

- Осы эпизод арқылы жазушының шығарманың идеясымен байланыста берген маңызды деген детальдарды (сөз тіркесі, тұтас сөйлем болуы мүмкін) табыңыздар.

- Білдіретін мәнін кейіпкер бейнесімен, халық тағдыры және тарихи оқиғамен байланысты салыстырып талқылаңыздар. Ол үшін берілген тарихи деректі түсініп оқып, эпизодтың автордың идеясына қатысты маңыздылығын анықтаңыздар. Жұмыстарыңыздың нәтижесін «Кесте» сызбасы түрінде ұсыныңыздар. Эпизодпен байланыстырып, тақырып таңдап алыңыздар.

Эпизодтағы шығарманың идеясымен байланысты берілген детальдар (сөз тіркесі, сөйлем)	Білдіретін мәнін кейіпкер бейнесімен, халық тағдыры және тарихи оқиғамен байланысты салыстыр.	Автордың қандай идеясын жеткізуде маңызды орын алады?

Қосымша оқуға ұсынылатын материал: «Қазақ қоғамындағы нәубет және көші-қон» туралы дерек уикипедия материалы ұсынылады.

№3-сарапшы парағы

Эпизодты оқыңыз.

- Ата, мына қаздарды атайықшы, - деді Төлеутай қуанып.- Атшы, анау алдында жүрген үлкенін.
- Жоқ, балам, бұл қаздарды атуға болмайды,- деді қарт басын шайқап. – Бұлар да жолаушы ғой, алысқа кетіп барады. Жолынан қалдырмайық.
- Алысқа дейсің бе? Қайда барады сонда? – деді Төлеутай таңырқап.
- Туған жеріне кетіп барады...
- Туған жері қайда?
- Алыста, сонау таудың ар қағында, - деп, қарт өзіжатқан асуды нұсқап еді сонда.
- Бұл эпизодты қалай деп атайды? (Автор қолданған тәсіл).....
- Осы эпизодтағы шығарманың идеясымен байланысты берілген маңызды детальдарды (сөз тіркесі, тұтас сөйлем болуы мүмкін) табыңыздар. Білдіретін мәнін кейіпкердің арман-тілегімен байланысты салыстырып талқылаңыздар. Автордың идеясына қатысты маңыздылығын анықтаңыздар. Жұмыстарыңыздың нәтижесін төмендегі «Кесте» сызбасы түрінде ұсыныңыздар.

Эпизодтағы шығарманың идеялық ерекшелігімен байланысты берілген детальдар (сөз тіркесі, сөйлем)	Білдіретін мәнін кейіпкердің арман-тілегімен байланысты салыстырыңыздар	Автордың қандай идеясын жеткізуде маңызды орын алады?

№4-сарапшы парағы

Эпизодты оқыңыз.

Қарт шекпенін асықпай шешіп, бір бұрышқа қойды. Сонан соң көйлегінің түймесін ағытып, жалаңаш етіме асып қойған бойтұмарын алды. Барқыттан тігілген кәдімгі үшбұрыш тұмар. Қарт тұмарды ерніне жақындатып, тәуеп етті. Сонан кейін қалтасынан бәкісін алып, тұмады сөкті де, төңкеріп сілікті. Тұмардың ішінен термен байланып қалған бір уыс қиыршық топырақ түсті жерге. Бұл – осыдан қырық жыл бұрын жат өлкеге аттанарда туған жерден түйіп алған топырақ еді.

- Шығарманың сюжетінің қай тұсынан алынған эпизод?.....
- Осы эпизодтағы шығарманың идеясымен байланысты берілген маңызды детальдарды (сөз тіркесі, тұтас сөйлем болуы мүмкін) табыңыздар. Білдіретін мәнін кейіпкердің арман-тілегімен байланысты салыстырып талқылаңыздар. Автордың идеясына қатысты маңыздылығын анықтаңыздар. Жұмыстарыңыздың нәтижесін төмендегі «Кесте» сызбасы түрінде ұсыныңыздар.

Эпизодтағы шығарманың идеясымен байланысты берілген детальдар (сөз тіркесі, сөйлем)	Білдіретін мәнін кейіпкердің арман-тілегімен байланысты салыстырыңыздар	Автордың қандай идеясын жеткізуде маңызды орын алады?

Осы тапсырмаларды тиімді жүзеге асыру үшін төмендегідей дескриптор ұсынылды:

- осы эпизодтағы шығарманың идеясымен байланысты берілген детальдардың кемінде 3 түрін (сөз тіркесі, тұтас сөйлем болуы мүмкін) таба алады;
- маңызды эпизодтардың білдіретін мәнін кейіпкермен бейнесімен салыстырып талқылайды;
- эпизодтардың автор идеясына қатысты маңыздылығын анықтап, баға береді.
- зерттеу жұмыстарын қорғауда берілген стиль ерекшелігін ескеріп, шарты бойынша орындайды;
- талқылау барысында қойылған сұрақтарға жауап береді.

Топтағы оқушылар өзін-өзі және өзара бағалау үшін төмендегідей бағалау парағы ұсынылады. Әр критерий 5 балдық жүйемен бағаланады.

Оқушылардың аты-жөні	Маңызды идея ұсына алады	Тақырыпты ашып, мәтінді талдай білуі	Қорытынды пікірді жүйелей алады	Сөйлеу мәдениеті, шешендік қабілеті	Қорытындысы

Кері байланыс:

- Зерттеу тақырыбымды қалай қорғадым?
- Жұмысын қорғаушыларға сұрақтар қоя алдым ба?
- Маған не қиындық келтірді?
- Менің жұмысым қалай бағаланды?
- Осы жұмыс менің қандай дағдымды дамытты?

Енді осы бөлім соңындағы жоба жұмысын қарастырайық. Негізге алынған оқу мақсаты: Б/С2. Заманауилығы мен жаңашылдығы. 8.Б/С2. Кейіпкерлер бейнесі арқылы заманауилығы мен жаңашылдығын салыстыра бағалау [3].

Ұсынылған жоба тақырыптары:

Реті	тақырыптар	түрлері

1	Лирикалық шегіністің автор идеясын жеткізудегі орны және автор идеясының жаңашылдығы	зерттеушілік жоба
2	Әңгімедегі психологизмнің тілдік құралдар арқылы танылуы және идеяның заманауилығына баға беру.	зерттеушілік жоба
3	Әңгімедегі символдық бейненің негізгі идеяны ашудағы орны және оның заманауилық сипатына баға беру	зерттеушілік жоба
4	Әңгіме шешіміндегі автор көзқарасы және диаспора мәселесі	зерттеушілік жоба
5	Шығармадағы көркемдік қолданыстар	зерттеушілік жоба
6	Әңгімедегі атаулы сөйлем мен тұрақты сөз тіркестері	зерттеушілік жоба
7	Авторлық баяндау: қарттың бейнесі және толғанысы (қазіргі қарттар бейнесі)	зерттеушілік жоба
8	Пейзажды суреттеудің негізгі ойға қызметі	зерттеушілік жоба
9	Шығармадағы диалог пен монологтың автор идеясын жеткізудегі орны	шығармашылық жоба (сахналық қойылым)
10	«О, қасиетті атамекен!»	шығармашылық жоба (бейнеролик, сурет, монолог, өлең, эссе)

Зерттеу жұмысының бағалау критерийлері:

- ғылымилық сипаты: мақсаты мен өзектілігінің негіздей алады;
- зерттеу кезеңдерін айқындайды;
- зерттеу жұмысының құрылымы: кіріспе, негізгі, қорытынды бөлімі сақталған;
- тақырыпты теориялық тұрғыда негіздейді;

- шығармадан мысалдар келтіріп талдайды;
- зерттеу жұмысын аудиторияға түсінікті етіп жеткізе алады;
- таныстырылымның эстетикалық талғамға сай әзірленеді;
- жұмыс көлемі: кіріспе мен қорытында бөлімі жарты беттен, негізгі бөлімі 3 бет, таныстырылымы 5-7 слайд.

Шығармашылық жұмыстың бағалау критерийлері:

- Тақырып, мақсат, өзектілікті айқындайды;
- Креативтілігі мен тың идеясы бар, ерекше формадағы жоба ұсынады;
- Кейіпкер қабылдаған 1-2 маңызды шешімнің заманауилығына салыстырмалы талдау жасайды;
- 1-2 қарама-қайшылықты айқындап, екі кезең тұрғысынан талдап, баға береді;
- Таңдаған стиль талаптарына сай әзірленеді.

Жобалау әдісін кешенді қолдану сыныптан тыс жүргізілетін іс-шаралармен астасып, «Қаздар қайтып барады» әңгімесі негізінде қытайдан оралған қандасымызбен жарқын жүздесу, «Мәңгілік бала бейне» әңгімесі негізінде Семей полигонының құрбаны, суретші Кәріпбек Күйіковпен кездесу ұйымдастырылды.

Іс-әрекеттегі зерттеу соңында сауалнама нәтижесін зерделеп, қарастыратын болсақ, сауалнамаға жауап берген оқушы – 34; Әдебиет пәнінен бөлім бойынша жиынтық бағалауды жоба қорғау түрінде алуды қолдағаны - 60% оқушы, зерттеу жұмысын дайындауға уақыттың тапшылығын дәлел етіп, қолдамағаны - 40% оқушы. Сауалнама нәтижесінен мынадай тұжырым шығарылды: жоба тақырыптарының мұғалім тарапынан ұсынылуы оқушы қызығушылығын арттырмайды, оқушы көркем мәтінді оқып, мазмұнын меңгергеннен кейін өз таным-түсінігі тұрғысынан және қызығушылығына қарай зерттеу тақырыбын өзі анықтауы қажет.

Қорытындысында, бөлімді біртұтас модуль ретінде кешенді (әр кадам бойынша) жоспарлау; жоба тақырыптарын өз қызығушылығына қарай таңдату, яғни жоба тақырыптарын күнделікті өмірлік жағдаяттармен тығыз байланыста алу, белгілі бір бөлімді оқытудың әр кезеңінде оқу тапсырмаларын шағын жоба қорғауға негіздеп құру оқушылардың өзін-өзі реттеуі мен

ғылыми зерттеушілік дағдыларын дамытуға, ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін арттыруға, жұрт алдында сөйлеу дағдыларын жетілдіруге көмектесетін әдіс ретінде танылды. Кешенді оқыту вербальды-лингвистикалық, тілдік және когнитивтік, әлеуметтік және эмоциялық дағдылары жетілдіруге мүмкіндік туғызды.

Әдебиет:

1. Гарднер Х. Рамалық ойлар: Көптеген интеллект теориясы. 3-ші шығарма. Нью-Йорк: негізгі кітаптар; 2011 ж.
2. Ж.Аймауытовтың бес томдық шығармалар жинағы. 4-том, – Алматы, Ғылым баспасы, 1998 ж. – 446 б.
3. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша оқу бағдарламасы. Негізгі мектеп. Астана- 2018. - 44 б.
4. Жанпейісова М. М. «Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде».- Алматы, 2002.
5. Жанпейісова М. М. «Модульдік оқыту технологиясы». Ақтөбе. – 2000.
6. Ж.Аймауытовтың бес томдық шығармалар жинағы. 5-том, – Алматы, Ғылым баспасы, 1999 ж. – 301 б.
7. «Мұғалім тәжірибесіндегі зерттеу» мектепшілік кәсіби даму курсының білім беру бағдарламасы бойынша мектеп тренерлерін оқыту бағдарламасы, «ЦПМ», Астана қ., 2018ж.;

«География пәні сабақтарында жобалау-зерттеушілік технологиясы арқылы оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетін ұйымдастыру»

Харлыгаш Разхан

*Көкшетау қаласындағы физика-математика
бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің
география пәні мұғалімі, Білім магистрі*

Аңдатпа

Бұл мақалада іс-әрекеттегі зерттеу барысында (Action research) жүргізілген оқу үдерісінің барлық компоненттерін қамтитын жобалау-зерттеушілік технологиясы арқылы оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетін ұйымдастырудағы эксперименттік сабақ тәжірибесі баяндалады.

Кілт сөздер: Зерттеу, зерттеушілік іс-әрекет, іс-әрекетті зерттеу, жобалау –зерттеушілік технология, жобалау –зерттеушілік іс-әрекет

Аннотация

В статье представлен опыт организации экспериментального урока в рамках исследования в действии (Action research) с использованием проектно-исследовательской технологии, которая включает в себя все аспекты процесса обучения.

Annotation

This article reveals the experience of conducting experimental lessons, for improving research skills of students through project-research technologies (methods) which include all components of teaching and learning aspects.

Кіріспе

Қазіргі уақытта жаңартылған білім беру бағдарламасын жүзеге асыруда мектептің негізгі міндеті-оқушыларды әлемді, өзін және өзін-өзі танудың белсенді процесіне тарту. Дәл осы дербестік пен белсенділік бүгінгі күні білім беру табыстылығының негізгі көрсеткіші болады. Мұғалімдер мен басқа педагогтар талантты оқушылармен тиімді жұмыс неғұрлым тиімді ұйымдастыру мақсатында оқу бағдарламалары, нұсқамалар, бағалау және бағдарламаны жоспарлау үшін жеке ерекшеліктер мен оқушылар сұраныстарын түсіну керек. Осы ерекшеліктер мектеп және барлық деңгейде бағдарламалар дифференциациясы, оқушылар топтасуы мен олардың сұраныстарын қамтамасыз ету оқу жоспарының дифференциациясы кезінде қолданылуы мүмкін бағдарламаның анықтаушы факторлары болып табылады. Дарынды оқушы ол шығармашылық ойлау дағдыларын, проблемаларды шешуге және сыни ойлауды бір тақырыптық аймақта жүргізуде, нақты өмірдегі шығармашылық өндіруші болып табылады [1]. Осының барлығын негіздей отырып география пәні сабақтарында жобалау-зерттеушілік технологиясы арқылы оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетін ұйымдастыру іс-әрекетте зерттелінді.

Әдістеме

Оқушының жан-жақты дамуын қамтамасыз етумен бірге өмір бойы білім алуын, кез-келген мәселені шеше білу , ақпаратты саралау, мақсат қою, нәтижені талдау сияқты зерттеушілік дағдыларды ұйымдастыруда оқытудың тиімді әдісін қолдану көзделеді. Оқытудағы осындай технологиялардың бірі — жобалау-зерттеушілік технологиясы. Жобалау-зерттеушілік технологиясы дегеніміз не? Жобалау-зерттеушілік технологиясы мұғалімнің басшылығымен оқушылардың зерттеу, шығармашылық міндеттерін шешуін көздейтін білім беру технологиясы, оның барысында танымның ғылыми әдісі (зерттеу саласына қарамастан) жүзеге асырылады. Яғни оқушылардың нақты өмірмен тығыз байланыста жаңа білім алуына, олардың арнайы дағдылары мен зерттеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған жобалау-зерттеушілік іс-әрекетті ұйымдастыруды көздейді. Жобалау-зерттеу технологиясы білім беру

үдерісіндегі интеграцияланған процедуралар жүйесі ретінде көптеген белгілі әдістер мен белсенді оқыту тәсілдерін қамтиды: жобалар әдісі, ену әдісі, деректерді жинау және өңдеу әдістері, зерттеу және проблемалық әдістер, анықтамалық және әдеби көздерді талдау, іздеу эксперименті, тәжірибелік жұмыс, нәтижелерді жинақтау, іскерлік және рөлдік ойындар және т. б [4]. Қазіргі білім саласында оқушы сұранысын, қажеттілігін анықтай отырып тиімді оқытуды іске асыруда іс-әрекетті зерттеу әдіснамасын қолдану оқу сапасын жақсарту жолдарын жетілдіруде нәтиже береді. Іс-әрекетті зерттеу (**Action research**) – ғылыми таным әдістері (сауалнама, бақылау, диагностика, сараптама т.б.) мен белсенді араласу (өзгеру, қайта өзгеру, жақсарту) әдістерін тең негізде пайдалануды көздейтін ғылыми-практикалық әдіснама тобын құрайды. Іс-әрекетті зерттеу – үш кезеңді, яғни жоспарлау, іс-қимылды қабылдау, іс-қимыл нәтижесі туралы фактілерді жинауды қамтитын спиральды процесс.(К. Lewin, 1947) **Action research** - өз тәжірибесінде оқытатын және басқалар үшін тәжірибесін қолжетімді ете алатын жағдайды ұйымдастыратын тәсіл.(Robin McTaggart, 1989) «Зерттеу» мен «зерттеушілік дағдылары» ұғымына не кіреді екен? Өзінің «Кіші мектеп оқушыларын зерттеу әдістеріне оқыту» кітабында А.И.Савенков келесі анықтаманы береді: «Зерттеу – бұл белгісіздікті іздеудің шығармашылық үдерісі» [2. 46бет].

Зерттеу (тура алғанда «іштей іздеу») кең мағынасында–деректерді анықтау мақсатындағы жаңа білім іздеу мен жүйелі тексеру.Тар мағынасында қандайда бір нәрсені зерттеудегі ғылыми әдіс(үдеріс).Зерттеушілік іс-әрекет–алдын ала шешімі белгісіз және ғылым саласындағы зерттеулерге тән мәселені қою, тақырыпты теориялық зерттеу,зерттеу әдістерін таңдау,практикада жүзеге асыру,өз бетінше ақпарат жинау,оны талдау және қорытынды шығару сияқты негізгі кезеңдерден тұруды болжайтын оқушылардың шығармашылық, зерттеушілік міндетті шешумен байланысты іс-әрекеті. [3. 4 бет].

Іс-әрекеттегі зерттеу тәжірибесі бөлімі

Зерттеу сұрағы: «Оқушылардың оқу деңгейіне қарамастан барлығының жобалау-зерттеушілік жұмысқа қатысуын қалай қамтамасыз етеміз?»

Гипотеза: зерттеу моделін ұсыну барлық оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетке тартылуына ықпал етеді.

Деректер жинау: оқушылар жұмысын бақылау, фото және бейне талдау, ауызша және жазбаша кері байланыстарды ұйымдастыру, өзін-өзі бағалау және өзара бағалау парақтары, оқушылар жұмыстарын тексеру, сауалнама Іс-әрекетті зерттеуді жоспарлау.

2019-2020 оқу жылында география пәнінде «Оқушылардың оқу деңгейіне қарамастан барлығының жобалау-зерттеушілік жұмысқа қатысуын қалай қамтамасыз етеміз?» зерттеу сұрағын қоя отырып 9 «в» сынып оқушыларына іс-әрекетте зерттеу жасадым. Сыныпта барлығы 20 оқушы оқиды. Іс-әрекеттегі зерттеуде пән аралық байланыс ретінде «Өнер» пәнімен де бірлескен сабақ жоспарларын жасадым. Сыни дос ретінде әріптестерімді тарттым. Ондағы мақсатым: қысқа мерзімді сабақ жоспарын бірлесе құрып, өткізген сабақты талқылап нәтижесін талдау.

Мәлімет жинақтаудың I кезеңінде сыныпқа бақылау жасау, оқушылардың зерттеушілік іс әрекетіне бағалау жүргізу, оқушылармен кері байланыс жүргізу сияқты жұмыстар жасалынды. Осы кезеңде төмендегі сұрақтар қарастырылып келесі кезеңге бағытталынды. Мысалы:

- 1.Қандай мәліметтерді жинақтау керек екенін жоспарлау.
- 2.Бұл мәліметтер қандай ақпарат беруі мүмкін?
- 3..Мәлімет жинақтауды қалай бастау керек?
- 4.Мұғалім нені білу керек? [5.469 б]
- 5.Білім алушыларды зерттеу іс-әрекетіне (тапсырмаларға) қалай дайындау керек?
- 6.Оқытуды немесе зерттеушілік іс-әрекетті қалай әзірлеуге болады?
- 7.Оқытуды немесе зерттеушілік іс-әрекетті орындау нәтижесін қалай бағалауға болады?

II кезеңде әріптес мұғалімдер тәжірибесін зерттеу мақсатымен сабақтарға қатысып, оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытудағы іс-әрекеттерде болуы мүмкін мәселелер, қиындықтар анықталды.Ортақ құндылық қалыптасты.

Мәлімет жинақтауды жалғастыру және кеңейту. Оқушылармен, әріптестермен сұхбат жасау, оқушыларға диагностикалық анализ жасау жоспары орындалды. Нәтижесіде зерттеу моделін құрастыру жоспарланды. География пәнінде

жобалау-зерттеушілік технологиясы арқылы оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетін ұйымдастырудағы қиындықтар анықталды. Осы технологияны жақсарту жолдары қарастырылды.

Мәлімет жинақтауды аяқтау кезеңінде анализ жасау дереккөздері: сабақ видеосы, сауалнама жүргізу, бағалау критерийі арқылы бағалау, мұғалімнің бақылауы, оқушының зерттеу күнделігі, әріптес мұғалімнің бақылау жазбасы.

Іс-әрекеттегі зерттеу жоспарға сай қыркүйектен ақпан айлары аралығында жүргізіліп, бақылау жасалынып, мәліметтер жинақталынып, Мәліметті жинақтаудың бірінші кезеңіне қорытынды жасалынып, мәлімет жинақтауды жалғастыру және кеңейту кезеңінде оқушылармен, әріптестермен әңгімелесу, оқушыларға диагностикалық анализ жасау, білім алушыларды зерттеу іс-әрекетіне (тапсырмаларға) қалай дайындау керек, оқытуды немесе зерттеушілік іс-әрекетті қалай әзірлеуге болады, оқытуды немесе зерттеушілік іс-әрекетті орындау нәтижесін қалай бағалауға болатынын талдап сабақтарда өзгерістер жасалынып отырды. Оқушылардың жобалау-зерттеушілік іс-әрекетін ұйымдастыруда «Аргументтеу», «Сұрақ қою», «Мәселеге бағдарланған оқыту» сияқты ерекше саралау модельдерін кіріктіретін тиімді оқыту модельдерін сабақта қолдану ұйымдастырылды. Қорытынды ретінде оқушылардың рұқсатымен жобалу – зерттеушілік технологиясы арқылы ұйымдастырылған зерттеу іс-әрекеті қалай жүзеге асқанын, нәтижесі қандай болғанын төмендегі сауалнама талдауынан көре аласыз. Жалпы сауалнама 4 ашық сұрақтан тұрады. Сауалнама жүргізудің мақсаты: «оқушылардың оқу деңгейіне қарамастан барлығының жобалау-зерттеушілік жұмысқа қатысуын қамтамасыз етілді ме әлде жоқ па?» деген зерттеу сұрағына жауап алу. Сонымен і-әрекетте зерттеу оқушыларының сауалнама жауаптары төмендегідей:

1. Жобалау зерттеушілік жұмыс жасауда оқушылар үшін ландшафт дизайн макетін жасау (7 оқушы) ұнағанын көре аламыз. Оқушылардың жауаптары жоғары зерттеу дағдыларын атап көрсетіп жазуы нәтижелі жұмыс болғанын дәлелдейді.

2. Оқушылар жоспар бойынша жұптық зерттеу жұмысын жасады. Осы жұмыс барысында ең қиын болған іс-әрекет түрі ландшафт дизайн жасау болғанын көре аламыз. Сонымен қатар жұпта жұмыс жасау ролін айқындауда қиындық туындағанын атап көрсеткен. Жалпы бақылау барысында барлық жұп жұмысты уақытында нәтижелі орындаған еді. Бұл олардың жұпта жұмыс жасау қиындықтарын өз-ара келісіп шеше алды деп ойлаймыз.

3.Бұл сұрақ оқушының өзіне рефлексия жасауына мүмкіндік береді. Оқушылар жауабынан олардың зерттеушілік дағдылардың әр түрлерін қалыптастыра алғанын байқауға болады.Ең көп 4 оқушы жауабынан оларды зерттеу жұмысы қызықтыра алғанын көре аламыз.

3.Болашақта қандай дағдыларды дамытуым қажет?

4. Оқушылардың жауаптарын қорытындылай келе 17 оқушы зерттеушілік дағдыларын жоғары екенін бағалаған. Бұл сабақ барысында барлық оқушының зерттеушілік іс-әрекетке қатысып қызығушылықпен зерттеу жасағанын көрсетеді

Сабақта оларды бақылауым мен бағалау критерий арқылы бағалауды салыстыра келе оқушылар зерттеу жұмысын өте жақсы орындаған деген қорытынды жасаймын. Және де сыни дос ретінде бақылау жасаған әріптестер бақылауы ескерілді. Әрине бұл зерттеушілік жұмысы барысында әлсіз тұстары болды. Ұзақ уақыт жұмсалынды, барлық процесс тек сыныптан тыс уақыттарда

жасалынып отырды. Сонымен қатар тоқсан бойынша жиынтық бақылауда осы бөлім бойынша оқушылар жоғарғы ұпай жинады. Жобалау-зерттеушілік технологиясы оқу үрдісі нәтижелерін, оның тиімділігін жақсарту мақсатында зерделеуде оң нәтиже беретінін көруге болады. Және де әрбір жасалған оқушы жұмысына бағалау жасау нәтиже береді. Жалпы кездескен мәселе оқушылардың ғылыми тілде, еркін сөйлеу дағдылары орта деңгейде болды. Сондықтан келесі сабақтарда оқушыларға ғылыми сөз тіркестері, қажетті диалогтық сөз тіркестері үлгісі ұсынылатын болады. Зерттеу моделін ұсыну барлық оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетке тартылуына ықпал етті. Жобалау-зерттеушілік технологиясы негізінде ұйымдастырылған іс әрекет пен тапсырмалар нәтижесінде: оқушылардың ақпаратты іздеу, сұрыптау дағдылары дамыды. Дарынды оқушылардың танымдық сұраныстары қанағаттандырылды. Олардың рефлексивті танымы дамыды. Жобалау - зерттеушілік технологиясы арқылы оқушылардың барлығын зерттеу жұмысына қатыстыру тиімді екенін жоғарыдағы оқушы сауалнама нәтижелері мен мұғалім зерттеулері дәлелдеді. География сабақтарында табиғат құбылыстары, имитациялық модель, ландшафт дизайн жасауда жобалау-зерттеушілік технологиясы арқылы жобалық зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру тиімді болатынын жоғарыдағы тәжірибемде көрсете отырып ұсынғым келеді.

**AR бойынша бақылау, оқушылардың ландшафт дизайн модельдері
(4 сабақ нәтижесі)**

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ван Тассель-Баска, Креативтілік пен жаңашылдық: оны дамыту үшін біз не істей аламыз? (Инновацияға қатысты басқару В.Л.Шавининнің редакциясы).

2. Виноградова Л.П. Приобщение младших школьников к учебно-исследовательской деятельности в процессе развивающего обучения: Амуре.2004.216/466

3. САРТАЕВА .Н.Т «Ақпараттық технологиялар негізінде бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік іс-әрекет мотивациясын қалыптастыру. 4 бет

4. ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ:

https://studwood.ru/1062913/pedagogika/proektno_issledovatelskie_tehnologii (қаралған күні 12.05.2020)

5. Разхан Х. «География пәнінде жобалау-зерттеушілік технологиясы арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту» .ДББҰ НЗМ желілік журнал №3«Учитель исследователь» 469 бет

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ПРИМЕНЕНИЕ СТРАТЕГИЙ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ПРОГРАММИРОВАНИЯ

---

*Бегежаева Галия Исмагуловна,
учитель информатики*

*Назарбаев Интеллектуальная школа физико-
математического направления г.Кокшетау*

*Ткаченко Татьяна Анатольевна,
учитель информатики*

*Назарбаев Интеллектуальная школа физико-
математического направления г.Кокшетау*

АННОТАЦИЯ: В данной статье приведены результаты исследования практики учителей по выявлению наиболее эффективных стратегий критического мышления, направленных на развитие исследовательских навыков учащихся старшей школы на уроках информатики при изучении раздела «Программирование».

АНДАТПА: Мақалада информатика сабағында «Бағдарламалау» бөлімін оқытуда жогары сынып оқушыларының зерттеу дағдысын дамытуға бағытталған сыни ойлау стратегиясының тиімділігін анықтаудағы мұғалімдер іс-тәжірибесінің зерттеу нәтижесі көрсетілген.

ABSTRACT: This article presents the results of a study of teacher practice in identifying the most effective critical thinking strategies aimed at developing the research skills of high school students in computer science lessons while studying the «Programming» section.

Ключевые слова: Исследовательские навыки, стратегии критического мышления, информатика, программирование.

«Мы не учимся на опыте... мы учимся на размышлениях об опыте».

Джон Дьюи

Наблюдение уроков в старшей школе, анализ результатов внутреннего и внешнего оценивания, профессиональные беседы с коллегами – учителями информатики как нашей школы, так и педагогического сообщества ICT Republic показали, что учащиеся испытывают наибольшие затруднения при изучении раздела Программирование. В ходе проектной деятельности, посредством которой изучается данный раздел, учащиеся затрудняются в самостоятельном определении проблемы, отборе источников, умении работать с текстом и анализе данных. Новизна исследования заключается в определении наиболее необходимых для изучения программирования исследовательских навыков и их развитие через применение известных стратегий критического мышления.

На разных этапах исследования использованы следующие методы: изучение и анализ литературы, наблюдение, анкетирование, интервью, статистический и качественный анализ данных.

В ходе изучения литературы рассмотрены ряд теоретических источников. Изначально изучены разные подходы трактования термина “исследовательские навыки”. Статья Кошелевой Д.В. раскрывает суть данного понятия наиболее полным образом и делает акцент на том, что исследовательские навыки развиваются через практику и эксперимент [2]. Исследовательские навыки ясно классифицированы по категориям у Савенкова А.И. [3]. В исследовании акцент сделан на предлагаемые автором общенаучные навыки как: умение видеть проблемы, задавать вопросы, выдвигать гипотезы, давать определения понятиям, классифицировать, наблюдать, проводить эксперименты, делать выводы и умозаключения, структурировать материал, работать с текстом. Практическую значимость и примеры развития исследовательских навыков изучили в статье «Developing research skills with low stakes assignments», Amy Stewart-Mailhiot [4]. Опыт

учителей Жуматаева М. Ш., Ахметова С.М. Назарбаев интеллектуальной школы г.Кызылорда показал, что вовлечение учащихся в разработку проектов способствует развитию исследовательских навыков [5]. На стадии внедрения изменений в практику также использовался «Сборник стратегий критического мышления: из опыта учителей интеллектуальных школ» [6]. В ходе сбора данных руководствовались Этическим кодексом проведения исследований в образовании [7]. В частности, с целью вовлечения учащихся в исследование, получено информированное согласие их родителей.

Целью анкетирования учащихся было выяснение уровня понимания и осознания самими учащимися того, что такое исследование, какими исследовательскими навыками они обладают [1]. Значимыми были следующие ответы: 73,7% учащихся считают, что могут проводить анализ информации из разных источников, 63% - могут использовать ключевые слова для поиска, 69,7% - могут провести сбор данных.¹

Целью анкетирования коллег являлось определение самых приоритетных исследовательских навыков [1]. Нам было важно сравнить, какие из исследовательских навыков, которые стремимся развивать у учащихся в собственной практике, также являются актуальными и на других предметах. Самыми приоритетными по мнению учителей являются такие навыки как: умение анализировать (63%), умение определить проблему (59%), умение задавать вопросы (58%). Вместе с тем 11% учителей считают не важным умение выдвигать гипотезы.

Таким образом, в результате анализа проблемы и сбора первичной информации нами был сформулирован исследовательский вопрос «Какие стратегии критического мышления будут способствовать развитию исследовательских навыков при изучении раздела Программирование?» Цель исследования: «Отбор наиболее эффективных стратегий критического мышления, направленных на развитие исследовательских навыков учащихся старшей школы на уроках информатики». Объектом исследования определен

---

¹ респонденты могли выбирать несколько навыков, поэтому приведенные цифры не должны в сумме давать 100%).

процесс развития исследовательских навыков учащихся на уроках информатики при изучении раздела «Программирование». Выдвинута гипотеза: «Применение стратегий критического мышления способствует развитию исследовательских навыков, необходимых учащимся при изучении программирования».

Наблюдение практики через взаимопосещение уроков коллег проводилось дважды: как при первичном сборе данных, так и в ходе внедрения изменений в практику преподавания. После обсуждения полученных данных согласовывали последующие изменения, что позволило эффективно спланировать следующий этап работы.

Согласно плана исследования, проведена серия уроков, на которых мы определили рассмотреть следующие мини исследовательские вопросы:

- Как стратегия «Кластер» влияет на развитие навыка классификации языков программирования?
- Как применение стратегии «Чтение с пометками» способствует развитию навыка анализа ресурсов?
- Как стратегия «Проблемный вопрос» влияет на умение выдвигать гипотезы при изучении нового материала?
- Как стратегия «Толстые вопросы» будет способствовать развитию навыка задавать вопросы при составлении алгоритма?»

Наблюдение практики направлено на выявление стратегий критического мышления, способствующих освоению той или иной цели обучения и развитию соответствующих исследовательских навыков.

На завершающем этапе данного цикла исследования проводилось повторное анкетирование учащихся с целью анализа изменений в развитии их исследовательских навыков. В анкетировании приняли участие 33 респондента-ученика, у которых мы преподаем информатику и 88 респондентов-учителей из 20 интеллектуальных школ.

Ответы на вопросы интервью учащихся позволили выявить их мнение о том, как использованные на уроке стратегии критического мышления повлияли на развитие того или иного исследовательского навыка и на достижение цели обучения.

На этапе качественного анализа данных, полученных в результате наблюдений уроков и интервью отдельных учащихся проведено сопоставление работ учащихся с наблюдениями учителей и ответами вопросов интервью. Это показало завышенное понимание учащимися собственного уровня исследовательских навыков.

В результате исследования произведен отбор стратегий критического мышления в зависимости от цели обучения на уроках информатики в 10 классах. В результате анализа ответов учащихся, их работ и вовлеченности в процесс обучения было отмечено значительное улучшение навыков исследовательской работы.

В частности, на уроке по теме «Языки программирования» применялась стратегия «Верные и неверные утверждения» и «Кластер». Это помогло учащимся классифицировать языки программирования и достичь созвучной цели обучения. На уроке по теме «Оптимизация кода» через стратегию «Проблемный вопрос» учащиеся определили проблему, а при изучении нового материала по стратегии «Чтение с пометками» смогли самостоятельно выдвигать гипотезы по оптимизации кода программы. При изучении темы «Одномерный массив» также применялась стратегия «Проблемный вопрос» для определения проблемы в задачах и стратегия «Знаю — Хочу знать — Узнал» для выдвижения гипотезы, определяющей понятие массива. При изучении темы «Обработка элементов в одномерном массиве» кроме стратегии «Проблемный вопрос» применялись стратегии «Инсерт» для развития навыков анализа ресурсов при изучении новой темы и выдвижения гипотезы возможного алгоритма нахождения суммы элементов массива, а стратегия «Толстые и тонкие вопросы» способствовала посредством вопросов подвести учащихся к разработке алгоритма нахождения максимального и минимального значения в массиве.

Таким образом, подтверждена гипотеза о том, что стратегии критического мышления способствуют развитию общих исследовательских навыков. В частности, умение классифицировать, умение определить проблему, умение выдвигать гипотезы, умение анализировать. В сводной Таблице 1 разработана модель развития исследовательских навыков в соответствии с применяемыми стратегиями критического мышления по каждой из предложенных тем раздела «Программирование»

Таблица 1. Соответствие стратегий критического мышления исследовательским навыкам

Тема	Цели обучения	Стратегии критического мышления	Исследовательские навыки
Языки программирования	классифицировать языки программирования выбирать ПО для проектной деятельности	«Верные и неверные утверждения» «Кластер»	Умение классифицировать
Оптимизация кода	оптимизировать код программы	«Чтение с пометами» «Проблемный вопрос»	Умение определить проблему Умение выдвигать гипотезы
Одномерный массив	объяснять назначение массива	«Проблемный вопрос» «Знаю — Хочу знать — Узнал»	Умение выдвигать гипотезы

Обработка элементов в одномерном массиве	использовать алгоритмы обработки одномерного массива (поиск элемента, сумма)	«Проблемный вопрос» «Инсерт»	Умение анализировать Умение выдвигать гипотезы
Обработка элементов в одномерном массиве?	использовать алгоритмы обработки одномерного массива (максимальный/минимальный элемент)	«Толстые и тонкие вопросы»	Умение задавать вопросы Анализ информации из разных источников

Полученные результаты являются значимыми, поэтому предлагаем учителям информатики при планировании уроков применять данные стратегии с целью развития исследовательских навыков и достижения целей обучения. Данные стратегии не являются единственно возможными и в перспективе при проведении нового цикла исследования планируем внедрять в практику преподавания не только стратегии критического мышления, но активные методы обучения.

Список литературы:

1. Karel Stokking*, Marieke van der Schaaf, Jos Jaspers & Gijsbert Erkens/
Teachers' assessment of students' research skills // British Educational Research
Journal, Vol. 30, No. 1 February 2004, p.93-116
2. Кошелева Д.В. Генезис понятия «исследовательские
умения»/Д.В.Кошелева// Знание. Понимание. Умение, 2011, № 2, с. 218-
221.
3. Савенков А.И. Содержание и организация исследовательского обучения
школьников. М.: Сентябрь, 2003, с. 204
4. Amy Stewart-Mailhiot, Pacific Lutheran University/ Developing research skills
with low stakes assignments// Communications in Information Literacy 8(1),
2014, с.33
5. Жуматаев М. Ш., Ахметов С. М./Как можно развить исследовательские
навыки учащихся при проектной работе: проект «action-
research»//International Scientific and Practical Conference “WORLD
SCIENCE”, June 2017, № 6(22), с.26-29
6. Сборник стратегий по развитию критического мышления: из опыта работы
учителей Назарбаев Интеллектуальных школ/Астана: АОО «Назарбаев
Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2015.-76с.
7. Этический кодекс проведения исследований в образовании //Автономная
организация образования «Назарбаев Интеллектуальные школы», Астана,
2015

Как развить навык самообразования учащихся с применением методики «flipped classroom»?

Байтемиров Мадияр Кайратович.

*Филиал «Назарбаев Интеллектуальная школа ФМН»
г. Костанай АОО "НИИШ".*

Түйінді сөздер: төңкерілген оқу, төңкерілген сынып, өзіндік оқу дағдысы, мұғалім, оқушы.

Ключевые слова: перевернутое обучение, перевернутый класс, навык самообразования, учитель, учащийся.

Keywords: flipped learning, flipped classroom, self-education skill, teacher, student.

Аңдатпа

Мақаланың авторы төңкерілген сынып әдісін қолдану арқылы оқушыларда өзіндік оқу дағдысын дамыту бойынша жұмыс жасады. Осы себепті әдістің тиімділігін бақылау бойынша іс-әрекетті зерттеу жұмысы жүргізілді.

Оқыту барысында мұғалім жаңа тақырып бойынша бейне материалға және ақпаратқа сілтемелерді алдын ала беріп, оқушылар оларды мектепте сабақтан тыс немесе үйде қарастырып, жаңа тақырыптың теориялық бөлігімен танысады.

Сабақтың көп бөлігі оқушыларға жаңа тақырыпты түсіндірумен кетеді. Оқушы өз бетімен бейне материал арқылы үй тапсырмасы ретінде теориялық білімді игеріп келеді, ал сабақ барысында меңгерілген білім талданып, бағалау критерийлер бойынша жүзеге асырылады. Мақалада жинақталған тәжірибе Назарбаев Зияткерлік мектептері және жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдеріне қызығушылық тудырады.

Аннотация

В данной статье автором раскрываются особенности использования методики перевернутый класс для развития навыка самообразования у учащихся, с связи с чем было проведено исследования практики в действии по определению эффективности метода.

В процессе обучения учитель заранее предоставляет ссылки на видеоматериалы и информацию по предстоящей теме, учащиеся просматривают данный материал во внеурочной время или дома и знакомятся с теоретической частью новой темы.

Большую часть урока учитель тратит на объяснение новой темы. Данная методика позволяет учащимся с помощью видео материалов самостоятельно ознакомиться с теоретической частью изучаемой темы, а на уроке значительное время отвести на применение и анализ. Во время занятия оценивать задания по критериям. Опыт полученный в статье будет интересен учителям Назарбаев Интеллектуальных школ и общеобразовательных школ.

Abstract

In this article, the author reveals the features of using the flipped classroom method to develop student's self-education skill. For this reason, a study of the action research to find the effectiveness of the method.

In the learning process, the teacher provides in advance links to video materials and information on the upcoming topic, students view this material outside of class or at home and get acquainted with the theoretical part of the new topic.

The teacher spends a lot of time of the lesson explaining a new topic. This method allows students to use the video materials to independently familiarize themselves with the theoretical part of the new topic, and in the lesson takes much time to apply and analyze. During the lesson, evaluate tasks according to the criteria. The experience gained in the article will be interesting to teachers of Nazarbayev Intellectual schools and secondary schools.

Ежегодно в 11 класс к нам пребывают учащиеся, у которых дисциплина биология является предметом по выбору. Данные учащиеся испытывают затруднение в усвоении нового материала на английском языке. Большое количество времени затрачивается на объяснение нового материала, применяя перевод на родной язык, для того чтобы решить данную проблему, мы задались вопросом: «С помощью каких методов можно развить навык самообразования учащихся при изучении предмета биология на английском языке?».

Исследуя различные методики по развитию навыков самообразования учащихся наиболее оптимальным для решения данной проблемы стала методика «Flipped classroom».

В «Flipped classroom» также известной как перевернутый класс, учащиеся перед уроком рассматривают новые теоретические материалы в качестве домашнего задания [1,1]. На уроке большая часть времени посвящена обсуждениям, интерактивным упражнениям и самостоятельной работе, данные задания ранее выполнялись дома, а теперь они выполняются под руководством учителя, который готов ответить на любые возникшие вопросы в ходе выполнения заданий [2,4] [3,108].

Материалы, рассмотренные до занятий, могут быть в форме записанных лекций, видео, ссылки для чтения - любых материалов, которые учитель назначает в соответствии с изучаемой темой [4] [5].

Изначально учащимся было предложено самостоятельно ознакомиться с видео материалом относительно по новой темы. На следующий урок был проведен опрос по изучаемой теме. При проведении опроса было выявлено что большинство обучающихся усвоили новую тему и показали хорошие результаты при выполнении заданий на данную тему. Положительным в данном моменте стало то, что отпала необходимость демонстрировать видео материал на уроке.

Среди учащихся было проведено анкетирование по определению эффективности применения методики «Flipped classroom» и результаты опроса

продемонстрировали что получение знаний с помощью видеоуроков было полезно.

При повторном пересмотре мы выяснили что видео уроки помогают учащимся понять теоретические знания по изучаемым темам. Основываясь на ответы учащихся мы выяснили что они, для просмотра видео/учебника/ссылок в день тратят около 25 минут для лучшего усвоения изучаемого. При анализировании анкет было выяснено что учащиеся посчитали положительным самостоятельное просматривания видео/учебника/ссылок в домашних условиях. Большинство обучающихся используют ссылки для YouTube.com, рекомендованные учителем. При просмотре видео многие учащиеся делают заметки в тетради, останавливают видео для осмысления полученной информации или пересматривают видео неоднократно. Большинство учащихся пришло к выводу, что данные уроки полезны для самостоятельного изучения темы урока, но некоторые затруднились при анкетировании, так как считают традиционную методику преподавания наиболее оптимальной для своего обучения. При проведении урок по методике «Flipped classroom» ребята отмечают, что чувствуют себя уверенно на уроках после опережающего задания и предлагают время просмотра видео использовать для закрепления полученных знаний. Для данных учащихся была предложена альтернатива в виде просмотра видео по предстоящей к изучению теме совместно с учителем, с целью пополнение знаний. Некоторые учащиеся отмечают, что возникают проблемы с пониманием урока, если видео/учебник/ссылки заранее не просмотрены. Обучающиеся в анкетировании отметили, что занятия по методике «Flipped classroom» в будущем поможет им развить навык самостоятельного обучения.

Вопросы	Ответы (ответ подчеркнуть/написать)
1. <u>Сколько часов в неделю</u> вы проводили за просмотром видео/ознакомлением с темой (учебник/интернет)?	25 минут

2. Где вы просматривали видео (ознакомление с информацией) большую часть времени?	В школе – 18%
	Дома – 82%
3. Какие медиа вы использовали для просмотра видео/ ознакомление с информацией?	Рекомендованные ссылки учителем на YouTube – 64%
	Самостоятельно ищу видео/информацию по теме – 0
	Читаю учебник – 27%
	Сайт Khan academy – 9%
	Сайт Bioninja – 0
	Другое – 0
4. Когда вы просматривали видео/читали информацию, Вы,	Делаете заметки в тетради – 36%
	Останавливаете видео/чтение при необходимости – 36%
	Делаете заметки, когда у вас есть вопросы – 0
	Пересматриваю видео несколько раз/ читаю несколько раз, когда не понимал концепцию – 27%
	Уделяю 100% внимания видео/чтению без отвлекающих факторов – 0
5. Были ли уроки полезным в вашем обучении? Смотрю видео/читаю информацию как домашнее задание, работаю в классе на лабораторных занятиях и рабочих листах.	Полностью согласен – 27%
	Согласен – 55%
	Не знаю – 18%
	Не согласен - 0
	Категорически не согласен - 0
	Полностью согласен – 36%
	Согласен – 46%

6. Методика перевернутого класса помогает мне <u>чувствовать себя более уверенным</u> в классе.	Не знаю – 18%
	Не согласен - 0
	Категорически не согласен - 0
7. Когда вы не посмотрели видео/не ознакомились с информацией по новой теме у вас <u>возникают проблемы</u> с пониманием на уроке.	Полностью согласен - 0
	Согласен – 36.5%
	Не знаю – 36.5%
	Не согласен – 27%
	Категорически не согласен - 0
8. Изучение материала, по методике перевернутого класса, принесет пользу мне в моем будущем образовании.	Полностью согласен – 27.5%
	Согласен – 72.5%
	Не знаю – 0
	Не согласен - 0
	Категорически не согласен - 0

Как применение методика «Flipped classroom» повлияло на качество знаний учащихся?

Методика «Flipped classroom» применялась в 11-ом классе, общее количество учащихся, принявших участие в исследовании - 11. Исследование проводилось в течении трех четвертей (первая, вторая и третья. При подготовке домашнего задания по данной методике обучающиеся просматривали видео по дважды и прочитывали тексты опираясь на ссылки по одному разу.

Сравнительная таблица показателей качества знаний по итогам экзамена за 10 класс и три четверти 11 класса.

Количество учащихся	Качество знаний	
		11 класс

	10 класс результаты СО %	1 четверть %	2 четверть %	3 четверть %
11	45.5	82	100	100
Средний показатель	45.5	94		

По итогам трех четвертей в 11 класса в 2019-2020 учебного года процент качества в среднем составил 94%. По сравнению с итоговыми результатами СО 2018-2019 учебного года процент качества повысился на +48.5%.

В заключении могут отметить, что методика «Flipped classroom» в 2019-2020 учебном году показала свою эффективность в развитии у учащихся навыка самообразования. Благодаря данной методике у учащихся 11 класса появилась возможность предварительно теоретически ознакомиться с новой темой, что позволило сэкономить время на уроке по объяснению нового материала и больше времени были задействованы на выполнение заданий, практических работ, обсуждению проблемных вопросов и проработке экзаменационных вопросов. При проведении исследования мы пришли к выводу, что это эффективная система обучения, актуальная при проведении дистанционного обучения, т.к. урок проводимый по данной методике повышает заинтересованность учащихся в самостоятельном получении знаний. Методика «Flipped classroom» показывает эффективность в самостоятельном получении теоретических знаний учащимися и повышает качество знаний. Методику «Flipped classroom» мы планируем проводить в дальнейшем, исходя из сегодняшних реалий, опираясь на опыт учителей всего мира более адаптируя к предмету биология, изучаемым на английском языке.

Литература:

1. Брайан Б. Преподаватель проекта Flipped classroom «Школьники теперь сами отвечают за свое образование»
[-https://theoryandpractice.ru/posts/4920-brayan-bennet-shkolniki-teper-samiotvechayut-za-svoe-obrazovanie](https://theoryandpractice.ru/posts/4920-brayan-bennet-shkolniki-teper-samiotvechayut-za-svoe-obrazovanie)

2. Квашнина О. С. Анализ педагогической модели "перевернутый класс" в преподавании английского языка как иностранного в техническом вузе / О. С. Квашнина, Ю. П. Ажель//Alma mater (Вестник высшей школы). № 6.2016. 108112 с.
3. Кутейникова А.И., Васильева И.С. Flipped Classroom. <https://www.pglu.ru/upload/iblock/e1c/13.pdf/>
4. Brame C. «Flipping the classroom». 2013. <https://cft.vanderbilt.edu/guides-subpages/flipping-the-classroom/>
5. Johnson G. "Student perceptions of the flipped classroom". January 2013.

Как развитию навыка письма может способствовать анализ газетных и журнальных статей

*Бармина Анастасия Юрьевна,
учитель русского языка и литературы*

НИИ ФМН г. Костанай

Материал орыс тілі мен әдебиеті мұғалімдеріне, филология факультеттерінің студенттеріне арналған. Ұсынылған тезистерде «Газет-журнал мақалаларын талдау қалай жазылым дағдысын дамытуға көмектеседі?» тақырыбындағы зерттеу нәтижелері ұсынылған. Орыс тілі сабағында газет-журнал мақалаларымен жұмыс жасау әдістері мен тәсілдері көрсетілген. Автор заманауи сабақтың кезеңдерін жаңартылған оқу бағдарламасына негіздеп ұсынады, онда қазақстандық БАҚ-ты талдау арқылы жазу шеберлігін дамытуға бағытталған тапсырмалар қарастырылады. Жоғары сынып оқушыларының тілді үйренудегі маңызды жағы - аймақтық журналистермен бірлескен жұмыс.

Түйінді сөздер: жазу, оқу, оқырман белсенділігі, функционалдық сауаттылық, газет мақаласы, анкета, ынтымақтастық, журналистика.

Материал предназначен для учителей русского языка и литературы, студентов филологических факультетов. В статье демонстрируются результаты исследования по теме «Как развитию навыка письма может способствовать анализ газетных и журнальных статей?» В работе отражены способы и приемы работы с газетными и журнальными статьями на уроках русского языка. Автор фрагментарно представит этапы современного урока в рамках Обновленной учебной программы, на которых рассмотрит задания, направленные на развитие навыка письма через анализ казахстанских СМИ. Важным моментом в изучении языка

старшекласниками становится интегративная совместная деятельность с региональными журналистами.

Ключевые слова: письмо, чтение, читательская активность, функциональная грамотность, газетная статья, анкета, сотрудничество, журналистика.

The educational material is intended for teachers of the Russian language and literature, students of philological faculties. The article displays the results of research on the topic “How can skills development contribute to the analysis of newspaper and magazine articles?” Research was conducted with newspapers and articles in Russian. The authors of the document are shown in full as a part of the updated curriculum. The important point in language learning is a joint educational activity with regional journalists.

Keywords: letter, reading, reader activity, functional literacy, article, profile, cooperation, journalism.

Стратегическая цель казахстанской образовательной политики – формирование общенаучной и общекультурной подготовки учащихся; социальная адаптация школьников и студенческой молодежи к жизни в обществе; воспитание гражданственности и любви к Родине; обеспечение потребностей общества в квалифицированных рабочих и специалистах, переподготовка и повышение их квалификации. [1]

Задачи, стоящие перед современной школой в условиях глобализации, определяют и главные проблемы преподавания русского языка и литературы. Цель обучения учебному предмету «Русский язык» - развитие творчески активной языковой личности путем совершенствования функциональной грамотности обучающихся по всем видам речевой деятельности (слушание, говорение, чтение и письмо) на основе сформированных знаний о языке, с учетом норм употребления средств разных уровней и активизации их в продуктивной речевой деятельности в разных сферах общения.

Назарбаев Интеллектуальные школы следуют принципу, согласно которому учащиеся должны «научиться учиться» и стать самостоятельными, мотивированными, заинтересованными, уверенными, ответственными и интеллектуально развитыми личностями.

Анализируя экзаменационные работы внешнего суммативного оценивания выпускников, исследуя карты пробелов знаний учащихся, наблюдая за фокус-группой, пришла к выводу, что старшеклассники затрудняются в написании текстов различных жанров публицистического стиля. Мною была поставлена цель - развить у учащихся умение правильно и лаконично излагать мысли, строить речь ясно, точно и благозвучно.

Для достижения поставленной цели и решения задач использовались следующие научные методы исследования:

1. Теоретические (изучение психолингвистической, лингвистической, методической, педагогической литературы, освещающей исследуемые проблемы; анализ отечественных и зарубежных учебников и учебных пособий по русскому языку, предназначенных для учащихся 10, 11 классов);
2. Эмпирические (наблюдение за процессом преподавания русского языка и анализ учебно-познавательной деятельности учащихся; проведение обучающего эксперимента, анализ и оценка результатов экспериментальной проверки);
3. Статистические методы обработки экспериментальных данных.

Конечной задачей уроков по развитию навыка письма является создание учащимися собственных устных и письменных высказываний - текстов. Самостоятельные высказывания в письменной форме в современной школе называют творческим письмом. К самостоятельным высказываниям учащихся предъявляются требования тематического единства, стилевой адекватности и цельности, наличия взаимообусловленных и связанных компонентов (частей), правильности и выразительности исполнения. Иными словами, особые требования предъявляются и к замыслу, и к исполнению высказывания. Для создания собственных высказываний учащийся должен овладеть следующими умениями: 1) осмысливать тему, ее границы;

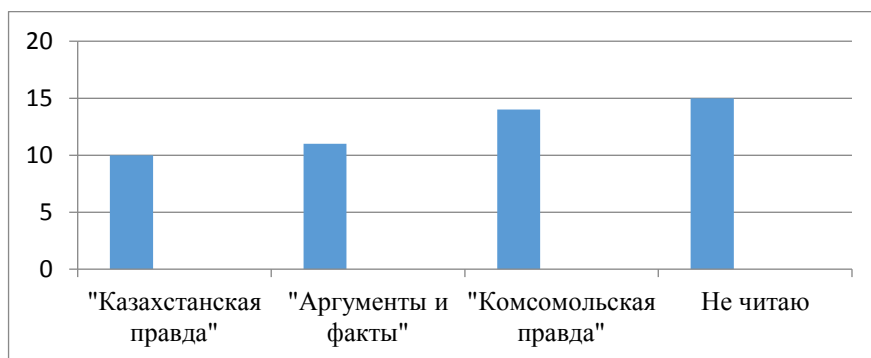
понимать, к чему обязывает каждое слово в формулировке темы; раскрывать тему; 2) подчинять свое высказывание определенной (основной) мысли; 3) собирать материал для высказывания (отбирать факты, соответствующие теме и основной мысли); 4) систематизировать материал (группировать и систематизировать факты в соответствии с темой и основной мыслью); 5) строить высказывание в определенном жанре и композиционной форме; 6) правильно выражать свои мысли; 7) совершенствовать созданный текст. Эти умения соответствуют разным этапам работы над созданием текстов, соответствующим разным этапам порождения речи. [2]

Исследуя проблему, я определила причины низкого уровня навыка письма у учащихся. Прежде всего, это низкая читательская активность, неумение работать с текстом. Учащиеся старших классов ответили на вопросы анкеты:

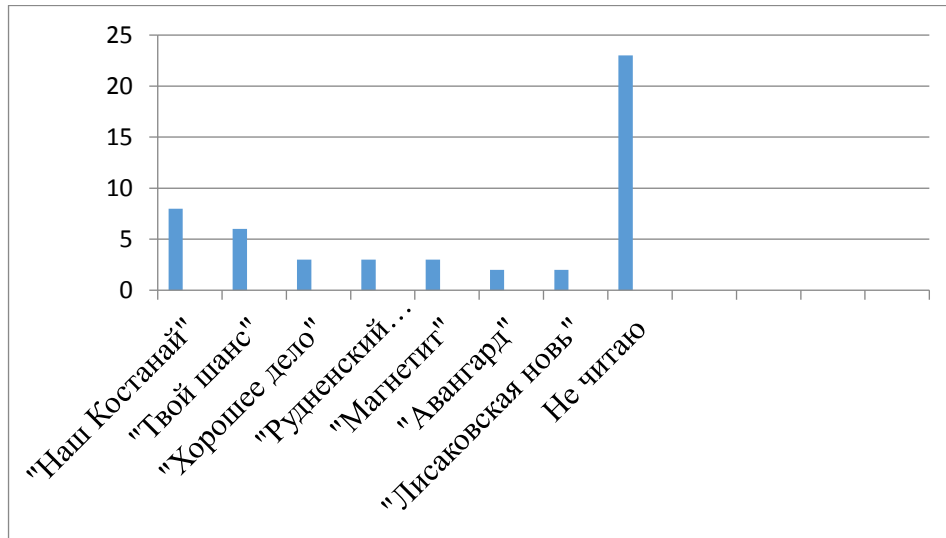
1. Какие казахстанские периодические печатные издания вы читаете?
2. Читаете ли вы региональные печатные издания? Если да, укажите их названия.
3. Какие жанры публицистического стиля вам наиболее интересно читать?

Результаты анкетирования можно увидеть в диаграммах:

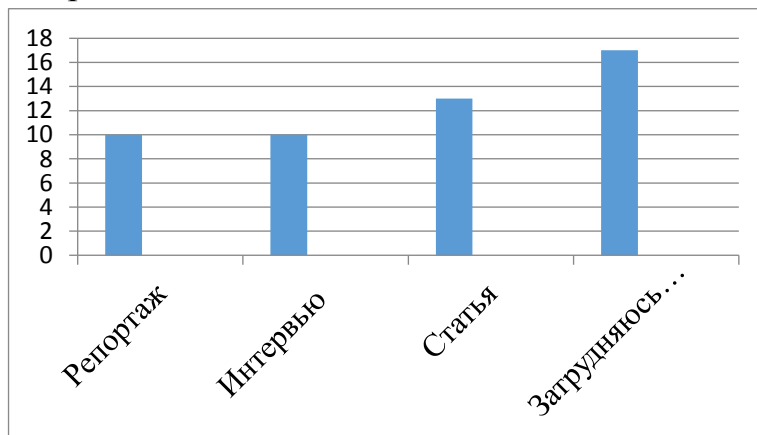
Вопрос 1

Вопрос 2

Вопрос 3

Анализ анкет показывает статистику – 50 % старшеклассников не читают газет, журналов, соответственно, их знание особенностей публицистического стиля ограничено лишь рамками урока.

Мною была выдвинута гипотеза, что анализ газетных и журнальных статей и сотрудничество с местными журналистами сформирует навык письма у учащихся, выработает коммуникативные навыки, будет способствовать воспитанию патриотизма, любви к малой родине.

Каковы же педагогические подходы, подтвердившие мою гипотезу?

Передо мной стояла задача – расширить рамки урока, вызвать интерес учащихся к современной периодике, научить писать тексты публицистического стиля, развить интерес учащихся к событиям,

происходящим в стране и на их малой родине.

Текст – основная дидактическая единица обучения. [3] Поскольку в Назарбаев Интеллектуальных школах учебники по русскому языку отсутствуют, было принято решение использовать на уроках тексты казахстанских газет и журналов. Работа была распределена на несколько этапов:

- изучение списка ежедневных и еженедельных газет Казахстана;
- анализ структуры информационных, аналитических, художественно-публицистических жанров;
- изучение особенностей современных газетных заголовков;
- развитие речевых навыков через анализ газетной статьи;
- написание текстов разных жанров публицистического стиля;
- сотрудничество с региональными СМИ.

Исследование показало, что выбранная методика стимулирует учеников добывать информацию и знания самостоятельно, позволяет им делать выводы и оценивать качество своего обучения.

Рассмотрим фрагменты такой работы.

...Идейного вдохновителя и основателя этого проекта Шолпан Андасову я застала в их скромном офисе с ее единомышленниками – массажистом Марией Нисоновой и врачом-терапевтом Аяулы Абилдаевой. Идея создания этого дела зародилась из собственного жизненного опыта Шолпан. Получив в юности спортивную травму, девушке пришлось долго восстанавливаться и обойти много массажистов. Ей также удалось много раз побывать в странах Восточной Азии и испытать на себе результаты техники «слепого массажа», который выполняют незрячие люди. – Я была свидетелем того, как в этих странах очень ценят таких специалистов. Более того, их труд высоко оплачивается. К ним образуются настоящее паломничество. Люди ценят массажистов за их высокие тактильные навыки, за счет которых качество массажа возрастает в несколько раз. Руки незрячего человека они сравнивают с зо- незрячих массажистов в Южной Корее, Гонконге, Малайзии, Китае оснащены специальной техникой, и эта работа очень хорошо организована. Увидев этот опыт собственными глазами, она решила, что надо менять отношение к этим людям в нашей стране и преодолеть стереотипы о том, что незрячий массажист может как-то навредить пациенту. После очередной зарубежной поездки Шолпан твердо решила, что приступит к реализации проекта, в котором решила объединить две идеи. Во-первых, трудоустроить людей с ограниченными возможностями, а во-вторых, предоставлять людям недорогой, но качественный массаж. Первым делом девушка обратилась в Центр занятости Алматы, где ей предоставили цифры о трудоустройстве людей с ограниченными возможностями. Оказалось, что по итогам 2018 года из 1 775 лиц с инвалидностью были трудоустроены всего 245 человек. Согласно данным	Анализируя синтаксические особенности текста, учащийся определяет доминирующие типы предложений в статье, делает вывод о роли сложноподчиненных предложений в тексте, определяет виды придаточных. Кроме того, учащийся указывает простые предложения, осложненные обособленными обстоятельствами. Таким образом, учащийся повторяет некоторые особенности синтаксиса русского языка.

Конкурировать и преодолева В Рудном прошел второй этап республиканской с <i>новостная статья</i> Вчера почти полтысячи учеников старших классов городских школ смогли проверить свои знания по предметам естественно-математического и обществу-гуманитарного направлений. Лучшие по итогам школьных олимпиад проходили интеллектуальные испытания в школе-лицее №4 и гимназии №5. Математика, физика, биология, химия и география – победители первого этапа республиканской олимпиады выполняли задания по этим предметам в стенах лицей. Традиционно гуманитариев – участников олимпиады больше – их ждали в гим Лучшие юные умы Рудного. Главное, чтобы волнение не одержало	Здесь учащийся указывает структуру новостной статьи, которая пишется по схеме перевернутой пирамиды и содержит ответы на шесть вопросов: 1. Кто главный герой этой новости? 2. Что именно произошло? 3. Когда это произошло? 4. Где это произошло? 5. Почему это произошло? 6. Как случилось, что это произошло? На послетекстовом этапе учащийся самостоятельно пишет новостную статью.
При чтении газет учащиеся выделяют имеющиеся в ней группы жанров: информационные (заметка, репортаж, интервью, отчет), аналитические (беседа, статья, корреспонденция, рецензия, обзор, обозрение) и художественно-публицистические (эссе,	Здесь учащиеся не только обозначают жанр, но и указывают его композицию, аргументируют свой выбор. Кроме того, учащиеся разрабатывают

очерк, фелъетон, памфлет)

ассоциативные карты к каждой группе жанров, алгоритмы написания, шаблоны.

Учащиеся пишут статьи на уроках, выбирают наиболее интересные и информативные и публикуются в региональных газетах.

ШАХМАТЫ

Игра - гимнастика для ума

В общежитии Назарбаев интеллектуальной школы прошел осенний шахматный турнир, в котором принимали участие учащиеся НИШ.

Организатором турнира была большой энтузиаст и пропагандист шахмат в общежитии Надежда Габдуллина. Хочется выразить ей большую благодарность, ведь она проделала большую работу по организации соревнований.

Сам турнир проходил по круговой системе, где каждый встречался с каждым. Эта система очень долгая и требует много времени, но это самая справедливая формула, где все зависит только от самих игроков.

В ходу турнира вывалился явный лидер - Диас Сабуржанов, потерпевший единственное поражение в заключительном туре, которое не повлияло на его победу.

Второе место в турнире заняла София Синицина, которая также проиграла лишь однажды, но в очной партии с Диасом Сабуржановым.

За третье место по ходу турнира претендовали сразу два участника - Ильяс Елюбай и автор этих строк. Интрига продолжалась до последнего тура, в котором собственно и встретились претенденты. В принципиальной встрече победил Бектемис.

Все участники продемонстрировали красивую игру на протяжении всего турнира. Здесь не было легких побед, за каждое очко приходилось бороться. Шахматика - это прекрасная гимнастика ума, для нас это очень полезно, ведь мы - ученики школы физико-математического направления. Турнир прошел на хорошем уровне, но хотелось бы, чтобы в шахматных соревнованиях принимали участие еще больше ребят.

Диас БЕКТЕМИС,
юнкор НИШ

Адрес редакции: 110000, г.Костанай, Тауелсиэди, 2 «б». Тел. 8 705 44 64 980

НАСТОЛЬНЫЙ ТЕННИС

Новая инициатива НИШ

Общежитие Назарбаев Интеллектуальной школы всегда отличала спортивная активность, поэтому предложение о проведении турнира по настольному теннису здесь было воспринято на «ура».

Несмотря на то, что в турнире выступали любители, в нем разыгрались нешуточные баталии. Борьба шла за каждое очко, и пройти дальше было гораздо труднее, чем это казалось.

В итоге в поединке за третье место, ставшим самым упорным в турнире, встретились друзья в жизни, но непримиримые соперники в спорте Абишев Бахболат и Абдухалик Упамқидиров. Игра была равная, но удача оказалась на стороне Абдухалика.

В финальном матче сошлись самые опытные игроки Темирлан Абдықанов и Надежда Габдуллина, показавшие красивую игру и великолепную технику, а победу одержал Темирлан.

Интересную игру показали наши взрослые участники Б.Б. Нурмахметова и Л.С. Исмаилова, за это мы им очень благодарны. Также нужно поблагодарить воспитателя ГА Жетписбаеву, которая организует масштабные спортивные мероприятия в общежитии и поддерживает любые идеи ребят в вопросах спорта и здорового образа жизни.

Поздравляем всех призеров и участников с началом новой спортивной традиции. Надеемся, что уже совсем скоро ряды любителей спорта пополнятся новыми участниками.

Диас БЕКТЕМИС,
юнкор НИШ

Адрес редакции: 110000, г.Костанай, Тауелсиэди, 2 «б». Тел. 8 705 44 64 980

Газета «Костанайский спорт»
Собственник: ИП Биряков С.И.
Редактор: Сергей Биряков
Заместитель редактора: Олеся Пузан

Свидетельство о постановке на учет №17118-Г от 23.05.2018 г. выдано Министерством информации и коммуникации Республики Казахстан.

Выходит в Территориальной Республике Печать офсетная

Еще несколько лет назад среди людей часто можно было слышать шутку, автора которой уже невозможно определить: настолько она заезжена.

«Если ты не развиваешься – ты деградируешь»,

– с умными людьми говорили дворовые мудрецы. Теперь же слов этих не слышно, но мысль эта наверняка посещает каждого человека, а кого-то и вовсе не покидает никогда.

Познавать мир мы начинаем уже тогда, когда и говорим – то с трудом! Младенцы редко споймано лежат в своей колыбели и смиренно смотрят в потолок: им обязательно нужно что-то потрогать, попробовать на вкус, понаблюдать за тем, как их поведение отразится на окружающих. Нередко можно заметить, с каким неподдельным интересом рассматривают они сложные механизмы и лицезреют новый предмет, который никогда доселе не видели. Мы открыты миру с пленок, и те, кто пытается опровергнуть природную тягу к знаниям, врут не только другим людям, но и в первую очередь – себе.

Проходит еще немного времени, и наступает школьная пора. Первый класс, первый звонок, первые оценки. И почему-то многие неосознанно сильно убеждены, что школьный отметок достаточно, чтобы сделать вывод о том, умен стоящий перед ними человек или нет. Однако, чем старше мы становимся, тем ярче в голову бьет мысль:

«Школа – это лишь азы, до Умов нужно еще дорасти».

С момента осознания того, что без учения и знаний мы не представляем большого интереса для общества, что если с человеком не о чем поговорить, если он в буквальном смысле ничем не занят, то кругозор его сиюминутно признается ограниченным, а мышление – узким. **Жестоко?** Нет – естественно.

В XXI веке информация окружает человека повсюду, буквально сбивает с ног своим мощнейшим потоком. Однако от нее нет совершенно никакой пользы, если мы ее не применяем и не повторяем. Потому и говорят, что учение – дело не из легких: оно требует внимания, повторения и применения. Знания – это сила, без которой человек мало на что способен. И как нашему организму жизненно необходим кислород, так и нашему мозгу необходима регулярная подзарядка, потому что познание – это такая же естественная нужда, как питание и здоровый сон, и только глупец не признает важности этого процесса.

Гвоздева Ксения

Лидеры творческих групп организуют пресс-центр школы, печатают свои статьи в школьном журнале INTERNS.

“Самая умная комната” – одна из важных номинаций в наиболее крупном конкурсе среди учеников, живущих в общежитии. На протяжении двух лет “Самую умную комнату” выявляли с помощью таймера и ларочки логических задач. В этом году номинация “Самая умная комната” подверглась интеллектуальной реформе.

В нашей школе не так уж просто учиться. Если не уделяешь достаточно внимания учебе, повторению пройденного материала, то тебе не поможет ни дар природный, ни товарищи, сидящий где-то рядом. В нашей школе нет места плагиату, и уж тем более “красивым глазкам” и “добрым преподавателям”, а потому особенно ценны для нас отличные показатели.

К счастью, в нашем общежитии также есть те, кто не боится трудностей и ответственно относится к так необходимому в наши дни образованию. Еще во второй четверти общежитию были представлены правила выбора “Самой умной комнаты”. Критерий достаточно прост в понимании и не так уж легок в выполнении: по учебным достижениям второй четверти были определены победители в этой номинации. В каждой из победивших комнат как минимум два отличника и ни одного трючника. Возможно, конкурс послужил дополнительным мотивацией в улучшении собственных результатов на четвертных экзаменах.

Так или иначе, правило выбора умной комнаты кажется весьма логичным. Программа школы направлена в большей степени не на знание, а на анализ и применение, и потому оценки и интеллектуальное развитие в нашей школе прямо пропорциональны. Еще раз поздравляем победителей – комнату № 307 в составе Тамановой Э., Ослановой Л., Кусеевой Д., Болотовой Г., № 201 – Уламжидиров А., Аманбаев М., Әбікен Б., Бактибаев С., № 209 – Зулжарнаев А., Шегенов Ж., Байгулоб С., Орынтаев Б.

Всем остальным желаем не останавливаться на пути к своим целям. Растите! Самосовершенствуйтесь! Достигайте небывалых высот!

Гвоздева Ксения

Впервые о Назарбаев Интеллектуальной Школе мы узнали от учителя начальных классов нашего сына. Ольга Степановна Бинакова посоветовала нам, чтобы Диас продолжил учебу в новой школе с физико-математическим направлением, которая вот-вот должна открыться в областном центре. В самом начале 2016 года, в январе, мы привезли документы и впервые перешагнули порог этого учебного заведения. Конечно, школа произвела очень сильное впечатление: она была оснащена самым современным оборудованием, имела очень большую площадь, библиотека, спортзалы, множество кабинетов, столовая, спортивный комплекс на территории – все это говорило о том, что школе уделяется особое внимание. С другой стороны, это налагало повышенные серьезные требования к поступающим и обучающимся в этой школе, namely было соответствовать статусу этого учебного заведения. Первая задача была – хорошо подготовиться к экзаменам и поступить. Эти большие задачи удалось решить, все мы были очень счастливы! И вот начался учебный год в новой для Диаса школе. С чем мы сразу столкнулись – это совсем другая школьная атмосфера и другое отношение ко всем, что тебя окружает. Что мы имеем в виду? В этой школе все располагает к серьезному отношению к учебе, очень много зон отдыха, но даже и там дети сидят с ноутбуками и книгами, повторяя и готовясь к занятиям. В обычных школах не так, дети бегают на переменах, резвятся, шалят, поэтому пришлось перестраиваться к новым требованиям. Что особенно понравилось – это воспитание патриотических чувств в детях, всей своей системой работы школа дает понять, что ученики НУШ – это будущие страны, они должны быть хорошо образованными, полиязычными и всею душой переживать за Казанстан, за его рост, развитие и расцвет. В школе в этом направлении очень многое делается, и это может служить хорошим примером для других учебных заведений. Дети в школе дружны, объединены в шаңырақ, где старшие помогают младшим, они доброжелательны и воспитаны. Конечно, главное – это учеба, и многие дети целенаправленно изучают иностранные языки и просрещивающиеся предметы, выезжают на летние УТС, причем, все это делается за счет учебного заведения. Дети все это понимают и стараются оправдать надежды преподавателей, более усердно относятся к учебному процессу. Нам, как родителям, очень нравится, что мы принимаем активное участие во многих школьных мероприятиях: всей семьей мы участвовали в дне здоровья, играли с педагогами в мини-футбол, затем принимали участие в соревнованиях по настольному теннису. Дети видят, что родителям небезразлична их учеба и жизнь в школе, что папы и мамы искренне поддерживают инициативы учебного заведения. Очень понравился «Семейный конвэрс», проведенный педагогами общежития: он длился целый год, и это был очень интересный творческий процесс, в котором участие принимали и родители, и дети. Очень нравятся школьные проекты «На работе у родителей» и «Екі апта ағылда», дети глубже знают, чем занимаются родители, проникаются большим уважением к труду, к особенностям профессии. Кроме того, ребята глубоко знают жизнь и быт сельских жителей, на практике осваивают непростой сельский труд, знакомятся с историей своего края. После обращения директора школы Димана Сапакова к родителям о предложении сотрудничества со школой возникла идея наладить творческие отношения между юнкорами двух учебных заведений, сейчас у нас установились прочные связи, ребята саранились и приезжают друг к другу в гости, делают своими достижениями в области детских и молодежных СМИ. Нам в свое время рассказали об этой удивительной школе, теперь и мы стараемся всюду рассказывать о НУШ, по возможности приводить в школы детей – шестиклассников, настроенных на серьезное отношение к учебе. Простой осенью меняли нашей школы Жанбек Узақбаев впервые увидел и познакомился с НУШ города Костаная, сегодня он уже учится в седьмом классе. Мы желаем НУШ ФМН города Костаная хороших, умных, талантливых учеников, настоящих патриотов своей страны, которые благодаря усилиям педагогического коллектива завтра станут профессионалами в своем деле и приложат все силы для дальнейшего процветания нашего Казанстана.

Аснат АЛТЫБАЕВ, родитель, учитель СШ №14, г. Ридный

Родители учащихся - непосредственные участники процесса. Они пишут статьи для школьного журнала.

Оценка и дальнейшее исследование

Результат работы с периодикой не заставил себя ждать. Учащиеся с интересом занимаются изучением языка, пишут творческие работы и публикуют их в школьном журнале и региональных СМИ. Они с удовольствием общаются с журналистами, преодолен языковой и коммуникационный барьер. Большим плюсом в этой работе является совместное сотрудничество с родителями. Главный показатель – 100 % качество знаний в 12 классе, 100 % качество на сетевом и республиканском этапе предметной олимпиады. Результаты исследования позволили мне понять, насколько важен этап чтения в процессе подготовки учащихся к творческому письму. Для более полного анализа, на данный момент мне не хватает результатов внешнего суммативного оценивания, обратной связи и рефлексии учащихся после экзамена. Участники исследования указывают положительные стороны подготовки к письму через анализ газетных статей, преимуществом такой работы называют работу со структурными шаблонами. Вопросы формирования навыка письма необходимо будет

изучать в дальнейшей работе, результаты исследования применять на более низких ступенях основной школы.

Для меня, как для учителя русского языка и литературы, помимо развития предметных компетенций учащихся, важным условием урока является воспитание глубоких духовных ценностей, патриотизма, гражданственности. Цель моей педагогической деятельности – научить жить по совести. Освещенные в статье приемы не только развивают навык анализа текста и письма, но и стимулируют интерес у учащихся к событиям страны, в которой они живут, воспитывают любовь к малой родине, развивают глобальную гражданственность.

Литература

1. Государственная программа республики Казахстан. Стратегия «Казахстан-2050».
2. Е. И. Литневская, В. А. Багрянцева. Методика преподавания русского языка в средней школе. Москва, Академический прехт, 2006.
3. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов - Москва, 1976 г. Источник: <http://www.textologia.ru/slovari/lingvisticheskie-terminy/?q=484>

How to develop reading skills through reading strategies?

Zhanzakova Assel Maratovna,

*Nazarbayev Intellectual school of Physics and
Mathematics in Kostanay*

Аннотация

Бұл зерттеу оқу стратегиясын қолдану арқылы ағылшын тілінде оқу дағдыларын дамытуға қолайлы жағдай жасау мүмкіндігін негіздеуге бағытталған. Бұл зерттеудің міндеттері студенттердің ағылшын тілінде оқуға деген көзқарасын талдау, шет тіліндегі мәтінді түсінуге кедергілерді анықтау және студенттермен жұмыс кезінде әртүрлі оқу стратегияларын қолдану.

Түйін сөздер: *оқуға деген көзқарас, мәтінді түсінудегі кедергілер, оқу стратегиясы.*

Аннотация

Настоящее исследование ставит своей целью обосновать возможность создания благоприятных условий для развития навыков чтения на английском языке через применение стратегий чтения. Задачами данного исследования является проанализировать отношение учащихся к чтению на английском языке, выявить препятствия к пониманию текста на иностранном языке, а также применить различные стратегии чтения при работе с учащимися. Работа может быть использована преподавателями языковых дисциплин для совершенствования практики преподавания.

Ключевые слова: *отношение к чтению, препятствия к пониманию*

текста, стратегии чтения.

Abstract

The present research aims to justify the possibility of positive conditions to develop reading skills through reading strategies. The objectives of this research are to analyze the attitude of students to reading in English, identify challenges which prevent understanding the text in a foreign language, and apply various reading strategies. The work can be applied by teachers of language disciplines to improve their teaching practice.

Key words: *attitude to reading, obstacles, reading strategies.*

Introduction

The development of receptive skills is an actual problem in teaching English as students obtain information while reading and listening. With the help of reading skill, learners enrich their vocabulary. It is highly important to develop reading skill so that learners can cope with more complicated texts and tasks. Students should understand what they read not only on the surface but also analysing the text. They need to acquire and apply strategies to facilitate deeper levels of comprehension. Before achieving this goal, it is necessary that the reader acquires and implements reading strategies. The action research explores how to improve reading skills in a seventh grade at Nazarbayev Intellectual School and at the same time the improvement of my own teaching practice.

Methodology

When I have applied reading tasks, I noticed that seventh grade students feel confused at the moment of reading a text. Sometimes they are not able to complete some tasks and even instructions cause challenges for them. I realised that I need to teach reading strategies to my students when I applied reading tasks. So, I formulated the issue: How to develop reading skills through reading strategies? Many factors may affect this issue, namely, teaching reading strategies, students' motivation and my teaching practice.

Data collection procedures included students' viewpoints on reading in English. It is necessary for me as a researcher to gain a wider perspective concerning this research topic. In order to do so, a checklist was used. The type of information that I need to collect is behavioural information (attitudes, opinions, beliefs, interests

and values). [1] This information is needed in order to investigate how my students feel with reading tasks and what is their opinion regarding reading in English. The type of answer will be close-ended; therefore the choices will be “Yes”, “Sometimes” or “No.

The second tool I used to collect information is a semi-structured interview which purpose is to enable a researcher to make comparisons across the participants’ responses, but also to allow for individual diversity and flexibility. [2] This Action Research project was undertaken in the form of reading lessons. The goal of these lessons is that students are familiarized with these strategies to become strategic readers.

1. **The first intervention involves learning strategies selected for the group.** These strategies are explicitly taught, modeled and put into practice. [3] This lesson involves showing with a Power Point the names of the strategies and showing some definitions created by the same students during the lessons. This intervention

	Yes	No	Sometimes
1. Do you like reading tasks?	4	5	3
2. Do you think reading in English is challenging?	5	3	4
3. Do you think you know enough English to read in English?	3	8	1
4. Are you able to read a short text in English?	8	2	2
5. Do you feel frustrated when reading a text in English?	2	7	3
6. Do you feel bored when reading a text in English?	5	3	4
7. Do you feel confused when reading a text in English?	7	2	3
8. When you do not understand one word or more, do you feel frustrated?	5	2	5
9. When you do not understand one word or more, do you feel angry?	0	8	4
10. Do you think is useful to do reading tasks to learn	9	1	2

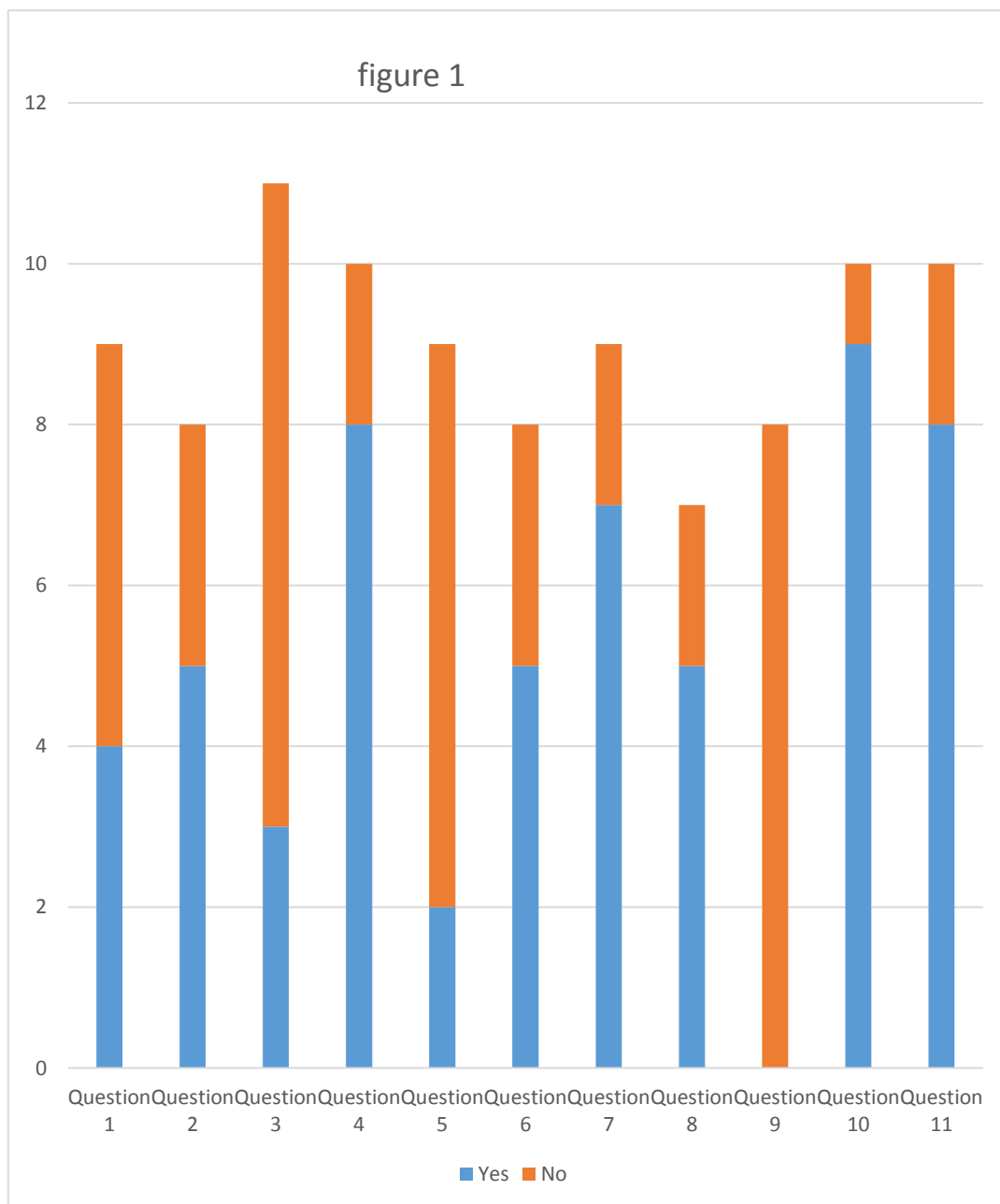
English?			
11. Do you think the topic of the text influences the difficulty of the task?	8	2	2

2. is expositive and students participate as aclass.

3. **In the second intervention students put into practice the strategies** from last class, they work so they can comment their impressions. Afterwards, the

4. look at a power Point with some exercises which are very short, moreover the

5. strategy required is mentioned on the heading of the exer

Regarding students' reading comprehension

Students are still on a shallow level of comprehension, also that they have to work on superior levels. With respect to this same topic, it would be the right moment to start with a systematic display of reading activities.

Findings.

Figure1 Results of the checklist - part 1

Liking reading tasks: Question 1. In question number the majority of students chose the option "sometimes", followed by "no". However, as we can see in Figure 1 students who did not choose the answer "sometimes" are divided almost evenly between the choices "yes" and "no".

Perception on the difficulty and self-proficiency when performing reading tasks:
Question 2 – 3 – 4

Figure 1 shows that in questions two and three numbers are distributed similarly among the three options. Students state that sometimes is difficult to read in English, followed by that it is not difficult to do so. Moreover, on question three, the majority answered that they do not know enough English to read a text in English.

Question 4 in Figure 1 it is clear that the majority of students chose the option "yes", they feel capable of reading a text in English"

Negative feelings towards reading tasks: Questions 5 – 9

When looking at figure 1, specifically questions five to nine, it is observable that none of these questions have as a majority the answer "yes", which discards the idea that students have negative feelings towards reading tasks and difficulties they encounter while reading.

Usefulness of a reading task to learn English: Question 10. In this question, it can be observed in Figure 1 that the majority of students expressed that it is useful to read texts in English when someone is learning the language.

Topic influence on a task: Question 11. Figure 1 demonstrates that students'

answers look split evenly through the three answers, nonetheless, when looking at Table 1 it is observable that the majority of answers are “yes” and “sometimes”, which implies that students do believe that the theme of reading will influence whether they understand what they are reading

Table 2: Checklist results – part 2

Question	Yes	No	Sometim es
1. Do you think that to read a text in English it is necessary to know a lot of English?	3	6	3
2. Do you know any strategy to read a text in English?	4	7	1
3. Do you know how to use a dictionary?	8	2	2
4. Do you know what to do when you do not understand ideas in the text?	7	1	4
5. . Do you feel more comfortable with texts that have pictures or images related to the topic?	10	1	1
6. Do you feel more prepared to read when there is an explanation of the text before reading?	7	2	3

Part 2. Relation between language proficiency and reading: Question 1

The majority of the students from seventh grade chose the option “no” in this question, ergo, there is a common view in this group that being proficient is not necessary for being able to read.

Reading strategy knowledge: Question 2

By observing Figure two it is evident that the answer “no” has the majority of preferences, therefore, students answers reveal that there

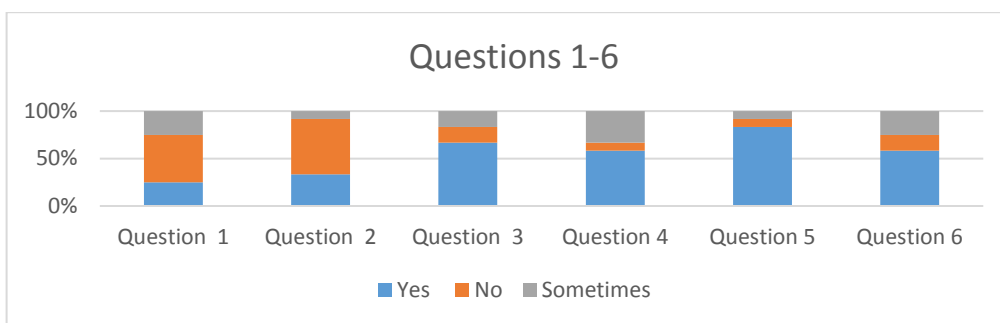
is no major knowledge of reading strategies

Dictionary use and how to proceed when ideas are unclear at the moment of reading: Question 3 – 4

These questions aim at processes that happen while reading, the majority of answers in these questions are “yes”, which implies that students know how to use the resource of dictionary and what to do while they are reading and do not understand an idea.

Aids for reading tasks: Questions 5 - 6

These questions make reference to aids that can assist learners before reading, such as showing images and giving an explanation before engaging in the reading process. The majority of students in these questions answered “yes”, hence they see these resources as helpful when reading.

Conclusion

After having analyzed the data collected it is important to reflect upon the findings made in this research and to review how this might help me to move a step forward towards the answer of the question that guides this research. In order to do so, it is necessary to relate the data with the literature reviewed previously in this work. During this work I realised that students do not perceive reading or the problems that they can face while doing so, for example not knowing a word. Furthermore, students feel more prepared to read when I provide some support when setting a task, such as images or an explanation.

It is relevant to see that students do not believe that high English proficiency is a

key factor to read in English, also there is awareness that in order to increase their proficiency reading can be a helpful tool. Taking this into consideration, a helpful instrument to improve their reading is teaching reading strategies.

When teaching strategic reading, it is necessary to discuss and teach strategies explicitly. Through the interventions strategies were taught and put into practice explicitly, this proved to work well with students, since during the short reading exercises students were using the names, they achieved the goals from the tasks and they were naming and discussing the strategies even after a small short session.

Finally, the purpose of this research is to explore how an improvement of my practice can help this seventh grade to improve their reading skills, nevertheless no intervention approached reading tasks that can actually explore into reading skills by reading a wholertext and doing some comprehension activities. Consequently, dedicating more time to explore the consences of my interventions on comprehension would have increase the depth of this research

This Action Research paper started with the purpose of solving a problem identified in a seventh grade, which was that students have not developed reading skills, hence my question aimed solving this issue. To do so, I researched the literature to look for information on how people read, what are reading skills and strategies and how to teach strategic reading. Afterwards, based on the literature review and the information collected with the checklist two interventions were planned in order to improve this issue. The results of these interventions proved to be positive, nonetheless the amount of interventions was not enough to be conclusive about the results on the interventions on comprehension.

Bearing the research question in mind, what I can actually do in order to improve my students' reading skills is to provide them with some resources to help them read, the ones named in this work are images and explanation before reading. The most important thing is that I was able to discover and put into practice is teaching Strategic Reading, which is the improvement on my practice needed to create an advance on improving student' reading skills.

Taking the previous paragraphs into consideration it is worth mentioning that at the beginning of the research there were many things to take into

consideration when talking about reading. At the beginning, my biggest concern and one of my hypothesis was that students actually have negative feelings towards reading, hence that would have implied a longer and more complicated work in which it would have been necessary to look for an action plan to change students' perception of reading. However, this was proved wd students even see reading as necessary tool. I believe that choosing reading strategies to solve the problem identified was a form of moving the problem from students (their level of proficiency, perceptions and attitudes) to my practice. What I mean is that the reason to choose reading strategies to solve the problem was the best way to make myself responsible from this issue and improving my practice.

References

1. Alderson, J. C. (2000). Assessing reading. Cambridge, UK: Cambridge University American Psychological Association (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: Author.
2. Brown, D., Lee, H. (2015) Teaching by Principles: an interactive approach to language pedagogy. Fourth Edition. White Plains, NY: Pearson Education.
3. Burns, A. (2010). Doing action research in English language teaching. New York: Routledge.
4. Harmer, J. (1998). How to teach English: An introduction to the practice of English language teaching. Harlow: Longman.
5. Richards, J. C., & Renandya, W. A. (2002). Methodology in language teaching: An anthology of current practice. New York:

«Іс-әрекеттегі зерттеу» лексика және грамматикалық құрылымдарының жүйелі қолданылуы 7-сынып оқушылардың продуктивті дағдыларын дамытуға қаншалықты әсер етеді?

Исина Асем Балгабаевна

Қостанай қаласындағы физика-математикалық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалім-модераторы

Аннотация

Мақалада мұғалімнің іс-әрекетті зерттеу жұмысының тәжірибесі көрсетілген. Оқушылардың тілдік қорын «Лексика-грамматикалық минимум» сөздігі негізінде жетілдіру жолдары қарастырылған.

Кілт сөздер: тілдік дағдылар, мәселе, зерттеу, лексико-грамматикалық минимум, сөздік қор, дәлел.

Аннотация

В статье представлено исследование действий педагогической деятельности. Рассмотрены способы улучшения языковых навыков учащихся на основе использования словаря «Лексико-грамматический минимум».

Ключевые слова: языковые навыки, проблема, исследование, лексико-грамматический минимум, словарный запас, аргумент.

Annotation

The article presents a study of the actions of pedagogical activity. Ways of improving students' language skills based on the use of the vocabulary “Lexico-grammatical minimum” are considered.

Keywords: *linguistic skills, problem, research, lexico-grammatical minimum, vocabulary, argument.*

Мәселенің туындауы

Күнделікті сабақ барысында және мониторинг көрсеткіші негізінде оқытуы қазақтілді емес 7-сынып оқушыларының тілдік дағдыларының деңгейі төмен екендігі анықталды. Басты себебінің бірі – қажетті сөздік қор аздығы, сөз мағынасын түсінбеуі, тілдік құралдарды ажырата алмауы.

1-сурет. Мониторинг көрсеткіші

Сынып	Тыңдалым 100%	Айтылым 100%	Оқылым 100%	Жазылым 100%
7 D (2)	44,2%	52,7%	46,5%	53,5%
7 E (2)	40,5%	48,9%	43,5%	48,5%
Қорытынды	44,3%	50,8%	40,0%	51,0%

2-сурет. 1-тоқсан қорытындысы

Сынып	Тыңдалым 10 балл	Айтылым 10 балл	Оқылым 10 балл	Жазылым 10 балл
7 D (2)	7,5	7,6	7	6,8
7 E (2)	6	6,5	5,6	6,3
Қорытынды	6,8	7,0	6,3	6,6

Мәліметтерді жинақтау барысында оқушылармен кері байланыс орнатылып, неден қиналатыны анықталды. Көп жағдайда мәтіндерді түсінбейтіндіктерін, соның нәтижесінде негізгі ойды анықтау қиындық келтіретінін, сұрақтарға жауап бере алмайтындығын айтты. Сонымен қатар мәтінді түсіну үшін аударманың қажеттілігі көп уақыт алатынын атап өтті.

Мәселені шешу жолдары

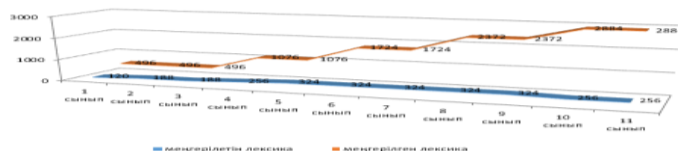
Сабақтағы іс-әрекетті зерттеу үрдісін ұйымдастыру мақсатымен оқытуға арналған «Лексикалық-грамматикалық минимум» қолдануы шешілді. Назарбаев Зияткерлік мектептерінде қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуға арналған лексика-грамматикалық минимумның жетілген нұсқасын ғылыми-шығармашылық топ әзірленген (Астана, 2018).

ЛГМ мазмұнының тиімді жақтары байқалды:

- қазіргі қазақ әдеби тілінің лексикалық тілдік бірліктерінің қолданылу жиілігін басшылыққа ала отырып, тілді оқытып-үйретудің деңгейлеріне (A1, A2, B1, B2, C1) қарай топтастырады;
- тілдік бірліктерді іріктеуде олардың әртүрлі коммуникативтік жағдаятта белсенді қолданылуы, лингвоелтанымдық, тілтанымдық білім мазмұнын қамтуын ескереді;
- тілді оқытып-үйрету деңгейлеріне сәйкес қарапайымнан күрделіге қарай ұстанымы бойынша түзіледі;
- орта білім беру жүйесінде оқушының қатысы мәрекетінің түрлерін (айтылым, тыңдалым, жазылым, оқылым) меңгеру деңгейіне ықпал етеді;
- бір оқу жылы бойында мектеп оқушысының меңгеруі міндетті және олар арқылы логикалық ойын жеткізуіне мүмкіндік береді;
- қазақтілді емес сыныптарға арналған оқулықтар мен оқу құралдарын құрастыруға негіз болатын лексикалық-грамматикалық құралдардың жүйелі жиынтығы болып табылады.

3-сурет. Деңгейлерге топтастыру

Меңгеретін лексика	Сынып	Меңгерілген лексика	Деңгей
Лексикалық минимумдар саны	11 сынып	2884	C1
256	10 сынып		
256	9 сынып	2372	B2
324	8 сынып		
324	7 сынып	1724	B1
324	6 сынып		
324	5 сынып	1076	A2
256	4 сынып		
188	3 сынып	496	A1
188	2 сынып		
120	1 сынып		

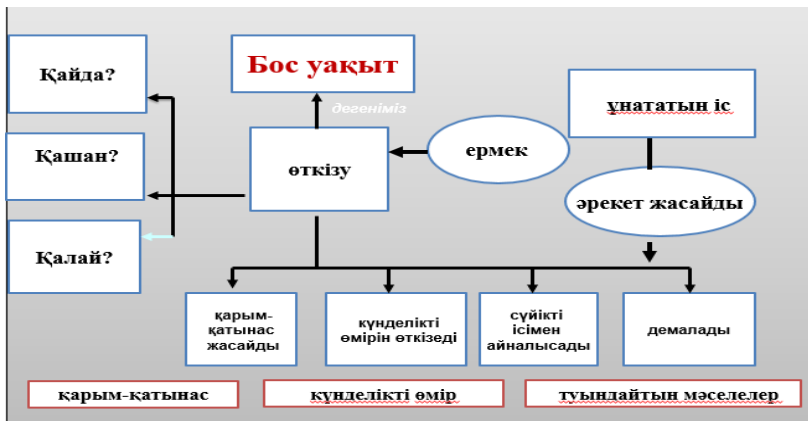
Оқушылардың сөздік қорын дамыту келесі әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асырылды:

Статистикалық әдіс: тіл иелменінің табиғи тілдік ортасындағы тілдік бірліктердің жиілігін ескеру әдісі.

Когнитивті, саналы практикалық әдіс: оқу материалын іріктеу (грамматикалық өрнектер арқылы сөйлеуді жүзеге асыру);

Жағдаяттық тәсіл: лексикалық сөйлеу өрнектерінің жиынтығы.

4-сурет. Жағдаятты шешу кестесі

Суггестопедия әдісі: өзара қарым-қатынасқа түсу мақсатында ең негізгі тақырыптар (тақырыпшалар) мен сөздердің жиынтығын (сөз саны) іріктеу әдісі. Мысалы, бөлімге қатысты сөздердің мағынасын ажырату жолы – Kitap.kz сөздігі арқылы қажетті сөзге балама сөз, анықтама, синонимы, ауыспалы мағынасы, аудармасын қарастыруға үлкен мүмкіндік береді.

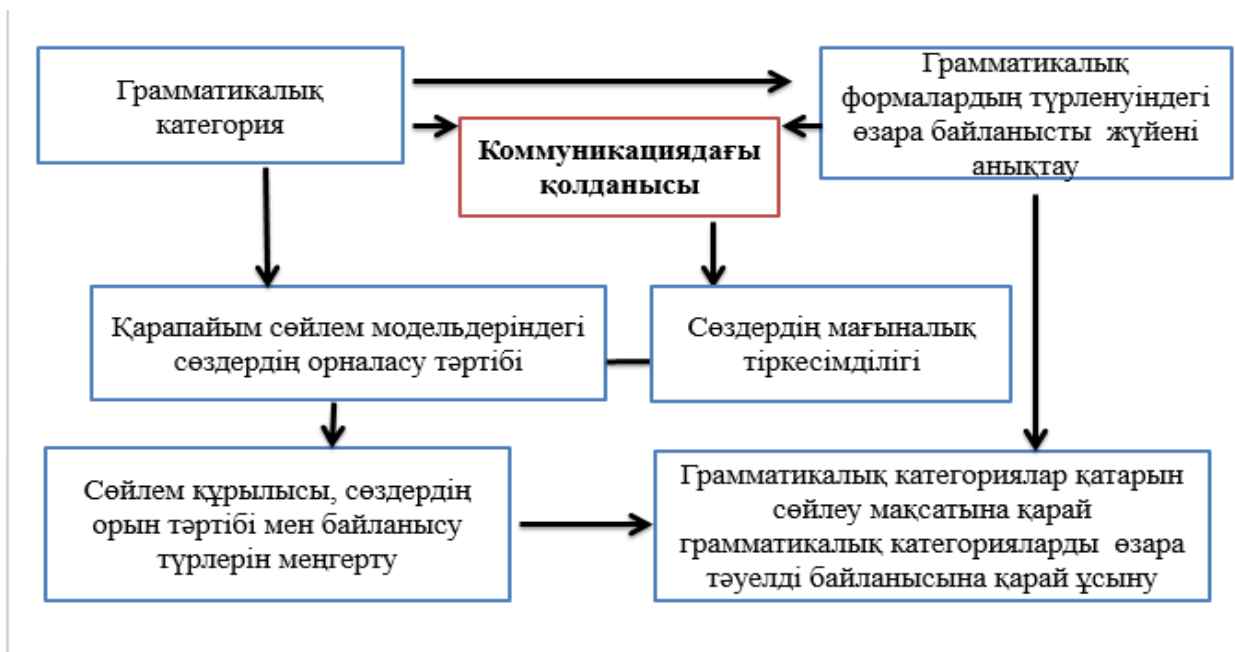
5-сурет. Kitap.kz сөздігі

Тура әдіс: сөйлеу өрнектері (лексика, функционалды грамматика, тіл және сөйлеу өрнектері).

6-сурет. Грамматиканы меңгерту жолы

Нәтижесі

Бақылау нәтижесінде келесі өзгерістерді байқауға болады. Тоқсандық жиынтық бағалау емтиханына дайындық жұмысын ұйымдастыру кезеңінде деңгейі төмен деп саналған оқушыларда қарқынды даму байқалды. Даму деңгейінің өсуі мұғалімнің іс-әрекетті зерттеу жұмысы арқылы кедергіні анықтап, тиімді жұмыс жүргізіп отыруына тікелей байланысты екені анық. Сабақ үрдісінде оқушылар тілдік қоры қосылып, тілдік дағдылары дамығанын төмендегі кестеден байқауға болады.

7-сурет.4-тоқсан қорытындысы

Сынып	Тыңдалым 10 балл	Айтылым 10 балл	Оқылым 10 балл	Жазылым 10 балл
7 D (2)	8,5	8,6	8,5	8,1
7 E (2)	7	7,5	7,6	7,6
Қорытынды	8,5	8,1	8,0	7,9

8-сурет.Сауалнама сараптамасы

Сұрақ	ЛГМ деген не?	ЛГМ сөздігін қайдан	Сізге ЛГМ қандай	ЛГМ сөздік қорыңызды қаншалықты	Келесі оқу жылында ЛГМ-мен

		немесе қалай толтырасыз ?	қолдау көрсетті?	дамытты деп ойласыз?	жұмысты жасайсыз ба?
А	Лексико-грамматикалық минимум	«Қазақша-орысша» сөздігі (кітап)	Сөздік қорым дамыды	100% - 80%	Ия
жауап берді	24 оқушы	-	-	21 оқушы	24 оқушы
В	Лексика	Google переводчик (интернет)	Сөздің мағынасын түсіндім	70% - 60%	Жоқ
жауап берді	-	-	4 оқушы	3 оқушы	-
С	Грамматика	Kitap kz (сайты)	Сөздік қорым көбейді және сөздің құрылымын түсіндім	50% - 0%	Басқа жауап
жауап берді	-	24 оқушы	20 оқушы	-	-
Дұрыс жауап	А 100 %	С 100 %	С 83,3 %	А 87,5 %	А 100 %

Практиканың маңыздылығы

Лексика-грамматикалық минимум қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту мазмұны мен технологиясын жаңартуға және тілді меңгеру сапасын арттыруға ықпал етеді. Әр деңгей бойынша сараланған лексикалық-грамматикалық минимум оқытудың мақсаттарын жүзеге асыруға, оқытудың нәтижелері мен оны анықтаудың дискрипторларын жүйелеуге, нәтижеге бағытталған жаңа мазмұндағы білім беруді бағалауға, пәнаралық байланысты (Қазақстан тарихы, география) ортақ мақсаттарға ықпалдастыруға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиет:

1. Қазақ тілі пәні бойынша жаңартылған білім беру бағдарламасы.
2. Лексикалық-грамматикалық минимум (қазақтілді емес мектептердегі қазақ тілі пәні бойынша 1-11 сынып оқушыларына арналған). - Астана, 2018
3. Мемлекеттік тілді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
4. Н.Т Сауранбаев редакциясымен. Орысша-қазақша сөздік, - Алматы, 1954.
5. Қазақ сөздігі. Қазақ тілінің біртөмдік үлкен түсіндірме сөздігі. –Алматы: Дәуір, 2013. -1488 б.
6. <https://kitap.kz/>

Математические тренажеры как эффективный инструмент развития навыков исследовательского поведения учащихся 12 классов

Искакова Умиткуль Абжановна,

учитель математики НИШ ФМН г. Костанай

Аннотация

Автор зерттеушілік әрекет дағдыларын дамыту үшін математикалық тренажерлерді қолданудың тиімділігі бойынша зерттеу жүргізеді. Мақалада ККХЕ (МЭСК) табысты тапсыруға мүмкіндік беретін математикалық тренажерлерді жасау түрлері мен құрастыру техникасы қарастырылады. Математикалық тренажерлерді қолдану кезінде оң аспектілер мен қиындықтар қарастырылады.

Түйінді сөздер: зерттеу әрекеті, математикалық тренажер, ККХЕ.

Аннотация

Автор проводит исследование по эффективности применения математических тренажеров для развития навыков исследовательского поведения. В статье рассматриваются виды и техника создания математических тренажеров, которые позволяют успешно сдать МЭСК. Рассматриваются положительные аспекты и затруднения при использовании математических тренажеров.

Ключевые слова: исследовательское поведение, математический тренажер, МЭСК.

Annotation

The author conducts research on the effectiveness of mathematical simulators for the development of research behavior skills. The article discusses the types and techniques of creating mathematical simulators that allow you to successfully pass the CIE. Positive aspects and difficulties in using mathematical simulators are considered.

Keywords: research behavior, mathematical simulator, CIE.

Плохой учитель преподносит истину,
хороший учит ее находить.

А. Дистервег

Современные требования к выпускникам школ неизменны: выпускник должен обладать критическим, аналитическим мышлением, иметь навыки исследовательского поведения, быть коммуникативным и т. д. Среди перечисленных достоинств особое место занимает исследовательская деятельность, потому что именно исследовательские способности позволяют повысить свою конкурентоспособность. Что лежит в основе исследовательского поведения? На наш взгляд, исследовательское поведение – это умение определения сути проблемы, нахождение оптимального решения, интерпретация, обоснование и доказательство решения.

Ребенок рождается исследователем! Неутолимая жажда новых впечатлений, любопытство, постоянное стремление наблюдать и экспериментировать, самостоятельно искать новые сведения о мире, традиционно рассматриваются как важнейшие черты детского поведения. Исследовательская, поисковая активность – естественное состояние ребенка, он настроен на освоение окружающего мира, он хочет его познавать. Это внутреннее стремление к исследованию порождает исследовательское поведение и создает условия для того, чтобы психическое развитие ребенка изначально разворачивалось как процесс саморазвития [1, с.17]. Поэтому перед учителем всегда будет стоять вопрос «Как развивать исследовательские умения?». Безусловно, развитие исследовательских способностей будет построено на возрастных особенностях учащихся и их потребностях. Учитывая эти факты, исследование, проводимое в 12 классах, базировалось на их первоочередных учебных потребностях и способностях. Учащимся 12 – х классов предстояло сдать Международный Экзамен Совета Кембриджа, который состоял из трех экзаменационных работ (три компонента), а задания соответствовали всем навыкам по таксономии Блума. Для успешной сдачи требовались навыки высокого порядка, навыки исследовательской

деятельности, поэтому был необходим эффективный инструмент, развивающий эти навыки. Как показала практика наблюдения, во время урока для отработки какого-либо навыка решения задач хорошо подходил математический тренажер, позволяющий скорректировать действия ученика и довести этот навык до автоматизма. Систематическое же использование математических тренажеров позволяет качественно повысить предметные ЗУН учащихся. Однако, математических тренажеров, соответствующих программе 12 классов, позволяющих сдать МЭСК, нет. Тем самым было решено провести исследование «Как с помощью математического тренажера развить навыки исследовательского поведения».

Целью исследования является определение эффективности использования, самостоятельно разработанных математических тренажеров, для развития навыков исследовательского поведения.

Необходимо было решить следующие **задачи**:

- 1) изучение литературы по развитию навыков исследовательского поведения;
- 2) определение уровня сформированности навыков исследовательского поведения;
- 2) изучение структуры, видов, форм математических тренажеров;
- 3) создание собственных математических тренажеров и их апробация;
- 4) мониторинг влияния математических тренажеров на развитие исследовательских навыков.

По нашему мнению, **гипотеза**: использование математических тренажеров способствуют развитию навыков исследовательского поведения.

Методы исследования: наблюдение, анкетирование, беседа.

Актуальностью данного исследования может служить тот факт, что именно навыки исследовательского поведения будут необходимы и востребованы не только при сдаче МЭСК, но и в системе высшего образования.

Новизной исследования будет использование самостоятельно разработанных математических тренажеров.

Так, был составлен **план мероприятий и содержание работы** по исследованию:

- 1) Информационное содержание (поиск теоретической информации по навыкам исследовательского поведения, математическим тренажерам).
- 2) Сбор данных (анкетирование, собеседование, обоснование вопроса исследования).
- 3) Проведение исследования (разработка математических тренажеров, определение оптимальных форм, видов, количества заданий).
- 4) Мониторинг (промежуточный мониторинг эффективности математических тренажеров. Качественный и количественный анализ работ учащихся совместно с коллегами с параллели).
- 5) Сбор данных (анкетирование, беседа).
- 6) Корректировка действий (учет промежуточных данных).
- 7) Проведение исследования (разработка математических тренажеров, учитывая результаты анкеты/беседы).
- 8) Оформление результатов исследования.

Согласно данному плану, был проведен информационный обзор по двум направлениям: первое, развитие исследовательских навыков и, второе, использование математических тренажеров. Информации по исследовательским способностям очень много, данная тема хорошо освещена с теоретической точки зрения, однако практического применения, учитывающее предметную направленность, мало. Так, в статье Дубровиной Е. А. «Роль исследовательского обучения» отражены основные аспекты развития исследовательских навыков [2]. Что же мы будем понимать под «навыками исследовательского поведения»? Так, **навыки исследовательского поведения** с учетом предметной направленности это:

Рефлексивные умения	Поисковые (исследовательские) умения	Навыки оценочной самостоятельности	Коммуникативные умения	Презентационные умения и навыки
✓ понимание условия задачи	✓ самостоятельный поиск решения	✓ оценка результатов применения	✓ учебное взаимодействие	✓ навыки выступления

✓ составление математической модели задачи ✓ определение хода решения задачи ✓ обоснование ответа	✓ определение метода решения задачи ✓ поиск неизвестных переменных в математической модели ✓ нахождение нескольких способов решения задачи ✓ выдвижение гипотезы ✓ установка причинно-следственных связей ✓ работа с источниками	✓ оценка собственной деятельности ✓ оценка деятельности окружающих ✓ оценка уровня овладения материалом	✓ доказательство собственного решения ✓ навыки совместного решения	✓ обоснование выбора метода решения ✓ использование различных средств наглядности ✓ умение отвечать на незапланированные вопросы

По математическим тренажерам: **Математический тренажер** – это инструмент для закрепления, совершенствования и развития навыков решения задач. Нужно отметить, что тренажеров для подготовки к МЭСК нет. То есть на данном этапе, инструментами для подготовки к СО являются задания, подобранные учителем. Однако, нет тех инструментов, позволяющих оттачивать навык решения до автоматизма.

Следующим этапом исследования было анкетирование/собеседование с учащимися 12 классов. Всего анкетирование прошли 40 учащихся. Учащимся необходимо было ответить на 15 открытых вопросов, которые касались системы подготовки к внешнему суммативному оцениванию по предмету «Математика». Так, анализируя данные анкеты и результаты собеседования, хотелось бы осветить несколько из них, во-первых, учащиеся самостоятельно оценили уровень подготовки к экзамену:

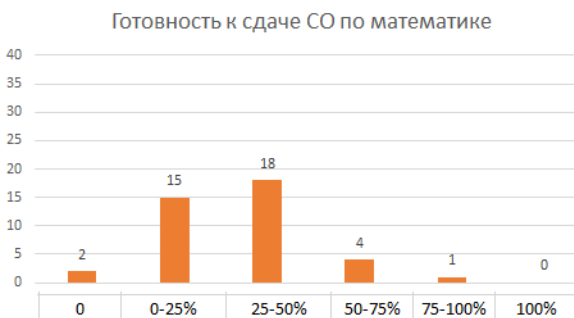

Рис.1. Готовность учащихся к сдаче МЭСК

Так можно отметить, что больше 50% учащихся обеспокоены предстоящим экзаменом и указывают на неподготовленность. Второй вопрос касается навыков исследовательского поведения: Чем пользуются учащиеся в повседневной подготовке к СО? Согласно данным, приведенным ниже, чуть больше половины учащихся справляются с домашним заданием по материалам, выдаваемых на уроках. То есть, с одной стороны, это «хорошо», потому что экономит время учащихся на подготовку к уроку, а с другой, «плохо», потому что тем самым мы ограничиваем развитие исследовательских навыков, так как работа с источниками непосредственно ведет к развитию исследовательского поведения. Поэтому к этому вопросу необходимо уделять должное внимание. Итак, по использованию источников:

Рис.2. Использование источников для подготовки к урокам
Обобщая результаты анкетирования и наблюдения можно отметить:

Рефлексивные умения	Поисковые (исследовательские) умения	Навыки оценочной самостоятельности	Коммуникативные умения	Презентационные умения и навыки
80% учащихся умеют находить решение, поставленной задачи. Однако, сложности вызывают задания из нескольких разделов «Тригонометрия», «Векторы».	Зачастую, учащиеся ограничиваются одним способом решения. Низкий уровень работы с источниками.	Не владеют навыками самооценки через работу по готовой марк-схеме. Затрудняются дать оценку собственной деятельности. Определяют уровень владения материалом.	Учащиеся обладают высокими навыками учебного взаимодействия. Больше 50% учащихся могут проводить доказательство собственного решения. Налажена коллективная работа по поиску решения.	Учащиеся обладают хорошими навыками выступления, доказательства решения.

Учитывая опыт работы в 12 классах, способности и потребности учащихся, нами разработаны два вида математических тренажеров, (используемых как на уроке, так и вне урока), которые отвечали следующим требованиям:

Используемые на уроке	Используемые вне урока
Количество заданий	
1	10
Регулярность	
На каждом уроке	Каждую неделю
Время выполнения	
Максимум 10 минут	Одна неделя
Соответствие компоненту	
1 компонент	2,3 компонент
Форма проверки	
Самопроверка	Проверка учителем, взаимопроверка

Обратная связь	
На уроке	На консультации

Математический тренажер на уроке был представлен одним заданием. На его выполнение и проверку отводилось 10 минут. Задание соответствовало 1 компоненту, то есть достаточно было знать формулу и применить ее. Выполнение задания учащиеся оценивали самостоятельно по готовой марк – схеме. Задания выдавались как на языке обучения, так и на английском языке. Использование терминов на английском языке во время урока позволяет провести пропедевтику для самостоятельной работы на англосайтах. Постоянный мониторинг выполнения математического тренажера позволяет увидеть темы, вызывающие затруднения, так как задания подбирались из всего курса 11 класса и пройденного материала в 12 классе на протяжении всего учебного года. Ограничение по времени позволяло выработать у учащихся «чувство времени», чтобы в условиях реального экзамена рационально использовать время, и выработать «скорость» решения. В условиях 10 минут учащимся необходимо было сконцентрироваться на проблеме и решить ее, тем самым применить навыки исследовательского поведения.

Математический тренажер вне урока выдавался на неделю. Он содержал 10 заданий из различных тем, пройденной программы. Хотелось бы отметить тот факт, что задания выдавались на языке обучения, тем самым велась подготовка к восприятию задания на экзамене. Задания соответствовали 2 и 3 компоненту, для их решения требовались навыки высокого порядка (анализ, оценка, синтез). Работа проверялась учителем, проводился разбор нерешенных задач или задач, вызывающих затруднения у большинства учащихся. Также велась взаимопроверка, что позволяет увидеть другое решение, другой способ и позволяет увидеть проблему с другой стороны, тем самым развивает поисковые умения. Работа с марк – схемой позволяет просчитывать баллы за каждое действие в решении, поэтому учащимся при самопроверке и взаимопроверке выдавались готовые схемы выставления баллов, что способствует развитию навыков оценочной

самостоятельности. К тому же внимание учащихся постоянно было обращено на список используемых источников, которые являются базовыми и позволяют ответить на теоретические и практические вопросы, тем самым хотели выработать навык работы с источниками, чтобы самостоятельно осуществляли поиск нужной информации.

Как показал промежуточный мониторинг (наблюдение/беседа) эффективности математических тренажеров: учащиеся самостоятельно решали задания, как на уроке, так и вне урока, что является неотъемлемой частью развития навыков исследовательского поведения. Осуществляли поиск методов решения на предложенных сайтах, взаимоподдержку при объяснении оптимального метода решения. Демонстрировали доказательство верности решения. Доказательством верности выбранного пути могут служить результаты средних баллов по трем пробным СО, проводимых в формате максимально приближенного к реальному.

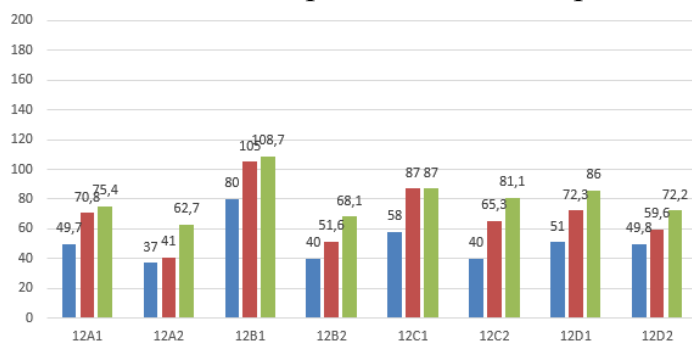

Рис.3. Результаты пробных СО

Хочется отметить положительную динамику во всех подгруппах.

Для корректировки дальнейших действий проводилось повторное анкетирование по вопросам:

1. Сколько Вам требуется время для выполнения математического тренажера.
2. Какие темы вызывают сложности при выполнении заданий из математического тренажера.
3. Сколько заданий считаете оптимальным для 100% выполнения заданий.
4. Считаете ли Вы математический тренажер хорошим инструментом для подготовки к СО.
5. Какие разделы Вы хотели бы повторить.
6. Удовлетворяет ли Вас действующая система подготовки к СО.
7. Понятна ли Вам как работать с марк-схемой.

8. Какую форму проверки математического тренажера Вы считаете оптимальной.
9. Как бы Вы усовершенствовали систему подготовки.
10. Как Вы справляетесь с заданиями, которые вызывают сложности при решении (оставляю нерешенным, помогает одноклассник, репетитор, и т.д.).
11. Какую литературу используете при решении математического тренажера, подготовке к СО, подготовке к уроку.
12. К каким интернет источникам обращаетесь при выполнении заданий (д/з, мини-пробные, дополнительные задания).
13. Какой балл/оценку Вы планируете получить на СО по математике.
14. Как Вы считаете, целесообразно ли использовать математический тренажер во время урока для подготовки к СО.
15. Какие изменения Вы внесли бы в элективный курс «Избранные вопросы математики».

Анализируя ответы учащихся, можно отметить, что 100% учащихся ответили на 4 вопрос «да». Учащиеся отмечают повышение качества выполнения заданий, перечисляют несколько источников при решении математического тренажера и подготовки к уроку, положительную динамику в прогнозе результатов внешнего СО, улучшение навыков работы с марк-схемой. Областью дальнейшего улучшения можно считать: увеличение сложности заданий (так как многие учащиеся отмечают о выработке навыков до автоматизма при решении некоторых задач), увеличение количества заданий на навыки высокого порядка (задания 3 компонента), самооценивание математического тренажера, используемого вне урока. Данные факты служат доказательством повышения качества решения задач, уровня выполнения заданий.

Учитывая результаты промежуточных наблюдений/анкеты/беседы, были внесены коррективы, которые позволили качественно улучшить содержание математического тренажера.

По итогам исследования можно отметить **положительные аспекты** использования математических тренажеров:

1. Позволяет акцентировать внимание учащихся на определенный тип заданий, отработать ход решения и довести его до автоматизма.

2. Способствует развитию исследовательских навыков через поиск информации, анализ данных, интерпретацию решения, доказательство, полученного решения.

Рефлексивные умения	Поисковые (исследовательские) умения	Навыки оценочной самостоятельности	Коммуникативные умения	Презентационные умения и навыки
85% учащихся умеют находить решение, поставленной задачи. Отработан навык решения задач, вызывавших сложность.	Учащиеся в некоторых случаях могут привести два способа решения задачи. Владеют основными методами решения, знают алгоритм решения базовых задач. Большинство владеет содержимым источников, знают где искать решение.	Умеют работать с марк – схемой. Могут просчитать баллы (за что дается каждый балл).	Владение высокими навыками учебного взаимодействия позволило учащимся быстро реагировать на затруднения при решении задач.	Учащиеся умеют проводить обоснованное доказательство собственного решения.

3. Развитие навыков самообразования.
4. Формирование и закрепление прочных предметных ЗУН.
5. Систематическая подготовка учащихся к МЭСК.
6. Динамика/мониторинг результатов.
7. Психологическая – эмоциональная готовность к МЭСК.

Затруднения:

1. Подготовка/разработка математического тренажера занимает много времени.
2. Необходимо своевременно осуществлять обратную связь.
3. Дополнительная нагрузка/Увеличение количества проверки работ учащихся.
4. Необходим опыт работы в 12 классе.

Сравнивая положительные аспекты и затруднения, мы пришли к выводу, что использование математических тренажеров позволяет качественно подготовить учащихся к внешнему СО, развивая навыки

исследовательского поведения. Исследование является полным, завершённым и соответствует цели. Данное исследование проводилось среди учащихся 12 классов, в последующем планируется использование математического тренажера для учащихся 10 классов.

Литература

1. Савенков А.И. Психические основы исследовательского подхода к обучению: Учебное пособие / А.И. Савенков. – М.: «Ось-89», 2006. – 480 с.
2. Дубровина Е. А. Роль исследовательского обучения в формировании познавательной активности студентов на уроках информатики / Е. А. Дубровина. — Текст : непосредственный // Проблемы и перспективы развития образования : материалы I Междунар. науч. конф. (г. Пермь, апрель 2011 г.). — Т. 2. — Пермь : Меркурий, 2011. — С. 9-13
3. Поддьяков А.Н. Исследовательское поведение. Стратегии познания, помощь, противодействие, конфликт / А.Н.Поддьяков. – М.: Просвещение, 2000. – с.167.
4. Мерзляк А.Г. и др. Алгебраический тренажер: пособие для школьников и абитуриентов / А.Г.Мерзляк, В.Б. Полонский, М.С Якир. Алгебраический тренажер. М.: Илекса, 2001, 320 с.
5. Иванов В.Л. Электронный учебник: системы контроля знаний // Информатика и образование. №1. 2002. [Электронный ресурс] - <http://sgpu2004.narod.ru>
6. С.В.Напалков «Электронные образовательные тренажеры по математике как эффективное средство развития познавательной активности школьников» журнал «Мир науки, культуры и образования», №1(32)2012.

Teaching Profession in Kazakhstan Understanding of theories and concepts of “Teacher Professional Burnout”

NURGAZINA ASSEL

*English Language Teacher NIS PhM in
Kostanay*

Abstract

The present research was aimed to examine the concept of “Teacher Professional Burnout” in the frames of modern educational reforms and changes in the context of Kazakhstani education. “Professional Burnout” was investigated through a small scale empirical study based on short conversations and surveys. As a result, this research assumed the practical suggestions on solving this issue in Kazakhstani schools.

Аннотация

Настоящее исследование было направлено на изучение концепции «профессионального выгорания учителя» в рамках современных образовательных реформ и изменений в контексте казахстанского образования. «Профессиональное выгорание» было исследовано в рамках небольшого эмпирического исследования, основанного на коротких беседах и опросах. В результате исследования были предложены практические предложения по решению данной проблемы в казахстанских школах.

Андапта

Бұл зерттеу заманауи білім беру реформалары мен қазақстандық білім беру саласындағы өзгерістер аясында «Мұғалімнің кәсіби тұрғыдан

сарқылуы» түсінігін зерттеуге бағытталған. «Кәсіби тұрғыдан сарқылу» түсінігі қысқа сұхбаттар мен сауалнамалар негізінде шағын эмпирикалық зерттеу ретінде қарыстырылады. Зерттеу нәтижесінде Қазақстан мектептерінде бұл мәселені шешу бойынша практикалық ұсыныстар ұсынылды.

Introduction

State Program of Education Development (2011) specified the adaptation of the education system to a new socio-economic environment as one of the basic objectives of educational reforms in Kazakhstan. Such tasks as creating a modern education system and development of innovative forms and methods of teaching became the main demands addressed to the individual and the professional competence of teachers [1]. The features of the present educational reforms carry out not only great developmental and training potential, but also must preserve health of all stakeholders of educational process. Consequently, it could be realized in a case if a teacher is professionally competent, physically and mentally healthy, and, as the matter of fact, resistant to the development of negative professionally-identified conditions [2]. However, the last mentioned point could not always be carried out by all teachers, because of some factors such as intensification, workload, demoralization and external attitude towards the prestige of teaching profession in Kazakhstan. In addition, in many cases it leads to the development of professional burnout.

The syndrome of professional burnout explains the decrease of emotional, psychic and physical wellbeing of a person, what further results in reduction of efficiency or self-efficacy and satisfaction with work and professional development [3, 4]. Thus, as it was mentioned in a research based on connection between managerial and psychological characteristics, which influence the syndrome of professional burnout of higher education professors, one of the most important factors of professional burnout is considered to be organizational characteristics, which can strengthen or weaken the effect of professional stress. Furthermore, inconsistencies between mind and energy resources consuming on

the one hand, and moral and financial rewards on the other hand, can be those characteristics, which determine teaching profession as being effected by professional burnout.

Literature review and definitions of Professional Burnout

There are many definitions of “professional burnout” made by different researchers, in particular related to teaching profession. According to Freudenberger burnout is “a state of mental and physical exhaustion caused by one’s professional life”. Therefore, when a teacher is burned out, he/she becomes ineffective towards professional objectives and actions. Hence, the way to professional burnout is closely connected with the emotional one, i.e. when the teacher protects him/herself from the negative effect of the working environment, he/she voluntary or reflexively blocks the emotions out both positive and negative [5].

Chirico (2016) defined professional burnout as a loss of motivation to work because of over delegated duties, dissatisfaction with working conditions and emotional depletion [6]. Whereas, Maslach, Schaufeli & Leiter (2001) stated that burnout is not a loss of creative potential or reaction on being bored, but it is the problem, which is based on professional stress and negative relationship with colleagues. Thus, professional burnout includes physical and emotional depletions, which lead to the low self-evaluation and negative attitude towards work [7].

To summarize all the above mentioned definitions, it is necessary to create the unique definition of professional burnout in terms of teaching profession in particular, which will correspond to Kazakhstani context. Thus, after literature review and reflection on the situation at schools, concerning teacher burnout, the created definition sounds as follows: “Teacher professional burnout is the emotional state based on the features of 3D’s (depersonalization, deprofessionalization and demoralization), which are the results of intensification, workload and accountability, and lead to emotional depletion and loss of motivation to work”. Therefore, this work will present the analysis on professional burnout in terms of teaching profession so far in the Kazakhstani

context. In addition, all the the specifics of 3D's will be justified in details in this work.

Kazakhstani context

In compliance with Kazakhstani context, there have been already conducted several researches which analyzed the situation on professional burnout of teachers, and suggested some decisions based on this problem. [8, 9, 10]. Thus, Jakupov and Madaliyeva (2010) in their study “Style peculiarities of self-regulation of teachers with a different degree of emotional burnout” (“Stilevye ossobennosti samoregulyatsii pedagogov s raznoi stepenjuy emotsionalnogo vygoraniya”) stated that 39% of Kazakhstani teachers are emotionally burned out. However, it is important to mention, that this number of teachers was identified before the admission of a new reform initiative in education sphere, and it is necessary to conduct a new research in this sphere [8].

In 2014 Kazakhstani neuropathologist Raushan Karimova, a doctor and professor of psychology, completed the research based on study of the psycho-emotional state of teachers in Almaty. The research was conducted on the basis of the scientific and technical laboratory of preventive suicidology at the Kazakh National Pedagogical University named after Abai, and investigated the bioelectrical activity of the brain and the diagnosis of emotional burnout, as well as the level of anxiety and stress resistance. In accordance with the study, the more experienced the teachers are, the more professionally burned out they are, meanwhile the beginning teachers experience low resistance to stress [9].

In compliance with the conclusions made by Doctor Karimova, professional burnout comes because of the excess of the pedagogical load. Teachers' energy resources simply cannot cope with the amount of work that teachers have everyday at school [9]. Moreover, intensification and accountability are aggravated with underestimation of teachers' work. Furthermore, as in the most post-Soviet Central Asia countries, such as

Kyrgyzstan and Tajikistan, Kazakhstani teachers still implement such educational phenomena as vospitaniye (students' upbringing) and klassnoe rukovodstvo (class tutoring), “but with much or less support from the state” [11]. In addition, teachers in Kazakhstan always participate involuntary and obligatory in different local events, for example, subbotnik (cleaning of the territory) or different meetings, however, as in Kyrgyzstan they are not paid for this work [13]. Thus, according to literature review, many teachers in Kazakhstan are underpaid and overworked, they have to experience and implement continuous educational reforms and conduct their works as multitasks [12]. Eventually, professional burnout results in quitting from school and leaving teaching profession forever.

Method

Due to conducted analysis of already existed studies and opinions on the issue of professional burnout of Kazakhstani teachers, I decided to conduct a small scale empirical study, including the elements of a sequential exploratory design [14], i.e. I conducted short conversations and surveys to investigate the real situation, concerning the issue of teacher burnout in one school of Kostanay region. The data was collected through making a survey via SurveyMonkey.com. Survey questions were sent to colleagues, and they were asked to take part in this research anonymously. Concerning the conducted conversations, they were partially similar to semi-structured interviews, some questions were prepared in advance in order to investigate the level of professional burnout. As a sample I chose nine teachers in accordance with such criterion as working experience (three teachers with more than 20 years of experience, three teachers with the experience between 5 and 10 years, and three teachers with less than 5 years of experience or so-called beginning teachers). All these teachers responded the survey questions, and three teachers were selected randomly from each working experience group to lead a conversation. In addition, all participants were warned about the issue of this study and were guaranteed anonymity of their responds.

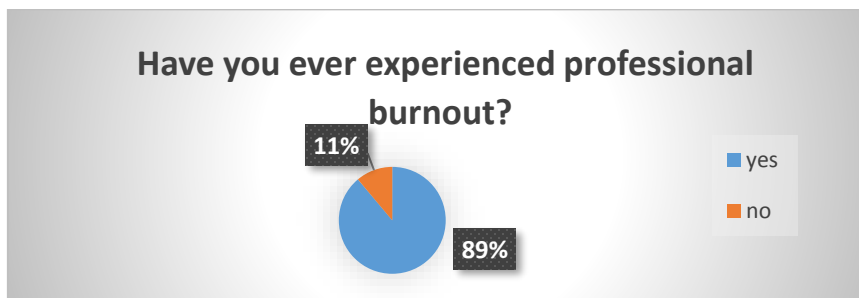
Data analysis

Collected data was analyzed according to steps for qualitative research [14]. Firstly, all responds of the survey were sorted. Secondly, all notes, made during the conversations were reread to get the general idea. So, the position of participants was analyzed concerning the studied issue. Thirdly, all obtained data was interpreted, and findings were presented in compliance with this interpretation.

Findings

The conducted survey consisted of five questions. Later on the led conversations with three teachers from each experience group were based on the obtained results from the survey, what helped me interpret the collected data and the studied issue concerning professional burnout in general. The results of the survey showed that 89% of participants felt or had ever experienced professional burnout. (Pic.1). Consequently, eight out of nine participants experienced professional burnout. Thus, only one beginning teacher did not experience burnout, but she said that there were a lot of stressful situations during her first year of work.

Pic.1 The percentage of burnout among teachers in one school of Kostanay region

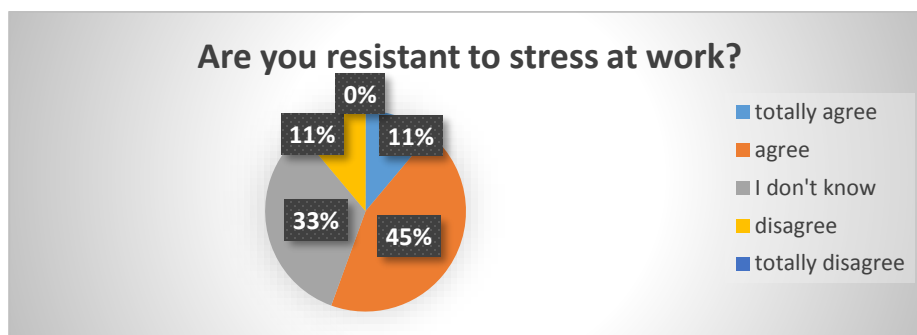

During conversation I asked teachers about what could influence teacher professional burnout. All three teachers said, that they are demanded a lot, and to cope with everything on time they have to be multi-taskers, if they do not want to stay at work after the working day ends or do not want to take work home. Therefore, in accordance with the new educational reforms, a lot of time is devoted for preparing lesson plans and formative assessment tasks, teachers must

arrange extra-lessons and pass many reports, concerning every action to every deputy principal, this paperwork takes too much time, as a result both accountability and pressure make a negative effect on teacher efficacy.

In the second question it was necessary to identify the level of stress resistance. According to the obtained results, a bit more than a half of participants could say, that they are stress-resistant (56%), which indicates that professional stress is one of the influential factors of burnout. (Pic.2). In compliance with the years of working experience, those teachers who have more years of experience are more stress resistant, teachers with less than five years of experience are more prone to stress. The results of the survey coincide with the results obtained by doctor Karimova in 2014 [9].

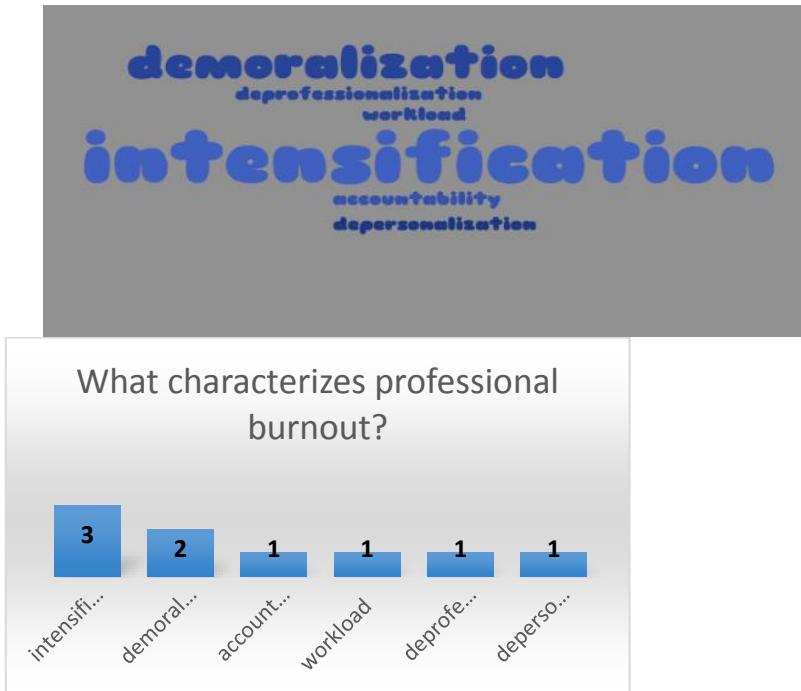
Pic.2 The level of stress resistance

During conversation teachers said that work stress often results in their professional burnout. Stress affects their health and happiness. Consequently, their daily routine often consists of isolation from their colleagues, and in many cases includes the interaction with students only, the result is depersonalization, which strengthens the risk for burnout [15].

In the third question teachers were asked to describe the phenomenon of professional burnout within one word only. The words were given in the brackets as the example, however, teachers could give their own variant if they wished. The responds were the next: intensification (3), demoralization (2), deprofessionalization (1), workload (1), accountability (1), deskilling (0), depersonalization (1), pressure (0). (Pic.3)

Pic.3 The main characteristic of professional burnout

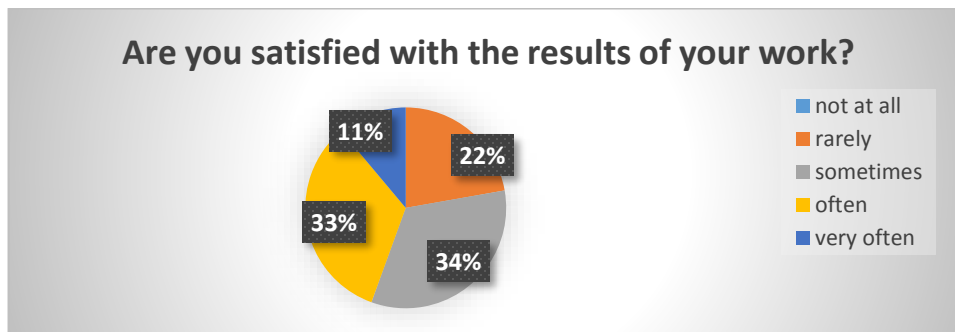

Thus, it could be concluded, that such phenomena as intensification and demoralization characterize teacher professional burnout more than others. It indicates that teachers are really overloaded with work and different duties to complete. Hence, teachers mentioned that their workload was both increased and intensified, what led to professional burnout. Consequently, they are tired and morally depleted. Moreover, the most number of school teachers are women, and while leading a conversation with them, teachers said that they came home without any wish to talk or do any chores, all what they wanted was to have a rest, but it was not always possible, because of some household duties.

Teachers by their own suggested, that to reduce intensification, they need to have one methodological day a week, when they could complete some extra work, which in most cases is a paperwork, a consequence of increased accountability. The second suggestion was to reduce the load of the school curriculum and supply teachers with two days off. Nowadays the most part of teachers in Kazakhstan have only one day off, which is Sunday, except of some private schools or primary grade teachers.

In the fourth questions teachers had to evaluate their satisfaction with the results of their work. In compliance with the obtained data only one third (33%) of teachers are happy with what they have. (Pic.4)

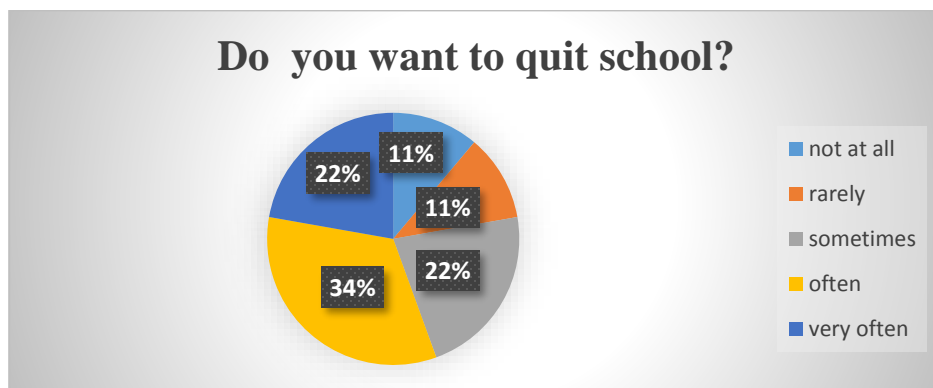
Pic.4 Satisfaction with the results of work

When I asked teachers to tell what influences their satisfaction with the work, the common responds were self-efficacy, level of their own professionalism and achievements of students. It explains why more than a half of participants rarely or only sometimes satisfied with the results of their work. One of the teachers said, that they are not satisfied with the results, because, they are more and more overloaded with work, but their voices are ignored. It means that policymakers while working on admitting reforms do not take into consideration teachers' opinions whether what they developed in reforms works at school or does not. Hence, teachers' involvement in reforms is minimal, and in more cases is just symbolic, what actually leads to deprofessionalization of teachers [11].

To conclude the survey, in the fifth question participants were asked about the wish to quit school. In compliance with the level of teachers' burnout it was surprising to obtain these results. According to the percentage more than a half (56%) of respondents want to quit school, and 22% of the participants sometimes think about quitting.

During conversation, teachers stated that all the negative aspects such as demoralization, deprofessionalization and depersonalization under the influence of intensification, accountability and workload prevent not only their desire, but the desire of pre-service or beginning teachers to work at school. The prestige of teaching profession decreased, and, on their perspectives, only such factor as teaching autonomy may help improve the situation [16].

Practical suggestions

- 1) It is necessary to establish Professional Teacher Unions or Committees, which will protect teachers' interests and be responsible for two things. Firstly, raising the awareness about tasks for teachers, in order to escape intensification and workload. Secondly, prevent unplanned interventions into the teaching activity made by other stakeholders of the educational process, for example, parents and administrators. It will support teachers' autonomy. Under the planned interventions I understand teacher-parent meetings and observations of lessons, when teachers are informed about them in advance.
- 2) The additional research is necessary to compare differences and similarities concerning teachers' work in Kazakhstan and other countries. This research will help analyze the current situation in terms of teachers' workload and intensification and identify the areas of improvement to prevent teacher professional burnout.
- 3) It is necessary to educate psychologists, who will specialize in the sphere of teachers' support. Every school must have such psychologist in school staff, who

will help teachers in extra situations. In addition, it is necessary to establish free psychological call-centers on the level of Ministry of Education.

Conclusion

To conclude, the results of this small empirical study showed that teachers in Kazakhstan despite their working experience are prone to professional burnout, because of a big amount of workload and intensification. However, the conducted survey showed that less experienced teachers more often become the “victims” of burnout. Furthermore, the most part of teachers are demoralized, and even want to quit school. All these aspects lead teachers, especially beginning teachers, to feel stress, which further can result in deprofessionalization and depersonalization. To improve the situation, it is considered to apply teachers’ voices while developing any reform [10], and leave more space for creativity, rather than bureaucratic accountability [17].

Concerning the limitations of this study, I am also a teacher and in many cases I do agree with the words of the participants, that is why I may mislead some interpretations. Moreover, sometimes the participants were too emotional, because they wanted their voices to be heard, as a results not all collected data could be taken as the objective one. Therefore, as a basic suggestion, it is necessary to conduct more research, based on the issue of professional burnout.

References

1. State Program of Education Development for 2011-2020. (2011). Retrieved from <http://control.edu.gov.kz/ru/gosudarstvennaya-programma-razvitiya-obrazovaniya-na-2011-2020-gody>
2. Kussainov, A. K. (2003). The Problems of Development of Modern Education in Kazakhstan in the context of Pedagogy Science and Culture. International Research and Practice Conference: The Integration of Science and Practice in conditions of Global Educational System (p. 537). Almaty, Kazakhstan
3. Day, C. (2002). School reform and transition in teacher professionalism and identity. International Journal of Educational Research ELSEVIER, 37 (2002), 677-692. doi:10.1016/S0883-0355(03)0065-X

4. Hagreaves, A. (1994). Changing teachers, changing times. London: Falmer Press.
5. Freudenberger, H.J. (1974), "Staff burnout", Journal of Social Issues, 30, 159-65.
6. Chirico, F. (2016). Job Stress Models for Predicting Burnout Syndrome. Ann Ist Super Sanito, 52, 3rd ser., 443-456. doi:10.4415/ANN_16_03_17
7. Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. In S. T. Fiske, D. L. Schachter & C. Zahn-Waxer (Eds.), Annual Review of Psychology, 53, 397-422.
8. Jakupov, S. M., & Madaliyeva, Z. B. (2010). Stilevye osobennosti samoregulyatsii pedagogov s raznoi stepenju emotsionalnogo vygoraniya. Vestnik KazNU, 35, 4th ser., 3-6.
9. Karimova R. (2014). Kazhastanskіe uchitelya emotsionalno istocsheny. Vestnik KazNU, 25, 2nd ser., 29-34.
10. Mynbayeva, A. K. (n.d.). Professionalnye defirmatsii pedagogov: Podhody i diagnostika v Kazhastane. Otkrytaya Shkola, 122, 1st ser., 8-14.
11. Teleshaliyev, N. (2013). "Leave me alone – simply let me teach" An exploration of teacher professionalism in Kyrgyzstan. European Education, 45 (22), 51 – 74. doi: 10.2753/EUE1056 – 4934450203
12. Teleshaliyev, N. (ECER) (2014). Teachers with a Capital 'T' in Kyrgyzstan: moral purpose, self-efficacy and resilience. Changing teacher professionalism through support for teacher leadership in Europe and beyond. ECER, Porto.
13. Shamatov, D. (2005). Beginning teachers' professional socialisation in Post-Soviet Kyrgyzstan: Challenges and coping strategies. Ph.D. diss., University of Toronto.
14. Creswell J. (2014). Research design: Quantitative, Qualitative and Mixed methods approaches. SAGE Publications.
15. Farber, B. A. (1998). Tailoring treatment strategies for different types of burnout. Paper presented at the Annual Convention of the American Psychological Association, 106th, San Francisco California, August 14-18. ED 424 517

16. Easthope, C., & Easthope, G. (2000). Intensification, Extension and Complexity of Teachers' Workload. *British Journal of Sociology of Education*, 21(1), 43-58. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/1393358>
17. Gur, B.S. (2014). Deskillling of Teachers: The Case of Turkey. *Educational Consultancy and Research Center*, 14(3), 887-904. doi: 10.12738/estp.2014.3.2116

Как использование методики CLIL способствует развитию навыка письменной академической речи у учащихся 7 В класса на уроках всемирной истории?

*Хайдарова Айгерим Мейрамовна
Учитель всемирной истории*

Назарбаев Интеллектуальная школа физико-математического направления г. Костанай.

Аңдатпа

Іс-әрекеттегі зерттеу тақырыбы 7-сынып оқушыларында академиялық сөйлеуді дамытуға арналды. Мақалада оқушылардың академиялық жазу дағдыларын дамыту үшін пәндік кіріктірілген оқытудың тиімді әдістері мен әдістерін таңдау және қолдану мақсатталған зерттеу нәтижелері келтірілген. Жұмыстың нәтижесі - жазу дағдыларын дамытуға бағытталған CLIL құралдарын практикалық қолдану бойынша бірқатар ұсыныстар.

Кілт сөздер: CLIL әдістері, академиялық сөйлеу, академиялық жазу.

Аннотация

Тема Action Research была посвящена развитию академической речи у учащихся 7-х классов. В статье представлены результаты исследования в действии, целью которого был отбор и применение эффективных методов и приемов предметно-языкового интегрированного обучения для развития навыка академической письменной речи у учащихся. Итогом работы является ряд рекомендаций по практическому применению инструментов CLIL, направленных на развитие навыка письма.

Ключевые слова: инструменты CLIL, академическая речь, академическое письмо.

Annotation

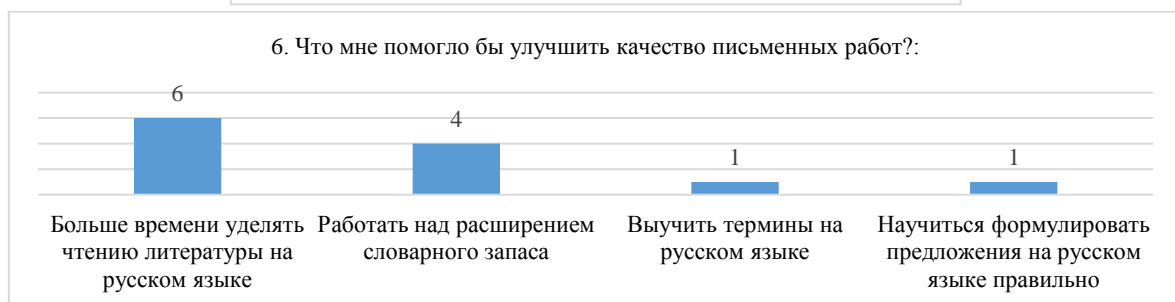
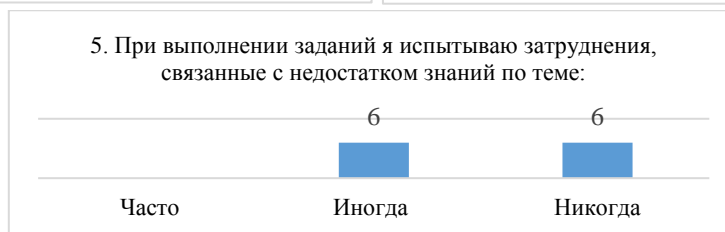
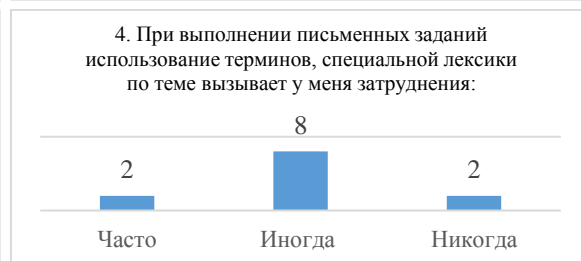
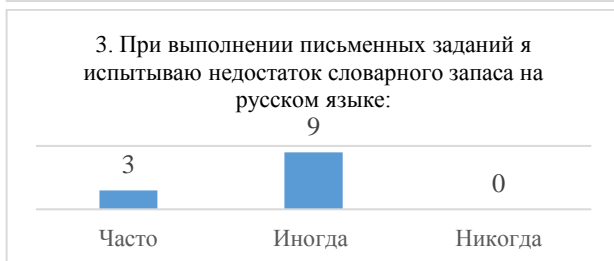
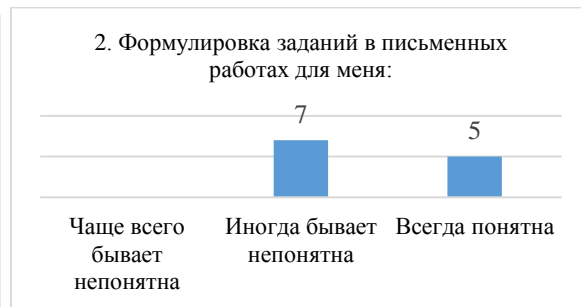
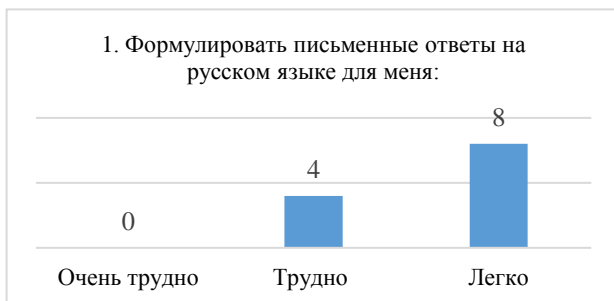
The theme of Action Research was devoted to the development of academic speech in students of 7th grade. The article presents the results of a study in action, the purpose of which was the selection and application of effective methods and techniques of subject-language integrated learning for the development of academic writing skills in students. The result of the work is a series of recommendations on the practical application of CLIL tools aimed at developing writing skills.

Keywords: CLIL tools, academic speech, academic writing.

Предметно-языковое интегрированное обучение стало неотъемлемым элементом учебно-воспитательного процесса в Назарбаев Интеллектуальных школах. CLIL - термин, описывающий обучающие методики, где предметы преподаются на иностранных языках [1]. Принцип трехязычного обучения требует систематического использования инструментов CLIL, так как учащиеся находятся в условиях выполнения двуединой задачи: изучения предметного содержания и совершенствования всех навыков речевой деятельности [2]. Последнее является одним из важнейших условий для успешного обучения, однако было принято решение сфокусировать исследование на навыке письменной речи. Данное решение было обусловлено рядом причин. Во-первых, несмотря на то, что история является устным предметом, система оценивания требует выполнения письменных работ за разделы и четверть. Во-вторых, наблюдение за учащимися 7-х классов с государственным языком обучения, а также анализ письменных работ в начале учебного года показали, что, в целом, навыки речевой деятельности развиты на среднем уровне, а у отдельных учеников и вовсе имеются серьезные проблемы, связанные с формулированием устной и письменной речи на втором языке. Третью причину можно обозначить как наиболее долгосрочную, так как она связана с итоговой аттестацией в 12 классе. В течение последних трех учебных лет выпускники имеют возможность выбрать предмет «Всемирная история» в качестве дисциплины для сертификата ЕНТ. Экзамен в свою очередь предполагает написание эссе.

Вышеуказанные факторы стали основанием для проведения исследования в действии, целью которого был определен анализ инструментов предметно-языкового интегрированного обучения для развития навыка академического письма. В качестве задач исследования были сформулированы следующие: отбор методов и приемов CLIL для развития навыка академической письменной речи, применение на практике и оценка эффективности инструментов CLIL, направленных на развитие навыка письма. Для реализации поставленных целей и задач Action Research были выбраны следующие методы исследования: теоретический анализ литературы, относящейся к теме исследования в действии, наблюдение и анализ процесса учебной деятельности, проведение экспериментальной проверки практического применения ряда методов и приемов CLIL, анализ итогов учебной деятельности, анализ и статистическая обработка результатов исследования. На этапе теоретической подготовки и обзора литературы были рассмотрены предыдущие исследования. Так, была изучена статья «Развитие навыков академического письма по русскому языку как второму у учащихся через использование графических органайзеров по методу CLIL», написанная на основе одноименного исследования, проведенного учителем русского языка НИШ ХБН г. Алматы Омархановой А.К. (2020 г.) Такой же инструмент CLIL был применен учителем биологии НИШ ФМН г. Уральск Кудабоевой Г.А. (2017 г.) Оба учителя обосновывают эффективность использованного инструментария с точки зрения развития навыка академической письменной речи.

Для организации качественного сбора данных была проведена входная диагностика, включавшая анкетирование учащихся, беседу с учителем русского языка, работающим в данном классе, а также анализ результатов суммативного оценивания за раздел 7.1 В «Феодализм». Анкетирование включало 6 вопросов и было направлено на определение причин затруднений при выполнении письменных заданий.

Большинство учащихся утверждают, что формулировать письменные ответы на русском языке им легко, однако ответы на последующие вопросы доказывают, что значительная часть учеников испытывают трудности в понимании сути задания (формулировка), у большинства из них присутствует проблема, связанная с недостаточным словарным запасом и использованием специальной лексики и терминологии по предмету.

В ходе беседы с учителем русского языка было установлено, что учащиеся при выполнении письменных работ в основном испытывают трудности, связанные с ограниченным словарным запасом, а уровень выполнения заданий учитель оценивает как низкий. Анализ результатов СО

за раздел 7.1 В «Феодализм» также продемонстрировал низкий уровень развития навыка академической письменной речи. Средний балл составил 6,5 баллов из 10.

Таким образом, степень валидности данных можно оценить как высокую, потому как сам процесс сбора данных был построен на методе триангуляции [3], и различные источники информации подтвердили и дополнили друг друга.

Полученные данные легли в основу дальнейшей деятельности по отбору необходимых инструментов CLIL. Исходя из информации об основных причинах затруднений при выполнении письменных работ был составлен список инструментов ПЯИО: приемы «Информационный пробел», «Key words», «Незавершенные предложения», ПОПС-формула, а также использование вводных слов, слов для связи в предложениях [4] [5]. В первом полугодии было запланировано проведение двух уроков. В рамках первых уроков было отдано предпочтение приему «Информационный пробел», так как он наиболее прост и легок: учащимся необходимо было вставить пропущенные слова в тексте. Таким образом у учащихся получался развернутый ответ на вопрос о роли Жанны Д'Арк в Столетней войне, который одновременно явился образцом ответов на подобные вопросы. Похожее задание учащиеся выполняли на следующем уроке, освящая роль короля Людовика XI в создании централизованного государства во Франции. На данном уроке также был применен прием «Незавершенные предложения» на заключительном этапе урока.

Промежуточный анализ результатов практической деятельности учащихся на двух предыдущих уроках показал, что использование простых методов CLIL, не требующих больших усилий со стороны учащихся, помогает увидеть модели ответов, на которые можно ориентироваться в будущем при выполнении похожих заданий. Вместе с тем, учащиеся получили четкое представление о том, как должен выглядеть академический письменный ответ на вопрос. Еще один вывод, полученный в ходе исследования в рамках первого полугодия, гласит, что на уроке эффективнее использовать только один прием или метод, так как применение даже двух

приемов перегружает учащихся и отнимает довольно много времени на уроке.

Во втором полугодии было решено усложнить задачу для учащихся и применить методы и приемы, требующие самостоятельного формулирования части письменных ответов. Так, в рамках раздела 7.3 А «Абсолютизм на Западе и Востоке» были использованы приёмы «Key words», ПОПС-формула, а также учащимся предлагалось использовать вводные слова и «слова-связки». Особенность данного раздела заключается в проведении сравнительного анализа деятельности ряда абсолютных правителей в европейских и восточных монархиях. Поэтому учащимся было необходимо формулировать развернутые ответы, оценивая степень неограниченности власти данных правителей или, сравнивая их деятельность, обосновывая выбор наиболее абсолютного монарха. Во время рассмотрения особенностей правления отдельных монархов применялся прием «Key words». Анализ письменных ответов показал, что учащиеся, используя ключевые слова (термины, понятия и т.д.), испытывают трудности при «наполнении» ответов, которые преимущественно были сжатыми. Такая же тенденция наблюдалась и на заключительном уроке, когда ученики обосновывали свой выбор наиболее абсолютного монарха, используя формулу ПОПС. Учащиеся работали в группах и оценивали работы друг друга. Анализ работ и листов оценивания показал, что, с одной стороны, качество работ улучшилось, появилась логичность изложения, четкая структура, что в дальнейшем нашло отражение в результатах СО за 3 четверть. С другой стороны, учащиеся в недостаточной степени подробно обосновывают свое мнение аргументами.

3. Я считаю что Петр I был абсолютным монархом потому что его действия соответствовали всем признакам абсолютизма. У него была неограниченная власть, он получил титул императора Всероссийский. Петр I разделил Земскую думу, не собирав Земский собор, правил с помощью Сената. Он создал флот и регулярную армию. В России культ Петра, построили дворцовый комплекс Петергоф, много письменных документов, даров, каменья. Я считаю что поэтому он был абсолютнее всех.

Я считаю что Людовик XIV был более абсолютным монархом из всех, так как он являлся не просто абсолютным монархом, а (был того) символом, эталоном абсолютной монархии. Именно ему подражали европейские короли, строили замки и дворцы, народности, версали, он стал автором знаменитой фразы "Государство - это я!". Людовик XIV имел право самостоятельно издавать законы, ограничивать власть церкви, был и имел собственную единую армию, его законы были едины для всех. Петр I подражал ему, Тохтаев Кзасу не имел высшего титула, а Юли и Длу Ви!

Петр I бол более абсолютным монархом. По-
тому что у Петра Великого были все общие
признаки абсолютной монархии. получил
титлы первого Императора Всероссийского. Петр I
создал флот и регулярную армию. Он создал
судание государственных законов, обяза-
тельных для всех, например он приказал всем
носить короткую европейскую одежду и сбросить

бороды. Он ограничил власть церкви и создал
новый орган для этого - синод. Он построил
дворцовый комплекс Петергоф по образу Вер-
саля. У него власть была более абсолютная
Уродовина XIV, потому что я считаю то что он
мог более уверенней в своих правлении. По ходу
у этого я думаю в ввогу то что Петр I
бол более абсолютным монархом.

Таким образом, результаты наблюдения за учащимися, анализ письменных работ позволили сделать окончательные выводы относительно степени успешности реализации задач исследования. Во-первых, в ходе исследования удалось проанализировать ряд инструментов CLIL на предмет эффективности для развития навыка письма и выделить таковые. Во-вторых, в процессе исследования удалось улучшить качество письменных ответов, что доказывает сравнительный анализ результатов СО за 1 и 3 четверти, продемонстрировавший повышение среднего балла за суммативное оценивание. Тем не менее остались неразрешенными некоторые трудности: ограниченный словарный запас у учащихся, несоблюдение грамматических норм. По итогам исследования были составлены следующие практические рекомендации:

1. Для развития навыка академической письменной речи следует систематически использовать методы и приемы, направленные на расширение словарного запаса, использование ключевой лексики по теме.
2. Необходимо применять инструменты, направленные на формирование четких структур при изложении письменного ответа.
3. Для преодоления трудностей, связанных с применением грамматических правил при формулировании письменных ответов следует организовать совместную работу с учителями русского языка: планировать интегрированные письменные задания, предоставлять темы по истории для написания эссе, статей или других письменных работ по русскому языку и др.

Подводя итог, хочется отметить, что речь является одним из самых важных компонентов жизнедеятельности человека. Речь – важный фактор социализации, необходимый для достижения успешности индивидом в

различных сферах, в том числе учебной деятельности. Поэтому важной задачей педагогов является организация работы по развитию навыков речевой деятельности на систематической основе.

Список использованной литературы

1. Усманова, З. Ф. Реализация технологии CLIL в условиях полилингвального обучения / З. Ф. Усманова, Т. В. Заяц, Г. Ж. Мукажанова// Филология и лингвистика в современном мире: материалы I Междунар. науч. конф. (г.Москва, июнь 2017 г.). — Москва: Буки-Веди, 2017. — С. 94-97. — URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/235/12596/> (дата обращения: 13.05.2020).
2. Ball Phil, Kelly Keith, Clegg John. Putting CLIL into Practice. Oxford University Press. - 2017. — 334 с.
3. Кошарная Г.Б., Кошарный В.П. Триангуляция как способ обеспечения валидности результатов эмпирического исследования//Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. - 2016. - №2 (38). - С.120-121.
4. Liz Dale, Wibo van der Es, Rosie Tanner. CLIL skills. Expertisecentrum mvt. – 2010. – 256 с.
5. Dale Liz, Tanner Rosie. CLIL activities. Cambridge University Press. - 2012. – 268 с.

Насколько эффективно использование таблицы FFLA стратегии (PBL) - проблемно-ориентированного обучения для развития исследовательских и коммуникативных компетентностей учащихся?

---

*Мунарбаева Дариха Абсаматовна, учитель-эксперт
биологии,*

*Башенова Несибели Казакбаевна, учитель-модератор
биологии, Шажанбаева Сауле Ермагамбетовна, учитель-
модератор биологии*

*Назарбаев Интеллектуальной школы
химико-биологического направления г.Кызылорда*

Аннотация

В этом исследовании рассматриваются пути внедрения проблемно-ориентированного обучения (PBL) в школьной практике для развития исследовательских и коммуникативных компетентностей учащихся, а именно один из его подходов - самостоятельную работу с таблицей FFLA, которая мотивирует их к самостоятельному исследованию проблемы по цели обучения и нахождению самостоятельных путей решения этой проблемы, а не получению готовых знаний.

В исследовании, отражается использование педагогами предложений и методик ученых по внедрению в школьной практике PBL- как системного подхода в образовательном процессе, развивающего исследовательские компетенции для самостоятельного овладения знаниями.

В ходе исследования, авторами анализируются и обсуждаются деятельность учащихся при выполнении заданий проблемного характера, результативность внедренной стратегии, анализируются и обсуждаются сравнительное качество знаний учащихся в экспериментальной и контрольной группах двух классов, делаются конкретные выводы и

рекомендации как для себя, так и для коллег для будущей педагогической практики.

Ключевые слова: развитие, исследовательский, коммуникативный, навык, компетентность.

Аннотация

Бұл зерттеуде оқушылардың зерттеушілік және коммуникативтік құзыреттіліктерін дамыту үшін проблемалық бағдарланған оқытудың (PBL) FILA кестесі мен өзіндік зерттеушілік жұмыс жасау тәсілдері қарастырылған. Аталған тәсіл оқушыларды өз бетінше тәуелсіз оқуға, проблемалық мәселені өз бетінше зерттеп, шешуге ынталандырады, дайын білімді алудан гөрі оларды мәселені шешу жолдарын іздестіруге бағыттайды.

Зерттеу аясында, PBL-ды мектеп практикасына, білім беру үдерісіне жүйелі әдіс ретінде оқудың өзіндік құзіреттілігін дамыта отырып енгізу үшін, ғалымдардың ұсыныстары мен пікірлері зерделеніп, қарастырылғаны көрсетілген.

Зерттеуде авторлар проблемалық сипаттағы тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың оқудағы іс-әрекеттерін, жүзеге асырылған стратегияның тиімділігін талдап- талқылаған. Екі сыныптың бақылауға алынған топтарындағы оқушылардың білім сапасын салыстырмалы қарастырып, нәтижесін сипаттаған. Сондай-ақ, болашақта өздері үшін де, әріптестері үшін де, нақты тұжырымдар мен ұсыныстарды қарастырған.

Кілт сөздер: даму, зерттеу, коммуникативтік, дағды, құзыреттілік.

Annotation

This study discusses ways to introduce problem-oriented learning (PBL) in school practice to develop students' research and communication competencies, namely one of its approaches is independent work with the FILA table, which motivates them to independently study the problem for the purpose of learning and finding independent ways to solve this problem, rather than getting ready-made knowledge.

The study reflects the use by teachers of the proposals and methods of scientists to introduce PBL - in school practice as a systematic approach in the educational process, developing research competencies for self-mastery of knowledge.

During the study, the authors analyze and discuss the activities of students in performing tasks of a problem nature, the effectiveness of the implemented strategy, analyze and discuss the comparative quality of knowledge of students in the experimental and control groups of two classes, draw specific conclusions and recommendations for both themselves and colleagues for the future teaching practice.

Key words: development, research, communication, skill, competence.

Цель исследования

Развить исследовательские и коммуникативные компетенции учащихся применяя стратегии PBL проблемно-ориентированного обучения.

Актуальность исследования

PBL (проблемно-ориентированное обучение) - это метод и способ обучения с акцентом на решение конкретных проблем. Исследование и решение этих проблем путем поиска и синтеза новых знаний. Учащийся анализирует проблему, ставит проблемные вопросы, поэтапно ищет ответы, на них, определяет и ставит гипотезу, исследует и решает её. По сравнению со старыми традиционными методами обучения, когда учитель активен в процессе, а ученик - пассивный слушатель, PBL мотивирует ребенка к самостоятельному исследованию проблемы и нахождению решения, а не получению готовых знаний.

Этот подход в обучении развивает познавательную активность, активизирует исследовательские компетенции всех учащихся, способствует развитию креативности сильных учащихся.

Задачи исследования

Применение таблицы FILA при исследовании и решении проблемных ситуационных задач и заданий учащимися.

Использование дифференцированного подхода в обучении.

Организация самостоятельных исследований учащихся в групповой деятельности для развития их коммуникативных компетенций.

Поиск, подбор и создание проблемных ситуационных задач, заданий высокого порядка для развития исследовательских компетенций учащихся в работе с таблицей FІLA.

Постоянное наблюдение и контроль за деятельностным процессом учащихся при решении проблемных ситуаций и задач.

Введение

«Желаешь быть в числе умных людей , спрашивай себя раз в день, раз в неделю, или хотя бы раз в месяц, как ты живешь? Сделал что –нибудь полезное, для своего образования?-назидал великий просветитель и мыслитель казахского народа Абай Кунанбаев.

Как тонко и достаточно доступно в этом назидании великий казахский мыслитель и поэт Абай Кунанбаев отобразил известное сейчас исследование практики в действии!

Ведь в эпоху обновления содержания образования Казахстана стал актуальным подход - исследование практики в действии- Action Research! И именно внедрение интегрированных образовательных программ в Назарбаев Интеллектуальные школы изменило подходы в преподавании и обучении, наметило пути к новым направлениям в обучении.

И перед современным учителем Назарбаев Интеллектуальных школ, как общеобразовательных школ, возникла жизненная необходимость изменения своей практики, её улучшения и совершенствования, использования новых подходов и форм работы в своей образовательной практике, где ожидаемым результатом является качество знаний учащихся и развитие их креативности.

Для достижения качественного обучения, которое предполагает и обязывает развитие критического, креативного мышления учащихся, развитие одаренности, исследовательских навыков учащихся, учитель должен быть вооружен разными методиками, подходами, приемами и стратегиями обучения, а для этого, он просто обязан исследовать свою практику, искать те слабые места, которые создают определенные

препятствия, и преграды для продвижения знаний учащихся. Именно поиск и нахождение таких проблемных зон и дальнейшие исследования и апробация стратегий или подходов для их преодоления лежат в основе исследования практики в действии – Action Research.

Каждый учащийся индивидуален в своем развитии и способностях, и к каждому нужен особый индивидуальный подход по пути совершенствования и развития, и этот аспект предполагает дифференцированный подход в обучении.

В то же время современное развивающее общество требует от современного человека коммуникативных взаимоотношений, умений работать в коллаборативной среде, оттачивая свои коммуникативные навыки. И именно учителю предстоит развивать эти качества личности на своих уроках.

Нам, учителям Интеллектуальных школ, создается возможность на современном этапе заниматься исследованием своей практики, исследовать свои проблемные зоны в обучении для их коррекции. Например, тот аспект, что наши учащиеся сдают внешние суммативные экзамены по формату МЭСК в 10 и 12 классах и часто затрудняются отвечать на открытые вопросы, которые требуют описаний, исследований и объяснений фактов, биологических механизмов, (например, механизмов действия гормонов или ферментов), затрудняются в анализе или оценке практических или лабораторных работ. Не всегда также учащиеся в процессе обучения бывают полностью вовлечены в процесс обучения на уроке.

Учитывая все эти затруднения учащихся, наша творческая группа учителей биологии, работающая в параллели 10 классов, решила исследовать этот аспект по подходу Action Research, определив исследовательский вопрос: «Насколько эффективно использование таблицы FFLA, стратегии (PBL) проблемно-ориентированного обучения для развития исследовательских и коммуникативных компетентностей учащихся?»

Мы выбрали для развития исследовательских и коммуникативных компетентностей как и креативности учащихся стратегию PBL проблемно-ориентированного обучения-стратегию групповой работы учащихся с

таблицей FIIA, поскольку, эта стратегия ведет учащихся к самостоятельному, групповому поиску информации, выдвижению гипотезы, постановке проблемных вопросов и обсуждению доказательных фактов, и все это будет происходить в групповой деятельности, а «мозговой штурм» на протяжении всего урока! Для того чтобы провести данное исследование, мы проводили и обзор литературы по вопросу своего исследования.

Побуждающий от проблемной ситуации диалог представляет собой сочетание приема создания проблемной ситуации и специальных вопросов, стимулирующих учеников к осознанию противоречия и формулированию учебной проблемы [4]

Савин-Баден мен Ховел Мейлжер (2004 г.), при построении методики проблемно-ориентированного обучения -PBL, Долманс и Шелен-Балендон (1997 г.), Баровс (1994 г.) предлагают следующее:

1. Освоение новых знаний с проблемным подходом;
2. Соответствие его с ожидаемой результативностью согласно программе обучения;
3. Адаптация учащихся к дополнительным знаниям;
4. Развитие мыслительной деятельности при решении проблемы;
5. Совершенствование интегрированного обучения;
6. Мотивация учащихся к самостоятельному исследованию и самостоятельному решению проблемы
7. Развитие интереса к изучаемому предмету

Осман & Мохамед Исмаил, 2013), (Fried-Бут, 2002), относят PBL к углубленной стратегии обучения как и другие ученые (Симпсон, 2011). И прослеживается общая нить в том, что PBL относится к личностно-ориентированной педагогике, который резонирует с принципами социально-конструктивистского обучения (Savery, 2006).

Таким образом, PBL можно считать языковой педагогикой, которая в общем смысле соотносится к философии, практике и методам обучения, расширяет возможности обучения.[16].

PBL (проблемно-ориентированное обучение) - это метод и способ обучения с акцентом на решение конкретных проблем. Исследование и

решение этих проблем путем анализа и синтеза новых знаний [3]. Учащиеся анализируют проблему, ставят проблемные вопросы, поэтапно ищут ответы, на них, определяют и ставят гипотезу, исследуют и решают её. По сравнению со старыми традиционными методами обучения, когда учитель активен в процессе, а ученик пассивный слушатель, PBL мотивирует учеников к самостоятельному исследованию проблемы и нахождению самостоятельного решения, а не получению готовых знаний. Ученик здесь тесно связан со знаниями, необходимыми освоению наперед самому и это способствует более глубокому её пониманию и усвоению. Одним словом, PBL - это системный подход в образовательном процессе развивающий жизненно важные навыки для самостоятельного овладения знаниями. Цель применения PBL - научить учащихся, как решать реальные, жизненные проблемы в будущем, применяя свои навыки исследования и решения проблемных задач. Проблемно-ориентированное обучение – это подход к обновленному обучению-интерактивному процессу. И желательно его использовать для определенного раздела, а не отдельных целей обучения урока. При внедрении PBL учащиеся находятся в центре внимания обучения, а учитель выступает в роли фасилитатора. В связи с этим мы решили использовать таблицу FILA проблемно-ориентированного обучения.

Таблица FILA проблемно-ориентированного обучения- PBL [2]

Факты Facts F	Идеи Ideas I	Изучение проблем Learning Issues L	План действий Action Plan A

Методология исследования

Поиск и обзор литературы и ресурсов по исследованию и к уроку по цели обучения был и для на самих думается очень полезным, мы нашли столько ресурсов для организации проблемного обучения на уроке и многие биологические задачи были с олимпиадным уровнем и это нас очень

порадовало, так как мы ожидали, что это создаст условия для развития более одаренных учащихся на уроке и послужит мотивацией для развития других, ведь именно в совместном обсуждении определенной поставленной проблемы будут развиваться и другие учащиеся, поддерживаемые более сильными. Учитель, наблюдая, направляет учащихся по правильному результативному пути, выполняя роль фасилитатора.

Возникшие вопросы по исследованию: «Насколько эффективно использование таблицы FILA стратегия (PBL) проблемно-ориентированного обучения для развития исследовательских и коммуникативных навыков учащихся?»:

1. Как сконструировать вопросы проблемного характера для развития исследовательских навыков согласно цели обучения урока?

2. Где можно найти ресурсы с проблемными ситуациями или вопросами?

3. Каким образом превратить пассивного обучающегося учащегося в активного деятельного участника процесса обучения?

4. Как оптимально организовать деятельность учащихся для самостоятельного освоения новой темы по цели обучения?

5. Какие виды оценивания деятельности учащихся будут наиболее привлекательны и полезны для учащихся при организации подобных уроков?

6. На каких этапах урока оптимальнее организовать обратную связь? И что мы ожидаем от организации обратной связи?

7. Какой вид рефлексии учащихся по окончании урока будет наиболее оптимальным?

8. Какова будет роль учителя при организации уроков по стратегии PBL проблемного обучения?

9. Как организовать обратную связь коллег по исследуемому вопросу?

10. Что мы можем рекомендовать себе и своим коллегам для продвижения профессионального развития по результатам нашего исследования?

Исследование и анализ фактических данных

Для проведения исследования мы выбрали 10 А класс. Провели диагностику учащихся по способностям, взяли соглашение родителей, провели беседу с другими учителями преподающими в этом классе, куратором экспериментального класса, психологами школы. Определили фокус-группы учащихся для наблюдения.

Методами исследования были:

Диагностика учащихся по способностям (помощь психологической службы школы);

Определение «фокус группы» учащихся (А, В, С);

Наблюдение на уроке (критический друг);

Анкетирование по опроснику;

Обратная связь;

Интервьюирование;

Фото этнография (фото процессов, доказательства, снятые с разрешения родителей);

Мониторинг количественных достижений учащихся: диаграммы, таблицы.

Критериями оценивания групповой деятельности (выдвигаются в обсуждении с учащимися) были выбраны следующие:

Учащиеся смогут:

-определить цель обучения урока;

-планировать свою совместную деятельность;

-определять гипотезу по исследуемому проблемному вопросу, изучать её для достижения цели;

-определять вопросы по исследуемой проблеме, исследовать их;

-выдвигать креативные идеи и анализировать её доказательную базу для достижения цели обучения;

-самооценивать свой вклад в групповой деятельности;

-взаимооценивать работу групп (давать обратную связь).

На первом уроке учащиеся исследовали нижеследующую проблемную ситуацию, когда шло обучение по разделу 10.2В Дыхание

10.2.1.1 объяснять механизм вдоха и выдоха:

Птицы могут летать на большой высоте, где млекопитающие практически не могут двигаться, например на высоте высоких гор, где людям требуются кислородные приборы [8]. С особенностями строения каких органов и какими физиологическими особенностями организма птиц вы можете связать эти преимущества птиц в отличие от млекопитающих?

Исследовательская работа учащихся в группе была отражена в таблице FILA (для читаемости предоставляется в печатном виде):

Факты Facts F	Идеи Ideas I	Изучение проблем Learning Issues L	План действий Action Plan A
1.Птицы могут летать на большой высоте 2.Млекопитающие на большой высоте практически не могут двигаться 3.Людям на большой высоте требуются кислородные приборы	1.У птиц существует «двойное дыхание» 2.У птиц имеется система воздушных мешков, пронизывающих тело птицы 3.Богатый кислородом воздух проходит через легкие и при вдохе, и при выдохе, причем в одном и том же направлении. 4.Птицы, по сравнению с млекопитающими, гипертоники. 5. Кровь по легочным капиллярам двигается в направлении, противоположном	1.Какие особенности строения имеет дыхательная система птиц? 2.Какое строение имеет кровеносная система птиц? 3.Как протекает кровь? 4.Благодаря чему птицы эффективнее извлекают кислород воздуха? 5.Что позволяет им двигаться в полете на большей высоте чем млекопитающим?	1.Применение предыдущих знаний 2.Поиск в альтернативных первоисточниках, учебниках биологии (Тейлор...) 3.Поиск в интернете 4.Обсуждение в группе 5.Диалог

	направлению движения воздуха. 6.Венозная кровь встречает те порции воздуха, которые уже прошли легкие и отдали большую часть кислорода. Но кислорода в этом воздухе все же больше, чем в венозной крови, и этот кислород поступает в кровь. 3.Принцип противотока, позволяет птицам эффективнее извлекать кислород из воздуха 4.На больших высотах это необходимо.		со специалиста ми 6.Просмотр видео 7.Повторное обсуждение в группе с доказательной базой/анализ и синтез 8.Подведение итогов исследования/ объяснение

Примеры проблемной ситуации, исследованных учащимися 10А класса в третьей и четвертой учебной четверти:

10.3С Закономерности наследственности и изменчивости, по цели обучения :

10.3.1.1 обосновывать цитологические основы моногибридного скрещивания. Оценивать значение анализирующего скрещивания

Создается для исследования учащихся проблемная ситуация: «Контрабандисты»:

В малом государстве Лисляндии на протяжении нескольких столетий занимались продажей лисиц. Это было основным экспортом и источником, составляющим экономики этого государства. Серебряная лисица особенно ценилась в этой стране. Этот вид лисицы считался национальным достоянием

страны. Поэтому таможенным законодательством страны вывоз за пределы страны этого вида был запрещен.

Контрабандисты, которые видимо хорошо изучали естественные науки в школе, часто обманывали таможенников. Они, не нарушая закон государства, продавали лисиц.

Как вы объясните эти уловки контрабандистов? Проведите исследование этой проблемы и обоснуйте свои ответы с доказательной базой [1].

Рис. Лисицы Лисляндии

Ниже приводится таблица, которую в процессе хода исследования заполняли учащиеся:

Факты Facts F	Идеи Ideas I	Изучение проблемы LearningIssues L	План действий Action Plan A

* В Лисляндии в течении нескольких столетий занимались продажей шкур лисиц *Мех экспортировался *Деньги от продажи меха лисиц использовались государством для поднятия экономики страны * Серебрянная лисица считалась национальным достоянием страны * Вывоз за пределы страны этого вида был запрещен. *Контрабандисты нашли уловки для вывоза серебрянной лисицы.	* Контробандисты покрасили мех лисицы *Контробандисты подкупили таможенников * Контрабандисты знают основы моногибридного скрещивания * Контрабандисты зная цитологические основы моногибридного скрещивания вывозили беременных гетерозиготных лисиц другого цвета у которых ожидается потомство с серебрянным окрасом. Контрабандисты зная цитологические основы	* Поиск в интернете литературы серебрянной лисице Поиск ответа на вопрос а как мы бы поступили на их месте/обсуждение *Решение задачи на моногибридное и анализирующее скрещивание *Чтобы пройти таможду нужно вывести гетерозиготные особи от первого поколения ,которые имеют рецесивный ген серебрянного окраса и за пределами страны их скрестить и получить потомство лис с	1.Применение предыдущих знаний 2.Поиск в альтернативных учебниках биологии (Тейлор...) 3.Поиск в интернете 4.Обсуждение в группе исходя из ЦО 5.Диалог со специалистами 6.Просмотр видео 7.Повторное обсуждение в группе с доказательной базой/анализ и синтез 8.Подведение итогов исследования : чтобы пройти таможду нужно вывести гетерозиготные особи которые имеют рецесивный ген

Контрабандисты видимо хорошо изучали естественные науки в школе	моногибридного скрещивания вывозили гетерозиготных лисиц первого поколения другого цвета. * Контрабандисты вывозили спермии и яйцеклетки лисиц с серебрянным окрасом.	серебряным мехом	серебрянного окраса и за пределами страны их скрестить и получить потомство лис с серебрянным мехом

Учащиеся на этом уроке активно и увлеченно работали над этим вопросом исследования, все были вовлечены в процесс обучения. Но только учащиеся фокуса «А» более продвинуты в учебе (60%) и 1 из фокуса В смогли высказать глубокие креативные идеи: «Зная цитологические основы моногибридного скрещивания контрабандисты вывозили беременных гетерозиготных лисиц другого цвета у которых ожидается потомство с серебрянным окрасом», «Контрабандисты вывозили спермии и яйцеклетки лисиц с серебрянным окрасом», «Контрабандисты зная цитологические основы моногибридного скрещивания вывозили гетерозиготных особей первого поколения другого цвета». Весь класс решал в группе задачи на

анализирующее срещивание и подводил итоги по их идее с доказательной базой по вопросу исследования (скаффолдинг).

Критериями оценивания были:

1. Заполнение таблицы FILA ;
2. Исследование и решение проблемной ситуации;
3. Работа в колоборативной среде обучения;
4. Правильно поставленная академическая речь и выступление;
5. Подтверждение идеи с доказательной базой.

Урок по разделу: 10.4В Экология и влияние человека на окружающую среду

и цели обучения: «10.4.1.4 объяснять последствия использования пестицидов, гербицидов, инсектицидов на окружающую среду и здоровье человека

При проведении этих уроков мы использовали заполнение таблицы FILA стратегия (PBL) проблемно-ориентированного обучения, с целью развития исследовательских компетенций и коммуникативных навыков учащихся. Вид деятельности учащихся –организация самостоятельной групповой деятельности проблемно-поискового характера:

Фрагменты урока в 10А классе по цели обучения: «10.3.2.1 объяснять последствия использования пестицидов, гербицидов, инсектицидов на окружающую среду и здоровье человека

Фото1-2. Учащиеся в процессе обсуждения и заполнения таблицы FILA в10А классе

Диаграмма1. СОР 10С (К)

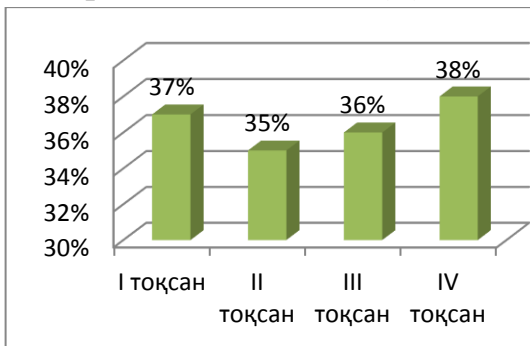
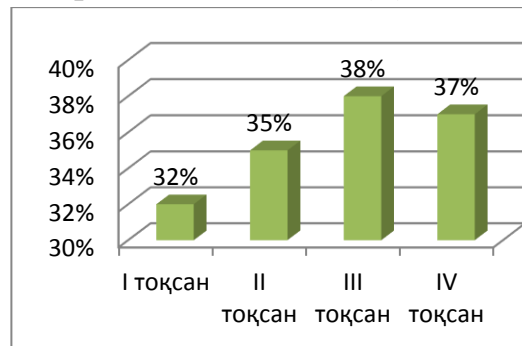

Диаграмма2. ВСО10С (К)

Анализ и обсуждение результатов исследования

До этого исследования в преподавании и обучении не применялись в групповой деятельности самостоятельный исследовательский поиск информации по новой теме в результате самостоятельной групповой деятельности с конкретной таблицей FILA, по исследованию, и решению проблемного вопроса учащимися.

Работа с таблицей FILA мотивировала учащихся к самостоятельной исследовательской деятельности и развивала креативность учащихся.

После проведенной обратной связи, интервью с учащимися и обсуждения проведенных уроков с учителями наблюдателями, которые были в роли критического друга, мониторинга достижений учащихся (СОР и СОЧ) в течении учебного года и сравнительным анализом успеваемости экспериментальной и контрольной группы учащихся в течении учебного года, мы были полностью согласны с исследованиями ученых (обзор литературы).

К концу учебного года мониторинг достижений учащихся показал, что Результаты итогового суммативного оценивания фокус-группы увеличились на 9%.

Результаты итогового суммативного оценивания контрольной группы были ниже на 6 %.

К концу учебного года 92,7% учащихся показали позитивное отношение к проблемному обучению

Успеваемость учащихся увеличилась на 7,3%.

Качество знаний 100 %

100% учащихся достигли всех целей обучения

Результативность PBL глазами учащихся (анкетирование, интервьюирование):

Несмотря на положительную динамику самообучаемости в процессе внедрения PBL анкетирование и обратная связь с учащимися показала следующее:

-7,3% учащихся продемонстрировали трудности работы в группе (стеснительность, недостаточность знаний, медлительность в принятии решений, сомнения в своих идеях);

-8,7% - в выборе стратегий для достижения поставленных целей и выдвижения идей;

-9 % - в предложении доказательных аргументов в поддержку идеи ;

-9,5% - испытывают трудности в экспертной оценке при взаимооценивании;

Это составило 34,5% от числа учащихся в обеих группах.

Учащиеся обеих групп класса продемонстрировали при обратной связи, что им всем нравится такая организация урока, и что это способствует пониманию и долговременному запоминанию учебного материала.

А 65,5 % учащихся продемонстрировали, что не испытывали особых затруднений и что им очень нравится такая организация деятельности на уроке, которая способствует поиску креативных идей и доказательных аргументов.

Данное исследование также направляет учителей к поиску и самостоятельному конструированию проблемных ситуаций по теме урока и цели обучения, а у учащихся развивает не только коммуникативные компетенции, но и следующие личностные качества:

-чувство ответственности за групповую деятельность и деятельность каждого;

-лидерские качества учащихся;

-создает мотивационные возможности для поиска и конструирования собственных проблемных ситуаций по цели обучения;

-создает условия для скаффолдинга между учащимися.

На основе анализа проведенного нами исследования, можно сделать следующие выводы и рекомендации:

1. Стратегия PBL проблемного обучения, выбранная в виде творческой исследовательской работы учащихся с таблицей FILA мотивирует учащихся на креативную и творческую деятельность и проходит в интерактивном режиме.

2. Групповая деятельность учащихся по исследовательской работе с таблицей FILA и нахождение учащихся в режиме постоянного поиска и активный «мозговой штурм» при обсуждении постановки вопросов по разрешению проблемной ситуации- очень привлекательны для учащихся и развивают их креативность и коммуникативные компетенции одновременно.

3.Взаимное обсуждение, взаимный анализ и синтез, поиск нестандартных решений оценка проблемной ситуации в групповой деятельности, вовлекают всех учащихся в процесс обучения и мотивируют учащихся к поиску новых идей и выводов- этим они познавательно-интересны для них.

4.По сравнению с обычными стандартными уроками, уроки, проведенные с использованием элементов проблемного обучения, активной исследовательской работой над таблицей FILA повышают познавательную активность, так как учащиеся заняты активным поиском нестандартных решений на протяжении всего урока и вовлечены в процесс самообучения,самокоррекции, саморегуляции и самооценки.

5.У отдельных учащихся проявились лидерские качества в процессе самообучения;

6.Учащиеся в процессе взаимооценивания достижений групповой деятельности по вопросам исследования, развивают свои академические знания, навыки исследования и решения проблемы, интерпретации результатов исследования.

7. У учащихся налицо ощущается в подобной организации их деятельности развитие и закрепление личностной концепции «Я» и

ответственной социальной позиции «МЫ» за взаимообучение, за само- и взаимооценивание.

8. Роль учителя как фасилитатора обеспечивающего успешную групповую коммуникацию, способствует продвижению знаний учащихся на уроке, организации обратной связи как между ним и учащимися в процессе обучения.

9. Организация деятельности учащихся при проблемном обучении, вследствие развития навыков высокого порядка, способствует повышению качества знаний.

10. На основе анализа и оценки качества уроков при проведенном исследовании, его результативности, и прогнозирования профессионального развития, творческая группа намечает себе следующие рекомендации:

-использовать стратегии PBL проблемного обучения FILA во всех классах как развивающее исследовательские и коммуникативные компетенции учащихся.

И исходя из анализа и оценки об эффективности проведенного исследования, для совершенствования профессионального развития коллег мы думаем, что наш небольшой вклад в профессиональное саморазвитие, будет способствовать в плане совершенствования и повышения профессионального мастерства других педагогов-коллег и рекомендуем использование стратегии PBL проблемного обучения FILA в учебном процессе -как мотивирующего подхода: на самостоятельную, креативную, творческую, исследовательскую деятельность учащихся.

Результатами же нашего исследования мы поделились в ходе семинаров и мастер-классов с учителями пилотных СШ №31 и ШОД №2 Мурагер, и других общеобразовательных школ Кызылординской области.

Фото5. Фрагменты обсуждений посещенных уроков с учителями ОШ Кызылординской области

Использованная литература

1. «Биолог анықтамалығы» Республикалық ғылыми - танымдық педагогикалық журнал 2013-2016 ж.ж.
2. Диаграмма FILA <https://epblgroup.wordpress.com/fila-chart>
3. И. Аксёнова, А. Жакибаева, «Процесс повышения самоэффективности учащихся через внедрения проблемно-ориентированного обучения (PBL)» Назарбаев Интеллектуальная школа Астана 27-28 октября 2016 г.
4. Мельникова Е.Л. Технология проблемного диалога: методы, формы, средства обучения. - М, 2010. - 132 с.
5. Мельникова Е.Н. Проблемно-диалогическое обучение: понятие, технология, предметная специфика. // Сб. программ/Под науч. ред. Д.И. Фельдштейна. -М: Баласс, 2010.
6. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. Директмедиа, 2010. - 392 с.
7. Проблемное обучение в Temasek Polytechnic, <http://maniarrasan.blogspot.com/2015/03/itson-13-march-2015>.
8. http://www.rusnauka.com/SND/Psihologia/8_pavjukova-kuchma.rtf.htm
9. Проблемное обучение (PBL). <https://www.tp.edu.sg/centres/learning-academy/pbl>
10. Тейлор Д., Грин Н., Стаут У., Биология т. 3.
11. Кровеносная система птиц и млекопитающих <https://biootvet.ru/zoology/blood1191>

12. Биология 0610 IGCSE <http://maxpapers.com/syllabus-materials/biology-0610-igcse>

Мультимедиа презентация как дифференцированный способ развития продуктивных языковых навыков у учащихся 7-х классов

Абуова Айгуль Талгаповна
учитель-модератор русского языка и литературы

Назарбаев Интеллектуальной школы
химико-биологического направления г.Кызылорда

Аннотация

«Мультимедиялық презентация 7-сынып оқушыларының сапалы тілдік дағдыларын дамытудың сараланған тәсілі ретінде» тақырыбындағы ғылыми-зерттеу жұмысы орыс тілін екінші тіл ретінде оқитын білім алушылардың оқу іс-әрекетін тиімді ұйымдастыруда мультимедиялық материалдарды қолдану тілдік дағдыларын дамытудың сараланған тәсілі бола алатындығын анықтауға бағытталған. Бұл зерттеу жұмысы мұғалімнің авторлық жеке цифрлық оқу-әдістемелік кешенін құруға бағытталған және орыс тілі мен әдебиеті мұғалімдеріне әдістемелік нұсқау ретінде ұсынылады.

Кілт сөздер: мультимедия, презентация, дағды, саралау, әдіс.

Аннотация

Исследовательская работа на тему «Мультимедиа презентация как дифференцированный способ развития продуктивных языковых навыков у учащихся 7-х классов» нацелена на выявление того, насколько будет эффективным организация учебной деятельности с использованием мультимедийного материала в качестве дифференцированного способа для развития продуктивных языковых навыков учащихся, для которых русский язык является вторым. Вместе с тем данное исследование направлено на создание учителем собственного цифрового учебно-методического

комплекса, который может быть рекомендован коллегам. Исследование представляет интерес учителей русского языка и литературы.

Ключевые слова: мультимедия, презентация, навык, дифференциация, метод.

Annotation

The research work on the topic "Multimedia Presentation as a Differentiated Way to develop Productive Language Skills of Grade 7 Students" aims to identify how effective it will be to organize educational activities using multimedia materials as a differentiated way to develop productive language skills of students for whom Russian is the second language. At the same time, this study is aimed at creating a teacher's own digital educational and methodological complex, which can be recommended to colleagues. The study presents the interest of the Russian language and literature teachers.

Key words: multimedia, presentation, skill, differentiation, method.

Вводная часть и новизна

Основной задачей предмета «Русский язык и литература» (Я2), как прописано в учебной программе, является формирование и развитие практического применения коммуникативных компетенций учащихся для подготовки к различным ситуациям общения с помощью соответствующих языковых средств [1]. Практическое применение коммуникативных компетенций учащихся предполагает, что у учащихся должны быть хорошо развиты продуктивные языковые навыки, к которым относятся говорение и письмо. Каждый из указанных навыков, согласно учебной программе, имеет несколько целей обучения, среди которых требуют большего внимания такие, как 7.П3. представлять информацию в виде иллюстраций, сюжетных рисунков, комиксов, в т. ч. с использованием ИКТ, 7.Г4. создавать высказывание (описание, повествование, рассуждение) с опорой на ключевые слова или план, 7.П5. писать эссе-повествование, эссе-описание (объем 80 - 100 слов) по теме/ картине. Достижение упомянутых целей обучения по

продуктивным языковым навыкам дают возможность учащимся развивать и совершенствовать способности к речевой коммуникации в устной и письменной формах.

Главным способом достижения вышеуказанных целей обучения в рамках данного исследования была выбрана работа по мультимедийным презентациям-шаблонам, что в свою очередь предполагает дифференцированный подход в обучении детей-визуалов и кинестетиков. Как известно, существует четыре канала восприятия информации: визуальный, аудиальный, кинестетический, дигитальный, среди которых преобладает число людей-визуалов (60% всего населения мира) [6]. Помимо этого, преобладание учащихся с указанными каналами восприятия стало понятно по результатам первого анкетирования [11].

Наряду с указанным необходимостью выбора подобного способа главным явилось и то, что предметная образовательная программа предписывает и компетентность в использовании информационно-коммуникационных технологий, включающее в себя умелое и творческое применение технологий для работы, досуга, и коммуникации, строящееся на базовых навыках использования ИКТ [3].

Кроме того, обоснованием для данного исследования явился и тот факт, что существует и необходимость в пополнении мультимедийного дидактического материала для проведения, организации учебной деятельности и визуализации обучения для облегчения восприятия и использования учебной информации, для максимальной реализации говорения – публичного выступления ученика перед одноклассниками, для чего необходимо изучить материал, выделить основное в коротких заметках на выносках, подготовить речь, написать эссе.

Вместе с тем немаловажным фактором применения названных шаблонов мультимедиа-презентаций с возможностью редактирования является и экономия времени, отведённого на урок либо на выполнение домашнего задания. Отсюда следует, что, не тратя драгоценное время на техническую часть, учащиеся могут больше сконцентрироваться на замысле истории, содержании устного выступления / эссе, а также на лексике по заданной теме.

Таким образом, аргументировав значимость данного исследования, необходимо было приступить к его осуществлению и разработать план [14] по практической реализации обсуждаемых идей.

Данные о методике и исследования

При проведении исследования было изучено большое количество учебно-методической литературы и интернет-ресурсов по рассматриваемой теме. В результате обзора было обнаружено, что поднятая исследовательская тема рассматривалась отдельно. То есть, отдельно исследовалась проблема, как улучшать, формировать продуктивные речевые навыки учащихся посредством различных методических приёмов (приводились задания, упражнения по развитию навыков говорения и письма), отдельно изучались вопросы, как использовать на уроках русского языка и литературы мультимедиа презентации, в данном случае стоит отметить, что рассматривались примеры использования презентаций в большей степени как демонстрационный материал информативного характера при изучении различных разделов русского языка, и, наконец, обособленно исследовалась проблема, как выявлять каналы восприятия информации у учащихся и учитывать при разработке дифференцированных заданий.

Основными источниками, раскрывающими теоретические основы явились учебные пособия Войтик Н. А. [2], Морозовой Н. В. [3] и презентационный материал (без указания автора) о приёмах по подготовке устного выступления [4]. Данные источники содержат необходимый теоретический материал, знакомящий с такими понятиями, как речевая компетентность, продуктивные речевые навыки, а также с отдельными методами и приёмами, направленными на развитие навыков говорения и письма.

При выборе методов исследования было рассмотрено несколько статей, но взяты за основу и отобраны информация и рекомендации из одной онлайн-статьи [5] и выбраны в качестве приоритетных методов исследования анкетирование и наблюдение. В ходе разработки вопросов для анкеты №1 [11] были использованы сведения об особенностях основных способов мировосприятия из статьи [6] и презентации [7].

Экспериментальная часть

Вопрос о том, как и насколько технологии мультимедиа смогут помочь организовать учебную деятельность для развития навыков говорения и письма, был рассмотрен на основе двух интернет-ресурсов, авторы которых, Губина Т. Н. [8] и Львова Н. В. [9], утверждают, что современное обучение невозможно представить без технологий мультимедиа, которая включает в себя совокупность компьютерных технологий, одновременно использующих несколько информационных сред: графику, текст, видео, фотографию, анимацию, звуковые эффекты, высококачественное звуковое сопровождение, то есть во всех известных сегодня формах.

Для использования презентаций в процессе учебной деятельности необходимо было создать презентации-шаблоны, чтобы, как было отмечено выше, учащиеся могли сосредоточиться на содержании и лексике устного выступления по навыку говорение и эссе по навыку письмо, а не на технической составляющей презентационного материала. В этом случае был отобран ресурс с шаблонами Microsoft [11], которые были адаптированы мной для разделов интегрированной учебной программы 7 класса по предмету «Русский язык и литература (Я2)».

В ходе исследования собственной практики предстояло ответить на ряд вопросов, среди которых основным являлся вопрос: насколько будет эффективным использование мультимедиа презентаций в качестве дифференцированного подхода для развития продуктивных языковых навыков у учащихся 7-х классов?

В дополнение к основному были подняты вспомогательные вопросы, как научить учащихся создавать устные высказывания на основе мультимедиа презентаций? каковы барьеры для развития навыков говорения и письма у учащихся с разными каналами восприятия? будут ли ИКТ-компетенции учащихся, их интересы к работе с мультимедийным дидактическим материалом способствовать овладению ими продуктивными видами речевой деятельности? усилит ли организация учебной деятельности с использованием презентаций-шаблонов мотивацию учащихся в улучшении навыков написания эссе?

Для того чтобы найти ответы на поставленные вопросы в ходе обзора литературы по вопросам исследования, одним из методов сбора данных было выбрано анкетирование, являющееся весьма продуктивным, документальным, гибким по возможностям получения и обработки информации письменным опросом. Из трёх типов анкеты выбор пал на смешанную анкету, особенностью которой является то, что в ней имеются элементы других двух типов анкеты, открытой и закрытой. Для сбора данных учащиеся прошли два опроса: анкетирование №1 [12], созданное в веб-сервисе Google Forms, проведено в начале исследования, анкетирование №2 [13], вопросы к которому были составлены и сформированы в приложении Microsoft Forms, было предложено учащимся для заполнения на заключительном этапе исследования.

Помимо указанного метода сбора информации, были выбраны такие инструменты исследования, как наблюдение, доказательная база: фото, распечатки ответов учащихся на вопросы тестов, скриншоты, диаграммы, скриншоты презентаций-шаблонов, эссе учащихся, аудиозаписи выступлений учащихся по собственным презентациям-шаблонам.

В данном исследовании использование презентаций-шаблонов было направлено на то, чтобы учащиеся по своему выбору, желанию могли бы выполнить задание и подготовить в том формате, в котором им интереснее, легче, удобнее работать. То есть, речь идёт об использовании мультимедиа в качестве инструмента дифференциации.

К примеру, при подготовке к устному выступлению и написанию эссе отдельные учащиеся редактировали, заполняли презентации-шаблоны по соответствующим темам раздела в рамках выполнения домашнего задания, а на уроках по собственным презентациям создавали устные высказывания, писали эссе.

Кроме того, образовательные мультимедиа были отобраны для решения проблемы названного исследования, чтобы повысить мотивацию учащихся, заинтересовать их, ведь мультимедиа обладает эмоциональным, зрелищным зарядом, даёт возможность наглядно и зрительно представлять информацию, что очень важно при работе с новым видео-поколением, легко впитывающим

знания через компьютерную культуру. Это дети, которые появились в то время, когда уже был развит интернет, для которых он является привычной средой обитания, ведь они родились и выросли, когда интернет уже стал влиятельным фактором в обществе.

В рамках настоящего исследования было проведено два анкетных опроса: первый [12] – на начальном этапе, второй [13] – на заключительном. Целью первого анкетирования являлось установление основных каналов восприятия информации учащихся и выявление предпочитаемых учениками средств визуализации для создания и использования при подготовке к устному выступлению и написанию эссе.

По результатам анкетирования можно сделать вывод о том, что учащихся, у которых ведущим является кинестетический канал восприятия информации, больше, в то время как процент учащихся с доминирующим аудиальным и визуальным каналами восприятия почти равный.

Также стал определяющим в выборе мультимедиа презентаций в качестве методического инструмента в ходе рассматриваемого исследования и тот факт, что по вопросам, какое средство визуализации чаще всего вы выбираете для использования при устном выступлении, в каком формате вам легче, удобнее, интереснее подготовить и представить информацию, какое средство визуализации чаще всего вы выбираете для использования при написании эссе, многие учащиеся выбрали презентацию.

Таким образом, результаты первого анкетирования [12] позволили согласиться с общепринятым мнением о том, что кинестетики - люди действия, это их способ восприятия мира, они по-другому просто ничего не понимают, для них важно, всё попробовать на практике, и поэтому дети-кинестетики лучше воспринимают тот материал, который был записан, практичная деятельность (конструирование, эксперимент) для них – наиболее продуктивная деятельность на уроке. В рамках исследуемой темы подобной практической деятельностью явилась работа по созданию презентаций по шаблонам.

Следующим шагом в реализации плана исследования была обозначена разработка мультимедийного материала в виде двенадцати презентаций-шаблонов по всем девяти разделам учебной программы седьмого класса [1].

Если говорить подробнее, каждая из презентаций содержит девять слайдов, на первых двух из которых прописаны цели урока, критерии оценивания, дескрипторы, задания для формативного оценивания, позволившие учащимся ясно понимать, что от них требуется для достижения целей обучения. На каждом слайде в презентациях по всем разделам программы снизу даны заметки с субзаданиями, даны изображения-стимулы по теме раздела / урока / домашнего задания, выноски для подписей и пометок к изображениям, опираясь на которые можно выступить с устным высказыванием, либо написать эссе.

Таким образом, разработанные презентации-шаблоны давали учащимся возможность выполнять домашние задания по цели 7.ПЗ, после чего на уроке с успехом использовали их для визуализации своих идей, описываемых лиц, предметов, событий и т. п.

В результате получилась, можно сказать, коллекция цифровых ученических творческих работ-презентаций, аудиозаписей с устными выступлениями и эссе.

Наконец, на заключительном этапе по работе над рассматриваемой темой прошло проведено второе анкетирование [13], целью которого было подведение итогов по использованию мультимедиа презентаций в качестве инструментария по развитию навыков письма и говорения по трём отобранным в рамках данного исследования целям обучения.

Итоги анкетного опроса №2 [13] показали, что учащиеся мотивированы, вовлечены, считают задания интересными и желают заниматься подобной деятельностью и в дальнейшем, в частности в следующем учебном году.

В ходе рассмотрения поднятых в настоящем исследовании вопросов и анализа собранных данных стало очевидным, что использование мультимедиа презентаций в качестве способа дифференциации, направленного на отработку навыков говорения и письма, оправдано.

Кроме того, на основе итогов двух проведённых анкетных опросов, заполненных презентаций по шаблонам, устных выступлений и эссе учащихся, подготовленных по данным из презентаций, написанных с использованием опорных записей из собственного мультимедийного материала, удалось выявить, что организация учебной деятельности с учётом ИКТ-компетенций учащихся, их интересов к работе с мультимедийным дидактическим материалом способствует овладению ими продуктивными видами речевой деятельности, усиливает мотивацию учащихся в улучшении навыков написания эссе, в целом, способствует повышению эффективности обучения.

Важными могут стать следующие рекомендации:

использовать рекомендованные презентации-шаблоны Microsoft [11] для создания по их структуре своих шаблонов, адаптированных в соответствии с темами разделов интегрированной программы и с учётом возрастных и индивидуальных особенностей учащихся;

применять созданные мультимедиа презентации-шаблоны для достижения отдельных целей, предполагающих работу с ИКТ и представление информации сплошного текста в формате несплошного текста на уроках и при выполнении домашнего задания;

практиковать использование мультимедийного материала в качестве дифференцированного способа обучения для развития продуктивных языковых навыков при подготовке к устному выступлению и написанию эссе.

Перечисленные рекомендации дают возможность реализации интегрированной образовательной программы, межпредметных связей; развитию навыков работы с ИКТ; организации проектной деятельности; развитию у учащихся навыков исследовательской деятельности, навыков подготовки презентаций для защиты своих проектов, исследований; дифференцированному подходу в обучении.

Выводы

По итогам рассматриваемого исследования можно сделать вывод, что к преимуществам использования мультимедийного материала относятся формирование навыков грамотного письма (грамматические ошибки

подчёркиваются); развитие креативности; мобильность, переносимость, тиражируемость мультимедийного материала, альтернатива бумажным рабочим тетрадям.

В добавление к вышеизложенному стоит отметить, что результатом данного исследования является и создание учителем собственного цифрового учебно-методического комплекса, который будет пополняться ежегодно и может быть рекомендован коллегам при наличии потребности.

Тем не менее, хотя мы и говорим о необходимости использования цифровых образовательных технологий, ИКТ, мультимедиа, во всём должна быть мера, целесообразность их применения в учебной деятельности.

Использованная литература

1. Образовательная программа АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» – NIS-Programme. Учебная программа по предмету «Русский язык и литература» (Я2). Основная школа (6-10 классы). стр. 5., 11, 19, 25, 26. АОО «Назарбаев интеллектуальные школы». Астана, 2018 г.
2. Войтик Н. В. «Речевая коммуникация». 2-е изд., пер. и доп. Учебное пособие для вузов. Издательство: Юрайт. Тюмень. Тюменский государственный университет. «Университеты России». Серия Год издания: 2020 г.
3. Морозова Н. В., Ряшенцева В. А. «Продуктивные виды речевой деятельности на уроках английского языка». [Электронный ресурс] – Сайт. Первое сентября. Открытый урок. – Режим доступа: <https://urok.1sept.ru/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/667934/>
4. Автор не указан. «Устное публичное выступление». [Электронный ресурс] – РРТ онлайн. – Режим доступа: <https://ppt-online.org/217801>, свободный – Загл. с веб-страницы.
5. Методы педагогических исследований: наблюдение, беседа, анкетирование, педагогический эксперимент и педагогическое тестирование. [Электронный ресурс] – Сайт Студенческая библиотека. – [2017-201?]. Режим доступа: <https://students-library.com/library/read/53743-metody-pedagogiceskih-issledovanij-nabludenie-beseda-anketirovanie->

- pedagogiceskij-eksperiment-i-pedagogiceskoe-testirovanie, свободный. – Загл. с веб-страницы.
6. «Три основных способа мировосприятия». [Электронный ресурс] – Сайт XFRESH.INFO. Режим доступа: <https://xfresh.info/samorazvitie/38-vizualy-audialy-i-kinestetiki>, свободный – Категория «Саморазвитие», с веб-страницы.
  7. Лебедева Е. Е. «Каналы восприятия информации». [Электронный ресурс] – Образовательный портал «Инфоурок». Режим доступа: <https://infourok.ru/prezentaciya-na-temukanali-vospriyatiya-3186132.html>, свободный. – Загл. с веб-страницы.
  8. Губина Т. Н. «Мультимедиа презентации как метод обучения». [Электронный ресурс] – Научный журнал «Молодой ученый». 2012. № 3 (38). С. 345-347. Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/38/4465/>, свободный – Загл. с веб-страницы.
  9. Львова Н. В. «Мультимедийная презентация как дидактическое средство и ее конструирование». [Электронный ресурс] – Сайт Открытый класс. Сетевые образовательные сообщества. –22.03.2010 г. – Режим доступа: <http://www.openclass.ru/node/106853>, свободный – Загл. с веб-страницы.
  10. Сидорова Л. В., Саланкова С. Е. «Образовательное мультимедиа и методические особенности обучения его разработке». Журнал «Современные проблемы науки и образования», № 2. Дата публикации 30.03.2017 г. Раздел «Педагогические науки».
  11. «Создайте больше, используя шаблоны Microsoft». [Электронный ресурс] – Microsoft Office. Бесплатные шаблоны. – Режим доступа: <https://templates.office.com/#categories>, свободный – Загл. с веб-страницы.
  12. Абуова А. Т. «Анкета №1. Как я выполняю задания?». [Электронный ресурс] – Google Forms. Электронный опрос. – Режим доступа: <https://forms.gle/Lmi3KWcgvJoosSYj9>, свободный. – Загл. с домашней страницы.
  13. Абуова А. Т. «Анкета №2. Как я выполнял (а) задания на основе презентаций-шаблонов?». [Электронный ресурс] – Microsoft Forms. Электронный опрос. – Режим доступа:

https://forms.office.com/Pages/ResponsePage.aspx?id=yVLbOR7jwkKAg3U1W3KN4_20AGKm6qZPsy-gM5rkGiJUN1QxS0hXNTZMM0tXSk5CNEs1RDZIVERSSy4u, свободный.
– Загл. с домашней страницы.

14. План по исследованию «Мультимедиа презентация как дифференцированный способ развития продуктивных языковых навыков у учащихся 7-х классов»
15. <https://docs.google.com/document/d/1C7vpfRAmhPd-1Ydu5yPCIIDtiI0XvggUdpOkNDARiYo/edit?usp=sharing>

Investigation of the positive influence of formative peer assessment on writing skills of 8th grade students

Akbota Mamadiyar, Serik Zhaiyrbayev

Nazarbayev Intellectual School of Chemistry and Biology
in Kyzylorda

Abstract

This paper endeavors to explain and describe the design and implementation of a pilot research project to improve the writing skills of 8th grade students at NIS Kyzylorda by introducing formative peer assessment as a learning technique. Therefore, one of the key intents of this paper is to reflect on changes made by the intervention of formative peer-assessment. Overall, the study shows a positive aspect in the students' writing works through using the peer assessment.

Key words: peer assessment, writing skill, formative assessment.

Аннотация

Бұл зерттеу жұмысы қ.Қызылорда НЗМ-нің 8-сынып оқушыларының формативті өзара бағалау үрдісін енгізу арқылы жазылым дағдыларын жетілдіру процесін сипаттайды және түсіндіреді. Демек, осы құжаттың негізгі мақсаттарының бірі өзара бағалаудың қалыптастыратын өзгерістерін көрсету болып табылады. Зерттеу әдісінің басты құралдары-сауалнама жүргізу, оқушылармен сұхбат өткізу, сондай-ақ жазбаша жұмыстарды талдау. Жалпы, жүргізілген зерттеу оқушылардың жазбаша жұмыстарына формативті өзара бағаланудың оң әсерін көрсетеді.

Кілт сөздер: өзара бағалау, жазылым дағдысы, формативті бағалау.

Аннотация

Данная исследовательская работа описывает и объясняет процесс совершенствования навыков письма учащихся 8-го класса НИШ ХБН г. Кызылорда путем внедрения формативного взаимооценивания сверстников одного класса. Следовательно, одним из ключевых целей настоящего

документа заключается в том, чтобы отразить изменения, внесенные вмешательством формирующей взаимной оценки. Главными инструментами метода исследования являются анкетирование, собеседование с учениками, а также анализ письменных работ. В целом, проведенное исследование показывает положительное влияние формативного взаимного оценивания на письменные работы учеников.

Ключевые слова: взаимное оценивание, навыки письма, формативное оценивание.

Introduction

The NIS graduates have to speak, write and read in their native language and fluently in two more foreign languages. English is one of the compulsory languages to learn. Therefore, towards the end of the study students have to take IELTS (International English Language Testing System) to measure their competency in English. Teachers constantly train students to enhance their skills to read, write, listen and speak in English language. However, students consistently get the lowest score in the writing section. Reflection from English language teachers is that students' written expression and grammar tends to be poor. Correspondingly this study attempts to involve students in distinguishing their own gaps in learning and improving their own writing skills through formative peer assessment.

Much of the research has described formative peer assessment as “a method of engaging students in the self-development of their own learning” [8]. The main intention of this project is to investigate whether peer assessment can contribute in the development of the writing skills of students within the school and evaluate the students' perception of formative peer assessment.

Leading research questions of study are following:

How can formative peer assessment positively influence the writing skills of students?

Does the training of students to assess each other help to develop their own writing skills?

What are students' perceptions of the use of formative peer assessment?

Literature Review

Project idea has derived from the conception that the implementation of formative peer assessment might be deemed as an important learning tool where students can be involved in development of self-regulated learning skills. Sadler (1989) and Black and Wiliam (1998) have a strong faith in peer assessment as a tool which can help students' self-development process. One of the significant aims of peer assessment is to help learners to support each other to framework their learning process, identify their strength and weaknesses, establish targets to enhance their knowledge and to develop individual and professional capabilities. A substantial characteristic of peer assessment is that it can be originated within or beyond the classroom and it also can accompany students during their life motivating them to develop "transferable skills" [5]. However, the most influential fact is that peer assessment might lead teachers, in collaboration with students, to analyse and measure assessment objectives, purposes, criteria and grading scales [5]. Consequently, this project intends to scrutinise the extent of effective merits and evaluate the change occurring in writing skills after the implementation of peer assessment.

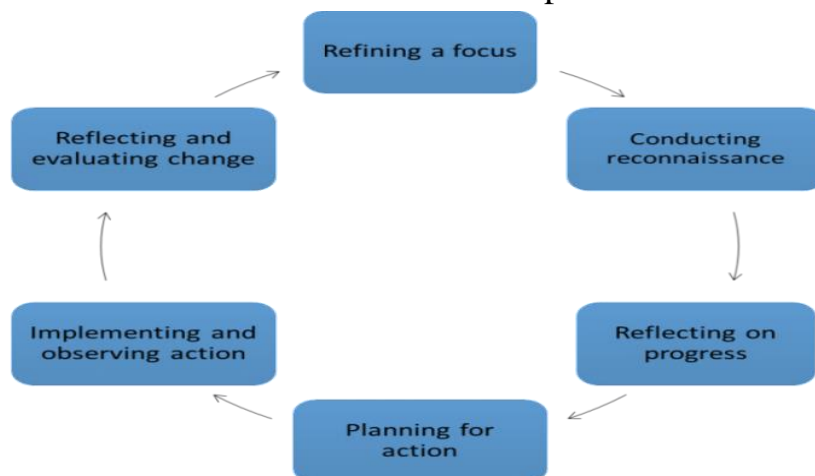
The main reason to choose this specific topic arose after reading a study of Keith Topping (2009) who described peer assessment as a students' disposition to review and give constructive criticism to their "equal-status" [5] classmates' work. He also talks about importance of careful planning of the peer assessment process. There is no denying that at the beginning students might feel uncomfortable to assess their peers' work, however, Topping (2009) suggests a clear outline to plan the whole procedure. It is the teacher's job to explain students that engaging in assessment process might improve their writing and motivate them to take responsibilities for their self-development process. Therefore, this project endeavors to enhance students' learning process considering the effectiveness of peer assessment as a method developing the writing skills of English language learners.

Methodology

Classroom-based action research is the relevant methodology to investigate the research questions of this project since the main prerequisites of it "to

understand, to evaluate and to change for improvement of some educational practices” [2].

Action research is the “cyclical iterative process” [6] of planning, acting, observing and reflecting upon activities. The intention of this paper is to evaluate the reflection of one cycle of action research (Picture1) adopted from Townsend’s (2013) work, which is the primary source in the design of this project. His “ideal” [6] cyclical model of action research consists of six phases.

Picture 1: Model of Action Research adapted from Townsend (2013)

The focus group of pilot research consists of ten 14-year-old 8th grade students. The designated class got the lowest grade in the writing section of internal summative tests amongst all 8 graders.

The cyclical nature of action research requires data reflection after the end of every phase. However, the basic data collection tools of this project are the questionnaire, students’ essays, the teacher’s diary and a semi-structured interview.

Students will circulate questionnaires with open-ended questions among students in “reflecting on progress” phase after understanding the structure and aim of this action research cycle for the exploratory purpose [7].

Teacher’s research diary, students’ primary written work and the essay written after the implementation of peer assessment strategy may serve as the data collection tool [4] to evaluate the level of the change.

A semi-structured interview will be conducted at the final phase of this action research cycle to evaluate the modification in students’ writing skills. The main aim of interview is to collect qualitative data to evaluate the level of change in students’

writing skills and to understand their perceptions of peer assessment as a learning technique.

Findings and Conclusion

The following is a demonstration of findings related to initial research questions.

How can formative peer assessment positively influence the writing skill of students?

According to the inferences, revealed the new technique positively. The change in their rewritten essay is not considerable; however, peer assessment stimulated them to use grammar and vocabulary books as it was suggested by the peers. They were motivated by first peer's feed forward; however, students still hesitate to judge classmate's work. It reflects words of Topping (2009) who says peer assessment requires constant training to contribute improvement in learning process of students.

Does the training of students to assess each other help to develop their own writing skills?

Most of the students shared the view about the benefits of reading their peers' work. It helped them to scrutinise their own work and generate new ideas. Shared essay criteria was useful for students to know what was anticipated from them and guided them to give recommendations for the further development to their classmates' essays. However, there is a requirement of frequent practice to teach students the difference of giving feedback and the suggestions for the future works.

What are students' perceptions of the use of formative peer assessment?

Students need more time, training and support to become adjusted to peer assessment. However, they do not deny that acquiring the skill of assessing their peer's work can enhance their self-confidence and motivate them to be more responsible for their own work. However, students were not used to the idea that their academic work can be judged by their peers; therefore, they possess apprehension to be over-criticised.

Scrutiny of every part of research commencing from philosophical approach to the analysis of the collected data facilitated to be aware about important and useful details that we have never paid attention in applying formative assessment

to improve students' writing skills. The acquired experience highlighted theoretical underpinning which will support us to plan the following work and to choose the appropriate formative assessment strategies to guide student learning. There is obvious evidence that students benefit from peer assessment and they require practice it often to fairly assess each other.

References

1. Black, P. J., and Wiliam, D. (1998) Inside the black box: Raising standards through classroom assessment. London: King's College London School of Education.
2. Costello, P. J. (2011) Effective action research: Developing reflective thinking and practice. Bloomsbury Publishing.
3. Sadler, D. R. (1989) Formative assessment and the design of instructional systems. *Instructional Science*, 18, 119-144.
4. Schmuck, R. A. (2006) Practical action research for change. Corwin Press.
5. Topping, K. (2009) Peer Assessment. *Theory Into Practice*, 48, 20-27.
6. Townsend, A. (2013) Action Research: The Challenges Of Changing And Researching Practice: The Challenges of Understanding and Changing Practice. McGraw-Hill Education (UK).
7. Tymms, P. (2012) Questionnaires. *Research methods and methodologies in education*, 231-239.
8. Vickerman, P. (2009) Student perspectives on formative peer assessment: An attempt to deepen learning?. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 34(2), 221-230.

Белсенді оқыту әдістерін қолдану арқылы 8 сынып оқушыларының білім сапасын қалай арттыруға болады?

---

*Ахметова Ботагоз Киргизбаевна, Беймбетов Калман
Жансаевич, Ижанова Жанат Окаповна, Сулейменова
Сандигуль Аширбековна*

*Қызылорда қаласындағы химия-биологиялық бағыттағы
Назарбаев Зияткерлік мектебінің математика пәні
мұғалімдері*

Аннотация

Бұл зерттеуде математикада қолданылған оқытудың белсенді әдіс-тәсілдері мен оқушы белсенділіктерін арттыратын оқыту стратегиялары қарастырылған. Оқыту үдерісінің әрбір кезеңінде жүргізілген бұл тәсілдер - оқушылардың жоғары ойлау мен зерттеу дағдыларын дамытып, ақыл-ой белсенділігін арттырудағы тиімділігін ұғынуға мүмкіндік берді. Оқушылардың ынталары артып, білім деңгейлерінің едәуір артқандығы нақты дәлелдермен көрсетілген.

Кілт сөздер: белсенді, әдістер, деңгей, білім, зерттеу.

Аннотация

В статье описаны результаты влияния использованных методов и приёмов. Применённые данные техники в процессе обучения способствовали развитию высокой мыслительной и исследовательской деятельности обучающихся. Результаты показали, что повысился интерес к предмету, уровень знаний и улучшились качественно навыки изучения математики.

Ключевые слова: активные, методы, уровень, знания, исследование.

Annotation

The article describes the effects of the methods and techniques used. Applied techniques in the learning process contributed to the development of high mental and research activities of students. The results showed that interest in the subject

and the level of knowledge increased and the skills of studying Mathematics improved qualitatively.

Key words: active, methods, level, knowledge, research.

Іс әрекеттегі зерттеу тақырыбын таңдаудың мақсаты

Белгілі педагог, әдіскер-математик П. М. Эрдниевтің «Барлық әдістеме есеп шығару әдістемесіне шоғырлану керек» деген сөзі бар. Математикада басты мақсатқа оқушы есеп шығару арқылы жетеді. Оқыту мен оқудағы озық әдістерді меңгермейінше оқушыларға сапалы білім беру мүмкін емес. Кіріктірілген білім беру бағдарламасын табысты жүзеге асыру үшін белсенді оқыту, командалық оқыту, пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту (CLIL), т.б. озық педагогикалық әдістерді қолдану талап етіледі[1]. 8-сынып пән мұғалімдерінің сабақты бірлесе жоспарлауының практикамызға енгеніне екінші оқу жылы болды. Сыныптардағы оқушылардың оқу үлгірімдері мен қабілеттерін зерттей отырып, сабақты жоспарлауда нені ескеру қажет, нені қалай үйрету қажет деген сұрақтар және жүргізілген сауалнама нәтижесі оқытудың белсенді әдіс-тәсілдерін қолдану қажеттілігін тудырды.

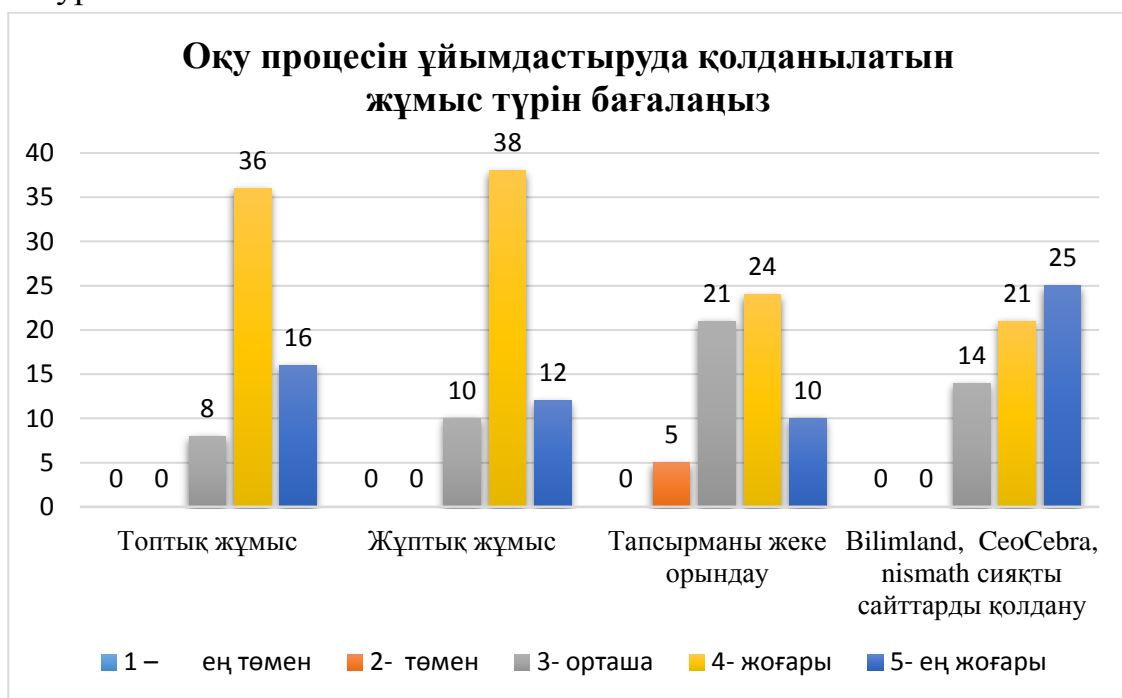
Зерттеуге дейінгі жүргізілген сауалнама нәтижесі

Мұғалім мен оқушының тұлғааралық қарым-қатынасының маңызы орасан зор. Ол күштерді біріктіруге, іс-әрекеттердің бір арнаға тоғысуы мен қатысушылардың бір-бірімен қарым-қатынасын нығайтуға үлкен ықпалын тигізеді. Рефлексия адамдар арасындағы қарым-қатынасты орнатудың маңызды құралы, өзінді ғана танып қоймай, басқа адамдардың да жан-дүниесін тануға мүмкіндік беретін механизм. «Оқушы үні» (Джин Роддок) теориясына негізделген оқу үдерісі туралы оқушылардың пікірін анықтау, оқушының «нақты» жеке тұлғасын, оның қабілеттерін, бейімділігін, бойындағы дарындылықты түсіну және мектептің саясаты мен тәжірибесін жетілдіру үшін оқушының пікірін есепке алу мақсатында 8-сынып оқушыларынан «**Оқу процесін ұйымдастыруда қолданылатын жұмыс түрлерін бағалау**» сауалнамасы алынды. Оқушылар сұрақтың әр нұсқасына 1-ден 5-ке дейінгі балл бойынша бағалап жауап берді (1-ең төмен, 5 – ең жоғары). Сауалнамаға 60 оқушы қатысты. Сауалнама нәтижесінде оқушылардың 50% -дан астамы сабақта топтық, жұптық жұмыс түрлерін

қолдануды жоғары бағалады. Тапсырманы жеке орындауға: 37% - орташа, 34% - жақсы деп баға берген, яғни жеке берілген тапсырмалардан қателесемін деп қорқатындар немесе өзіне сенімділігі төмен оқушылардың бар екені анықталды. (1-сурет)

Мұғалімдерден құралған шағын зерттеу тобында оқушыларының білім сапасын арттыру мақсатында оқу процесін ұйымдастыруда қолданылатын жұмыс түрлерін жетілдіру үшін белсенді оқыту әдістерін сабақтарымызда қолдану керектігін шештік.

1-сурет:

Дереккөздерге талдау

Әріптестермен бірге «Оқытудың сапасын арттыру үшін не істеу керек?» деген сұрақ төңірегінде кеңесіп, көптеген әдебиеттерге шолу жасалды. Белсенді оқыту дегеніміз не? Оның қандай түрлері бар? Белсенді оқытудың әдістерін оқу үдерісінің қай кезеңінде қолданған тиімді? Оқытудың белсенді әдістерін оқу процесінде қандай формаларда жүргіземіз? -осы сұрақтар төңірегінде әріптестермен бірлескен зерттеу жұмыстары жүргізілді.

Белсенді оқыту – бұл танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың ерекше формасы, оқушылардың бірлескен іс-әрекеті түрінде жүзеге асатын таным

тәсілі, онда барлық қатысушылар бір-бірімен өзара әрекеттеседі, ақпарат алмасады, мәселелерді бірге шешеді, жағдаяттарды модельдейді, басқалардың іс-әрекеті мен өзіндік мінез-құлқын бағалайды, проблеманы шешу үшін, ынтымақтастық атмосферасында жұмыс жүргізіледі[4]. Белсенді оқыту кезінде оқушылар барлық оқу үдерісіне толық қатысады. Сонымен бірге, әрбір оқушының проблеманы шешуге өзара әрекеттесуіне, өз пікірін білдіруіне, өз ойын ашық айтуға жағдай жасалады. Оқушылардың дағдысы дамиды, оқу-тәрбие процесінде белсенділігі артады. (2-сурет) Сонымен **белсенді оқыту дегеніміз** - оқушыларда ақыл-ой әрекетін оятатын, креативтілікті, «білу», «түсіну», «қолдану», «анализ», «синтез», «бағалау» күзіреттілігін қалыптастыратын педагогикалық әдістер мен тәсілдер жиынтығы.

Оқытудың белсенді әдістеріне оқу процесін ұйымдастырудың келесі формалары жатады:

Оқу материалын әр түрлі нұсқада әзірлеу (жеке сабақтар, қашықтықтан оқыту, топтық және жеке, ұжымдық жұмыстар);

Оқытушы мен оқушылардың белсенді өзара әрекеті (диалогтық режим);
Демонстрациялық тарату материалдарын, мультимедиялық презентациялар, әртүрлі бағдарламалардың бейне жазбаларын пайдалану: bilimland, т.б.

Оқыту моделін нақты өмірмен байланыстыра отырып, әртүрлі рольдік ойындарды ұйымдастыру [4].

2- сурет. Белсенді оқыту моделінің артықшылықтары[4]

Зерттеу барысында қолданылған әдіс-тәсілдерге шолу

«Миға шабуыл» әдісін 20-ғасырдың 30-жылдары америкалық ғалымы А. Обсорман негіздеген. Бұл әдіс топтарда креативтілікті ынталандыруға арналған, мәселені жедел шешу әдісі боп табылады. Бұл әдіс арқылы мәселені шешу түрлі идеялар тақтаға немесе парақшаға жазу арқылы «Идеялар банкіне» топтастырылады. Оларға анализ жасалып, келіссөздер жасалады. Бұл әдісті сабақтың басында жаңа тақырыпты меңгеру алдында қолданған тиімді.

Белсенді оқыту әдісінің бірі – **модерация технологиясы**. Бұл оқыту технологиясы 1970 жылдары Германияда дүниеге келген. Бұл технология негізінде сыныптағы оқушыларды процеске қатыстыра отырып, олардың өз тәжірибелері негізінде проблеманы анықтауы және оны шешуге бірлесе жұмыс жасауы жатыр.

Белсенді оқыту әдістерінің құрылымының ажырамас бөлігі дидактикалық ойындар боп табылады. В.А. Сухомлинский «Ойын барысында баланың алдында әлем ашылады, жеке тұлғаның қабілеттері дамиды. Ойынсыз ақыл-ойдың толыққанды дамуы мүмкін емес. Ойын -

ізденімпаздық пен қызығушылықтың отын жағатын - ұшқын»деп жазған. **Дидактикалық ойындар** қатарына имитациялық(еліктеу), басқару, зерттеу,іс-әрекетті ұйымдастыру, метафоралық, рөлдік, жобалау және т.б. жатады. Дидактикалық ойын барысында кездесуі мүмкін кейбір проблемалар:

Жеке қарым-қатынастың ойын әрекетінде көрініс табуы мүмкін;

Ойын барысындағы келіспеушілік нақты өмірде көрініс табуы мүмкін;

Мұғалімнің психологиялық тұрғыда бұрыс килігуі оқушыларда мәселе туындатуы мүмкін.

«**Микрофон**» стратегиясы - берілген сұрақ бойынша оқушының өз көзқарасын білдіруі. «Сұрақ-жауап» стратегиясымен үндеседі.

«**Бірлескен жоба**» стратегиясы - бір тақырыптағы әртүрлі тапсырмаларды әр топта орындайды.

«**Галерея**» стратегиясы – оқушы білімін жинақтау үшін жеке жұмыс жүргізуде қолданылады.

«**Автобус аялдамасы**» -оқушылардың бірін-бірі оқытуына арналған стратегия. Оқушылар тапсырмаларды алып, оқу маршруттары бойынша тапсырмаларды жеке орындайды.

Интернеттік технологияның дамуы белсенді оқыту әдістерін кеңейтуге мүміндік беруде. Онлайн тест жұмыстары, ойын программалары мұғалім мен оқушының арасында жылдам ақпарат алуға көмектеседі. Кеңінен таралған «**Математикалық лото**», «**Kahoot**» дидактикалық ойын тапсырмаларын алдын-ала шеберлікпен ұйымдастыра отырып, мұғалім ол тапсырманың әр қырын басқара білуі шарт. Сабақтың басында өткен сабақты қайталау ретінде қолданғанда тиімді.

«**Ойлан, жұптас, бөліс**» – оқушыларға қандай да болмасын сұрақ, тапсырма берілгеннен кейін оларды тыңғылықты орындауға бағытталған тәсіл. Тақтада сұрақ, тапсырма жазылғаннан кейін әрбір оқушы жекеше өз ойлары мен пікірін берілген уақыт ішінде (2-3 минут) қағазға түсіреді. Содан кейін оқушы жұбымен жазғанын 3 – 4 минут талқылайды, пікірлеседі. 2-3 жұпқа өз пікірлерін бүкіл сыныпқа жариялауын сұрауға болады.

«**Алдын ала берілген атаулар**» – жаңа сабақ барысында жаңа тақырып бойынша тақтаға бірнеше атау (математикалық терминдер) жазып қойып

(3-4 атау), оқушыларға олардың мағынасы, мазмұны және өзара қатынасы мен байланысы туралы ойлауын сұраймыз. Бұл жұмысты оқушылар жеке жұппен немесе шағын топ ішінде ауызша, жазбаша орындайды. Содан кейін бірнеше оқушының ойы мен пікірін тыңдауға болады.

Тәжірибелік кезең

Зерттеу барысында жүргізілген «**Квадраттық функция және оның графигі**» тақырыбындағы алғашқы сабақтың оқу мақсаты: 8.5.1.5 $y = ax^2 + bx + c, a \neq 0$ квадраттық функциясының a, b, c коэффициенттері мен оның графигінің координаттық жазықтықта орналасуы арасындағы байланыстарды орнатады.

Сабақ оқу мақсатымен таныстырылып, оқушылардан осы сабақтан қандай нәтиже күтетіндері туралы сұрақ қоюдан басталды. Өткен сабақ пен жаңа тақырыптың арасындағы өзара байланысы «**Kahoot**» дидактикалық ойын тапсырмасымен ұсынылды. Әр оқушыға берілген планшеттерге алдын ала әзірленген тест тапсырмалары көрсетілді. Тапсырмада параболаның төбесінің координталарын табу, берілген графикке сәйкес функцияны табу, керісінше формуласына қарай сәйкес графигін табу сияқты жеті сұрақ берілді. Бұл тапсырма оқушылардың өткен сабақтағы білімдерін еске түсіріп, бүгінгі сабақпен байланысын көрсетті және уақытты тиімді пайдаланумен қатар, әр оқушының тест сұрақтарына қаншалықты деңгейде жауап бере алғандығын анықтауға мүмкіндік берді. Тапсырманың соңында оқушылар өздерін өзі бағалай отырып, өздерінің қателерін түсіне алды. Әрі қарай сыныпты онлайн режимінде үш топқа бөліп, әр топқа зерттеу есебі ұсынылды.

Зерттеу есебі: $y = ax^2 + bx + c$ формуладағы коэффициенттердің біреуінің өзгеруі функцияның графигіне қалай әсер ететінін зерттеу үшін, үш топқа үш түрлі графиктер берілді. Тапсырманы орындап, оқушылар өз қорытындыларын, мына түрдегі тірек конспектіге жазды. Сабақты бекіту мақсатында жеке жұмыс жүргізілді. Әр оқушыға a, b, c коэффициенттері мен D дискриминанттың таңбасын анықтау үшін бірнеше парабола суреттері бар таратпалар үлестірілді. Оқушыда уақытпен жұмыс жасау дағдысын қалыптастыру мақсатында таймер уақыты көрсетілді. Берілген 8

тапсырманың 6-уына – 1 оқушы, 7-уіне 5 оқушы, 8-іне 4 оқушы дұрыс жауап берді.

Сабақтағы ұтымды іс-әрекеттер: «Kahoot» дидактикалық ойыны оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып, зейінін ашты. Топтық жұмыс барысында оқушыларда Блум таксономиясының деңгейлері бойынша дағдылар қалыптасты, яғни жаңа ұғымдарды білді, берілген тапсырманы түсініп, орындап, талдау жүргізілді, өз жұмыстарын конспектілеп, қорытынды жасай алды. Оқушылардың өзін-өзі және топты бағалауы кезінде жауапкершілікті сезіну, шынайы көзқарастарды қалыптастыру құндылықтары арта түсті. Өз бетімен жеке жұмыс жасауда, олардың өзіндік білім алу дағдысы көрініс тапты.

Жетілдіруді қажет ететін іс-әрекеттер: уақытпен жұмыс жасау, яғни оқу үдерісінің әр бөліміне белгіленген уақыттан ауытқулар орын алды. Сонымен қатар, мұғалім мен оқушы арасындағы диалогтық пікірталастар аз көрінді, оқушылардың бір - біріне сұрақ қоюы тек жабық сұрақтармен шектелді.

8-сыныпта «Квадраттық функцияның көмегімен қолданбалы есептер шығару» тақырыбын оқып үйренуде оқу мақсатындағы негізгі термин мен кілт сөздерді барынша айқындау үшін сабақтың бастапқы кезеңінде оқушыларға таратпа материалдар ұсынылды, ондағы суреттерге байланысты оқушыларда академиялық тілде айтылым дағдысын дамыту ұйымдастырылды. Таратпа материалда параболаның архитектурада, көпірлерде қолданысы және геометриялық фигура шаршы мен дөңгелек ауданының формулалары, тебілген футбол добы, вoleyбол добын сеткаға лақтыру, парашютшілер, қозғалыс графигі бейнеленген. Әр оқушыға суретке қарап, өз ойын қысқа математикалық терминдермен жеткізуге мүмкіндік берілді. Диалогтық оқыту бойынша, мұғалім мен оқушылар арасында пікірталасулар көрініс тапты: 1-оқушы жауабы: «Архитектурада парабола қолданысының гармониялық үйлесім мен әдемілік бере отырып, ғимарат құрылысының беріктігі мен сенімділігі боп қызмет етуін алсақ, неше ғасырдан бергі сақталған мықты ғимараттардың бүгіні мен келер ұрпаққа қызмет ететіндігі парабола арқылы жасалынған». 2-оқушы: «Арка тәріздес форманың геометриялық әсемдік бере отырып, жоғары салмақтағы

деформацияға механикалық жағынан төзімділігі үшін көпір құрылысында кеңінен қолданылған парабола қисығы екенін білдім», 3- оқушы: «футбол алаңындағы допты тепкен кездегі, вoleyболшының допты сеткаға салу кезіндегі доп траекториясының квадраттық функцияның графигі- тармағы төмен бағытталған парабола арқылы бейнелетіндігі». 4-оқушы: «шаршы мен дөңгелектің ауданының формуласы $y = ax^2$ квадраттық функцияның мысалы болады», 5-оқушы: «тең үдемелі қозғалатын дененің жүрген жолы $s = \frac{at^2}{2} + v_0t + s_0$ формуласы, жоғары қарай лақтырылған дененің биіктігі мен қозғалыс уақыты арасындағы тәуелділік $h = h_0 + v_0t - \frac{gt^2}{2}$ формуласы квадраттық функция. Парабола физика заңдарымен де байланысты» Бұл диалогтық оқыту жаңа тақырыптың өмірмен етене байланыстылығын түсінуге жол ашады.

Жаңа тақырыпты оқып үйрену үшін «**Бірлескен жоба**» стратегиясы қолданылды. Бір тақырып бойынша әр топқа екі түрлі тапсырма берілді. Мақсатымыз проблеманы шешу үшін бірлескен іс-әрекет арқылы алған білімдерін оқушылар ортада талдай алуы, олардың өз ойларын дәлелдей білуі және проблеманы бірлесіп шешуге ұмтылуы арқылы олардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, өздеріне сенімділікті ұялату, сол арқылы оқушының білім сапасын көтеру.

1-топқа берілген тапсырма: «Дене вертикальды түрде жоғары қарай v_0 (м/с-пен) бастапқы жылдамдықпен h_0 (м-мен) биіктіктен лақтырылды. t (с-пен) уақытына тәуелді h (м-мен) биіктік $h = -0,5gt^2 + v_0t + h_0$ формуласымен өрнектеледі. $h_0 = 20$, $v_0 = 15$, $g = 10$ жағдайы үшін h -тың t -ға тәуелділік графигін салындар. Осы есептерді шешуде топтардағы іс-әрекетті белсенді және танымдық етіп ұйымдастыру үшін, «**Жетекші сұрақтар әдісімен**» (сократтық әдіс) бірінші жалпы сұрақ қойылып, оған жауап алған соң, келесі сұрақты қойылып топтың жұмысына талдау жүргізілді:

- 1) Дене жоғары қарай қанша уақыт көтерілген?
- 2) Қанша уақыт ол төмен түскен?
- 3) Дене қандай ең жоғары биіктікке жетті?
- 4) Неше секундтан кейін ол жерге құлады?

5) Қанша уақыт аралығында дене 20 метрден жоғары болды?».

2-топқа сабақты өмірмен байланыстыру үшін таңдалған есеп мазмұны: «Ұзындығы 200 м қоршауды қолданып, жеміс бағына арналған тікбұрышты жер телімін бөліп алу қажет. Жер телімінің ауданы ең үлкен болуы үшін оның қабырғаларының ұзындығы қандай болуы керек?» деген проблемалық сұрақ қойылды. Бұл топқа нұсқаулық парақшалар таратылып, ондағы сұрақтар бойынша зерттеушілер білімдерін бір бағытта жинақтай алады. Қорытынды нәтижеге жеткенде оқушының бойында білу мен түсінуден басталған күзiреттiлiктер бағалау деңгейiне дейiнгi бар сатыны жүрiп өттi. Зерттеушi топтар өз iшiнде бiр шешiмге келiп, соңғы нәтиженi алғанымен, топтың жұмысын бағалаушы келесi топ болмақ. Ол топты «қарсылас» топ деп қабылдау арқылы оқушыда өз жұмысына, қорытындысына сыни көзбен қарау, өзге топтың пікірін қабылдай білу арқылы екі арадан ортақ шешім қабылдау дағдысы қалыптасты.

Зерттеу қорытындысы

Біздің бірлескен зерттеуіміздің қорытындысында оқу барысындағы қарым-қатынас кезінде оқушылардың мәселені қабылдау дәлдігі жоғары болатындығы байқалды, жұмыс жадыларының нәтижелілігі ұлғайды, интеллектуалдық және эмоционалдық жеке қасиеттері: зейiндерi ашылып, тұрақты болды, байқағыштық қасиеттері, серіктесінің іс-әрекетіне анализ жасай алуы дағдылары дамыды. Оқушылар өздері қорытындыға келіп, жаңа сабақты өткен сабақпен байланыстыра алды. Оқуға, ізденуге ынталары артып, бағдарламалық жабдықтарды қолдану дағдысы дамыды.

Зерттеудің сандық көрсеткішке - білім сапасына әсері қандай болды? Зерттеу қорытындысының сапалық көрсеткіштерін саралап өттік. Сандық мәліметтерді келтіре отырып, зерттеу жұмысының қорытындысы бойынша оқушылардың білім сапасындағы ілгері жылжуды көрдік. Бірлескен зерттеу жұмысы өз мәресіне жетті. Білім беруді ұйымдастыруда қолданылған белсенді оқыту әдістері оқушылардың көптеген оң дағдыларын қалыптастыра алды. 3-сурет:

Қорытынды және ұсыныс

Зерттеу нәтижесінде оқушылар белсенді ойлануына, практикалық әрекеттерді өз бетінше меңгеруіне қол жеткізді. Оқытудың белсенді әдістерін қолдану нәтижесінде олардың білімге деген қызығушылығы мен қабілеттерінің артуы байқала бастады. Белсенді оқуда білім, дағды және көзқарас деп аталатын оқудың негізгі үш саласын қамтыдық, оқудың бұл таксономиясын «оқу үдерісінің мақсаты» (Блум, 1956) деп санауға болады.

Белсенді оқыту әдістерін қолдану барысында оқушылар сабақты енжар тыңдамайтын болды. Бастапқыда оқушыларға қолдау көрсетіліп отырды, қазір олар өздігінен жұмыс істей бастады. Қазіргі заман оқушысы сыни ойланып, өзін-өзі бағалай алатын, алған білімін өмірде қолдана алатын жан-жақты тұлға болуы тиіс деп ойлаймыз. Белсенді оқыту әдістерін қолданып оқытуда мұғалім оқушыларға ақпарат көзі ретіндегі көмекші болады; мұғалімнің назары жеке оқушыда емес бірлескен іс-әрекет жасаушы топтардың жұмысын ынталандырушы, қозғаушы күш болуымен маңызды. Белсенді оқыту әдістерін қолдану оқушы бойында төтенше ойлауды, проблемалық жағдайды және одан шыға білуді, өзінше шешім қабылдау,

өзіндік көзқарас қалыптастырады, серіктесінің көзқарасын тыңдауды үйренеді, өзінің қарсыластарына толеранттылық көрсете отырып, ынтымақтастықта бірлесе жұмыс жасау, серіктестермен бірлесу сынды өмірлік құндылықтарды үйренеді. Ізгі ниетпен түсіністікпен бірлескен жұмыс жасауда қажетті такт қолдана біледі.

Математиканы оқытуда белсенді оқыту әдістерін қолдану ұсынылады. Әсіресе «топтық жұмыс» барысында оқушылардың тақырып туралы ойлауға, ойларын жазуға және сыныптастарымен талқылауға мүмкіндіктері пайда болды, қорытындысында олар талқылауға дайын болды. «Ойлан, жұптас, бөліс» стратегиясындағы пікір алмасу оқушылардың оқуына әсер етті, бір-біріне үйретуде оқушылар белсенді болды, өз өмірлерінен алынған тәжірибелерді талқылауды үйренді. «Математикалық лото», «Kahoot» сияқты интернеттік технологияларды қолдану барысында оқушылардың оқуға деген жауапкершілігі мен пәнге деген қызығушылығы артты.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» Дербес білім беру ұйымы оқушыларының оқу жетістіктерін критериалды бағалаудың жүйесін енгізу тұжырымдамасы / nis.edu.kz сайты.
2. Интерактивные методы, формы и средства обучения (методические рекомендации).
3. Элейн Уилсон. Іс –әрекеттегі зерттеу жүргізу жолдары.
4. Е. А. Карпенко, О. И. Райс. «Интерактивные технологии в обучении».
5. К.Өстеміров, А.Айтбаева. Қазіргі білім беру технологиялары. - А.,2006ж.
6. Оқыту мен оқудың белсенді әдістері. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015.
7. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015.
8. Еремина М.А. Научная статья на тему "ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ"
9. В.А.Сухомлинский «Сердце отдаю детям».

Тарихи концептілер арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту

*Абджалиев Нуркен Амитович, Зейнулла Айгүл Қонысбекқызы,
Уаисова Сандугаш Рустембековна*

*Қызылорда қаласындағы химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аннотация

Аталмыш зерттеу жұмысында 7-10 сыныпта оқытылатын тарих пәні сабақтарындағы тарихи концептілер арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту аспектілері қарастырылады.

Кілт сөздер: концептуалды білім, тарихи ойлау, тарихи концептілер, зерттеушілік дағды, себеп пен салдар, өзгерістер мен сабақтастық, дәлел.

Аннотация

В данной исследовательской работе рассматриваются аспекты развития исследовательских способностей учащихся через исторические концепты на уроках истории, изучаемых в 7-10 классах.

Ключевые слова: концептуальные знания, историческое мышление, исторические концепты, исследовательские навыки, причины и последствия, изменения и преемственность, аргументы.

Abstract

This study considers aspects of the development of students' research skills through historical concepts in the lessons of history taught in grades 7-10.

Key words: conceptual knowledge, historical thinking, historical concepts, research skills, causes and consequences, changes and continuity, arguments.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері: Қазақстан тарихы пәнін оқытуда концептуалды оқытудың ерекшеліктері мен әдіс-тәсілдерін қолдана отырып, оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын қалыптастырып, зерттеушілік қабілеттерін дамыту. Осы мақсатқа жету үшін мынадай міндеттер қойылды:

2018-2019 оқу жылында Білім беру бағдарламалар орталығы «Тарихи ойлау дағдыларын дамыту мақсатына орай концептілердің негізінде тапсырмалардың құрастырылуы мәселесі» атты жүргізілген мониторингтік зерттеумен танысып, тарихи концептілермен жұмыс жасаудағы қиындықтар мен кемшіліктерді айқындау;

Ғылыми түсініктемелерге шолу жасап, тарихи концепт» ұғымының мағынасы негізінде «концептуалды ойлау»ұғымынаөзіндік тұжырымдама беру;

Зерттеуші шетелдік және орыс ғалымдарының еңбектерін зерделеп, педогогикада концептуалды оқытудың маңызын теориялық тұрғыда саралау;

Тарих пәні оқытуда өзгеріс пен сабақтастық, себеп және салдар, дәйек, ұқсастық пен айырмашылық, маңыздылық және интерпретация концептілеріне негізделген әдіс-тәсілдер мен тапсырмаларды қолданып, сабақ процесін ұйымдастыру;

Сабақ үдерісінде оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға бағытталған тарихи концептілерге негізделіп құрастырылған әдіс-тәсілдер мен тапсырмалардың тиімді әрі тиімсіз тұстарын айқындап, зерттеу жұмысына қорытынды жасап, жариялау.

Зерттеудің өзектілігі

Қазақстан тарихы оқу бағдарламасының ерекшелігінің бірі - оқушылардың әртүрлі дереккөзеді қолданып, өздігінен білім ала отырып, пән мазмұнын меңгеру болып табылады. Сондықтанда сыни ойлауға бағытталған тарихи мәселелерді шешуде оқушылардың тарихи ойлау мен зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру сабақ үдерісінде үздіксіз көрініс табуы керек. Бұл жағдайда тарихи концептілерге негізделген әдіс-тәсілдер мен тапсырмалардың қолжетімді болуы және оқушылардың ой-өрісін дамытып, зерттеушілік қабілеттеріне ықпал етуі зерттеудің өзектелігін баяндайды.

XXI ғасырдағы білім берудің маңызды парадигмаларының бірі- тарих пәнін тарихи концептілер арқылы оқыту болып табылады. Шет тілдер сөздігінде концепт «conceptus» сөзі латын тілінен «ой, түсінік» дегенді білдірсе[1], үлкен ағылшынша-орысша сөздікте концепт «concept» сөзінің

мағынасы «ұғым, идея, жалпы түсінік» дегенді білдіреді деп келтірілген[2]. Демек, концепт мағынасын тарихи мазмұнмен ұштастыратын болсақ, оқушылар тарихи оқиғалар мен құбылыстарды оқып, біліп, түсініп қана қоймай, оны тереңінен зерделеп, талдау жүргізіп, өзіндік көзқарастар жүйесін қалыптастыру. Яғни, оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Жұмыстың жаңалығы, тарихи концептілерге негізделген әдіс-тәсілдер мен тапсырмаларды Қазақстан тарихы сабақтарында практикада қолданып, зерттеу нәтижелеріне анализ жасалды.

Ал орыс зерттеушісі А.Г.Теслиновтың зерттеуіне қарасақ, концептуалды ойлауды ол іріктелген мазмұнның қатаң концептілерге негізделген формасы деп ой түйеді[3]. Ендеше концептуалды ойлау дегеніміз, бұл – қоғамда үстем болған түсініктерден арылып, тақырыптың элементтерін жекелей емес, тарихи кеңістіктегі масштабта талқылауды қарастырады.

2018-2019 оқу жылында Білім беру бағдарламалар орталығы «Тарихи ойлау дағдыларын дамыту мақсатына орай концептілердің негізінде тапсырмалардың құрастырылуы мәселесі» атты мониторингтік зерттеу жүргізді. Мониторингтің мақсаты – негізгі мектептің 7-10 сыныптарында тарих пәні бойынша тарихи деректермен жұмыс жасау, уақыт пен кеңістікте бағдарлану, талдау дағдыларын дамыту барысында мұғалімдер концептілерге негізделген оқытуды қалайша қолданады және олардың негізінде тапсырмаларды қаншалықты тиімді құрастыратынын анықтау. Мониторингтің нәтижесі бойынша тарихи концептілермен жұмыс жасау мұғалімдерде қиындық туғызатын мәселелердің бірі деген қорытынды шығарылды: «Мұғалімдер концептілерге негізделген оқытуды күнделікті тәжірибеде жүйелі түрде қолданбайды. Құрастырылған тапсырмалар дағдылардың прогрессиясына орай біртіндеп күрделенуді қамтамасыз етпейді» [4].

Әдебиеттерге шолу

Қазақстанның білім саласы үшін концептуалды оқыту жаңа ақпарат болғандықтан, сонымен қатар концептілермен жұмыс жүйесіз жүргілетіндіктен, біз әріптестер Қызылорда қаласындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінде тарих сабақтарында тарихи концептілермен оқыту

арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерінің қалай дамитынын тәжірибеде зерттеу көзделді. Ол үшін біз әуелі әр түрлі шетелдік және ресейлік ғалымдардың зерттеулерін талдадық. Калифорния университетінің ғалымы Триш Стотдарттың «Концептуалды педагогиканы оқытудың алдыңғы тәжірибесінің мазмұны ретінде түсіну және пайдалану қабілеті» еңбегін қарастырдық. Онда ғалым концептілерді қолданудың арқасында белгілі бір мерзім аралығында студенттердің теориялық білімнен мазмұндық танымға қарай назар аударған өзгерістерін байқайды[5].

Оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын дамыту үшін арнайы 6 тарихи концептілер негізінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын жетілдіруге болады. Тарих пәнін оқытуда: өзгеріс пен сабақтастық, себеп және салдар, дәйек, ұқсастық пен айырмашылық, маңыздылық және интерпретация концептілері бойынша сабақ процесін ұйымдастыру тарихи ойлау дағдыларының зерттеушілік қабілетке дамуына түрткі болады.

Іс-әрекеттегі зерттеуде қандай әдіс-тәсілдер жүргізілді? (практикалық мазмұн).

Себеп және салдар концептісі

7-сыныптағы Қазақстан тарихы пәнінен «Неліктен Хақназар хан билеген кезенді Қазақ хандығының «қайта жаңғыруы» деп атайды?» тақырыбында сабақ жүргізгенде 7.3.1.10 қазақ хандарының мемлекетті нығайтудағы ролін анықтау оқу мақсатына оқушыларды жеткізу үшін себеп және салдар концептісіне негізделген тапсырма ұсындым. Ол бойынша, оқушылар «Хақназар ханға дейінгі Қазақ хандығы» тақырыбында мәтін ұсынылды[6].

Қасым хан қайтыс болған соң ішкі талас-тартыстар мен сыртқы шапқыншылықтар Қазақ хандығын едәуір әлсіретті. Қасым ханның баласы **Мамаш** әкесінің орнына хан болып, көп ұзамай өзара қырқысу ұрыстарының бірінде қаза тапты.

Бұдан соң Қасымның немере інісі **Тақыр** хан болды (1523-1533). Тақыр хан кезінде Қазақ хандығының көрші мемлекеттермен, әсіресе Моғолстанмен, ноғай, өзбектермен қатынасы шиеленісті. Қазақ жерінің үлкен бөлігінде өз үстемдігінен айырылып, тек Жетісуда ғана билік құрып қалды..

Тақыр ханнан кейін жазба деректер бойынша Қазақ хандығында бір мезгілде, 1533-1538 жылдары бірнеше хан билік етеді. Бұл елдің ішкі-сыртқы жағдайын одан сайын шиеленістіріп жіберді. Деректерде есімі көбірек аталатыны - **Бұйдаш** хан. Одан кейін таққа **Хақназар хан** (1538-1580) отырды.

Тапсырма. Берілген ақпаратты негізге ала отырып, Хақназар хан билікке келген кездегі Қазақ хандығының жағдайын сипаттаңыз және мұндай ахуалдың қалыптасу себептерін әрі қарай жалғастырып жазыңыз және осы себептердің салдарын болжаңыз. Зерттеу сұрақтары: Хақназарға дейінгі Қазақ хандығындағы саяси ахуалдың шиеленісуіне себеп болған қандай факторларды білесіз және де салдарды болжауы үшін «Қазақ хандығына егер Хақназар басшы болып келмегенде, осы себептердің салдары қандай болуы мүмкін еді?» Осы тапсырма бойынша, оқушылар төмендегі кестеде берілген жауап нұсқаларын ұсынды.

Хақназарға дейінгі Қазақ хандығындағы саяси шиеленісуіне себеп болған факторлар:	Себептен туындайтын салдардың болжамы:
1-себеп: Қасым ханның қайтыс болуы,	Зерттеу сұрағы: «Қазақ хандығына егер Хақназар басшы болып келмегенде, осы себептердің салдары қандай болуы мүмкін еді?» Оқушы болжамы: Егер де Хақназар 1538 жылы Қазақ хандығына басшы болып келмегенде, онда қазақ
2-себеп: Тақыр ханның көрші елдермен сәтсіз дипломатиясы,	
3-себеп: Елде бір мезгілде бірнеше ханның билік етуі мемлекетті басқаруды қиындатады деген факторларды атады	

мемлекетінің қаупі туындар еді, сондықтан да, Хакназар хан билеген кезенді Қазақ хандығының «қайта жаңғыруы» деп атау себебі сол деп жауап берді.

Бұл тапсырмадағы басты ерекшелік, оқушыларға сұрақты қойғанда нақты тарихи концептінің негізінде тапсырма бергендіктен, білім алушы концепт бойынша жауап беру кезінде әр түрлі дереккөздермен зерттеушілік жұмыс жасайды және тарихи кеңістіктегі оқиғалардың бір –бірімен өзара себеп-салдарлы байланысының логикалық құрылымын дұрыс түсінеді.

10-сыныптағы Қазақстан тарихынан «Демократиялық үдерістер қоғамдық сананы қалайша өзгертті?» тақырыбындағы сабақта 10.3.1.1 қоғамдық-саяси өмірдің ерекшеліктерін түсіндіру және өзіндік интерпретация жасау мақсатына жету көзделді.

Тақырыптың мазмұнын игертуде себеп пен салдар және өзгерістер мен сабақтастық тарихи концептілеріне негізделген тапсырмалар ұсынылды. Мысалы, сабақтың басында ми генерациясы ретінде суреттер ұсыну арқылы себеп пен маңыздылық концептіне негізделген:

[7].

- Суреттердегі қандай оқиға деп ойлайсыз?

- Осы оқиғаның себептері қандай?

- Аталмыш оқиғаның тарихи маңыздылығы неде?-деген сұрақтар қойылып, оқушылардың тарихи кеңістікке енуіне алғышарттар қалыптастырылады. Сонымен бірге, қайта құру жылдарындағы Қазақстанда болған оқиғаларды ерекшеліктеріне сәйкес сипаттау үшін топтарға:

I топ: Жаңаөзен мен Қарағанды ереуілі.

II топ: Невада –Семей қозғалысы.

III топ:Қазақстан Республикасының тіл саясаты.

IV топ: Қоғамдық бірлестіктер тақырыптары беріледі. Топтардың міндеті: әрбір оқиғаның ұзақ және қысқа мерзімді себептерін анықтау болып табылады. Себеп пен салдар концептісіне негізделген осы тапсырмада оқушылар төмендегі

Оқиғалардың екі қысқа мерзімді және екі ұзақ мерзімді себептерін анықтап, постер арқылы түсіндіреді;

Оқиғалардың себептерін саяси, әлеуметтік, экономикалық және экологиялық салаларға жіктеп, постерде сипаттайды;

Оқиғалардың маңыздылығын себеп-салдарлы байланыс арқылы талдап, постерде баға береді -дескрипторларына сәйкес зерттеушілік жұмыстарын жүргізді.

Жұмыс барысы:

Топтар өз араларынан тайм кипер, баяндаушы спикер, бағалаушы эксперт және көмекшілер тағайындады. Сәйкесінше, берілген уақыт аяқталғанда әр топтан баяндаушы спикерлер кезекпен өз постерлерін қорғады. Және де бағалаушы эксперт әр топтың спикері қорғаған кейстің мазмұнын дескрипторлар бойынша бағалап жүрді. Және де барлық ирек ара, яғни, мозаика әдісімен сағат тіліне бағыттас жылжып түсіндірді. Мысалға 1-ші топ, Жаңаөзен мен Қарағанды ереуілінің ұзақ мерзімді себебі бұрыннан бергі қалыптасқан әлеуметтік теңсіздік десе, ал қысқа мерзімді себебі, Компартия тарапынан шығарылған ұлт мүддесіне қайшы келетін қаулылар халықты көтеріліске үндеді. Осындай сарындағы ой-тұжырымдар оқушылардың уақыт пен кеңістікте бағдарлана отырып, тарихи анализді сауатты да жүйелі жүргізгенін көрсетеді.

Рефлексиялық тұжырым ретінде өзгерістер мен сабақтастық концептісіне сәйкес «Демократиялық үдерістер қоғам санасына қанша пайыз және қалай әсер етті? Неге?» деген сұрақ қойылды. Оқушылардың осы тарихи оқиғалардың сабақтастығын XX ғасырдың 80-жылдарының екінші жартысында болған Жаңаөзен мен Қарағанды ереуілі, Невада –Семей қозғалысы, қоғамдық бірлестіктердің белсенділігі тәрізді әр түрлі

демократиялық үдерістер 1991 ж. бергі уақыттағы халықтың санасына 60% әсер етті, ол халықтың бірігіп өз құқықтарын еркін бейбіт түрде қорғай алатынына көздерін жеткізді. Дегенмен, қалған 40% бұл халықтың еліміз егемендігін алған сәттен бастап, осы қоғамдық өзгерістерді өздерінің ұлттық құндылықтарын нығайтуға жұмсай алмай, уақытын зая жіберді деген сабақтастықты атады. Осылай келтірілген жауап көрсеткіштеріне назар аударып, біздің қазақ халқының демократиялық санасын жетілдіруде әлі атқарылар жұмыстардың көптігін пайымдауға болады. Тарихи концептілер арқылы оқытудың зерттеушілік дағдыларды прогрессивті дамытудағы септігін жоғарыдағыдай жауаптар контентінен анық байқаймыз.

Өзгеріс пен сабақтастық концептісі

7 сыныптың Қазақстан тарихы пәні бойынша алғашқы «X-XIII ғғ. саяси карта қаншалықты өзгерді?» тақырыбындағы сабақ өзгеріс пен сабақтастық концептісіне негізделіп ұйымдастырылды. Мағынаны тану кезеңінде оқушыларға мәтін таратып, мәтін мазмұнын арқылы X-XIII ғғ. мемлекеттерді білу және картаны қолдану арқылы саяси үдерістерді түсінуге бағытталды. Мәтіннен алған ақпараттарын қолданып, «түсіндім-жасаймын» әдісі арқылы ерте және дамыған орта ғасырлардағы мемлекеттер туралы саяси карталарды салыстыртып, мемлекеттердің аумақтық өзгерістерін анықтау тапсырылды.

<i>Ежелгі Қазақстан картасы</i>	<i>Ортағасырлардағы Қазақстан картасы</i>	✓ Екі картаның бір-бірінен қандай айырмашылығы бар? ✓ Қандай өзгеріс байқадың? ✓ Бұл өзгерістердің болуы немен байланысты? ✓ Не өзгеріссіз қалды?

Бұл іс-әрекетте оқушылар біріншіден, мәтіндегі ақпаратқа талдау жүргізді. Екіншіден, екі кезеңдігі карта қатар ұсынылып, өзгеріс пен

сабақтастықты анықтауда сұрақтар желісі ұсынылды. Оқушыларға мәтін бойынша түсінік қалыптастырып алғаннан кейін, везуальды ақпарат арқылы тапсырманы орындау қиынға соқпады. Сонымен қатар, картамен жұмыстыбағалау критерийлері арқылы өз-өздеріне баға беріп, жіберген қателіктерін өздері түзей алатындай етіп бағалау жүргізілді. Бұл да бір ұтымды жоспарланған стратегия болды. Себебі, біріншіден, оқушылар шынайылыққа дағдыланды. Екіншіден, өзін-өзі реттейді. Үшіншіден, өзіндік сыни пікір мен көзқарасы қалыптасты.

Қоғамдық өмірде орын алған өзгерістерді анықтауды және өзгерістерге әсер еткен факторларды талдау тапсырамын жұптық жұмыс ретінде жоспарланды. Тапсырмада тақырыпқа сайкес мәтін таратып, оқушыларды сын тұрғысынан ойландыру көзделді. Ол үшін суреттер топтамасын ұсынып, суреттер арқылы мәтіндегі негізгі ойды және мазмұнын түсінуге бағытталды. «Қандай іс-әрекет болсын, мұғалім әр уақытта оқушыға қолайлы жағдай мен бағыт-бағдар беріп отыруы керек»[8]. Бұл тапсырмада оқушы суреттер мен мәтіннің негізгі идеясын ұштастырып, әрбір суретке сыни тұрғыдан ойланып, қоғамда болған өзгерістерді анықтай алды.

«X-XIII ғасырлардағы мемлекеттік басқару жүйесінде қандай сабақтастық болды?» тақырыбындағы екінші сабақта сызбамен жұмыс ұйымдастырылды. Оқушылар сызбада берілген әрбір мемлекеттік белгілердің мәнін екі сөйлем арқылы ашып, басқару жүйесі туралы түсініктерін қалыптастырды. Барлық оқушы бір деңгейде орындады деп айта алмаймын. Бұл тапсырманы қабілетті оқушылар талапқа сай орындай алды, ал, кейбір оқушылар екі сөйлем емес, бір сөйлеммен ғана шектелді. Сондықтан оқушыларға көмекші болатын тірек сөздер ұсынылды. Дегенмен, тапсырманы бағалау үдерісі тиімді орындалды. Яғни, бір-біріне бағалау жүргіздіру арқылы, оқушылар «жұбымның ... жазғаны дұрыс, дегенмен мен мынаны ... қосар едім» деп қателіктерін түзетіп, тапсырмаларына толықтырулар енгізе алды.«Неліктен Қарахан мемлекеті исламды мемлекеттік дін деп жариялады?» тақырыбындағы үшінші сабақта

картамен жұмыста «Жасырынған аймақта қандай мемлекеттер орналасуы мүмкін?» сұрағы аясында диалог жүргізіп, ыдыраған мемлекеттерден кейін орнын қай мемлекеттер басқандығы төңірегінде талдау жұмысын тиімді ұйымдастырылды. Бұл әдісте өзгеріс пен сабақтастық концептісі негізінде тақырып мазмұнын меңгеруге біршама қолдау көрсете алды. Сонымен қатар, «Ислам діні Қарахан мемлекетінің саяси, экономикалық, әлеуметтік, мәдени өміріне қандай өзгерістер әкелді?» зерттеу сұрағына ізденіс жүргізу үшін оқушылар топта бірлесіп жұмыс жасады. «Сөйлейтін тақта» әдісі арқылы сынып тақтасында ілулі тұрған қажетті ақпараттардың ішінен әр топ өз тақырыптарын ашатын, негізгі мәліметтер мен суреттерді таңдап алып, өзгерістердің маңызын ашты. Бұл іс-әрекетті орындау үшін оқушылар біріншіден, топта өзара пікірлесті және оқушы оқушы арасында сындарлы қарым-қатынас орнату көрін тапты. Екіншіден, суреттерді салалар бойынша қарастырып, өзгерістерді жіктеуде сыни ойланды. Топтық жұмысты қорытындылау мақсатында «Ислам діні қай салада ең көп өзгеріс әкелді? деген сұраққа диаграмма түрінде нақты көрсеткіштермен көрсетіп, өз пікірін дәлелдеулері тапсырылды. Әрине диаграмма түрінде жауаптарын негіздеу, оқушыларға салалар бойынша орын алған өзгерістердің басымдылығын сөзбен ғана емес, көзбен көруде ұтымды көрініс болды. Сабақтың соңын

«Ыстық орындық» әдісі арқылы оқушылар «Егер мен, хан болсам,..... саясатты ұстанар едім» деп, ханның рөліне еніп, орын алған өзгерістер мен осы кезеңге дейін ұштасып келе жатқан сабақтастықты саралап, өзіндік ой пікірлерін жеткіз алды.

Жалпы алғанда өзгеріс пен сабақтастыққа байланысты жоспарланған практикалық сабақтарды өткізуде оқушылардың тарихи ойлау дағыдыларын дамыту мен зерттеушілік қабілеттерін арттыруға негіздей отырып, сын тұрғысынан ойлау, диалогтық оқыту, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері (мәтінмен жұмыс, түсіндім-жасаймын, суреттер топтамасы, сөйлейтін тақта, ыстық орындық), оқушыларды қабілетіне қарай оқытуды дифференциациялық оқытуды тиімді қолданып өзідігінен білім алуларына ықпал жасалды.

Дәлел концептісі

8-сыныптың дүниежүзі тарихы пәні бойынша жүргізілген «Были ли экономические проблемы главными причинами ослабления Китая к 1900 году?» тақырыбы аясында дәлел концептісі аясында жұмыс жүргізу көзделді. Дәлел концептісі бойынша оқушылар бастапқы және қайталама дереккөздерді саралау арқылы тарихи айғақтады талдау және бағалау негізінде дәйекті қорытынды жасайды. Тақырып бойынша оқу мақсаты «8.3.2.6 оценивать влияние европейской колониальной экспансии на традиционные общества Востока» негізгі мақсат ретінде қарастырылды. Тарих пәнін оқытуда мазмұны мен процесін жасанды бөлу немесе тарихи білімге нұқсан келтіре отырып, тарихи әдіске бағдарлану болмауы тиіс. Концептілер мен дағдылар тарихи ойлауды қамтамасыз ете отырып, оқушыларға болған оқиғаларды мен тарихи ұғымдарды мүмкіндік береді. Кез-келген тақырыпқа талдау жасай алу үшін алдымен сол тақырып төңірегінде негізгі түсінік қалыптасуы қажет. Сондықтан тақырыпты түсініп, білу үшін алдымен оқушылар 19 ғ. Қытай мемлекетін жағдайын қарастыруға тиіс болды. Сондықтан алғашқы тапсырма ретінде топтарға Қытайдағы оқиғалар тізбегі (бірінші және екінші апиын соғыстары, Тайпин және «Боксшылар» көтерілісі) және сол оқиғалар туралы анықтауды қайталама дереккөзі арқылы қарастыру жүктелді. Бұл тапсырма аясында оқушыларда жалпы түсінік қалыптасуға тиіс еді. Бұл тапсырма аса қиындық туғызған жоқ, себебі қайталама дереккөздерде, әдетте, оқиғалар талданып, түсіндірме түрінде беріледі. Оқушылардың түсініктері нақты болуы және ақпаратты жылдам табуы үшін арнайы сұрақтармен жұмыс жасау белгіленді. Мысалы, барлық оқиғалар аясында оқушылар оқиғаның себептерін, қатысушыларын, салдарын, яғни нәтижелерін анықтады.

Берілген тақырыптар аясында оқушыларда жалпы түсінік келесі тапсырма аясында Қытайдың шынайы жағдайын, шетелдіктерін саясатқа, экономикаға т.б. салаларға әсерін анықату үшін топтарға бастапқы дереккөздермен жұмыс жүргізілді. Ол үшін оқушыларға сол кезеңдегі Қытайдың шетелдік мемлекеттермен жасаған келесім-шарттар үзіндісі берілді. Мысалы:

№ 1. Нанкинский англо-китайский договор о мире, дружбе, торговле, возмещении убытков и т. д. от 29 авг. 1842 г. (извлечение)

Ст. 2. Его величество император Китая соглашается, что британским подданными с их семьями и предприятиями будет дозволено пребывать для [45] осуществления их торговых целей без беспокойства и стеснений в городах Кантоне, Амое, Фучжоу, Нинбо и Шанхае

Ст. 4. Император Китая соглашается уплатить сумму в 6.000.000 долларов, как соответствующую стоимости опия, который был выдан в Кантоне в марте месяце 1839 г. в качестве выкупа за жизнь суперинтенданта и подданных ее величества, заключенных в тюрьму и подвергнутых угрозе смерти китайскими сановниками.

Зерттеуші, профессор Питер Сейксастың пікірінше дереккөзді дәлелге айналдыру үшін жақсы сұрақтар қажет. Сондай-ақ дереккөз тарихи контекст аясында қарастырылып, саралаған кезде тарихи оқиғаны растай түсетін және жаңа қырынан шатын дәлелге айналады [9].

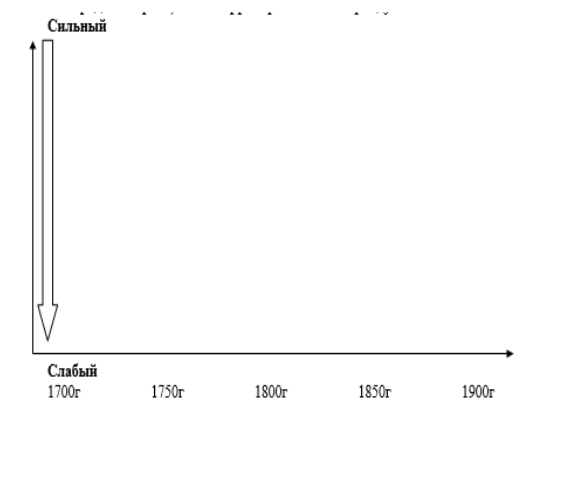
Дереккөздермен жұмыс жасау негізінен оқушыларда қиындық туғызатын мәселелердің бірі, себебі барлық оқушылар дереккөзде берілген ақпаратты талдай алады деуге болмайды. Сондықтан оқушылардың ойлары мен жалпы сыныптық жұмысты керекті бағытта жүргізу үшін дереккөздерге арнайы сұрақтар құрастырылды (Каких привилегии добились Китай и иностранные государства подписанием этого документа? Какие негативные последствия имелись для Китая согласно договору? Насколько изменилось положение Китая после подписания соглашения? Каковы долгосрочные последствия для Китая?) Осы тапсырма арқылы дәлел концептісімен жұмыс

көрініс тапты. Себебі оқушылар сұрақтарға жауап беру барысында дереккөздегі ақпаратты негіз ретінде пайдаланып, оларға сүйене отырып, өз ойлары мен жауаптарына дәлел келтірді. Бұл тапсырма арқылы біз тарихи оқиғалардың объективті көрінісін емес, зерттеуші ретінде іздестірген кейбір мәліметтерді ғана берді және қойылған сұрақтарға жауап алуға мүмкіндік алдық. Оқушылар деректерді саралай отырып, оқиғалар мен жағдайларға баға беріп (ақпаратқа), негізделген қорытындыға келді.

Келесі тапсырма аясында оқушылар хронология мен графикпен жұмыс жасай отырып, оқиғалардың маңыздылығына баға беруге тырысты.

Китай

- 1700 Китай захватил земли между Тибетом и Китаем
- 1727 — 1728 Гражданская война в Тибете. Китайская армия в 15 тыс. человек восстановила там порядок. Изгнание далай-ламы. Он отсутствовал в Тибете 7 лет
- 1758 — 1759 Покорение Кашгарии. Синьцзян — новая провинция Китая
- 1793 — Китай отклонил английскую миссию А. Маккартни
- 1840.06. Началась Первая «Опиумная» война.
1850. Началось Тайпинское восстание 1850-1864 гг.
- 1856 — 1860 Вторая опиумная война.
- 1860.10.24-25 Англо — китайские и франко — китайские соглашения, названные Пекинским договором
- 1874.05.25 Обострение отношений Японии с Китаем. Ввод войск Японии на Тайвань
- 1884.03. Началась Франко-китайская война 1884-1885 гг. между Францией и Китаем за господство над Вьетнамом.
- 1898 — 1901 Восстание в Китае цзунганей (отрядов справедливости и мира). Так же известно под именем «боксерское восстание». Имело ярко выраженную националистическую, антииностранный направленность
- 1898 Договоры Китая с Великобританией, Францией и Россией о передаче портов, части территории Китая в аренду

Осы тапсырма арқылы дәлел және маңыздылық концептісі айқын көрініс табады. Себебі оқиғалардың Қытайдың жағдайына жақсы немесе кері әсер еткендігін анықтау үшін оқушылар оқиғалар тізбектерімен (тұжырымдамалармен) жұмыс жасап, солардың ішіндегі ең маңыздысы қандай болды деген сұраққа жауап беру үшін нақты аргументтерді, яғни дәлелдерді қолданды.

Дәлел концептісінің негізгі мақсаттарының бірі оқушылар талдау мен бағалау негізінде тиянақты қорытындылар мен сәйкес тұжырымдама жасау алу қажет. Өткен туралы дұрыс түсінік қалыптастыру үшін алғашқы

дереккөздерден және қайталама жұмыстардан алынған әртүрлі, кейде қарама-қайшы дәлелдерді талдай алулары қажет [10].

Жүргізілген сабақтар желісі бойынша шығарылатын негізгі концепт дәлел қарастырылғанымен басқа да концептілер қосарлана жүзеге асты. Әсіресе оқиғалардың себеп-салдарлық байланыстары, маңыздылық концептісі көрініс тапты.

Жүргізілген сабақтар аясында оқушылар дәлел концептісі аясында түрлі дереккөздермен (бастапқы, қайталама, видео, фото дереккөздер) жұмыс жасады. Соның ішіндегі маңызды болып табылатын бастапқы дереккөздер, себебі оларда берілетін ақпарат шектеулі болуы мүмкін және оқиға туралы толық және нақты түсінікті қалыптастыра алмауы мүмкін. Сондықтан дереккөздегі негізгі ақпаратты саралау және талдау арқылы оқиғалар желісімен байланыстыра алу, сонымен қатар қажетті қорытындыға келу маңызды болып табылады. Дереккөздермен жұмыс жасау барысындағы мұғалім тарапынан жүзеге асатын негізгі функция ол оқушыларды дұрыс бағытта жетелеу, сондықтан дереккөздерді дұрыс таңдай отырып, яғни сабақтың негізгі сұрағына жауап беруге үлесін қоса алатындай болуы, сондай-ақ дереккөзге қатысты сұрақтарды дұрыс, орынды қоя алу маңызды роль атқарады.

Қорытынды

Концептуалды білім беру тарихи ойлау мен сыни ойлау дағдыларын қалыптастырады. Оқушылар ақпарат пен дәлелдемелерді іздестіріп, түрлі тарихи дереккөздерді саралап, талдап, оқиғалардың себеп-салдарын анықтап, ұқсастық пен айырмашылығы, оқиғалардың маңыздылығын аша отырып, өзіндік интерпретация жасап талдаған кезде концептілермен жұмыс жақсы жүзеге асты деуге болады. Зерттеу аясында кездескен қиындықтарға сүйенетін болсақ, оқушыларда концептілермен жұмыс жүргізу дағдысы қалыптаспаған. Сабақты жоспарлау барысында концептілер мұғалімдер тарапынан тапсырмалардың дұрыс таңдалуын, жасалуын және орынды қолданылуын талап етсе, сабақ кезінде мұғалім ұйымдастырушы, жетелеуші, бағыттаушы болып табылады, себебі оқушылар мұндай жағдайда мұғалім тарапынан көп көмекті қажет етеді. Сонымен қатар концептуалды оқыту

реттілік пен жүйелілікті қажет етеді. Бұл дегеніміз оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай концептілерді қолдану және уақыт өткен сайын оларды күрделендіру. Мысалы, жетінші сыныпта оқушылар деректі қолдану барысында көзге көрінетін, айқын ақпаратты бере алатын деңгейде болса, сегізінші сыныпта дереккөздің кімге арналып, неге жазылғанын айқындап, қорытындылар жасай алу деңгейінде болады. Концептілер негізінде оқыту пәнді тереңірек зерттеп, білуге ықпал етеді.

Қорытындылай келгенде, тарихи пәндер бойынша оқыту үдерісін жоспарлау мен ұйымдастырудағы педагогтың мақсаты: әрдайым да оқушыларда білім мен дағдыларды қалыптастыратын тарихи зерттеуге тартуымыз керек, яғни, әр тақырыпқа сәйкесінше тарихи концепт анықталады. Тарихи концептілер тарихи кеңістікте объектілерді біртұтас ойлаудың картинасын қалыптастыра отырып, аналитикалық талдау дағдыларын жетілдіреді. Бұл өз кезегінде зерттеу мен таным процесін нақтылайды және тарихи ойлау дағдыларын нақты оқу материалдары негізінде дамытуға мүмкіндік береді.

Аталмыш тақырыпты зерттей келе, төмендегідей ұсыныстар күн тәртібіне қойылды:

Тарихи концептілермен жүйелі жұмыс ұйымдастыру, сондай-ақ тапсырмалар кешенін қалыптастыру;

Тарихи концептілерді қолданудың негізіндегі оқушылардың зерттеген жұмыстарын ғылыми көпшілікке презентациялау;

Тарихи концептілер арқылы оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға қатысты әр түрлі параллельдегі мұғалімдер арасында тренингтер мен курстар ұйымдастыру;

Концептуалды оқыту методикасымен сабақ жүргізетін мұғалімдермен тәжірибе алмасу;

«Қазақстан тарихы пәні бойынша концептілер негізіндегі тапсырмалар жанағы» әдістемелік құрал дайындау.

Қолданылған әдебиеттер

1. Русско-английский, англо-русский словарь /подред. Р.Л.Синкова. – М.:Астрель,2005.-564с.
2. Большой англо-русский словарь / под ред. И.Р.Гальперина. – М., 1987.-670с.
3. Теслинов А.Г. Синтез традиции мышления,Синтез гуманитарной и естественно-научной традиций в технологии концептуального анализа сложных предметных областей / Международный научный форум «Гуманитарные чтения РГГУ – 2012» Круглый стол «Интеграционные процессы в когнитивных науках». 2-4 апреля 2012 г. –М., РГГУ. С. 240 – 248.<https://www.teslinov.ru/?p=1500>.
4. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Білім беру бағдарламалары орталығы» филиалы «Назарбаев Зияткерлік Мектептерінде 2019–2020 оқу жылында білім беру үдерісін ұйымдастыру туралы әдістемелік-нұсқаулық хат 106-107бб.
5. Trish StoddartUniversity of California, Santa Cruz, The ability to understand and use conceptual pedagogy as a function of priorcontent learning experience, Article in Journal of Research in Science Teaching, January 1994.
6. Т.Қ.Юсупова, А.Е.Унгарбаева, Л.А.Бердіғалиева, А.С.Мағзұмова, А.Қ.Зейнолла, А.М.Ибраева, Г.Т.Қасенова, Е.Ө.Шағимолдин, Қазақстан тарихы, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің 7-сыныбына арналған оқулық, Нұр-Сұлтан, 2019, 142 бет.
- 7.Беркінбаев О.«Невада-Семей антиядролық қозғалысы», 25.08.2016. (соңғы қаралым:12.05.2020 ж.)© e-history.kz
<https://ehistory.kz/kz/contents/view/2558?fbclid=IwAR1HYVQsDonmytnQVC0jjMXYMbCe6sZPhQOJA8 NtAAzNO-dhZoUKRBgY-Sk>
8. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы «Мұғалімдерге арналған нұсқаулық», 2016.
9. Ділманов Б., Зейнулла А., Кенбаева Н., Уайсова С., Тұтқышбаева Г. «Концептуалды білім беру арқылы оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру». Әдістемелік нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2018 ж.

10. Seixas, P. Benchmarks of historical thinking: A framework for assessment in Canada. Centre for the study of historical consciousness UBC, 2006 Appendix I (соңғы қаралым: 12.05.2020ж.)
https://historicalthinking.ca/sites/default/files/files/docs/Framework_EN.pdf

Learning through Trial and Error: How Can Using Correction Code Affect Students' Accuracy in Writing in English class?

Aliya Akhatovna Baratova, Nazarbayev Intellectual School in Pavlodar, an English teacher, M.S. in Educational Leadership

Botagoz Meiramovna Issabekova, Nazarbayev Intellectual School in Nur-Sultan, an English teacher, M.S. in Educational Leadership

---

Аннотация

Зерттеудің мақсаты - түзету кодының ағылшын тілі сабағында студенттердің жазуының дәлдігіне әсерін зерттеу. Бұл әдісті қолдану студенттердің жазу дағдыларын жақсартуға алып келді; олар өз қателіктерін талдауға және түсінуге үйренді. Бұл зерттеу ағылшын, қазақ және орыс тілдері оқытушыларына пайдалы болады.

Аннотация

Целью данного исследования является изучение влияния коррекционного кода на грамотность письма учащихся на уроке английского языка. Использование этого метода привело к улучшению письменных навыков учащихся; они научились анализировать и понимать свои собственные ошибки. Это исследование будет полезно для преподавателей языковых дисциплин - английского, казахского и русского.

Annotation

This research aims to examine the effect of correction code on students' accuracy in writing in English class. The use of this method resulted in improving students' writing; students learnt to analyze and understand their own mistakes. This study will be helpful for language teachers – English, Kazakh and Russian.

Introduction

Fossilized mistakes in students' writing is the main underlying reason for starting this study. Such mistakes are partly attributed to the first language interference, when learners naturally face cross-linguistic development. Regarding our students, English is their third language, after Kazakh and Russian. Some mistakes do not impede the meaning of the overall idea. However, another common mistake in almost all second language learners is the wrong word order, because, unlike English, their L1 and L2 have an inverted sentence. For example, “My sister today annoys me because she less slept” complicates the comprehension of the sentence.

A bunch of literature on error correction has been concentrated on various techniques and their both effectiveness and ineffectiveness in promoting students' writing accuracy (Truscott, 1996; Cohen & Robbins, 1976; Ferris, 2001; Lee, 2003) [14, 3, 8, 11]. The research on error feedback is split into camps, where Truscott (1996) claimed that giving feedback to students is totally redundant. This view was not shared by Ferris (1999; 2001) [6, 8], Lalande (1982) [10] and other researchers who consider feedback as a vital instrument in helping students develop their writing accuracy.

While direct error feedback teachers correct students' mistakes. However, this method hinders students' analysis of their mistakes and learning from them. In this case, students keep relying on teachers' corrections of their writing. Indirect error feedback, on the contrary, involves only underlining students' errors without specifying the type of mistake. Ferris (2001) [8] provides evidence that indirect error feedback has more advantages over direct one as there is “an increased student engagement and attention to forms and problems” (Ferris, 2001. p. 52 [8]).

Lalande (1982) [10] in his experiment, conducted in second language acquisition class, found out that a group of American students, whose mistakes were pinpointed using error codes, improved their writing in German, compared to the group, whose errors were checked by the teacher. Recent research by Balderas (2018) [1] also highlights the effectiveness of using error codes describing it as a practical tool to help both teachers and students “approach text revision as a

problem-solving task, which provides learners with clear parameters about what to revise” (2018, p. 184) as long as these symbols and codes are clear to all students.

Literature also covers studies on teachers’ and students’ perceptions of giving feedback. Cohen, A. D. et al (1999) [3], who studied error correction from students’ perspectives, identified that students expect written feedback from teachers and find them important for improvement. Sharing a case in Hong-Kong, professor Lee (2003) [11] surveyed more than 200 teachers with follow-up interviews and identified that teachers’ main concern is to make students aware of their mistakes “with the immediate goal of helping students avoid the same mistakes” (p. 220).

Another area of error correction research strives to identify what kind of mistakes should be corrected and whether it is sensible to correct all mistakes. Hendrickson (1980) suggests that not all errors must be highlighted. The claim echoes findings of Bates, Lane and Lange (1993) [2], who believe that error correction must be selective and focused on those mistakes that somehow impede understanding of the text. In the same vein, Lee as cited in Ferris, (2001) [8] showed that error correction advocates confront against comprehensive feedback because of the risk of “exhausting teachers and overwhelming students” (2004, p.301).

Therefore, this study attempts to analyze the effect of applying error codes while checking and correcting students’ most frequent mistakes and aims to answer the following research questions:

- 1) What was the contribution of editing work in reducing the overall number of their mistakes in five categories?
- 2) What skills, if any, did students obtain as a result of self-correction of their writing work?

Research design and instruments

To address research questions, a mixed research design was employed. As Creswell puts it “combining both quantitative and qualitative data together provides a better understanding of your research problem than either type by itself” (p.534) [5].

Qualitative data, such as students’ written assignments, was analyzed, checked and coded according to predefined symbols. Apart from this, open-ended interviews that provided actual students’ reflection offered different perspectives on the research topic, providing “a complex structure of the situation” (p. 537) [5].

Quantitative data, such as the number and types of mistakes made by students, allowed them to yield specific numbers that were statistically analyzed. Therefore, the researcher claims that combining both data, “we have a very powerful mix” (Miles & Huberman, 1994, p. 42) [13].

Research site and sample

The given study is a part of collaborative Action Research conducted in Nazarbayev Intellectual School in Pavlodar and Nazarbayev Intellectual School in Nur-Sultan (IB World School). Overall, 4 eleven grade classes (forty students) were selected as part of the research. These students are mature enough for self-checking, with sufficiently developed writing skills, though with some fossilized errors that are consistent from writing to writing.

Data collection and data analysis

In order to analyze data, examination of students’ essays was conducted. The first piece of writing done by students at the beginning of the academic year was selected as a diagnostic instrument to measure the number and types of mistakes. To make this work smoother, the codes were assembled by the teacher and then, discussed and clarified with students:

1	Gr.	Grammar	6	Υ	Missing word
2	WO	Word Order	7	PoS	Part of Speech
3	V?	Verb, including to be	8	Sp	Spelling
4	T	Tense	9	?	Incoherent
5	WC	Word Choice	10	SS	Sentence Structure

Table 1. Error-codes composed together with students

The research was, however, focused only on the first 5 categories: grammar, word order, missing verb, tense and word choice.

The first term of study showed that students were coping with this task quite straightforward. It turned out that when students are prepared before writing, and they know that they will check their “located-by-teacher” mistakes, they are more attentive and neater in writing, consequently, the number of their mistakes has halved. Such results needed immediate modification of the approach. Therefore, the researcher decided to adopt more complicated error coding approach in the following way:

The first session is when a teacher checks work, underlines the mistake and writes the type of error on margins on the same line where the mistake is located, thereby indicating the place and the type of mistake that is needed to be corrected. It turned out to be an easy job for students, especially with slips, as they directly turned to an underlined word and corrected it.

The second session is when the teacher writes the type of mistake, i.e. its code on the margin, but without underlying it. Thus, students are shown a type of mistake, its line, but not the exact place, where it is located. Thereby, students have to read all the sentences again and again to identify the mistake.

The last, which is the most complicated and time-consuming in terms of locating mistakes, is when the teacher does not underline and write codes on the margin but writes a number of mistakes along with their types. For example, below the whole text, students get feedback like this: 5 grammar mistakes (articles, prepositions), 2 WO, 7 spelling mistakes and 2 parts of speech. This method is more appropriate for fast-runners and higher-achievers.

Findings

The current study aimed to enhance students’ autonomy in analyzing and correcting their writing mistakes to eliminate them. The data collection and analysis, namely qualitative and quantitative examination of students’ written assignments – 5 types of essays, opinion, argument, persuasive essay, narrative

story, and describing a chart revealed that coded error correction has several benefits over providing right answers.

Analysis of the initial work of students and the last one (the fifth) showed a significant decrease in the number of error codes on margins, hence the errors made by students. The most influenced category of mistakes was grammar. The number of grammatical errors reduced from an average of 13 to a maximum of 4. High-achievers reduced their fossilized mistakes to 0, occasionally making 1-2 slips.

The second most affected category was word order, where students showed marked differences comparing the first and the last works. While the initial writing, taking into account the work with the largest number of such mistakes, had 6 word order mistakes, the last essay produced half less, with 2-3 incorrect order of words in the sentence.

The third category that fell under the positive impact was missing verbs, including to be. Before exposure, students omitted to be and even some action verbs in the sentences, but the analysis of their written assignments displayed that students minimized the number of such occurrences from 4 to 1.

Data analysis revealed that the most affected area was – grammar. This can be due to the fact that a teacher was particularly selective and focused on certain fossilized errors. This made it possible to stop and analyze the nature of this mistake thoroughly. Writing all mistakes of one category on the board to discuss them with the whole class was a good solution that came out during mistake correction lessons. Prior to the research, all mistakes were discussed separately and individually to each student. However, it was revealed that gathering all the mistakes of a particular type from all works and analyzing them together in an open class discussion has more benefits. First of all, it allows students to focus on one particular type of error, coupled with the teacher's further explanation based on peers' similar mistakes. It bridges the gap of missing knowledge. Also, in open class discussion everyone is involved and interested as their own mistakes are being discussed.

The least affected area was related to the vocabulary – the word choice. As a rule, students make from 1 to 5 wrong choices of words, either not suitable to the context or wrong part of collocation. This category showed minimal improvement, declining from 5 maximum to minimum 4-3 mistakes. This can be attributed to the fact that students' lexical range expands during all periods of learning language and making word choice mistakes is inevitable for second language learners while their practice. The key is not to miss them. A teacher needs to respond to them immediately, not to make them addictive.

Conclusion

Direct or indirect error correction?

Drawing conclusions from revealed findings and interviews proved that coded feedback has advantage over non-coded direct ways of giving feedback. Students noted that with codes they have much more opportunity “to put their thinking caps on” and know their mistakes. 86% of students admitted that earlier they were more interested in the grade and assessment in the end rather than looking at and analyzing mistakes corrected by the teacher. There has also been a consensus among students that self-correction required regular revision and practice of topics needed to be reviewed again.

Another interesting factor revealed as a result of this study was the fact that students increased their motivation to eliminate fossilized errors, or at least to reduce them. Some students noted that they “saw error codes as a challenge and call for improvement”. One student shared that “there has been a hidden competition among them to reduce the number of mistakes in forthcoming writings”. They were comparing their results and number of overall codes given to correct.

Obviously, error coding has its side-effect in terms of time. It is quite time-consuming and a continuous process of correcting, coding, re-checking, re-writing and double-checking. However, it is worth it. As a result, students developed their independence in identifying and consequently checking their mistakes that improved their overall comprehension and cohesion of written text.

Checking ALL or selective types of mistakes?

The process of coding, correcting and discussing mistakes in front of the class together testified that it is better to focus on certain types of mistakes at a certain period of time rather than discussing all mistakes, which “leads to mess in students’ heads”. Students commented positively about “discussing common mistakes on the board that helped to get facts straight and assemble missing puzzles in knowledge”.

Our practice involved devoting error-correction lessons for maximum 3 types of errors. For example, on the agenda there is a use of perfect tenses. All the sentences with perfect tenses used wrong were analyzed individually and backed up with explanations provided by a teacher and high-achieving students.

There is always a dispute around genetically-modified organisms...

The technology changed what we eat and how we eat...

This proved to be an effective way in rooting out errors that were fixed in students’ minds. Another after-effect and outcome that students came up with on their own was keeping a notebook of errors they wanted to get rid of. This so-called fossil dictionary allowed students to track mistakes that they were prone to make and thereby, keep their progress.

References

1. Balderas, I. R. (2018). Self and peer correction to improve college students’ writing skills. *Teacher Professional Development*, 20 (2), 179-194.
2. Bates, L., Lane, J., & Lange, E. (1993). *Writing clearly: Responding to ESL compositions*.
3. Cohen, A. D., & Robbins, M. (1976). Toward Assessing Interlanguage Performance: The Relationship Between Selected Errors, Learners Characteristics, And Learners Explanations. *Language Learning*, 26(1), 45-66.

4. Cohen, A. D., & Cavalcanti, M. C. (1990). Feedback on compositions: Teacher and student verbal reports. *Second Language Writing*, 155-177.
5. Creswell, J. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*.
6. Ferris, D. (1999). The case for grammar correction in L2 writing classes: A response to Truscott (1996). *Journal of Second Language Writing*, 8(1), 1-11.
7. Ferris, D., & Roberts, B. (2001). Error feedback in L2 writing classes. *Journal of Second Language Writing*, 10(3), 161-184.
8. Ferris, D. (2011). *Treatment of Error in Second Language Student Writing*, Second Edition.
9. Hendrickson, J. (1980). Error correction in foreign language teaching: Recent theory, research, and practice. *Reading on English as a second language*, 153-173.
10. Lalande, J. F., II. (1982). Reducing composition errors: An experiment, *Modern Language Journal*, 140-149.
11. Lee, I. (2003). L2 Writing teachers' perspectives, practices and problems regarding error feedback. *Assessing Writing*, 8(3), 216-237.
12. Lee, I. (2004). Error correction in L2 secondary writing classrooms: The case of Hong Kong. *Journal of Second Language Writing*, 13(4), 285-312.
13. Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.
14. Truscott, J. (1996). The Case Against Grammar Correction in L2 Writing Classes. *Language Learning*, 46(2), 327-369.

CASE STUDY METHOD TEACHING IN ECONOMICS

Beisenbayev Askhat

Bachelor of Economics

Nazarbayev Intellectual School in Nur-Sultan

Nur-Sultan city

Аннотация

Мақаланың мақсаты - кейстерді оқыту әдісін қолдану студенттердің мәліметтерді өңдеу дағдыларына қаншалықты әсер ететіндігін анықтау. Зерттеу нәтижелері кейс-стади әдісінің әр түрлі артықшылықтарын көрсетті, мысалы академиялық үлгерімділігін арттыру, мәліметтерді өңдеу дағдыларын дамыту.

Түйінді сөздер: кейс-стади, экономика, мәліметтерді өңдеу дағдылары, академиялық үлгерім, оқушыға бағытталған оқыту.

Аннотация

Целью статьи является определение того, в какой степени внедрение кейс-технологии обучения влияет на навыки обработки данных учащихся. Результаты исследования выявили различные преимущества кейс-технологии обучения, такие как повышение успеваемости, развитие некоторых навыков обработки данных.

Ключевые слова: кейс-технология, экономика, навыки обработки информации, академическая успеваемость, лично-ориентированное обучение.

Abstract

The purpose of the article is to define to what extent the implementation of the case study teaching method impact students' data processing skills.. The

findings of the research revealed various advantages of the case study method such as enhancing academic performance, developing some data processing skills.

Key words: *Case study, economics, data processing skills, academic performance, student-centered learning.*

Introduction

Middle school education is one of the most important periods of teaching research skills and which is highly demanded in high schools, including argumentation, the ability to locate credible information, as well as data processing in different forms as diagrams, mind maps, or infographics. That is why developing research skills and especially data processing is immensely important for maintaining high academic achievements in middle and high school [1]. Moreover, students while their explanation cannot contribute examples to support their points, therefore lead to low marks. Hence, the ability of students to operate with real-life information is vital to economics students.

The successful developing of research skills require strategies or methods which meet the demand of the subject and teach necessary skills. To achieve these goals the case study teaching method can be noted as a possible solution [2].

Modern education systems require that students have to be the center of education that is why any approaches or methods implemented in the classroom must contribute to active teaching [3].

Correlation between the level of involvement or the collaborative environment in the classroom usually leads to high academic achievements among students. The case study teaching approach ensures interest in the economics subject among students. In addition, students while working on a case study developing their high order thinking skills such as gathering and analysis raw data. Therefore, due to the successful synthesis of knowledge economic concepts and their application in the analysis of real-life situations, the case study method considered as an effective strategy for achieving high academic performance [1, 2014].

The case study teaching method requires analysis of raw data and the processing of this information through creating various product or find solution. Tvaronavičiene & Ginevičius (2003) mentioned that the case study teaching method contributes some degree of experience in analysis of business situations and making business decisions [4].

Despite the advantages which were defined above, the case study teaching method has some limitations. For instance, it requires more time for lesson preparation, moreover, it is difficult to achieve the desired lesson outcome if there is a taking place lack of comprehension reading background information among students. Moreover, implementation of the case study teaching method can face obstacles if the case level is higher than cognitive abilities and English language literacy level [5, 2018].

The aim of the research is to what extent the implementation of the case study teaching method impacts developing students' ability to process data.

The research objective was:

Do 10th grade students experience difficulties in economics lessons?

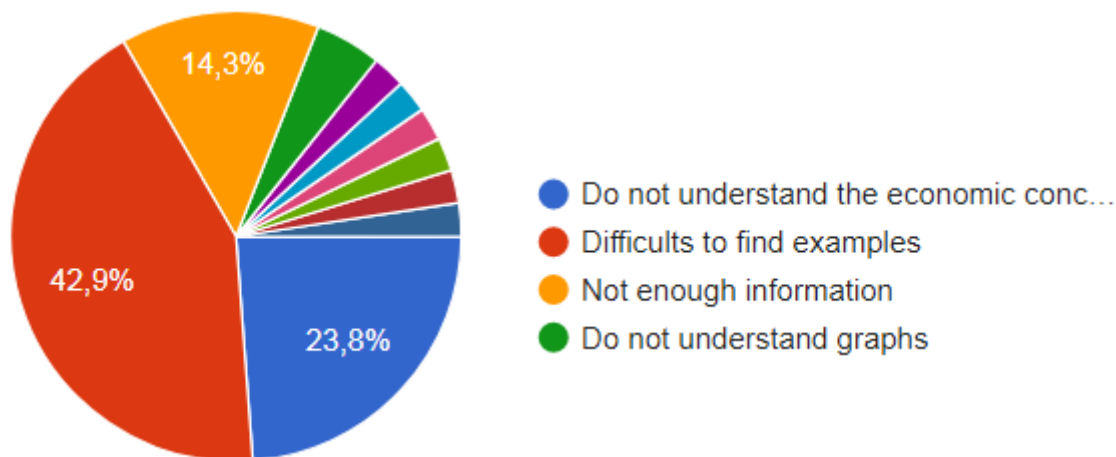
What are the advantages and disadvantages of the case study method with regards to teaching economics in 10th grade?

Research design and Results

To conduct research, I used a mixed method such as online questionnaires, focus interviews, and analysis of students' works. The online survey was used in order to collect data about difficulties which 10th grade students faced in economics lessons. In a 42-student survey of 10th grade students, an analysis of students' submissions led to the obtaining of data about their issues and progress during research. Focus group interview allows collecting data about students' perception of teaching strategies which were done while research. In focus group interview participated students which experienced case study method teaching and with high academic achievements.

The results of the research illustrate that the majority of students faced difficulties while studying Economics. The survey discovered that 42.9% of the students struggled with contributing examples during their explanation of economic concepts. 23.8% of the students did not fully understand the economics concepts and 14.3% of the respondents mentioned that they experienced a dearth of information. According to the interview, it is important to know economic concepts, because this understanding, it would be difficult to connect real-life examples to them. For instance, participant B acknowledged that “in economics lessons, it is not required to memorize information, rather it is necessary to understand how to work economic concepts”. These findings correspond with the findings in the US Education report (2010) where according to every year since 1997, annual tests of students' financial literacy is low [6]. At the same time, Ojo & Nkoyane (2016) acknowledged that low academic performance in economics among students was a result of a lack of teacher training, facilities, and teacher materials; for instance, books [7].

Diagram 2- Difficulties that student faced in economics lessons

The next important findings which were revealed during research was that applying the case study method in the lesson helps students better understand the

economic concepts. For instance, student C emphasized that “I think the case study is practice, because there is a context of place and time, and we can analyze it deeper, therefore we understand how it has an impact on our real life and on the economic factors that we study”. In addition, student E mentioned that “I remember you gave us a case study on raising the interest rate in Kazakhstan; it was very interesting because it made us use the information received and apply it in this situation”. Therefore, actively involving students in analyzing the case to explore cause and effect contributes to a better comprehension of the lesson content and concepts. These findings proved by Volpe (2015) conclusion that the effectiveness of the case study teaching approach has a different point of view, however it certainly “helps the acquisition of a deeper understanding of the subject” [3, p. 16]. Moreover, according to Iputo and Kwizera (2005), “the introduction of case study in teaching coincided with an improved academic performance” [1, p. 1006].

The application of the case study teaching method in developing students' data processing skills is essential in high school, for instance, in International Baccalaureate Diploma Program. Participant B emphasized that “the main skill that the case study method develops in processing information is identifying and sorting ...subject concept, since you need to be able to learn from any disconnected or detailed information”. These findings were confirmed by Volpe (2015) whereby, he argued that there are several skills which will developed, such as critical thinking and knowledge management. In addition, Oloruntegbe and Alake (2010) posited that while preparation and working led to the practicing of analytical thought, collection, and analysis of the given data which helps to find the solution to the problem [1, p. 1006]. Moreover, case study teaching strategy places students in a particular context whereby the event occurred through gaining experience of data collection and its systematization [2].

Despite the advantages of the case study, it can have various limitations, for instance, participant E argued that “often if not a correct understanding of the topic, the student's knowledge can be limited only by this case”. The sufficient knowledge of the subject concepts is essential for successful implementation of the case study teaching method. This finding proved by Çakmak&Akgün (2017), the failure to use

a case study in the lessons can occur due to a lack of knowledge about background information and subject content among students [5].

Conclusion

Thus, the implementation of the case study teaching method meets with the demand for requirements of teaching style such as student-centered education, and also, it's developing students' data processing skills which are essential to achieve strong academic performance and to prepare students for the Diploma Program. However, applying this method is time-consuming for the teacher and requires taking into account the level of the students' ability in the subject.

References:

1. Habasisa, M. & Hlalele, D. (2014). Using Case Study as a Teaching and Learning Strategy in the Teaching of Economics: A Literature Review. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5 (23), 999-1008
2. Minniti, L. et al. (2017). The use of case studies as a teaching method in Brazil. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 237, 373 – 377
3. Volpe, G. (2015) Case teaching in economics: History, practice and evidence. *Cogent Economics & Finance*, 3: 1120977, 1-8. doi.org/10.1080/23322039.2015.1120977
4. Tvaronavičiene, M. & Ginevičius, R. (2003) Application of case teaching technique in educational process. *Journal of Business Economics and Management*, 4:4, 217-221
5. Cakmak, Z. & Akgün, I. (2017). A Theoretical Perspective on the Case Study Method. *Journal of Education and Learning*, 7(1), 96-102
6. U.S. DEpartMENT of EDUCatioN (2010). Effects of Problem Based Economics on high school economics instruction. Washington, DC: National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education.
7. Ojo, G. & Nkoyane, V. (2016) Factors Affecting Effective Teaching and Learning of Economics in Some Ogbomosho High Schools, Oyo State, Nigeria. *Journal of Education and Practice*, 7(28), 115-124

Развитие навыков описания, интерпретации и обобщения графических изображений на уроках физики в старшей школе

Гасанова Юлия Николаевна

Назарбаев Интеллектуальная школа г. Нур-Султан

Аннотация

Жүргізілген зерттеудің мақсаты физика сабақтарында IELTS ағылшын тілінің халықаралық тестілеу жүйесінің Writing task 1 стратегиялары арқылы оқушылардың академиялық хат жазу дағдыларын дамыту. Зерттеу нәтижелерін химия, биология, география, экономика, тарих пәндерін оқытуда қолдануға болады.

Кілт сөздер мен сөйлемдер: ғылымдар пәнін ағылшын тілінде өткізу, IELTS емтиханына бастапқы дайындық, график, кесте, диаграммалармен жұмыс.

Аннотация

Целью проведенного исследования является развитие навыков академического письма студентов на уроках физики через применение стратегий по подготовке к написанию Writing task 1 международного экзамена на знание английского языка IELTS. Результаты исследования могут быть применены при преподавании химии, биологии, географии, экономики, истории.

Ключевые слова и фразы: преподавание наук на английском языке; ранняя подготовка к IELTS; работа с графиками, схемами, диаграммами.

Annotation

The aim of the action research is to develop students' academic writing skills in physics lessons using strategies for preparation for the IELTS Exam (Writing task 1). The results of the research can be applied in the teaching of Chemistry, Biology, Geography, Economics, and History.

Keywords: teaching sciences in English, early preparation for IELTS, exercises with graphs, charts, diagrams.

Знание английского языка в современном казахстанском сообществе является одним из показателей хорошего образования и конкурентоспособности человека в трудовой сфере. Английский язык давно стал языком международной деловой и межкультурной коммуникации, что является следствием процесса глобализации, охватившего все сферы жизни человечества [1]. В связи с этим большинство школьников и их родителей проявляют высокую заинтересованность в изучении английского языка. Бакытжан Сагинтаев в своем интервью КазТАГ (24.01.2018) привел данные социологического опроса, согласно которым 81% родителей школьников хотят, чтобы их дети владели английским языком [2]. Выпускники казахстанских школ сегодня имеют все шансы получить образование в самых престижных вузах нашей страны и зарубежья. Но большинство учебных заведений предъявляют в качестве обязательного условия высокий уровень владения английским языком, определяемым при сдаче таких международных экзаменов как IELTS, TOEFL и другие.

Как показывает опрос учащихся 11-12 классов НИШ МБ, сдача IELTS требует от них серьезной подготовки как в виде самостоятельной работы (62% респондентов), так и в рамках посещения языковых курсов (22 % респондентов). Также большинство из них (90%) отмечают, что изучение школьных предметов на английском языке значительно облегчает подготовку к этому экзамену.

На основании этого было сделано предположение, что через изучение предметов, преподаваемых на английском языке, можно осуществлять раннюю подготовку учащихся к сдаче IELTS. В данном исследовании фокус был сделан на работу с графиками, схемами и таблицами, что является отличительной особенностью Writing task1 на экзамене IELTS. Это обусловлено проблемами, выявленными в ходе анализа результатов учебных достижений учащихся. В частности, анализ показывает, что наибольшие

сложности ученики испытывают при выполнении заданий на описание, интерпретацию и обобщение информации, представленной в несловесной форме (критерий оценивания МҮР «Знание и понимание»), а также при выполнении анализа результатов экспериментального исследования (критерий оценивания МҮР «Обработка результатов и оценка»). Вопрос данного исследования в действии сформулирован следующим образом: «В какой мере использование на уроках физики стратегий по подготовке к написанию Writing task 1 в рамках экзамена IELTS позволяет развить у учащихся 10 класса навыки академического письма?»

Обзор и анализ литературы по теме исследования показал, что учителя, преподающие физику, активно используют в своем преподавании технологию CLIL. А.М. Жайсанбаева отмечает, что «На уроке, где применяются технологии CLIL, язык выступает уже не целью, а средством изучения другого предмета, то есть ученики видят, что с помощью английского можно узнавать новую интересную информацию по физике. Изучение языка сразу становится более осмысленным, ведь он используется для решения конкретных задач здесь и сейчас». [3] Н. Жакупов в своем интервью для Novator.team обращает внимание на то, что при использовании стратегий CLIL возникают сложности с оцениванием достижения учащимися языковых целей урока. [4]

Техники по подготовке к сдаче экзамена IELTS тоже выстроены на применении стратегий CLIL, но в то же время упражнения, используемые для достижения языковых целей урока, могут быть достаточно объективно оценены с помощью критериев, составленных на основе критериев оценивания IELTS. Для составления таких критериев к заданиям необходима помощь независимого эксперта, осведомленного в вопросах, касающихся предмета исследования и заинтересованного в его успехе. [5] При проведении данного исследования в качестве независимого эксперта привлечен преподаватель английского языка, имеющий опыт в подготовке учащихся к сдаче международного экзамена на знание английского языка.

Перед началом этапа Действие, направленного на развитие навыков академического письма студентов, была определена фокус-группа учащихся и взято их согласие на проведение исследования.

Условно в этапе Действие можно выделить три его основные фазы:

1	Работа по развитию навыков описания и интерпретации диаграмм	The given graph shows the main sources of energy for USA in 1980 and 1990. Write a report for a university lecturer making comparisons where relevant and reporting the main features.
2	Работа по развитию навыков описания и интерпретации процессов	
3	Работа по развитию навыков описания и интерпретации графиков	

Таблица 1. Фазы этапа Действие.

Работа по развитию навыков письма на каждой фазе включала в себя следующие действия:

- Разработка контрольных заданий (входное и выходное) по изучаемой на уроке теме в формате Writing task 1
- Разработка критериев оценивания контрольных заданий с детальными рубриками
- Составление упражнений, позволяющих ученикам повысить уровень достижений по критериям оценивания

- Составление ресурсов, которые могут быть использованы в качестве необходимой поддержки студентам, имеющим недостаточно сформированные языковые компетенции.

Для обучения студентов описанию, интерпретации и обобщению информации, представленной в графическом виде, был отобран ряд заданий

- Описание тенденций
- Сравнение и противопоставление информации
- Описание изменений
- Составление прогнозов
- Последовательность в описании процессов. [6]

При выполнении вышеуказанных заданий учащимся предлагалось использовать следующие стратегии:

- Заменить выделенные слова на синонимы из приведенного списка
- Вставить пропущенные слова
- Расставить абзацы в логической последовательности
- Выделить слова, являющиеся индикаторами последовательности
- Сопоставить абзацы текста с предложенными заголовками и др.

Насколько эффективными были предпринятые меры по развитию навыков академического письма у студентов, позволяют судить результаты контрольных заданий, выполняемых учащимися в начале и в конце каждой фазы. В таблице 2 представлены средние результаты качества выполнения студентами входного и выходного заданий на каждой фазе, оцененных на основании составленных критериев и рубрикаторов к ним по восьмибалльной шкале.

Фаза этапа Действие	Средний балл (макс 8)	
	Входное задание	Выходное задание
Работа с диаграммами	3,3	4,2
Работа с иллюстрациями процессов	3,5	4,7
Работа с графиками	4,2	5,9

Таблица 2. Средние результаты выполнения контрольных заданий

Данные, представленные в таблице, свидетельствуют об эффективности действий, предпринятых с целью улучшения навыков академического письма студентов фокус-группы. Кроме того, можно заметить и их «накопительный эффект» - с переходом на каждую следующую фазу ученики имеют более высокий входной балл.

Наблюдения, проводимые в ходе исследования, показали, что наиболее эффективными являются те стратегии, которые предполагают самостоятельное осмысление студентами требований, предъявляемых критериями оценивания Writing task1.

По результатам проведенного исследования в действии можно заключить, что использование заданий по физике на описание процессов, графиков и диаграмм, составленных по формату IELTS Writing task 1, позволяет учащимся значительно улучшить навыки академического письма и общие языковые компетенции.

Гармоничная интеграция предметных знаний учащихся со знаниями, полученными на уроках английского языка, способствует как развитию понимания изучаемого предмета, так и улучшает коммуникационные навыки учащихся. Для достижения наиболее заметных результатов важно осуществлять работу по развитию данной группы навыков систематически. Задания, составленные по формату Writing task 1, могут быть успешно применены не только на уроках физики, но и на уроках таких учебных дисциплин как химия, биология, география, экономика, история. Использование такого рода заданий в разных учебных дисциплинах позволит учащимся приобрести прочные навыки описания, интерпретации и обобщения информации, представленной в графическом виде, что позволит снизить нагрузку на студентов в период их подготовки к сдаче экзамена IELTS.

Список использованной литературы:

1. А. А. Аймолдина. Вестник КарГУ. Караганда, 2012. Электронный ресурс <https://articlekz.com/article/6458>

2. На вопрос о рациональности преподавания физики, химии и биологии на английском языке в школах ответили в правительстве РК. Интернет-газета Zona.Kz Астана, 24 января 2018. Электронный ресурс <https://zonakz.net/2018/01/24/na-vopros-o-racionalnosti-prepodavaniya-fiziki-ximii-i-biologii-na-anglijskom-yazyke-v-shkolax-otvetili-v-pravitelstve-rk/>
3. А.М. Жайсанбаева. Предметно-языковое интегрированное обучение – технология CLIL на уроках физики. Электронный ресурс https://kopilkaurokov.ru/fizika/prochee/predmetno_iazykovoe_integrirrovannoe_obuchenie_tekhnologija_clil_na_urokakh_fizik
4. Елена Годунова. CLIL: опыт учителей Казахстана. Электронный ресурс <https://novator.team/post/1056>
5. Исследование в действии. Электронный ресурс https://gimnazia24.ucoz.ru/dokument/11_w4d2_issledovanie_v_dejstvii.pdf
6. Sam McCarter, Norman Whitby. Improve your IELTS. Writing Skills. – Macmillan, 2013

Какие стратегии способствуют пониманию учащимися старшей школы (11-12 классов) языка визуальных текстов?

Стасишина Валентина Григорьевна

учитель русского языка и литературы

Назарбаев Интеллектуальная школа г. Нур-Султан (МБ)

Аннотация

Мақала қазіргі қоғамның қозғалтқышы болып табылатын визуалды коммуникация мәселелеріне арналған. Жұмыста жоғары мектеп оқушыларының визуалды мәтіндерді терең түсінуіне және талдау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған стратегиялар (11-12 сынып, Дипломдық бағдарлама) қарастырылады.

Аннотация

Статья посвящена вопросам визуальной коммуникации, которая становится доминирующей в современном обществе. В работе рассматриваются стратегии, направленные на углубление понимания учащимися старшей школы (11-12 классов, Дипломной программа) визуальных текстов и формированию навыков анализа.

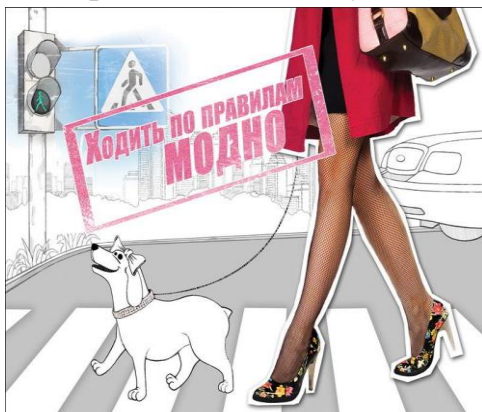
Annotation

The article is devoted to the issues of visual communication, which is becoming dominant in modern society. The paper considers strategies aimed at enhancing the understanding of high school students (11-12 grades, Diploma program) of visual texts and the formation of analysis skills.

Развитие - основной процесс для достижения высоких результатов как целого государства, так и отдельно взятой личности. Безусловно, все подвергается изменению. Согласно современным исследованиям, в XXI веке

происходит «доминирование визуальной культуры <...>; коммуникация носит визуальный характер, а в визуальном превалирует коммуникативная функция» [4], и современный человек мыслит образами, лучше воспринимают информацию схемами. Ярким примером преобладания визуальных текстов служат листовки, постеры, баннеры, плакаты, которые стали неотъемлемой частью наружной рекламы. Данная тенденция нашла отражение и в современном образовании. Так, учащимися, обучающимися по Дипломной программе Международного бакалавриата (11-12 класса), на уроках рассматриваются визуальные тексты в соответствии с требованиями к предмету: «При планировании <...> включить широкий набор текстов. <...> «Текст» <...> то, из чего можно извлечь информацию, и включает в себя очень широкий диапазон устных и визуальных материалов» [7]:

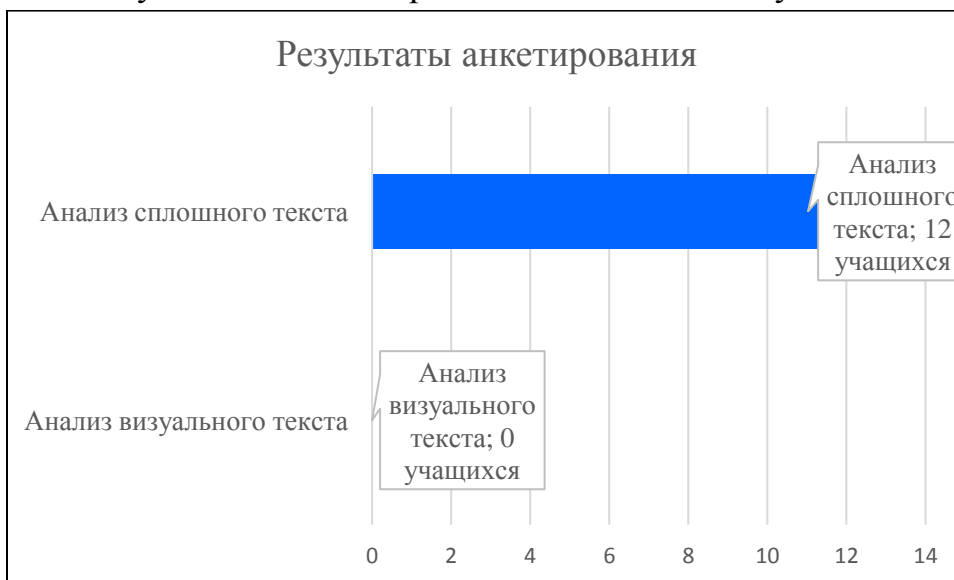

<http://vse-ravno.net/tag/peshexodnyi-perexod> <https://www.google.kz/url?sa=i&url=https%3A>

Таким образом, на уроках по родному (русскому) языку в Дипломной программе под термином «текст» понимается то, из чего можно извлечь информацию. Это - изображения с текстом или без текста, статьи из разных источников, медийные тексты, телепрограммы, электронные тексты со смежными элементами (например, вебсайты для обмена видео, вебстраницы, сообщения SMS, блоги, вики и твиты); устные тексты - выступления, речи, радиопередачи. Данные тексты не рассматриваются и не анализируются на уроках по родному (русскому) языку в общеобразовательных школах. Конечно, нельзя отрицать, что работа по описанию иллюстраций, репродукций, фотографий присутствует на уроках языка. Но необходимо

обратить внимание: работа по описанию, а не по анализу, где главное слово не какой, а почему? И особенность Дипломной программы заключается в том, что язык рассматривается не как свод орфографических и пунктуационных правил, а как средство постижения окружающего мира. И при анализе текстов данного типа учащимся 11-12 классов в соответствии с требованиями необходимо прокомментировать «особенности контекста, аудиторию, которой они адресованы, поставленные автором цели, а также художественные приемы и стилистические особенности текста» [7].

В ходе реализации учебного материала по данному вопросу - анализ наблюдений за деятельностью учеников на уроке, проверка письменных заданий по вышеуказанным текстам – пришла к выводу: при работе с визуальными текстами учащиеся испытывают затруднение. Мои предположения были подтверждены результатами анкетирования: из 12 человек ни один из учащихся не выбрал бы для анализа визуальный текст.

Более того, данная проблема была мной выявлена в группе, которая углубленно изучала предмет и в которой из 12 учащихся 9 человек выбрали изучение предмета «Art» на высоком (углубленном) уровне. Анализ визуального текста – основной компонент по предмету на внешнем экзамене: это может быть как отдельный текст (карикатура, инструкция), так и композиционная часть (графический материал), например, газетной статьи или интервью:

Сделайте анализ предложенного текста. Прокомментируйте особенности контекста, аудиторию, которой он адресован, поставившие авторами цели, а также художественные приемы и стилистические особенности текстов

Не ходи, буренка, за границу.

За их самовольный "загул" хозяин животных, 41-летний житель Казталовского района ЗКО, оказался на скамье подсудимых.

Село Башняк граничит с поселком Александров-Гай Саратовской области, населенные пункты отделяет буквально несколько километров степи. Хотя граница между Казахстаном и Россией и прозрачная, но ее никто не отмечает. Поэтому вошьиые хождшши граждан и животных здесь запрещены, для этого есть специальный контрольно-пропускной пункт.

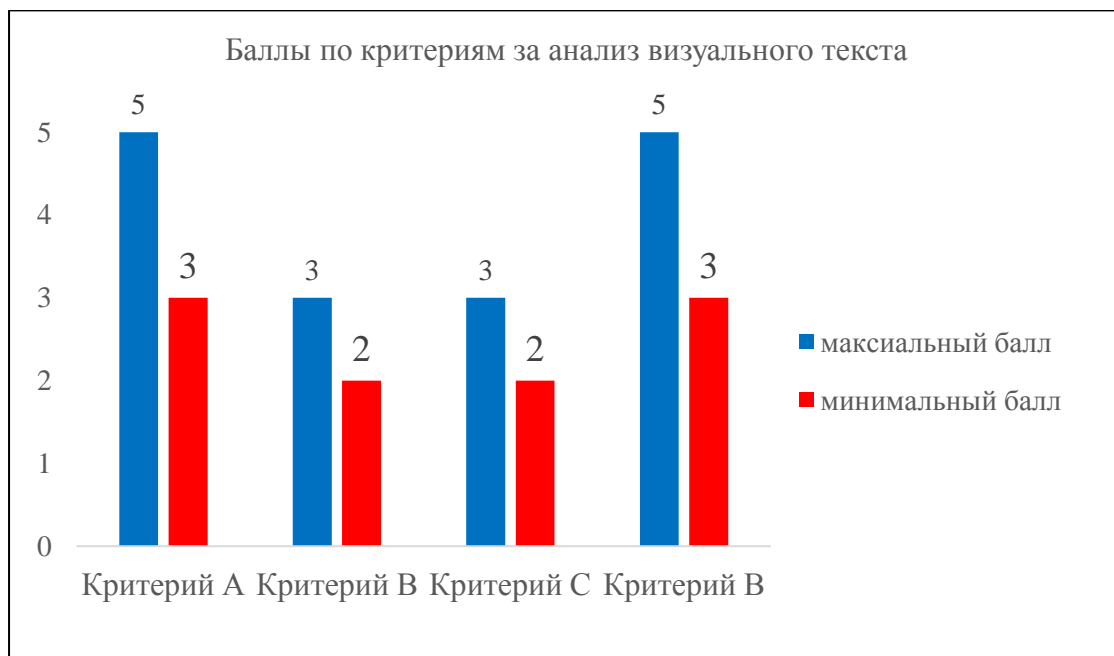
Скот жители села Башняк, выходящий на пастбище, незаметно пересек границу и оказался на территории Саратовской области. Хозяин, сложившийся, сел на лошадь и поспкал возвращать свое движимое имущество. На это ушло не более получаса. Но не успел он оказаться на родной земле, как попал в руки пограничников. Позже возбудили уголовное дело за незаконное пересечение государственной границы.

Казталовский районный суд приговорил сельчанина к одному году лишения свободы условно. Теперь ему нельзя без разрешения менять место жительства и работы, посещать развлекательные заведения, где торгуют алкоголем. Мужчина в соделшом, кощешо, раскаялся. Вот только как объяснить коровам, что они так его подвели?

<http://www.caravan.kz/article/87813>

<https://www.caravan.kz/gazeta/vopiyushhee>

В связи с этим формирование навыков анализа визуальных текстов на уроках родного языка в Дипломной программе МБ необходимы для успешной сдачи учащимися старшей школы внешних экзаменов. Более того, чтение и понимание таких текстов – требование современного мира. Но, как было уже отмечено, анализ таких текстов вызывает затруднение у учащихся, и западающие критерии – В («Стилистические приемы») и С («Организация»), максимальный балл по данным критериям – 3 балла (из 5 баллов) [7]:

Итак, в своих работах учащиеся продемонстрировали понимание темы, цели анализируемого визуального текста, целевой аудитории, но испытывали затруднение в определении и обосновании стилистических приемов. Но именно при анализе данных текстов большое внимание необходимо уделять вопросу об использовании автором языковых средств на читателя. И при выполнении анализа ученикам необходимо предоставить способы воздействия на сознание читателей, а не перечислять то, что изображено. Следует отметить, что при выполнении анализа визуального материала опирались на модель коммуникации Г. Лассуэла: «кто говорит? – что говорит? – кому говорит? – по какому каналу? – с каким эффектом?» [2]. И именно ответ на последний вопрос «с каким эффектом?» [2] ученики затруднялись предоставить. Также они испытывали затруднение в структурировании работы: анализ должен быть оформлен в форме целостного текста, в котором логика рассуждения «выразительная и убедительная» [6]. Также, исходя из наблюдений, пришла к выводу: учащиеся предпочитают анализировать текстовый материал, нежели визуальный. Этому есть объяснение, в тексте уже содержится информация в виде слов. Кроме того, мной было выявлено: затруднение представляет информация, переданная в

абстрактной форме. Этот факт может свидетельствовать о недостаточно сформированном абстрактном мышлении. В связи с этим мной было принято решение уделить больше внимание работе с визуальными материалами с целью более разносторонне развить мышление учащихся. Как показала практика, тяжело дается работа по анализу визуального текста учащимся с математическими способностями.

Учитывая вышеизложенное мной был сформулирован вопрос исследования: Какие стратегии способствуют пониманию учащимися старшей школы (11-12 классы) языка визуальных текстов?

Работа по проведению исследования началась с тщательного изучения статей, книг по данным типам текста, например, А. Назайкина, Лауселла Г., которые способствовали расширению моего понимания визуальных текстов, их композиции и языка. Следующий этап - адаптация теоретического материала для учащихся и подбор стратегий, направленных на улучшение понимания учащимися языка визуального материала. В связи с этим особое внимание уделила разработке раздаточного материала. Так, мной был подготовлен материал, например, про символику цветов, примерный образец анализа, который клеивался учащимися в тетрадь. Данная работа была направлена на развитие абстрактного мышления, умение понимать авторский замысел через символы. Следует обратить внимание на то, что учащимися, изучающие предмет на высоком уровне, необходимо предоставить сравнительный анализ текстов – визуальный+визуальный или визуальный+сплошной, например:

Конспектированная работа
на предмете «Физика» 8-й класс и литература»
11 класс (И.С.)
Сравнительный анализ визуальных текстов

Ф.И.О. _____ Дата: _____

Задачи:
Прочитать, проанализировать, сравнить и сопоставить, слушать два текста. Промоделировать сходства и различия между текстами, выделить композицию, целевую аудиторию, видны текстов, и также их тематическое оформление и стиль.

Ваша работа будет оценена по критериям А, В, С, Д.

Критерий А. Изложение и понимание текста контрастный уртекст

1	Умение изложить содержание и сформулировать главную мысль текста.
2	Умение выделить тему и основную мысль текста, а также структуру, композицию, целевую аудиторию.
3	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.
4	Умение выделить композиционные особенности текста и их роль в формировании его содержания.
5	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.

Критерий В. Изложение содержания и формулировка главной мысли контрастный уртекст

1	Умение изложить содержание и сформулировать главную мысль текста.
2	Умение выделить тему и основную мысль текста, а также структуру, композицию, целевую аудиторию.
3	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.
4	Умение выделить композиционные особенности текста и их роль в формировании его содержания.
5	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.

Критерий С. Целевая аудитория контрастный уртекст

1	Умение выделить целевую аудиторию текста.
2	Умение выделить тему и основную мысль текста, а также структуру, композицию, целевую аудиторию.
3	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.
4	Умение выделить композиционные особенности текста и их роль в формировании его содержания.
5	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.

Критерий Д. Стиль контрастный уртекст

1	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.
2	Умение выделить тему и основную мысль текста, а также структуру, композицию, целевую аудиторию.
3	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.
4	Умение выделить композиционные особенности текста и их роль в формировании его содержания.
5	Умение выделить стилистические особенности текста и их роль в формировании его содержания.

Рефлексия: Какое задание вы выполняли для выполнения задания?

<https://www.miloserdie.ru/article/sotsialnaya-reklama-nas-zlit-tak-dolzno-byt/>

Соответственно, для достижения учащимися высоких результатов по анализу визуальных текстов мной на уроке проводилась тщательная подготовка. На начальном этапе, когда осуществлялось знакомство с данным типом текста и велась работа по формированию навыков анализа, предоставляла раздаточный материал, направленный на понимание учащимися не только темы и цели текста, но прежде всего языка. Так, например, после внимательного прочтения текста учащимся необходимо было заполнить индивидуально либо в паре таблицу с последующим обсуждением в классе:

Задание. Внимательно просмотрите два текста, заполните таблицу:

Параметры характеристики	Текст 1	Текст 2
1. Жанр		
2. Тема		
3. Цель		
4. Целевая аудитория		
5. Компоненты рекламного текста		
6. Композиция (текстовый и визуальный материал)		
7. Основные цвета текстов		
8. Образы		

При работе с таблицей у учащихся акцентировалось внимание на определенных, важных, аспектах, например, какой образ, цвет использован в тексте, как они способствовали достижению поставленной цели автора. Кроме того, информацию необходимо было представить в форме предложения, а не словом или словосочетанием, так как следующий этап – работа над структурой анализа, при составлении которого учащимся нужно было последовательно и логично изложить свои рассуждения. Необходимо отметить, что при выполнении данного задания у учеников происходит углубление понимания визуального текста, так как перед ними поставлена задача определить, как реализуется авторский замысел, им предоставляется возможность проанализировать образы, мотивы, стереотипы, который вложил автор в текст. И именно детальный разбор визуальных текстов по вышеуказанным аспектам способствовал пониманию его при чтении и, соответственно, формированию навыков анализа.

Также мной были разработаны вопросы к рассматриваемым текстам на уроках, направление на понимание визуальных текстов и формирование навыков анализа:

The image contains two advertisements. The left advertisement shows a modern dark-colored sedan (LJZ-GTI) parked in a snowy, wooded area. The right advertisement is for a vintage 'KING' car, featuring a classic open-top car and the 'KING' logo. The text in the vintage ad includes: 'Эти машины завладевают Вашими симпатиями сразу; после осмотра перейдите к пробѣ, чтобы убедиться хотя бы на первыхъ 1000—2000 верстъ въ высокихъ качествахъ этой марки.'; 'Откачась недорогой цѣной, эти машины построены съ той же прочностью и тщательностью, которая характерна для самыхъ дорогихъ машинъ. КИНГЪ построены для продолжительной службы и дешевой эксплуатаци, снабжены самымъ усовершенствованнымъ оборудованиемъ и сконструированы лучшими знаатоками-инженерами.'; '1095 долларовъ съ полнымъ снаряжениемъ.'; 'Провозъ отъ Детройта до Нью-Йорка 25 долларовъ.'; 'За электрической самопускъ и электрическое освещение „Ward Leonard“ приплата въ 100 долларовъ.'; 'Требуйте подробности.'; 'Адресъ: Export Department KING MOTOR CAR CO., 1670 Broadway, New-York, U. S. A. (Factory: Detroit, Mich., U. S. A.)'; 'Модель „В“'; '30-35 силъ.'; 'Заслуживаютъ серьезнаго вниманія наши мягкиа заднѣя рессоры, типа „cantilever“. Это — улучшеннаго вида рессоры Ланчестеръ въ Англіи, которая втеченіе 10 лѣтъ пользуется выдающимися успѣхами на самыхъ плохихъ дорогахъ и превосходитъ своей прочностью и эластичностью рессоры другихъ марокъ.'

<http://www.off-road-drive.ru/>

<https://retro-reklama.livejournal.com/100131.html>

этому выводу? Приведите конкретные примеры, используя лингвистическую терминологию и выделяя рекламные компоненты (основной рекламный текст, слоган, визуальный образ, текстовый материал, рекламные реквизиты, товарный знак).

2. Определите целевую аудиторию 2 текстов: на какую аудиторию они рассчитаны (социальное положение, возраст, пол)? Почему? Почему в одной рекламе преобладает текстовый материал? Как это характеризует аудиторию?
3. Отдельным пунктом сравните изображение машины в тексте № 1 и тексте № 2. Почему в одном тексте машина изображена с разных ракурсов, а в другом – с одного? Для чего изображение помещено в рамку в одном тексте и без рамки в другом?
4. Сравните цветовую схему текстов: почему авторы реклам выбрали такой фон, цвет шрифта?
5. Сравните шрифтовое оформление обоих текстов (крупный-мелкий, жирный-обычный). Почему некоторые предложения текста выделяются при помощи шрифтового оформления?
6. Сравните текстовый материал: какие стилистические приемы в них присутствуют? Проанализируйте тексты на синтаксическом уровне: какие предложения преобладают в 1 и 2 тексте (простые или сложные, по цели высказывания и по эмоциональной окраске, глагольные или именные, присутствует ли парцелляция).
Какие тропы есть в текстах? С чем может быть связан выбор использования именно таких эпитетов, метафор, лексических повторов?
7. Сделайте общий вывод, как трансформировалась реклама автомобилей со временем: объем информации, визуальный образ, описываемые качества? Какое самое главное качество выделяется в современной рекламе? Отражено ли это качество в дизайне рекламы? Как изменилась целевая аудитория?

Составленные вопросы к визуальным текстам являются аналитическими, через работу с которыми у учеников акцентировалось внимание на важных аспектах. Кроме того, им необходимо было определить цель использования того или иного образа, цвета, проанализировать, как через использованный в тексте графический материал можно определить особенности культуры, контекста.

Также мной была составлена схема для анализа визуального текста – своеобразная памятка для учащихся, которую они могли использовать только

на рабочих уроках, но им было запрещено использовать данный раздаточный материал при выполнении формирующих или констатирующих работ, который был направлен на формирование навыков написания анализа в форме текста.

Следует отметить, что анализ визуального текста выполнялся коллективно, затем в группах, в парах. Мной организовывались пары с учетом дифференциации особенностей учащихся: например, у одного ученика хорошо получается анализ контекста, другой испытывал затруднение по этой части. В течение отведенного учителем времени на работу учащиеся работают над проблемой, но презентует работу ученик, испытывающий затруднение. Конечно, и индивидуальная работа, которая, по моему мнению, способствовала большему пониманию учащимися таких текстов: учащиеся самостоятельно находили тексты для анализа, готовили по ним задания.

Рассматриваемая проблема актуальная, так как одна из форм коммуникации в современном мире становится визуализация, и через графические образы стал передаваться смысл текста. Правильное прочтение и интерпретация визуального текста – один из основных навыков, формирование над которым ведется в Дипломной программе Международного бакалавриата. И учителю необходимо научить учащихся правильному прочтению таких текстов и, соответственно, анализу. Использованные мной аналитические вопросы, образец анализа, таблицы, совместное обсуждение в классе способствовали пониманию моими учащимися визуальных текстов, о чем свидетельствуют статистические данные и работы учеников. Так, в 2019 году на пробных экзаменах по формату Дипломной программе из 36 учащихся (на стандартном уровне), которых я обучила, 19 учеников выбрали для анализа политический плакат, продемонстрировав хорошее понимание по критериям В «Стилистические приемы» и С «Организация»:

Подводя итоги, по мнению учащихся, изучающих предмет «Язык и литература» по Дипломной программе, работа с нехудожественными текстами способствует глубокому пониманию окружающего мира. А рассмотрение изображение как полноценного акта коммуникации способствует формированию визуальной компетентности, умению читать визуальные знаки. Поэтому одной из важнейших задач на уроках языка является формирование навыков анализа графического материала, в которых,

по утверждению С. Лангера, визуальные формы (образы, цвета), как и слова, могут быть выражены посредством артикуляции, но законы, которые этими формами управляют, полностью отличаются от тех законов синтаксиса, которые управляют языком [1]. Визуальные формы представляют составляющие их элементы не последовательно, как это происходит в речевой практике, а одновременно, и отношения между элементами в графическом материале понимаются человеком одним актом видения, которое должно быть правильным.

Список использованной литературы:

1. Лангер С. Философия в новом ключе: Исследование символики разума, ритуала и искусства: Пер. с англ. С.П. Евтушенко /Общ. ред. и послесл. В.П. Шестакова. М.: Республика, 2000. — 287 с.
2. Лассуэл Г. Структура и функции коммуникации в обществе // Назаров М.М. Массовая коммуникация и общества. Введение в теорию и исследования. М.: Аванти плюс, 2003. С. 233–243.
3. Назайкин А. Композиция визуальных элементов в тексте копирайтера// электронный ресурс, www.nazaykin.ru › лекции › создание текста › композиция
4. Назайкин А. РЕКЛАМНЫЙ ТЕКСТ В СОВРЕМЕННЫХ СМИ.: Издательство: Эксмо, 2007 г., 352 стр.
5. Питт Даддли «Исследование в действии».
6. Шалютина Н.В. Визуальная методология: основные концептуальные подходы © 2016 г., //электронный ресурс, [http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik_soc/18115942_2016_-_3\(43\)_unicode/14.pdf](http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik_soc/18115942_2016_-_3(43)_unicode/14.pdf)
7. Язык А: Руководство по языку и литературе. 2011г., Международный Бакалавриат, Peterson House, Malthouse Avenue, Cardiff Gate Cardiff, Wales GB CF23 8GL, United Kingdom

«Мәселелік оқытудың әдіс-тәсілдері арқылы оқушылардың ақпаратты талдау дағдысын дамытуға бола ма?»

Балгина Салтанат Каиргельдиновна

*Павлодар қаласындағы химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебінің биология пән мұғалімі*

Аннотация:

Әр оқушының қабілетін ескере отырып зерттеушілік, ақпаратты талдай алу, сын тұрғысынан ойлану дағдыларын, дарындылығын дамыта отырып, білімге қол жеткізу. Функционалдық сауаттылыққа, танымдылық пен белсенділікке және шығармашылық қабілеттері мен қорытынды жасай алатын оқушы тұлғасының жан-жақты дамуына ықпал ету. Сабақ барысында ынтымақтастық, өмір бойы оқу, азаматтық жауапкершілік сынды құндылықтарды дарыту.

Аннотация:

Методы образования с учетом способностей каждого учащегося, умение анализировать информацию, развивать одаренность (талант) и навыки критического мышления. Всестороннему развитию учащихся способствует функциональная грамотность, творческие способности, а также способности делать выводы и анализировать. В ходе занятия прививать такие ценности, как обучение в течение всей жизни, солидарность и гражданская ответственность

Annotation:

Ability to analyze information, critical thinking skills and knowledge development. The ability of functional literacy, cognition and activity, the comprehensive development of the student's personality, able to draw conclusions and creative abilities. During the training to inculcate such values as solidarity, learning throughout life, civil liability.

«Білім алудың тамыры ащы, бірақ жемісі тәтті», - деп бірінші ұстаз Аристотель айтқандай, білім мен өнер келешек ұрпақтың болашағының жарқын болуына бірден-бір кепіл. Қазіргі білім жүйесіне сүйенетін болсақ, оқушылар білімді өздігінен ізденіп, меңгеріп, алдарында жолыққан мәселенің жауабын өздігінен шеше алатын ұрпақ тәрбиелей алу болып табылады. Осындай ұрпақты жетілдіру мектеп қабырғасында жүргенде-ақ негізі қаланып, үлкен өмірге аттанады.

Жоғарыда айтылғандай, дағдыларды оқушылардың бойында қалыптастырып, дамыту үшін төменгі буыннан бастаған жөн деп есептедім. Себебі осы жас аралықтарындағы оқушыларда тақырыпты меңгеру кезінде ақпаратпен жұмыс жасау, оған талдау жүргізу бірталай мәселелерді туындатады. Егер оқушының ақпаратты талдау дағдылары төменгі сыныпта дұрыс қалыптаспаған болса, ол мәселе жоғарғы сыныпта көрініс табатыны анық.

Оқу жылының басында аталған мәселені шешу мақсатында, осы буын аралығында сабақ беретін әріптестеріммен бірлесе отырып, Lesson Study аясында зерттеу жүргізу үшін әдістемелік-зерттеу тобын құрдық. Зерттеуді бастамас бұрын, алдымен осы зерттеумен айналысқан тұлғалардың, атап айтсам, Пит Дадли, Перридің әдебиеттеріне шолу жасап, зерттеу жұмыстарымен таныстық.

Мәселелік оқыту теориялық және практикалық мәселелерді шешу арқылы оқушылардың жаңа білім алуына негізделген. Lesson Study аясында оқушылардың ақпаратты талдай алу жұмысын жүргізу үшін мәселелік оқытудың әр түрлі әдіс-тәсілдерін қарастырдық. Мәселелік оқыту арқылы оқушылардың ақпаратты талдай алу, топтық жұмыстағы іс-әрекеттерін зерттеу, таным белсенділігін арттыру, қызығушылығын ояту, білім сапасын арттыру көзделді.

Белгілі поляк ғалымы В. Оконь өзінің «Проблемалы оқыту негіздері» кітабында зерттеуші оқушылар, зерттеу жұмысын жүргізуге ұмтылған сайын, соғұрлым жақсы нәтижелерге қол жеткізетінін жазған екен [2].

Lesson Study зерттеуінің ережесі бойынша сыныптан бақылау жүргізуге үш оқушы іріктелініп алынды. Олардың деңгейлері әртүрлі болуы керек. А

оқушысы оқу үлгерімінің деңгейі төмен, В оқушысы оқу үлгерімінің деңгейі орташа және С оқушысы оқу үлгерімінің деңгейі жоғары болып табылатын оқушылар таңдалды [4].

Оқушылардың білім сапасын жоғарлату мақсатында жалпы 3 зерттеу сабағын өткіздім. Lesson Study-дің бірінші кезеңінде әдістемелік-зерттеу тобының мұғалімдерімен бірлесіп, сабақтың өту барысы жоспарланды.

Жоспарланған 8 сыныптағы тізбектелген сабақтар топтамасының бірінші сабағында мен мәселелік оқыту технологиясының «FILA» әдісін қолдану арқылы сабақтың мақсатына жетуді көздедім. Оқушылар ақпаратты қабылдауына қарай сараланып, А, В, С оқушылары бойынша үш топқа бөлдім. Бақылаушылар сабақ барысында қабілеті орташа, төмен және жоғары оқушылардың тақырыпты меңгеру кезіндегі іс-әрекеттерін, қойған сұрақтарын, жеткен жетістіктерін бақылау парағына белгілеп отырды.

С деңгейінің оқушысы, өзім болжағандай, сабақ материалын толық көлемде меңгеріп, өзін көшбасшы ретінде таныта білді. В деңгейіндегі оқушының сөздік қоры аздау, мұғалімнің қолдауын қажет етті. Дегенмен, орындау жылдамдықтары бәсең болса да, тапсырмаларды толық көлемде меңгеріп, күтілген нәтижеге жетті. Осындай құрамдағы топтық жұмыс бұл оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығын арттырды. «FILA» кестесін толтыруда оқушылар ерекше белсенділік танытты. Фактілерді теріп жазуда, идеяларды ұсынуда оқушылар өзара қызу талқыға түсіп, қызығушылықтары арта түскендей болды. А деңгейдегі оқушы да сабаққа қызығушылығын танытып, сұрақтар қойып, қатысып отырды. Бірақ, идеялар ұсынуға және іс-әрекетті жоспарлауға атсалыспады. Дегенмен оның сабаққа ынтасының көтерілгені сырт көзге байқалды. Берілген тапсырманы баяу болса да түсініп, дұрыс орындап отырды.

Әріптестерімнің бақылауы бойынша, оқушылар мәселелік оқыту әдісі арқылы тақырыпты меңгергенде әр топтың мүшелері ақпаратты бірлесе отырып талдап, сұрақтардың жауабын өздігінен табуға тырысқандарын белгіледі. Бұл да көздеген нәтижелеріміздің бірі еді.

Тізбектелген сабақтар топтамасының 2-сабағында бірінші Lesson Study аясында өткізілген сабақ кезінде байқалған кемшіліктерді жоюға тырыстық.

Әріптестерімізбен алдыңғы сабақтың кері байланысын ескере отырып, зияткерлердің нәтижесін жақсарту үшін тақырыпты меңгеру кезінде бірқатар жағдайларды естен шығармау керек деген қорытындыға келдік. Атап айтқанда, оқушылардың ақпаратты талдау жұмысына көбірек көңіл бөліп, оларға өзара талқылау жасату; кез-келген жағдайдан өздігінен шығуға тырысу; сабақта мәселелік сұрақтарды өмірмен байланыстырып қана қоймай, оларға жауапты өздігінен табу; топтар арасында бәсекелестікті арттыратын тапсырмалар беру; топ мүшелері жұмыла кірісетіндей тапсырмаларды мәселелік оқыту арқылы бағыттап беру. Бұл ұсынымдар екінші Lesson Study аясында өткізілетін сабақтың жоспарына енгізілді.

Екінші Lesson Study аясында өткізілген сабақ барысында жаңа тақырыпты бастамас бұрын өткен сабақ бойынша білімдерін «дұрыс- бұрыс» әдісі арқылы өзектілендіріп алдым. Оқушылар бұл тапсырманы қызығушылықпен орындады, қабілеті орташа деңгейдегі оқушы, әдеттегіден ерекше белсенділік танытты. Барлық сұрақтарға дұрыс жауап беріп, бірден көзге түсті. Жаңа тақырыпты меңгеру барысында жүктелген тапсырмаларға жауапкершілікпен қарап, топқа өз үлесін қосып отырды және өз идеяларымен мәселені шешу үшін іс-әрекетті жоспарлау жолдарын ұсынды. Тақырыпты бекіту тапсырмаларын орындау кезінде де сын тұрғысынан ойлау қабілетін де айқын байқатты. Қабілеті төмен оқушы да сабаққа белсенді қатысып, берілген тапсырманы дұрыс орындап шығып, жобаны қорғады. Топта қызығушылықпен жұмыс жасап, кей кезде көшбасшылық танытып, іс-әрекетті жоспарлауға белсенділік танытты. С жоғары деңгейіндегі оқушы өзінің көшбасшылық дағдысынан таймай, одан әрі сыныптастарына тақырыпты меңгеруге көмектесіп, идеяларымен бөлісті. Жоғары деңгейлі сұрақтардың барлығына нақты жауап беруге тырысты. Бақылауда болған оқушылар өз деңгейлерінде, сын тұрғысынан ойлаудың бақылау, талдау, интерпретация, қорытынды секілді дағдыларын сабақтың үстінде айқын көрсете алды.

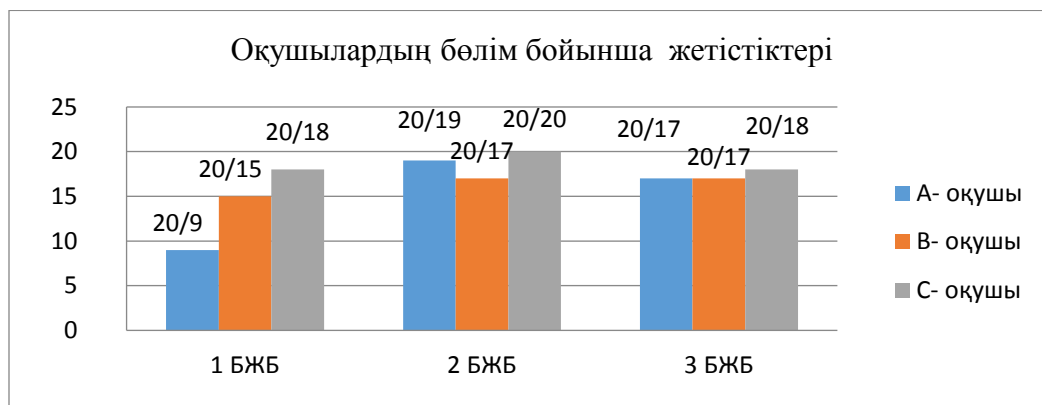
Сабақ соңында оқушылардан «қандай тапсырмалар сізге орындау кезінде қиындық тудырды», «қандай тапсырманы мүлдем түсінбедіңіз» және

«қандай тапсырманы оңай орындадыңыз» деген жазбаша сауалнама алынды, бақылауға алынған оқушылардан «мүлдем түсінбедім» деген жауап болмады.

Lesson Study аясында өткізілген үшінші сабақта оқушыларда «не істейміз, қалай орындаймыз» деген сұрақтар туындамады. Сонымен қоса, оқушылар тақырып анықталғаннан кейін, мәселелік сұрақтарды шешуге қызығушылықпен бірден кірісті. Бұл жолы зерттеу сұрағын оқушыларға жұппен орындау жүктелді. Жұппен орындау барысында А, В, С оқушыларының тапсырманы қаншалықты толық, дұрыс орындауларын, түсінбеген қиналған жерлерінен сұрақтар қоя ма, тапсырмаларды қаншалықты дұрыс орындайды сияқты сұрақтар бойынша зерттеу жүргізді. Қабілеті орташа және төмен оқушылар берілген тапсырмаларды мұқият орындауға, әр сұраққа жүйелі нақты дәлелмен жауап беріп, уақыттарын тиімді қолдануға тырысты.

Сабақ соңында бақылаушылар сабаққа талдау жүргізе отырып, осындай түйінге келдік: оқушылар жүктелген тапсырмаларды, не болмаса қойылған мәселелік сұрақтарды дұрыс жүйелі, түсініп орындау үшін, оқушыларға мұғалім тақырыптың мағынасын ашатындай әдіс-тәсілдерді іріктеп, оқу мақсатына жететіндей тапсырмалар мен дескрипторларды дұрыс құрастыруы керек. Перри зерттеулері бойынша өздігінен реттелуі жүзеге асу үшін оқушы проблеманы, оны шешуге арналған әдіс-тәсілдерді өздігінен айқындауы керек [1]. Сонымен қоса, оқушы тақырыпты өздігінен ізденіп, мақсатқа өздері жеткенде есте сақтау қабілеттерінің артқаны байқалды. Міне сол кезде, қабілеті төмен А деңгейіндегі және қабілеті орташа В деңгейіндегі оқушы қабілеті жоғары С оқушысымен білім таластыра алады. Оған дәлел 1-диаграммада көрсетілген Lesson Study аясында жүргізілген зерттеу кезіндегі бөлім бойынша жиынтық бағалау нәтижелерінің көрсеткіштері болып табылады.

1-диаграмма

Алдағы жоспардағы мақсатым – әріптестеріммен тәжірибе алмасып, Lesson Study аясында сабақты бірлесіп жоспарлау практикасын одан әрі жалғастырып жетілдіру. Осындай зерттеулер сабақты тиімді ұйымдастыруға көп ықпалын тигізері сөзсіз.

Lesson Study зерттеу жұмыстарын жиі жүргізу оқу үдерісіндегі бірқатар мәселелердің алдын алып, оқушылардың оқу үлгерімін арттыруға көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.
2. В. Оконь. «Проблемалы оқыту негіздері» оқулығы
3. Пит Дадли. Lesson Study: нұсқаулық
4. Байгаринова Ж.К. Сабақты зерттеу (Lesson study): А-дан Я-ға дейін: әдістемелік ұсынымдар. Астана Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.
5. Абдраманова Ж.Б., Биярова С.Б., Зейнолдина Г.Т. Lesson Study: өз сабағын зерттегісі келетіндер үшін: әдістемелік ұсыным. Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015.

Использование элементов знаковой системы как метод развития исследовательских навыков учащихся

Ермекова Айнагуль Амангельдиновна
Магистр естественнонаучных дисциплин, учитель-эксперт
информатики

Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического
направления г. Павлодар

Аннотация

Мақалада Павлодар қаласындағы ХБН НЗМ қабырғасында 10 сыныпта жүргізілген зерттеу нәтижелері келтірілген. Зерттеу жұмысының маңыздылығы оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын белгі жүйесін қолдана отырып ұйымдастырудың жаңа тәсіліне негізделген.

Аннотация

В статье представлены результаты исследования, проведенного автором на базе НИИШ ХБН г. Павлодара в 10 классах. Практическая значимость исследования состоит в новом подходе в организации исследовательской деятельности учащихся на уроках через применение знаковой системы.

Annotation

The article presents the results of a study on the basis of the NIS in Pavlodar, in grades 10. The practical significance of the research consists in a new approach to the organization of student research activities in the classroom through the use of a sign system.

Не секрет, что каждый учитель-практик может точно утверждать, что очередное новое поколение, которое он обучает, значительно отличается от их предшественников, которых он обучал, например, 10 лет назад. У подростков растёт скорость восприятия информации, однако возникает трудность с тем, чтобы удерживать внимание на одном предмете дольше восьми секунд [1]. Одна из актуальных проблем стоит в организации

обучения таких детей с учетом их скорости восприятия и быстрого переключения внимания. Ключевой вопрос: как обучать новое поколение – Z, какие методы или подходы будут способствовать формированию их исследовательских навыков. Как организовать урок, чтобы ученик был в центре активных поисков истины, основанной на науке? Программа «Развития одаренности детей», разработанная учителями Назарбаев Интеллектуальной школы с тренерами СТУ (2012 г.) имеет ряд интересных подходов в организации работы с одаренными учащимися [2,3]. В этой работе, как практикующий тренер-учитель я делала оппор на знания, полученные при обучении по этой программе [4,5].

Какие противоречия послужили причиной исследования:

- С одной стороны, учащиеся обладают хорошими навыками поиска информации, однако часто этот поиск не систематизирован и учащиеся не могут самостоятельно ориентироваться в потоке информации и найти «причинно-следственные связи», то есть наличие навыков еще не предполагает у них наличие исследовательских навыков, которые необходимо целенаправленно формировать.

Учащиеся имеют достаточно высокую скорость восприятия информации и в тоже время есть проблема быстрого переключения внимания, как следствие текстовые объяснения заданий исследовательского характера может приводить в потере внимания учащихся и потере времени.

Почему была выбрана знаковая система?

Еще в школе наш учитель физики применяла методику «Опорных сигналов» Шаталова В. Ф. Насколько это было эффективно? Пример собственного личного опыта: до сих пор помню каждый конспект, который был на уроках физики. Уже став учителем пересмотрела эту методику с точки зрения учителя.

- Знаки очень часто ассоциируют систему определенных понятий. Например, достаточно увидеть определенный дорожный знак, как водитель знает как вести себя и что нужно делать.

-Наука все чаще и эффективнее использует символику как средство выражения результатов мыслительной деятельности, формирование

знакового (символического) мышления достигают пика в 8 классе, и в старших классах оно уже достаточно четко сформировано.

Исследования вопроса в педагогической литературе показал многообразие работ, посвященных педагогическим технологиям на основе эффективности организации и управления процессом обучения. Например, программированное обучение, технологии дифференцированного обучения (В.В.Фирсов, Н. П. Гузик) [6], перспективно-опережающее обучение с использованием опорных схем при комментируемом управлении (С. Н. Лысенкова) [7], технология обучения на основе конспектов опорных сигналов (В.Ф.Шаталов) [8]. Каждая из методик доказала свою эффективность, однако эти технологии направлены на формирования основных знаний и их методике закрепления. Например, опорные схемы Шаталова помогают системно запоминать большой объем информации. В отличие от опорных схем Шаталова, в предлагаемой мной методике, каждому знаку соответствует определенная образовательная цель обучения по уровню сложности и специфичности, поэтому она связана больше с организацией исследовательской деятельности учащихся. Акцент делается на то, как с помощью знаков организовать полноценную исследовательскую деятельность учащихся, начиная от формирования базовых знаний (знак Details, знак Language, знак Unans wered Questions) до более глубокого анализа исследуемого вопроса (знаки Trends, Ethics и др.

Гипотеза исследования:

-если применять знаковую систему в обучении, то она будет способствовать активной роли учащихся в познавательном процессе и развивать исследовательские навыки на разных уровнях по таксономии Блума.

Цель исследования: определить эффективность знакового обучения для развития исследовательских навыков.

Исходя из цели исследования, были поставлены следующие задачи исследования:

- определить начальный уровень сформированности исследовательских навыков у учащихся (навыки высокого уровня по таксономии Блума);
- выяснить условия организации знакового обучения, направленных на развитие исследовательских навыков учащихся;
- определить сильные и слабые стороны знакового обучения.

Объект исследования: исследовательские навыки учащихся (навыки высокого уровня по таксономии Блума).

Субъект исследования: подростки 15-16 лет (10 классы). Количество участников -36.

На рисунке 1 приведены элементы знаковой системы с описанием их назначения [4]. Каждый знак соответствует определённому навыку по таксономии Блума. В целом в знаковой системе используется десять знаков. Среди них условно можно выделить знаки, способствующие развитию исследовательских навыков: Bigidea, Trends, Ethicsи знаки, направленные на формирование основных понятий, первоначальных представлении об изучаемом объекте или явления: это знаки «Details», «Language», «Unansweredquestions», «Acrossdisciplines».

Рисунок 1-Элементы знаковой системы

Этапы экспериментальной части исследования

1 этап –выбор контрольных и экспериментальных классов. Проведение первичного среза –учащиеся выполняют задания на применение навыков высокого уровня (результаты в таблице 1).

2 этап – анализ среднесрочного плана, планирование уроков в экспериментальных классах с применением знаковой системы. Предварительная подготовка критериев оценивания заданий, выполненных учащимися по предложенным знакам, форм представления, отбор ресурсов.

3 этап –использования знаков для организации исследовательской деятельности учащихся на уроке (рисунок 2).

Рисунок 2

Таблица 1 – Сравнительные данные экспериментальных и контрольных классов.

	Всего учащихся	Начало эксперимента				Результат на завершение эксперимента			
		Оценка за задание на применение навыков высокого уровня				Оценка за задание на применение навыков высокого уровня			
		5	4	3	2	5	4	3	2

Экспериментальные классы (классы где применялась знаковая система)	35	5	15	5		57%	13	21	1		96.7%
Контрольные классы (классы, где не применялась знаковая система)	36	7	18	11		69%	7	22	7	0	82%

Результаты исследования

При проведении исследования были использованы теоретические и эмпирические методы исследования. Например, были анализированы результаты выполненных заданий на навыки высокого уровня у учащихся на начальном этапе. Чаще всего их ответы были не аргументированы, не обоснованы. Например, на вопрос «Назовите преимущества использования облачных технологий», учащиеся вместо развернутого ответа писали: «выгодно», «это очень удобно» и т.д. То есть причинно-следственные развернутые ответы практически не встречались в начале проведения эксперимента, 25% учащихся теряли баллы при выполнении заданий на определение положительных и отрицательных свойств явления или процесса. В связи с чем, в процессе эксперимента на уроках чаще использовались знаки Ethics (выявление плюсов и минусов), знак Acrossdisciplines (межпредметные связи), которые требовали от учащихся аналитической работы с источниками, заставляли его «глубже» просмотреть изучаемое, не делать «поверхностных» ответов. В результате завершения эксперимента (конец 3 четверти) качество выполнения заданий на навыки высокого уровня увеличилось на 39%, однако и в контрольных классах также отмечается рост качества выполнения таких заданий на 13%. Есть и объективные причины повышения качества знаний: практика показывает, что в первой четверти качество знаний всегда ниже чем в других четвертях. Тем не менее, анализируя ответы учащихся можно отметить значительный сдвиг в развернутых ответах, которые стали более четкими и аргументированными, а главное учащиеся сами отмечают, что

научились задавать правильные вопросы: вопросы исследовательского характера, заставляющие думать «глубже», а ответы искать в науке.

Таким образом можно отметить, что знаковая система обучения способствует развитию исследовательских навыков учащихся, навыков самостоятельного поиска знаний, коммуникативных навыков учащихся. Каждый участник чувствует свою роль в этом процессе.

К слабым сторонам можно отнести: создание «общего продукта деятельности» занимает большие ресурсы времени, а значит не подходит для реализации на каждом уроке. Нельзя применять знаки, ради ЗНАКОВ. Они должны работать на цели обучения, на активизацию поисковой деятельности учащихся.

Литература

1. Чем дети, родившиеся после 1995-го, лучше вас
[//http://www.lookatme.ru/mag/live/interweb/205189-generation-z](http://www.lookatme.ru/mag/live/interweb/205189-generation-z) [обращение 28.04.20]
2. VanTassel-Baska J. (Ed.). (1998). Excellence in educating gifted and talented learners (3rd ed.). Denver, CO: Love.
3. Программа «Развитие одаренности детей», АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы». 549 стр.
4. Gallagher, S. A. (1998). The Road to Critical Thinking: The Perry Scheme and Meaningful Differentiation. NASSP Bulletin, 82(595)
5. Gallagher, J., & Gallagher, S. (1995). Teaching the gifted child (4th ed.). Boston: Allyn&Bacon.
6. Фирсов В.В. Дифференциация обучения на основе обязательных результатов обучения. - М., 1994.
7. Шаталов В. Ф. Куда и как исчезли тройки. Из опыта работы школ Донецка / В.Ф.Шаталов; Предисл. В.В. Давыдова.—М.: «Педагогика», 1979.— 134с.
8. Лысенкова, С.Н.Методом опережающего обучения: книга для учителя: из опыта работы / С.Н.Лысенкова.— Москва: Просвещение, 1988.— 192 с. : ил. — (Творческая лаборатория учителя).

Как использование проблемно – поискового метода способствует развитию исследовательских навыков учащихся?

Жабагина Раушан Магжановна

*учитель физики Назарбаев Интеллектуальная
школа химико-биологического направления,
г. Павлодар,*

Аннотация

Бұл мақалада оқытудың мәселелік ізденістерін қолдана отырып оқушылардың ғылыми – зерттеу дағдыларын дамыту мәселелері қарастырылды. Өткізілген зерттеу мәселелік оқытудың негізгі қағидаттарына негізделген, оның практикада қолдануы және оқу үрдісінде пайдалануы мүмкіндіктері көрсетілген.

Аннотация

В данной статье рассматривается развитие исследовательских навыков учащихся с использованием проблемно – поисковых методов обучения. Проведенное исследование базируется на принципе проблемного обучения, показаны примеры его использования на практике и возможности применения в образовательном процессе.

Annotation

This article discusses the development of research skills of students using problem-based search methods of teaching. The research is based on the principle of problem-based learning, and shows examples of its practical use and possible application in the educational process.

Почему мне интересен именно этот вопрос?- начиная работать с новой информацией, учащийся часто сталкивается с тем, что материал кажется ему непонятным. На этом этапе – учащийся должен преодолеть элементы механического усвоения знаний. Для этого необходимо активизировать мыслительную деятельность, сконцентрироваться на ключевых понятиях, с

помощью методов исследования. В дальнейшем научиться найти выход из данной ситуации, направленный на поиск решения поставленной проблемы. В роли которого может выступать проблемное задание, проблемная задача. Особый акцент должен быть сделан не только на приобретении учащимися предметных знаний и навыков, но и на воспитании информированного и критически мыслящего гражданина, способного осмыслить научные вопросы в контексте социально и личностно значимых задач [1].

Работая над раскрытием способностей учащихся, через различные виды деятельности на уроке с использованием проблемно – поискового метода, я обратила внимание на то, что не всегда учащиеся могут формулировать проблемы, найти способы ее решения, применить полученные знания на практике, не могут связать новую информацию с реальной жизнью. Поэтому, и появилась данная тема исследования, которая, по моему мнению, очень актуальна. Использование проблемного обучения – создание проблемных ситуаций, при изучении материала, выполнении физического эксперимента, решении физических задач позволит учащимся развить навыки и пути решения проблем.

Планирование данного исследования, началось с ознакомления научных основ проблемно – поискового метода в обучении посещения общешкольных курсов по выбору. Занятия на курсах позволили подробно ознакомиться со способами организации, различными техниками, инструментами оценивания, обсуждения и обмена опытом с коллегами по темам их исследования.

Основу проблемно –поискового метода составляют теоретические положения американского философа Дж. Дьюи, «ребенок лучше усваивает материал, когда сам является активным субъектом своего обучения и условием его успешности является умение проблематизации материала, его активность и связь обучения с жизнью» [2]. Помимо этого рассмотрены статьи по данному вопросу:

Мельникова Е.М. – Технология проблемного обучения. Школа 2100. Образовательная программа и пути ее реализации. Данная статья позволила мне создавать различные проблемные ситуации на уроке, приемы, описанные

в данной статье, такие как одновременное применение противоречивых фактов, столкновение различных мнений учащихся, и другие неоднократно использовались мною на уроке.

Якиманская И.С. Проблемно – поисковый метод обучения в современной школе. Здесь рассматривается личностно – ориентированное обучение, основанное на решении проблем, с использованием различных технологий.

Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Электронный ресурс, помог мне в изучении различных компетенций, используемых в современной системе образования.

Обзор литературы позволил мне составить диалог с коллегами в методическом объединении, молодыми учителями и коллегами естественных дисциплин по обсуждению основных идей планируемого исследования. Для исследования были выбраны учащиеся 9 классов, в одной из групп были частые пропуски занятия, порой бывало по 3 – 6 учащихся. Мне приходилось планировать занятие таким образом, чтобы каждый из них был вовлечен в активную деятельность урока, создать условия для повышения мотивации и развития интереса [3].

Пути решения проблемы

При проведении уроков было выявлено, что учащимся сложно понять предоставленную информацию с первого раза, не всегда им удавалось выделить основную идею, выявить проблему, прогнозировать результаты. Карта индивидуальных особенностей класса позволила мне скорректировать деятельность учащихся, использовать различные техники. В выбранной, мною параллели проведено анкетирование, которое включило не стандартные вопросы, а просто планирование эксперимента по определению ускорения свободного падения, необходимо было разработать основные этапы:

- постановка проблемы (она уже у них есть это определение ускорения), выдвижение гипотезы;
- пути решения данной проблемы - с помощью эксперимента, демонстрации, задачи, какой – либо информации из Интернета, описания опыта и т.д.;

- выражение решения - планирование эксперимента, поиск необходимых данных, сбор информации и др.;
- представление полученных данных друг другу, вывод по данной проблеме. В анкете участвовали все 15 учащихся. Результаты проверки анкеты заставили задуматься о том, что учащиеся не могут применить свои знания в нестандартной ситуации:
- неумение выдвигать гипотезу – 8 уч-ся;
- пути решения проблемы – Интернет источники -2; лабораторная работа -4; эксперимент – 4; описание опыта из Интернета – 2; решение задачи с использованием формулы силы тяжести - 3;
- составлен подробный план решения данной проблемы – 11 уч-ся;
- представлен план без учета последовательности действий – 4уч-ся;
- анализ полученных результатов – 10 уч-ся;
- неправильная формулировка вывода - 5 уч-ся.

Решение данной проблемы было начато с планирования урока, включающий проблемные вопросы, задачи и ситуации, для решения которых применялись такие методы – как проблемное изложение темы при ее изучении, эвристическая беседа, различные источники информации, носящие исследовательский характер. Также использовались нестандартные задания. Учащимся представлено описание погоды зимой, когда прошел сильный дождь и резкое понижение температуры, СМС – сообщение от службы 112 о гололеде и значение слова «гололед» из разных словарей. Учащиеся должны были выйти на тему урока «Сила трения», не всем учащимся удалось назвать тему урока сразу, поэтому были предложены проблемные вопросы: какое время года, какое явление описывается, какая информация в тексте (закрытие дорог), почему их закрыли, какую опасность для транспорта представляет гололед, какие меры необходимо предпринять и т.д. Такая цепочка вопросов позволит им назвать тему урока. В данном случае, одна и та же проблема представлена различными способами, учащийся, используя свои знания, осуществил выбор, анализ и систематизацию информации, на основе которого сделано прогнозирование по теме урока. Изучение темы «Импульс

тела» начато с 1 этапа решения проблемы проведение эксперимента в небольших группах.

«Демонстрация столкновения 2 тележек».

Цель эксперимента – экспериментальная проверка закона сохранения импульса.

Гипотеза - выдвижение предположений, по результатам опыта после соударения (тележки могут двигаться в одном или противоположных направлениях, или одна тележка отскакивает, а другая остается на месте, почему?).

Разместите 2 тележки на небольшом расстоянии друг от друга. Приведите их в движение, слегка подтолкнув. Тележки соударяются друг с другом и разъезжаются в различные стороны. Рассмотрите различные случаи столкновения 2 тележек.

Обсудите полученные результаты. После обсуждения опыта учащиеся пришли к выводу, что движение тележек зависит от типа соударений (от массы и скорости тоже). Сделайте обобщение полученных результатов.

Построение модели взаимодействий тел, осуществляется на третьем этапе – разработки способов проверки гипотезы и его осуществление. Вновь выдвигаются какие-то предположения – гипотезы. Таким образом, на данном этапе показываем учащимся, что для объяснения явлений удобно реальные объекты и явления представлять качественными моделями, которые сохраняют существенные признаки изучаемого объекта или явления и упрощают изучение окружающего мира. [4, с.132]. Выстраивание урока в соответствии с методами проблемного обучения позволяет структурировать знания учащихся, превращает учебу в активную, мотивированную, успешную познавательную деятельность.

Данное исследование будет продолжено на следующий учебный год. Проблемное изучение физических законов, проведение экспериментов, решение различных задач на уроке научило учащихся решать проблемы, выдвигать гипотезы, делать выводы. В данном направлении необходимо еще поработать с учащимися над решением проблем, не только в рамках предмета, но и в различных жизненных ситуациях, а также использовать

принцип дифференциации при решении творческих задач, с использованием технологии ТРИЗ. В заключение хотелось бы отметить, что построение процесса обучения физике в соответствии с этапами проблемно – поискового метода открывает широкие возможности для предоставления учащимся инициативы, независимости и свободы в процессе познания, ощущения радости творчества.

Список литературы.

1. Учебная программа по физике 7-10 класс, Астана, 2018г.
2. Дьюи Дж. Образование и демократия. М.: 2000
3. Мельникова Е.М. Технология проблемного обучения. Школа 2100. Образовательная программа и пути ее реализации. М.: Баласс.2017
4. Махмутов М.И. Алгоритм осуществления проблемных ситуаций на уроке. М; Педагогика, 2005.
5. Якиманская И.С. Проблемно – поисковый метод обучения в современной школе. М. Сентябрь 2016. 23-2

**12 сынып оқушыларының зерттеушілік қабілеттерін
арттыруда CLIL технологиясын пайдалана отырып тілдік
құзыреттіліктерін қалай дамытуға болады?**

---

*Каримова Назымгуль Баритовна, Каратаева Назым
Касымовна, Жакупов Нурсултан Русланович*

ХББ НЗМ Павлодар қ.

Аннотация

Берілген зерттеу жұмысында 12 сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын арттыру үшін пән-тілдік кіріктірілген оқыту әдісінің кейбір аспектілерінің қолдануы қарастырылады. Берілген әдістер бойынша оқушылардың тілдік құзыреттілігі қоса дамытылады. Берілген жұмыстың мақсаты CLIL технологиясының осы сынып аясында ең тиімді болып табылатын құралдарын анықтау, сонымен қатар осы формалар мен оқыту әдістерін қолданылғаннан кейін оқушылардың тілдік және зерттеушілік дағдыларын қалай жақсаруын қадағалау. Берілген мақсатқа жету үшін оқушылардың физика пәніндегі жұмыстары, CLIL қолданылып жасалған жұмыс нәтижелері талданады. Жұмыстың негізгі кезеңдері мен нәтижесі көрсетілген.

Аннотация

В данной исследовательской работе рассматриваются аспекты использования методики предметно-языкового интегрированного обучения для развития исследовательских навыков учащихся 12 классов. Данные методики включает в себя также развитие языковых навыков. Целью научной работы является определение наиболее эффективных методик CLIL в данном классе, кроме этого контроль над формами и методичками обучения для развития языковых и исследовательских навыков. Для достижения данной цели были проанализированы работы учащихся по предмету физика и результаты работ заданий с использованием методики CLIL. Представлены основные этапы работы и результаты исследования

Annotation

This research paper discusses aspects of using the methodology of content-language integrated learning for the development of research skills of students in grades 12. These methods also include the development of language skills. The purpose of the scientific work is to determine the most effective CLIL techniques in this grade, in addition to controlling the forms and training manuals for the development of language and reresearch skills. To achieve this goal, the students' work in the subject of physics and the results of assignments using the CLIL methodology were analyzed. The main stages of work and research results are presented in this paper.

Кіріспе

12 сынып оқушылары физиканы үшінші тілде, яғни ағылшын тілінде оқиды, бұл материалды меңгеруде бірқатар қиындықтарды тудырады, мысалы, listening дағдысының жеткіліксіздігінен оқушылар мұғалімнің түсініктемесін дұрыс түсінбеуі немесе лексикалық қорының төмен болуы мен жеке сөздерді түсінбеуі нәтижесінде, оқушы сабақтың тақырыбын нашар түсінуі мүмкін. Мұндай дисбаланс үлгерімнің төмендеуіне және емтихан нәтижесінің нашар болуына әкелуі сөзсіз [1, 23 б]. Алайда ағылшын тілінде оқытудың оң жақтары да бар: физикадан ағылшын тіліндегі әдебиеттер қолжетімді және алуан түрлі. Ағылшын тілінде оқыту оқушылардың тілдік

дағдыларын дамытуға көмектеседі, нәтижесінде білім беруде және еңбек нарығында оқушылардың бәсекеге қабілеттілігі артады. Сондықтан ағылшын тілінде оқу мен оқытуға байланысты проблемаларды шешу үшін әр түрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет, олардың бірі CLIL технологиясы. Бұл әдісті таңдауға әсер ететін бірқатар оң аспектілер бар: біріншіден, оқушылар ағылшын тілін үйренуге қызығушылық танытады; сыныпта ағылшын тілін қолдануға қосымша ынталандырылады; қажетті тәжірибе беріледі, осының арқасында оқушылар тілді жетік үйренеді. Сонымен қатар әртүрлі phet.colorado.edu, learningapps.org сияқты ресурстар қол жетімді болады. Бұл технология ағылшын тілінде оқушылардың когнитивтік, зерттеушілік қабілеттерін дамытады және физика пәнінен тақырыпты терең түсінуге өз үлесін қосады.

CLIL технологиясы әлемде, әсіресе Голландия мен Филиппин сияқты елдерде танымал педагогикалық тәсіл болып табылады. Мұғалім мен оқушылар сабақ уақытында сөйлеу, тыңдау, жазу және оқу дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін тиімді құралдар жиынтығы деп айтуға болады. AR сабақтарды жоспарлау және зерттеу нәтижелерін өңдеу аясында ағылшын тілі мұғалімдерімен және team-teacherмен өзара қарым-қатынасты қамтиды [2, 24 б].

Зерттеудің мақсаты: CLIL технологиясының осы сынып аясында ең тиімді болып табылатын құралдарын анықтау, сонымен қатар осы формалар мен оқыту әдістерін қолданылғаннан кейін оқушылардың тілдік және зерттеушілік дағдыларын қалай жақсартатындығын қадағалау.

Қатысушылар: 12 сынып оқушылары

Деректерді жинау сауалнама, шолу, бейнежазба.

Деректерді талдау және интерпретация: тоқсандық және жылдық нәтижелері, сауалнама нәтижелері.

Зерттеу құралдары: оқу бейнероликтері, интернет ресурстары, электронды тесттер.

Зерттеу тақырыбына сүйене отырып, екі зерттеу сұрағы әзірленді, сандық және сапалылық әдістер шеңберінде тиісті құралдар тандалды. Алғашқы зерттеу сұрағы: басқа пән мұғалімдері өз іс-тәжірибелерінде CLIL

технологиясының қандай әдіс-тәсілдерін пайдаланады? Зерттеу құралы: сабаққа қатысу және оқушылар мен мұғалімдермен сөйлесу. Бұл үшінші (ағылшын) тілде оқытатын мұғалімдер пайдаланатын әдістерді түсіндіру, оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіру, оқытудың тиімді әдістерін анықтау үшін бағытталды. Сабақтарға қатысқаннан кейін мұғалімдер мен оқушылар үшінші тілде оқыту туралы пікірталастар өткізілді [3, 24 б].

Екінші зерттеу сұрағы: CLIL технологиясының қандай әдіс-тәсілдері оқыту тұрғысынан ең тиімді болып табылады, бұл әдістерді пайдалану оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға қалай әсер етеді? Бұл сұрақ зерттеудің екінші кезеңі үшін CLIL технологиясының элементтерін енгізу барысында қалыптастырылды және деректерді жинау оқу үлгерімі мен сапасын бағалау және салыстыру арқылы жүргізілді.

Ізденушілердің рөлі: қазіргі уақытта, білім берудің мазмұнын жаңғыруда, бағдарлама бойынша білім алушылар үш тілде оқиды. Біз тек екі жылдан бері ағылшын тілінде сабақ бере бастадық, біздің міндетіміз мектеп түлектерін ағылшын тіліндегі сыртқы емтиханға сапалы дайындау. Бұл міндетті жүзеге асыру үшін әртүрлі CLIL әдістерін тестілеу және енгізу қажет, сонымен қатар әріптестерімізге осы әдістерімізді өз тәжірибесінде қалай тиімді қолдануға болатынын үйренуге көмектесу. Біздің рөліміз оқыту барысында сенімді нәтижелерге жету үшін сауалнама, тізбектелген сабақтарды бақылау, оқыту және сұхбат жүргізу арқылы зерттеу жүргізу болып табылады.

Негізгі бөлім

Зерттеу жүргізу процесі: зерттеу үш кезеңде жүргізілді. Әрбір кезең үшін зерттеу сұрағы және қажетті деректер жинау құралдары анықталды.

1 кезең - диагностика. Зерттеу құралдары - сабаққа қатысу және мұғалімдер мен оқушылармен сөйлесу. Зерттеу аясында ағылшын тілі мен информатика сабақтарына қатыстық. Оқушылармен, мұғалімдермен сұхбат жүргізілді. Оқушылар пәндерді ағылшын тілінде оқып үйренудің әртүрлі әдістерін қолдану туралы өз пікірін білдірді. Мұғалімдермен әртүрлі оқыту үрдістері талқыланды, тәжірибемен өзара бөлістік. Сонымен қатар, зерттеудің бірінші кезеңінде CLIL бойынша қосымша әдебиеттерді талданып,

осы сыныптың білім сапасы мен үлгерімі туралы мәліметтер жиналды [4, 120 б].

2 кезең - жоспарлау және қолдану. Зерттеу құралдары - сабақ жоспарлары және сауалнама. Зерттеудің екінші кезеңінде бірлескен жоспарлау нәтижесінде CLIL технологиясының элементтері енгізілген тізбектелген сабақтар жоспарланды. Running questions, Starter, Think-Pair-Share, Placemate, Taboo, White board, Quiz-Quiz-Trade сияқты сұрақтар сыналды және қолданысқа енгізілді. Апта бойы әрбір әдіс кем дегенде екі рет қолданылды, кейін аптаның соңында оқушылар осы әрбір әдістің тиімділігі бойынша сауалнама толтырды, өз ойын анық түрде жазып берді [5-6, 24, 132 б].

3 кезең - қорытындылар мен тәжірибені тарату. Құралдар – оқу үлгерімі мен сапасын, сауалнаманы талдау. Зерттеуден кейін нәтижелер талданды және қорытындылар жасалды. Содан кейін, әріптестерімізді зерттеу нәтижелері мен қорытындыларымен таныстыру үшін, алдымен мектептегі жаратылыстану математика бағытындағы мұғалімдер үшін, содан кейін облыс деңгейде семинар өткізілді [7-8, 35, 89 б].

Зерттеудің нәтижелері мен қорытындылары

1 кезең - диагностика

CLIL технологияның қандай әдістері мен тәсілдерін басқа мұғалімдер өз тәжірибесінде пайдаланады?

- Информатика сабағына қатысу (Литвинова О.В.) және мұғаліммен әңгімелесу - сабақ барысында мұғалім сабақтың басында глоссарий берді, сосын сабақ барысында тақырыпты түсінуде осы терминдердің қолданылуын бақылады. Әңгіме барысында мұғалім басқа сабақтарда оқу және жазу дағдыларын дамытатындығын айтты, оқушылар қажетті мәтіндерді оқып, мұғаліммен талдады.
- Ағылшын тілі сабағына қатысу (Амирова Б.М.) және мұғаліммен сөйлесу - сабақ барысында мұғалім білімді бағалаудың әртүрлі электрондық әдістерін кеңінен пайдаланды, сұрақтар көмегімен оқушыларды белсенді әңгімеге қатысуға тартады.

- Оқушылармен әңгімелесу - оқушылар ағылшын тілін жеткілікті меңгерген деп есептейді және мұғалімді түсінеді, әсіресе мұғалім презентация немесе басқа көрнекі құралдар арқылы түсіндірсе. Оқушылар мұғалімнің қолдауымен сөйлеу және жазу дағдыларын дамытуды қалайды.

2 кезең - жоспарлау және қолдану.

CLIL технологияның қандай әдістері мен тәсілдері оқытуда ең табысты болып табылады және осы әдістерді пайдалану оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға қалай әсер етеді?

CLIL элементтері бар сабақ жоспарлары (қосымша 1)

Сауалнамадан кейінгі нәтижелер (қосымша 2)

3 кезең - талдау және қорытынды

Қорытынды бөлім

Жылдың басында және аяғында оқушылардың сауалнама нәтижелерін, үлгерім мен білім сапасының нәтижелерін талдау оқушылардың академиялық көрсеткіштері мен білім сапасының жоғарылауына алып келді, мұның өзі CLIL әдістерінің оқытуда дұрыс қолданылуына байланысты болды деп есептейміз. Сонымен қатар, ағылшын тілі мұғалімдері оқушылардың тілдік құзыреттіліктерінің дамығандығын және сөз қорларының артқандығын көрсетті. CLIL-ге келетін болсақ, оқушылар сабақтардың танымдық деңгейінің арқандығын айтады, Running question және Think-Pair-Share белсенді әдістері сөйлеу дағдыларын дамытты және оқушыларды дұрыс қарым-қатынасқа үйретті.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Долгосрочная стратегия развития Казахстана «Казахстан-2030»
2. Государственная программа развития языков в Республике Казахстан на 2011-2020 годы // edu.gov.kz (18.12.2018).
3. Essay UK, The challenges of trilingual education in Kazakhstan. Available from: <http://www.essay.uk.com/essays/education/challenges-trilingual-education-kazakhstan/> (21.01.2019).
4. Scott Thornbury. CLIL Activities. A resource for subject and language teachers. Cambridge handbooks for language teachers. Series Editor. pp 2.

5. Оценивание учебных достижений учащихся. Методическое руководство/Сост. Р.Х.Шакуров, А.А.Буркитова, О.И.Дудкина. – Б.: «Билим», 2012. – 80 с.
6. Кохаева Е.Н. Формативное (формирующее) оценивание: методическое пособие / Е.Н. Кохаева. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2014. – 66 с
7. Gibbons,P. (2008) “Challenging pedagogies: More than just good practice?” In NALDIC Quarterly vol. 6 no.2, pp 4-14.
8. Bentley,K. (2010) “The TKT course CLIL Module”. Cambridge University Press. 2014. 34с.

8 С сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын жоғары деңгейлі сұрақтар арқылы дамыту

Касымов Темирхан Жуматович, Касымова Алия Максумовна.

*Павлодар қаласындағы химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аннотация

Мақалада география сабақтарындағы жоғары деңгейлі сұрақтар арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту мақсатында жүргізілген зерттеу жұмысы қарастырылады. Зерттеу барысында география сабақтарындағы оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға бағытталған әдістер, стратегиялар қарастырылып, тапсырма құрастыру ерекшеліктері талданды. Авторлар география сабақтарында оқушылардың зерттеушілік бағытындағы тапсырмаларды орындау кезінде туындайтын кедергілер анықталып, талданды, қиыншылықтардан өту жолдары анықталды.

Аннотация

В статье рассматриваются научно-исследовательские работы, проводимые с целью развития исследовательских навыков учеников с помощью вопросов высокого порядка на уроках географии. В ходе исследования были проанализированы методы и стратегии, направленные на развитие исследовательских навыков учеников на уроках географии, а также проанализированы особенности разработки заданий. Авторы выявили и проанализировали трудности, с которыми сталкиваются учащиеся при выполнении исследовательских задач на уроках географии, а также определили пути их преодоления.

Annatation

The article discusses research work carried out with the aim of developing students' research skills with the help of high-order questions in geography classes.

During the study, methods and strategies aimed at developing students' research skills in geography lessons were analyzed, and the features of task development were also mentioned. The authors identified and analyzed the difficulties that students face in carrying out research tasks in geography lessons, and also identified ways to overcome them.

Қазіргі заман оқушысының алдына қойылатын мақсаттарының бірі – зерттеушілік дағдыларының қалыптасуы. Оқушы бойында зерттеушілік дағдыларын қалыптастырып, дамыту - ұстаз алдында тұрған міндеттердің бірі. Зерттеушілік дағдыларды дамыту Блум таксономиясының жоғарғы деңгейлі сұрақтарымен байланысты болуы, осындай сұрақтар арқылы зерттеушілік дағдыларды дамыту жолдарының негізгі бағыты болады.

Зерттеу мақсаты: жоғары деңгейлі сұрақтар қолданылған тапсырмалар арқылы оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту жолдарын зерттеу;

Міндеттері:

- Сабақта жоғары деңгейлі сұрақтары бар тапсырмаларды құрастыру;
- Оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту жолындағы жоғары деңгейлі сұрақтармен құрастырылған тиімді әдістерді анықтау;

Зерттеу нысаны: Павлодар қаласындағы химия-биология бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебінің 8 С сыныбының оқушылары

Зерттеу пәні: география пәні сабақтары

Зерттеу әдістері:

- Бақылау;
- Тақырып бойынша әдебиеттерге шолу;
- Оқушылардың оқу жетістіктеріне талдау;

XXI ғасыр оқушысы – жан-жақты дамыған, заман талаптарына сай дағдылары қалыптасқан, өздігінен білім ала отырып, зерттеу жүргізе алатын, білімін өмірде қолдана алатын, кез келген бәсекеге дайын шәкірт. Осындай шәкірттің бойында зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру – жаңашыл ұстаздардың негізгі мақсатының бірі болып табылады [1]. Сондықтан да,

оқушы бойында зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру әрдайым өзекті болады.

Оқыту барысында оқушылардың жиынтық бағалау жұмыстарын тексере келе сыныптағы оқушылардың бір бөлігінде зерттеушілік дағдыларының төмен деңгейде екенін байқадық. Айқындалған қиыншылықты зерттеу үшін күнделікті сабақтарда таңдалған сыныпта жоғары деңгейлі сұрақтардан құрылған тапсырмаларды қолдана бастадық. Алғашқы зерттеу барысында жоғары деңгейлі сұрақты сабақ басында мағынаны ашу кезеңінде қолдандық. Мысалы, 8 сыныптың «Сағаттық белдеулер» тақырыбында сабақ тақырыбын анықтап, көрсетілген бейнебаяннан кейін оқушылар жеңіл сұрақтарға жауап бере отырып, күрделі сұраққа келген кезде қиналғанын байқадық. «Адамдар өздерінің тұрып жатқан сағаттық белдеулерінен басқа сағаттық белдеуге баратын болса, сағаттық белдеу өзгеруі адамға қандай әсерін тигізеді?» деген сұраққа сыныптағы 40 % оқушысы жауап бере алды. Осындай жағдайды байқағаннан кейін осы сыныпта жоғары деңгейлі сұрақтар арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалай дамытуға болатынын зерттеуге шешім қабылдадық. Зерттеуіміздің бастауы – тақырып бойынша әдебиеттерге шолу болды.

Тапсырмаларды орындау барысында жоғары деңгейлі сұрақтарда қиындық туғызатын себептерді анықтау үшін оқушылардан сауалнама алдық.

1 кесте. Оқушылардан алынған сауалнама:

№	Сабақта зерттеу жүргізу кезінде сізде қандай қиыншылықтар туындайды?	
1	Қиыншылықтар туындамайды	
2	Тақырып бойынша ресурс іздеуге қиналамын	
3	Тақырып бойынша теориялық білім жетпеуі	
4	Қандай тапсырмаларды орындауға қиналасыз?	
5	Қандай сұрақтарға жауап беруге қиналасыз?	

Сауалнаманың нәтижесі бойынша оқушылардың тек 55 пайызы «қиыншылықтар туындамайды» деп жауап берген. Бірақ, кейбір оқушылар

бағалау мен шешім шығару, ұсыныс жасау, ұсыныстарын дәлелдеу тапсырмаларында қиналғанын байқадық.

Оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту үшін осы бағытта зерттеу жүргізген педагог – ғалымдардың жұмыстарымен таныстық. Соның ішінде А.И. Совенков, Н.Б. Шуманова, Н.И. Дереклева сияқты зерттеушілердің еңбектерімен таныстық. Олардың пікірінше, оқушыны зерттеуге үйретудің тиімді жолы – зерттеуді қоршаған ортамен, өмірмен байланыстыру. Өмірмен байланысты тапсырманы, зерттеуді оқушы орындаған кезде жоғары қызығушылықпен кірісіп, өз зерттеуі нәтижесінің маңызды екенін түсінеді және жоғары жауапкершілікпен атқарады [2]. Сонымен қатар, өмірмен байланысты тапсырма орындау кезінде оқушылардың зерттеу нәтижесімен қатар зерттеушілік дағдыларының дамуы - педагогикалық нәтиже болады. Ал егер, өмірмен байланысты тапсырмаларды құрастыру барысында жоғары деңгейлі сұрақтарды қолданса – зерттеу дағдыларын дамыту жылдамдығы жылдамдатылады [3].

Оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту мақсатында бірнеше әдістерді қолдану көзделді: Блум таксономиясының талдау, бағалау және шығармашылық деңгейлеріндегі сұрақтарды тиімді құрастыру. 8 сынып бағдарламасындағы «Физикалық география. Гидросфера» тарауының «Құрлық сулары» тақырыбында Блум таксономиясы бойынша оқушыларға алғашқыда құрлық суларын сипаттап, кейін олардың шаруашылықта қолданылуына баға беру тапсырмасы ұсынылды. Осы тапсырманы орындау барысында сыныптың 85 % оқушысы ғана орындай алды. Ал «Климат» тақырыбында «Әр түрлі климаттардың адам өмірі мен шаруашылығына баға беру» тапсырмасында оқушылар өз зерттеулерін креативті түрде көрсетті. Өз сыныбы алдында репортаж, интервью, ойын және тағы басқа әдістер арқылы зерттеу нәтижесін көрсету керек екенін білген оқушылар тапсырманы орындау барысында үлкен жауапкершілікпен кірісіп, өздеріне тиесілі тақырып бойынша зерттеулерін терең жүргізуге тырысты. Нәтижесінде, сыныптағы 100 % оқушы берілген зерттеу тапсырмасын жоғары деңгейде орындады. Зерттеу жүргізу барысында зерттеушілік дағдыларды дамытуға бағытталған әдістермен қатар оқушылардың зерттеушілік дағдыларын

дамыту жолында олардың өздерінің жауапкершілігі мен қызығушылықтары маңызды екенін байқадық. Жаңа форматтағы тапсырмаларды қолданған жағдайда оқушылар қызығушылықтарының артқанын байқадық [4]. Ал тапсырманың орындалуын бағалау кезінде өзін-өзі бағалау әдістерін қолдану – оқушылардың сабақтағы, тапсырманы орындау барысындағы жауапкершілігін арттыру жолдарының бірі [5].

Іс-әрекеттегі зерттеу барысында оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту мақсатында жоғары деңгейлі сұрақтары бар тапсырмалар құрастырылды. Оқушылардың тапсырмаларды қандай деңгейде орындайтыны бақыланды. Бақылау нәтижесінде Блум таксономиясының дейгейлеріне сәйкес жеңіл сұрақтардан бастап, кейін жоғары деңгейлі сұрақтарға көшу тиімді екенін анықтадық [6]. Сонымен қатар, сабақта оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту мақсатында бірнеше әдістер қолданылды. Әр әдістің әсерін білу үшін оқушылардың берілген әдіс арқылы тапсырманы қандай деңгейде орындағанын бақыладық. Арасынан ең тиімді әдістерді 2 рет қолданып, зерттеу барысында олардың тиімділігі жоғары екені дәлелденді. Зерттеу нәтижесінде оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту жолында ең тиімді әдіс – зерттеу нәтижесін шығармашылық түрінде көрсету. Оқушылардың дәл осы әдіс арқылы орындаған тапсырмалары ең жоғары нәтиже көрсетті. Іс-әрекеттегі зерттеудің басты нәтижелерінің бірі – сынып оқушыларының 100 % жоғары деңгейлі сұрақтары бар тапсырмаларды орындағаны. Сонымен қатар, бөлім бойынша жиынтық бағалау және тоқсандық жиынтық бағалауында қолданылған жоғарғы деңгейлі тапсырмаларды орындау көрсеткіші 90 %-дан жоғары болды. Нәтижесінде сыныптың оқу сапасы көтерілді.

Қолданылған әдебиеттер

1. «Балалардың дарындылығын дамыту бағдарламасы». АОО «Назарбаев Зияткерлік мектептері», 2012 ж
2. Жексенбаева У.Б. Исследовательский метод обучения как средство развития одаренности//12 жылдық білім беру №5 2006жыл 6 бет.

3. Измуханбетова С. Зерттеу дағдылары арқылы оқушы бойында ізгілікті қалыптастыру//Білім, ғылыми – педагогикалық журнал. №4(52). 2010. (18бет)
4. Жексенбаева Ү.Б., Игенбаева Б.Қ., Ниязова Г.Б. Оқушыларды зерттеушілік оқытудың технологиясы.-Астана, 2006.- 48б
5. Таубаева Ш. Исследовательская культура учителя: методология, теория и практика формирования .-А.: Алем, 2000.
6. Савенков А. И. Содержание и организация исследовательского обучения школьников. — М.: Сентябрь, 2003. — С. 75

Как развить исследовательские навыки учащихся 8 класса с помощью проблемного обучения?

Богданова Юлия Николаевна

*Учитель-модератор математики,
магистр математики*

*Филиал «Назарбаев Интеллектуальная
школа химико-биологического
направления» города Павлодар
автономной организации образования
«Назарбаев Интеллектуальные школы»*

Аннотация

Мақалада 8 сынып оқушыларының зерттеушілік дағдылар деңгейіне Action Research форматындағы зерттеу процесі кезінде мәселелік оқытудың әсеріне байланысты сұрақтар қарастырылған.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос влияния проблемного обучения на уровень исследовательских навыков учащихся 8 класса в процессе исследования урока в формате Action Research.

Annotation

The article addresses issues related to the impact of problem-based learning on the level of research skills of 8th grade students in the research process in the format of Action research.

1. Почему я решила заняться исследованием в действии

«Одним из путей повышения качества образования учащихся является приобщение их к исследовательской деятельности» [1]. Процесс исследования присутствует на каждом этапе урока математики в любом классе, навыки исследования – одни из самых значимых! Если учащийся владеет ими хотя бы на 50%, то обучение математике будет эффективно, а самое главное интересно для обучающегося. Свое исследование проводила в 8 классе, так как программа этой параллели охватывает большое количество целей на доказательства по разделам «Многоугольники. Исследование четырёхугольников», «Соотношения между сторонами и углами прямоугольного треугольника», «Площади четырехугольников и треугольников», «Элементы статистики» и проблема неумения решать задачи на доказательства, исследование фигур, их свойств, признаков была крайне актуальна. Также проблема исследовательской деятельности учащихся и ее организация на уроке - это проблема, с которой я постоянно сталкиваюсь при преподавании математики в любой параллели.

К осуществлению данного вида работы на уроках и во внеурочной работе по математике учащихся надо подготовить. Возрастные особенности подростков таковы, что для большинства из них наиболее привлекательными являются не теоретические знания, а самостоятельная практическая деятельность. Учитывая это, необходимо обеспечить поэтапное овладение исследовательскими умениями, начиная с выполнения простых построений, конструирования несложных задач на доказательство и постепенно подводя их к исследованиям задач, в частности геометрии.

Так же учащимся необходимо будет сдавать внешний экзамен по данному предмету, а, только самостоятельно исследуя поставленную задачу, можно чему-либо научиться. В соответствии с результатами внешнего оценивания учащихся 10 классов прошлых лет, представленных ЦПИ и содержания учебной программы 8, 9, 10 классов, понимаю, что во избежание низких результатов учащихся на экзамене необходимо целенаправленно, на каждом уроке работать над выявленной проблемой. Так же стало предельно ясно, что работать в данном направлении нужно начинать не в 10 классе, перед экзаменом, а именно в 8, когда ученик готов исследовать, изучать и

имеет неподдельный интерес к предмету! Таким образом, вопрос моего исследования сам собой стал остро актуальным и требующим немедленной реализации.

2. Как начиналась работа.

В течении сентября месяца проводилось наблюдение по выявленной проблеме – развитие исследовательских навыков. Были определены объекты исследования. Выбраны три ученика 8 класса (ученики А, В и С). Также прошли консультации с психологом школы по вопросам:

- 1) возрастные особенности учащихся 8 классов,
- 2) характеристика и особенности каждого учащегося первой подгруппы.

Также была изучена соответствующая литература по теме исследования. Все уроки были спланированы с учётом форм, методов и стратегий формирования и совершенствования навыка исследования с помощью проблемного обучения, в чём помогло посещение внутришкольного курса «Критическое мышление». Данный курс позволил взглянуть на урок, как исследование в форме игры. Опыт по реализации проблемного обучения через различные подходы, методы, стратегии критического мышления позволил усовершенствовать урок, методику и качество обучения.

Также психологи школы предоставили результаты теста «Определение уровня интеллекта» по Г. Гарднеру, который показал у ученика С свыше 80% уровень логико-математического интеллекта, а у учеников А и В - 100%.

3. Пути решения проблемы

«Для создания проблемной ситуации на уроке нужно поставить учащегося перед необходимостью выполнения такого задания, в котором особое место будет занимать неизвестное» [2]. Именно поэтому в ходе планирования уроков первого цикла были применены различные виды деятельности по проблемному обучению, такие как:

- частично-поисковая деятельность (практическая работа, задачи на доказательство);
- решение проблемных задач (мозговой штурм, решение прикладных задач);

– самостоятельная исследовательская деятельность (мини научный проект, реферат, доклад).

Отмечу, что проблемное обучение требует значительно больше времени, чем традиционное, но при этом даёт более глубокое и качественное понимание темы. «Оно отвечает требованиям современности: обучать исследуя, исследовать обучая» [3].

В реализации цели исследования особое место занимали стратегии критического мышления такие как:

1. Прием «Проблемная задача» или «Проблемный вопрос» (в начале урока ребятам предлагается задача – интересный вопрос, ответ на который есть ключ для понимания новой темой);

2. Прием «Тематическая цепочка» (построение связей между явлениями, формулами, величинами, способами решения и др.);

3. Прием «Согласен - не согласен».

4. Приём «Найди ошибку» (поиск недочётов в решении задачи, уравнения, неравенства);

5. Проектная деятельность на уроке (мини-проекты, исследования);

6. Прием «Сила убеждения» (данный прием учит аргументировать свою точку зрения, правильно и логично строить доказательства и др.);

7. Прием «Неожиданная встреча» (взгляд на знакомый материал с новой точки зрения, в новых обстоятельствах, чтобы раскрыть все грани изучаемого понятия) и другие.

Они позволили активизировать поисковую и исследовательскую деятельность, разнообразить урок по форме обучения. При интеграции в урок стратегии критического мышления делают сложный процесс проблемного обучения увлекательным. На каждой из стадий урока использовались свои приёмы и важно не перестараться с его методической насыщенностью.

На втором цикле исследования учащиеся успешнее стали справляться с заданиями; продуктивнее взаимодействовать в парах, группах, предлагать гипотезы, принимать независимые продуманные решения, ставить новые вопросы и как следствие повышение уровня исследовательских навыков. «Каждый ученик, невзирая на авторитеты, вырабатывает своё мнение в

контексте учебной программы» [4]. Особенно это отмечалось у исследуемых учащихся В и С.

Третий цикл уроков был проведён для закрепления полученных результатов. Но задания к уроку подбирались по одному виду деятельности, что позволяло проводить исследование в одном направлении и не отвлекаться на сторонние задания на закрепление. С учётом того, что геометрические задачи на доказательства и есть мини исследования, то один вид деятельности применялся в основном на этапах изучения нового материала и для самостоятельного доказательства свойств и признаков. Это было эффективно и дало хорошее понимание и запоминание нового материала, что было подтверждено результатами СОР, второго мониторинга и СО за четверть.

Рис. 1-4 Применение проблемного обучения на уроках математики

Результат исследования.

Анализируя результаты качества знаний, исследуемых учащихся, результатов СОР, СОЧ и мониторинга приходим к выводу о том, что исследовательские навыки учащихся можно развивать на любом этапе урока с помощью проблемного обучения и техник критического мышления, которые помогают улучшить их качество знаний, мотивацию к обучению и познанию нового. (см. таб.)

Ученик	Динамика качества знаний (%)	Динамика результатов СОР (балл)	Динамика СОЧ (балл)	Динамика мониторинга (%)
А	+5	+4	+7	+8
В	+11	+7	+9	+9
С	+4	+3	+6	+6

Отмечу, что учащийся С достаточно успешно обобщает полученные результаты и делает выводы, а также может выполнять задания на

доказательство средней сложности, но всё еще нуждается в поддержке учителя. Ученики А и В могут самостоятельно исследовать проблемную задачу в процессе учебной деятельности, выявлять проблему и находить методы ее исследования.

Также в ходе исследования было выявлено, что рационально использовать не более одного вида деятельности проблемного обучения на одном уроке, иначе теряется глубина исследования и времени урока не хватает на полноценное изучение темы и разбор заданий. Важно особое внимание при планировании уроков уделять самостоятельному изучению нового материала через исследование проблемных вопросов и работу с различными источниками информации. Так же при планировании урока приветствуется использование техник критического мышления и рекомендуется применение проблемного обучения (задача или вопрос). Не стоит забывать, что для данной возрастной категории учащихся уместно проводить уроки в игровой форме с работами в парах и группах сменного состава. И самое важное «ученик должен хорошо осознавать суть проблемы и смысл собственной деятельности, иначе весь ход поиска неизвестного не будет им освоен, даже если он показан учителем правильно» [5].

В системе это определяет явную положительную тенденцию в развитии исследовательских навыков через проблемное обучение.

Данное исследование остаётся актуальным и сейчас, так как разделы остаются, а цели обучения с каждым годом содержат всё больше целей на доказательство. Поэтому считаю, что работу в данном направлении следует вести системно и положительная динамика результатов учащихся это подтверждает.

Литература.

1. Уткина Т.В., Бегашева И.С. Проектная и исследовательская деятельность // Методическиерекомендации. - Челябинск: ЧИППКРО, 2018. - С. 4.
2. Юркина С.В. Место проблемной ситуации в обучении младших школьников // Начальная школа плюс до и после. 2009. №8. С. 29.

3. Ситаров В.А. Проблемное обучение как одно из направлений современных технологий обучения // Проблемы педагогики и психологии.- 2009.-№1.-с. 157.
4. Калмыкова Е.В. Технология критического мышления. М.: АРКТИ, 2010. - 104 с.
5. Обухов А.С. Исследовательская позиция и исследовательская деятельность: что и как развивать? // Развитие исследовательской деятельности учащихся. - 2003. № 4. - С. 31.

ОҚУШЫҒА БАҒЫТТАЛҒАН ОҚЫТУ. 6 СИГМА ӘДІСІ

АХМЕТЖАНОВА НАЗАРГҮЛ ҚАБЫЛҚЫЗЫ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалім-
модераторы
Павлодар қаласындағы химия-биология
бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі

Аннотация

Жаһанданған әлемде әр оқушының бәсекеге қабілетті, жаңашылдыққа бейім болуы үшін мұғалім үлесінің зор екені белгілі. Егер оқытушы алдындағы оқушысын өз бетімен оқуына жағдай жасап, зерттеушілік қабілетін, сыни ойлау дағдыларын қалыптастырып, дамыта алса, шебер оқытушы болғаны. Аталмыш мақалада оқушыға бағытталған оқытуда басқа салада қолданылатын терминнің білім беру саласына бейімдеп, әдіс-тәсілін сабақта қалай қолдануға болатыны туралы зерттеу жүргізілді. Оның нәтижені жақсартудағы әсері сарапталды.

Аннотация

Как известно, в глобализирующемся мире доля учителя, чтобы каждый ученик был конкурентоспособным, склонен к новаторству. Если у преподавателя есть возможность самостоятельно обучаться, сформировать и развить исследовательские способности, навыки критического мышления, стать мастером. В данной статье было проведено исследование о том, как термин, используемый в других областях обучения, ориентированный на ученика, адаптирован к образовательной области и способен применять на уроках методы и приемы. Его влияние на улучшение результатов было проанализировано.

Annotation

As you know, in a globalizing world, the teacher's share, so that every student is competitive, is inclined to innovation. If the teacher has the opportunity to study independently, form and develop research abilities, critical thinking skills, and become a master. In this article, a study was conducted on how the term used in other areas of learning, focused on the student, is adapted to the educational field and is able to apply methods and techniques in the classroom. Its impact on improving results was analyzed.

Қазіргі білім беру кеңістігінде көптеген жаңалықтар болып жатыр; оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері, білім берудегі жаңаша көзқарас т.б. Мұның барлығы әрбір оқушының өз-өзіне есеп бере отырып, өзінің айналасындағы қоршаған ортаға сыни көзқараспен қарап, керегі мен тиімдісін іріктей алатын, бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасуына ықпал ететіні сөзсіз.

Білім беру моделінде бүгінгі күнде «оқушыға бағытталған оқыту» («студентоцентрированное обучение») деген термин жиі айтылып жүр. Әр мұғалім осы бағытта зерттеу жұмыстарын жасай отырып, оқушыға бағытталған оқытудың ерекшелігімен танысуда. Десек те, бұл ұғым біз үшін таңсық емес. Барлығымыз жаңартылған білім мазмұны негізінде жұмыс жасаймыз. Жаңартылған білім мазмұны негізделген бағдарламаның ерекшелігі де оқушының өмірлік дағдысын дамыту, сыни көзқарасын қалыптастыру, өзіндік білімін жетілдіре отырып, зерттеу жүргізу қабілетін арттыру болып табылады [1].

Тұлғаға бағдарланған оқыту – бұл педагогикалық қызметтегі методологиялық бағдар, ол өзара байланысты түсініктер, идеялар мен тәсілдер арқылы өзіндік тануын, өзін-өзі қалыптасуын және бала тұлғасының қабілеттерінің жүзеге асуын, оның қайталанбас даралығының дамуын қамтамасыз етеді және қолдайды.

Тұлғаға бағытталған оқыту – бұл оқушымен жеке жұмыс мүмкіндігі:

- Қабілеттеріне қарай топтарға бөлінген балаларды оқыту;
- Балалармен ынтымақтастық;
- Оқытудың түрін, мазмұнын, формасын таңдауға мүмкіндік беру;
- Оқушылардың танымдық стратегиясын дамыту;
- Оқыту үрдісінде балалардың тұлғалық тәжірибесін есепке алу;

➤ Оқыту үрдісінде баланың өзіндік «менін» іздеуге көмек көрсету; [2]
Міне, жоғарыдағы айтылғандарды қарапайым түрде түсіндірсек, мұғалім – тек бағыттаушы, ұйымдастыру, ал оқушы – ортада, керегін таңдайды, зерттейді, ізденеді, талдайды, жүзеге асырады, тұжырым жасайды.

Білім беру үдерісінде оқытушы білімденушілердің жеке тұлғалық даралық болмысын дамытуға «барлығы әрқайсысын жеке және әрқайсысы барлығын оқытады» деген қағидасын педагогикалық жағдай жасау мақсатында жүзеге асырады. Сонымен қатар, ұжымдық жұмыстың жеке тұлғалық бағыты күнделікті сабағымда қолданып жүрген саралап оқыту қажеттіліктерімен айқындалады. Ал саралап оқыту - оқу ісін білімденушілердің бейімділіктерін, мүдделері мен байқалған қабілеттерін ескере отырып, бірақ олардың жалпы даярлығының базалық деңгейін төмендетпей ұйымдастырудың тиімді нысаны.

Тұлғаға бағытталған оқытуда тек саралумен ғана шектелмей пән негізінде қазіргі ғылымда, бизнес, экономика салаларында жиі кездесетін 6 СИГМА тұжырымдамасын қолдану арқылы зерттеу жүргізілді.

СИГМА дегеніміз не? Алты сигма (six sigma) – өзгерістерді басқару тұжырымдамасы. Алты сигма тұжырымдамасы 1980 жылдары пайда болды, ол Motorola компаниясының сауда маркасы ретінде тіркелген [3].

Бұл терминнің білім беру саласында көп қолданылмағаны белгілі. Десе де, ресейдің білім беру жүйесінде бұл методология туралы, оның тиімділігі туралы ақпарат береді. Ресейлік доцент В.А. Золоткиннің «Педагогический опыт»-та жарық көрген «Білім сапасын басқару «алты сигма» деңгейінде» мақаласына сүйенсек, 6 сигма әдісінің білім беру сапасын арттыруда, белгілі (нақты) бір уақытта күтілетін нәтижеге жетудің бірден-бір жолы екенін түсіндіреді. Бұл студенттердің өз бетімен жұмыс жасауына, студенттердің оқу жұмысындағы дербес үдерісті неғұрлым жоғары деңгейде қалыпқа келтіру мүмкін болатындығын атап көрсетеді [4].

Сигма (σ) – грек әліпбиінің әрпі. Математикада ол стандартты ауытқуды білдіреді, яғни деректер орташа мәнге сәйкес келмеген жағдайда байқалады. **Алты сигма** – миллион мүмкіндіктерде 3,4 ақау пайда болатын өлшеулер қатарының ауытқу дәрежесі. Статистикада өлшеу қатарының

немесе процесс нәтижелерінің ауытқу дәрежесін бағалау үшін **2σ, 3σ, 4σ, 5σ** және **6σ** қолданылады.

ҮДЕРІСТЕР САПАСЫНЫҢ ҰЙЫМНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІНЕ ӘСЕРІ

Тарату орталығы мен рұқсат шегі арасындағы қашықтық	Ақаулар саны	Сапасы төмен құны, сату көлемінен %	Бәсекеге қабілеттілік деңгейі
6σ	3-4	<10	Әлемдік класс
5σ	233	10-15	
4σ	6210	15-20	Сала бойынша орташа
3σ	66807	20-30	
2σ	308537	30-40	Бәсекеге қабілетсіз
1σ	690000		

Яғни, жоғарыдағы кестеге түсініктеме берсек, 6 сигма кез-келген өлшемді немесе нәтижені деңгейлеп көрсету арқылы нәтиженің тиімділігін анықтау болып саналады. Ол төменнен жоғарыға қарай сатыланып көрсетіледі. Егер сигма төмен көрсеткіш болса, ақаудың (дефектін) көптігін көрсетеді, ақау көп болған сайын нәтиже төмен деңгейде болады. Егер сигма жоғары көрсеткіш көрсетсе, (ол 6 санының деңгейімен) ақаудың аздығы көрсетіліп, нәтиже жоғары деңгейді көрсетеді. Сонда 6 сигма термині - жоғары деңгейдің өлшемі ретінде саналады.

Оқушыға бағытталған оқытуда аталған «6 Сигма» әдісін барлық пәндерде қолдануға болады, оны іске асыруда әр пәннің мазмұнына, оқу мақсатына, тапсырмалар жүйесіне бағытталуы керек .

Бұл зерттеудің мақсаты – оқушыға бағдарланған оқытуды басшылыққа ала отырып, оқушының өзін-өзі оқытуға, дамытуға бағыттау. Өзіндік мәселелерді шеше отырып, мәселе деңгейін өлшеп, талдай жасай алуы, оны қолданып, өзгерістерді тұрақтардыруға, бақылауға алуға дағдыландыру болып табылады.

Зерттеу барысында 6 Сигма үдерісі DMAIC әдісі арқылы жүзеге асырылатыны анықталды. **DMAIC** деген не? Ол – 6 сигма алгоритмдерінің бірі, яғни жақсарту процесі. Бұл әдісті мынадай формуламен сипаттауға болады: жоспарла – жүзеге асыр – тексер – түзет.

Жалпы DMAIC әдісінің принциптеріне тоқталсақ;

- **DEFINE** (АНЫҚТАУ) –мәселені анықтау

- **MEASURE** (ӨЛШЕУ) - мәселе деңгейі өлшеу
- **ANALYZE** (САРАПТАМА) - талдау
- **INPROVE** (ІСКЕ АСЫРУ) – жүзеге асыру, қолдану
- **CONTROL** (БАҚЫЛАУ) - өзгерістерді тұрақтандыру

Бұл әдісті күнделікті сабақта кез келген пәнде қолдануға болатынын аңғаруға болады.

Сабақпен қалай байланыстырып, оқытуда қалай жүзеге асыруға болады? Сызбада іске асыру алгоритмі берілген.

Қазақ тілі сабағында бұл әдіс жазылым дағдысын дамытуға бағытталып, жүзеге асты.

1. **АНЫҚТАУ.** Жазба жұмысын орындауда оқушылар неменге қиналады? Қай тұсын және нені өзгерту қажет? Құрылымы дұрыс па? Идеясын немесе мазмұнын ашуға не жетпейді?

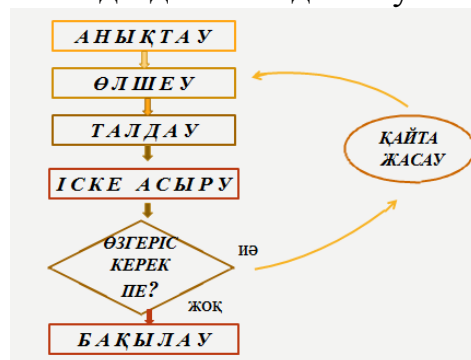
2. **ӨЛШЕУ.** Жіберілген «қателерді» деңгейі бойынша өлшеу. Яғни, оқушылар жекелей немесе бірлесе отырып, мәселенің деңгейін екшеп өлшейді. Маңыздылығы жоғары, маңызды, маңыздылығы төмен.

3. **САРАПТАМА (талдау).** Қалай жақсарту қажет? Неден бастау керек? Қандай қадамнан бастау керек? Нені өзгерту керек? Маңыздылығы жоғарысынан басталады.

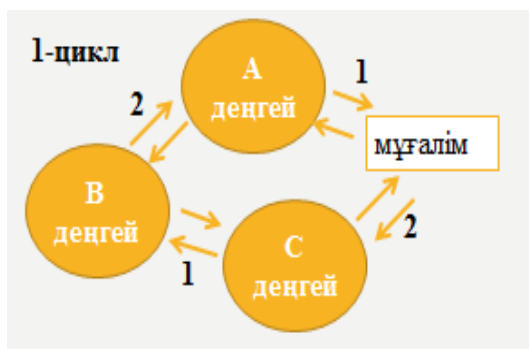
4. **ІСКЕ АСЫРУ.** Жазба жұмысты редакциялайды, «қателерді» қайталамауға тырысады. Мысалы, стильдік ауытқулар 7 қатеден, 3-4 қатеге азайды, көркем тілдік қолданыстар 2 мысалмен артады.

5. **БАҚЫЛАУ** (өзгерістерді тұрақтандыру, дамыту) жоғарыдағы кезең бойынша өзгерістерді бақылап отыру, тұрақтандыра отырып, тәжірибені дамыту. Егер нәтижеге жету жолындағы тәжірибені пайдаланбаса, әрдайым қайтадан шегінуге тура келіп отырады.

DMAIC-ты мұғалімнің бағыттауымен оқушылар өздері жүзеге асырады. Осы үдерісті ұйымдастыру бойынша мұғалімдердің тәжірибесімен бөліскім келеді.

Бұл үдерісті жүзеге асыру үшін топтар (командалар) құрылды. Сонымен қатар, оқушылардың жеке қабілеттері мен деңгейлері есепке алынды. Бір топта 3-6 оқушыға дейін болуы мүмкін. Мұғалім оны екі түрлі циклде зерттеп көрді.

1-циклде сызбада көрсетілгендей, командалар білім деңгейілері негізінде топтасқан. Жазылым жұмысын орындау барысында С деңгейлі топтың жұмысына DMAIC арқылы сараптама жүргізуде В деңгейлі топпен қатынас жасайды. Ал В деңгейлі топтың жұмысына бағыт беріп, жұмыс процесін жақсартуға үлес қосатын – А деңгейлі топ. Бұл үдеріске мұғалім де белсенділік танытады. Ол оқушыларға қолдау көрсетеді. Бұл әдісті жазылымалды кезеңде де, жазылым кейінгі кері байланыс кезеңінде де жүзеге асыруға болады.

Ал 2-циклде мұғалім тек бақылаушы рөлін атқарады, топтар деңгейлері бойынша аралас орналасқан, яғни топта өзара қатынас жасайды, мәселені анықтайды, оны деңгейі бойынша өлшейді, шешу жолдарын өздері ұсынады, соның негізінде жүзеге асырады. Оны көпшілікке ұсынады. Келесі кадамда нәтижені үнемі бақылауда ұстайды, ақаулық (дефект) байқалса, қайта өлшеуге алып келеді. Ал мұғалім үдерісті бақылау арқылы, қорытынды кері байланыс беріп отырады. Оқытушының зерттеуіне сүйенсек, 2-циклдің оқытудағы тиімділігін тілге тиек етті.

Зерттеу барысында 6 Сигма тұжырымдамасына негізделген DMAIC әдісінің тиімді жақтары мен әлсіз тұстарын ұсынғым келеді:

Күшті жақтары:

- ✓ Мәселені анықтаудағы нақтылық, оны шешудегі мәселе деңгейінің өлшенуі;
- ✓ Оқушының топ ішіндегі жауапкершілігін сезінуі арқылы өзіне деген сенімділік, көшбасшылық қабілеттерінің дамуы;
- ✓ Оқушының жеке бағдарланған оқытуға бейімделуі;
- ✓ Бір-біріне қолдау көрсету;
- ✓ Жұмыс өнімділігі артады, оқу сапасына әсер етеді.
- ✓ Әрдайым нәтиже бақылауда болады.

Әлсіз тұстары:

- «Бақылау» кезеңінде «Анықтау» кезеңіне қайта шегіну процесінің қайталануы арқылы уақыттың көбірек жұмсалуды;
- Сабақтың кейбір кезеңдеріндегі қиындық оқушының мұғалімнің көмегіне көбірек жүгінуіне тура келді.

Зерттеу нәтижелерін қорытындылай келе, «б сигма» әдісінің тиімділігін сараптап, оны тек тіл сабақтарындағы жазылым жұмыстарында ғана емес, мәтін талдауда, сыни ойлауға бағытталған жұмыс түрлерінде, тіпті өзге пәндердің ерекшеліктерін ескере отырып, барлық пән сабақтарында қолданып көру ұсынылады. Оқушыға бағытталған оқытуда мұғалім тек бағыттаушы рөлінде, ал оқушы өз білімін жетілдіруші, өз бетімен білім алушы, зерттеуші, сараптаушы, сыни дос рөлінде екенін ұмытпағанымыз жөн.

Пайдаланған әдебиеттер

1. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы – NIS-Programme
2. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиялары жүйелерінің ерекшеліктері Автор. С.Б. Насипова (Қызылорда, Қазақстан)
3. В.А. Золотухин «Управление качеством образования на уровне «шесть сигм» Педагогический опыт УДК 378.146 ББК 74.202.4 file:///C:/Users/nazargul_a/Downloads/upravlenie-kachestvom-obrazovaniya-na-urovne-shest-sigm.pdf

4. Adil Madina, Updated, 29 September 2015 <http://www.up-pro.ru/encyclopedia/six-sigma.html><https://prezi.com/>
5. Долженко Р.А. сущность и оценка эффективности использования оптимизационных технологий «Лин» и «Шесть сигм» (рус.) // Вестник Омского университета. Серия «Экономика»: Журнал. - 2014. -№ 1.

КҮРДЕЛЕНДІРУ ПРИНЦИПІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛАЙ ДАМЫТУҒА БОЛАДЫ?

Сапарғали Меруерт Дәуітқызы

*қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалім-модераторы
«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Павлодар
қаласындағы «химия-биологиялық бағытындағы Назарбаев
Зияткерлік мектебі» филиалы*

Аннотация

Мақалада оқушылардың тілдік дағдыларды дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдер және Блум таксономиясына негізделген деңгейлік тапсырмалардың тиімділігі қарастырылған. Сабақтың кезеңдерінде сөйлеу әрекетін жетілдіруге арналған тапсырмалардың түрлері көрсетілген.

Аннотация

В статье описывается методы и приемы, направленные на развитие языковых навыков учащихся и эффективность уровневых заданий, основанных на таксономии Блума. На уроках были применены виды заданий для совершенствования речевой деятельности.

Annotation

The article describes methods and techniques aimed at developing students' language skills and the effectiveness of levelled tasks based on Bloom's taxonomy. On the lessons, types of tasks for improving speech were implemented.

Шет тілін оқытудың негізгі мақсаты - коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру. Оқушының жақсы дамыған айтылым дағдылары болмаса, ауызша қарым-қатынас жасау мүмкін емес. Өзге тілде сауатты қарым-қатынас жасау үшін өзінің лексикалық қорын үнемі толықтырып отыру,

грамматикалық ережелерді білу, тілдің фонетикалық ерекшеліктері туралы білім алу, үйренетін тілдің дәстүрі мен мәдениеті туралы түсінік беру және сөйлеу дағдыларын дамыту қажет.

Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытылатын сыныптардағы сөйлеу біліктілігінің жеткіліксіздігі кейбір қиындықтарды тудырады. Сөйлеуді лексикалық және грамматикалық рәсімдеу деңгейлері төмен болғандықтан, оқушылардың көбі өз ойларын жеткізе алмайды. Бұл мәселе Назарбаев Зияткерлік мектептерінде оқу жылының басында өткізілетін мониторинг кезінде анық байқалады. Әсіресе, жаңадан келген 7-сынып оқушылары осындай қиындықтарға тап болады. Оқушылардың көбі айтылым кезінде қажетті критерийлерге сәйкес тапсырмаларды орындай алмай, төмен балл алып жатады. Сондықтан оқушылардың тілдік дағдыларын дамытып, айтылым деңгейлерін көтеру басты мақсат болып табылады.

Шет тілін меңгертуде айтылым дағдыларын дамыту мәселелері туралы ғалымдардың (Бим И.Л., Миролюбова А.А., Пассов Е.И., Берман И.М., Шатилов С.Ф. және т.б.) еңбектерінен оқып білуге болады. Бірақ осы тақырыптың жеткілікті деңгейде зерттелгеніне қарамастан, ол өзінің өзектілігін жоғалтқан жоқ.

Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру үшін сабақтарда коммуникативтік жаттығуларды ұсыну жеткіліксіз. Оқушыларға ой тудыратын қандай да бір мәселелерді анықтауға, шешуге, осы мәселелерді шешу жолдарын пайымдауға мүмкіндік беру және балалардың өз ойының мазмұнына назар аударуы маңызды. Ал тіл осы ойды қалыптастыру және тұжырымдау үшін қолданылады.

Мәселені зерттеу ең алдымен деректер жинаудан басталатыны белгілі. Сондықтан оқу жылының басында оқушылардың қажеттіліктерін анықтау мақсатында сауалнама жүргізілді. Зерттеу нысаны ретінде 7 «Е» сыныбы таңдап алынды. Сауалнамаға 11 оқушы қатысты. Сауалнама нәтижесі бойынша оқушылардың көпшілігінде (45%) айтылым тапсырмасы тілдік дайындығының болмауы себебінен қиындық тудыратыны анықталды. Сөйлеу әрекеті тілді үйрену кезіндегі маңызды фактор болғандықтан,

оқушылардың тілдік дайындығын жүйеге келтіру жұмысына назар аудару керектігі ескерілді.

Зерттеу жүргізу үшін оқушылардың айтылым дағдылары бойынша қыркүйек айында өткізілген мониторинг нәтижесі негізге алынды. Мониторингке 7Е сыныбынан барлығы 18 оқушы қатысты. Таңдау әдісі бойынша 10 оқушы кездейсоқ түрде таңдалып, олардың айтылым дағдылары бойынша нәтижелері талданды. Айтылым тапсырмасында оқушыларға суреттер бойынша әңгіме құрастыру, мәтіндегі негізгі ойға өз көзқарасын білдіру және салыстыра отырып қорытынды жасау ұсынылады. Айтылым дағдысында олардың сөйлеу жүйелігі мен жылдамдығы, сөйлеу мәнері, сөйлеуді лексикалық және грамматикалық рәсімдеуі, стилі бағаланды. Оқушылардың нәтижесі төмендегі кестеде берілген.

Кесте 1

Тапсырма Оқушы	1-тапсырма Суреттер бойынша әңгіме құрастыру	2-тапсырма Мәтіндегі негізгі ойға өз көзқарасын білдіру және салыстыра отырып қорытынды жасау	3-тапсырма Суреттер бойынша әңгіме құрастыру
	Макс балл-12	Макс балл-12	Макс балл-18
1-оқушы	0	0	0
2-оқушы	9	5	13
3-оқушы	0	0	0
4-оқушы	8	4	7
5-оқушы	5	0	0
6-оқушы	4	4	1
7-оқушы	7	4	12
8-оқушы	6	4	7
9-оқушы	9	3	9
10-оқушы	6	0	0

Кесте 2

Критерий Оқушы	Сөйлеу жүйелілігі және жылдамдығы	Сөйлеу мәнері	Сөйлеуді лексикалық және грамматикалық рәсімдеу	Стиль
1-оқушы	0	0	0	0
2-оқушы	66%	66%	50%	55%
3-оқушы	0	0	0	0
4-оқушы	33%	44%	50%	33%
5-оқушы	0	22%	16%	11%
6-оқушы	0	22%	16%	22%
7-оқушы	66%	44%	50%	44%
8-оқушы	33%	33%	33%	33%
9-оқушы	66%	55%	50%	55%
10-оқушы	0	11%	16%	11%

Айтылым бөлімі бойынша оқушылардың нәтижелері сөйлеу дағдыларының төмен екендігін (50%) көрсетті. Кейбір оқушылар (20%) тапсырмаларға мүлдем жауап бермеген. Тапсырмаларды орындау оқушылар үшін қиындық тудырған. Осыған байланысты 7-сынып оқушыларының тілдік дағдыларын дамыту мәселесі туындайды. Төмен нәтиже көрсетудің себебін анықтай келе, мынадай болжамдар жасауға болады. Назарбаев Зияткерлік мектептері мен жалпы орта білім беретін мектептер арасында айтылымға бағытталған тапсырмалардың арасында үлкен алшақтық болуы мүмкін. Оқушылар коммуникативтік жаттығуларға қарағанда грамматикалық дағдыларға бейімделген. Оқушылар мұндай тапсырмаларды ешқашан орындамауы немесе сөздік қорында негізгі етістік сөздер жеткіліксіз болуы мүмкін. Сондықтан да сабақтар тізбегінде деңгейлік тапсырмалар, сөйлеу әрекетін дамытатын коммуникативтік жаттығулар дайындау көзделді.

Алғашқы сабақтарда айтылым тапсырмаларын орындау кезінде мұғалім тарапынан оқушыларды бақылау кезінде олардың дағдылары жеткіліксіз екендігі, жүйелі сөйлеу дағдысының болмауы байқалды. Оқушыларды тыңдау барысында олардың тілдік дайындығының деңгейі

анықталып, тілдік дағдысына байланысты тапсырмалар ұсыну керек деген қорытынды жасалды.

Оқушылардың өз ойын жеткізу үшін жоғары деңгейлі дағдыларының болмауы да кедергі келтіреді. Оқушылардың жүйелі баяндау, дәлелдеу, өз көзқарасын білдіру, салыстыру, қорытынды жасау, бағалау дағдылары жеткіліксіз. Ақпаратты талдап айтудың техникаларын меңгермеген. Тапсырма критерийлерге сәйкес орындалмайды. Сондықтан тиімді түрде жұмыс жасауға мүмкіндік беретін әдістерді таңдау қажеттілігі туындады.

Әдістемелік әдебиеттерде айтылым дағдыларын дамытудың көптеген тәсілдері қарастырылады. Зерттеу жұмысында айтылым дағдыларын дамытуда басты критерий ретінде күрделендіру принципі арқылы дамыту көзделді. Күрделендіру принципі бойынша тапсырманың күрделілік деңгейін арттыру мәселені шешуде оқушы құзіреттілігінің өсуіне әкеледі. Күрделендіру түрлі жоғары деңгейлі дағдыларды пайдалану, оқу үрдісінде әр түрлі тапсырмаларды көп қосу, әр түрлі ақпарат көздерін пайдалануды талап ету арқылы жүзеге асырылады [1, 108 б].

Оқу тапсырмалары сабақта оқушының іс-әрекетін ұйымдастырудың жүйе құраушы бірлігі болып табылады. Оқушылардың деңгейлеріне қарай ресурстар мен тапсырмаларды іріктеуде Блумның жоғары деңгейлі дағдылары негізге алынды. Б.Блум 1956 жылы ойлау әрекетінің қарапайым түрінен талдау және бағалау процесіне дейін жіктелуін (немесе таксономиясын) ұсынды. Ойлау біліктерінің категориялары әртүрлі деңгейдегі күрделілік ретінде қарастырылады: қарапайымнан күрделіге деңгейге дейін. Блум таксономиясы бойынша оқу тапсырмаларын пысықтау арқылы оқушылардың біліктері мен дағдылары қалыптасады [2,7 б]. Блум таксономиясын қолдануда төменгі деңгейдегі тапсырмалардан бастап, кейін талдау, жинақтауға үйреткен дұрыс.

Әдетте коммуникативтік жаттығулар оқушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру және дамытуға бағытталады. Сондықтан сабақтар барысында жұмыстың екі басты кезеңі қамтылды. Біріншісі – пассив сөздерді актив сөздерге айналдыру. Екіншісі – айтылым дағдыларын дамытуда тілдік жаттығуларды орындау. Бірінші кезеңде сөздік қордағы пассив лексиканы

актив лексикаға айналдыру үшін орындалатын жаттығулар. Негізгі лексикаларды меңгерту және бекіту, грамматикалық құрылымдарды қайталау. Бұл кезеңнің басты міндеті - тақырыпқа қажетті лексика-грамматикалық минимумды меңгерту. Сабақтың бастапқы кезеңінде айтылымға дайындық жұмысы ұйымдастырылады. Мысалы, белгілі бір сөздің бірінші әріптерінен бірнеше сөз айту (acroëлең) тапсырмасы ұсынылады. Бұл тапсырма арқылы оқушылардың сөздік қорларымен бірге ойлау қабілеттері де дамиды. Алдымен оқушылар сөздер айтады, кейін сөйлемдер құрастыруға дағдыланады. «Төрт сурет, бір сөз» әдісі тақырыпты анықтау кезінде тиімді және оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігін арттырады.

Келесі кезеңде күрделендіру принципіне сәйкес күрделілік деңгейін арттыруға негізделген тапсырмалар дайындалды. Айтылым дағдыларын дамыту үшін материалды графикалық ұйымдастыру тиімді екендігі айқындалды. Модельдер, суреттер, схемалар және т.б. идеялар арасындағы қарым-қатынасты бейнелейді, оқушыларға ой барысын көрсетеді. Бұл ретте ПОПС формуласы бойынша жұмыс нәтижелі болды. Тәжірибеде көрсеткендей, оқушыларға бұл әдіс пікір айтуда, дәлелдер келтіруде және қорытынды ой айтуда өз септігін тигізді. Оқушылар өз көзқарасын белгілі бір жүйеге келтіріп, толық жеткізе алуды үйренді.

Айтылым дағдыларын дамытудағы тиімді әдістің бірі - «What? When? Where? Why?» техникасы. Белгілі бір сызба бойынша жұмыс жасау оқушыларға ыңғайлы екенін байқадым. Нақты сұрақтар бойынша жүйелі сөйлейді. Мәтінмен жұмыс жасау кезінде де ұтымды қолдануға болады. Мысалы, ақпараттың кім, не туралы екенін және оқиға қайда, қашан, қалай болғанын талдау кезінде айтылым дағдыларын дамыта алады.

Сюжетті суреттерді қолдану арқылы сөйлету тапсырмасында оқушыларға суреттер мен тірек сөздер ұсынылады. Суреттер мен тірек сөздерді сюжет желісі бойынша пайдалана отырып, шағын әңгіме құрастырады. Бұл тапсырманы орындау кезінде оқушылардың жоғары деңгейлі дағдылары жүзеге асады. Сөздерді орынды қолдана отырып, ауызша әңгіме құрастыру талдау және жинақтау, қорытынды жасауды қажет етеді.

Кесте 3

Блум таксономиясының сатылары	Тапсырма түрлері
Біледі, түсінеді, қолданады	• Берілген сөздердің ішінен тақырыпқа қатысты сөздерді анықтау • Сөздерді сәйкестендіру • Суретке қатысты сөздер мен сөз тіркестерін айту • Ұсынылған сөздің әр әрпінен басталатын сөздер немесе сөйлемдер айту. • Берілген сөздерге ортақ тақырыпты анықтау • «4 сурет, 1 сөз»
Талдау, жинақтау, бағалау	• Сұрақтарға жауап беру, талқылау • Ұсынылған сөздер арқылы сөйлемді қайта құрастыру • Мәтіннің мазмұнын сызбаға түсіріп баяндау What? When? Where? Why?» әдісі • Өз пікірін айту. ПОПС формуласы • Сюжетті суреттер бойынша әңгіме құрастыру • Оқыған мәтіндегі негізгі ойға қатысты өз көзқарасын білдіру • Ақпараттарды салыстыру, қорытынды жасау • Мақал-мәтелдер, цитаталарды талдап айту • Ертегі құрастыру

Зерттеу соңында оқушылар қандай нәтижеге жетті? Алдымен алғашқы мониторингта төмен нәтиже көрсеткен оқушылардың тілдік дайындығы қалыптасты. Коммуникативтік дағдылары дамығандығын, белсенді сөздік қоры қалыптасқандығын айту керек. Актив сөздік қорын тиімді қолдана отырып, белгілі тақырыпта өз ойын білдіре алады. ПОПС формуласы арқылы пікірлерін жүйелі жеткізе алады. Пікір айту, дәлелдеу, қорытынды жасау

дағдылары жетілдірілді. Сонымен қатар мақсатқа жетуде жұптық, топтық жұмыстар, тілдік қарым-қатынас айтылымды дамытуға ықпал етті.

Күрделендіру принципі арқылы оқушылардың айтылым дағдыларын дамытудың оң жақтарын қарастыра отырып, мынадай қорытынды жасауға болады:

1. Бөлім және тоқсандық жиынтық бағалауда әдетте оқушылардың айтылым кезінде орын алатын қателері азайды. І жартыжылдық бойынша жиынтық бағалауда айтылым дағдыларының нәтижелері біршама көтерілді. Оқушылар мәселе бойынша өз ойын жүйелі жеткізуге және көзқарасын дәлелдеуге тырысады.
  2. Оқушылар қарапайым жауапқа қарағанда, жоғары деңгейлі жауапты талап ететін сұрақтарды жиі қолдану керектігін түсінді. Сондықтан да күрделі идеяларға мән береді. Оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған тапсырмалар мен сұрақтар нәтижелі болғандығын атап кеткен жөн. Блум таксономиясы бойынша дайындалған тапсырмалар оқушылардың ойлау деңгейін дамытуда септігін тигізді.
  3. Оқушылар өздерін мұғалімнің бақылауымен өз бетінше білім алатын оқу процесінің белсенді қатысушылары ретінде танытады.
- Келесі зерттеуде сапалы талдау жасау үшін іс-әрекетте зерттеу кезінде деректерді жинаудың әртүрлі әдістері қажет деп ойлаймын. Сонымен қатар өз тәжірибемізде түрлі педагогикалық тәсілдерді қолдану үшін оқытудағы зерттеулер туралы кәсіби ойлауды үйренуіміз керек.

Әдебиеттер

1. Программа «Развитие одаренности детей» (III уровень) , АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 103-120 б
2. Мурзагалиева А.Е., Утегенова Б.М. Сборник заданий и упражнений. Учебные цели согласно таксономии Блума // Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2015, 7-16 б

3. Бактыбаев Ж.Ш., Использование технологии Блума в учебном процессе вуза // Ярославский педагогический вестник, 2018
<https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-tehnologii-taksonomii-bluma-v-uchebnom-protsesse-vuza/viewer> /14.02.2020/
4. Абаева Ф.Б., Современные методы обучения студентов говорению на иностранном языке //Азимут научных исследований: педагогика и психология, 2014.№4, <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-metody-obucheniya-studentov-govoreniyu-na-inostrannom-yazyke/viewer> /23.10.2019/

Методические подходы к формированию навыков аргументированного письма у учащихся старших классов НИШ

---

*к.э.н.Абдулова Гульзай Касымовна,
Зикирина Сауле Сайрановна,*

Назарбаев Интеллектуальная школа, г. Петропавловск

Аңдатпа

*Бұл мақалада тілдік және гуманитарлық пәндерде дәлелді хат құрылымын қолдануды зерттеу нәтижелері берілген. Жүргізілген зерттеу негізінде авторлар жоғары сынып оқушыларында дәлелді жазу дағдыларын дамытуда әр түрлі пәндер мұғалімдерінің іс-қимылдарының синергиясы қажеттілігін анықтады. Ол үшін оған бірыңғай тәсілдерді әзірлеу, мұғалімдерді оқыту, әдістемелік сүйемелдеу, әртүрлі пәндер бойынша оқушылардың дәлелді хат жазу дағдыларын дамыту мониторингі жатады. **Түйін сөздер:** практиканы зерттеу, дәлелдеу дағдысы, оқытуды жетілдіру, жүйелі көзқарас, біртұтас тәсілдерді әзірлеу, әдістемелік қамтамасыз ету, студенттердің дәлелді жазу дағдыларын дамыту.*

Аннотация

В данной статье представлены результаты проведенного исследования по выявлению и обоснованию необходимости синергии действий учителей разных предметов в развитии навыков аргументированного письма у учащихся старших классов. Повышение эффективности в обучении навыкам аргументированного письма учащихся возможно с помощью применения системного подхода, который включает в себя выработку единых подходов, обучение учителей, методическое сопровождение, мониторинг развития навыков аргументированного письма учащихся по разным дисциплинам.

***Ключевые слова:** исследование практики, навык аргументирования, улучшение преподавания, системный подход, выработка единых подходов,*

методическое сопровождение, развитие навыка аргументированного письма учащихся

Annotation

The article represents the findings of Action Research in practical solution of implementing students' argumentative writing skill for developing their academic skills in studying science. Based on the study, the authors identified and justified the need for synergies between teachers of different subjects. Improving the effectiveness of teaching is possible using a systematic approach that includes the development of unified approaches, teacher training, methodological guidance and support, monitoring the development of writing skills of students in various subjects.

Keywords: *practice research, argumentative writing skill, improving teaching, systematic approach, methodological guidance, development of the quality of students' writing skills.*

Реалии современной системы образования нацелены на развитие ключевых навыков и компетенций учащихся. Одним из важнейших ключевых навыков является академическая грамотность учащихся. «Умение анализировать и систематизировать информацию, выдвигать и обосновывать собственные идеи и представлять все это в виде четко структурированного, логически упорядоченного текста, в котором каждое слово, каждая таблица и каждый список имеют ясное предназначение, представляют собой особый вид грамотности, который определяется международным образовательным сообществом как грамотность академическая» [12]. Основная задача языковых предметов направлена на последовательное развитие ключевых навыков грамотности, связанных с чтением, письмом, говорением, слушанием, и вместе с тем «учащиеся должны стать грамотными через диапазон предметных областей...каждая из этих областей имеет специализированные, исследовательские практики...» [5].

Особенностью учебной программы Назарбаев интеллектуальных школ является преподавание предметов старшей школы на трех языках: казахском, русском и английском и, следовательно, учащемуся необходимо научиться аргументировано высказывать свои мысли как в устной, так и в письменной

форме на трех языках. Наблюдение педагогической практики учителей разных предметов Назарбаев Интеллектуальной школы (НИШ) выявило, что многие учителя, обучая написанию аргументированного эссе одного и того же жанра на уроках английского языка и других предметах, использовали разные модели аргументированного письма, а анализ письменных ответов учащихся показал, что ученики не имеют четкого представления о структурах аргументированного эссе. Все это определило необходимость сформировать единое представление учителями предметниками основ аргументированного письма и создать условия для его последовательного применения в рамках всей учебной программы.

Вопрос исследования: как единый подход в обучении навыкам аргументированного письма способствует его развитию у учащихся старшего звена?

Цель представленного исследования – проведение анализа и выработка рекомендаций по формированию единого подхода в обучении навыкам аргументированного письма учащихся старшего звена Назараев интеллектуальной школы. Все исследование было проведено в два этапа: первый этап включал изучение литературы по вопросу аргументированного письма, проведение оценки степени развитости навыков аргументации в письменных работах учащихся, анализ общности взглядов среди учителей предметников на методические подходы к данному вопросу, разработку методического руководства по аргументированному письму. На основе созданного руководства был организован обучающий семинар для учителей социально-гуманитарных предметов. На втором этапе осуществлялось методическое сопровождение и мониторинг применения принципов аргументированного письма учителями разных предметов, выявление общих проблем и выработка единых подходов в практике преподавания.

Качественную сторону изучаемого вопроса изучали через интервьюирование учителей социально-гуманитарных дисциплин. С целью проведения анализа степени владения навыками аргументированного письма были изучены работы учащихся старших классов.

Методологической и теоретической основой исследования являются основные положения диалектического и диалогического мышления, построения аргумента, методики преподавания иностранного языка и других предметов, методика преподавания аргументированного письма. Так, Багров Ю.Д. в статье «Аргументированное эссе как жанр в образовательной и языковой культуре» заключает, что аргументированное эссе является одним из основных письменных жанров европейской образовательной культуры, с которым современные учащиеся сталкиваются при изучении не только иностранного языка, но и других научных сфер [8]. Трудности в его освоении вызваны объективными причинами. В разных культурах предъявляются разные требования к изложению собственных мыслей и доводов. Между тем, овладение жанром аргументированного эссе необходимо как для письменной коммуникации, так и для развития исследовательской деятельности [8]. Целью аргументированного эссе является выработка умений и навыков четкого и обоснованного изложения собственной позиции. Эссе предполагает наличие тезиса, его раскрытие, собственная трактовка обозначенной проблемы [13], т.е., выдвигая свой тезис, учащийся приводит доказательства в поддержку этого тезиса – факты, утверждения, объяснения [15]. Для этого важно использовать нужные аргументы, например, научные аксиомы, положения законов и официальных документов, законы природы, цитаты из авторитетных источников, показания очевидцев, статистические данные, примеры из жизни или художественной литературы и другие [16]. Это еще раз доказывает актуальность и интегрированность навыка аргументированного письма.

Изученная методическая литература показывает, что обучение аргументированной письменной речи рассматривались как российскими Алтухова [7], Гальскова И.Д., [9], Карнаух Н.Л., [11], Пахотина С.В., Цаликова И.К. [14], так и зарубежными авторами: Canale М., [2], рассматривающий обучение иностранному языку только как средству коммуникативного общения и Т. Hedge, [4], дающий характеристику общих подходов в обучении письму. По мнению Демина М.Р. обучение аргументированному письму больше направлено на «анализ

аргументированных текстов, теории аргументации и риторике, умению вести дискуссию». [10] Без сомнения работы перечисленных авторов могут быть использованы в качестве ориентиров в обучении письменной речи. Однако, воспользоваться этими разработками в полной мере мы, к сожалению, не можем, поскольку часть из них (Алтухова М.К, Гальскова И.Д.) предназначена для решения проблемы обучения письменной речи в высшей школе, другие (Карнаух Н.Л., Пахотина С.В., Цаликова И.К.) посвящены рассматриваемому нами вопросу, однако нуждаются в обновлении, ибо поменялись подходы к обучению в целом. Количество источников по методике аргументированного письма выпущенных на казахском языке и нацеленных на специфику казахстанского образовательного пространства вообще единичны. Так, казахстанский исследователь Сарқыт Ә. в своей статье «Ғылыми мақала жазуға баулудың жолдары» рассматривает пути обучения научного письма, но для студентов высшей школы [15].

Проведение исследования было основано на использовании смешанных методов исследования, как наиболее полном эффективном способе достижения цели исследования [6,3]. Смешанный метод — это метод проведения исследований, которые включают сбор, анализ и интеграцию количественных и качественных исследований в одном исследовании [1]. В данной работе был проведен количественный анализ, статистический анализ для описания и сравнения переменных, были использованы такие качественные данные как интервью, наблюдения, анализ документов, так же были использованы качественные исследования для объяснения и обобщения количественных результатов.

Результаты первого этапа исследования:

- Вопрос исследования актуален и обоснован интегрированными потребностями учащихся и учителей в развитии навыка аргументированного письма;
- Педагогические приемы и используемые модели аргументированного письма сильно отличаются между предметами социально-гуманитарного цикла старшего звена;

- Определены единые методические приемы к формированию навыков аргументированного письма, разработано методическое руководство по аргументированному письму и проведены обучающие семинары для учителей социально-гуманитарных предметов.
- На промежуточном этапе анализ работ суммативного оценивания аргументированных эссе учащихся 11 классов представленных предметов показал, что 95% учащихся владеют только основами аргументирования. При этом, как показано на рисунке 1, за первый год исследования, качество написания эссе улучшился с 2,6 до 3,9 баллов (средний балл) из 6 максимальных.

Анализ первого этапа исследования свидетельствует, что предложенные мероприятия по выработке единых подходов в целом успешны, но требуют своего логического продолжения и наблюдения. В связи с чем выработан дальнейший план на второй этап, нацеленный больше на наблюдение, сбор данных и анализ практической деятельности обученных учителей.

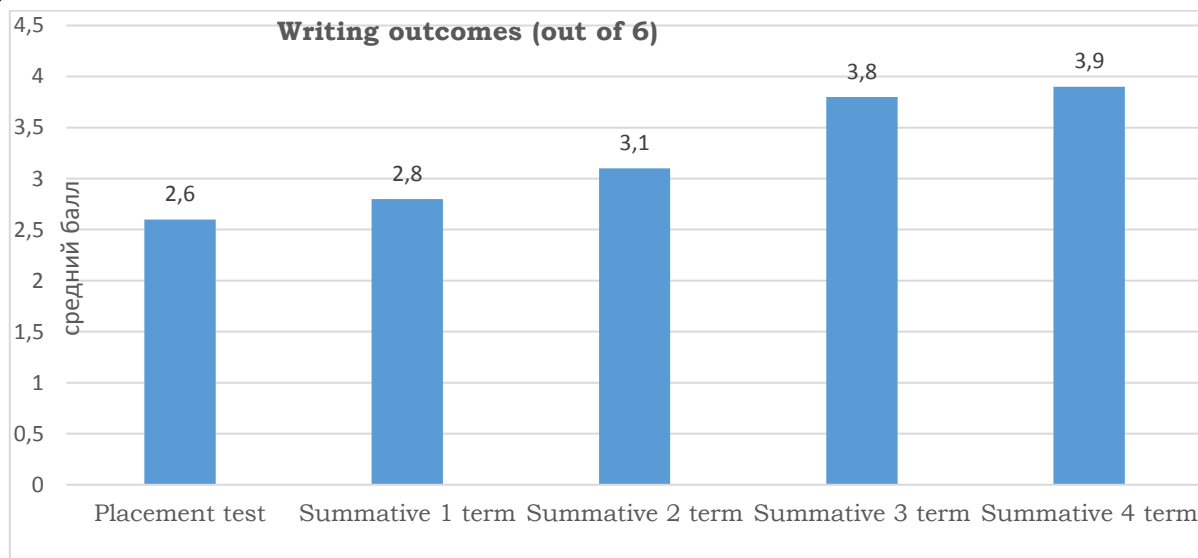

Рисунок 1 - Результаты аргументированного письма

Для анализа практической деятельности учителей по применению методики аргументированного письма, было проведено интервью с 10 учителями английского, казахского и русского языков, истории, географии, ГППР и экономики НИШ г Петропавловска, которые являлись фокус группой

учителей, задействованных в исследовании и прошли обучение по методике преподавания аргументированного письма. Для качественного анализа результатов интервью были отобраны ключевые вопросы: Руководствуетесь ли в работе методическим пособием по аргументированному письму? Какие цели вы преследовали, какие навыки вы хотели развить у учащихся применяя данный метод? Как повлияло применение руководства на качество написания эссе у учащихся? Какая помощь нужна Вам как учителю для обучения учащихся навыку аргументированного письма? Как Вы оцениваете успешность своих усилий? Как можно улучшить методическое пособие для написания аргументированного письма? Ваши предложения? Результат проведенного интервью свидетельствует, что все опрошенные учителя применяют в своей практике предложенную методологию, пользуются созданным методическим руководством по аргументированному письму и отмечают повышение качества написания аргументированных эссе, в качестве примеров приводят образцы письменных работ учащихся и улучшение результатов внешнего экзамена по казахскому языку. В тоже время, для дальнейшего совершенствования обучения навыку аргументирования учителя предложили такие формы работы как "консультации, круглый стол по обмену опытом", "коучинги по навыку аргументированного письма" и "Аргументивті эссенің нақты критерийлдерін қарастыру". Были высказаны предложения по улучшению методического руководства как доработать критерии оценивания с учетом специфики каждого предмета и дополнить «образцами – примерами эссе учащихся».

Успешность и результативность выработки единого подхода учителей в обучении навыку аргументированного письма была проанализирована по ответам и результатам учащихся старшего звена школы, которые активно используют этот навык при изучении предметов на трех языках. Были проведен опрос среди 63 учащихся 11-12 классов по выявлению использования навыка аргументирования на заявленных предметах. Как видно на представленном графике (рис.2), по данным опроса «постоянно» и «часто» применяется этот навык на уроках ГППР, русского, английского,

казахского языков, реже на уроках экономики и совсем редко на уроках географии.

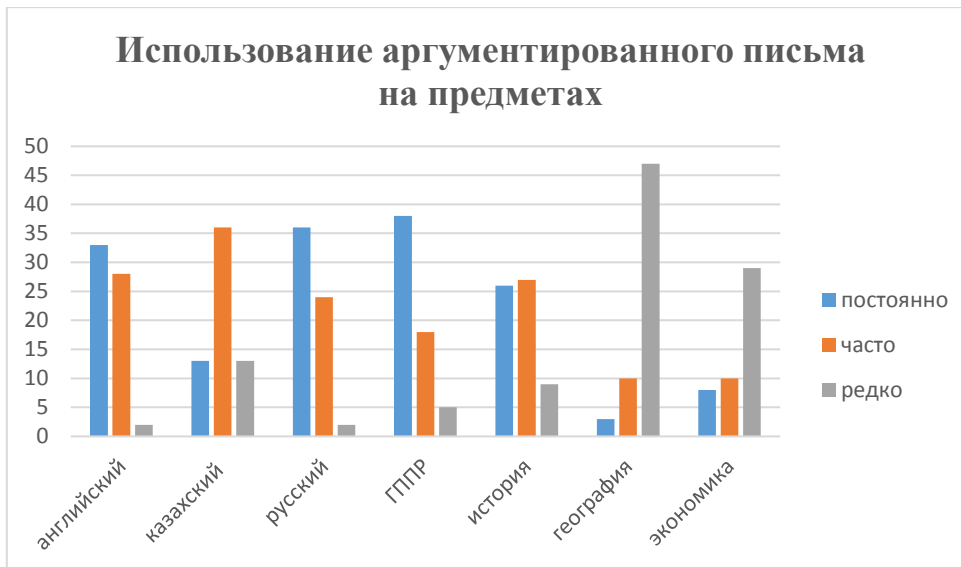

Рисунок 2 - Использование аргументированного письма на предметах

Учителя английского, русского, казахского языков, ГППР и истории повторяют и объясняют навык аргументированного письма постоянно, что составляет 59, 61, 50, 30, 22 процентов ответов соответственно.

Положительным результатом проведенного исследования является тот факт, что все учителя предметники используют предложенную структуру аргументативного письма. (рис.3)

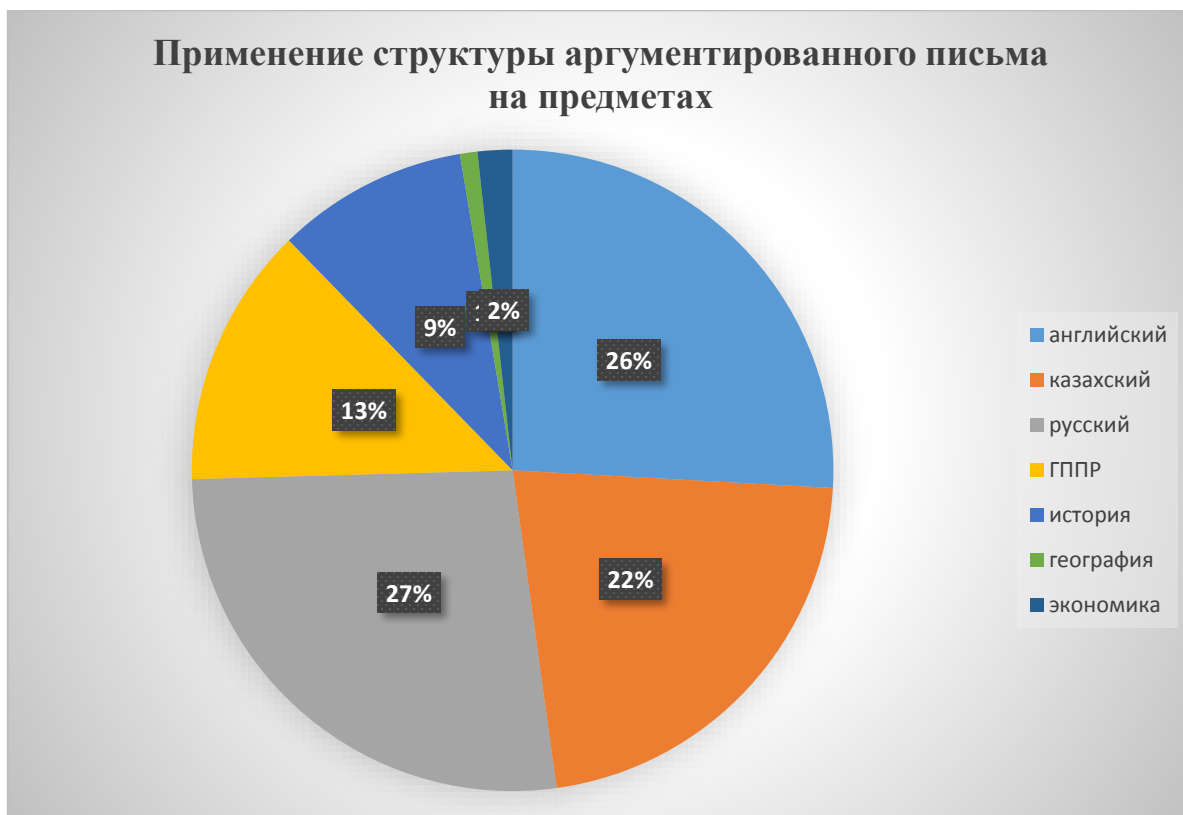

Рисунок 3 Применение структуры аргументированного письма

Анализ результатов письменных работ по оцениванию аргументированных эссе по истечении второго года исследования показал, что средний балл оценивания эссе вырос с 3,8 до 5,5 из максимальных 6,0 баллов (рис.4), что свидетельствует об эффективности проведенных мероприятий.

Подводя итоги данного исследования, следует отметить, что аргументированное письмо является эффективным инструментом в обучении учащихся языковым и гуманитарным предметам. Исследование показало, что совместно выработанный учителями языковых и гуманитарных предметов подход в обучении аргументированному письму существенно улучшил качество аргументированного письма у учащихся старшего звена Назарбаев Интеллектуальной школы.

Рисунок 4. Результаты оценивания эссе учащихся на примере предмета Английский язык

Созданное на трех языках методическое руководство по аргументированному письму и проведенные обучающие семинары для учителей практически помогли улучшить качество преподавания и качество написания эссе учащимися. В ходе исследования интервьюерами были высказаны предложения по более детальной доработке раздела «Оценивания эссе» в методическом пособии и добавлении в качестве образцов написания эссе работ учащихся школы.

Учитывая пожелания учителей, следует продолжить обсуждение и более глубокое изучение навыков аргументированного письма, целесообразно рассмотреть дальнейшее взаимодействие учителей по данному вопросу. Кроме того, на наш взгляд, необходимо дальнейшее расширение практики сотрудничества учителей в рамках горизонтального планирования в области применения аргументированного письма на уроках русского, казахского языков, истории, географии и экономики, с особым вниманием к учету специфики предметов.

Литература

1. Altheide D. L., Johnson J. M., Criteria for assessing interpretive validity in qualitative research.-1994

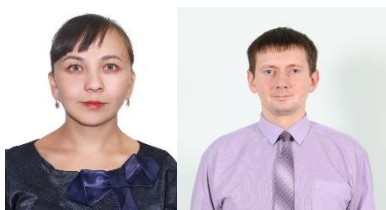
2. Canale M. (1980). Theoretical bases of Communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics. London, 1980. №1. P. 1-47
3. Creswell J. W. A concise introduction to mixed methods. - Sage Publications, 2014
4. Hedge T. (2000). Teaching and Learning in the Language Oxford University Press, USA . Oxford University Press.
5. Henderson R, & Exley B, (2012) Planning for Literacy Learning. In Henderson, R. (Ed.). (2012). Teaching literacies in the middle years: Pedagogies and diversity. South Melbourne, Vic.: Oxford University Press
6. Johnson R. B., Onwuegbuzie A. J. Mixed methods research: A research paradigm whose time has come //Educational researcher. – 2004. – Т. 33. – №. 7. – С. 14-26.
7. Алтухова М.К. (2003). Обучение творческой письменной речи студентов третьего курса языкового педагогического вуза: Дис. .. канд. пед. наук. – СПб., 2003. – 280 с.
8. Багров Ю.Д. (2015). Аргументированное эссе как жанр в образовательной и языковой культуре». Retrieved from <http://nur.nu.edu.kz/handle/123456789/1394>
9. Гальскова И.Д. (2004). Теория обучения иностранным языкам: учеб. пособие для студентов лингвистических институтов и факультетов иностранных языков высших пед.заведений М., 2004.
10. Демин М.Р. (2014). «ОБУЧИТЬ АРГУМЕНТАМ: СОВРЕМЕННЫЕ СТРАТЕГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ЛОГИКИ И АРГУМЕНТИРОВАННОГО ПИСЬМА// TEACHING ARGUMENTS: MODERN WAYS TO TRAIN LOGIC AND REASONING, 2014, Современные стратегии преподавания логики, №4
11. Карнаух Н. Л. Учимся писать эссе // Русский язык в школе. – 2001. - №2. – С. 27-31.
12. Короткина И. (2011). Академическое письмо: учебно-методическое пособие для руководителей школ и специалистов образования. Lambert Academic Publishing.
13. Обучение письму и письменной речи на иностранном языке. (2014). Retrieved from Лекциопедия : <http://lektsiopedia.org/lek-28704.html>

14. Пахотина С. В., Цаликова И. К. Практические рекомендации по обучению написания аргументированного эссе на английском языке. Ишимский государственный педагогический институт им. П. П. Ершова – 2013 г. – 292 с.
15. Сарқыт.Ә. (2015). Ғылыми мақала жазуға баулыдың жолдары. Retrieved from URI: <http://nur.nu.edu.kz/handle/123456789/1394>

Применение методики *clil* для развития академической речи учащихся на уроках физики в старшей школе

Криволапова М.О., Крючков В.Н.

Назарбаев интеллектуальная школа химико-биологического направления г. Петропавловск

Аңдатпа

Мақала жоғарғы сыныптың 11-ші сыныбына сабақ беретін физика пәні мұғалімдерінің тобы жүргізген зерттеу сабақтарына есебі. Бұл зерттеу, процестерді немесе құбылыстарды талдауды қажет ететін күрделі сұрақтарға жауап беру кезінде оқушылардың академиялық сауатты сөйлеуін дамытуға бағытталған. Осы мақаланың өзектілігі: CLIL-дің (пән мен тілді кіріктіріп оқыту) қазіргі заманғы әдістерін физика сабақтарында графикалық ақпаратты қолдануға және талдауға байланысты қолданылды. Бұл мақаланың өзектілігінің маңыздылығы сол, бұл әдістерді басқа мұғалімдер өздерінің жеке педагогикалық тәжірибесінде қолдана алады. Зерттелетін тақырыпқа әдеби талдау жасалынды. Сөйлеу әрекетінде ғылыми ұғымдарды білдіретін клише сөздерді ауызша графикалық сызбалармен қатар қолдану, оқушыларға сөйлеу дағдыларын тиімді дамытып қана қоймай, сабақ барысында оқушының белсенділігін арттыруға мүмкіндік беретіні көрсетілген. Сонымен қатар топтық жұмыс әр мұғалімнің жұмыс нәтижесін арттырып, жеке оқыту дағдыларын қалай дамытуға болатындығын көрсетті.

Түйін сөздер: академиялық сөйлеу, CLIL, Visual organizers, key frames, жоғары мектеп

Аннотация

Статья представляет собой отчет по исследованию урока, проводимого группой учителей физики, преподающих в параллели 11 класса старшей школы. Данное исследование направлено на развитие академически грамотной речи учеников при ответе на сложные вопросы, требующие анализа процесса или явления. Научная новизна данной статьи в том, что были применены две современные методики CLIL на уроках физики, связанные с использованием и анализом графической информации. Актуальность данной статьи в том, что применяемые методики могут быть использованы другими учителями в собственной педагогической практике. Проведен литературный анализ по изучаемой тематике. Показано, что использование словесных клише совместно с графическими схемами позволяют ученикам не только успешно развить речевые навыки, но и повышают активность учеников в ходе урока. Также показано, как командная работа позволяет повысить результативность каждого учителя и развить индивидуальные навыки преподавания в целом.

Ключевые слова: Академическая речь, CLIL, Visual organizers, key frames, старшая школа.

Annotation

The article presents its own report on the study of the lesson, conducted by a group of teachers of physics, teaching in parallel to the 11th grade of senior school. This research is aimed at developing students' academic literacy in answering complex questions that require analysis of the process or phenomenon. The scientific novelty of this article is that two modern CLIL methods were used in physics lessons related to the use and analysis of graphic information. The relevance of this article is that the methods used can be used by other teachers in their own pedagogical practice. Conducted literary analysis on the studied topic. It is shown that the use of verbal clichés in conjunction with graphic schemes allows students not only to successfully develop speech skills, but also increase the activity

of students during the lesson. It is also shown that teamwork allows to increase the effectiveness of each teacher and develop individual teaching skills as a whole.

Keywords: CALP speaking, CLIL, Visual organizers, key frames, high school(G11 and G12).

Введение (Introduction)

В современном быстроразвивающемся мире педагог должен быть в курсе не только современных открытий в области своего предмета, но также непрерывно изучать современные исследования и в педагогике, потому как эта наука также не стоит на месте, постоянно совершенствуясь. И это тоже накладывает определенные обязательства и на учителя, ведь ему также приходится постоянно двигаться вперед, обучаться, исследовать, советоваться с коллегами и делиться своими результатами. Одно из таких направлений – контекстно-интегрированное изучение языка и неязыкового предмета (Content and Language Integrated Learning), позволяющее ученикам одновременно на уроке получать новые знания и совершенствовать свои языковые навыки. На этом основана идея нашего исследования, актуальность которого обуславливается тем, что в Казахстане внедряется преподавание физики в старших классах на английском языке. Для наиболее эффективного планирования и преподавания необходимо применять методики CLIL.

В ходе совместного планирования, проводимого на базе нашего методического объединения на постоянной основе, была выделена общая проблема, характерная для большинства учеников параллели 11 класса – ученики испытывали сложность при построении академически грамотной речи при устных ответах. После обсуждения с коллегами, была предложена идея для решения этой проблемы использовать методику разработки ключевых фраз. В связи с этим нами был поставлен вопрос: Как повлияет использование ключевых фраз и методик CLIL на развитие академической речи учеников 11 класса на уроках физики?

Цель данного исследования – развить навыки академической речи на английском языке у учащихся 11-х классов через применение методики CLIL с использованием графических схем и вспомогательных слов и фраз. Перед началом исследования нами были поставлены следующие задачи:

- провести анкетирование ребят, для выявления сложностей с изучением физики на английском языке;
- изучить литературу по исследованию Lesson Study, методик CLIL;
- разработать задания с использованием методики CLIL Visual organizers, листы наблюдения за группой учащихся;
- провести наблюдения и сделать выводы об эффективности данной методики.

На основе выдвинутой цели совместно с коллегами была сформулирована гипотеза исследования – предполагается, что применение методики CLIL Visual organizers и вспомогательных слов и фраз позволит развить навыки академической речи на английском языке у учащихся 11-х классов.

Также одним из предполагаемых результатов исследования будет повышение уровня взаимодействия учителей, возможность совместно идти к общей цели, планируя, наблюдая, преподавая, оценивая и анализируя. Фокусируясь на действия и ощущения ученика, у учителя будет возможность делать выводы, подбирать инструменты, модерировать свои уроки и направлять деятельность в сторону улучшения навыка у ученика.

Наше исследование мы разделили на три этапа. Каждый этап включает планирование урока, преподавание, интервьюирование учащихся и обсуждение полученных результатов. При проведении Lesson Study группа учителей определяет класс, выбирает учеников, обладающими навыками разного уровня в соответствии с заранее подготовленными требованиями, и записывает ожидаемые результаты каждого учащегося [1].

Как уже было сказано выше, нами была выявлена проблема – учащиеся испытывают сложности в изучении физики на английском языке, зачастую используют родной язык или говорят простыми фразами, а также испытывают сложности в описании процессов и явлений или в ходе дискуссий. В процессе обсуждения выбрали в качестве инструмента графические схемы представления информации - Visual organizers (далее VO) и вспомогательные слова и фразы, так как картинки, графики, таблицы и

схемы позволяют наглядно представить информацию. Так же с коллегами были была определена фокус-группа учащихся А, В, С в 11 классах.

Умение визуализировать учебную информацию является одним из важных способностей, необходимых учителю в инновационной педагогике для эффективной учебной деятельности. ВО предназначены для того, чтобы помочь развить критическое мышление и навыки высокого порядка. Они способствуют по таксономии Блума развитию навыков анализа, применения, синтеза и оценки, а также систематизируют и упорядочивают информацию так, что ее легче воспринимать и вспоминать [2,3].

Методы (Materials and Methods)

Исследование проведено в Назарбаев интеллектуальной школе города Петропавловск. Данное исследование является описанием опыта группы учителей, связанным с использованием инструментов ВО и вспомогательных слов и фраз на уроках физики. Все участники имеют стаж в пределах 6-13 лет. При обсуждении были учтены мнения всех участников, а также распределены роли и обязанности для каждого из этапов.

При сборе данных использовались такие методы, как наблюдение, документация и интервью. Метод наблюдения использовался для наблюдения за деятельностью учащихся А, В, С. За каждым учителем был закреплен наблюдаемый ученик. Во время урока учитель должен был отмечать галочкой, если ожидаемые действия совпали с реальными. Если же предположения не совпали, то наблюдатель должен записать наблюдаемые действия. Документация необходима для проверки достоверности данных, обнаруженных при наблюдении, опросе.

На каждом уроке, где мы проводили исследование, было запланировано самооценивание, в ходе которого учащиеся оценивали себя по критериям оценивания, делали выводы и определяли сложности, которые учителя – наблюдатели также фиксировали в своих листах наблюдения.

Интервьюирование учеников проводилось после каждого урока, при котором опрашивались пять учащихся из класса.

Результаты (Results) и обсуждение

В ходе обзора литературы, было выявлено, что согласно психологическим исследованиям с помощью зрения человек получает около 90% информации, при этом левое полушарие специализируется на вербально-символических функциях, а правое – на пространственно-синтетических. Поэтому нужно построить обучение для работы обоих полушарий. Наглядность является одной из возможности развития визуального мышления [3].

В связи с этим, при планировании уроков с коллегами подбирались наиболее подходящие графики, картинки, схемы для визуализации физических явлений и процессов на тему урока. Так в процессе описания графика у учащегося включается мыслительный процесс.

Он начинает думать какой это процесс и какая физическая величина менялась. В помощь ученикам были предоставлены ключевые слова и фразы, а также предложения с пропущенными словосочетаниями на английском языке. Во время составления заданий с коллегами придерживались цели нашего исследования Lesson Study. После завершения планирования урока, мы стали разрабатывать шаблон наблюдателя и фокус-группа – учащиеся А, В и С. Они выбирались из класса выбирались учителем, который преподает в данном классе, исходя из поставленных требований по уровню развития предметных и языковых навыков. Были составлены предположительные ответы и модели поведения на уроке – как учащиеся будут взаимодействовать с другими учащимися в течение урока, и как на некоторых из них скажется наша внедряемая методика.

При создании листов наблюдения за группой учеников мы с коллегами записали ожидаемые результаты от учеников. Так, например, от ученика А мы ожидали, что он самостоятельно проанализирует график и запишет

Цели	Учитель	Ученик	Наблюдатель	Фокус-группа
Цели	...	...	...	...
Задачи	...	...	...	...
Результаты	...	...	...	...
Выводы	...	...	...	...

пропущенные слова верно определит изопроцесс (изобарный, изохорный, изотермический), определит постоянную величину (p , v , T), определит как изменились две другие величины (p , v , T), запишет название закона (Бойль-Мариотт, Гей-Люссак, Шарль) и сделает вывод.

Для ученика С мы разработали следующие результаты: просит учителя помочь, проверить анализ графика и не пишет все пропущенные слова самостоятельно, неверно определил вид изопроцесса (изобарный, изохорный, изотермический), неверно определил постоянную величину(p,v,T), неверно определил как изменилась первая величина(p,v,T), определил как изменилась вторая величина(p,v,T), перепутал название закона (Бойль-Мариотт, Гей-Люссак, Шарль), верно заполняет все пропущенные слова, делает вывод с помощью учителя, при обсуждении молчит или пытается обсуждать: «Данный процесс является изотермическим, но не понимаю почему...» Не может объяснить почему его ответ является правильным.

Процесс	Постоянная величина	Изменяется	Название закона	Вывод
Изобарный	p, v, T	p, v, T	Бойль-Мариотт, Гей-Люссак, Шарль	Изотермический

Далее нами был проведен анализ составленных заранее листов наблюдения, которые мы заполняли, находясь на уроке в качестве наблюдателей. Было выявлено, что на всех посещенных уроках ученики А активно участвуют в выполнении задания, используют большую часть фраз из шаблона, помогают другим ученикам в группе при формулировании сложного ответа, вносят коррективы в

ответы других учеников. Ученики В также активно участвуют в работе, однако все же переходят на родной язык в некоторых ответах, требующих употребление не часто используемых терминов и глаголов. Ученики С, как и предполагалось, также используют родной язык, но доля времени говорения на английском языке для них значительно выросла, благодаря использованию шаблонных ответов. Также анализ поведения учеников С показал, что их активность

и вовлеченность также повысилась, что позволяет сделать вывод пользе этих типов заданий. Поэтому в дальнейшем необходимо пополнять свою методическую копилку учителям современными типами упражнений для разнообразия видов деятельности.

Заключение (Conclusion)

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод, что данное исследование оказалось полезным для коллег и показало эффективность применения методики CLIL Visual organizers и вспомогательных слов и фраз. Нами были решены все задачи, поставленные перед началом исследования. Изучение учебных достижений учеников посредством наблюдения показало, что уровень использования академически грамотной речи увеличился. Также увеличилась и заинтересованность учеников в ходе выполнения этих заданий. Таким образом, мы в дальнейшем также продолжим использовать эту методику, только необходимо постоянно менять состав фраз в клише со временем, для увеличения лексикона учеников.

В целом, наше взаимодействие благотворно повлияло на наше индивидуальное развитие, ведь, работая в команде, мы смогли выявить общие для нас проблемы, продумать их пути решения и верно оценить их эффективность. Также были выявлены затруднения при подготовке заданий, при проведении урока, на которые зачастую мы не обращали внимание. И мы уверены, что именно в результате такого сотрудничества учитель имеет возможность совершенствовать свою практику

Список использованной литературы

1. Lesson Study: руководство, Пит Дадли Кембридж, 2011
2. <http://faculty.bucks.edu/specpop/visual-org.htm>
3. https://studopedia.ru/5_109441_obschchee-ponyatie-i-rol-vizualizatsii-v-uchebnom-protssesse.html

Оқушының жағымды жақтарын іс-әрекеттер арқылы ашу жолдарының тиімділігін анықтау

Дулатова Гульжан Егизхановна

*Семей қаласы физика-математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аңдатпа: Зерттеу жұмысының мақсатына оқушы бойындағы жағымды жақтарды іс-әрекеттер арқылы ашу жолдарының тиімділігін анықтау жатады. Күнделікті мектеп қабырғасындағы өмірде тұйық, ұяң мінезді, тіпті теріс мінез-құлқы бар оқушыларды кезіктіреміз. Сондай оқушылардың бойындағы жағымды қасиеттерін ашу, тұлғаның өзіне деген сенімділігінің артуына, қоғамның белсенді мүшесі болуына, жан-жақты дамуына мүмкіндік туғызады.

Түйін сөздер: мінез-құлық, оң қасиеттерді ашу, мінездің жағымсыз қасиеттерімен жұмыс, тәрбие, жеке тұлғаны қолдау, сенімділік, өзін-өзі бағалау.

Аннотация: Целью исследования является определение эффективности способов раскрытия положительных качеств учащегося через действия. В повседневной жизни мы часто встречаем замкнутых, стеснительных учащихся, иногда учащихся с отрицательными качествами характера. Раскрытие у таких учащихся положительных качеств создает возможность роста уверенности, повышения самооценки, активности как члена общества, всестороннего развития личности.

Ключевые слова: поведение, раскрытие положительных качеств, работа с негативными качествами характера, воспитание, поддержка личности, уверенность, самооценка.

Annotation: *The purpose of the study is to determine the effectiveness of methods of disclosing the student's positive qualities through actions. In everyday life, we often encounter closed, shy students, sometimes with negative qualities of character. Revealing positive qualities in such students creates the possibility of increasing confidence, self-esteem, activity as a member of society, and full-fledged personality development.*

Keywords: *behavior, disclosure of positive qualities, work with negative qualities of character, education, personal support, self-confidence, self-esteem.*

Кіріспе: Ақпараттық ғасырдан концептуалды (тұжырымдамалық) ғасырға аяқ басқанымыз анық. Бүгінгі таңда жиі байқамаған және бағаламаған қабілеттерге ие болуға ұмтылған адамдар біршама қадам алдыда болып, табысты болары хақ. Сол табыстылыққа қол жеткізу үшін күнделікті өмірде жаңалыққа, өзгеріске, дамуға ұмтылу қажеттілігі туындайды. Адамдар ішкі ұмтылыс пен ізденімпаздыққа жүгіне отырып дамиды. Әр тұлға өз тағдырын құруда ерікті әрі қабілетті. А. Маслоудың ұсынысы бойынша тұлғаның жеке даму мақсаты — өзін-өзі жаңғыртуы, яғни бұл қабілеттердің толық ашылуы, адамның қандай тұлға бола алатындығы мен ол мүмкіндікті жүзеге асыруы. А. Маслоу ұсынған «Тұлғаның жағымды моделі» — адамның шынайы өзін-өзі жаңғыртуына жол ашады [1]. Ұсынылып отырған зерттеу мектеп жанындағы жатақханада тұратын оқушыларды нысанға ала отырып, «әртүрлі бағыттағы іс-әрекеттерді қолдану арқылы тұлғаның жағымды жақтарын ашуға болады ма?» деген сұраққа жауап іздеуге бағытталды. Жұмыстың басым бөлігі зерттелушілердің сабақтан тыс уақытында, кешкі, түнгі уақыттарда тәрбиешілер, тәрбиеші көмекшілері арқылы жүргізілді. Оқушының оңтайлы қасиеттерін анықтаудың тиімді жолдарын айқындау, тұлғаның жан-жақты дамуын қолдауға мүмкіндік жасайды деген болжам жасалды.

Зерттеу әдіснамасы туралы мәліметтер: Зерттеу барысында қолданылған әдіс-тәсілдердің көпшілігімен Эдвард де Бононың «Нестандартное мышление» еңбегін оқу барысында таныстым [2]. Тони Бьюзеннің «10 способов быть общительным» [3] еңбегінде қарым-қатынас жасауда тұлғаның мінез-құлық көріністерін «дене тілі» (язык тела) арқылы

оқудың қыр-сырлары ашылса, Алан Джоу Роудың «Креативное мышление, как добиться успеха в новом веке» еңбегінде шығармашылық ойлаудың басты элементі — мотивация, ол өзіңе керекті өзгерістерді жасау үшін қажетті бағытта оянуды, жұмыс жасауды анықтауға мүмкіндік беретіндігі жазылған [4]. Жұмыс барысында аталған әдебиеттерден танысқан төмендегі зерттеу құралдары қолданылды және аса кең таралмаған түрлеріне қысқаша түсініктеме берілді: **ПМИ**- оң, теріс, қызықты (плюсы, минусы, интересно) - сауалнама, әңгімелесу кезінде алынған ақпараттарды топтарға бөлу, жұмыс бағыттарын жоспарлауда, барысында ескеру; **РОС**- екі жақты да қарастырыңыз (рассмотрите обе стороны) - туындаған мәселені, сұрақты бір жақты ғана емес, қатысушы жақтардың көзқарастары тұрғысынан ескере отырып талқылау, ортақ шешімге келу; **экслектика** - айтылған мәліметтерден ең маңыздысын «шығару», «алып шығу» («вывести», «вытащить» самое ценное из сказанного) - бейресми әңгімелесуде, сұхбат кезінде алынған ақпараттардың маңызды бөлігін анықтай алу, болашақта көңіл аудару, жұмыс жасау; **логика** - ақпаратты жинақтау әдісі (способ генерирования информации) - ақпараттарды бір жүйеге келтіру, жинақтау, топтастыру, өзара байланысын таба білу; **НВ**- бағытталған сұрақтар (направленные вопросы) - нақты қойылған сұрақтарға берілген жауаптар негізінен мәселенің себебі немесе сипаты туралы көбірек ақпарат береді, түсініктеме немесе қосымша ақпарат алу сәттерінде қолданған тиімді; **ВВ** - өндіруші, пайдалы сұрақтар (выуживающие вопросы)- өзіңізге қажетті ақпаратты алу үшін әртүрлі созылмалы сұрақтарды қою арқылы толық жауап алу мақсатында қолданылады, жауаптар неғұрлым егжей-тегжейлі қарастырылса, соғұрлым толық түсініктеме алуға болады; **ЦНП** - төменгі қатардағы құндылықтар (ценности низшего порядка); **ЦВП** - жоғарғы қатардағы құндылықтар (ценности высшего порядка); **ЦУЗ** - мақсат, ұмтылыс, міндеттер (цель, устремление, задачи); сауалнама алу, әңгімелесу, бақылау, триангуляция, рефлексия.

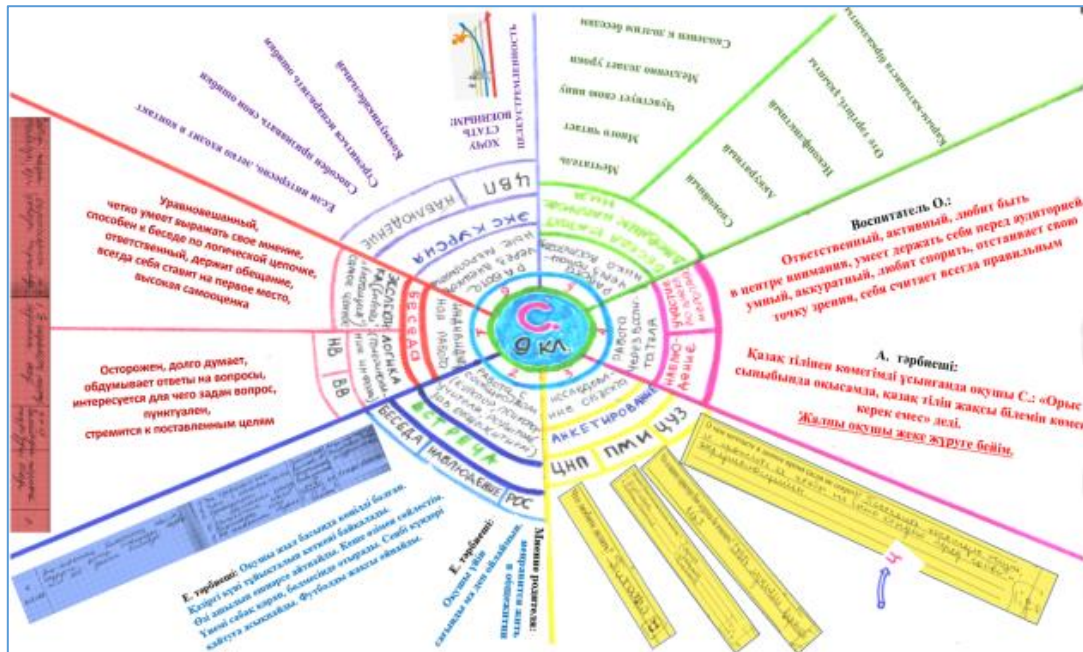
Эксперименттік бөлім. Зерттеуге 7 және 9 сыныпта оқитын екі оқушы алынды. Негізгі бұл оқушылардың таңдалу себебі: Н. нысанының бейімделу кезеңінде (7 сынып) өзгермелі көңіл-күйі, ұяңдығы бола тұра оқушының

білімділік, адамгершілік қасиеттерімен көзге түсуі болса, жатақханаға жаңадан келген С. нысанының (9 сынып) әртүрлі жағдайларда әрқилы мінез-құлық көрсетуі, мәдениеттілікпен қатар теріс мінез көріністерінің орын алуы түрткі болды. Нысандармен жүргізілген жұмыстар Mind Map (интеллекткарта) [5] әдісі арқылы жинақталды.

С. нысанымен жеке жұмыс, ата-ана, психолог, жатақхана меңгерушісі және ұйымдастырушы-куратормен, пән мұғалімдерімен бірлескен жұмыс, топ тәрбиешілері, тәрбиешінің көмекшісі арқылы, сол сияқты сауалнама қорытындысын қолдану, сыныптан, мектептен тыс іс-шараларға қамту сияқты әрекеттер арқылы жасалды. Нысанның мінез-құлқы, тәртібі, қарым-қатынасы, үлгерімі бақылау күнделігін жүргізу, сырттай бақылау, әңгімелесу, сауалнама алу әдістерін қолдану арқылы жүзеге асырылды. Жеке жұмыстар: кездесу, бейресми әңгімелесу, сауалнама алу сияқты әдістермен жүргізілді. Бейресми әңгімелесуде бағытталған сұрақтар (НВ), өндіруші, пайдалы сұрақтар (ВВ) әдісі қолданылды. Логика, эклектика әдістерін қолдана отырып, нысанның жауаптан қашу, қойылған сұраққа көп ойланып, жан-жақты ойластырып жауап беретіндігі, күмәндануға бейім екендігі анықталды. Дегенмен, өз жұмыс траекториясын құра алатындығы және оны орындайтындығын уақыт дәлелдеді. Оқушымен жұмыс жасауда бақылау күнделігі жүргізілді. Шешуі жан-жақты қарастыруды талап ететін сұрақтарға мектеп психологы, ата-ана, жатақхана меңгерушісі, ұйымдастырушы-куратор (триангуляция әдісі) қамтылды. Мысалы, ата-анасының басқа қаладан келуіне себеп «баласының көңілсіз жүруі және оқушының кейде қазақ тілі және қазақ әдебиеті сабағына дайындықсыз баратындығы» болды. Анасы өзінің баласының жатақхана өміріне бейімделуіне алаңдаулы екендігін жеткізді. Бұл мәселені шешу үшін топ тәрбиешісімен, тәрбиеші көмекшісімен, куратор-ұйымдастырушы, мектептің психология қызметі және пән мұғалімдерімен бірлесе жұмыс жасалды. Екі жақты да қарастырыңыз (РОС) әдісін қолдана отырып, анасы, жатақхана меңгерушісі, тәрбиеші және психолог қатысқан отырыста оқушыны қолдау, сабақтан тыс уақытта бақылауға алу бойынша ортақ жоспар құрылды. Уақыт өте келе оқушы бойынан жауапкершілікті, шыншылдықты, өз уәдесінде тұру және оны

уақытында орындау сияқты қасиеттері байқалды. Оқушының мақсат қоя алатындығы, оған жету үшін еңбектенетіндігі уақыт келе көрініс тауып жатты. Тәрбиеші, тәрбиешінің көмекшілері нысанды ерекше бақылауға алып, Бөлмеде бос уақытында қандай жұмыстармен айналысады?; Басқа тұрғындармен қандай қарым-қатынаста?; Жақын араласатын достары кімдер?; Жатақхана тұрғындары арасында беделі қандай?; Сабаққа дайындық кезін қалай өткізеді? сияқты сұрақтарға жауаптар іздеді. Оқушының бойында анықталған жағымсыз мінез-құлық, жалқаулық, өтірік айту сынды теріс әрекеттермен бейресми әңгімелесу, бірлесе жоспар құру, жұмыс жасау, жауапкершілік, сенім арту, коллаборативті орта құру, байқалған теріс мінез-құлық туралы ашық сөйлесу, талқылау сияқты әдістер арқылы жұмыс жасалды. С. нысанына тәрбиешінің көмекшілері өз кезекшіліктеріндегі бақылау бойынша екі түрлі мінездеме берді, яғни оқушы тәжірибелі педагогқа тәртіпті, байсалды, көп сөйлемейтін, қарым- қатынаста бірқалыпты оқушы ретінде байқалса, жас педагог арманшыл, ұзақ әңгімеге бейім, сабақ қарауда өте баяу, өз қателігін жуып-шаю үшін әртүрлі іс-әрекеттерге баруға, өтірік айтуға бейім екендігін бақылаған. Оқушыдан алынған сауалнамадан нені ұнатасыз? сұрағына төменгі қатардағы құндылық (ЦНП) - тамақтанудан бастап, мінезіңізде нені өзгерткіңіз келеді? сұрағына өзімнің ең жақсы версиям болу (статья лучшей версией себя) және сіздің қазіргі кездегі арманыңыз? сұрағына жақсы өмір құру және оны өзімнің алдымда және маңайымдағы адамдардан ұялмайтындай етіп сүру (построить хорошую жизнь, и прожить ее чтобы не было стыдно перед собой и окружающими) деп берген жауабы оқушының өзін-өзі бағалауы жоғары екендігі, жасөспірімдер ортасында өзінің ерекше орнын алғысы келетіні (ЦВП) байқалады. Сыныптан тыс және мектептен тыс жұмыстарға тарту- оқушыны басқа қырынан көруге мүмкіндік берді. Нысанға мақсат, ұмтылыс, міндеттер (ЦУЗ) әдісі тиімді әсер етті, алдына қойылған мақсаттарға өз уақытында, нақты жұмыс жасау арқылы жететіндігін өзіне де, қоршаған ортасына да дәлелдей білді. Дегенмен, нысанға уақыт өте келе жаңа мақсат, ұмтылыс, міндеттер (ЦУЗ) қойып отыру қажеттілігі байқалды. Қызықтырған мәліметтер бойынша ізденуге, армандауға, тез тіл табыса алатындығы, кез келген істі жоспар құрып,

мақсатқа ұмтылысы секірмелі сипатта ⁴ жетуге жұмыс жасайтыны байқалды. Бақылаулар қорытындысы интеллекткартаға түсірілді:

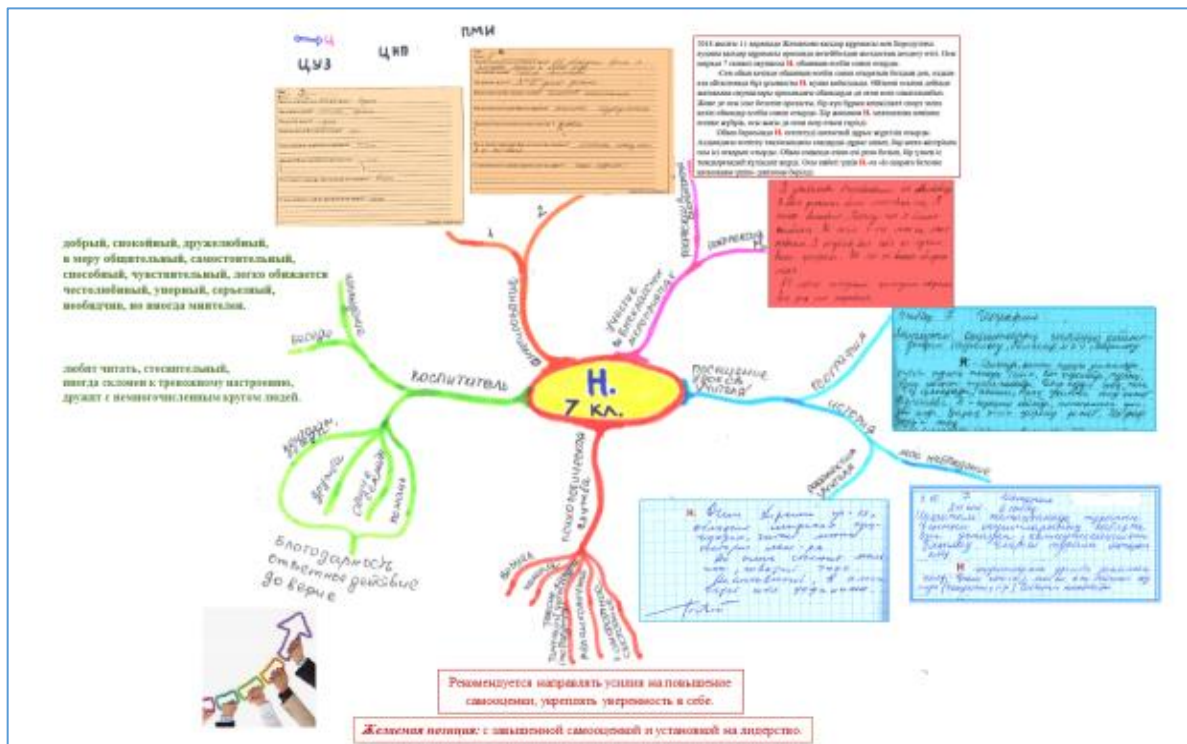
С. нысанымен зерттеу жұмысы интеллекткартасы

Н. нысанымен бейімделу кезеңінен сәтті өтуіне, тұлғаның ашылуына бағытталған тәрбиеші мен оның көмекшісінің бақылаулары, пән мұғалімдерімен байланыс, сұхбаттасу, психологиялық қызмет кеңесі, сауалнама алу, сыныптан тыс жұмыстарға тарту сияқты жұмыстар жүргізілді. Оқушының көңіл-күйінің болмауы, бейімделу кезеңінде жеке жүруі топ тәрбиешісінің бақылауы арқылы анықталып, үйін сағынды, бейімделу кезеңінің қиыншылықтары деген болжам жасалды. Тәрбиеші көмекшісінің де бақылауларында оқушының көңілсіз жүретіндігі, оқшауланып, көп араласпайтындығы туралы айтылды. Пән мұғалімдерінен сұхбаттар алынды, сабақтарға қатысып, оқушыны бақылау жүргізілді. Пән мұғалімдері ұқыпты, тәртіпті, көп оқитын оқушы ретінде сипаттады: «Очень хороший учащийся, обладает широким кругозором, читает много исторической литературы. Но очень стеснительный, говорит тихо, неактивный, в классе ведет себя уединенно» деген сипаттама берді.

Зерттелушінің мұндай жағдайдан шығуы үшін А. тәрбиеші ерекше қарым-қатынас: оқушыны сөзге тарту, әңгімелесу, кейде үйдің дәмін (кұрт, ірімшік, конфет) әкеп беру сияқты әдістерді қолдана отырып, достық сезімнің орнауына ықпал етті. Ауылдық жерден келген оқушы демалыс күндерінде де жатақхана қабырғасында қалатын. Таң қалдырған жағдай: Н. нысанының тәрбиешіге жауап ретінде қысқы демалыстардан кейін өз үйінен құрт әкеп беруі, сырын айтатыны болды. Оқушының көңіл-күйі көтеріліп, достарымен ойнауға шығып, араласа бастады. Яғни, Н. нысанының мейірімді, қолдауды қабылдай алатын және достықпен жауап бере алатын қасиеттері байқалды. Оқушының жағымды жақтарын әлі де ашу мақсатында сыныптан тыс ұйымдастырылған жұмысқа қатыстыру туралы ұсыныс жасалды. Өзіне тапсырылған жұмысты қуана қабылдап, ынта-жігермен, өзіне жүктелген сенімді жоғары жауапкершілікпен атқарды. Өзіне деген сенімділігі өсіп, өз ойын былай білдірді:

Я уважливое взаимодействие по отношению.
Я моя задача была - считать что, я
считаю важным. Потому что я сейчас
ощущаю. Но после 1-ого месяца мне
порахили. Я почувствую вам себя по душе.
Наша программа. Но это не ~~было~~ судьба
меня.
Из этого создания произошло изменение.
Этот день мне понравился.

Сауалнама алуда нысан өзінің бойында еріншектік қасиетінің барын ашып жазады, тіпті оны алғашқы толтыруда толық жауап бермей, тек «иә», «жоқ» жауаптармен шектелген. Қайта сол сауалнама берілгенде Н. нысаны толық жауап беріп, өзінің ойын білдіре алды. Оқушы өз кемшілігін мойындауға бейім, бесенділігін арттыру үшін қадағалау, мотивация беріп отыру қажет екендігі туралы ой-түйін жасадым. Мақсатқа жету бірқалыпты, баяу сипатта жүзеге асырады.

нысанымен зерттеу жұмысы интеллектуалды картасы

Қорытынды:

1. Оқушымен жеке жұмыс, жағымды ортада жақын әңгімелесу, ұсыныстары мен ой-пікірлерін ескеру, жауапсыз қалдырмау және санасу тұлғаны жан- жақты тануға септігін тигізеді.
2. Әртүрлі жағдайда, ортада сырттай бақылау, басқа әріптестер арқылы ықпал ету тұлғаның жағымды жақтарын ашуға көмегін тигізеді, әрі оңтайлы орта қалыптастырады.
3. Аралық зерттеу қорытындыларын ескере отырып тұлғаның жағымды қасиеттерін ашудың ең тиімді және нәтижелі жолдары — оқушыны сыныптан тыс, мектептен тыс жұмыстарға баулу, күнделікті өмірдегі іс-әрекеттерін бағалай отырып, бағыттау, таңдау мүмкіндігін ұсыну, мадақтау.
4. Ұсынылған аралық зерттеу жұмысы «әртүрлі бағыттағы іс-әрекеттерді қолдану арқылы тұлғаның жағымды жақтарын ашуға болады ма?»

сұрағына жауап алып, тұлғаның жағымды жақтарын ашудың тиімді жолдарын анықтауға ықпал етті.

5. Аралық зерттеу жұмысы қорытындысын ескере отырып, ұсынылған әдіснаманы мектеп өмірінің тәрбие жұмысы бағытында қолдануға болады деп есептеймін. Тәрбие мен оқытудағы біртұтастық тәсіл оқушыны толыққанды тәрбиелеуде, мінезінің жағымды жақтарын аша отырып, қолдау көрсетуде тиімді. Әсіресе, жатақхана қабырғасына жаңадан келген оқушының бейімделу кезеңінен сәтті өтуінде, жасөспірімдік кезеңдегі мінез- құлықтың ауыспалы тұсында тұлғаны сүйемелдеуде бағалы болып табылады.

Жұмыс өткізілу уақытының қысқалығына байланысты толыққанды өз мақсатына жетті деп есептеуге келмейді. Тұлғаның жағымды жақтарын ашу мен дамыту ұзақ мерзімді, үздіксіз жүргізілетін үрдіс болғандықтан, әлі де жұмыс жалғасын табады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Софья Нартова-Бочавер, [Психология личности и межличностных отношений 2-е изд., пер. и доп., 2018, 59 стр.](https://books.google.kz/books?isbn=5041044724)
2. Тони Бьюзен, 10 способов быть общительным (Поднимите свой коммуникативный IQ!), Минск, Попурри, 2012.
3. Эдвард де Боно, НЕстандартное мышление, Минск, 2013.
4. Алан Дж. Роу, Креативное мышление как добиться успеха в новом веке, Москва, 2007.
5. Тони Бьюзен, Барри Бьюзен, Супер-мышление, Минск, Попурри, 2014.
6. Дэвид Шварц, Искусство мыслить масштабно, Минск, Попурри, 2016.

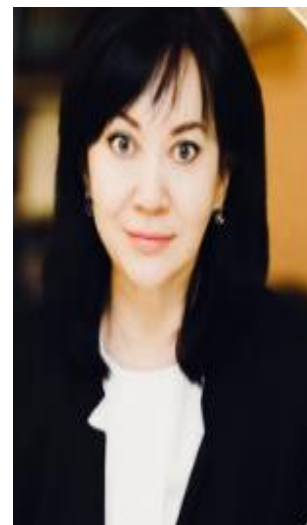
Развитие культуры академической честности в Назарбаев Интеллектуальной школе г. Семей

*Зайниева Зухра Семихановна
учитель-эксперт ГППР и всемирной
истории*

*Кайыркенова Райгуль Алтынбековна
учитель-эксперт всемирной истории*

*Назарбаев Интеллектуальная школа ФМН
г. Семей*

Аңдатпа: *Зерттеудің мақсаты -*

академиялық адалдық мәдениетін қалыптастыру мақсатында бүкіл мектеп қауымдастығының қатысуымен мектептің саясатын өзгерту. Зерттеуде академиялық адалдық мәдениетін дамытудағы үлкен әлемдік тәжірибе зерттелген. Мектеп жағдайын және зерттеу бойынша нормативтік-құқықтық базаны кең көлемде зерттеу жүргізілді. Мектеп саясатын анықтауға негіз болған ерекше нәтижелер алынды. Зерттеу жалғасуда, бұл мақалада оның аралық нәтижелері көрсетілген. Мақалада одан әрі зерттеулердің негізгі бағыттары көрсетілген, атап айтқанда, авторлар зерттеу мәселелері бойынша НЗМ желісі, Қазақстан Республикасы деңгейінде де, халықаралық деңгейде де ынтымақтастықты дамыту қажеттілігін көрсетеді.

Түйінді сөздер: *академиялық адалдық; Академиялық адалдық саясаты.*

Аннотация: *Цель исследования – изменить политику школы с целью развития культуры академической честности с участием всего школьного сообщества. В ходе исследования изучен обширный мировой опыт по развитию культуры академической честности. Проведено масштабное исследование школьной среды и нормативно-правовой базы по вопросу*

исследования. Получены уникальные результаты, которые стали основой для определения политики школы. Исследование продолжается, в данной статье показаны его промежуточные результаты. В статье также указаны основные направления для дальнейшего исследования, в частности авторы обозначают необходимость развития сотрудничества по вопросу исследования как на уровне сети НИШ, Республики Казахстан, так и на международном уровне.

Ключевые слова: академическая честность, Политика академической честности.

Annotation: *The purpose of the study is to change the school's policy in order to develop a culture of academic honesty, with the participation of the entire school community. The study examined the vast world experience in developing a culture of academic honesty. A large-scale study of the school environment and the regulatory framework on the study was conducted. Unique results were obtained, which became the basis for determining school policy. The study continues, in this article its intermediate results are shown. The article also indicates the main directions for further research, in particular, the authors indicate the need for development of cooperation on the issue of research both at the level of the NIS network, the Republic of Kazakhstan, and at the international level.*

Key words: *academic honesty, Academic Honesty Policy.*

Актуальность

Миссия нашей школы - обеспечивать качественное образование, и одними из ключевых ценностей школы являются честность, обучение на протяжении всей жизни и развитие глобального мышления. Наша школа существует уже 10 лет, сейчас мы находимся на этапе формирования школьной культуры. Рефлексия нашего опыта показывает, что у школы есть ряд проблем, одной из которых является развитие честной академической среды. Например, в 2012 году школа приняла Политику академической честности, а в 2015 году АОО НИШ разработала «Правила академической честности для учащихся НИШ» от 11.02.2015 г., однако реализация

существующей политики показала, что документ носит «карательный» характер и принципиально не меняет культуру школы. Есть случаи нарушения академической честности, которые иногда случаются в школе со стороны учителей, кураторов и учащихся. В 2017-2018 учебном году в сети НИШ были обнаружены случаи кражи материалов СОЧ, в которые также были вовлечены наши учащиеся. В том же году было выявлено участие наших учащихся в списывании на международном экзамене SAT. В результате школа закрыла центр SAT. Также систематические нарушения академической честности существуют на уровне класса (обман, несоблюдение сроков сдачи работ, плагиат).

Сегодня проблема развития академической честности актуальна во всем мире, особенно в школах и университетах. В Казахстане проблема развития академической честности в последние годы открыто обсуждалась на национальном уровне, в частности, в Назарбаев Университете совместно с КазГЮУ была проведена серия конференций по академической честности. Исследования по проблеме академической честности проводятся не только на уровне национальных образовательных систем; они актуальны для международных организаций, занимающихся вопросами образования. Так, в рамках международной конференции NIS Conference 2019, на одной из секций рассматривался вопрос развития культуры академической честности.

Поскольку развитая культура академической честности является одним из индикаторов уровня развития общества и общественного сознания, эта проблема более актуальна в странах с развивающейся экономикой [1]. Современное общество стремится развивать культуру академической честности, которая в идеале должна быть воплощена во всех сферах жизни, обеспечивая устойчивое развитие общества [2].

Академическая нечестность не имеет универсального определения [3]. Тем не менее, в мире есть политики, которые дают положительный опыт и пример качественного развития академической среды.

Цели и задачи

В 2018-2019 учебном году началось исследование культуры академической честности в школе в рамках подхода Исследование в действии, которое продлится не менее трех лет. Основная цель исследования - изменить политику школы с целью развития культуры академической честности с участием всего школьного сообщества. Основные вопросы исследования:

1. По каким причинам люди чаще всего совершают нарушения академической честности в контексте нашей школы?

2. Какие механизмы способствуют формированию культуры академической честности?

Исследовательский процесс включает в себя несколько циклов Исследования в действии и тематических исследований.

Литературный обзор

На первом этапе тематического исследования был проведен анализ исследований по актуальным для нас вопросам.

Исследования академической честности направлены на устранение различных причин академического проступка, среди которых наиболее распространенным является желание «получить конкурентное преимущество в борьбе за власть» [4]. Другие исследователи считают, что ожидаемые выгоды от мошенничества, а также мораль студента играют важную роль в участии в нечестном поведении [5].

Исследователи также определили ряд демографических характеристик, которые оказывают значительное влияние на нарушения, включая возраст, пол и средний балл [6]. Старшеклассники, девочки и учащиеся с более высокими академическими достижениями реже обманывают, в то время как учащиеся, участвующие во многих внеклассных мероприятиях, с большей вероятностью это делают. Учащиеся, участвующие во внеклассных мероприятиях, могут быть менее преданы своей учебе или могут испытывать большие трудности из-за нехватки времени, что мешает их учебе, что в свою

очередь создает большой стимул для нарушений [7]. Также было установлено, что более высокая академическая прокрастинация увеличивает частоту академических проступков [8].

Исследования также показали корреляцию между решимостью и академическим мошенничеством. Учащиеся, которые считают, что в их классе поставлены высокие цели, реже участвуют в нарушениях, чем те, кто сомневается в этом [9].

Одной из наиболее важных причин академических проступков является контекстуальный фактор среды, в которой сверстники не одобряют нарушений, то есть давление со стороны сверстников. Психологи отмечают, что все люди, как правило, следуют нормам своих сверстников, которые включают академические нормы нечестности [10].

Несмотря на то, что многих учащихся учили, что академическая нечестность неправильна, среди них одна треть, которые категорически не согласны с нарушениями, фактически обманывают [11]. Люди, которые обманывают, несмотря на личный отказ от нарушений, участвуют в так называемой «нейтрализации», при которой учащийся оправдывает нарушения, как приемлемое в силу определенных смягчающих обстоятельств.

Таким образом, исследования показывают, что на нарушения академической честности влияют как внутренние (личностные), так и внешние (социальные) причины. Однако, однозначно, что среда, окружение и установки сообщества, в котором находится человек, напрямую влияют на частоту нарушений. Это дает нам возможность устанавливать определенные нормы, культивируя честную академическую среду и управлять этим процессом.

Методы сбора данных

При планировании исследования был применен принцип триангуляции в контексте используемых методов и различных точек зрения (школьных

работников, родителей и учащихся). Исследование было сосредоточено на ряде областей: понимание, принятие, проявление и личное отношение к понятию «честность» в целом и, в частности, «академическая честность»; актуальность этой проблемы в контексте нашей школы; рекомендации по включению политики академической честности.

В ходе исследования были использованы следующие методы сбора данных:

1. «Обсуждение в фокус-группе» в формате «сократического семинара» с различными учителями-предметниками, кураторами и психологами.

2. Опрос, который проводился анонимно, с 5 по 8 февраля 2019 года с использованием форм Google. Всего в опросе приняли участие 805 респондентов, в том числе 89 учителей, 273 родителя и 443 ученика.

3. Интервью с 4 учителями, 4 родителями и 11 учениками. Интервью с учащимися проводили ученики 11-12 классов.

4. Анализ документов (в исследовательской группе и в расширенной группе с участием учителей, родителей, кураторов, психологов, педагогов, администрации и учащихся).

При разработке вопросов для опроса и интервью использовалась типология академического проступка, разработанная Перри, 2010 г. Типология Перри представляет собой двумерную модель академического проступка, в которой одно измерение измеряет степень понимания правил, а другое измерение измеряет, насколько точно эти правила соблюдаются [12]. Согласно типологии, только те ученики, которые понимают правила, но не следуют им, классифицируются как «нарушители».

Результаты исследования

Понимание концепции «честность», в общем, и в частности, «академическая честность».

Все респонденты демонстрируют понимание честности как ответственности за свою работу. Все учителя убеждены, что соблюдение

академической честности влияет на академические и профессиональные успехи, подавляющее большинство родителей (93%) также согласно с этим, большинство учащихся выразило согласие по этому вопросу, однако 15%, это 66 учащихся, не видят связи между честностью и успешной карьерой. С утверждением о том, что отношение к честности отражает уровень культуры человека согласилось подавляющее большинство родителей (93%), большинство учителей (82%) и вновь только 76% учащихся согласны с этим, это 106 учащихся. Следующий вопрос утверждал, что соблюдение честности демонстрирует уважение к самому себе, здесь также большинство родителей согласилось (96%), большинство учащихся также солидарно с ними (80%), однако 20% - это 88 учащихся и 21% учителей, 18 учителей не соглашаются с данным утверждением.

Принятие данной концепции. Здесь вопрос был направлен на принятие личной ответственности (теоретически), в ситуации если для общества данная идея не является актуальной.

Данный вопрос был контрольным, чтобы определить, насколько понимание респондентов коррелирует с их принятием этой концепции. Утверждение звучало так: «Не вижу смысла в развитии академической честности в школе, пока она не является актуальной в мире и в нашей стране». Здесь, с некоторыми колебаниями, во всех трех группах лишь около 50% респондентов не согласились с этим утверждением. Ответы на данный вопрос демонстрируют отсутствие согласованности между пониманием и принятием концепции «честности».

Проявления нарушений академической честности в школе (исходя из опыта и представления опрошенных) и в общем ситуация в школе с соблюдением академической честности.

Плагиат воспринимается респондентами неоднозначно, необходимо обратить внимание, что 57% учителей допускают использование информации и идей без ссылок на источники, 20% из них воздерживаются в этом вопросе. Примерно такие же цифры показывают учащиеся, 70% из них допускают плагиат. Среди родителей большее количество участников, 43%, не считают

возможным использование плагиата. При этом с плагиатом в нашей школе сталкивалось 86% учителей, 79% учащихся, и только 15% родителей говорят о наличии подобного опыта.

Допущение списывания у другого человека также вызвало неоднозначные ответы, 25% учащихся допускают списывание, это 110 учащихся, 14% родителей и столько же учителей допускают списывания.

На вопрос о том, считают ли участники опроса совместное выполнение работы, предусмотренной учителем для индивидуальной работы, обманом, во всех группах респондентов 30% согласны с данным утверждением.

Чаще всего респонденты сталкиваются с неравномерным распределением нагрузки на учащихся при выполнении групповой работы, около 90%, и со списыванием во время выполнения домашних заданий, это 84% учителей, 69% учащихся и 61% родителей. Актуальной является проблема использования шпаргалок, с этим сталкиваются 70% учителей, 57% учащихся и 30% родителей.

Учителя и учащиеся также обозначают проблему сдачи одной и той же работы более одного раза, из них 50% учителей, 43% учащихся и всего 7% родителей подтверждают наличие данной практики.

Говоря о причинах нарушения академической честности, учащиеся и родители солидарны, обозначая как основную причину страх неудачи, об этом говорят 72% учащихся и 23% родителей, давление со стороны родителей признается как учащимися, их 40%, так и родителями - 6%. Лень как одна из основных причин обозначается 43% учащихся и 16% родителей. Актуальными являются стремление не отстать от других, стремление получить хорошую оценку. Настораживает, что 6% родителей отмечают отсутствие политики академической честности в школе. Учителя как основную причину указывают стремление получить хорошую оценку – 25%, страх неудачи - 21% и также обозначают давление со стороны родителей. Учителя обозначают проблему как недостаточное соблюдение академической

честности - 7% и то, что нарушение академической честности нормально воспринимается школьным сообществом.

Последний блок вопросов касался непосредственно действий, которые школа должна предпринимать в плане развития академической честности. В опросе респонденты не показали особую заинтересованность и демонстрируют недоверие к тому, что какие-либо меры в силах изменить ситуацию в корне. В частности, родителей спросили по поводу тех мер, которые школа должна предпринимать в случае обнаружения нарушений академической честности. Родители настроены на мягкие формы наказаний, таких как замечание – 41%, полное и частичное аннулирование работы учащегося – 14%, беседа с родителями нарушителя – 14%. В то же время 16% родителей говорят о вынесении выговора учащемуся.

Респонденты также говорят о необходимости проведения специальных занятий, чтобы научить участников педагогического процесса (учителей и учащихся) нормам цитирования, работе с источниками и оформлению ссылок на них. Обозначалась тема по организации взаимодействия между участниками педагогического процесса, основанном на культуре академической честности.

Кроме опроса, проводилось интервью с 4 учителями, 4 родителями и 11 учащимися. Интервью с учащимися были проведены учащимися 11-12 классов. Вопросы для интервью были сформулированы после анализа опроса.

В интервью, также как в опросе, обозначилось понимание связи между соблюдением честности и успешной карьерой. Однако во всех трех группах были респонденты, которые считают, что эти понятия не связаны друг с другом. Есть понимание того, что честность отражает уровень культуры. Здесь большинство учащихся считают, что академическая честность отражает уровень культуры человека, в частности уважение к себе и к другим, один из учащихся говорил об ответственности. В то же время один учащийся отметил, что культура и соблюдение правил не связаны, один из них утверждал, что иногда человек может обманывать во благо. Принятие академической честности вновь подтвердили данные опросов. Все взрослые

респонденты говорят о том, что внешняя среда является определяющей для развития культуры. Однако при этом подчеркивается необходимость изменения данной ситуации как на уровне общества в целом, так и отдельно взятых людей. Большинство учащихся считают необходимым соблюдение академической честности, даже если она не соблюдается в обществе, подчеркивая, что это начинается с каждого отдельно взятого человека, и нарушение других не оправдывает никого. Один из учащихся отметил, что в школе это важно, но в жизни не все успешные люди честны.

Выводы

В целом, большая часть школьного сообщества имеет теоретическое понимание понятия «честность». Однако нет никакой корреляции между пониманием концепции «академической честности» и поведением, демонстрирующим принятие этой концепции, разрыв между родителями составляет 43%, учителями - 32% и студентами - 26%. Следует отметить, что самый низкий процент понимания самой концепции был продемонстрирован учащимися (76%).

Исследование показало, что все участники исследования в той или иной степени сталкивались с нарушениями академической честности в школе. Наиболее актуальными являются списывания во время выполнения домашних заданий, СОР, СОЧ, плагиат, неравномерное распределение нагрузки между учениками во время групповых заданий.

Анализ причин нарушения академической честности показал, что наиболее значимым для учащихся является страх неудачи (приоритет оценки над человеком, общество, ориентированное на результат, необоснованная система оценки), давление со стороны родителей и учителей. Провоцирующими факторами являются боязнь исключения из школы, недостаточная защита со стороны учителей и администрации школы.

В то же время большинство школьного сообщества осознают проблему и необходимость создания честной академической среды, занимающей

активную позицию. Школьное сообщество готово внести определенный вклад в развитие академической честности.

Все полученные нами данные коррелируют с теми выводами, которые мы сделали в процессе изучения литературы по данному вопросу. Как было отмечено выше, существует разногласие между пониманием и принятием концепции академической честности. Выводы, сделанные о том, что учащиеся, зная и понимая, что поступают неправильно, все равно нарушают, подтвердились и в нашей школе. Основной причиной, выявленной среди наших учащихся, является стремление выжить в конкурентной среде, особенно это становится актуальным в старшей школе. Необходимо отметить, что полученные нами данные дают основание говорить, что среда и «нейтральность» сообщества является стимулирующим фактором для нарушений. Наши учащиеся также отмечают большое влияние сверстников. Эти данные подтверждают выводы обзора литературы. Однако в нашем случае выявилось более значительное влияние учителей и вообще старших на существующее положение с нарушением академической честности. Заниженные требования, слабая поддержка учащихся в процессе обучения со стороны учителей, качество заданий и, наконец, нарушения академической честности со стороны наших учителей являются наиболее значимыми причинами, влияющими на нарушения академической честности.

В соответствии с выводами, для школьной политики рекомендуется сосредоточиться на создании условий для развития академической культуры честности, которые определяют конкретные шаги и обязанности всех участников школьного сообщества. Акцент должен быть сделан на ответственности взрослых, как образце для подражания для поддержки качества обучения учащихся и преподавателей (стандарты цитирования, использование ссылок, соблюдение сроков, определение достоверности источников, регулирование рабочей нагрузки студента в системе и т. д.).

Исследовательская группа разработала проект Политики академической честности. В этом учебном году планируется провести тестирование, дальнейший мониторинг и пересмотр Политики с помощью исследований по развитию академической честности среди студентов, преподавателей и

родителей. Мы обозначили несколько направлений, которые актуальны в контексте реализации Политики академической честности:

1. Необходимо четкое руководство по развитию культуры академической честности для разных категорий участников школьного сообщества: учителей, учащихся, родителей.
2. Руководство для учителей должно содержать четкие направления для формирования условий для развития академической культуры школы. Для каждого предмета должны быть согласованы мероприятия на параллели классов и перечень тех навыков, которые должны формироваться на каждой ступени. К примеру, на уровне 8 класса учителя истории учат учащихся цитировать источники. На уровне 9 класса оценивать достоверность источника.
3. Руководство для учащихся разделены на два формата, для основной и для старшей школы и должны содержать актуальные разъяснения по развитию академической культуры.
4. Рекомендации для родителей должны содержать согласованные действия по недопущению нарушений академической честности и выводить на открытый диалог «учитель-учащийся-родитель».
5. Необходимо расширить рамки нашего исследования и вовлечь школы Республики и сети НИШ.
6. Сотрудничество с международными организациями по Академической честности.

Литература

1. Denisova-Schmidt, E. (2016). Academic dishonesty or corrupt values: The case of Russia. Corruption in public administration: An ethnographic approach, 105-137.
2. OECD Council Guidelines on Public Integrity.
3. Eaton, Sarah Elaine (2017-01-17). "Comparative Analysis of Institutional Policy Definitions of Plagiarism: A Pan-Canadian University Study". Interchange. 48 (3): 271–281.

4. Vojinovic, Zoran; Abbott, Michael B. (2012). Flood Risk and Social Justice. IWA Publishing. ISBN 9781843393870.
5. Sattler, S., Graeff, P., Willen, S. (2013). "Explaining the Decision to Plagiarize: An Empirical Test of the Interplay between Rationality, Norms, and Opportunity", *Deviant Behavior* 34: 444-463 [1]
6. Donald L. McCabe and Linda Klebe Trevino, "Individual and Contextual Influences on Academic Dishonesty: A Multicampus Investigation", *Research in Higher Education* 38.
7. Jude Carroll, *A Handbook for Deterring Plagiarism in Higher Education* (Oxford: The Oxford Centre for Staff and Learning Development, 2002)
8. Patrzek, J.; Sattler, S.; van Veen, F.; Grunschel, C.; Fries, S. (2014). "Investigating the effect of academic procrastination on the frequency and variety of academic misconduct: a panel study". *Studies in Higher Education*. 40 (6): 1–16. doi:10.1080/03075079.2013.854765.
9. Anderman, E., & Midgley, C. (2004). Changes in self-reported academic cheating across the transition from middle school to high school. *Contemporary Educational Psychology*, 29, 499-517.
10. F. Clark Power, Ann Higgins, and Lawrence Kohlberg, *Lawrence Kohlberg's Approach to Moral Education* (New York: Columbia University Press, 1989), 214.
11. Bowers, W. J. (1964). *Student Dishonesty and Its Control in College*. New York: Columbia University Press.
12. Perry R. P. et al. Academic control and action control in the achievement of college students: A longitudinal field study // *Journal of educational psychology*. – 2001. – Т. 93. – №. 4. – С. 776.
- Lang, J. M. (2013). *Cheating Lessons: Learning from academic dishonesty*. Harvard, MA: Harvard University Press.

Lesson Study: Дифференциация тәсілдемелері арқылы оқушылардың оқу дағдыларын дамыту

Мусина Гулжан Советовна

ағылшын тілі мұғалімі

Жайсанбаева Акбота Нурғалиевна

қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

Семей қаласындағы физика-математикалық бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Аңдатпа: Зерттеудің мақсаты – дифференциация тәсілдемелерінің қазақ тілі мен ағылшын тілі пәндерінде оқушылардың оқу дағдыларының дамуына қаншалықты әсер ететіндігін анықтау. Мақалада оқушы картасын анықтау және соған сәйкес дифференциацияланған тапсырмаларды беру ұсынылған. Бұл тәсілдемелер оқушы қабілеттерін ескере отырып, тілдік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: дифференциация тәсілдемелері, тілдік дағдылар, қабілет, зерттеу, оқушы картасы.

Аннотация: Целью исследования является определение влияния дифференцированных подходов в развитии навыка чтения учащихся на казахском и английском языках. В статье предлагаются дифференцированные задания для учащихся в соответствии с их учебными картами. Используемые подходы способствуют развитию навыков чтения учащихся с учетом их способностей.

Ключевые слова: дифференцированный подход, языковые навыки, способность, исследование, карта ученика.

Annotation: The purpose of the study is to determine the extent to which differentiation approaches affect the development of students' learning skills in Kazakh and English Languages. The article suggests defining a student map and

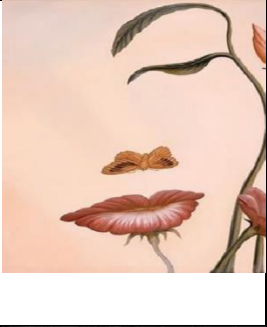
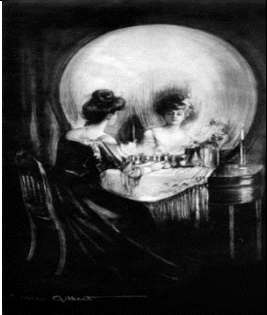
assigning differentiated tasks accordingly. These approaches allow students to develop their language skills based on their abilities.

Keywords: *differentiation approaches, language skills, ability, research, student's map.*

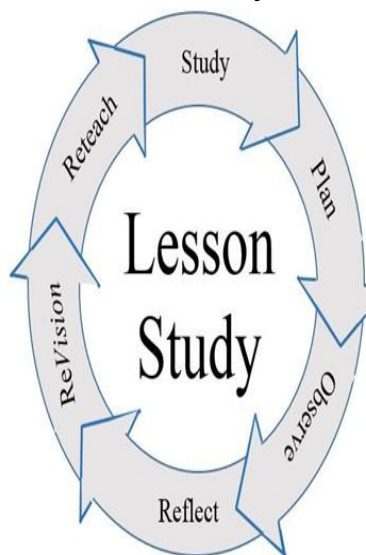
Әлемдік білім беру тәжірибесінде мұғалімдерге “мектептерге инновациялық қызметті жеткізуші” [1] деген анықтама берілген. Соған сәйкес әр педагог білім саласында болып жатқан өзгерістерге бейім, қазіргі білім беру мәселелерін шешуге қабілетті болуы шарт. Заман талабына сай білім бере отырып, оқушының бойындағы танымдық қабілет пен оқу дағдысын дамыту – бүгінгі таңда ұстаз үшін үлкен жауапкершілік.

Ал қабілет дегеніміз не? Қабілет – оқушының оқу дағдыларын жетік меңгеріп, соның нәтижесінде қол жеткізген мүмкіндіктерін көрсететін психологиялық ерекшелігі. Төмендегі суреттер [кесте №1] зерттеудің алғашқы кезеңінде оқушыларға ұсынылып, сол арқылы олардың түрлі қабілетке ие екендігі анықталды.

№	Сурет	Сипаттамасы
1		Қыз бейнесін бірінші көргендер: оптимист, бақытты және қызуқанды адам. Қарт адам бейнесін бірінші көргендер: тәжірибелі, сыншыл адам [2].

2		Гүл бейнесін бірінші көргендер: сыншыл, тез шешім қабылдағыш адам. Қыз бейнесін бірінші көргендер: айналасын бағалайтын, табиғатпен үйлесетін жан [3].
3		Бас сүйекті бірден байқағандар: шыншыл, реалист адам. Айнаға қараған әйелді бірден байқағандар: аңқау, сенгіш адам [2].

Кесте №1. Сурет арқылы қабылдау ерекшеліктерінің сипаттамасы
Here Lesson Study тәсілін таңдадық? Себебі ол –

- сабақты зерттеудің ерекше тәсілі;
- оқушылардың білім алуына көмектесетін, топ мүшелерінің кәсіби дамуына ықпал ететін үдеріс;
- тілдік пәндердегі оқушы қабілеттерін жоспарлы анықтауға, салыстыруға, дамытуға мүмдік беретін құрал;
- дифференциация тәсілдемелерін қолдану арқылы оқу дағдыларын жетілдірудегі зерттеу әдісі [4].

Зерттеудің мақсаты - дифференциация тәсілдемелерінің қазақ тілі мен ағылшын тілі пәндерінде оқушылардың оқу дағдыларының дамуына қаншалықты әсер ететіндігін анықтау. Осы мақсатқа сай зерттеудің төмендегідей міндеттері белгіленді (Бұл міндеттер зерттеу кезеңі ретінде қарастырылды):

1. Ғылыми әдебиеттерге шолу: зерттеу әдістері және дифференциация тәсілдемелерімен танысу, талдау, сараптау;
2. Зерттеу сыныбы мен назарға алынытын үш “бақылаудағы оқушыны” анықтау. Олардың қабілеттеріне сәйкес мектеп психологы және сынып кураторымен бірлесе оқушы картасын құру;
3. Зерттеу сабағын жоспарлау: “бақылаудағы оқушылардың” қабілетіне сай дифференциация тәсілдемелерін таңдау;
4. Зерттеу сабағын жүргізу: топ мүшелерінің сабаққа қатысуы, “зерттелетін үш оқушыны” қадағалау;
5. Зерттеу нәтижесін талқылау: таңдалған тәсілдеменің оқушылардың қабілетіне сай оқу дағдыларын дамытудағы тиімді, тиімсіз тұстарын саралау, зерттеу кезеңдерін қайта жоспарлау.

Зерттеудің жаңашылдығы: зерттеуде “бақылаудағы үш оқушының” қабылдау каналы, мінез-құлқы мен интеллектісіне сәйкес оқушы картасының құрылуы; анықталған оқушы картасына сай дифференциацияланған тәсілдемелерін таңдау арқылы тапсырамлардың ұсынылуы.

Ғылыми еңбектерге шолу жасап, “Белгілі бір мектептің, сыныптың немесе белгілі бір жас мөлшеріндегі топтың қажеттіліктері негізінде қаралатын мәселені белгілеп алыңыз, мысалы: топтық жұмыс арқылы” [4] деген ойды негізге алып, сабақты ұйымдастыру кезеңінде топтық жұмыс түрін жоспарладық. Пит Дадлидің “Бірінші Lesson Study-ді қандай сыныпта өткізетіндігіңізді анықтап алыңыз, содан кейін әртүрлі білім алушы топтың шынайы өкілі болып табылатын үш оқушыны: жалпы дағдылар немесе жекелеген пәндер үшін қажетті дағдылар бойынша сыныпта оқитын оқушылардың ішінен жоғары, орта, төмен көрсеткіштері бар топтардың үш өкілін таңдап алыңыз” [4] идеясына сәйкес екінші кезеңде зерттеу сыныбы және “бақылаудағы үш оқушыны” анықтаумен қатар “дифференциалдық оқытуда түрлі ерекшеліктерге қарай: психологиялық ерекшеліктері мен оқу үлгерімі, бағдарына қарай бөлу” [5] ескерілді.

Зерттеудің екінші кезеңінде зерттеу сыныбы оқушылардың тілдік қабілеттерінің әртүрлілігіне және пәнге сай оқу дағдыларымен жұмыс

жүргізу барысында туындаған қиындықтарға байланысты таңдалып алынды. Екі пәннің оқу үдерісінде төмендегідей мәселелер туындады:

- Қазақ тілі пәні бойынша оқылым дағдысымен жұмыс жасау барысында оқушылардың мәтіндердің тілдік ерекшеліктеріне анализ жасауда, автор позициясын анықтау мен сауатты салыстырмалы талдау жасауда қиналатындығы сарапталды.
- Ағылшын тілі пәнінде эссе жазу барысында оқушыларда сөздік қордың аздығы, сөйлем құрылымында жіберілген қателердің көптігі мен параграфтардың ережеге сай жазылмауы анықталды.

Назарға алынған “бақылаудағы үш оқушының” ерекшелігі – ағылшын тілі пәнінде А деңгейіндегі оқушы қазақ тілі пәнінде С деңгейінде болуы және керісінше қазақ тілі пәнінде А деңгейіндегі оқушы ағылшын тілі пәні бойынша С деңгейінде болғандығы. Сонымен қатар екі пәнде де В деңгейіндегі оқушы “бақылаудағы оқушы” тобына қосылып алынды [кесте №2]. Бір оқушының екі тілдік пәнде әртүрлі нәтиже көрсету себептерін талдап [сурет №1], зерттеу жасау әрі барлық үш деңгейдегі оқушылардың қабілеттерін дифференциациялаудың тиімді тәсілдемесін анықтап [6], сол арқылы олардың оқу дағдыларын дамыту басты мақсат болып табылды.

Сурет №1. Оқушылардың тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелері

Психолог маманы және сынып кураторымен бірлесе отырып, фокус топқа алынған оқушылардың ақпаратты қабылдау каналы [7], мінез-құлқы [8] мен интеллектісіне [9] сәйкес оқушы картасы құрылды. Нәтижесінде:

Жоғары деңгейдегі оқушы (қазақ тілі -А, ағылшын -С)	Орта деңгейдегі оқушы (В)	Төменгі деңгейдегі оқушы (қазақ тілі-С ағылшын -А)
Қабылдау каналы бойынша: аудиал	Қабылдау каналы бойынша: кинестетик	Қабылдау каналы бойынша: визуал
Темперамент типі бойынша: сангвиник-экстраверт	Темперамент типі бойынша: флегматик	Темперамент типі бойынша: меланхолик
Лингвистикалық интеллект	Натуралистік интеллект	Логикалық және математикалық интеллект

Кесте №2. Анықталған оқушы картасы

Оқушы картасындағы мәліметтерге сәйкес бақылауға алынған оқушылардың тілдік қабілеттері мен оқу дағдыларын дамытуға бағытталған әдістемелер мен дифференциация тәсілдемелері іріктеліп, сабақ жоспарланды және сол жоспарға сай сабақ өткізілді. Сабақ барысында алынған “THINK-PAIR-SHARE”, “РАФТ” және “THINK-DOTS ACTIVITY” [10] дифференциация тәсілдемелері оқушыларға меңгерген біліміне, қабілеті мен деңгейіне сай тапсырмаларды таңдап орындауға мүмкіндік берді. Оқушылар біртекті топ емес, әрқайсысы ерекше қасиетке ие, дегенмен олардың бірқатар ортақ сипаттамалары бар екенін көруге болады. Кейбір оқушылар бірнеше салада ерекше қасиеттерінің бар екендігін көрсете білсе, басқалары өзін тек бір ғана салада таныта алады.

Қазіргі уақытта оқушылардың қабілеттіліктерін тек жоғары зияттың болуымен ғана емес, академиялық, шығармашылық, көшбасшылық, өнердегі орындаушылық қабілеттері және жеке мүмкіншіліктерімен қатар ақпаратты

қабылдау ерекшеліктері, мінез-құлқы, тіпті, көзқарасы арқылы да анықтауға болады [1].

Топ мүшелерінің өзара зерттеу сабақтарына қатысу нәтижесінде қазақ тілі пәні бойынша бақылауға алынған А оқушы анықталған лингвистикалық интеллектісіне сай дифференциациялап ұсынылған жоғарғы деңгейдегі тапсырмаларды таңдап, өзінің оқу дағдыларын дамыта алды. Осы оқушы аудиал зият деңгейіне сәйкес мұғалімнің берген кері байланысын дұрыс қабылдап, қорытынды шығара білді. Ал ағылшын тілі пәні бойынша төменгі нәтиже көрсетті. Сондай-ақ оқушының темперамент типі сангвиник-экстраверт болғанына қарамастан, осы пәнде оқушы өзін еркін сезінбей, тұйықталуы онда тілдік кедергілердің бар екендігін аңғартты. Зерттеу нәтижесін сараптау барысында бұл оқушының лингвистикалық интеллект иесі бола тұра, ағылшын тілі пәнінде төмен нәтиже көрсеткендігі сұрақ тудырып, топ мүшелері келесі зерттеу кезеңінің мәселесі ретінде қарастыруды жоспарлады.

Бақылауға алынған С оқушы логикалық және математикалық интеллект иесі болғанына қарамастан, ағылшын тілі пәнінде жоғарғы деңгейдегі тапсырмаларды қиындықсыз орындады. Алайда бұл оқушы қазақ тілі пәнінде визуал зият деңгейіне сәйкес таратпа материалдың берілгендігіне қарамастан, ағылшын тілі пәніндегідей жоғары нәтижеге қол жеткізе алмады. Зерттеу тобының келген қорытындысына сай оқушының екі түрлі нәтиже көрсетуінің себебі анықталған логикалық және математикалық интеллектісімен байланыстырылды. Оқушының осындай нәтиже көрсетуі тек интеллектпен байланысты болуы мүмкін бе? Осы сұрақ төңірегінде оқушыны зерттеу жұмысы келесі кезеңде де жалғасын табады.

В оқушы – натуралистік интеллект иесі. Оның жаратылыстану ғылымдарын оқуға, зерттеу жұмыстарына бейім екендігі сарапталды. Зерттеу сабағын өзара бақылау барысында бұл оқушының кинестетик темперамент типіне сәйкес тапсырманы орындап көріп қана меңгере алатындығы анықталды. Мәселен, кинестетик бір сөзді жүз рет қарап алса да, қалай дұрыс жазылуын есте сақтай алмайды, тек сөзді бірнеше рет жазып көрген жағдайда ғана дұрыс жазылуын меңгереді. Таңдап алынған дифференциация

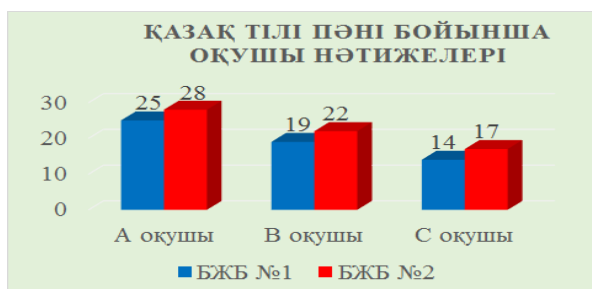
тәсілдемелеріне сәйкес тапсырма ұсыну және оқушыға тапсырма таңдауға еркіндік беру оқушының өзіне деген сенімін арттырды. Бұл сенімділікке оқушы ұсынылған тапсырмалардың ішінен бұрын орындап көрген ұқсас тапсырманы таңдау арқылы қол жеткізгені анықталды. Оқушы интеллектісіне сәйкес ресурсты таңдау мұғалім үшін бірқатар қиындықтар тудырды. Алдағы уақытта оқушы қажеттілігіне сәйкес дұрыс ресурстарды таңдау және соған сәйкес ғылыми әдістемелерді қарастыру жоспарланды.

Қорытынды: сабақтар тізбегін зерттеу барысында таңдалған дифференциация тәсілдемелерінің артықшылығы мен қиындығы айқындалды.

Зерттеудің артықшылықтары:

- Оқу үлгерімінің жақсаруы. Екі пән де оқушы картасы бойынша тәсілдемелердің таңдалуы оқушылардың қабілеттеріне сай тапсырмалар құрастыруға мүмкіндік берді. Бұл өз кезегінде оқушылардың оқу дағдыларының артуына оң әсерін тигізді. Бұған дәлел ретінде бөлім бойынша алынған бақылау жұмыстарының жоғарғы көрсеткіштерге әкелгендігін атап өтуге болады [сурет №2, сурет №3].

Оқушылардың бөлім бойынша жиынтық бағалау нәтижелері

Сурет №2

Сурет №3

- Оқушы мотивациясының артуы. Сабақ барысында оқушылар өз қабілетіне сай тапсырмаларды қызығушылықпен орындады.
- Сыныптасының қолдауы. Топта жұмыс жасау барысында жоғары деңгейдегі оқушы төменгі деңгейдегі сыныптасына қолдау көрсетті.
- Оқушы сенімділігінің артуы. Әр оқушының қабілетіне сай тапсырманы таңдап орындауы өзіне деген сенімділігінің артуына мүмкіндік берді.

- Сапалық көрсеткіштердің артуы. Сабақты зерттеу тәсілінің тиімділігі бүкіл мектептің қызметін үйлесімді ете отырып, сапалық көрсеткіштердің артуы мен пәнаралық байланыстың нығаюына ықпал етті.
- Дифференциация тәсілдемелерінің тиімділігі. Бұл тәсілдеме визуал, аудиал немесе кинестетик зият деңгейіндегі оқушылар үшін тиімді болды, себебі тапсырмалар ауызша да, сурет арқылы да, қандай да бір затты ұстап, зерттеуге байланысты ұсынылды.

Зерттеуде кездескен қиындықтар:

- Зерттеу жұмысының ауқымдылығы. Қолданылған дифференциация тәсілдемелерінің тиімділігін бір сабақтың көлемінде айқындау мүмкін еместігі анықталды.
- Уақытты көп қажет етуі. Дифференциация тәсілдемелерін қолдану арқылы зерттеу жасау ұзақ уақытты қажет етеді. Нәтижеге жету үшін бір тәсілдемені бірнеше рет тәжірибеде қолдану қажеттігі туындады, ол өз кезегінде көп уақытты талап етті. Зерттеудің бесінші кезеңі бойынша жұмыс барысына көп уақыт жұмсалды. Себебі зерттеу нәтижесін талқылау барысында таңдалған тәсілдеменің тиімді, тиімсіз тұстарын саралап, қайта жоспарлау кезінде неге баса назар аудару керек екендігін анықталды.
- Ақпараттармен жұмыс. Оқушылардың оқу дағдыларын арттыру мақсатында жинақталған ақпараттың тек қажеттісін ғана іріктеу қиындық туғызды. Себебі іс-тәжірибеде таңдалған ақпаратты тиімді әрі мақсатқа сай пайдалану арқылы ғана нәтижеге қол жеткізе алатынымыз белгілі. Сондықтан жоғарыда көрсетілген дифференциациялық тәсілдеме түрлерін бірнеше рет қолданып, нәтижені сараптау қажеттігі туындады.

Қорытындылай келе, қабілетсіз оқушы жоқ, тек сол қабілетті арттыратын әрі олардың қызығушылықпен оқуына жағдай жасайтын ұстаз бола білу керек. «Мен еш уақытта өз оқушыларыма ешнәрсе үйретпеймін, тек қана олардың оқуы үшін жағдай жасаймын», - деп Альберт Эйнштейн айтқандай, еліміздің ертеңін, тәуелсіз ел тірегін, саналы ізбасарларымызды

білім нәрімен сусындатпас бұрын олардың оқуы үшін жағдай жасау қажетігін әрбір ұстаз естен шығармаса екен.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. “Мектептегі мұғалім көшбасшылығы” ҚР педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы (Мұғалімге арналған нұсқаулық), 2016 ж.
2. <https://www.adme.ru/svoboda-kultura/test-pervoe-cto-vy-uidite-na-etih-4-risunkah-rasskazhet-o-vas-koe-cto-interesnoe-1531565/>
3. <https://zen.yandex.ru/media/id/5cdba9aac5217a00b201bf2c/test-pervoe-cto-vy-uidite-na-etoi-kartinke-raskroet-mnogoe-o-vashei-lichnosti-5ddaa886e488001108116f63>
4. Пит Дадли “Lesson Study: нұсқаулық”, 2008 ж.
5. С.Қ.Аметова “Оқушыларды дайындаудағы оқытуды жекелендіру және дифференциялау технологиялары”, 2011 ж.
6. Tomlinson, Carol Ann “The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners”, 1999.
7. С.Ефремцевтің “Қабылдаудың жетекші каналын анықтау әдістемесі”.
8. Г.Айзенк “Тұлға мінез-құлқының ерекшеліктерін экспресс-диагностикалау әдістемесі”.
9. Гарднер “Көптік ақыл-ой теориясы”.
10. Knowing and responding to learners – a differentiated instruction educator’s guide, 2016

Оқушылардың жазба жұмыстарының сапасына шартты белгілер қолдану арқылы кері байланыс ұсынудың әсері

*Семей
қаласындағы ФМБ
НЗМ биология пәні
мұғалімі*

*Советова Анар
Болатовна*

*Қарағанды
қаласындағы ХББ
НЗМ биология пәні
мұғалімі*

*Хонтай Марина
Куантаевна*

Аңдатпа: Мақалада биология сабақтарында оқушылардың академиялық жазылым дағдыларын дамыту мақсатында шартты белгілер арқылы кері байланыс ұсынудың жазба жұмыстарының сапасына әсерін зерттеудің қорытындылары ұсынылады. Кері байланыстың осы түрін қолдану уақыт үнемдеумен қоса оқушылардың ғылыми терминологияны қолдану мен түсіне білуін жетілдіре отырып, мазмұнға сай, терең сипаттама беру дағдысын қалыптастыру білім сапасына оң ықпал ететіні айтылған. Осы кері байланыстың қолданылуы оқушылардың жазылым дағдылары сапасының артуына әкелгені көрсетілген.

Түйін сөздер: академиялық жазылым, кері байланыстың қолданылуы, жазылым дағдылары сапасы.

Аннотация: В статье представлены результаты исследования влияния предоставления обратной связи через условные обозначения на качество

знаний с целью развития навыков академического языка учащихся на уроках биологии. Было отмечено, что применение данного вида обратной связи, наряду с экономией времени, способствует формированию у учащихся навыков использования и понимания научной терминологии. Показано повышение качества знаний учащихся с использованием этой обратной связи.

Ключевые слова: академический язык, применение обратной связи, качество знаний.

Abstract: In this article, the authors analyse the results of a study of the impact of providing feedback by editing marks on the quality of knowledge through developing the skills of students' academic language in biology lessons. It was noted that the use of this type of feedback, along with saving time, contributes to the development of students' skills in the use of scientific terminology. The improvement of the quality of students' knowledge using this feedback is indicated.

Keywords: academic language, the use of feedback, improvement of the quality.

Биология пәнінен оқушылар емтиханда академиялық терминологияны қолдана алмайтындықтан тиісті ұпай жинай алмауда.

Зерттеудің мақсаты: Оқушылардың жазбаша жұмыстарына емтиханда қолданылатын тексеру белгілерін қолдану арқылы кері байланыс ұсынудың білім сапасына әсерін зерттеу. Жұмыстың міндеттері: оқушылардың емтихан жұмыстарының сапасына талдау жасау; жазбаша жұмыстарда жіберілетін кемшіліктерді топтастырып, себептерін анықтау; оқушылардың академиялық жазылым дағдыларын дамыту жолдарына шолу жасау; тексеру белгілерін қолдану арқылы кері байланыс беру арқылы жазбаша жұмыстарды тексеруді емтихан форматына келтіру; тексеру белгілері арқылы кері байланыс берудің білім сапасына әсеріне талдау жүргізу; пән мұғалімдеріне оқушылардың жазбаша жұмыстарының сапасын арттыру жөнінде ұсыныстар беру.

Биология пәнін меңгеруде оқушылар түрлі фактілер, түсініктермен қоса ақпарат немесе үдерістерге талдау жасап, деректерді жинақтап, түрлі жағдаятқа баға беру, салыстыруда пәндік терминологияны қолдану арқылы

өздерінің жаңа ақпаратты түсінгендігін, яғни білімдерін көрсете алады [1]. Көптеген оқушылар терминнің мәнін түсіне алмағаннан болып жазбаша жұмыстарында тиімді жауаптар бере алмайды.

Емтихан жұмыстарын тексеру комиссиясында бірнеше жыл қатарынан жұмыс істеген тәжірибемізге сүйенер болсақ, оқушылар дұрыс ой немесе түсінік берілгенімен жауаптарын қарапайым тілде жазатындықтан тиісті ұпай жинай алмайды. Бұл қорытынды соңғы 3 жылдағы оқушылардың емтихан жұмыстарына жасалған талдауға негізделді. Әрбір жауаптың ғылымилығы терминологияның қолданысына тәуелді болғандықтан, оқушылардың білім сапасы академиялық тілді меңгеру деңгейіне тікелей байланысты деуге болады. Оқушылар емтихан жұмыстарының тексерілу жолы мен жауаптарға қойылатын талаптарды жақсы білетін болса нәтижелері артады. Егерде оқу жылы барысында жазылым дағдылары дамытылса білім сапасы да артады деген қорытынды жасауға болады.

Мәселеге байланысты талдаулар нәтижелері тапсырма орындау барысында оқушылар негізінен тиісті терминді тауып көрсете алмау немесе олардың мазмұнын түсінбеу сияқты қиындықтарға тап болатыны байқалды. Тек емтиханда ғана емес, сабақ барысында орындалатын тапсырмаларға жауап бергенде критерийлерге сай келмейтін жауаптар жиі кездеседі. Бұл оқушылардың пәндік лексиканы түсіну және қолдану дағдыларының нашарлығына байланысты [2; 3].

Емтихан жұмыстарына жасалған талдау биология пәнінде оқушылардың академиялық терминологияны жете түсініп, тиімді қолдана білмейтінін көрсетті. Себебі кез келген механизмді түсіндіру немесе құрылымдарды сипаттауда ғылыми терминдерді қолдану талап етіледі.

Осы мәселені шешудің түрлі жолдарына зертеу жүргізу барысында академиялық терминологияны тиімді меңгертіп, түсініп алуға термин мен олардың анықтамасы берілген қима-карточкаларды қолдану немесе оны кесте түрінде ұсыну, сабақ барысында оқушылардан терминді түсіндіруді сұрау, жұпта немесе топта термин сөздерді кезекпен айтып, анықтамасын беру, бір оқушы терминді жазса, екінші оқушы оның анықтамасын жазу және тақтада

терминдер мен олардың анықтамаларын өзара сәйкестендіру сияқты тәсілдердің пайдалы екенін анықтадық. Әсіресе оқушылардың емтиханды жазбаша тапсыратынын ескере отырып, олардың өз жауаптарына талдау жасап, терминмен жұмысты дамыту үшін қалыптастырушы бағалау тапсырмаларына сапалы кері байланыс беру маңызды деп шештік.

Оқушылардың академиялық жазылым дағдыларын дамытудың түрлі әдістеріне талдау жасай отырып, биология пәнінен сыртқы жиынтық бағалау жұмыстарын тексеруде қолданылатын белгілерді жазбаша жұмыстарда кері байланыс беруде пайдалану жолын таңдадық.

Ол белгілер:

- √ - дұрыс жауап/термин;
- - дұрыс термин, қайталанған жауап (синоним);
- x - қате термин;
- ⋈ - дұрыс жауап, бірақ бұл сұраққа қатысты емес немесе жауапқа жақын, бірақ өз сөзімен (ғылыми терминологиясыз) жазылған немесе қажетсіз артық ақпарат;
- Δ - жауап дұрыс болғанымен тиісті термин қолданылмаған;
- Λ - жауап толық емес (тиісті терминдер қолданылмаған) [2]

Бұл тексеру белгілері оқушылардың ғылыми терминдерді түсінуі мен оларды орынды қолдана білу деңгейін көрсетеді.

Осындай бірнеше тексеру белгілерін оқушылардың жазбаша жұмыстарына кері байланыс беруде қолданып көрдік. Бұл белгілер арқылы кері байланыс берудің нәтижесінде оқушылардың кез келген жауапта ғылыми терминологияны қолданып, академиялық жазылым дағдылары қалыптасады деп күтіледі. Нәтижесінде оқушылардың білім сапасын арттыруға мүмкіндік жасалады [4].

Сонымен, «Оқушылардың жазбаша жұмыстарына тексеру белгілерін қолдану арқылы кері байланыс ұсыну білім сапасына қалай әсер етеді?» сұрағы бойынша оқу жылы барысында Қарағанды, Семей қалаларында зерттеу жүргіздік. Зерттеу үшін әр қалада (Қарағанды, Семей) екі-екіден 10-

шы сыныптар таңдалды. Жоғарыдағы белгілермен оқушыларды таныстырып, олардың әрбір жазба жұмыстарына қолдана бастадық. Зерттеу барысында қолданылған әдістер:

- оқушылардың тексеру белгілері арқылы берілген кері байланысты түсініп қолдана алуына көмектесу;

- оқушылардың жазбаша жұмыстарын жинаған ұпай санымен салыстыру;

- жазбаша жұмыстарының сапасына талдау жасау үшін тарау соңындағы, тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерін салыстыру;

- оқушылардан еңгізілген зерттеу туралы сауалнама алу, ауызша интервьюлер өткізу;

- екі мектептегі оқушылардың білім сапасындағы өзгерістерге талдау жасау;

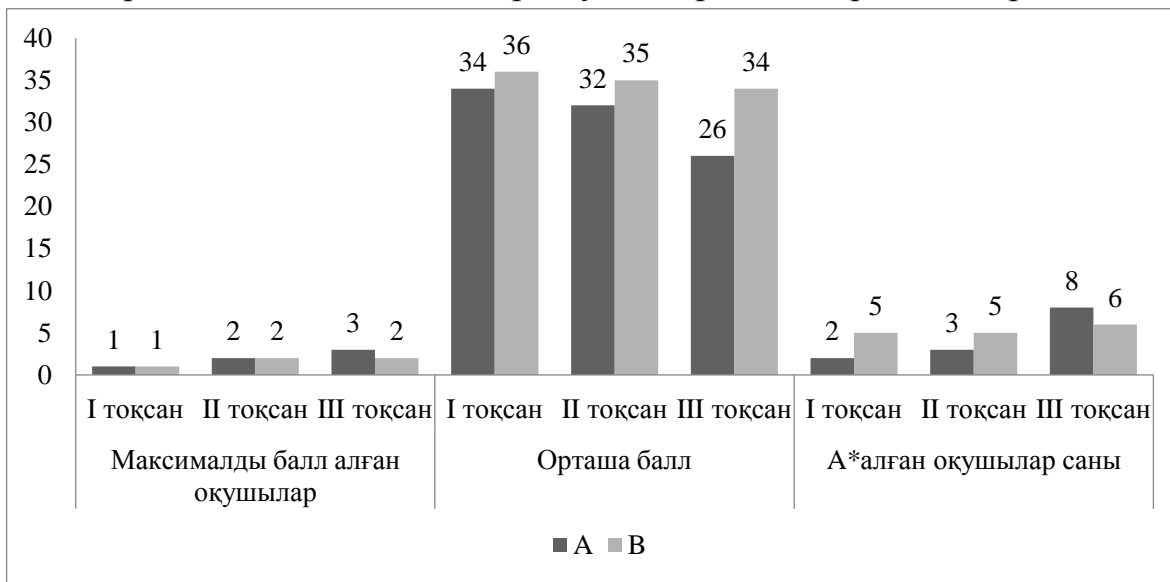
- оқушылардың жазбаша жұмыстарында терминологияны түсінулері мен қолдану деңгейін бақылау.

Себебі оқушылардың ұсынылған тапсырмаларға берген жазбаша жауаптарына кері байланыс бере отырып, олардың білім сапасының деңгейін салыстыру арқылы зерттеу нәтижесінің қорытындысын шығаруға болады. Сондықтан екі сынып оқушыларының бірінші тоқсандық білім сапалары тіркелді.

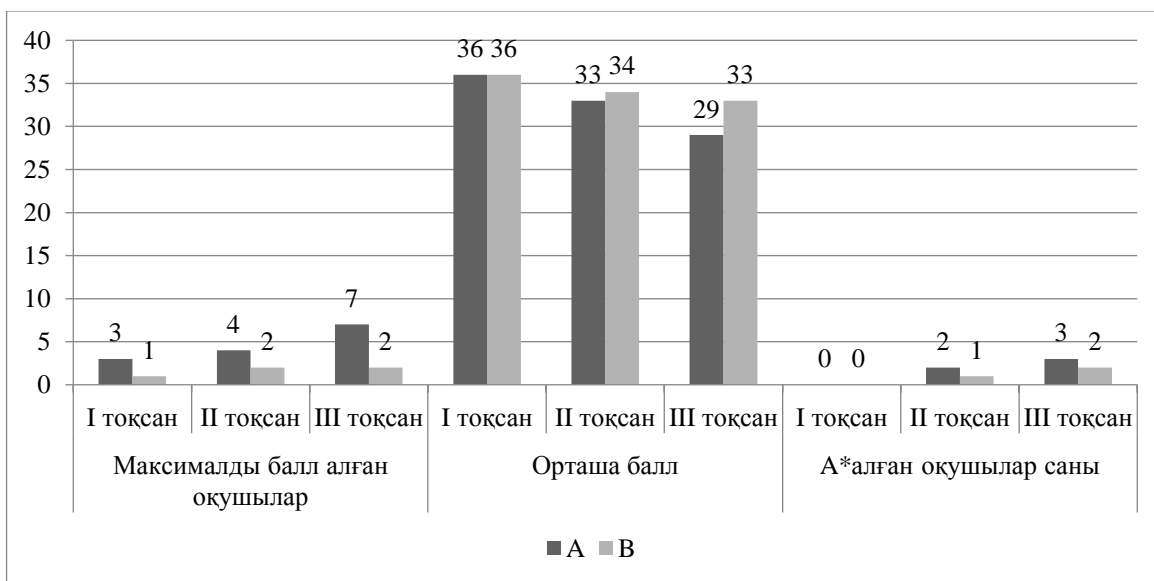
Олардың «В» тобында жазылым жұмыстарына әдеттегідей жазбаша кері байланыстар ұсынылды. Ал «А» тобында тексеру белгілері арқылы оқушылардың жазбаша жұмыстарына кері байланыс берілді.

Зерттеу нәтижелері тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелері бойынша оқушылардың жинаған «А*» бағасының саны, және максималды, яғни 40 -тан 40 ұпай жинаған оқушылар саны деген 3 түрлі көрсеткіштер бойынша талданды. салыстыру арқылы қорытындыланды. Оқушылардың бірінші тоқсандық нәтижелері үшінші тоқсандық нәтижелермен салыстырылды.

Қарағанды қаласындағы зерттеу топтарының көрсеткіштері:

Семей қаласындағы зерттеу топтарының көрсеткіштері:

Жоғарыдағы салыстырмалы диаграммалардан тексеру белгілері арқылы кері байланыс ұсынылған сынып оқушыларының білім сапасы артқаны байқалады. Сондықтан ғылыми терминологияны жете түсінуі мен орынды қолданысын талап етілетін биология пәнінде оқушыларға кері байланысты

тексеру белгілері арқылы ұсыну әдісі оқушылардың академиялық жазылым дағдыларын дамыту арқылы білім сапасын арттыруға ықпал етеді деген қорытынды жасауға болады.

Зерттеуге қатысқан 53 оқушының 45-і сауалнамада жазбаша жұмыстарды тексеру белгілерін қолдану арқылы тексеру өте тиімді деген жауапты таңдаған. Оқушылар емтиханда қалай жауап беру керек екеніне үйрендік, ғылыми тілдегі жауап пен қарапайым жауаптың айырмашылығын білдім, жауаптың сапасын арттыруды үйрендім деген жауаптар берген.

Кері байланыста тексеру белгілерін қолдану оқушыларды өзара және өзіндік бағалау жүргізуіне мүмкіндік берді. Осы әдіспен оқушыларға толық жауапты талап етілетін жазба жұмыстарының сапасын арттыруға оң ықпал етеді.

Бұл кері байланыс түрі оқушылардың жауаптарын нақтылап, жүйелеп жетілдіруге көмектесті. Бұл зерттеу пән мұғалімдерінің, әсіресе жас мамандардың оқушыларды сыртқы жиынтық бағалауға сапалы дайындауына жетелейді.

Жазба жұмыстарын шартты белгілерді қолдану арқылы тексеру оқушылар мен мұғалімдерге жұмыста жіберілген қателерді жүйелеуге және түзету жолдарын қарастыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар өткізілген жұмыс нәтижесін пайдаланып, келешекте кері байланысты беру және оны тиімді қолдану тәжірибесін жетілдіру мен тиімділігін арттыру бағытында оқыту үрдісінде АКТ қолдану арқылы жұмыстар жоспарланады.

- Кері байланысты жүйелі жүргізу үшін тапсырмалар жүйеленіп, жоспарлауды қажет етеді.
- Оқушыларға кері байланыс берілмес бұрын тапсырмаларды сәтті орындауға даярлық жұмыстары ойластырылуы тиіс.
- Келесі оқу жылында осы бағытта жұмысты жалғастыру, әр тапсырма бойынша жекелеген оқушыларға берілетін кері байланыс сапасын күшейту және зерттеудің көлемін кеңейту жоспарланады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

<https://poorvucenter.yale.edu/Formative-Summative-Assessments>

Образцы ответов кандидатов (ООК), 2017-2018 оқу жылы, 10 – сынып.

Образцы ответов кандидатов (ООК), 2018-2019 оқу жылы, 12- сынып.

«Formative Assessment: Making It Happen in the Classroom», Margaret Heritage, Corwin Press, 14 июн. 2010 г.

Quick & Easy English Punctuation: A Modern Punctuation and Style Handbook for Writers and Students, Richard De A'Morelli, SPECTRUM INK, 09.02. 2017 г.

Как применение таблиц на уроках английского и русского языков способствует развитию исследовательских навыков?

Енгай Н.В., Лух И.В.

НИИ ФМН г. Талдыкорган

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы развития навыков анализа и синтеза информации на примерах использования таблиц от простого анализа на уровне слова к сложному анализу на уровне текста на уроках английского и русского языков. Авторы приводят примеры и анализ использования таблиц для развития навыков исследования через слушание, чтение, письмо, оценку и мониторинг деятельности учащихся. Особое внимание уделяется инструкциям, преимуществам и возможным рискам использования таблиц на уроках. Сформулированы выводы и рекомендации по использованию таблиц для развития исследовательских навыков учащихся.

Аннотация

Бұл мақалада ағылшын және орыс тілдеріндегі сабақтарда мәтін деңгейінде қарапайым анализден бастап кешенді талдауға дейінгі кестелер мысалдарын қолдана отырып ақпаратты талдау және синтездеу дағдыларын дамыту туралы айтылады. Авторлар оқушыларды тыңдау, оқу, жазу, бағалау және бақылау арқылы зерттеу дағдыларын дамыту үшін кестелерді қолдану мысалдары мен талдауын ұсынады. Сабақта кестелерді қолданудың нұсқаулықтарына, пайдасы мен ықтимал қауіптеріне ерекше назар аударылады. Оқушыларда зерттеу дағдыларын дамыту үшін кестелерді қолдану туралы тұжырымдар мен ұсыныстар тұжырымдалған.

Annotation

This article considers the questions of development of information analysis and synthesis skills based on the use of tables from simple analysis at the word level

to complex one at the text level within English and Russian lessons. The authors provide examples and analysis of the use of research skills on listening, reading, writing, evaluating and monitoring of student activities. Particular attention is paid to the instructions, benefits and possibilities of using the tables in the lessons. The conclusions and recommendations on the use of tables for the development of students' research skills are formulated.

В процессе обучения применение таблиц часто ассоциируют с математикой (таблица умножения, истинности), естественными науками (периодическая таблица, таблица приливов) и информатикой [1], несмотря на то, что таблицы, используемые для изучения второго языка, являются продуктивным инструментом изучения не только коммуникативных навыков, но и таких разделов лингвистики как морфемика, орфография, морфология, синтаксис, пунктуация и лексикология. Использование таблиц позволяет развивать исследовательские навыки анализа с целью извлечения необходимой информации, градации по степени частоты, нахождения закономерностей и прогнозирования по имеющимся результатам, а также улучшает навыки синтеза, классификации и помогает научиться представлять информацию в логически структурированном виде.

В методике изучения английского и русскому языку описано использование таблиц как средств наглядности, способов классификации информации и так далее [2]. Но оказалось, что есть и другие достоинства работы с таблицами на уроке. Работая над исследованием практики «Как развивать навыки анализа через изучение несплошных текстов у учащихся, изучающих неродной язык», было замечено, что таблицы являются наиболее предпочитаемой формой работы для учащихся. В анкетах учащиеся указали, что таблицы более привлекательны среди других не сплошных текстов из-за их лаконичности, структурированности, четкого порядка, сопоставимости и дробности, поэтому их легче анализировать, и с другой стороны – в них легче представить какую-либо информацию. Тем не менее, при заполнении таблиц учащиеся имеют проблемы с изложением материала в соответствии со структурой таблицы и лингвистикой: несоблюдение логики использования

языковых единиц, нарушение грамматических структур, несоблюдение орфографических правил, пунктуации и других.

В отличие от других видов сплошных текстов (графики, диаграммы, мнемонические изображения и пр.) таблицы могут иметь визуализированные данные, представленные не только числами, но и небольшими текстами. Грамотность написания таких текстов может начинаться с простого заполнения таблицы на уровне слова. Например, при изучении раздела по теме House and Home в 9 классе по английскому языку для закрепления навыка распознавать специфическую информацию в неподдерживаемом расширенном разговоре может быть предложена следующая таблица [3]:

Question 1-8
Complete the table below.
*Write **NO MORE THAN THREE WORDS** for each answer.*

People interested in sharing the flat

Name	Job	Description	Special requirements
<i>Example</i> Phil Parrott ...../.....	1 ..... teacher	2 ..... too health-conscious?	3 ..... (because of equipment)
David 4	lawyer	older quiet 5	to pay less for gas and electricity
Leo Norris	6	funny lazy? not 7 ..... or ..... outdoor type	somewhere to keep his 8 .....

Прежде чем приступить к заполнению таблицы через прослушивание сплошного текста, учащимся необходимо сделать анализ имеющихся данных и спрогнозировать примерные результаты работы: первая колонка – имена и фамилии, вторая – названия профессий, третья – личные характеристики, четвертая – требования к квартире. Важно обратить внимание учащихся на пропущенную информацию в сопоставлении с имеющейся информацией: в первой колонке пропущена фамилия, во второй колонке будет уточняющая информация, согласно грамматическим правилам, выраженная через имя прилагательное или существительное. Следуя морфологии и семантике слов третьей колонки, пропущенные слова будут качественными прилагательными, описывающими характер человека. Четвертая колонка

вызывает наибольшие затруднения, так как требуется не одно слово, а несколько. Важно обратить внимание на инструкции, что должно быть написано не более трех слов. Но и в данном случае возможно спрогнозировать, что правильный ответ (номер 3) будет связан с пространством (из-за уточнения because of equipment), 8 – именем существительным, так как предыдущее слово является прилагательным. Таким образом, заполнение такой простой таблицы позволяет учащимся практиковать использование правил грамматики, морфологии и семантики через анализ имеющихся данных. Кроме того, во время работы с такими таблицами необходимо обращать внимание на содержание, которое вкладывается их составителями в названия строк и столбцов, так как многие учащиеся (58% по данным исследования) часто не обращают на них внимания, невнимательно читают или замечают их, только приступив к заполнению, что приводит к ошибочным результатам и потере времени.

Заполнение таблиц может служить основой выполнения заданий, связанных с созданием сплошного текста. Так как многие учащиеся, изучающие второй язык, испытывают трудности в использовании различных языковых единиц, то предварительное заполнение таблиц в парах или группах позволяет подготовить материал для использования в речи. Например, для подготовки к пересказу текста об огородничестве в 9 классе при изучении раздела «Культура досуга» можно предварительно заполнить таблицу, указав роль различных языковых средств. Такие таблицы обычно используют при изучении языка как первого, но практика их использования в течение двух лет показала, что учащиеся намного чаще используют в своей речи средства выразительности, если понимают, с какой целью их можно применять.

Пример из текста	название языкового средства	комментарий
Здоровый дух в здоровом теле	поговорка	Показать, что, занимаясь огородничеством, можно улучшить самочувствие.

Не овощем единым жив человек	трансформация библейского выражения «не хлебом единым жив человек»	Показать, что выращивать можно не только овощи, но и различные цветы. Свидетельствует о богатстве языка.
В копеечку выльется	фразеологизм	Показать, что по сравнению с отдельными видами спорта занятие садоводством обходится дешевле; экспрессивность.
Столь <u>малые</u> вложения – такие <u>большие</u> плоды	антонимы	Показать, что для садоводства не нужны большие затраты, чтобы получить прибыль.

Также исследование показало, что таблицы являются одним из самых популярных инструментов для структурирования результатов мини-проектов, на основании которых учащиеся делают заключения. Работая над проектами, учащиеся практикуют использование первичных методов исследования, результаты которых удобно представить в таблице расставляя приоритетные значения по порядку. В исследовании практики нами уже было замечено, что учащиеся успешно анализируют несплошные тексты, если понимают логику их создания. Таким образом, предложение создать таблицу по результатам первичных методов исследования и сделать ее краткий анализ способствует развитию навыков сравнения и сопоставления отдельных компонентов, на основании которых происходит создание новой информации.

Рассмотрим фрагмент такой работы, на примере изучения раздела «Different Ways of Living» в 10 классе. В первой колонке представлен первый из пяти вопросов опроса, во второй - категории ответа, в третьей - процентное соотношение ответов по теме «Преимущества и недостатки альтернативных источников энергии», плюс – краткий анализ по результатам опроса.

Survey questions	Response categories	Response percentage
1. What is the most environment-friendly source?	Wind energy	78.87
	Solar energy	14.08
	Hydro energy	2.82
	Nuclear energy	4.23
Despite the fact that solar energy is the most environment-friendly people consider wind energy like the best one. Less than the quarter give preferences to solar energy imparting insignificant meaning to hydro and nuclear energy.		

Краткий анализ части таблицы по результатам опроса, написанный учеником 10 класса, является примером статистического и операционно-процедурного анализа информации, на основании которого можно сделать выводы о применении и дальнейшем улучшении применения глагольных времен настоящего времени, использования степени сравнения прилагательных, употребления языковых единиц в соответствии с научным стилем изложения информации и умения трансформировать численные данные в организованный сплошной текст. Так как каждый ученик составляет информацию и краткий анализ самостоятельно, представляется возможность для определения сфер риска и улучшения навыков как лингвистического, так и исследовательского порядка. Учащиеся определяют, что является приоритетным направлением, что остается в меньшинстве, что можно сопоставить с большинством/меньшинством мнений и выражают свои заключения соответствующими языковыми единицами.

Так как при изучении русского языка как второго необходимо анализировать произведения русской и зарубежной классики, что является довольно сложным для учащихся, потому что, как оказалось, у них недостаточно навыков для анализа различных аспектов художественного текста в отношении систематизации и организации текста [4]. Поэтому самым простым и действенным способом оказалось использование таблиц для мини-исследования эпизодов, а для более продвинутых учащихся, всего произведения. Например, в таблице 5 представлена часть задания, выполненного учащимся 11 класса по роману М. Булгакова «Мастер и

Маргарита». Такие задания учащиеся должны получить перед прочтением произведения В первый столбец учащиеся должны выписать несколько цитат, которые они считают самыми важными, во втором – прокомментировать их понимание и объяснить, почему они так считают, в третьем – указать, какие аспекты можно раскрыть при помощи этой цитаты и использовать литературоведческие термины, которые можно использовать при анализе на уроке.

Цитата	Комментарий	С каким аспектом произведения связано
... так кто ж ты, наконец? – Я – часть той силы, что вечно хочет зла и вечно совершает благо. Гете. «Фауст»	Зацепила меня она тем, как точно могла бы описывать сатану (в произведении – Воланда). Владыка ада, кто карает людей за неверные поступки, во многих представлениях является сущностью несправедливой, лживой и жестокой. Однако в отличие от людского правосудия, Воланд знает настоящие грехи за каждым человеком и наказывает за совершенные преступления. С одной точки зрения, он ведет борьбу с несправедливостью в этом мире и улучшает людскую жизнь. До этого я не задумывалась об обратной стороне монеты, однако автор показывает совсем иную картину.	эпиграф аллюзия тема и идея характеристика главного героя антонимы
... что бы делало твое добро, если бы не существовало	Эта цитата Воланда – одна из тех, что заставили меня задуматься о мировом балансе. Человечество веками ведет борьбу со злом, но баланс оставался все тем же. Как бы	тема и идея авторская позиция речевая характеристика героя антонимы

зла, и как бы выглядела земля, если бы с нее исчезли тени? [Воланд]	люди не пытались создавать новые системы обучения или ужесточать законы, доля «плохих людей» не будет меняться. Этот факт остается принять как истину человеческой сущности.	антитеза

Оказалось, что разнообразнее представлены виды таблиц при изучении английского языка, чем русского как второго. Поэтому в исследовании мы пробовали использовать эти таблицы на двух предметах в зависимости от навыков, необходимых для развития индивидуальных потребностей учащихся. Тем не менее, анализ своей деятельности учащиеся могут представить через общие параметры оценивания для обоих языков. Например, данная таблица, представленная частично, используется для оценивания и мониторинга по четырем критериям грамотности письменной речи международного стандарта [5], но в процессе работы с учащимися в нее вносились изменения.

	Достижение задачи	Согласованность и связность	Лексический ресурс	Грамматический диапазон и точность
9	• Демонстрирует полное понимание темы • представляет полностью строго выдержанную структуру, наилучшим образом подходящую для задания	• логичная согласованность и связность всех частей текста; • логичная и последовательная связь между абзацами	• демонстрирует широкий словарный запас; • использует слова в соответствии с их лексическим и грамматическим значением:	• точно и уместно использует широкий спектр грамматических структур; • допускает незначительные редкие ошибки

	• поддерживает разработанную позицию хорошо продуманными идеями		• встречаются редкие ошибки, не мешающие пониманию	
7	• обращается ко всем частям задания представляет четкую позицию на протяжении всего ответа; • уместная структура для выполнения задания; • представляет, расширяет и поддерживает основные идеи, но есть тенденция к чрезмерному обобщению и / или поддерживающие идеи не сфокусированы	• организует информацию и идеи; есть явная прогрессия на протяжении развития текста; • использует различные средства связи, хотя допускает их чрезмерное использование или нехватку; • представляет отдельные микротемы в каждом абзаце	• демонстрирует достаточный диапазон словарного запаса; • использует менее распространенные лексические единицы с осознанием стиля; • может допускать случайные ошибки в выборе слова, правописании и / или словообразовании	• использует множество сложных структур; • часто использует безошибочные предложения; • хорошо контролирует грамматику и пунктуацию, но может сделать несколько ошибок
5	• выполняет задание только частично; в	• представляет информацию с частичной	• использует ограниченный диапазон	• использует ограниченный

некоторых местах формат неуместен; • выражает позицию, но ее развитие не всегда ясно, выводы не соответствуют содержанию; • представляет некоторые основные идеи, но они ограничены и не достаточно развиты	организацией текста, но не всегда последовательно; • использует средства связи неуместно, неточно или чрезмерно; • допускает повторения, нет деления на абзацы или оно нелогично	словарного запаса, который минимально подходит к заданию; • допускает заметные ошибки в орфографии и / или словообразовании, что затрудняет понимание текста	диапазон структур; • пытается использовать сложные предложения, но они, как правило, менее точны; • допускает частые грамматические ошибки, могут быть пунктуационные ошибки пунктуация

Систематическое использование таблицы для мониторинга и оценивания достижений позволяет учащимся индивидуально анализировать и оценивать свою деятельность в области улучшения и развития навыков письменной речи, а иногда их полезно использовать и для анализа устных монологов. Такие таблицы можно составить с учащимися для отслеживания индивидуальных результатов по разным жанрам (тогда таблица становится более детальной и более конкретной), что дает возможность выстраивать индивидуальную траекторию обучения. При этом необходимым условием является наличие точных и детальных дескрипторов по достижению критериев для цветового/знакового обозначения достигнутых/недостигнутых/находящихся в процессе результатов. На это обратили внимание учащиеся 10 классов, которым впервые были предложены такие таблицы. Таким образом, в ходе исследования выявлено, что учащиеся могут не только оценивать свою деятельность, но и планировать свое

дальнейшее обучение в зависимости от поставленных задач. Используя таблицы такого типа, учащиеся самостоятельно исследуют свою деятельность, что приводит к развитию метакогнитивных навыков организации обучения.

Рекомендации:

- Использовать таблицы для мониторинга достижений учащихся как средство улучшения исследовательских навыков.
- В работе с таблицами учителям (при составлении) и учащимся (при заполнении, составлении) обязательно обращать внимание на инструкции к заполнению, на содержание строк и столбцов.
- Обращать внимание учащихся на заданную информацию в таблице для сопоставления и создания своей информации, что позволяет развивать исследовательские навыки.
- Синтезировать и трансформировать содержание разнообразных форм таблиц в зависимости от цели обучения, рекомендуемых для изучения различных языков, при изучении языка как второго, что способствует пониманию требований к различным видам текстов.

Литература

1. Топ-10 таблиц, которые чаще всего ищут в интернете. http://primat.org/board/internet/top_10_tablic_kotorye_chashhe_vsego_ishhut_v_internete/11-1-0-239
2. Кашапова Э.Н., Яковлева Е.В. Приемы работы с таблицей в обучении русскому языку // <https://cyberleninka.ru/article/n/priemy-raboty-s-tablitsey-v-obuchenii-russkomu-yazyku>
3. How To Do IELTS Listening Note/Form/Table/Chart Completion Questions. Copyright 2017 - IELTS Freeway <https://ieltsffreeway.com/ielts-listening-overview-new-old/ielts-listening-noteformtablechart-completion-questions/>
4. Васьковская С.И. Современные визуальные методы организации и систематизации данных, применяемые на уроках русского языка и литературы.

[//https://kopilkaurokov.ru/literatura/prochee/sovremennye_vizualnye_metody_organizatsii_i_sistematizatsii_dannykh_primeniaemye](https://kopilkaurokov.ru/literatura/prochee/sovremennye_vizualnye_metody_organizatsii_i_sistematizatsii_dannykh_primeniaemye)

5. [IELTS TASK 2 Writing band descriptors \(public version\), BRITISH COUNCIL, idp IELTS Australia, UNIVERSITY of CAMBRIDGE ESOL Examination,](https://takeielts.britishcouncil.org/sites/default/files/ielts_task_1_writing_band_descriptors.pdf)
https://takeielts.britishcouncil.org/sites/default/files/ielts_task_1_writing_band_descriptors.pdf

Secondary Teachers' Attitudes towards Blended Learning and their practical experience

---

Ponamareva Nadezhda Aleksandrovna
Master Degree in School Educational Leadership
Nazarbayev University
English and Global Perspectives and project Work teacher
Nazarbayev Intellectual School, Taldykorgan

Abstract

This study aimed at investigation of the attitude of teachers towards blended learning implemented in practice in the context of Nazarbayev Intellectual School. Several teachers were interviewed and surveyed to further analyze the data using triangulation of methods. Results show that teachers are quite optimistic about their experience despite the factors of personal self-confidence and there is no difference between the subject or age of experience teachers teach. Among the recommendations mentioned by the same teachers are quality management and organization of the process, personal responsibility of a teacher and immediate feedback. Similar findings are duplicated in the past research of European scientists.

Аннотация

Данное исследование направлено на изучение отношения учителей к смешанному обучению, реализованному на практике в контексте Назарбаев Интеллектуальной школы. Несколько учителей были опрошены с целью дальнейшего анализа данных через интервью и опросник. Результаты показывают, что учителя весьма оптимистичны в отношении своего опыта, несмотря на факторы личной уверенности в себе, и нет разницы между предметом или опытом работы учителя. Среди рекомендаций, упомянутых теми же учителями, - управление качеством и организация процесса, личная ответственность учителя и немедленная обратная связь в

процессе смешанного обучения. Подобные выводы также были сделаны и в исследованиях европейских ученых.

Аннотация

Бұл зерттеу мұғалімдердің Назарбаев Зияткерлік мектебі аясында тәжірибеде енгізілген аралас оқытуға қатынасын зерттеуге бағытталған. Деректерді сұхбат және сауалнама арқылы қосымша талдау үшін бірнеше мұғалімдерден сұхбат алынды. Нәтижелер мұғалімдердің өздеріне деген сенімділік факторларына қарамастан, олардың тәжірибелеріне оптимистік көзқараспен қарайтындығын және пән мен мұғалімнің тәжірибесі арасында ешқандай айырмашылық жоқ екенін көрсетеді. Сол мұғалімдер айтқан кеңестердің ішінде сапаны басқару және процесті ұйымдастыру, мұғалімнің жеке жауапкершілігі және аралас оқыту процесінде дереу кері байланыс бар. Осындай тұжырымдар еуропалық ғалымдардың зерттеулерінде де жасалды

With the time and modern policies in Kazakhstan, the government had predicted to invest into online and distance learning having created various platforms and websites for the independent studies of children around the country. This process was aimed to reduce the gap between rural and urban students' academic results [1]. This preparation has become actual these days when teachers teach via online platforms and learn to adjust in new conditions as well as children. In this respect, teaching is currently divided into distanced, online and blended learning. Authors of this article believe that there is no pure online teaching without an implementation of the elements of distanced learning. Or in other words this is a blended learning.

Blended learning is one of the most promising methods in modern teaching. It combines two learning environments: traditional face-to-face and online. Despite the relatively “young age” of blended learning as an educational approach, there have been multiple kinds of research conducted to check its efficiency. Studies have revealed that blended learning might not only enhance student learning but also improve teacher pedagogy [2;3]. Thus, apart from the fact that the teacher becomes more confident in planning the lessons and makes them more

personalized, blended learning enables more frequent communication with learners tracking their progress and provides one-to-one attention.

This article presents the results of research conducted in one secondary school in Kazakhstan, their attitudes towards blended learning, practical experience and recommendations or conclusions they have made over this short period of time. This qualitative research was conducted in compliance with the connectivism and social constructivism theories and was aimed at investigating Kazakhstani teachers' attitudes towards blended learning, as well as the advantages and barriers to implementation. Among the methods of data collection there were open-ended survey from 30 teachers of different subjects collected, based on that the interview was organized with those who expressed willingness to answer the questions in details. The following research questions were stated to lead the research:

1. What are the teachers' views on blended learning?
2. Is there any difference between teachers' attitudes towards blended learning based on their years of teaching / subject they teach?
3. What are the barriers and challenges to the implementation of blended learning?
4. What are the practical recommendations to implement blended learning?

Definition of Blended Learning

Despite the excessive amount of existing literature about blended learning, there is still uncertainty in its definition. The definition may depend on the school culture and a teacher's attitude towards this educational phenomenon. One cannot assume all teachers know about the process of this learning type only because this term is highly discussed everywhere. In the theories [4;5] blended learning is defined as the right balance between online and face-to-face educational environments, but this definition lacks crucial details and precision. What should be added are the factors of a successful blended learning such as according to Huang and Wang [6]: firstly, the teacher should not be limited or restricted by choice of learning resources; and secondly, he/she can choose what websites or online tools to use to achieve the set learning objectives. Additionally, blended learning is aimed at supporting learners with different educational needs and learning styles. Thus, it

provides opportunities for the individualized, self-regulated and self-paced learning.

Advantages and risks of blended learning

As in any methodological approach there are some advantages and disadvantages of blended learning. Horn and Staker [7] believe that blended learning is an evolutionary and justified alteration of e-learning. The rationale behind the development of this approach is the importance of increasing student-centred strategies and active knowledge which were not evidenced in e-learning. So, blended learning may be considered as a successful combination of the best face-to-face and e-learning educational experiences aimed at satisfying individual differences [8]. Graham [8] supports this point and specifies that one of the advantages of blended learning is not only its technological nature but the ability to find better ways of helping learners achieve their objectives. It could be done through differentiation techniques, choice of material etc.

Nevertheless, despite the evident benefits of using blended learning in one's classroom, the practice showed that there are some disadvantages and risks associated with its implementation [9]. However, mostly they are based on teachers' own beliefs. For instance, while most of the teachers claimed to be very satisfied with this method, there are some subject teachers who think that this method is not suitable for their subject due to the certain peculiarities, and there was the minority of those who claimed that implementation of blended learning had neither improved their practice nor contributed the learners' progress in whole. Besides, another risk while implementing this method is educators' readiness to be open-minded and stop comparing and continually referring back to the traditional methods of teaching. Monitoring is another difficulty as not many research papers or methodological recommendations describe how to do it in the conditions of blended learning.

Methods and Results

All 30 participants of the survey work at the same NIS secondary school; 19 of them were females and 11 males. Teachers of different subjects were asked to participate in the survey to see whether the attitudes towards blended learning depend on the subject taught. Most of the participants (10) were teachers of English, there were also teachers of Geography (3), Computer Science (4), Sciences (8) and

Maths (5). The majority of participants had been teaching for more than nine years and only four participants had experience of only one-two years. The participant demographic data is presented in the Table below:

Table 4
Demographic data

<u>Gender</u>		<u>Subject taught</u>					<u>Teaching experience (years)</u>			
Male	Female	English	Geography	ICT	Sciences	Maths	1-2	3-5	6-8	9 and more
19	11	10	4	4	9	5	4	6	5	15

Source: compiled by the author

While analyzing the data from survey and interview coding procedure revealed some common themes which were generated into research results. While most of teachers (40%) understood the inclusion of ICT was implied in definitions of blended learning, for some of them blended learning was much more than implementation of a number of electronic and web-based tools (27%). According to the survey answers these respondents specified that the use of a diversity of teaching tools and methods was at the core of the definition of blended learning. The participants were also asked to specify the subject they teach to see whether there was any difference in their attitudes towards blended learning. Thus, teachers of computer science were the most active supporters of this method (37%) closely followed by English teachers (29%). According to the survey results, blended learning was least applied while teaching Geography and Maths (10%).

Benefits of blended learning (according to the participants):

- Learners' autonomous and self-regulated learning (students become more responsible for their learning and cannot deny the information gaps as all the materials are provided online);
- Real world relevance (develop the skills they can apply in real life in school, after it and at home);
- Personalization of learning (teachers can provide more ways to reach individuals and they take their time and are free in using the sources or methods of tasks completion);
- Increased engagement (motivation increase);

Along with the benefits teachers mentioned challenges they face while implementing this method, such as technical issues related to the poor Internet connection, lack of materials related to the subject they teach and time-consuming lesson preparation. The research findings show that teachers could reconstruct their fears to apply technologies in the educational process in the conditions of quarantine and are more willing to implementing this method. However, they should be provided with opportunities for professional development from more experienced colleagues in blended learning.

Overall, the research showed that teachers have positive attitudes towards blended learning but there is still a certain degree of skepticism towards this method. It is suggested to the school administration to focus on integrating technology to enhance learning. This recommendation correlates with one of the objectives of the SPDE that suggests “developing electronic textbooks and teaching materials in e-learning” [10]. Technology implementation would have a multiple advantages for teachers and learners. It would allow having access to the up-to-date materials thus creating conditions for the authentic learning.

Recommendations

The recommendations are composed in relation to the problems identified during the research. One of the solutions to improve teachers’ awareness and confidence while using blended learning is to promote a collaborative culture at school. If those teachers who are already experienced enough in applying this method could “advertise” it to the colleagues and support its implementation. This would drastically change most of the teachers’ attitudes and eventually their practices. Technical issues with the Internet, teaching educators how to search for online materials should be solved through professional support. It is advisable to create a more supportive and encouraging environment at school through informal collaborative practices and promote research-based practices for personal investigations of the educational phenomenon. It could also be useful to establish professional development programs in order to help teachers to build awareness of blended learning and its benefits. Finally, teachers should provide students with immediate feedback either through automatic services of ICT or themselves. In summary,

1. Develop learning goals;
2. Be flexible as a teacher in choosing methods and assessment types;
3. Know your learner – personalize;
4. Assign realistic and manageable tasks;
5. Have clear expectations;
6. Set deadlines;
7. Give immediate feedback;
8. Plan and download materials in advance;
9. Organize the information by units, modules, weeks and provide students with clear instructions;
10. Always have plan B;
11. Promote collaboration, active learning and reflection.

References:

1. MES (Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan) (2010), State program of the educational development for 2011-2020 in the Republic of Kazakhstan, Astana. Retrieved from <http://www.akorda.kz/upload/SPED.doc>
2. Delialioglu, O. (2012). Student engagement in blended learning environments with lecture-based and problem-based instructional approaches. *Journal of Educational Technology & Society*, 15(3), 310-312. Retrieved from <http://www.ifets.info>
3. Wang, T. H. (2011). Developing web-based assessment strategies for facilitating junior high school students to perform self-regulated learning in an e-Learning environment. *Computers & Education*, 57(2), 1801-1812. doi:10.1016/j.compedu.2011.01.003
4. Bersin & Associates (2003). *Blended Learning: what works?* Retrieved from <http://www.bersin.com/Search/Index.aspx?search=blended%20learning&idx=research>
5. Oliver, P. (2010). *The student's guide to research ethics*. Maidenhead, UK: Open University Press

6. Huang, R. H., Zhou, Y. L., & Wang, Y. (2006). Blended Learning: Theory into Practice. Beijing: Higher Education Press.
7. Horn, M., & Staker, H. (2011). The rise of blended learning. Mountain View, CA: Innosight Institute, Inc. Retrieved from <http://www.Innosightinstitute.org/innosight/wp-content/uploads/2014/04/the-Rise-of-12-Blended-Learning.pdf>
8. Garnham, C., & Kaleta, R. (2002). Introduction to hybrid courses. Teaching with Technology Today, 8(6). pp. 25-29
9. Sethy, S. S. (2008). Distance Education in the Age of Globalization: An Overwhelming Desire towards Blended Learning. Turkish Online Journal of Distance Education, 9(3), 29-51.
10. Zakon.kz. (2018). Do 83% dovedut tsifrovuyu gramotnost' k 2022 godu v Kazakhstane. [The digital literacy in Kazakhstan will reach 83% by 2022] Retrieved from <https://www.zakon.kz/4914033-do-83-dovedut-tsifrovuyu-gramotnost-k.html>

Развитие исследовательских навыков учащихся на уроках информатики через использование интеграции и STEM-технологий

---

*Адекенова Айгуль Науканбаевна, учитель информатики
НИИШ ХБН г.Караганда*

*Ким Елена Ованесовна, учитель информатики
НИИШ ФМН г.Талдыкорган*

Аннотация

2018-2019 оқу жылында мұғалімдердің кәсіби дамуының негізгі мақсаты ретінде мақала авторлары STEM-технологиясын информатика сабақтарына енгізу деп анықтады. Себебі, бұл технологияны қолдану барысында жаратылыстану пәндерін интеграциялауға негізделген пәнаралық байланыстарды ұйымдастыруға болады. Оқушылар ғылыми-техникалық білімдерін шынайы жағдайларға қолдана отырып, прототип құрастырады. STEM-технологиясы білім беру әдістерінің жаңа бағыты деп саналады. Оқу барысында осы жаңа әдісті қолданған кезде оқушылар жобаны құрудың барлық қадамдарынан өте алады: жүйелік талдау, жобалау, іске асыру программалау және тестілеу.

Аннотация

Объектом исследования в практике на 2018-2019 учебный год авторы статьи определяют использование STEM-технологий на уроках информатики. Выбор такой цели педагогического развития объясняется тем, что STEM-обучение предусматривает межпредметную связь, в основе которой лежит интеграция естественных наук, применение научно-технических знаний в реальной жизни, конструирование прототипов, что позволяет учащимся пройти через основные этапы жизненного цикла: системный анализ, проектирование, реализация, тестирование.

Abstract

The object of research in practice for the 2018-2019 school year, the authors determine the use of STEM technology in the classroom computer science. The choice of such a goal of pedagogical development is explained by the fact that STEM-training provides for interdisciplinary communication, which is based on the integration of the natural sciences, the application of scientific and technical knowledge in real life, the construction of prototypes, which allows students to go through the main stages of the life cycle: system analysis, design, implementation, testing.

Образовательный процесс в любой стране, в том числе и в Казахстане, предполагает проведение урока. В результате взаимодействия учителя с учащимися и учащимися между собой происходит процесс получения новых знаний, развитие навыков низкого и высокого уровней, также планирование и проведение урока предполагает постоянное совершенствование мастерства учителя. Учитель высшей категории учитывает индивидуальные и возрастные особенности учащихся, использует активные методы обучения, проводит интеграцию предметов, новые подходы в обучении и ИКТ – технологии, стремится сделать урок ярким, интересным, мотивирующим учащегося к самообразованию, поиску информации и использованию полученных знаний в дальнейшем. Также он создает условия для раскрытия творческого и умственного потенциала каждого участника образовательного процесса, в том числе и самого учителя.

Одной из главных составляющих урока является воспитательный процесс, который направлен на формирование личности через привитие ценностей: патриотизм, уважение, сотрудничество, открытость, развитие у учащихся качеств доброжелательности и коммуникабельности, умение мыслить творчески и критически.

Необходимо отметить, что урок должен быть многогранным, направленным на коллективное обучение с одной стороны и имеющий индивидуальный подход к каждому ученику, с другой стороны. Планирование и проведение качественного урока требует от учителя

большого опыта, времени, творчества, а главное любви к учащимся и к своему делу.

На протяжении всего педагогического пути учителю приходится каждый день повышать свой профессиональный уровень, работать над собой. Он находится в постоянном поиске, изучает множество литературы, посещает и проводит мастер-классы, вебинары, семинары для молодых учителей, участвует в различных конференциях, состоит в сетевых сообществах, что помогает ему изучать опыт коллег, делиться с ними знаниями и опытом. Большой опыт планирования урока можно получить при написании учебников, разработке учебно-методических комплексов. При планировании и проведении урока необходимо проводить анализ предыдущих уроков и результатов критериального оценивания, учитывая индивидуальные особенности учащихся.

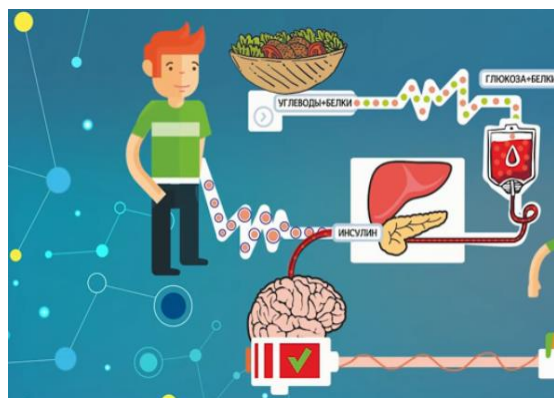
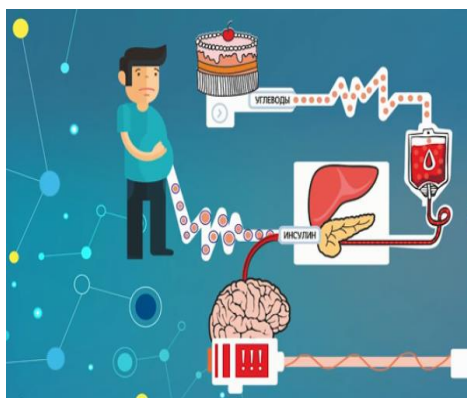
При выполнении поставленной задачи учащиеся осуществляют сбор данных и их анализ, структурируют их с использованием электронных таблиц. Тем самым у них развиваются исследовательские навыки, они могут увидеть прикладное применение электронных таблиц в различных образовательных областях. Исследования проводились в 7-х классах, так как учащиеся только начинают обучение в НИШ и на этом этапе закладываются предметные основы, учащиеся открыты для новых исследований и экспериментов. Далее процесс наблюдения и исследования ведется и в 8-х классах.

Нами была проведена серия уроков при изучении раздела «Моделирование мира», цели обучения: 7.2.1.1 выделять свойства объектов реального мира и представлять их в табличной форме, 7.2.1.2 строить табличную модель математических, бытовых, социальных задач, 7.5.2.3 строить диаграммы в электронных таблицах. В этот же период времени на уроках физики при изучении раздела «Трения» учащиеся достигают схожие цели обучения: уметь планировать простой эксперимент индивидуально и в группах; собирать, обрабатывать и представлять данные в виде таблиц, графиков, диаграмм и презентаций и т. д.; определять переменные и постоянные величины при проведении исследований. По химии: различать и

уметь определять некоторые питательные вещества: углеводы (сахар, крахмал), белки, жиры. Питательные вещества можно рассматривать как объекты и определять их свойства, что является одной из главной задачей изучения раздела «Моделирование мира».

В данной статье будут рассмотрены: один урок по информатике на тему «Использование электронных таблиц для моделирования. Построение табличной модели математических задач», на котором были использованы элементы STEM-технологии. Учащимся было предложено создание модели из подручных средств (вата, бинт, марля, одноразовые трубочки, тарелки, трансфузионная система, гуашь), которая демонстрировала разницу между употребляемыми продуктами и их влияния на организм. Для этого каждая группа получила по два рисунка:

Для оценивания работ учащихся были предложены следующие дескрипторы:

1. Создает конструкцию, соответствующую рисунку;
2. Использует любые, из предложенных подручных материалов;
3. Показывает разницу между влиянием белков и углеводов на организм человека;
4. Создает модель, которая демонстрирует влияние избыточного количества углеводов на организм человека.

Необходимо отметить, что выполнение данной работы вызвало у учащихся большой интерес, они смогли проявить лидерские качества,

творческие способности, научились конструированию. С другой стороны, учащиеся смогли наглядно увидеть процесс расщепления продуктов на составляющие: белки, углеводы, глюкозу, инсулин. Данное задание имеет воспитательный аспект: пропаганда здорового образа жизни.

После выполнения конструкции учитель предложил выделить основные объекты и определить их свойства, по итогам работы была составлена табличная модель, где использовались математические и логические функции. Для оценивания работ были предложены следующие критерии:

Уровень С

1. Создана структура табличной модели: поля;
2. Указаны используемые значения углеводов и белков;

Уровень В

3. Подобраны форматы данных;
4. Используются логические формулы для указания суточной нормы человека с учетом его веса.

Уровень А

5. Сделаны выводы о влиянии чрезмерного употребления белков и углеводов на организм человека с использованием логических и математических функций.

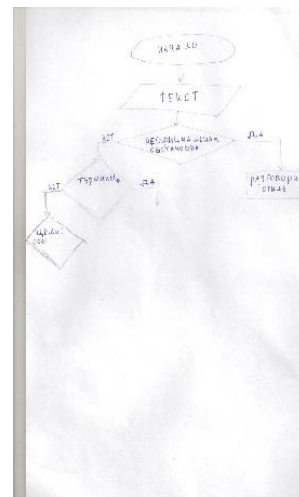
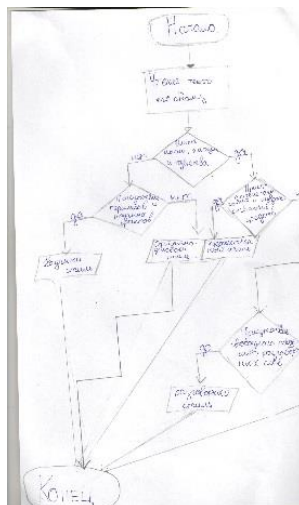
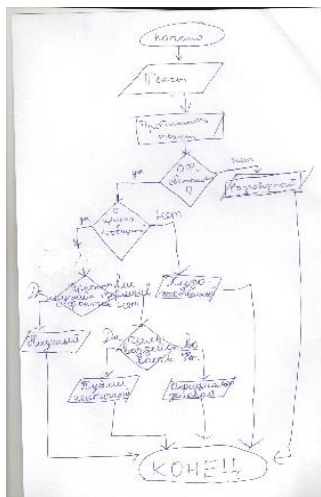
Урок получил положительные отзывы учащихся и приглашенных коллег, и мы решили продолжить исследование через интеграцию информатики с предметами гуманитарного цикла, а именно с русской литературой.

Программирование, непосредственно на языке программирования C++, - это для учащихся совсем неизведанная область, достаточно сложная, часто непокорливая, не любящая суеты, бесструктурных мыслей, но дающая возможность с каждой написанной и реализованной, пока еще небольшой программой, ощутить вкус победы над собой, над кодом, уверенность и маленький шаг в приобретении навыков высокого порядка как для дальнейшей работы с технологиями, так и создания самих технологий.

Серия уроков по программированию началась с совместного планирования урока с учителями информатики, русского языка и литературы и заполнения карты куррикулума.

	Язык 1		Информатика		Описание
	Раздел	Цели обучения	Раздел	Цели обучения	
1	Разнообразие форм жизни.	Ч2 Структура текста. Ч3 Определение типа и стиля.	Раздел 8.3А – Программирование алгоритмов разветвляющейся структуры (C++)	8.2.4.1 классифицировать типы данных в языках программирования 8.4.1.1 анализировать блок-схемы алгоритмов	Знать и определять строковый тип данных и использовать его при написании программ. Составить алгоритм определения стиля речи, при помощи блок-схемы, используя разветвляющую структуру алгоритма.

Так как урок литературы был днем раньше, учащиеся разобрали различные структуры текстов, научились определять тип и стиль, согласно словесному способу представления алгоритма и составляли при этом схемы. На уроке информатики при изучении графического способа представления алгоритма учащимся было предложено задание: представить алгоритм определения стиля речи, при помощи блок-схемы. Критерии оценивания: использовать изученные на уроке литературы стили текста (4), использовать блоки, соответствующие алгоритму (начало/конец, ввод/вывод и другие), использовать свойства алгоритма (понятность, четкость, последовательность, дискретность, конечность, массовость), все записи должны быть читаемыми, блок-схема должна быть аккуратно построена.

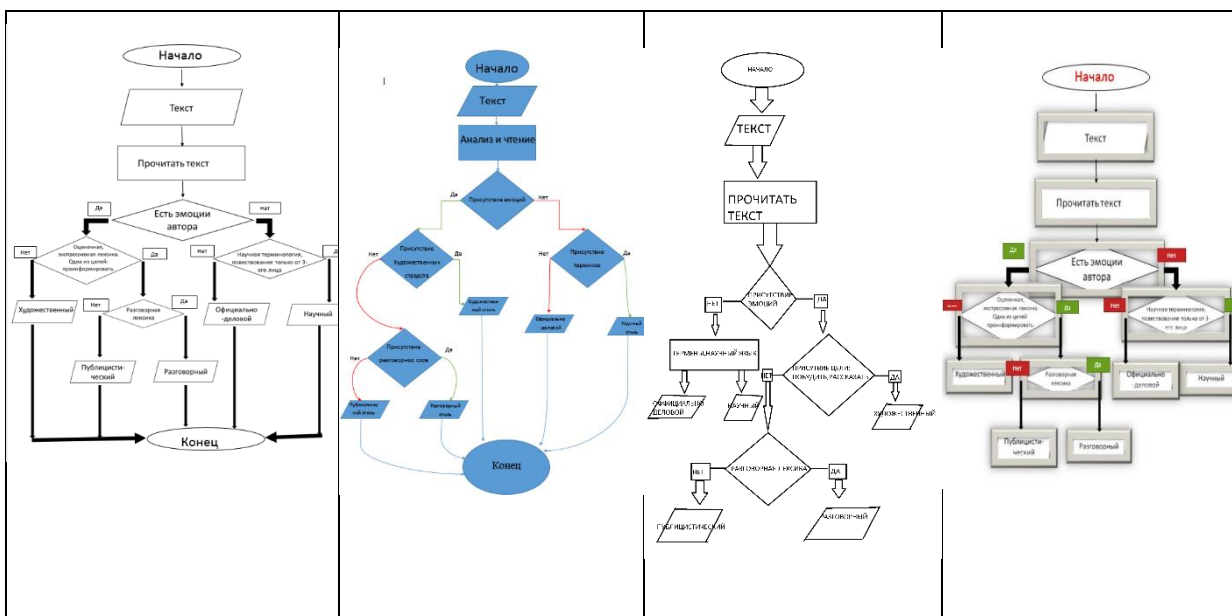
Учащиеся в группах, используя изученные блоки, составляют блок-схему, анализируя и определяя условия: что выбрать официальность/неофициальность обстановки или преследуя одну из целей: информированность или воздействие на чувства, или присутствие/отсутствие эмоций? В процессе группового обсуждения количества условий, аргументируя необходимость самого первого шага в алгоритме в виде условия «Есть ли эмоции автора?», доказывая свою точку зрения, что именно истинность условия - присутствие оценочной и экспрессивной лексики, приведет к необходимости создания последнего условия для определения разговорной лексики. Постоянное присутствие вопроса в группе «А что если?» позволяет учащимся формулировать выводы, находить несколько путей решения задачи и, в конечном итоге, получить, оформить и защитить результат своей работы. Одним из интересных моментов середины урока можно было считать утверждение учащегося Е., имеющего навыки работы в среде Лого-Лего – это просто невозможно сделать! (при помощи программы, созданной на С++ определить стиль текста). И когда при защите групповой работы, он же, забыв о своем первоначальном утверждении, говорит – это же так просто! И поясняет: программу можно сделать в виде вопросов, на которые будет отвечать человек, имея текст на руках. Конечно, это не будет интересным, но это можно сделать! Полученный результат в виде созданной блок-схемы, коммуникационные, исследовательские навыки позволили некоторым учащимся сделать предположение о следующем этапе решения

проблемы – процессе написание программного кода и результате. В то же время, как видно из предложенных изображений постеров, в группе №3 работа не была доделана, но из наблюдений можно сделать вывод, что учащиеся, которые имели правильные выводы, не смогли проявить лидерские качества и отстоять свою точку зрения, что при защите работы было хорошо видно, когда звучали реплики «Я же говорил!»

Чтобы довести работу до определенного результата учащимся в качестве домашнего задания было предложено индивидуально составить блок-схему и использовать ее на следующем уроке литературы для определения предложенного стиля текста (при совместном обсуждении урока учитель литературы запланировала одним из заданий формативного оценивание: определить стиль предложенного текста.

Примеры, выполненного домашнего задания. Комментарии: учащихся, не выполнивших домашнее задание, не было. Им были даны рекомендации по правилам оформления блоков в блок-схему.

Анализ рефлексии деятельности и настроения учащихся после урока показал, что урок был для них коротким и интересным, своей работой ребята довольны частично, настроение не ухудшилось, материал урока был полезен и понятен, а домашнее задание кажется легким. Значит ли это, что работа учителя по развитию исследовательских навыков, выбранные формы, методы, инструменты оценивания, совместное планирование запустила свои корни глубже и прочнее в умы учащихся при изучении столь сложного раздела?

За время исследования наши учащиеся приобрели и имеют хорошо сформированные навыки:

- работы с информацией (поиск, отбор, представление в таблице, извлечение);
- планирование простого эксперимента;
- сбора, обработки и представления данных в виде таблиц;
- построения графиков, диаграмм и презентаций, определение переменных и постоянных величин при проведении исследований;
- экспериментирования, демонстрации, формулирования, проверки, защиты, доказательства и оформление результатов.

Некоторые навыки требуют дальнейшего развития и совершенствования:

- построение блок-схемы к любой задаче;
- анализ программ;
- тестирование и отладки программного кода;
- выделять существенные свойства объектов;
- моделирование объектов и их оценка.

В результате исследования были сформулированы рекомендации:

- использовать интегрированный подход к обучению (STEM);
- использовать «сквозные темы» между предметами;
- использовать направленность и заинтересованность учащихся тем или иным школьным предметом для решения проблем или разработки проектов.

В заключении хотелось бы также отметить, что интеграция предметов на уроках информатики позволит учащимся увидеть прикладное назначение изучаемых тем, а именно, использование графических и текстовых редакторов, обработка мультимедиа, электронных таблиц, применение языков программирования при создании мобильных приложений и информационных систем. Данный подход в преподавании позволит учащимся изучать предмет через личностные предпочтения, раскрыть свой творческий потенциал, проявить лидерские качества, что позволит в дальнейшем участвовать в конкурсах научно-исследовательского характера и сделать правильный выбор предметов для углубленного изучения.

Литература:

1. <http://rptica.ru/Stati/Chto-takoe-STEAM-obrazovanie/> - Что такое STEM-образование?
2. Образовательная программа АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» – NIS-Programme. Учебная программа по предмету «Информатика», «Химия», «Русский язык Я1(как первый язык)». Основная школа, 6-10 классы.
3. Образовательная программа АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» – NIS-Programme. Учебный план по предмету

- «Информатика», «Химия», «Русский язык Я1(как первый язык)», 7-8 классы.
4. <https://bilimland.kz> – уроки химии, 7 класс (Тема: жиры, белки, углеводы)
  5. <https://bilimland.kz> – уроки информатики, 7 класс (Тема: Виды алгоритмов и формы их записей)

Үзілісті мәтіндер арқылы 8-сынып оқушыларының тілдік дағдыларын дамыту

Сыдықова Ж.Н., Тұрсыбаева Т.

Физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі, Талдықорған қ.

Аннотация: баяндамада жаратылыстану пәндерінің сабақтарында үзілісті мәтіндерді қолданып, оны салыстыру және талдау әдістері оқушылардың сөйлеу дағдыларының дамуына әсері сипатталған. Сабақ барысында қолдануға тиімді әдістер қарастырылып, олардың артықшылықтары мен кемшіліктері анықталды. Зерттеу барысында туындаған мәселелер мен оны шешу жолдары көрсетіліп, қол жеткізілген нәтижелер де берілді.

Аннотация: в статье описано влияние несплошных текстов, методов их сравнения и анализа на развитие навыков говорения у учащихся на уроках естественных дисциплин. Были рассмотрены эффективные методы для применения во время уроков, их достоинства и недостатки. Были выявлены проблемы и показаны пути их решения, а также результаты достигнутые в ходе исследования.

Abstract: the article describes the influence of incomplete texts, methods of their comparison and analysis on the development of speaking skills of students in the lessons of natural sciences. Effective methods for application during the lessons, their advantages and disadvantages were considered. Problems were identified and ways to solve them were shown, as well as the results achieved during the study.

Зерттеу тақырыбын анықтау мақсатында оқушылардың қажеттіліктеріне аса көңіл бөлінді. Сабақ жүргізу барысында оқушылардың сипаттауға, талқылауға, жауаптарын негіздеуге берілген тапсырмаларды орындау барысында қиналатындарын байқадық. Өз ойларын еркін жеткізе алмауы да, оқушылардың жиынтық бағалау жұмыстарының төмен

көрсеткіштерінің бірден-бір себебі екендігі анықталды. Осы мәселені шешу үшін зерттеу сабақтарында 8-сынып оқушыларының жаратылыстану пәндерінде үзілісті мәтіндер арқылы тілдік дағдыларын дамыту әдістері зерттелді. Көп жағдайда жаратылыстану пәндерінде берілетін заңдылықтар мен құбылыстар график, схема, тізбек, сурет, диаграмма, код түрінде ұсынылады. Өз кезегінде ол оқушылардың сабақ барысында түрлі мәтіндермен, соның ішінде әсіресе үзілісті мәтіндермен көптеп жұмыс жасайтындығын көрсетеді. Сондықтан оқушылар визуализациялау құралдары арқылы берілген ақпаратты оқып, түсініп, қолдана отырып белгілі бір тапсырмаларды орындай алулары тиіс. Сондықтан да таңдалынған зерттеу тақырыбымызды өзекті деп есептейміз. Белгіленген мәселелер жаратылыстану пәндерінде анықталғандықтан физика, биология, информатика, химия пән мұғалімдері зерттеу тобының мүшелері болып біріктік.

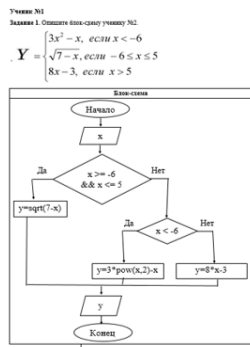
Мақсаты: жүргізетін зерттеуіміздің мақсаты етіп 8-сынып оқушыларының үзілісті мәтіндерге салыстыру және талдау әдістерін қолдану академиялық тілдік дағдыларын дамуына қалай әсер ететінін зерттеуді белгіледік.

Методология: үзілісті мәтіндерді талдау, салыстыру әдістері арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын қалыптастыру жолдары төрт сабақ шеңберінде жүзеге асты. Яғни, зерттеу процесі төрт циклды қамтыды. Оқыту процесі кезінде фокусты салыстыру және талдау әдістеріне жасадық. Зерттеу процесі сабақты жоспарлау, қадағалау, сұхбаттасу, нәтижені талдау және қайта жоспарлау арқылы жүзеге асты.

Зерттеуіміздің алғашқы циклі болатын информатика сабағының сабақ жоспарын талқыладық. Тармақталған алгоритмді бағдарламалау тақырыбындағы сабақты талқылау барысында сабақ жоспарына айтарлықтай өзгерістер енгізілмеді, яғни құрастырылған

тапсырмалар салыстыру мен талдауға негізделген болды. Дегенмен өздік жұмыс жасауға берілген тапсырмада барлығына блок-схеманы ғана бермей, бағдарламалық кодты да пайдала отырып, оқушылардың түрлі үзілісті мәтіндермен жұмыс жасауына мүмкіндік туғызғаны жөн деп белгіленді. Оқушылар белгіленген уақыт аралығында орындай алатындай етіп құрастырылған тапсырмалармен қамтылды. Жалпы сабақта түрлі әдістер қолданылды. Олардың бірі – «Сыңарын тап» әдісі. Оқушыларды диалогқа тарта отырып, берілген блок-схемаларды жұптасып салыстырып, талқылау арқылы сыңарын табуға мүмкіндік берді.

Учитель №1
Задача 2. Испробовать описание блок-схемы, написать программный код.

```

Програнный код
#include<iostream>
#include<cmath>
using namespace std;
int main()
{
    setlocale(LC_CTYPE, "Russian");
}

```

После выполнения задания, проверьте ученика №1 проверить вашу работу по критериям оценивания.

№	Критерий оценивания	Достоинства	+/-	Комментарий
1	использованы ли переменные			
2	использованы ли операторы			
3	использованы ли операторы			
4	использованы ли операторы			
5	использованы ли операторы			
6	использованы ли операторы			
7	использованы ли операторы			
8	использованы ли операторы			

Учитель №2
Задача 1. Составить программный код ученику №1.

$$Y = \begin{cases} X^2, & \text{если } X \leq 2, \\ X + 5, & \text{если } 2 < X < 6, \\ X - 2, & \text{если } X \geq 6 \end{cases}$$

```

Програнный код
#include<iostream>
#include<cmath>
using namespace std;
int main()
{
    setlocale(LC_CTYPE, "Russian");
    int x;
    float y;
    cout<<"Введите число x:";
    cin>>x;
    if (x > 2 && x < 6)
        y=x;
    else
        if (x <= 2)
            y=pot(x,2);
        else
            y=x-2;
    cout<<y;
    return 0;
}

```

Учитель №3
Задача 2. Испробовать описание программный код, проверить блок-схему.

```

Блок-схема




```

После выполнения задания, проверьте ученика №1 проверить вашу работу по критериям оценивания.

№	Критерий оценивания	Достоинства	+/-	Комментарий
1	использованы ли переменные			
2	использованы ли операторы			
3	использованы ли операторы			
4	использованы ли операторы			
5	использованы ли операторы			
6	использованы ли операторы			
7	использованы ли операторы			
8	использованы ли операторы			

Бұл тапсырманы орындау үшін оқушылар деңгейлері сәйкес, деңгейі жоғары және деңгейі орташа оқушы болып жұптастырылды. Соның нәтижесінде барлық оқушылар тапсырманы табысты орындап, берілген сұрақтарға жауап берді. «Басқарушы мен орындаушы» әдісі негізінде оқушылар үзіліссіз және үзілісті мәтіндермен жұмыс жасады. Тапсырманы орындау барысында оқушылар берілген блок-схема мен бағдарламаны талдап, салыстырып, бір-біріне сипаттады және сол сипаттама арқылы үзілісті мәтін құрастырды. Өз кезегінде ол оқушылардың қызығушылықтарын арттырып, терминдерді пайдалана отырып, сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуға көмектесті. А және В оқушы тапсырманы табысты орындады, бірақ С оқушымен бірге тағы үш оқушыда терминдерді қолдануда біраз қиындықтар туындағандықтан, оларға кілттік сөздер берілді. Келесі тапсырманы орындау кезінде оқушылар үзілісті мәтінді бір түрден басқа бір түрге түрлендірді. Яғни оларға берілген код негізінде оқушылар кодты талдай отырып, нәтижені анықтады [1]. Берілген кестені сәйкес мәліметтермен толтыруға тырысты. Үзілісті мәтінді оқып, нәтижені анықтау

барысында В оқушыда қате жіберілді. Қатені өз бетімен түзетуге мүмкіндік беру үшін жетелеуші сұрақтар қойылды. Сөйтіп, В оқушының қатені анықтап, түзетуге қолайлы орта қалыптасты.

№	Описание	Обязательна в блок-схеме	Завись программного кода
1	Вводим значение числа x		
2	Находим значение y: $y = \frac{\sqrt{25 - x}}{x^2}$		<code>y = sqrt(25 - x) / pow(x, 2)</code>
3	Если значение переменной x больше 0 и меньше 100, то выводим сообщение «двузначное число», в противном случае выводим сообщение «не двузначное число»		
4			<code>cout << x;</code>

Сабақты қорытындылауға берілген топтық тапсырма оқушыларға сабақта алған білімдерін бекітуге, берілген үзілісті және үзіліссіз мәтіндерді оқып, түсініп, арасындағы байланысты анықтауға қолайлы болды. Бұл тапсырманы оқушылар берілген мәліметтерді салыстырып, талдай отырып қатесіз орындады.

Алайда келесі сабақтардағы топтық жұмыстарды жоспарлау барысында әр топ мүшелеріне рөлдерді белгілеу қажет деп анықтадық. Тапсырманы орындау, сұрақтарға жауап беру деңгейлері мен бақылау нәтижесіне сүйене отырып, А оқушының салыстыру мен талдау дағдылары дамыды, С оқушы жоспарланғаннан айтарлықтай жоғары көрсеткіштерге жетті, ал В оқушының үзілісті мәтіндерді көптеп қолдануына көңіл бөлу қажет деген қорытындыға келдік.

Зерттеу сабақтары шеңберінде бақылаудағы үш оқушымыздың екеуі өздерін әр түрлі қырынан көрсетті. С оқушымызда айтарлықтай прогресс болды. Ал А оқушымызда біздің болжамымыздан біраз ауытқулар болды. Себебі, бұл оқушы сипаттауды жақсы жүргізгенмен, кей сабақта себеп-салдарды түсіндіруде, талдау жасауда қиналды. Химия сабағының соңында бұл оқушы тақырыпты түсінбегенін айтса, С оқушы бұл сабақта тапсырманы орындау барысында тақырыпты жақсы игергенін көрсетті. Физика сабағында А оқушыда химия сабағындағыдай кедергілер қайталанды, оқушы берілген электрлік сызбаның эквиваленті сызбасын В оқушының көмегімен жүзеге асырды [3]. Сабақ соңындағы талқылауда әріптестеріміздің екі сабақтың нәтижесіне сүйеніп, аудиал А оқушыға ақпарат үзілісті мәтіннің сипаттамасы арқылы беру қажет деп шештік. Бақылаудағы В оқушымыз өзін топтық жұмыста көрсете бергісі келмейтін, басқалармен ойы бір жерден шықпаса да келісе беретін, бірақ жауабы әрқашан дұрыс деп анықталды. Бұл оқушыға өз

потенциалын көрсете білуге мүмкіндікті көп бердік, С оқушыдан алынған сұхбат нәтижесі бойынша осы В оқушымен топтастырдық.

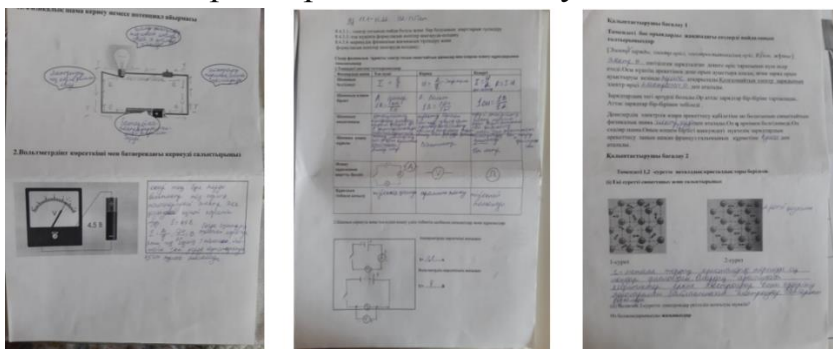
Қорытынды циклда жоғарыдағы нәтиже мен ұсыныстарды ескере отырып, биология сабағын жоспарлауға бел будық.

Алдымен, зерттеуіміздің соңғы циклы болып табылатын биология пәнінің сабақ жоспарының алғашқы үлгісімен таныстық. Бастапқы ұсынылған жоспарда берілген кей тапсырманың берілу түрлері зерттеу мақсаты мен әдістеріне сәйкес келмейтіндігі анықталды. Себебі, жоспарда берілген тапсырмалар оқушылардың салыстыруға бағытталмайтындығы анықталды. Ақылдаса келе, информатика, химия, физика сабақтарындағы алынған нәтижелерді ескере отырып жоспарға біршама өзгерістер енгіздік. Сабақ «Хромосоманың құрылымы. Хромосома ДНҚ-ғы - генетикалық материалдың рөлі» тақырыбында жүргізілді. Жаңа тақырыпты меңгеру үшін оқушыларда ЖАДА аймағын қалыптастыру мақсатында тапсырмаларды топтық жұмыстан жұптық жұмысқа, жұптықтан өзіндік жұмысқа көше отырып, сатылап ұйымдастыруға бел будық. Бұл сабақта оқушыларға сабақ тақырыбы мен оқу мақсаттарын және бағалау критерийлерін анықтауды өздеріне ұсындық. Ол үшін біз білімгерлердің түрлі деңгейлерін ескере отырып үш топқа бөлдік. Әр топ мүшелерінен бір спикер, бір коллектор және ақпарат толтырушы оқушыларды сайладық. Оқушылардың алдыңғы білімдерін ескере отырып әр топқа үлестірмелер мен тақырыпқа байланысты суреттер таратылды. Тапсырма орындалу барысында әр топ мүшелері суреттерді қолдана отырып, көрсетілген құрылымдардың атауын жазды және тұқымқуалау ақпаратын сақтайтын құрылымдардың өзара байланысын тауып, логикалық тізбегін құрды. Осы сызба негізінде оқушылар сабақ тақырыбын, оқу мақсатын және бағалау критерийлерін анықтап жазды. Бірақ топтық тапсырманы орындау барысында С оқушы аса белсенділік көрсете алмай отырғандығы байқалды. Мәселені шешу үшін сабақ барысында икемделе отырып, оқушылардың бірін-бірі тыңдап, қолдау көрсетуге нұсқау айтылды. Бұл С оқушының топтық жұмыс кезінде ашылуына өз септігін тигізді. Оқушылардың өз ойларымен бөлісіп талқылаудан кейін тақырып, оқу мақсаты және бағалау критерийлері таныстырылды. Сабақтың келесі кезеңі

жұптық жұмысқа арналды. Оқушыларға хромосома мен ДНҚ құрылымы мен қызметтерімен танысу мақсатында жұптық тапсырма берілді. Бұл жұмыс хромосома мен ДНҚ құрылымдарының ерекшеліктерін кестеде берілген сұрақтар бойынша салыстыруға бағытталды. Оқушылар таратылған ресурстармен таныса отырып түсінгендерін өзара талқылап, қалыптастырушы сұрақтар берілген кестені бірлесіп толтырды. Әр жұп тапсырманы орындап болған уақытта, сыныпта өзара талқылау жүргізді. Оқушылар орындалған жұмыстарды толықтыра отырып бір-бірін өзара бағалады. Осы жұмыста зерттеуге алынған үш оқушы А, В, С аса белсенділік танытып өз қызығушылықтарын білдірді. Мұғалім тарапынан уақытылы кері байланыс берілді. Тапсырманы оқушылардың ақпаратты қабылдау психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып бейнебаян көрсетілді және оқушылардың жеке жұмысын жүзеге асыру үшін келесі тапсырма берілді. Тапсырма бойынша әр оқушыға ДНҚ сызбасы мен бағалау критерийлері таратылды [4]. Тапсырма орындалғаннан кейін оқушылармен тапсырма талқыланды. Жеке жұмыс кезінде С оқушы да берілген тапсырмаларды сәтті орындап шықты. Критерийлерге сәйкес бағалау барысында барлық оқушылардың жұмысы нәтижелі болды. Жалпы туындаған қиыншылықтарға карамастан, оқушылардың бір-біріне қолдау көрсетуі нәтижесінде қателіктерін уақытылы түзетіп отырды. Сабақтың соңында рефлексия ретінде оқушыларға сабақ барысында алған жаңа ақпарат, қандай қиындықтар туындады, әлі де мазалайтын сұрақтар және сабақтың ұнаған кезеңдері мен тұстарын жазуға сауалнама ұсынылды. Сауалнама нәтижесінде, сабақ барысында жүргізілген жұмыстардың тиімділігі, оқушыларға топпен тізбек құрастыру және жұптық жұмыс кезінде құрылымдарды салыстыру және ақпаратқа талдау жасау кезеңдері ұнағандығы айқындалды.

Нәтиже: қорытындылай келе, аудиал А оқушының қажеттілігіне сай құрастырылған тапсырмалардың нәтижесінде биология сабағында жақсы нәтижеге қол жеткіздік. Сонымен қоса қорытынды циклда С оқушының бойында алғашқы сабақтармен салыстырғанда жауабына деген сенімділік, тапсырманы түсініп орындап отырғаны айқын көрінді. Мұғалім бақылауының нәтижесінде, сабақ барысында оқушылардың берілген

тапсырмаларды дұрыс әрі сәтті орындау нәтижесінде, сауалнама нәтижелері және бақылаушы мұғалімдердің қорытындылары бойынша сабақ барысында үзілісті мәтіндердің, яғни кестемен жұмыс, салыстыруға, талдауға бағытталған тапсырмалардың қолданылуын тиімді деп санадық.

Зерттеу жұмысымыздың нәтижесі бойынша үзілісті мәтіндер арқылы оқушылардың академиялық тілдік дағдыларын дамытуда салыстыру да, талдау да өте тиімді деп айта аламыз. Сонымен қатар, ол жаңа материалды игеруде, білімді бекітуде, білімді тексеруде де тиімді болып табылады. Сабақ барысында үзілісті мәтіндердің тағы да басқа түрлерін қолдануға да болады.

Әдебиеттер:

1. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы – NIS-Programme, «Информатика» пәні бойынша оқу жоспары, 8-сынып, Астана, 2018.
2. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы – NIS-Programme, «Физика» пәні бойынша оқу жоспары, 8-сынып, Астана.
3. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы – NIS-Programme, «Химия» пәні бойынша оқу жоспары, 8-сынып, Астана.
4. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы – NIS-Programme, «Биология» пәні бойынша оқу жоспары, 8-сынып, Астана, 2018.
5. Мұғалімге арналған нұсқаулық «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.

6. Е.В. Бунеева, О.В. Чиндилова., «Технология продуктивного чтения: её сущность и особенности использования в образовании детей дошкольного и школьного возраста». – М.: Баласс, 2014. – 43 с.
7. Н.Н. Сметанникова., «Обучение стратегиям чтения в 5-9 классах: как реализовать ФГОС. Пособие для учителя».- М.: Баласс, 2011.

Оқылым мәтіндеріне зерттеу арқылы 9 «А» сынып оқушыларының жазылым дағдыларын қалай дамытуға болады?

ХУСАИНОВА РОЗА АМИРБЕКОВНА
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

ФМБ Назарбаев Зияткерлік мектебі, Талдықорған қаласы

Автор мақаласында оқушының жазылым дағдыларын жоғары деңгейге көтерудің тиімді жолдарын іздестіреді. Өзінің іс-тәжірибесіне талдау жасай отырып оқылым мәтіндеріне зерттеу жұмыстарын жүргізу жазылым дағдылары деңгейін көтеруге ықпал етеді деген қорытындыға келген. Тілдік пән мұғалімдеріне пайдалы болмақ.

В статье автор ищет эффективные способы улучшить навыки письма студентов. Анализируя собственный опыт, он пришел к выводу, что работа текстами помогает повысить уровень навыков письма. Это будет полезно для учителей языковых предметов.

In the article, the author is looking for effective ways to improve students' writing skills. Analyzing his own experience, he came to the conclusion that working with texts helps to increase the level of writing skills. This will be useful for language teachers.

Кіріспе

Биылғы оқу жылында өзімнің тәжірибемді жетілдіру үшін іс-әрекеттегі зерттеуде «9А сыныбында мәтінді зерттеу арқылы шығармашылық жазылым дағдыларын қалай дамытуға болады? деген тақырып таңдадым. Мұндай тақырып таңдау себебім аталған сыныппен үш жыл көлемінде жұмыс жасап келемін және өткен оқу жылдарында зерттеу нысаны ретінде таңдалған сынып болатын. Алғашқы жылы проблемалық сұрақтар құру арқылы зерттеу

дағдыларын дамыту тиімділігіне зерттесем, келесі жылында проблемалық ситуациялар тудыру арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қаншалық деңгейге көтеруге болатынына зерттеу жасадым. Осы жұмыстарымның жалғасы ретінде биылғы жылы мәтінді зерттеудің жазылым дағдыларын дамытудағы тиімділік деңгейіне зерттеу жүргізілді. Тағы бір себебі аталған сынып келесі оқу жылында сыртқы жиынтық бағалау жұмысын тапсырады. Соған дайындықты да көтеруді көздедім. [4]

Зерттеудің мақсаты: мәтінге зерттеу жүргізу арқылы оқушының жазылым дағдысын жоғары деңгейде дамытудың тиімді әдістерін анықтау және пән бойынша білімдерін жетілдіру

Міндеттері:

1. Тақырып бойынша қажетті әдебиеттерді зерделеу
2. Зерттеуге сүйене отырып жазылым жұмысында кедергі болатын қиындықтарды анықтау.
3. Мәтінді зерттеудің түрлі әдістерін қолдану
4. Мәтінді зерттеу оқушының жазылым дағдысының дамуына қалай ықпал ететінін талдау
5. Стильге сай жазылым жұмысының қадамдарын құру
6. Оқушының пән бойынша білімінің қалыптасуына талдау
7. Сөздік қорының толығыуына ықпал ету

Жұмыс үш кезеңде өтті: дайындық кезең; практикалық-зерттеу; қорытынды кезең [4]

Зерттеудің өзектілігі: бағдарламадағы кейбір жазылым бойынша оқу мақсаты оқушы үшін қиындық тудырады, ал ол сыртқы жиынтық бағалауда өзекті. Сондықтан жазылым дағдылары деңгейін көтеру керек. Сонымен қатар мәтін талдау дағдыларын жетілдіру де іске асырамын.

Түрлі стильде жазылымды іске асыру оқушыдан жан-жақтылықты, дүниетанымының кеңдігін, қоғамдағы мәселеге бей-жай қарамайтын белсенділікті, көшбасшылығын, кез келген жағдаяттан оңтайлы жол таба білу дағдыларын дамытады. Мұның өзі мектебіміздің миссиясы ғана емес заман талабына да сай. Сондықтан іске асырылып жатқан жұмыстар оқушының зияткерлік, шығармашылық қабілетін ашып, толық дамытуға ықпал ететін,

қазіргі өзгермелі, күрделі заманда тұлғаның әлеуетін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін жол деп білдім.

Зерттеу

Мен тақырып бойынша не білемін? деген сұрақ төңірегінде біршама жұмыс жасап, өз қоржынымдағы білім, білігімді толықтырдым. Әріптестеріммен пікір алмасу да болды. Сынып туралы өзімдегі бар мәліметті толықтырдым. Психологтармен кеңесу, кураторлармен әңгіме, ата-анамен кездесу барысында сыныпқа қатысты басқа да қосымша ақпарат білдім. Әр оқушының психологиялық картасы да дайын болды. Жинақталған мәліметтерге сүйене отырып әрі қарай жұмысты тиімді ету үшін оқушыларымды тұлға ерекшеліктеріне қарай топтарға жинақтадым. Оқушылардың проблеманы өз бетінше шешу, стратегия таңдау, көзқарасын негіздеу, зерттеу жүргізу дағдыларының біршама қалыптасқан. Әрине, бес саусақ бірдей емес дегендей арасында өзін көрсетуге қиналатын оқушылар да бар. Оны мен сауалнама жүргізу, күнделікті сабақтарда бақылау, байқау арқылы анықтадым. [5]

Оқушылардың жазылым жұмысын төмен деңгейде жазуының себептері қандай? Мәтінді зерттеу сынып оқушыларының жазылым жұмысын жоғары деңгейде жазуына және академиялық білімін көтеруге қалай ықпал етеді? Көздеген мақсатыма жету үшін неден бастау керек? Нені күтемін? деген сұрақтарға жауап іздей отырып қазіргі тұрған меже мен күтілетін нәтиже белгіленіп және жоспар құрылды.[4] Зерттеу әдістері: сауалнама, сұхбат, бақылау, зерттеушілік әдістер, мәліметтерді жинау, талдау.

Жазылым жұмысында кедергілерге талдау үшін кіру сауалнамасы жүргізілді. Сауалнама нәтижесінде 4 дағды арасында жазылым дағдысының даму деңгейін бірінші орынға қойған 12 % болса, өзінің жазылымды сапалы жазу деңгейіне жетіден жоғары балл берген 30%, жазылым жұмысын орындауға оқылым мәтіндері көмектеседі деп санағандар 60 %, жазылымда сөздік қорының деңгейін алты баллдан кем деп санағандар 50%, тілдік нормалар кедергі деп санайтындар 40% болды.

Сауалнама, мәліметтерді талдау, зерттеу қорытындысында мынадай басымдылықтар анықталды:

1. Мәтінге сүйеніп жазылым жұмысын сапалы жазу өзекті
  2. Сөздік қорды байытуға бағытталған жұмысты жетілдіру
  3. Стиль ерекшеліктерін сақтап жазуға дағдыландыру маңызды
- Бастапқы меже белгіленді
1. Оқушылардың зерттеушілік коммуникативтік қабілеттерін үздіксіз дамыту маңызды
  2. Тілдік дағдылары кешенді дамытуды қажет етеді.
  3. Жазылымда стильдік ерекшеліктерге сай жаза алуын жетілдіру қажет

Күтілетін нәтиже анықталды

1. Жазылымды дамытуда маңызды болатын мәтін зерттеудің 2-3 түрі анықталады
2. Ішінен ең тиімдісі анықталып, ол оқушылардың жазылым дағдыларын жетілдіруге көмектеседі

Алға қойған мақсатым нәтижелі болу үшін түрлі формада жұмыстар ұйымдастырдым. Осы кезеңде жинаған мәліметтеріме зерттеу арқылы өзімнің құрған деңгейлік топтар тізімі пайдаға асты. Оқушылардың әлеуеті тиімді пайдаланылуы үшін түрлі тәсілдермен топтар, жұптар құрдым.

Бірақ зерттеушілік, шығармашылық бағыттағы жұмысты ұйымдастыру оңай шаруа емес, жоспарлауға көп уақыт кетеді, өйткені сыныптағы оқушылар деңгейін есепке ала отырып тапсырмалар жасау қажет. Оның үстіне әр оқушыны назардан тыс қалдырмау да қиындықтың бірі. Әр оқушының әлеуетін тиімді пайдаланып көздеген мақсатқа жету үшін сынып ахуалы да маңызды. Сондықтан мен алдын ала психологиялық тренингтер өткізуді қолға алдым. Өйткені шығармашылықпен жұмыста мұндай кедергілер теріс ықпал етпек. Екінші қиындық мұндай тапсырмаларды орындау уақытты көп алады. Оқушылар жоспарланған уақытта шыға алмай қалып жатады. Мұның бірінші себебі шығармашылық талап етілгендіктен оқушыларға көбірек уақыт керек. Оқушылардың зерттеушілікке, ізденушілікке, шығармашылыққа қажетті мықты қалыптасқан дағдысы да болу керек. Ал оған, менің ойымша, уақыт керек. Сонымен қатар жоғары деңгейлі ойлауды қажет ететін тапсырма болғандықтан оқушылардың

әрқайсысының өз көзқарасын дәлелдеуіне әдеттегіден көбірек уақыт талап етіледі. Оның үстіне мен үшін жоспарлауда оқушы мүмкіндіктерін тап баса анықтау, топқа тиімді бөлу сияқты мәселелер көрінді.

ПРАКТИКАЛЫҚ КЕЗЕҢ

Кез келген мәтінмен жұмыста сұрақ-жауап құрылады. Мәтінді зерттеуге жетелеу үшін сұрақты дұрыс қою арқылы проблемалық жағдаят тудыруға болады және білім алушының жоғары деңгейде ойлау дағдысы оянады. Өйткені тиімді сұрақ-жауап оқушыларды терең ойлануға, ойын дұрыс, негіздеп жеткізуге, негіздеу үшін дәлелдер іздеп, ресурстарға зерттеу жүргізуге дағдыландырады деп болжадым. Сөйтіп мен мәтінді зерттеу үшін оқушыларға ең алдымен тиімді сұрақ қойылу керек және өздері де құра алуы керек деп тұжырымдадым. Ал енді мәтінді сұрақ арқылы зерттеуі жазылымның сапасына қалай әсер ететінін көрейік.

Мысалы, «Топонимдік аңыздар» тақырыбындағы сабақта топтарға түрлі мәтін (аңыз, ертегі) берілді және мәтінге талдау сұрақтары қойылды [1]

1. Жер су аттарына байланысты мәтіндерден не білдіңіздер?
2. Мәтінді бөліктерге бөліп, ат қойыңыздар?
3. Мәтіндегі тұрақты тіркестерді, көркемдегіш құралдарды теріп жазыңыздар
4. Аңыздар мен ертегілер арасындағы ұқсастықтар мен ерекшеліктер қандай ?

Сабақ соңында жер су атауларына байланыстырылып әңгіме жазу тапсырылды. Мәтінге талдау барысында оқушылар тақырып пен идеяны анықтауы өздері мәтін құрғанда тақырып таңдауына көмек етеді. Идеяны алып шығуына жол болды. Бөліктерге бөліп ат қоюы, өздеріне мәтін құруда абзацтарға бөлу, ойын жүйелі жеткізуіне ықпал етті. Ал мәтіндегі тілдік құралдармен жұмыс оқушының тапсырманы орындауы үшін ең қажетті сөздік қорды дайындайды.

1. Сабақ барысында не қиын болды?
2. Мақсатқа қалай қол жеткіздің?

3. Нені жақсарту керек? деген сұрақтарға жауап алу барысында оқушылардың жазылым жұмысында кедергілердің аса көп болмағанын, өз жұмыстарына көңілдері толғанын байқадым.

Келесі бір қиындық стильдік ерекшеліктерді сақтап жазу еді. Негізінен сынып монолог, хат, диалог түрлерін айтарлықтай жақсы игерсе де, кейбір оқушылар әңгіме, ертегі, мақала, эссе, сын-пікір жазуда стильдік ерекшеліктерді ескеруде қиналады. сыған байланысты төмендегідей тапсырмалар құрылды. Әдебиет пәнінен «Операдағы сөз өнері» бөлімі бойынша «Шығарма туралы әдеби сын-пікірлерді талдай отырып, сыни пікір жазу» оқу мақсатына қол жеткізуде жұптарға әдеби-сын пікірлерден 2 үзінді таратылды, төмендегі тапсырмалар берілді:

1. Әдеби сын пікірлерді мұқият оқы.
2. Кестені толтыр

Қарамен берілген сөздер мен сөз тіркестері	Мағынасы мен қолданылу мақсаты

3. Мәтіндерге құрылымдық талдау жаса.

Кіріспе	
Негізгі бөлім	
Қорытынды бөлім	

Мұнда оқушы мәтіннің құрылымын зерттеу арқылы құрылымын сақтап жазуға, стильге сай жазуға бейімделді. Қарамен жазылған сөз тіркестеріне талдау арқылы өзінің болашақ жазылым жұмысына қажет болатын сөздік қор қалыптастыра алды. Әдеби-сын пікірлерден үзінділерді оқып, тапсырмаларды орындаған соң, сабақтың екінші бөлігінде «Қыз Жібек»

операсының өткен жүз жылдықтағы ұлттық мәдениеттің алтын қорына қосылатындығы жайында сыни пікір жазды. Өзара бағалады. Рефлексия кезеңінде стильге сай жазу қиындығын атаған оқушы болмады. [2]

«Мен пір тұтатын өнегелі адам» тақырыбындағы сабақ. Оқу мақсаты: Эссе құрылымы мен даму желісін сақтап, мәселе бойынша ұсынылған шешімнің артықшылығы мен кемшілік тұстарын салыстыру, өз ойын дәлелдеп жазу.(аргументативті эссе). Сабақ барысында Мақал-мәтелдермен жұмыс жүргізіледі. Мағынасын таратып айтуды сұралады. Бұл тапсырма оқушыға жазылымға қажетті идея тудыруды көздеді. Мысалы:

1. Жақсы адам – елдің ырысы.

Жақсы жер – жанның тынысы. т.б.

Осыдан кейін топтарға белгілі тұлғалар жайындағы естеліктер берілді. Оқушылар мәтіннің құрылымына талдау жасады, әр мәтіннің мазмұнын ашатын көркем тіркестерді таңдады. Өзара бөлісті. Негізгі жұмыс эссе жазу бастамас бұрын эссе жазудың қадамдары берілді

Кіріспе бөлімі 2 ойдан тұрады: Жалпы пікір – оқырман көңілін аудару мақсатында жазылады және бірнеше сөйлемнен тұруы мүмкін; тезистік пікір – эсседегі талқыланатын негізгі ойлардан тұрады және ол тақырыптық сөйлемге ұқсайды. Яғни оқырманға эссе мазмұны туралы жалпы идеяны береді.

Негізгі бөлім – бір немесе бірнеше абзацтан тұрады. Әр абзацта бөлімдерге бөлінген тақырыпшалар дамытылады, ойларды талқыланып ашылады. Олардың саны бөлінген тақырыпшаларға байланысты.

Қорытынды бөлім- негізгі бөлімде талқыланған мәселелерді қорытып, бір тұжырымға келген сөйлемдерден тұрады.

Оқушы жазбақ жұмысына, эсеге азық болатын ақпарат алды, сөздік қорын толықтырды, эссе жазу алгоритміне сүйенді. Оқушылар негізінен жақсы жазып шықты.Рефлексия кезеңінде өз жұмыстарына көңілдері толғанын айтты. [2]

«Қазіргі әлемдегі жасөспірімдер» тақырыбына 150-200 сөзден тұратын мақала жазу барысындағы жұмыс. Оқушылар 4 топқа бөлініп берілген мәтін бойынша «Екі жақты күнделік» толтырады.

Мен үшін маңызды ақпарат	Себебі

Тапсырма: мәтінді оқып, астарлы ойын анықтау, тақырыпқа қатысты ақпараттар мен фразаларды таңдау, постер әзірледі. [1] Қорғады, бөлісті. Қорытындысында жазылған мақала оқушылар үшін қиындық тудыра қойған жоқ, өйткені оларда пайдалануға қажетті ақпарат, фразалар, идеялар болды. 80 % жазылым жұмысы жоғары балл алды. Ал тұтас емес мәтіндерді оқып, жазылым жұмысын жазуға байланысты өткізілген сабақта сұрақтармен жетелей отырып оқушылармен бірге шаблон құрылды. Оқушылар сұраққа жауап іздеу барысында мәтінге зерттеу жасады. Осыдан кейін өздері тапқан ақпаратты жазылымда қолданды.

1. Диаграмма не туралы?
2. Берілген диаграмма нені көрсетеді?
3. Ненің дәлелі бола алады?
4. Қандай мәлімет береді?
5. Берілген диаграмма мәліметтерінің қандай ұқсастықтары бар?
6. Нақты қандай деректерге келтірілген?
7. Қандай мәліметтер берілген?
8. Ең үлкен көрсеткіш деңгейі қандай, ең төменгі көрсеткіш ше?
9. Екінші орында не тұр?
10. Өзара айырмашылықтары қандай?
11. Тұтастай алғанда не айта аламыз?
12. Мәліметтерді сараптай келе қандай қорытындыға келеміз?

Сұрақтар негізінде құрылған шаблон төмендегідей болды

I. Кіріспе

Диаграмма не туралы? сұрағына жауап жазады

Берілген диаграмма . көрсетеді (айқындайды, дәлелі бола алады, мәлімет береді).

Берілген диаграмма мәліметтерінің мынадай ұқсастықтары бар, мына тұсы өзгеше болып келеді.

II. Негізгі

Қолда бар деректерге сүйенсек,
Статистикалық мәліметтер көрсеткендей,
Ең үлкен көрсеткіш деңгейі. , ең төменгі көрсеткіш
Екінші орында
Өзара айырмашылықтары
III. Тұтастай алғанда...
Мәліметтерді сараптай келе...

Осы жұмыстардан кейін оқушылар диаграмманы сипаттап жазды. Құрылымға сүйенді, сөз тіркестерін пайдаланды. Жоғары деңгейде сапалы сипаттама мәтін жаза алды

Сабақ барысында бақылау күнделігі жүргізіліп отырды Онда А,Ә,Б оқушы бақыланды. [4] Ондағы сұрақтар мынадай мазмұнда болды:

1. Бүгін саған не ерекше ұнады?
2. Ең қиын сәтті ата
3. Қандай сезімде болдың?
4. Сенің жұмысыңды жақсарту үшін не өзгертуге болады?

Болжағанымдай сапалы жазылым болуы үшін сыни ойлау дағдысы маңызды. Өйткені сыни ойлау дағдысы жоғары деңгейдегі оқушы ойлау қабілетінің тереңдігін, негіздеп жаза білу дағдысының жоғары деңгейін көрсетеді. Сондықтан мен әр сабақтың түрлі кезеңдерінде сыни ойлауын дамытатын тапсырмалар құрып жүрдім. Мысалы, оқылым сабақтарының қорытындысында 5-10 минуттық эссе жаздыру жазылым дағдыларының дамуына ықпал етті. Жыл басында жазылған жұмыстарымен салыстырғанда 3-тоқсанда оқушының ойлау қабілетінің тереңдігі нақты көрінеді. Мұндай жұмыстарды көбіне сабақ қорытындысына беріп жүрдім. Оқушылар алған ақпараттарын тиімді пайдалана отырып жазуы қажет болды. [1]

Әр сабақта А,Ә,Б оқушы назарда болды. Жалпы сынып үшін бақылау кестесі толтырылып отырды. Кестеге талдау барысында қорытындылар төмендегідей болды. А,Ә,Б оқушыларының жыл басындағы мәліметтері мен жыл соңындағы нәтижелерінде біршама айырмашылықтар көрінді. А оқушы берілген тапсырмаға сай ойын жинақы беруде алға жылжығаны байқалды.

Ә оқушы болса екінші тоқсанның басынан бастап барлық түрлі жағдаятқа сай ақпаратты сұрыптауы, тиімді мәліметті таңдай алу дағдысын көтерді. Ал Б оқушы стильге сай жазуда ілгерілеушілік көрсетті, бірақ сөздік қорын байытуды әлі де назарда ұстау керек. Сонымен қатар бұл оқушы үшін жылдам ойланып, тез шешімге келу қиындық тудыруда. Ойын негіздеп жеткізу, ұтымды жауап беруде де бұл оқушы жыл басындағыдан ілгерілеу болса да, кейбір кездерде қиналады. Ал жыл басында үш оқушы да стиль ерекшелігін сақтап жазуда түрлі нәтиже берсе де, жыл соңында біршама теңесті.

Топтық талқылау барысында Ә оқушы Б оқушыға: - Меніңше, сен ұсынған сөз тіркесі мәтін мазмұнын тиімді ашпайды, себебі ол сөзді пайдаланбай-ақ мазмұнды толық, көркем етіп жеткізуге болады, одан да тиімдірек болатын тірек сөзді табайық. Ал А оқушы өз тобына дұрыс бағыт бере алғанына куә болдым. – Мәтінді мазмұнына сүйеніп төрт ой бөлігіне бөлуге болады. Мына оқиғаны жеке абзац етіп алайық, қарандар, мына тұсынан басталған ой мына жерде аяқталады. Оған жеке тақырыпша беруге болады. Сондықтан бұл бөлікті жеке абзац етіп берейік, - деп мәтін құрылымын түсіндіріп жатты. Көздеген мақсатыма сай топтық жұмыста оқушылар диалогқа түсе отырып өз көзқарастарын негіздеп сөйлеп үйренеді деп болжадым. Ал бұл дағды өз кезегінде жазылымның сапалы болуына ықпал етеді. Негіздеп ойын жеткізе білу зерттеушілік дағдыны дамытуға апарар жол. Өйткені ойын дәлелдеу үшін оқушы ақпаратқа талдау жасап, өзіне тиімдісін, қажетін таңдай алуы қажет. Сонымен қатар тұйық оқушылар ашылады, характер тәрбиелейді десем де болады. Өзін жағдаятқа сай ұстай білу дағдысы жетіледі. Мысалы, Б оқушы топтық жұмысты қорғау барысында өз рөліне сай аудитория алдында сөйлеу барысында оның тобындағы А оқушы аса сыпайылықпен оның сөзіне толықтыру жасағанын байқадым. Бұл дегеніңіз оқушылардың өзара ынтымақтастық, өзін қоғамда ұстай білуінің көрсеткіші. Ал Б оқушы үшін өзінің кемшілігін түсініп, түзете алуына әкелді. Топтың бір мүшесі ретінде жауапкершілікті сезініп, талпынысы күшейді. Ел алдына шығып ойын жеткізу арқылы айтылым дағдысын да дамытты. Сөйтіп

топтық жұмыстағы ынтамақтастық, жағымды ахуал жалпы сыныптың білім жолында нәтижелі жұмыс жасауына ықпал етті.

ЗЕРТТЕУ ҚОРЫТЫНДЫСЫ

Қорытындылай келгенде неге қол жеткізе алдым?

Жинаған бақылау жазбаларымды жинақтап, сараптап, қорытындылау барысында мен төмендегідей тұжырым жасадым. Сыныптың мәтінмен жұмыс дағдысы артты. Танымдылық белсенділігі артты. Оны оқушының бастапқы және қорытынды жұмыстарын салыстыру арқылы негіздей алдым. [3] Жалпы сынып оқушылары проблеманы тани алады. Барлығы да шешу үшін тәсіл таңдайды. Ізденеді. Болжамдар жасап дағдыланды. Оның дәлелі жыл соңындағы оқушылардың тоқсандық көрсеткіштерінің 80 пайызды көрсетуі. Жыл басындағы нәтижеге қарағанда жазылым жұмыстарының сапасы 20% артты. Оқушылар мәтінді зерттей алады, ізденеді, шығармашылықпен жұмыс жасайды, сыни көзқарастары көрінеді.

Түрлі стильде жазылым жұмысын орындау үшін оқушылармен біріге отырып нақты қадамдары белгіленіп, алгоритм құрылды

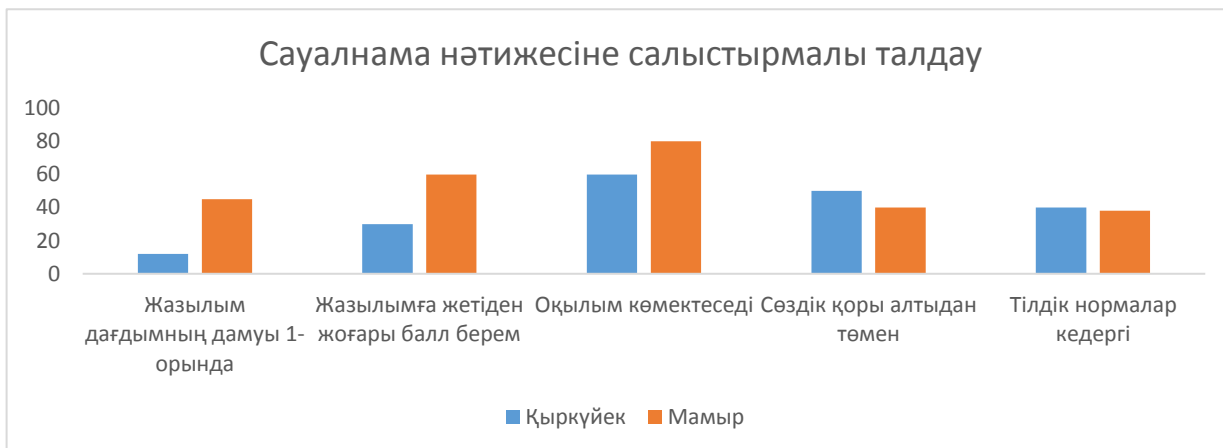
1. Диаграмманы сипаттауда
2. Эссе жазғанда
3. Мақала жазғанда

Бұл алгоритмдер сәйкесінше әр сабақта қолданылды.

Нені білдім? Сабақ барысында мәтінмен жұмыс оқушылардың ойлау қабілетін дамыта отырып, шығармашылығын, ізденушілігін, талдау, жинақтау дағдыларын, ақпаратты сұрыптап ала білуге, бір шешімге келуге, мәселені шешуде тиімді жол таба алуға және өз өнімін түрлі стильдегі жазылым арқылы көрсете алуға ықпал етеді. Оқушыны жоғары деңгейде ойлауға жетеледі. Сондықтан мен қолданған тәсілдер арқылы жұмыс жүргізу әсіресе А, Ә оқушымен өте нәтижелі болатынын, ал Б оқушыға көбірек уақыт талап етілетінін білдім. Оны аталған мерзім ішінде бақылауда ұсталған А,Ә,Б оқушылардың нәтижесіне талдау арқылы көз жеткіздім. Сонымен қатар оқушыға оқылым мәтіндерін ұсыну сапалы жазылым дағдысына әкелетінін.

Аталған мерзім соңында оқушылардан **сауалнама** алынды. Мақсатым өзімнің зерттеуім бойынша оқушыларда қандай өзгерістер болғанын, оқушы

пікірін білу еді. Сауалнама нәтижесіне талдау жасау барысында оқушылардың алға жылжуын, пәнге қызығушылығы артқаны көрінді. Төменде жыл басындағы және жыл соңындағы алынған сауалнама нәтижесіне салыстырмалы талдауы берілген.

Жыл соңындағы жазылым дағдысының дамуына талдау нәтижесі оқылым мәтінге зерттеу жүргізудің жазылым дағдысы деңгейін көтерудегі тиімділігін көрсетті. Кедергі саналған сөздік қорының жұтандығын мәтіннің тілдік құралдарына зерттеу арқылы, стильдік кемшіліктерді мәтіннің стиліне талдау арқылы, құрылымын сақтап жазу үшін құрылымын талдау оң нәтиже берді.

Төмендегідей тұжырымдалды

1. Мәтіннің тілдік құралдарына талдау арқылы сөздік қорды байытуға болады
  2. Мәтін құрылымына талдау арқылы стильді сақтап жазуға бағыт алады
  3. Мәтіндегі ақпараттарды сұрыптап қолдануға дағдыланады
  4. Жазылымда стильге сай қадамдар белгілену тиімді
  5. Әр қадам бойынша жоспарлау қажет
- Сонымен қатар оқушының білім, білік, дағдыларының дамуына төмендегідей жағдайлар ықпал етеді.
1. Ынтымақтасты орта құру маңызды
  2. Оқушылықтардың өз қызығушылықтарына сай таңдау жасауы

3. Сыни ойлау дағдыларын жетілдіріп отыру
4. Тілдік когнитивтік эмоциялық дағдылары жетілдіру

Нені өзгертер едім? Менің тақырыбым өте ауқымды болды деп санаймын. Әдіс-тәсілдерді түпкілікті зерттеп үлгере алмадым, сондықтан жұмыстардың нәтижелерін әлі де нақтылағым келеді. Нақты бір стратегияның тиімділігіне зерттеу жүргізгенім дұрысырақ болады деген шешімге келдім. Өйткені ауқымды проблеманы қадағалап, зерттеп қорытындылау да оңай болмады. Шашыраңқылық сезіндім. Сондықтан өзгерістер енгізуді жоспарлаймын. Шағын тақырыпты нақты бір мерзімге белгілеп, жұмысымды жалғастырамын. Қазіргі межеден бастап даму бағытын қайта қарастырамын.

ӘДЕБИЕТ

1. <https://bilimdinews.kz/?p=85999>
2. <https://kitaphana.kz/refkaz/236-pedagogika/3255-didaktika.html>
3. Таубаева Ш. Исследовательская культура учителя: методология, теория и практика формирования .-А.: Алем, 2000.
4. <https://kst.nis.edu.kz/wp-content/uploads/2018/01/КАК-PROVODIT-ISSLEDOVANIE-V-DEJSTVIJ.pdf>
5. <https://www.slideshare.net/Alphakun1/2509-39559749>

Развитие навыков саморегуляции в процессе решения экологических проблем Жамбылской области с помощью проблемно-ориентированного обучения (PBL)

Аксёнова Инна
Валериевна, учитель-
эксперт биологии
НИШ ФМН г.Тараз

Балакина Наталья
Валерьевна,
психолог НИШ
ФМН г.Тараз

Аннотация

Использование метода проблемно-ориентированного обучения (PBL) способно развить навык саморегуляции в подростковом возрасте через решение учебных проблем. Главной целью нашего наблюдения было изменение уровня саморегуляции у учащихся до и после использования PBL в рамках элективного курса «Биолого-экологические исследования Жамбылской области» и способности учащихся решать экологические проблемы. Результаты исследования указывают на высокую эффективность PBL в развитии навыков саморегуляции для решения экологических проблем своего региона.

Using the method of Problem Based Learning (PBL) allows you to develop the skill of self-regulation in adolescence by solving educational problems. The main goal of our observation was to change the level of students' self-regulation before and after using PBL as part of the elective course "Biological and environmental studies of Zhambyl region" and the students' ability to solve environmental problems. The results of the study indicate the high efficiency of PBL in the development of self-regulation skills to solve the environmental problems of their region.

Мәселеге бағытталған оқыту әдісін қолдану - жасөспірімдік кезеңде оқу проблемасын шешу арқылы, өзін-өзі реттеу әдісін дамытуға қабілетті. Біздің бақылауымыздың басты мақсаты "Жамбыл облысындағы

биологиялық-экологиялық зерттеу" элективті курсының аясында PBL қолданғанға дейін және кейін оқушылардың өзін-өзі реттеу деңгейі және оқушылардың экологиялық қабілеттерін өзгерту болып табылады. Зерттеу нәтижелері өз аймағындағы экологиялық проблемаларды шешу үшін өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуда PBL-дің жоғары тиімділігін көрсетті.

Вводная часть

Экологическое образование преследует две цели: обучение учащихся навыкам сохранения устойчивого развития и развитие навыков решения экологических проблем. Умение решать проблемы — это проявление зрелости навыка саморегуляции, который по мнению Zimmerman (2002) обеспечивает взятие на себя ответственности за собственное обучение и достижение успеха [1]. Степень развития навыка саморегуляции зависит от развития головного мозга. Исследования Sarah-Jayne Blakemore (2018) доказывают, что подростки 12-13 лет имеют отставание в развитие префронтальной коры больших полушарий головного мозга [2]. Из-за позднего созревания коры префронтальная зона не может в полной мере обеспечить подростку оценить риск, спланировать свои действия и решить проблему. Импульсы у подростков чаще идут в эмоциональную зону, а не в лобную. В этом возрасте нет сбалансированности работы между эмоциональными и лобными отделами мозга.

Более свежие исследования Alexander and Crutcher (1990), Миддлтон и Стрик (2002), Прайс, Кармайл и Древец (1996), показывают, что в процессе принятия решений необходимы два цикла мозга. Один — нейронная система, оценивающая риски и поощрение, — состоит из дофаминергических нейронов среднего мозга, а также трех различных областей лобных долей: вентромедиальной префронтальной, фронтополярной и орбитофронтальной. Второй — сеть, состоящая из дорсолатеральной префронтальной коры и передней части поясной извилины, которые вместе выполняют важную роль в когнитивном контроле, т. е. в задачах типа выявления ошибок, сосредоточенности или переключения внимания [3,4,5].

Таким образом, уровень саморегуляции зависит от особенностей физиологических процессов в подростковом возрасте и наличием четко сформированных нейронных связей по решению проблем, не разрушенных синаптическим прунингом, что доказывают Gal Chechik, Isaac Meilijson, Eytan Ruppın (2006) в своих исследованиях [6]. Если в детском возрасте не были отработаны навыки саморегуляции, то в подростковом возрасте они будут уничтожены, как ненужные и неэффективные для головного мозга под воздействием микроглии.

Использование метода проблемно-ориентированного обучения способно развить навык саморегуляции в подростковом возрасте через решение учебных проблем. Это подтверждают концептуальные идеи Karen (2009), который утверждает, что использование PBL повышает коммуникативные навыки ученика, навыки критического мышления, навыки решения проблем, работу в группах и саморегуляцию [7]. Barrett, Terry (2010) убеждают в необходимости использования PBL для обучения учащихся [8]. Wells, Samantha H. et.al (2011) рассматривает PBL как конструктивистский подход к обучению [9].

Цель данной статьи - представить результаты использования метода PBL в экологическом образовании подростков 12-13 лет для развития навыка саморегуляции на базе НИШ ФМН г.Тараз. В 2018 году школа прошла аккредитацию CIS и подтвердила свое соответствие международным стандартам по организации школьной жизни и учебного процесса. Экологические проблемы локального и глобального масштаба заставили школу пересмотреть экологическое образование учащихся и внедрить в курикулум элективный курс «Биолого-экологические исследования Жамбылской области». Учащиеся выбирают этот элективный курс по желанию и обучаются два года. Занятия носят практический характер. Особенностью данного курса является активное использование проблемно-ориентированного обучения (PBL) для обучения учащихся решению экологических проблем в команде. Учащиеся в ходе обучения выполняют научный проект и решают экологические проблемы своего региона. Работа над проектами помогает учащимся развивать навык саморегуляции.

Использование PBL для развития учебных навыков является объектом нашего долговременного исследования, целью которого является оказание поддержки учащимся и педагогам в процессе обучения. На первом этапе мы провели межпредметное исследование эффективности PBL в развитие навыков самоэффективности учащихся (2015-2016). На втором этапе исследовали как члены профессионального сообщества после окончания внутришкольных курсов по внедрению PBL справляются с виртуализацией и глобализацией, так как школа является частью международного школьного сообщества, а ее учащиеся - глобальными гражданами (2017-2018). На третьем этапе мы исследуем роль PBL в развитие навыка саморегуляции для решения экологических проблем.

Это исследование пытается решить следующий вопрос: способствуют ли PBL развитию навыков саморегуляции для решения экологических проблем?

Обоснованием исследования стали результаты предыдущих исследований, которые были представлены на международных конференциях ECER в г.Дублин (2016) и ECER в г.Гамбург (2019). Согласно предыдущим исследованиям PBL повышает эффективность обучения для развития регулятивных навыков, но учителя не всегда понимают преимущества этого метода.

Данные о методике исследования

Исследование проходило на базе НИШ ФМН г.Тараз, где практикуется метод PBL 6 лет и транслируется опыт для школ города Тараз и Жамбылской области, через семинары, мастер-классы и открытые уроки.

В качестве инструментов исследования мы использовали индивидуальные интервью, анкету для саморегуляции (SRQ) Brown, Miller & & Lawendowski, (1999) [10], наблюдения за уроками и анализ документов, с целью собрать релевантные данные по Cresswell (2014) [11].

Большую помощь в определении развития навыка саморегуляции сыграла анкета Brown, Miller & & Lawendowski, потому что позволила получить релевантные данные.

SRQ - это оценка из 63 пунктов, измеряемая по шкале от 1 (полностью не согласен) до 5 (полностью согласен). Элементы соответствуют одному из семи компонентов:

1. Получение актуальной информации;
2. Оценка информации и сравнение ее с нормами;
3. Иницирующие изменения;
4. Поиск вариантов;
5. Составление плана;
6. Реализация плана;
7. Оценка эффективности плана [11].

Экспериментальная часть

В исследовании приняли участие 70 учащихся школы: подростки 12-13 лет и 17-18 лет с использованием максимальной вариативной выборки. Учащиеся были поделены на три группы:

Первая группа – учащиеся седьмых классов (подростки 12-13 лет), которые в 2019 году только начали обучение в нашей школе.

Вторая группа – учащиеся двенадцатого класса (подростки 17-18 лет), которые два года обучались по методу PBL на элективном курсе «Биолого-экологические исследования Жамбылской области».

Третья группа – учащиеся двенадцатого класса (подростки 17-18 лет), которые не обучались по методу PBL.

Анкета позволила определить у учащихся три уровня развития навыка саморегуляции:

> 239 Высокая (неповрежденная) способность к саморегуляции (верхний предел)

214-238 Средний (умеренный) потенциал саморегуляции (средний предел)

<213 Низкая (нарушенная) способность к саморегуляции (нижний предел)

Главной целью нашего наблюдения было изменение уровня саморегуляции у учащихся до и после использования проблемно-ориентированного обучения в рамках элективного курса и способность учащихся решать экологические проблемы.

Интервью с подростками 17-18 лет позволило нам установить роль PBL в изменении отношения учащихся к решению экологических проблем. Наблюдения за уроками помогло нам подтвердить наличие у учащихся способности или отсутствие навыка саморегуляции при принятии решений, выбора стратегий, решение проблем и корректировке действий.

Исследование проводилось в строгом соответствии со всеми этическими принципами и стандартами. Родители учащихся подтвердили свое согласие на участие в исследовании с помощью формы письменного согласия, в которой их уведомили о целях исследования и ее процедуре. Учащиеся принимали участие в исследовании добровольно и могли прекратить свое участие в любой момент. Администрация школы дала свое согласие на проведение исследования и разрешение на оглашение школы. Имена участников исследования не разглашаются и конфиденциальны.

Выводы

Количественный анализ результатов исследования позволил установить, что 50% подростков 12-13 лет имеют низкий (нарушенный) уровень навыка саморегуляции, 28% средний (умеренный) уровень навыка саморегуляции и только 21% обладают высоким (неповрежденным) уровнем саморегуляции. Это подтверждает выводы нейробиологов о слабом развитии префронтальной зоны коры больших полушарий у подростков 12-13 лет. Исследуя группу подростков 17-18 лет, при обучении которых учителя не использовали метод PBL, мы имеем следующие результаты: высокой способностью саморегуляции никто из учащихся не обладает, что связано с действием синаптического прунинга, так как навык развит не был. Средний потенциал саморегуляции имеется у 57%, низкий уровень выявлен у 43%. Эффективность метода PBL для развития навыка саморегуляции

доказывается результатами анкетирования у учащихся, которые прошли двухгодичное обучение по методике PBL. Высокий уровень саморегуляции выявлен у 50% учащихся, что в два раза превышает данные показатели в контрольной группе подростков этого же возраста. Средним уровнем обладают 50%, низкий уровень не был выявлен в данной группе. Сравнивая результаты исследования двух групп подростков 12-13 и 17-18 лет, мы наблюдаем превышение показателей в уровнях развития саморегуляции у подростков 17-18 лет обученных решать экологические проблемы с помощью метода PBL: высокий уровень выше на 29%, средний уровень выше на 22%. Таким образом эффективность метода PBL в развитие навыков саморегуляции для решения экологических проблем доказана.

Изучая документацию результатов обучения учащихся по методике PBL на элективном курсе было установлено, что они справились с задачами своих исследований и помогли решить местные экологические проблемы. Например, онлайн-карта экологического качества земель учащегося З.Ф. помогает местным фермерам выбрать землю под посевы. Идея учащейся М.Д. с использованием золы-уноса помогла земледельцам снизить уровень засоленности почвы, и она получила авторское свидетельство на изобретение. Созданная учащимся П.А. модель экосистемы мелководного моря нижнего карбона на местности современных гор Улкенбурылтау помогла местному историко-краеведческому музею реконструировать часть экспозиций.

Качественный анализ интервью учащихся показал, что они видят причиной своих достижений в умении решать экологические проблемы обучение с помощью метода PBL.

Литература

1. Barry J. Zimmerman (2002) Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. Theory Into Practice. 41. 64-70. 10.1207/s15430421tip4102_2.
2. Sarah-Jayne Blakemore (2019) Inventing ourselves the secret life of the teenage brain. Black Swan.

3. Alexander G. E., Crutcher M. D. (1990) Functional architecture of basal ganglia circuits: Neural substrates of parallel processing. *Trends Neurosci.* 266–71.
4. Middleton F.A., Strick P. L. *Cereb Cortex* (2002) Vol. 12. Basal-ganglia 'projections' to the prefrontal cortex of the primate; pp. 926–35.
5. Price J. L., Carmichael S. T., Drevets W. C. (1996) Networks related to the orbital and medial prefrontal cortex; a substrate for emotional behavior? *Prog Brain Res.* 523–36.
6. Gal Chechik, Isaac Meilijson, Eytan Ruppın (2006) Synaptic Pruning in Development: A Computational Account (англ.) // *Neural Computation.* — 2006-03-13. — Vol. 10, iss. 7. — P. 1759–1777. — DOI:10.1162/089976698300017124.
7. Yehle, Karen S. and Plake, Kimberly (2010) "Self-Efficacy and Educational Interventions in Heart Failure: A review of the Literature". School of Nursing Faculty Publications. Paper 19.
8. Terry Barrett (2013) Learning about the problem in problem-based learning (PBL) by listening to students' talk in tutorials: a critical discourse analysis study, *Journal of Further and Higher Education*, 37:4, 519-535.
9. Wells, S., Warelow, P., & Jackson, K. (2009). Problem based learning (PBL): A conundrum. *Contemporary Nurse*, 33(2), 191-201.
10. Brown, JM, Miller, WR & Lawendowski, LA (1999). Self-regulation questionnaire. In L. Vandekrik and T. L. Jackson (eds.), *Innovation in Clinical Practice: Source Book*, 17, 281-289. Sarasota, Florida, USA: Professional Resource Press.
11. Book Review Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Инструменты организации самостоятельной деятельности учащихся на уроках истории в условиях онлайн обучения

---

*Исатаева Любовь
Жантаевна*

*учитель-эксперт
истории*

---

*Искакова Насибахан
Абдуманаповна*

*учитель-модератор
истории*

Аннотация

Использование метода алгоритмического обучения в условиях онлайн обучения предоставляет возможным развивать у учащихся навыки самостоятельной деятельности. Главной целью нашего исследования было адаптация классического метода алгоритмического обучения к условиям онлайн. Результаты исследования позволили разработать инструменты, способствующие развитию у учащихся навыков самостоятельной деятельности в режиме онлайн.

Аңдатпа

Онлайн оқыту жағдайында алгоритмдік оқыту әдісін қолдану оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Біздің зерттеудің басты мақсаты алгоритмдік оқытудың классикалық әдісін онлайн шарттарына бейімдеу болды. Зерттеу нәтижелері оқушылардың өзіндік іс-әрекет дағдыларын дамытуға ықпал ететін құралдарды әзірлеуге мүмкіндік берді.

Annotation

Using the method of algorithmic learning in online learning conditions makes it possible for students to develop their independent activity skills. The main goal of our research was to adjust the classical method of algorithmic learning to online conditions. The results of the study allowed us to develop tools that promote the evolvement of students ' skills of independent activity in online mode.

Вводная часть

Онлайн-обучение — это не миф, и не проект будущего. Оно вошло в нашу жизнь наряду с интернетом для удовлетворения потребности в непрерывном образовании. Можно купить необходимый курс и пройти его в удобное для себя время, чтобы получить знания и развить навыки, необходимые для профессионального или личностного роста.

Современные реалии потребовали перехода и школьного образования в онлайн - режим. И первые онлайн-уроки выявили их отличия от урока очного. Во время классического обучения достаточно факторов, способствующих учащимся учиться: одноклассники, с которыми можно решить вопрос коммуникации; психологическая среда, где все настраивает на учебу; учитель, который строя подмости и создавая зону комфорта, развивает, в то же время, у своих учащихся способность самостоятельно работать на уроке, и нести ответственность за свое обучение. При

дистанционном обучении возникают новые условия обучения, с одной стороны, для ученика: меньше контроля со стороны школы, больше отвлекающих факторов. С другой, для учителя: меньше информации о работе ученика, меньше возможностей для формативного оценивания, отсюда больше растерянности от невозможности включения части учащихся в учебный процесс.

Однако, если у ребенка достаточно хорошо развита саморегуляция, то он, следуя, существующим внутри него правилам учебной деятельности, без особых усилий перейдет к самостоятельной деятельности в обучении. Что означает, в свою очередь, переход к высшей форме учебной деятельности. Еще А. Дистервег писал: «Развитие и образование ни одному человеку не могут быть даны или сообщены. Всякий, кто желает к ним приобщиться, должен достигнуть этого собственной деятельностью, собственными силами, собственным напряжением. Извне он может получить только возбуждение ...» [1].

Самостоятельная работа учащихся на уроках истории является важным методом обучения, который предполагает: индивидуальную активность самих учащихся в процессе закрепления полученных знаний (навыков, умений) при подготовке к занятиям. На уроках истории используется несколько видов самостоятельной деятельности: работа с печатными источниками в виде предоставленных ресурсов (учебник, исторический документ), поиск информации, просмотр видео фильмов. При обучении навыкам самостоятельной деятельности, по мнению ряда ученых: Голикова В. Д., Ланды Л.Н., Раева А.И., Талызиной Л. М., Фридмана Л. М. и других, основным инструментом является применение метода алгоритмов. Они считают, что «классическое» понятие алгоритма не может быть применено к явлениям и нуждается в «ослаблении» требований детерминированности и результативности. Алгоритмы, используемые в учебной работе, имеют специфику, Фридман Л. М. предлагает использовать термин «учебный алгоритм» [2].

«Применение метода **алгоритмического** обучения учителем было обусловлено принципами системы регулятивных правил организации в

процессе усвоения новых знаний и способов действий (включая усвоение алгоритмов) путем предписаний и показа алгоритмов выполнения заданий в классно-урочной системе» [3]. Однако, при переносе учащимися этих навыков в ситуацию дистанционного обучения, метод **алгоритмического** обучения дал сбой. Возник ряд трудностей при обучении и преподавании.

Цель данной статьи - представить результаты использования метода **алгоритмического** обучения в развитии навыков самостоятельной деятельности в условиях онлайн обучения.

Использование **алгоритмического** обучения для развития навыков самостоятельной деятельности является объектом нашего исследования, целью которого является оказание поддержки учащимся и педагогам в условиях онлайн обучения. На первом этапе мы провели выявление трудностей, которые возникают у учащихся и учителей в условиях онлайн обучения. На втором этапе исследования разработали инструменты для обучения в новых условиях. На третьем этапе мы исследовали влияние **алгоритмического** обучения для развития навыков самостоятельной деятельности.

Это исследование предлагает решение вопроса: как метод **алгоритмического** обучения способствует развитию навыков самостоятельной деятельности учащихся на уроках истории в условиях онлайн обучения

Данные о методике исследования

Исследование проходило на базе НИШ ФМН г. Тараз, где группа учителей в 2019 – 2020 учебном году изучала возможности развития самостоятельной деятельности учащихся на уроке. Так получилось, что время внесло свои коррективы в процесс исследования. При переходе к образовательному процессу в режиме онлайн, учителя и учащиеся столкнулись с ряд затруднений, выявить которые, позволил опрос, как учителей, так и учащихся. В опросе приняли участие 80 учащихся и 20

учителей НИШ ФМН г. Тараз. Проанализировав выявленные трудности, пришли к выводу, что проблемы у учащихся и учителей одинаковы.

Опрос и получение обратной связи от учащихся сыграл большую роль в адаптации инструментов метода **алгоритмического** обучения в организации самостоятельной деятельности учащихся на уроках истории в условиях дистанционного обучения.

В качестве инструментов исследования мы использовали индивидуальные интервью, опрос, анализ результатов ФО, СОР, с целью сбора релевантных данных.

Экспериментальная часть

В исследовании приняли участие учащиеся школы, с 7 по 10 классы, которые были поделены на две группы:

Первая группа – учащиеся, которые начали использовать адаптированные инструменты метода **алгоритмического** обучения.

Вторая группа – учащиеся, при обучении которых использовались классические инструменты метода **алгоритмического** обучения.

Исходя из этого, главной целью нашего исследования стало определение эффективных инструментов метода **алгоритмического** обучения для развития навыков самостоятельной деятельности в условиях онлайн обучения.

Основными трудностями в условиях онлайн обучения у учащихся и учителей, которые выявились в результате опроса, интервью, наблюдения за активностью учащихся во время урока, степенью их подготовки стали следующие:

- у учащихся: домашняя обстановка, которая не способствовала учебе; перегрузка работы за компьютером, что вызывало сонливость; непонимание последовательности выполнения заданий; большой объем домашнего задания; неинтересно учиться из-за отсутствия полноценного обсуждения,

общения; низкая скорость интернета, зависание компьютера, вследствие чего потеря рабочего темпа;

- у учителей: отсутствие мотивации к обучению без поддержки класса; неучастие в обсуждении на уроке; после урока не закрепляют изученное в тетради; невыполнение домашнего задания; нарушение академической честности при выполнении суммативного оценивания за раздел; не включают микрофон для ответа; «опоздание» на урок.

Анализ полученных данных позволил сделать вывод, что и учителя, и учащиеся вынуждены преодолевать одинаковые проблемы, которые были классифицированы на две категории – технические и методические.

Для решения первых – были составлены рекомендации АТІ-специалистов по использованию пользователем системного оборудования.

В поиске решения второй группы затруднений был адаптирован и предложен учащимся следующий инструмент: рабочий лист, как учебный материал для учащегося, разработанный в педагогической мастерской Марины Курвитс.

Рабочий лист (по определению Финансового словаря) – «формализованная анкета, предназначенная для обработки и записи структурированных данных». В нашем случае им стал разработанный учителем лист со структурированными заданиями, которые учащемуся необходимо выполнить самостоятельно, во время или после изучения темы. Например, содержание рабочего листа для 10 класса на тему урока «Как и почему изменилось искусство во второй половине XX века?» состоял из следующих разделов и заданий:

- ✓ Инструкция по работе с листом
- ✓ Задание 1. Очень легкое
- ✓ Задание 2. Легкое
- ✓ Задание 3. Сложное
- ✓ Задание 4. Достаточно сложное
- ✓ Проверка понимания выполненных заданий в Google Формы
- ✓ Задание 5. Творческое - составить свое задание

- ✓ Рефлексивный вопрос
- ✓ Ознакомление с целью обучения

Применение данного инструмента помогло ученику определить область изучения информации, ее объем, уровень понимания и достижения целей обучения; самостоятельно получить, осмыслить и освоить новый материал, обработать полученную информацию, обобщить ее. Учителю этот инструмент позволил реализовать дифференцированный подход к изучению учебного материала, заинтересовать учащихся в выполнении домашнего задания, повысив у них мотивацию в обучении.

Данный инструмент также способствовал определению прогресса в обучении учащихся, став диагностической картой достижения целей обучения в режиме онлайн.

Выводы и результаты.

Количественный анализ результатов исследования позволил установить, что из 42 учащихся, первой группы, которым для подготовки к уроку был предложен адаптированный рабочий лист, 33 ученика стали системно и последовательно его применять, что привело к повышению качества знаний с 50% до 90%. В то же время, во второй группе, где использовался классический инструмент метода алгоритмического обучения – алгоритм достижения целей обучения, выявилось также улучшение результатов СОР, однако, с 54% до 72%. Проведение опроса и интервью показало, что учащиеся, благодаря применению рабочего листа, более осознано учились, так как понимали целесообразность каждого шага-задания. Пошаговая деятельность способствовала постепенному погружению в учебный материал, остановка на определенном задании, выявляла потребность в поддержке учителя, что влияло на развитие навыка оценивания.

Качественный анализ интервью учащихся показал, что они видят причиной своих достижений деятельность по алгоритму, с использованием при самостоятельной работе рабочего листа, разработанного учителем.

Литература

1. Штуцер И. Памяти Дистервега // Записки учителя. – 1883. – № 5.
2. Фридман Л.М. Логико-психологический анализ школьных учебных задач. М.: Педагогика, 1977. 207 с.
3. Ланда Л. И. Алгоритмизация в обучении. М., Просвещение, 1966. 523 с.
4. Кановская М.Б., Педагогика. Конспект лекций

“Designing of an individual trajectory to develop academic language in high school students”

Lishanlayeva Kamilla

*Teacher moderator of biology Nazarbayev Intellectual School of
PhM Taraz, Kazakhstan*

Abstract

In the modern world, self-regulation skills allow the student to be an active subject of educational activity and consciously regulate their own learning. The specifics of teaching a specialized subject in English requires special attention, students need help in developing an academic language in biology classes. With this in mind, it was decided to conduct an action research to find out how students can improve their academic language in the field of biology by designing an individual trajectory to develop academic language in students.

Аннотация

В современном мире навыки саморегуляции позволяют учащемуся быть активным субъектом учебной деятельности и сознательно регулировать собственное обучение. Специфика преподавания специализированного предмета на английском языке требует особого внимания, учащимся нужна помощь в развитии академического языка на уроках биологии.

Учитывая это, было решено провести исследование, чтобы выяснить, как учащиеся могут улучшить свой академический язык по биологии, разработав индивидуальную траекторию развития академического языка учащегося.

Аңдатпа

Қазіргі таңда әлемде өзін-өзі реттеу дағдылары оқушыға оқу іс-әрекетінің белсенді тұлғасы болуға және өз бетінше білім алуды саналы түрде реттеуге мүмкіндік береді. Биология сабағында академиялық тілді дамытуда оқушыларға көмек қажет, өйткені тереңдетілген пәнді ағылшын тілінде оқытудың ерекшелігі, ерекше назар аударуды талап етеді. Айтылғандарды ескеріп, оқушылардың академиялық тілін дамытуың жеке траекториясын жасау арқылы, білім алушылардың биологиядан

академиялық тілін қалай жақсартуға болатындығын анықтау мақсатында зерттеу жүргізу туралы шешім қабылданды.

Literature review

As noted by R.M. Petruneva (2000), “it is generally accepted that one of the ways of individualizing higher education can be the design of an individual educational route. The development of an individual educational route for each student provides for his own ways of achieving common and individual goals of education - this is a promising vector for creating new generation educational programs. However, such a route is unthinkable outside the social context”.

As a type of organization of the educational process, individualization is associated with the choice of forms, teaching methods in accordance with the personal qualities of the student, when all factors are adapted to the needs of each student (I.D. Butuzov, A.A. Budarny, I.B. Zakirov, E.S. Rabunsky, 2009).

Individualization can also be interpreted as creating conditions for the development of various aspects of the personality (M.A. Martynovich, G.Yu. Stulpi-us, I.E. Unt and others, 2009).

Individualization in the pedagogical sense is isolation of a student in educational activities, taking into account his personality (L.A. Kirsanov, 2009).

When individually designing the trajectory of students, it is necessary to correlate the stages to be implemented with the age, psychological, and intellectual capabilities of the student. Also, to study biology in English, one must take into account the level of English proficiency for the development of academic language in biology.

An individual approach to training includes the provisions of a personal and differentiated approach. The whole process of activity should be structured differentially, purposefully, depending on the level of knowledge, skills of the student. Teachers and trained people receive support and development of a single, peculiar and individual experience, which were obtained in individual empirical experience. It is worth noting that O.S. Gazman (2014) believes that individualization involves individually oriented assistance in learning in the process of implementing basic requirements, creating conditions for the realization of

natural, intellectual, emotional opportunities, supporting the student in autonomous, spiritual self-development, in developing the ability to self-determination.

Methodology

This study aims to develop the academic language of grade 12 high school students studying biology in English by drawing up an individual educational trajectory.

Research Question

How can an individual educational trajectory help to develop the academic language of biology students?

Research Methods

The study was conducted during the 2018-2019 academic year at Nazarbayev Intellectual Physics and Mathematics School in the city of Taraz. In the process, qualitative and quantitative research methods were used. The study was conducted by the teacher, moderator of biology Lishanlayeva Kamilla, with the participation of two (2) grade 12 classes, a total of 21 students aged 18 to 19 years. The teacher analyzed literary resources and research in the field of self-regulation and building an individual trajectory in student learning.

In order to determine the direction and help students in grade 12 improve the academic language by developing an individual trajectory for the development of the academic language, an interview was conducted among high school students, which showed that it is difficult for students to build an algorithm of actions, and it is difficult for students to independently determine their progress on individual learning objectives and topics.

In order to create an individual trajectory to develop their academic language, assistance was provided to students in the phased implementation of the plan (identification of weaknesses in the study of the subject, development of strategies for language support, development of strategies for supporting content and structures of exam questions, individual counseling and assessment of progress with effective feedback).

Having identified the main stages of the work plan, students clearly knew how they can prepare themselves and what help the teacher can provide.

External summative assessment of A - level consists of three components, in which the knowledge and skills of grades 11 and 12 are tested.

To repeat the knowledge gained in grade 11, students need to independently develop materials for which an algorithm for self-preparation was developed.

Stages for self-preparation of 11th grade units.

1. Repeat a specific biology units on biology using various resources.
2. Perform an A-level format test for this section. (Multilevel tasks prepared by the teacher)
3. Self-assessment of unit test using ready-made mark schemes.
4. Analysis of the results and determination of their achievements and gaps using the "scheme in the form of spider webs", noting the individual progress in academic skills. (Figure 1.)
5. Recommendations for independent work to improve progress in this section.
6. Teacher recommendations.
7. Independent work of the student.

Student:		Teacher: Lishanlayeva Kamilla	
Unit:1.2Nutrition			
Learning objectives:			
11.1.2.1 investigate the effects of various conditions (temperature, pH, substrate concentration and inhibitor) on enzyme activity;			
12.1.2.1 discern a relationship between the structure and function of chloroplast;			
12.1.2.2 explain the process of chlorophyll light absorption;			
12.1.2.3/4 explain the processes occurring during the light/dark phase of photosynthesis;			
12.1.2.5 investigate and explain the limiting factors of photosynthesis;			
12.1.2.7. investigate the methods of fixating carbon in C ₃ and C ₄ plants;			
12.1.2.8 compare the features of the processes of photosynthesis and chemosynthesis;			
Actions:		Target date	Students assessment/ Teachers assessment
1.			
2.			

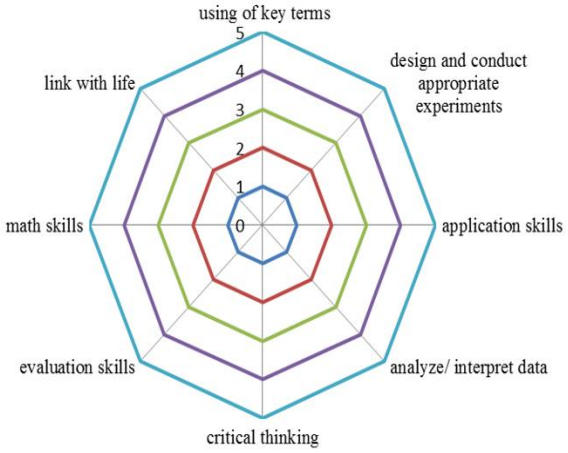
3.			
4.			
5.			
6.			
		Student s notes: Teacher s notes:	

Figure 1. Checking the individual progress of students in academic skills

Stages for preparing topics for grade 12.

1. The study of new topics in biology classes.
2. Fulfillment of gaps in additional classes with the group and individually with students.
3. Conducting a test of knowledge and skills using A-level tasks.

The teacher gave constructive feedback to each student work, advising and adjusting the direction of each student's work. Students had the freedom to choose the sections that they would repeat in turn, using resources for training and self-assessment, using ready-made mark schemes.

Data Collection

Data collection began in September 2018 and ended in June 2019. As mentioned earlier, the study involved two groups of students from two classes of grade 12, a total of 21 students. During the study, in the lessons, various forms and

strategies were used to individualize the learning process as part of the individual educational trajectory of student development.

The teacher first discussed the features of students' independent work. Then the students used step-by-step instructions, freely selected assessment material by sections, individually worked out gaps both at home and with the teacher after classes, and used prepared mark-up schemes to check their progress. After that, the card shown in Figure 1 above is filled. Completed forms were discussed individually with students. The teacher individually worked on feedback with students so that they could improve their learning and / or change their learning trajectory. The cards were copied by the teacher and analyzed then necessary additional comments were provided to students during additional lesson. Students glued the original cards in their notebooks to improve their work. All students completed the forms using their initials, later they were assigned code numbers (Figure 2).

At the end of each month, control sections were conducted, strategies for completing various tasks were discussed, and new topics were studied. Students could adjust their routes based on previous results.

Reflective practice helped to take an objective view of the results and achievements, refined and improved their performance.

Data analysis

In general, the study showed that students improved their academic performance in the subject of biology; in particular, this progress can be seen in self-preparation, verification of the topics and sections studied, trial works, internal summative assessments and external summative assessment according to the international standard A-level. The average percentage development of an individual route was observed for all indicators.

A detailed analysis showed that students were more easily and purposefully prepared for the exam both during self-study (at home, outside of classes), and together with the class and individually with the teacher (in lessons and additional classes). Using steps in an individual trajectory, students evaluated each step and

achievement, reflected and determined the next step. Continuous reflection of students and teachers helped to evaluate the real progress of each student.

For example, more than 90% of students were able to effectively organize their time management for self-training; more than 96% of students actively practiced reflection and made clear recommendations for improving their progress. Almost 99% of the surveyed studied students showed that they were able to improve their self-regulation and self-efficacy skills. 100% of students have reduced fear and barrier to the exam; more than 98% of students were able to significantly improve their level of academic language in biology in English.

Student performance on the basis of the results of the external summative exam of the international standard A-level in biology in English amounted to about 86%, among them 11 students received such results as A* and A and 7 students received a grade of B and C.

Reporting Findings

The results of this study showed that high school students can improve their academic language in biology, preparing for an individual educational path. Skills of self-regulation, self-efficacy and self-esteem should be developed in stages using the goals and expected results, students' understanding of the work strategy, the algorithm in each direction, assessment criteria for each, the use of clear assessment schemes for joint and individual verification, timely feedback from each student and adjustment with students of the development path of their own learning.

Students were able to objectively evaluate their results, wisely use these data to improve their learning. More than 98% noted that various strategies for working with multilevel tasks helped them understand and identify priority tasks for the use of key terms, the logical construction of causal conclusions.

More than 95% of students said that they used reflective practice as a tool to improve the path of their own development. Almost all students notice that recommendations to themselves in the process of preparing for sections of grade 11 helped them to improve both intermediate and final results.

References

1. Khubieva F.M. (2009). Education individualization as a psychological and pedagogical problem./ Herald,4 KGU named after N.A. Nekrasova.

2. Krivolapova, N.A., Voitkevich N.N. (2010) Designing an individual educational trajectory for students and pupils in institutions of additional education. - Bulletin of SUSU. - No. 23, P.111.
3. Kliminskaya S. L. (2014) Individual educational trajectory as a key to effective language teaching - Moscow, Moscow State Linguistic University Russia – No 4.p.5
4. O.S. Gazman (2014). Pedagogical support as an objective reality./ Moscow <https://gigabaza.ru/doc/87501.html>
5. Petruneva R.M. (2000). Humanitarianization Engineering non-vocational education: methodological foundations and practice / VolgSTU. Volgograd, p173.
6. Petruneva R.M., (2010) Vasilieva V.D. Expertise in engineering design solutions as an educational technology // Higher Education in Russia. No. 8/9. p. 122–128.
7. Sazonov B.A. (2011) An individually-oriented organization of the educational process as a condition for the modernization of higher education // Higher Education in Russia. No. 4. p. 10–24.

MOTIVATING STUDENTS TO WRITE AND EXCEL THROUGH PROCESS BLOGGING

Sarsenbayeva Nagima Kenzhabekovna

*Teacher of the English language at Nazarbayev Intellectual School
of Physics and Mathematics (NIS PhM) in Taraz, Kazakhstan
Avasi Victor Teacher of Physics at NIS PhM in Taraz, Kazakhstan*

Absadikova Indira Mahsutralikyzy

Teacher of the English language at NIS PhM in Taraz, Kazakhstan

---

Annotation

English

The goals of this research were to motivate students to write, and to improve students writing skills using process blog writing. Technology can make peer-review possible, fast, and effective if well-managed.

Kazakh

Зерттеудің мақсаты блогта жазу үдерісін қолдана отырып оқушыларды эссе жазуға ынталандыру және олардың жазылым дағдыларын жетілдіру, ақпараттық технологияларды қолдана отырып, дер кезінде және тиімді кері байланыс берудің жолдарын көрсету.

Russian

Цели этого исследования в мотивации учащихся в улучшении навыков письма, используя процесс написания блога, продемонстрировать возможности своевременной и эффективной подачи обратной связи с помощью информационных технологий.

Introduction

This work demonstrates the efficacy of using process blog writing using different types of essays based on the International English Language Testing System (IELTS), with feedback by peers, to get a learner motivated to write and to write qualitatively better versions of an essay on a specific topic.

Research problem and questions

One group of English language students lacked the habit of writing long texts and the motivation to write essays. One learner with the pseudonym, Linq, had extremely little motivation and wrote low-quality essays. The problems that were identified led to two main research questions. First, what strategies can motivate a student from the group of interest to write in English? This question throws light on the demotivating weaknesses of students in terms of grammar, vocabulary, and structure for essays, and the quality of feedback concerning what they write. Second, in what ways can the quality of the student's writing be improved as he or she blogs? This highlights the processes that make writing in English enjoyable and effective.

Literature review

Human beings have to be taught to write because they are not born with the ability to do so [3, c. 3]. This involves motivating them to write until it becomes a habit. Blogging can be used to teach writing [1, c. 79–95] as an effective task-based context [9, c. 337]. It encourages freedom of expression in a social setting [2, c. 44–51]. Peer-review can improve students' writing quality substantially [7, c. 1, 11] and the less proficient students benefit most from peer-review [10, c. 231–33]. Anonymity in peer-review gives freedom and confidence and develops the writing abilities of learners [6, c. 9]. The efficacy of blogging needed to be gauged for the least motivated member of the group in the study context. Furthermore, the quality induced by peer-reviewing during blog writing required verification on the study site.

Research Methods, Design and Sample

The study design is qualitative and based on a single cohort of 16-17-year-olds from whom essays, and feedback arises, with a focus on a single case, Linq having the most nascent motivation to write at the beginning of the study [4, c. 232]. A cohort of 30 learners, a female to male ratio 1:1, participated in this research to produce essays, and provide feedback. A single case with the least motivation based on observation in class was purposively selected.

Measures

Validated questions of the IELTS standard were used. This study concerns Task 14 Version 1 on the blog as follows: Some people who have been in prison become

good citizens later and it is often argued that these are the best people to talk to teenagers about the dangers of committing a crime. To what extent do you agree or disagree? Give reasons for your answer and support your arguments with examples and relevant evidence [5].

Procedure

A blog was created at <http://englishtz.blogspot.com/2019/12/ielts-writing-task-2.html>. Rules for blog usage were established. Learners were asked to create anonymous profiles on the blog page. Groups of four students were created to give each other feedback. The students were to write essays of at least 250 words, use topical vocabulary, employ grammar structure taught in class, not plagiarize; give feedback politely, and give descriptive feedback. They had to write and post a new version incorporating peer feedback for up to four versions.

Analysis

The quality of each essay version (#) by the blogger named Linq was analyzed comparing essay sections using the matrix in Table 1.

#	Essay section (Introduction, body, conclusion)
1	Text
2	Text
3	Text
4	Text

Table 1: Text grid for different versions of the same essay, by section
Each essay section (introduction, body, and conclusion) was read out loud to assess whether the message came across clearly. Linq's reflection was used to gauge his pot-writing motivation levels.

Results

This section contains, for brevity, only the verbatim introduction of each essay version written by Linq, excerpts of peer feedback [8], and extracts of Linq's reflection. The text of the essays, the peer feedback, and the learner's reflection are presented as boxed data, in single-space to distinguish from the narrative. The full essays and feedback can be accessed at the blog site.

Essay introduction text

#	Introduction
1	These days, prison is assumed as an effective method of punishment for offenders. After running the punishment most people tend to become good members of society. Relied on that fact, the majority of people are in the opinion that they are a role model for teenagers. I personally agree with the statement and I have some reasons why.
2	Many feel that asking ex-prisoners to have a talk with teens is an efficient educational method. I tend to agree that a person who has been behind bars is a best one who can share with cons of committing crime.
3	Many feel that asking ex-prisoners to have a talk with teens is an efficient educational method. However way it can be conducted is often a subject of debate in our time. I completely agree with the idea that giving such people permission to speak to adolescents about their experience is the best way to prevent them from law-breaking.
4	Many feel that asking ex-prisoners to have a talk with teens is an efficient educational method. However, whatever way it can be conducted is often a subject of debate in our time. I completely agree with the idea that giving such people permission to speak to adolescents about their experience is the best way to prevent them from law-breaking.

Table 2 shows the introductions for versions 1-4 written by Linq

Excerpts of Peer Feedback

The learner, Linq, received constructive feedback from assigned buddies _lollipop_, Broken Sapphire, and brilliant dumdumbullet as follows: _lollipop_'s feedback on version 1

- 1) pay attention to your articles ... For instance, ... "an effective method of punishment", ... must be "THE effective method of punishment"
- 2) "people are in the opinion that" ... should be " to be OF the opinion that ... "
- 3) mention ... "I totally/strongly/partially/absolutely agree"
- 4) ... better ... use "To conclude/ In conclusion"

Broken Sapphire's feedback on version 2;

... your first paragraph refers to the topic of your essay very generally. ... "I tend to agree" is not a clear structure and could mean several things... I recommend using something like "I agree up to a point, but..." ... opinions are better ... reserved for introduction and conclusion as in IELTS ...you could restate it as "First of all, ex-offenders..." or "To begin with, ex-offenders..." . ... you only fully expand on only one idea why you agree/disagree ... "MAY" indicates that you are uncertain ... I propose rethinking of how you want to state your idea. Re-make it and create a statement or a thesis.

brilliant dumdbullet's feedback on version 3;

... * Some statements are ... very long ... Consider revising ... or instead of one statement, make this two statements (example: A second option...). ... It will be good to name the show that is shown in the Kazakh television so that example is very specific * ... why do you have to start ... another paragraph with this one... However, also with...

Student Linq's reflection

Blogger is a free blogging platform where users in our case are students who might share their knowledge with each other. Because it's owned by Google, users can link it to various other Google products, like photo-sharing sites and Google Drive. We use the blog as a workplace for IELTS writing. Blog is controlled by a teacher, who determines topics and creates threads for essays. Moreover, students may comment on each other's essays which provides interaction and circulation of knowledge between students.

Using this platform has greatly facilitated our studying process. Firstly, in blog students can type and publish their writing in two clicks which is faster than writing on paper. Secondly, blog facilitates the task of the teacher: students send their work to one online platform which provides systemisation of process. It is better than receiving student's work via WhatsApp or email. One of the useful features of blog is anonymity of members: only the owner of the thread(teacher)

may see real names of students. It allows students to be confident and free in their writing. Next is the ability to comment on each other's work. Let's look at it in details: Commenting is handy for both the commenter and the person who gets a comment. Person who writes feedback, commenting on someone's work can get new knowledge for himself. The person who receives feedback will get an opportunity to rewrite and make their work better. Commenting on others' writing helps me to improve my own writing skills and broaden my vocabulary. Working in a blog provides me with activity during quarantine. There is nothing in the blog that I do not like. One suggestion is to add thread for free topic essays where students can post their essays written by themselves. For instance, I have written several essays on different topics which I would like them to be checked too.

Discussion

This section reviews the results to make meaning out of them in terms of addressing the following research question: First, what strategies can motivate a student from the group of interest to write in English? Second, in what ways can the quality of the student's writing be improved as he or she blogs?

Blogging and Motivation

Over the space of about December 2019 to May 2020, Linq produced four versions of the same essay Task 14. This is alright since the writing of other essays and comments on them was ongoing. It shows that the student grew confident gradually and enjoys writing now. The help received from others supported the learner to like writing on the blog.

In the self-reflection, the student reported that "One of the useful features of blog is anonymity of members: only the owner of the thread (teacher) may see real names of students. It allows students to be confident and free in their writing". This shows that writing and commenting under a pseudonym motivated the learner to write by removing stigma and the threat of retribution since they are anonymous.

Furthermore, the student likes the ability to write and post quickly while receiving feedback timely. Linq wrote "Firstly, in blog students can type and publish their writing in two clicks which is faster than writing on paper. ... It is better than

receiving student’s work via WhatsApp or email”. The motivation of the student appears to arise from the timesaving advantages of the blog along with its systematic nature in the management of writing.

The ability to go back to the blog and review what is posted there for learning purposes is motivating as well. Linq wrote: “There is nothing in the blog that I do not like”. It can be surmised that Linq came to love writing because of the ability to blog and comment on others’ essays anonymously and from the descriptive feedback provided by peers through comments made under Linq’s successive essay versions.

Peer feedback, process writing, and quality

The constructive feedback that the learner, Linq, received improved the quality of essay versions progressively. Table 2 shows a marked gradual improvement in the quality of the introduction of the text to a saturation point that reveals Linq’s zone of proximal development in essay writing. For example, by version 4, Linq did not change the introduction of version 3 that much since from the peers and the student, there was no need for drastic changes.

While some errors exist in the study text, for example, “in our time” instead of “in our times” and “to prevent them from law-breaking” instead of breaking the law” they do not detract from the message of the final version of Task 14 written by Linq. That means that the reader still understands well what Linq is communicating. In general, errors in content, vocabulary, organization, grammar, and format had already been pointed out in all the sections of earlier versions of the essays, and Linq had incorporated them in the subsequent essay versions. One key lesson from the process blogging is that while much time is needed to review each learner’s writings in a face-to-face setting, which can demotivate learners, technology can make writing peer-reviews possible, fast, and effective if well managed. It can improve the quality of writing outputs and outcomes.

Conclusion and recommendations

Overall, this study investigated how to motivate a learner who did not like to write initially. Process blogging was used to get a cohort of students to start writing, provide constructive feedback on each other’s work and write progressively improved versions of their work, with a focus on a single, initially demotivated

learner known as Linq. During the process of blog writing, it was observed that Linq learned to like writing, and the quality of the learner's writing improved across the criteria of content, vocabulary, organization, grammar, and format due to constructive and descriptive peer feedback on the blog. These lessons can be replicated for language instruction in English although it requires testing concerning other languages.

References

1. Akdağ E., Özkan Y. Enhancing writing skills of EFL learners through blogging // *The Reading Matrix: An International Online Journal*. 2017. № 2 (17). С. 79–95.
2. Alsamadani H.A. The Effectiveness of Using Online Blogging for Students' Individual and Group Writing. // *International Education Studies*. 2018. № 1 (11). С. 44–51.
3. Avasi V., Sarsenbayeva N. Improving writing outcomes at grade 11: A collaborative action research // *Recommended for printing by methodological board*. 2015. С. 13.
4. Challob A.I., Bakar N.A., Latif H. Collaborative Blended Learning Writing Environment: Effects on EFL Students' Writing Apprehension and Writing Performance // *English Language Teaching*. 2016. № 6 (9). С. 229–241.
5. IELTS mentor IELTS Writing Task 2 Sample 1004 [Электронный ресурс]. URL: <https://www.ielts-mentor.com/writing-sample/writing-task-2/2189-ielts-writing-task-2-sample-1004-some-people-who-have-been-in-prison-become-good-citizens-later> (дата обращения: 08.05.2020).
6. Kayacan A., Razi S. Digital self-review and anonymous peer feedback in Turkish high school EFL writing. // *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2017. № 2 (13). С. 561–577.
7. Kurihara N. Peer-review in an EFL classroom: Impact on the improvement of student writing abilities // *The Asian Journal of Applied Linguistics*. 2017. № 1 (4). С. 58–72.
8. Sarsenbayeva N. Let us learn English together: Task 14 Version 1 // *Let us learn English together*. 2019.

9. Sun Y.-C. Extensive writing in foreign-language classrooms: A blogging approach // Innovations in Education and Teaching International. 2010. № 3 (47). С. 327–339.
10. Yang Y.-F., Meng W.-T. The effects of online feedback training on students' text revision // Language Learning & Technology. 2013. № 2 (17). С. 220–238.

Как развить исследовательские навыки учащихся с учетом индивидуальной траектории их развития?

---

*Иргалиев Сабыр Саинович
Опря Оксана Викторовна
Бакытжанова Сауле Амировна
Панина Оксана Анатольевна
Казбекова Актоты Сериковна
Кдыршаев Орал Абатович
Каженов Риза Амангельдиевич*

Назарбаев интеллектуальная школа физико-математического направления города Уральск

Аңдатпа

Зерттеу мектептегінің, ғылыми-зерттеу және олимпиадалық жұмыстардың сәтті жүзеге асуы мен дамуына ықпал ететін негізгі факторларды анықтауға және талдауға бағытталған. Мақалада келесі зерттеу міндеттері қойылған: жобалық-зерттеу және олимпиадалық қызметтің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктерін көрсету; жобалық жұмыста мұғалім және оқушының ролін зерттеу, зерттеу мәдениеті мен зерттеу дағдыларын дамытудың тиімді әдіснамасын құру; зерттеу дағдыларын дамыту үшін жаттығулар жиынтығын жасау. Ғылыми жаңашылдық мәселені пәнаралық қарастырудан тұрады, зерттеу барысында эмпирикалық әдістердің мәліметтері пайдаланылды: соңғы екі оқу жылындағы студенттің даму траекториясын жүзеге асыру барысында анкеталар, сұхбаттар. Шетелдік халықаралық мектептер мен осы бағытта жұмыс істейтін авторлардың соңғы жылдардағы әдістемесі, теориясы мен практикасы кеңінен қолданылды. Зерттеуді жүргізу әдіснамасы жасақталып және мәліметтерді жинақтау бойынша құралдар

анықталғаны, оның зерттеу барысында тиімді қолданылғаны атап өтіледі. Мақалада шығармашылық топтың жеке даму траекториясы бойынша оқыған оқушыларға арналған тест-сауалнамасының нәтижелері және оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға арналған жаттығулар жиынтығы ұсынылған. Тест нәтижесіне сәйкес, шығармашылық топ орта және жоғары сынып оқушыларының зерттеу дағдыларын дамыту үшін осы жаттығуларды қолдануға кеңес береді.

Аннотация

Исследование нацелено на выявление и анализ основных факторов, способствующих развитию и успешной реализации проектно-исследовательской и олимпиадной работы в школе. Изучение ее роли имеет большое значение для понимания особенностей, правильного формирования и развития индивидуальной траектории развития учащихся. В статье поставлены следующие исследовательские задачи: показать основные этапы и особенности проектно-исследовательской и олимпиадной деятельности; изучить роль учителя и ученика в проектной работе для создания эффективной методики развития исследовательской культуры и исследовательских навыков; разработать комплекс упражнений по развитию исследовательских навыков. Научная новизна заключается в междисциплинарном рассмотрении вопроса. В процессе исследования применялись данные эмпирических методов: анкеты, интервью в процессе реализации траектории развития учащегося за последние два учебных года. Широко применялась методология, теория и практика последних лет зарубежных международных школ, и авторов, работающих в данном направлении. В статье представлены результаты теста-вопросника, разработанного Творческой группой для учащихся, занимавшихся по индивидуальной траектории, представлен комплекс упражнений для улучшения исследовательских навыков учащихся. Согласно результатам проведенных тестов, творческая группа рекомендует применять данные упражнения для развития исследовательских навыков у учащихся средних и старших классов.

Annotation

The study is aimed at identifying and analyzing the main factors contributing to the successful implementation and development of design, research and olympiad work at school. The study of its role is of great importance for understanding the features, the correct formation and development of the individual trajectory of students. The following research tasks are set in the article: show the main stages and features of design and research and olympiad activity; to study the role of teacher and student in project work, to create an effective methodology for the development of research culture and research skills; develop a set of exercises to develop research skills. Scientific novelty consists in an interdisciplinary consideration of the issue, in the process of research data of empirical methods were used: questionnaires, interviews in the process of implementing the trajectory of the student's development over the past two academic years.

The methodology, theory and practice of recent years of foreign international schools and authors working in this direction have been widely used. The work stages of the NIS creative group are described, the list of the documents developed throughout two years of research is listed. It is noted that a research methodology was developed, data collection tools were identified and were effectively applied. The article presents the results of a checklist developed by creative group for students studying on individual development trajectory and a series of exercises for student's research skills improvement. Based on the tests results, the creative group recommends to use these exercises for development of research skills among upper and senior school students.

Актуальность данного исследования обуславливается необходимостью теоретического и практического изучения проблемы, диктуемой новыми требованиями к результатам образования (навыки и компетенции XXI века), которые отражены в NIS Program. Признанным подходом в ней обозначен деятельностно-практический подход, активность обучающегося признается основой достижения целей обучения: знания не передаются в готовом виде, а строятся самим учащимся в процессе исследовательской деятельности. Все большее признание получает антропологическая парадигма для поиска средств, условий для становления индивидуальности человека. Ведущие

исследователи в области образования подчеркивают необходимость индивидуализации обучения. Согласно «Стратегии развития АОО НИШ 2030», основными ценностями АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» являются «привитие любви к учебе через любознательность, творчество и критичность к изучаемому материалу. Это включает в себя развитие умений и навыков, которые будут способствовать самостоятельному обучению учащихся». [1]

Понятие «индивидуальный стиль деятельности» использовалось научной школой В.С. Мерлина - Е.А. Климова (1967). [2] Термин «индивидуальная траектория развития» был введен И.С. Якиманской (1994), и он, по ее мнению, строится на 2-х принципах: адаптивность и креативность, мотивирующие учащихся "искать и находить выход из наличной ситуации, преодолевать ее, строить для себя новую с опорой на имеющиеся в индивидуальном опыте знания, способы, действия". [3]

Фундаментальные положения об одаренных и талантливых детях отражены в исследовании Bloom&Sosniak (1985). В исследовании академическая одаренность определена как особая склонность к занятиям в определенной области научного знания. [4] Известный педагог-новатор Ш. Амонашвили (1995) утверждает возможность всестороннего проявления индивидуальных способностей ребенка благодаря методикам с вариативным содержанием. [5]

Б.С. Гершунский (1998) утверждал, что прошли времена «жесткой централизованной регламентации и обязательной унификации учебных программ», в центре педагогики должен быть «человек, сознательно (или на основе профессионально состоятельных консультаций) выбирающий индивидуально образовательную траекторию в соответствии со своими интересами и способностями, определяющими его образовательные потребности». [6]

Н. Н. Суртаева (1998) интерпретирует индивидуальные образовательные траектории как определенную последовательность элементов учебной деятельности каждого учащегося по реализации собственных образовательных целей, соответствующую его способностям,

возможностям, мотивации, интересам, осуществляемую при координирующей, организующей деятельности педагога во взаимосвязи с родителями. [7]

Было выявлено большое количество научных деятелей, которые непосредственно на практике занимаются данной тематикой. Среди них учитель начальных классов школы г. Геелонг Кетлин Моррис, провинция Виктория, Австралия [8]. Университет Конкордия, Портленд, предлагает методы по развитию исследовательских навыков в книге «How to Help Middle School Students Develop Research Skills By The Room 241 Team April 25, 2013».[9]Lee Watanabe-Crockett President, Global Digital Citizen Foundation предлагает «10 strategic steps for teaching online research skills to your learners» 30 августа 2017. [10] Hannah Trierweiler Hudson в работе «The research skills your students need, and how to teach them Grades 6–8, 9–12» предлагает 6 эффективных способов развития исследовательских навыков учащихся для классов среднего звена и старшеклассников. Австралийский источник Enhanced learning Educational services «The study skills specialist» позволяет сэкономить время, упростить исследование, быстро найти нужную информацию для работы учеников в проектно-исследовательской работе.[11] В ресурсе, созданном American Federation of Teachers «Middle School Social Studies Lesson Plan Templates on Research Skills» разработаны уроки по развитию исследовательских навыков.[12]

В результате наблюдений школьной практики и на основе изучения литературы в НИШ ФМН г.Уральск была сформирована Творческая группа учителей «Индивидуальная траектория развития учащихся». Данная Творческая группа провела школьное исследование по организации и систематизации школьной проектно-исследовательской и олимпиадной работы. В течение учебного года Творческая группа работала согласно утвержденному плану, был разработан комплекс документов: 1) Внутришкольный план работы творческой группы по реализации данного эксперимента, 2) Психолого-педагогическая карта развития учащихся, 3) Инструктивно-методические рекомендации учителям, 4) Инструкции для учащихся 7 классов по написанию проектной работы, 5) Программа

исследовательской культуры учащихся, 6) Индивидуальный план работы учителя-предметника с учеником, 7) Анкеты для родителей и учащихся.

Также была разработана методология проведения исследования и определены инструменты по сбору данных, которые были эффективно применены. Группа работала согласно установленному алгоритму, включающему теоретическую и практическую части. Доказательством эффективности работы Творческой группы служит портфолио группы: статистический отчет о степени вовлеченности учащихся в проектную и олимпиадную деятельность, интервью, фотографии и отзывы учителей. Согласно отчету, 88 учащихся занимались подготовкой к олимпиадам по выбранным предметам; 59 учащихся занимались проектной работой, из которых 48 учеников приняли участие в конкурсах научных проектов. У учителей и учеников сформировалось правильное представление о проведении олимпиадной и проектно-исследовательской работы, что оказало мотивационное воздействие на высокую результативность в обучении.

В 2019-2020 учебном году Творческая группа поставила следующие цели: обеспечение последовательности в развитии научно-исследовательской деятельности у учащихся 8 классов; поиск и внедрение новых методов раннего диагностирования учащихся с помощью психологических тестов, тестов склонностей учащихся для повышения эффективности; мониторинг и анализ результатов проектно-исследовательских работ учащихся с целью определения правильности и эффективности работы исследовательской группы с последующей коррекцией в случае необходимости, посредством проведения тестирования, разработанного Творческой группой; проведение семинара-тренинга для учащихся 8 классов по развитию исследовательских навыков.

Цель данной статьи – представить результаты теста-вопросника, разработанного Творческой группой для учащихся, занимавшихся по индивидуальной траектории развития в прошлом учебном году, и представить комплекс упражнений, разработанных группой для развития исследовательских навыков учащихся.

Цель тестирования - определить уровень исследовательских навыков учащихся 8 классов для последующей корректировки работы Творческой группы. Группы для тестирования формировались в свободной форме, в тестировании приняли участие 15 учеников из различных классов, занимающихся проектно-исследовательской работой, и 15 учеников, задействованных в олимпиадах. Учащиеся не указывали свои данные, тестирование было анонимным. Вопросы были составлены с учетом проверки следующих навыков: умение решать проблемы, выдвигать гипотезы, умение задавать вопросы, умение работать с источниками информации, умение классифицировать и обобщать информацию, умение делать умозаключения. Вопрос, связанный с решением проблем школьной жизни, показал следующие результаты: 20 респондентов - **67 %** соответствуют критериям, 6 респондентов - **20 %** частично соответствуют критериям, 4 респондента - **13 %** показали слабые навыки, предложив неэффективные пути решения проблем. По второму вопросу – выдвижение гипотез – ответы 19 - **63,3%** респондентов полностью соответствуют заявленным критериям (9 учащихся заняты олимпиадной работой, 10 учащихся - проектной работой). Особое внимание было обращено на навык составления вопросов. Респондентам было предложено составить толстые и тонкие вопросы будущему президенту школы. В процессе исследовательской деятельности постановка вопроса играет одну из ключевых ролей. Вопрос направляет мышление ребенка на поиск ответа, таким образом, пробуждая потребность в познании, приобщая его к умственному труду. Анализ составленных учащимися вопросов показал, что навыком умения ставить правильные вопросы обладают не все учащиеся. Учащиеся ставят вопросы, однако не все они соответствуют заявленным критериям. Из 30 респондентов 4 учащихся (2 задействованные в олимпиаде и 2 задействованные проектной работе) - **13,3%** показали высокие навыки постановки вопросов, вопросы 12 респондентов - **40%** соответствовали требованиям на 2/3, 14 респондентов - **46,6 %** наполовину соответствовали критериям. Важным этапом теста был вопрос об источниках информации. Творческой группе необходимо было понять, владеют ли ученики правилами работы с источниками информации. Из 30 респондентов

24 - **80%** показали результаты, соответствующие критериям. И них учащиеся, задействованные в проектной работе, показали более высокие результаты – это 15 учащихся **62,5%**, задействованных в олимпиадной работе - 9 учащихся - **37,5 %**. Практический вопрос о ранжировании школьных дел показал, что все учащиеся - **100 %** - правильно распределяют школьные дела по степени значимости и важности. Это учащиеся, у которых развиты и сформированы общие способности (внимание, память, мышление), и специальные (математические, организаторские и т. д.). Дети этого уровня хорошо учатся, саморазвиваются, самосовершенствуются, проявляют большой интерес к изучаемому материалу. Учащимся был задан вопрос на воображение: представьте, что исчезли все взрослые и остались только дети; опишите дальнейшее развитие цивилизации. Из 30 респондентов 4 респондента - **13%** показали высокую степень навыка умозаключения. 20 респондентов - **66%** показали навык умозаключения, обобщения и анализа на среднем уровне. Некоторые учащиеся дали ответы с краткими выводами. 6 респондентов - **20%** показали низкий уровень навыка обобщения и анализа. Учащимся было предложено разработать тему и план будущего проекта. Анализ ответов учащихся показывал следующее: 10 респондентов - **33%** показали выбор актуальной темы, навык структурирования работы. 16 респондентов - **53,3%** учащихся выбирает актуальную тему, однако или не правильно понимают вопрос, не показывают навык планирования исследования, вместо предложения решения проблемы определяют лишь саму проблему. Отсутствуют умения планировать, ставить новые цели, умение структурировать материал. В разделе «эксперимент» предлагают довольно-таки сложные и не вполне осуществимые действия или предлагают методы сравнительного анализа, которые позволяют достичь исследовательской цели не в полной мере. Из респондентов, которые соответствуют заявленным требованиям, - **70%** - учащиеся, занятые проектно-исследовательской работой.

Учитывая результаты тестирования, опыт внутришкольной работы Творческой группы с учащимися и учителями и анализ опыта работы зарубежных методик по формированию и развитию исследовательских

навыков Творческой группой был разработан комплекс упражнений. Исследовательская группа разработала 6 комплексов упражнений по развитию исследовательских навыков. Данные комплексы могут быть полезны для учеников средней и старшей школы.

1 комплекс – Уточнение. Он включает 6 заданий: 1) Выберите тему и напишите к данной теме столько вопросов, сколько можете придумать; 2) Посмотрите значение 4-5 слов, значение которых вы не совсем понимаете, в научной статье или другом источнике; 3) Придумайте список из 5 разных вопросов, которые вы можете ввести в поисковую систему Yandex, Google. Выделите ключевые слова; 4) Составьте ментальную карту по вашей теме; 5) Сделайте мозговой штурм названий вашей будущей статьи; 6) Запишите 10 слов, чтобы описать личность, событие, место или тему. Придумайте синонимы на каждое слово.

2 комплекс – Поиск. Он включает 11 заданий: 1) Подумайте над вопросом: какие ключевые слова вы можете ввести в поисковую систему, чтобы получить эффективный результат; 2) Узнайте, как с помощью голосового поисковика осуществлять поиск в различных поисковых системах; 3) Перечислите плюсы и минусы поиска с помощью голоса или текста; 4) Пусть все ученики работают в парах, чтобы опробовать альтернативные поисковые системы. Сообщите о плюсах и минусах; 5) Покажите ученикам, что существуют специальные поисковые системы для научного исследования; 6) Попробуйте выполнить два поиска, где одна фраза находится в кавычках, а другая - нет. Обсудите разницу; 7) Используйте ресурс AGoogleADay.com. Особенно данный ресурс будет полезен для старших классов, чтобы улучшить навыки поиска. Этот ресурс будет полезен для предметов, которые ведутся на английском языке: Глобальная перспектива и проектная работа, химия, физика, математика, и биология. 8) Посмотрите с учащимися видео Code.org, чтобы получить информацию, как работают поисковые системы <http://tiny.cc/searchvid>; 9) Проверьте две три поисковые системы с одним и тем же запросом (например: Yahoo!, Google и Bing). Дают ли одинаковые результаты? 10) Сравните два запроса - один использует более актуальные ключевые слова, чем другой. Обсудите разницу;

11) Пусть все учащиеся попробуют «мгновенный поиск» в Google и поделятся с классом на этом сайте <http://tiny.cc/instant-search>.

3 комплекс – Исследование. В нем 8 упражнений: 1) Обсудить данное видео в классе «Как Yandex или Google знает обо мне все?» <http://tiny.cc/googlevid>; 2) Обсудите (или исследуйте) способы открытия результатов поиска Yandex или Google в новой вкладке, чтобы сохранить исходные результаты поиска; 3) Посмотрите способы фильтрации результатов поиска по вкладкам в верхней части страницы (например, новости, изображения, карты); 4) Попробуйте отфильтровать результаты поиска по времени (время: прошедший месяц или прошедший год и т. д.), 5) Список / исследование популярных доменов. Обсудите, что из данных источников является достоверным (например, .gov или .edu), 6) Попробуйте несколько поисковиков в Yandex или Google и поищите рекламу в результатах поиска. Где они находятся?; 7) Введите вопрос в Yandex или Google и изучите разделы "Люди также спрашивают" и "Поиски, связанные с ..."; 8) Проанализируйте web-страницу, какую информацию вы можете найти дополнительно (включая название web-сайта, URL, дополнительные ссылки).

4 комплекс – Оценивание источника. Данный комплекс включает 6 упражнений: 1) Прочитайте две статьи на одну и ту же тему. Составьте диаграмму «Венна», где нужно провести сравнение сходства и различия; 2) Обсудите изображение, к примеру, без названия о том, «Что происходит на этой фотографии?»; 3) Найдите фейковые сайты, подумайте, почему они недостоверны; 4) Практикуйтесь в чтении книг - дайте ученикам одну минуту, чтобы прочитать небольшую статью. Обсудите, что они выделили: подзаголовки? Выделенные слова? Цитаты? Затем дайте ученикам десять минут, чтобы прочитать ту же статью и обсудить «глубокое чтение»; 5) Используйте серию журналов «National Geographic» или «GEO», «Что включает в себя разделы журналов?», чтобы обсудить в классе; 6) Посмотреть новостные сайты различных информационных агентств Interfax, associatedpress, Bloomberg, BBC, CNN, ИТАР-ТАСС, РИА- новости, [UnitedPressInternational](#) (UPI), [DeutschePresse-Agentur \(DPA\)](#), [Франс-Пресс](#), [EFE](#), [Синьхуа](#) вместе с классом или в парах.

5 комплекс – Цитирование. Он включает 8 упражнений:

1) Посмотрите видео «Цитирование для начинающих». Обсудите ключевые моменты. <http://tiny.cc/citationvid> ; 2) Найдите интересное видео на YouTube и напишите краткое изложение своими словами; 3) Прочитайте известную сказку. Попросите учеников написать короткое резюме своими словами. Сравните версии; 4) Прочитайте небольшую статью и сделайте резюмирование, которое будет считаться плагиатом, а другое – нет; 5) Посмотрите определение плагиата, используя различные источники. Проведите обсуждение целым классом; 6) Пусть ученики расскажут друг другу о своих выходных. Затем попросите слушателя пересказать услышанное; 7) Попробуйте CitationGenerator.com - удобный бесплатный инструмент без рекламы, который поможет вам быстро создавать цитирование. Перечислите, что хорошо, а что нельзя делать при исследовании, например, копировать с сайта без изменения; 8) Исследуйте разницу между перефразированием и обобщением. Создайте диаграмму «Венна» для сравнения.

6 комплекс - самоорганизованность. В нем 5 упражнений: 1)

Перечислите и обсудите, как вы можете делать заметки во время исследования (например, GoogleDocs, GoogleKeep и т. д); 2) Найдите коллекцию ресурсов по теме и курируйте их в Wakelet (<https://wakelet.com>); 3) Изучите сочетания клавиш, чтобы помочь управлять вкладками (например, открыть новую вкладку, снова открыть закрытую вкладку, перейти к следующей вкладке и т. д); 4) Послушайте короткий подкаст или посмотрите короткое видео на определенную тему и набросайте свои идеи; 5) Узнайте, как использовать разделенный экран, чтобы одно окно было открыто для ваших исследований, а другое - для ваших заметок (например, электронная таблица Google, GoogleDoc, Microsoft).

Таким образом, в процессе исследования факторов, способствующих успешной реализации и развитию проектно-исследовательской и олимпиадной работы в школе, творческая группа разработала следующие рекомендации:

1) учитывать интерес ученика к исследованию и желание узнать что-то новое;

- 2) проводить беседы в формате учитель - ученик - родитель с целью ранней профориентации, определением специализации в исследовательской области с дальнейшим поступлением в ВУЗ;
- 3) учитывать желание ученика к самоутверждению, получению наград, возможности публичного выступления на конференциях и т.д.;
- 4) создавать психолого-педагогические карты развития учащихся, с проведением тестирования по методике Говарда Гарднера и Карла Ханнафорда с целью эффективного определения склонностей учащихся;
- 5) проводить тестирование для коррекции, выявления и устранения пробелов в проектно-исследовательской работе учащихся;
- 6) привлекать учеников 7-8 классов к исследовательской работе с целью раннего формирования исследовательской культуры вне зависимости от предмета;
- 7) знакомить учащихся со структурой написания проектной работы;
- 8) проводить постоянный мониторинг участия учеников в олимпиадах и проектной работе;
- 9) проводить обучающие занятия с целью формирования представления об исследовательской работе учеников в средних классах;
- 10) рассмотреть шесть универсальных комплексов упражнений и приемов по развитию исследовательских навыков, разработанных творческой группой, которые позволяют развивать алгоритм исследовательских навыков вне зависимости научного направления (гуманитарное или естественно-научное), и позволяет подготовить ученика в максимально короткие сроки.

Творческая группа продолжает работу в данном учебном году. Группа определила круг задач: 1) сбор информации; 2) анализ информации; 3) разработка инструментов оценивания и обучения; 4) решение внутришкольных проблем; 5) написание исследовательских работ различного характера; 6) трансляция результатов исследований; 7) публикация результатов.

Литература

1. Образовательная программа АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» - NIS-Program Утверждена решением Правления АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» от 16 августа 2017 года (протокол № 41).
2. Климов Е.А., Мерлин В.С. Формирование индивидуального стиля в процессе обучения // Советская педагогика, 1967. № 4.
3. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. М., 1996.
4. Bloom B., Sosniak L. Talent and Development vs Schooling //Educational Leadership. – 1985. – №2. – P. 86–94.
5. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике. М., 1995. 496с.
6. Гершунский, Б.С. Философия образования. М., 1998.
7. Суртаева Н.Н. Педагогические технологии: технология естественного обучения. Химиявшколе. №7, с.13-16.
8. [http://www.kathleenamorris.com/2019/02/26/research-lessons/50 Mini-Lessons For Teaching Students Research Skills \(Printable PDF\)](http://www.kathleenamorris.com/2019/02/26/research-lessons/50-Mini-Lessons-For-Teaching-Students-Research-Skills-(Printable-PDF)).
9. [https://education.cu-portland.edu > blog > how-to.How to Help Middle School Students Develop Research Skills](https://education.cu-portland.edu/blog/how-to/How-to-Help-Middle-School-Students-Develop-Research-Skills).
10. <https://www.wabisabilearning.com/blog/10-steps-teaching-online-research-skills>Global Digital Citizen Foundation предлагает «10 strategic steps for teaching online research skills to your learners» 30.10.2017
11. Hannah Trierweiler Hudson The research skills your students need, and how to teach them Grades 6–8, 9–12
12. First Published 2014 by Enhanced Learning Educational Services Copyright © Enhanced Learning Educational Services 2014 Enhanced learning Educational services «The study skills specialist»

Применение интервального повторения в целях улучшения показателей качества знаний

---

*Сахиева Асель Куанышкереевна
Кудабаева Гульзада Алиакбаровна
Темербаева Балжан Демешевна
Батырова Гульнара Букенбаевна
Губина Любовь Васильевна
Сралиева Мирамгуль Болатовна
Сагаденова Улжанай Маратовна
Зеленов Борис Александрович
Садыкова Гульнара Николаевна
Золотарь Мария Викторовна*

Назарбаев интеллектуальная школа физико-математического направления города Уральск

Аңдатпа

Мақалада оқу материалын үнемі қайталауды ұйымдастыру қажеттілігі туралы мәселе қарастырылады. Меңгерілген материалды интервалды қайталау әдісі жаратылыстану-математикалық бағытындағы сабақтарда апробациядан өткізілді, мәліметтер жинақталды, бұл өз кезегінде қайталауды оңтайлы ұйымдастыру оқушының нәтижесін жақсартуға және білім сапасын арттыруға толық мүмкіндік береді деп айтуға болады.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос о необходимости организации регулярного повторения учебного материала. Представленный метод интервального повторения изученного материала апробирован на уроках естественно-математического цикла, обобщены данные, позволяющие

утвердительно сказать о том, что оптимальная организация повторения позволяет улучшить результаты учащихся и повысить качество знаний.

Annotation

The article considers the necessity to organise regular repetition in an education process. The presented method of spaced repetition was tested in the science lessons. Generalized data based on research results revealed that the effective organization of repetition can improve students' results and improve the quality of knowledge.

На современном этапе обучения большое внимание уделяется тренировке «интеллектуальной» памяти, т.е. памяти, которая будет способствовать долгосрочному хранению и быстрому извлечению как теоретического, так и практического учебного материала. В данное время, когда идёт массовый поток различной информации и молодое поколение фокусирует своё внимание на зачастую ненужных сведениях, остро встаёт вопрос о преобладании в памяти современного подростка бесполезной в учебном плане интернет-информации. Приходя на занятия, ученики не помнят материал предыдущих уроков. По итогам опроса учащихся 11 класса 30% помнят информацию 1-2 недели, 50% учащихся отмечают, что учебный материал они запоминают в основном на 1-2 месяца, 20% помнят около года.

Так как экзаменационный материал основан на базовых знаниях основной и старшей школы, забывание информации сказывается на результатах внешнего суммативного оценивания. Анализируя средний балл в сравнении с прошлым годом и средними результатами по сети НИШ, можно заметить, что по математике, химии, биологии произошло снижение среднего балла. Результаты, которые показывают ученики нашей школы, также ниже и общесетевых результатов. Сравнительный анализ по итогам СО 2018 и 2019 года показал снижение показателей среднего процента по предметам: математика с 59.44% до 54.56% (4,88%), химия- с 50.85% до 44.69% (6.16%),

биология- с 43.5% до 40 % (3.5%), тогда как по предмету физика отмечается заметное повышение - с 43.83% до 53.87% (10.6%).[1]

По мнению экзаменаторов, среди факторов, негативно повлиявших на результаты учащихся, было:

- незнание некоторых научных фактов (формул, теорем и т.п.);
- недостаточно глубокие знания по отдельным темам и главам при выполнении заданий на оценивание навыков высокого порядка;
- неумение использовать научную терминологию и академический язык;
- невнимательность при чтении условий заданий. [1]

Изучив рекомендации «Аналитического отчета по итогам внешнего суммативного оценивания» за последние два года, возникла необходимость в:

- регулярном систематическом повторении изученного материала;
- использовании заданий, требующих развёрнутого ответа на объяснение и описание явлений, законов, формул и терминов.

Очевидно, что необходимы наиболее эффективные способы повторения изученного учебного материала и инструментов обучения для долгосрочного хранения учебной информации.

Цель исследования – выявить наиболее эффективные методики повторения, в т.ч. изучить интервальное повторение.

Для достижения цели были поставлены следующие задачи:

- провести анкетирование среди учащихся и учителей для выявления причин низких результатов на внешнем суммативном оценивании;
- изучить и внедрить в научные предметы систему Лейтнера;
- оценить эффективность интервального повторения в сравнении с традиционным способом повторения.

Вопросы исследования вытекают из итогов интервью, проведенного среди учителей различных предметов, и беседы с руководителями методических

объединений о возможных причинах низких результатах внешнего суммативного оценивания.

1. Какие методы повторения будут способствовать лучшему запоминанию изученного учебного материала?
2. Какие способы организации повторения смогут привести к стабилизации полученных знаний?

Ожидаемый результат исследования:

- формирование долгосрочных знаний по предмету;
- повышение качества знаний на внешнем суммативном оценивании.

Данное исследование будет актуальным, так как позволяет апробировать некоторые приемы интервального (регулярного) повторения и самые эффективные предложить коллегам, что впоследствии будет способствовать повышению качества знаний выпускников основной ступени и на внешнем суммативном оценивании. Новизна исследования заключается в том, что учителя апробируют его в естественно-математическом направлении. Учителя естественно-математического цикла изучили педагогический опыт, систематизировали знания по применению методики CLIL [2], позволяющей активизировать восприятие информации, использовали некоторые приемы CLIL [3], другие приемы повторения, в т.ч. систему Лейтнера, которая основана на интервальном повторении учебного материала и ведет к сохранению его на протяжении длительного периода.

Интервальные повторения - это простой, но очень действенный способ, который будто взламывает механизмы функционирования мозга. Он заставляет делать попытки выучить информацию снова и снова, тренируя ум как мышцы. Мозг реагирует на эти стимулы и усиливает связи между нервными клетками. [4] Таким образом создаются долгосрочные воспоминания. Ученые называют эту технику «одним из самых выдающихся феноменов в области обучения». [5] В 1967 году американский лингвист Пол Пимслер в своих трудах выдвинул идею важности повторения изученного материала в определенное время по составленному графику ввиду того, что изученный материал забывается после определенного времени. [6]

Данный метод является популярным при изучении языка во многих странах. Позже в 70-е годы XX века немецкий ученый и журналист Себастьян Лейтнер предложил «Систему Лейтнера», которая является одним из уникальных эффективных примеров интервального повторения. Информация необходимая для изучения «представленного в виде карточек, в котором успешно усвоенный материал (карточка) перемещалась в специальный ящичек, предназначенный для повторения через более длительный интервал». [7]

Рисунок 1. Система Лейтнера.

На основе описанных подходов в начале 80-х годов двадцатого века Петр Возняк принялся за разработку первой компьютерной программы для запоминания слов “Supermemo”, первая версия которой появилась в 1982 году. Она показала весьма внушительные результаты: порядка 95–97% информации остается в памяти после 1-го года с момента первичного запоминания.

Учителя химии, физики, биологии и математики апробировали данную систему, используя флеш карты на уроках.

Внедрение интервального повторения на уроках математики, химии, физики и биологии

По отобранным разделам учебной программы химии и биологии 9-11 классов создан банк вопросов и заданий, которые впоследствии были классифицированы и пронумерованы по степени сложности:

1 - на напоминание значений терминов;

- 2 - на воспроизведение формул и уравнений;
- 3 - по перечислению свойств и описания;
- 4 - на выявления взаимоотношений между явлениями;
- 5 - на обобщение и определение причинно-следственных связей.

Работа в экспериментальной группе организовывалась по принципу увеличения промежутков времени между повторениями определенных карт. Например, карты 1 группы повторялись еженедельно, 2 группы - через неделю, 3- через три и так далее в течение 20 недель. Кроме того интервальное повторение сопровождалось коррекционными, разъяснительными работами, а также традиционными способами повторения по всем изученным разделам.

На уроках математики в течение 8 недель регулярно использовались флеш карты, на которых с одной стороны находилось задание (теоретическая часть или практическое задание), с обратной стороны ответ. Учащиеся в парах на уроках 2 раза в неделю проверяли друг друга. Если на первой неделе результат экспериментальной группы был 32,6% , то к 8-й неделе результат улучшился на 15%, в то время как в контрольной группе улучшение результата составило 10%.

На уроках физики использовались карточки двух типов: с определениями физических величин, явлений, законов и с формулами, единицами измерения физических величин. Каждое занятие после проведения небольшого повторения учащиеся работали с карточками по данной теме, самостоятельно отслеживая свой прогресс. Однако не все учащиеся показали одинаковое улучшение. Сильные и средние ученики постоянно улучшали результат, тогда как некоторые ученики со слабой мотивацией не всегда демонстрировали положительную динамику.

Выполненное теоретическое и эмпирическое исследование показало, что применение интервального повторения производит целый ряд положительных изменений. В частности, учащиеся стали лучше и точнее воспроизводить значение терминов и понятий; повысилась мотивация к

улучшению академических результатов учащихся; улучшились навыки систематизации информации, выделение главных теорий; повысились навыки осознанного обучения, понимания своих проблемных зон; решилась проблема в правильном распределении времени и нагрузки учащихся.

В таблице 1 обобщены и приведены статистические данные результатов пре и пост тестов, на основании которых можно отметить динамику роста (3,5% и 3%) на предметах физика, биология и математика.

Таблица 1. Итоговые показатели в разрезе четырех предметов (химия, биология, физика, математика).

Экспериментальная группа	Количество участников	Результаты пре-теста/%	Результаты пост-теста/%
Химия	3	67	78
Математика	10	32,6	47,5
Физика	9	69	82
Биология	5	60	75
Контрольная группа	Количество участников	Результаты пре-теста/%	Результаты пост-теста/%
Химия	3	76	80
Математика	10	34	44
Физика	10	73	79
Биология	2	58	69

В данной работе представлены первичные результаты долгосрочного исследования. Исходя из уже имеющихся показателей, можно сделать вывод, что использование системы Лейтнера для организации повторения материала на уроках показывает положительные результаты. Таким образом, при использовании флеш карт на уроках естественно-математического цикла улучшается запоминание базовых понятий и активное использование пройденного материала.

Представленные методики повторения могут быть использованы в практической работе учителей для:

- а) повышения результативности процесса усвоения учащимися учебного материала;
- б) анализа своей педагогической деятельности.

Кроме того, проведенное исследование практически выявило некоторые аспекты применения интервального повторения:

1. Для учащихся со слабой мотивацией лучше использовать дифференцированные карты (карты для них могут включать поддерживающие элементы).
2. Необходимо получить консультацию психолога относительно особенностей памяти и мышления учащихся.
3. Вести учет количества карт в зависимости от времени, выделенного на повторение (на 10-минутном этапе повторения в подгруппе успешно удавалось задействовать не более 5 карточек).

Флеш карты позволяют облегчить внедрение достижений изучения физиологических аспектов памяти в практику образования при проектировании и создании научно обоснованных высокоэффективных систем обобщения и повторения большого объема информации.

В ходе исследовательской деятельности были отмечены следующие ограничения:

- процесс подбора содержания карт требует достаточно большого количества времени;
- успешность результатов применения карт зависит от степени заинтересованности и осознанности самих учащихся;
- ограниченность подготовки индивидуальных карточек для лучшего прослеживания развития всех мыслительных навыков каждого ученика в отдельности.

Одновременно в процессе работы над исследованием были сформулированы проблемы, требующие дальнейшего исследования:

- расширение критериев и методов диагностики педагогической эффективности системы Лейтнера в условиях реализации NIS -Programme;

- модернизация организации интервального повторения через внедрение флеш карт цифрового формата.

Литература:

1. Аналитический отчет по итогам внешнего суммативного оценивания учащихся 12 классов Назарбаев Интеллектуальных школ в 2019-2019 учебном году // Автономная организация образования «Назарбаев интеллектуальные школы» Центр педагогических измерений. – Астана, 2019.
2. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D., (2010) CLIL Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press.
3. «Скаффолдинг» в контексте предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL) / П. Мехисто. – Астана: Назарбаев Интеллектуальные школы, 2017 г.
4. The Exceptional Teaching and learning Handbook. Katie Bridge // www.samualwhitbread.org.uk.- 2019
5. Шекербаева А.Н., Киняятова Ж.Б., (2019). Метод Интервального Повторения в обучении английского языка. СБОРНИК статей V Международной научно-практической конференции. Издательство: "Наука и Просвещение" (ИП Гуляев Г.Ю.) г. Пенза.
6. Люис Б., 2018. Fluent in three month. <https://www.englishforcing.ru/stati/obzor-metoda-pimslera-v-izuchenii-anglijskogo-chestnyj-vzglyad/>
7. Баранова А.Р., Еремеева Г.Р., Ладнер Р.А., 2016. Интерактивные технологии на занятиях по иностранном языку. Казанский педагогический журнал, №5.

Оқушылардың физика және ағылшын тілі пәндерінен конструктивті академиялық жазылым дағдысын дамыту

*Кайдарова Гульнара Мухаметказыевна
Лукпанова Айнура Гайнуллиновна*

*Назарбаев интеллектуальная школа физико-
математического направления города Уральск*

Аңдатпа

Бұл мақалада оқушылардың конструктивті академиялық жазылым дағдысын дамыту мақсатында қолданылған CLIL технологиясының, графикалық органайзерлердің тиімділігі талданды. Іс-әрекеттегі зерттеу жұмысында 11-сыныпта физика және ағылшын тілі сабақтарында жүргізген зерттеуінің нәтижесі сипатталды. Зерттеуде негізгі таңдалған мәселенің өзектілігі, мақсаты мен нәтижесі жөнінде баяндалады.

Аннотация

В данной статье проводится анализ эффективности технологий CLIL и графических органайзеров, использованных с целью развития навыка конструктивного академического письма учащихся. Также описываются результаты исследования, проведённого учителями физики и английского языка в 11-классе. Излагаются цели и актуальность выбранной темы. В статье отражены работы, проведенные в рамках ActionResearch.

Annotation

This article analyzed the effectiveness of CLIL technology and graphical organizers used to develop students' constructive academic writing skill. This article describes the results of Action Research conducted by the teachers of English and Physics in the 11th grade. Outlines the goals and relevance of the chosen topic. The article also provides all the actions done within the research.

Назарбаев Зияткерлік мектептерінде NIS Program оқу бағдарламасының ерекшеліктерінің бірі – оқушылардың тиімді қарым-қатынас жасау мақсатындағы дағдыларын дамыта отырып, түлектердің халықаралық деңгейдегі жоғарғы оқу орындарына түсуге лингвистикалық құзыреттіліктерін қалыптастыру болса, оны жүзеге асырушы – мұғалім екені сөзсіз. Пән мазмұнын ағылшын тілінде сол тілдің ерекшеліктерін ескере отырып толықтай меңгертуде пән мұғалімі белгілі бір қиыншылықтармен кездесетіні мәлім. Осы мәселені шешу, тәжірибе алмасу, әдістемелік, тілдік қолдау көрсету мақсатында бірігіп жұмыс жасауға қажеттілік туды. Сонымен қатар НЗМ түлектерінің физика пәнінен сыртқы жиынтық бағалау нәтижелері бойынша жасалған аналитикалық есепте құрылымдық сұрақтардан тұратын емтиханның екінші компонентінде оқушылардың білім көрсеткіштерінің төмен болуы (1-қосымша) физика және ағылшын тілі мұғалімдерінің бірігіп іс-әрекеттегі зерттеу жұмыс жүргізуге негіз болды [1]. Аталған бөлім сұрақтары оқушылардың білім деңгейін және олардың ағылшын тілінде ақпаратты жазбаша түрде түсіну, өңдеу, сараптау, қолдану, бағалау дағдыларын, түйінді сөздерді, терминдерді қолдана отырып сұрақ жауабын ағылшын тілінде конструктивті академиялық тілде жаза білу дағдыларын анықтауды көздесе, оқушыларға құрылымдық сұрақтарға жауап жазу дағдыларын игеруде ағылшын тілінен қосымша қолдауға қажеттілік пайда болды.

11-сыныпта бастау алған іс-әрекеттегі зерттеу жұмысы төмендегі бағыттарда жүзеге асты:

- 1) Оқушылардың академиялық сөздік қорын байыту;
- 2) Академиялық жазылымды дамыту.

«Академиялық сөз, академиялық тіл» деген ұғымдарға НЗМ-ның CLIL бойынша нұсқаулығы «Академиялық тіл көптеген пән салаларына ортақ болып табылатын нақты функцияларды орындауға қажетті тіл» деп көрсетсе [2], ағылшын тіліндегі түсіндірме сөздік «Академиялық жазылым - жеке жазудан мүлдем өзгеше, идеялары әдетте ресми тәртіпте немесе құрылымда ұйымдастырылған, пунктуация, грамматика және орфографияның дәстүрлі

шарттары сақталған, ауызекі тілдің сөздері қолданылмайтын жазылым түрі» деп түсіндіреді [3].

Зерттеудің алғашқы негізгі бастамасы ретінде оқушылардың жиынтық бағалауда жазған жұмыстары (2-қосымша), топтық жиынтық бағалау қорытындысы (3-қосымша) және оқушылар арасында жүргізілген сауалнама (4-қосымша) негізге алынды. Зерттеу барысында физика және ағылшын тілі мұғалімдерінің біріге жоспарланған жұмыстарының (5-қосымша) маңыздылығы арта түсті, сабақтың мақсатына сәйкес материалдар өңделіп, тілдік қолдау көрсетіліп, өткен сабақтарға сараптамалар жасалынып, сабақ барысында қолданылған әдіс-тәсілдердің тиімділігін арттыру мақсатында өзгерістер енгізіліп отырды.

Қандай да бір жазба жұмысын жазбас бұрын жазуға дайындық (pre-writing), жазылым (writing), жазылымнан кейінгі (post-writing) (бағалау, редакциялау) кезеңдерінің сақталуы шарт. Физикалық құбылысты сипаттау, дәлелдеу не ағылшын тілінде эссе жазып бастамас бұрын жазуға дайындық кезеңінде – берілген тапсырмаға қатысты идеяны тұжырымдауға қолдау кезеңінде кейс стади технологиясы қолданылды. Кейс әдісі нақты жағдайлар тұрғысынан академиялық теорияларды көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар аталған технология оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыруға, ақпаратты өңдеуге және талдауға, әр түрлі жағдайларды саралауға мүмкіндік берері сөзсіз.

М.Долгоруков Case Study технологиясын оқытудың белсенді әдістеріне жатқызады. Бұл әдістің күшті жақтары бар: топтық жұмыстарды ұйымдастыруда жұмыс істеу мүмкіндігі, уақытты тиімді пайдалану мақсатында қысқаша ақпаратты пайдалану. Оқушылардың тек қана білім алу мүмкіндігі емес, ақпаратты қарапайым жалпылау дағдыларын қалыптастыру [4].

Жазылымалды кезеңінде зерттеу аясында ұйымдастырылған сабақтар барысындағы кейстар оқушының сыни тұрғыдан ойлауын дамытуды көздейтін нақты ситуациялар, шағын зерттеумен айналысу, видеотапсырмалар, зертханалық жұмыстар формасында ұсынылды (6-қосымша). Сонымен қатар аталған кезеңде CLIL технологиясының Н.О.Т.,

Scaffolding әдістері арқылы берілген тапсырмаға қатысты академиялық сөздік қорды қалыптастыруда синонимдерді табу (significant, all over the world, accentuate, advancement, innovative, etc) және берілген тақырыпқа қатысты глоссарий алдын-ала ұсынылу (rope or chord, elasticity force, extension, spring, constant, Proportional limit, Elastic limit, Ultimate strength, stress, strain Young's module, etc) не өткен тақырып болған жағдайда оқушылардың өздері глоссарийді толықтыру негізінде оқушының академиялық сөздік қоры толығып отырды.

Жазылымалды атқарылған жұмысты жазылымда ойдың бірізділігі мен жүйелілігін сақтай отырып жүзеге асыруда графикалық органиайзерлер қолданылды. Кларк өз еңбектерінде графикалық органиайзерлер тақырыптық мазмұнын көрсетеді, оқушылардың назарын жоғары деңгейлі ойлау дағдыларына көңіл бөлуге мүмкіндік береді және оқуды ұйымдастыратын мақсаттар мен ойлау үдерістерін түсіндіру үшін сыныптағы көрнекі құралдар ретінде маңызды роль атқарады деп тұжырымдайды. Графикалық органиайзерлер: 1) оқушыларға ақпаратты саралауға және ұйымдастыруға көмектеседі, сондықтан олар индуктивті ойлауды қалыптастырады; 2) ережелер мен анықтамаларды қолдануға көмектеседі, болжамдар жасайды, шешімдер қабылдайды немесе мәселелерді шешеді деп анықтайды [5].

Бромлей графикалық органиайзер-идея мен ұғым арасындағы қатынасты визуалды және графикалық түрде көрсету деп түсіндіреді және графикалық органиайзерлерді бірнеше түрлерге жіктейді:

- Иерархиялық органиайзерлер нысандар, құбылыстар, ұғымдар т.б. ерекшеліктерін ескере отырып, деңгейлеп жіктейді (физикалық құбылыстардың не эссе барысында қолданылатын аргументтердің маңыздылық деңгейін анықтауда);
- Концептуалды органиайзерлерге ментальді карта жатады, яғни негізгі бір негізгі идеяны әрі қарай бірнеше тұжырымдарға тарататын ашық құрылым. Мысалы, бір құбылыстың не физикалық заңның бірнеше себептері мен байланыстарын сипаттайды.

- Бірізді органиайзер-оқиға немесе құбылыстарды уақытпен хронологиялық бағытта көрсетеді (физикалық процесстің орындалу ретін не ағылшын тілінен эссенің құрылымын сақтауда аса маңызды) [6].

Жазылымның негізгі бөлігінде (main body) негізінен екі пәннің жазылымына, ойды не процессті жүйелі түрде жазуға бағыттайтын ортақ органиайзер (point – басты идея не тұжырымдама, explain – аргументтер не тұжырымдаманы дәлелдеу, example – мысал келтіру) қолданылды.

POINT _____ _____	EXPLAIN _____ _____	EXAMPLE _____

(7-қосымша)

Жазылымнан кейінгі кезеңде жұмыстар алдын-ала оқушылармен біріге отырып құрастырылған бағалау критерийлеріне (жұмыстың мазмұнының тақырыпқа не тапсырмаға толықтай сәйкес келуі, жұмыстағы аргументті сөйлемдердің бір-бірімен бірізді байланысы, мысалдың тапсырмаға сәйкестігі, лексикалық бірліктердің, терминдердің тақырыпқа сай қолданылуы) бағаланды. Кейін оқушылармен жазба жұмыстары талданылып, кателері ескеріле отырып жетілдірілді. Атап көрсетер басты мәселе өткізілген жиынтық бағалаудың көрсеткішінде топтағы 10 оқушының 5-үінде білім сапасының артқаны, 2 оқушыда сол деңгейде қалғаны, ал 3 оқушыда төмендегені байқалды (8-қосымша).

Зерттеу барысында оқушылар физика пәнін ағылшын тілінде бірінші жыл меңгеріп жатқандықтан барлық дағдылардың ішінде жазылым аса қиындық туғызса, мұғалімдер үшін зерттеуге байланысты әдебиеттерге шолу жасау, жазылымды дамытуға бағытталған тиімді оқыту әдіс-тәсілдерін зерделеу, оларды физика пәнімен байланыстыру, сабақтарда орынды пайдалану көп уақыт пен дайындықты қажет етті.

Қорытындылай келе, физика пәнінен құрылымдық тапсырмаларды сапалы орындау үшін жазылым дағдысын ағылшын тілінде машықтандыру жаттығуларының маңыздылығы арта түсті. Оны SWOT-ТАЛДАУ арқылы нақты көруге болады.

Күшті жақтары:

1. Оқушы сұраққа нақты жауап беруге үйренеді;
2. Академиялық тіл мен ауыз-екі тілдің айырмашылығын ажырата алады;
3. Академиялық сөздік қоры артады;
4. Жазуда бірізділік пен жүйелілікті дамытады;
5. Оқушы өзінің қателігін көріп, түзете және талдау жасай алады;

Әлсіз жақтары:

1. Мұғалім сабаққа дайындыққа көп уақытын жұмсайды;
2. Әрбір жұмысқа сапалы кері байланыс беру мұғалімнің көп уақытын алады;
3. Тапсырманы сапалы орындау үшін оқушы да көп уақыт жұмсайды.

Мүмкіндіктері:

1. Тапсырмаға нақты, жүйелі, бірізді жауап беруге мүмкін туғызады;
2. Оқушылардың академиялық тілде жазу дағдысын дамытады;
3. Оқушылар жазылымалды тапсырмаларды орындауда зерттеушілік қабілеттерін дамытады.

Қауіп-қатер:

1. Жазылған жұмыстарға уақытында сапалы кері байланыс берілмесе оқушылардың тапсырманы орындауға қызығушылығы төмендеуі мүмкін;
2. Сапасыз және түсініксіз тапсырмалар оқушылардың жұмыс жасау қабілеттеріне кері әсер етуі мүмкін;

Зерттеуімізді төмендегідей ұсыныстармен қорытындылауды жөн көрдік:

- болашақта бірігіп жоспарлауды жалғастыру;
- сабақ жоспарлауда оқушылардың ұсыныстарын назарда ұстау;
- сабақ жоспары мен құрылымына аса мән бере отырып дамыту;
- әрдайым басқа әріптестермен тәжірибе алмасып отыру;
- 11-сыныптың бірнеше тобында осындай зерттеу жүргізу.

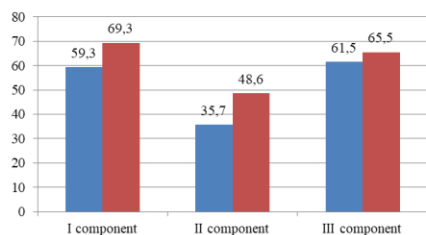
Қолданылған әдебиеттер:

1. Аналитический отчет по итогам внешнего суммативного оценивания учащихся 12 классов Назарбаев Интеллектуальных школ в 2019-2019 учебном году // Автономная организация образования «Назарбаев интеллектуальные школы» Центр педагогических измерений. – Астана, 2019.

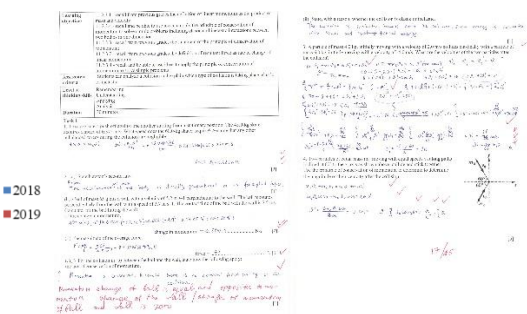
2. НЗМ-ның «Пән мен тілді кіріктіріп оқыту» тәсілін қолдану жөніндегі мұғалімдерге арналған басшылық.
3. <https://grammar.yourdictionary.com/word-definitions/definition-of-academic-writing.html>
4. Долгоруков А.М. CaseStudy как способ понимания // Практическое руководство для тьютера системы открытого образования на основе дистанционных технологий. М: Центр интенсивных технологий образования, 2002.
5. Clarke, J. H. (1991). Using visual organizers to focus on thinking. Journal of Reading, 34(7)
6. Longhi, Sarah (2006). Social Studies Graphic Organizers & Mini-Lessons. ScholasticTeachingResources.

Қосымшалар

Grade 11 students results of analytical report on results of external summative assessment

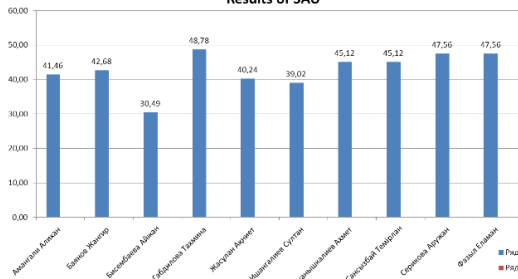

1-қосымша

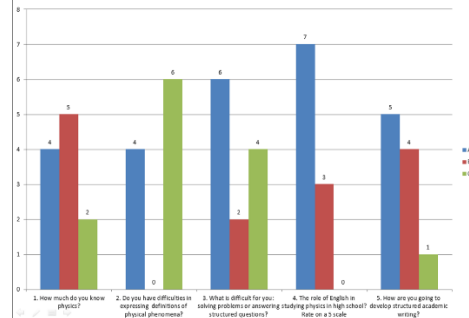
2-қосымша

Results of SAU

3-қосымша

Questionnaire

4-қосымша

Long-term plan unit: 11.2.A Dynamics Date: 01.02.2020	School: NIS Uralsk Teacher: Anna Kishirava G.M.	
Grade: 11 Physics	Number present: 16	
Topic of the lesson	Knowledge: Performing solids	
Learning objectives that this lesson is contributing to	1. 2.2.2. acceleration, stress, strain and the Young modulus.	
Lesson objectives	Under the formation of Material properties to solve problems using methods for stress, strain and the Young modulus.	
Evaluation criteria	Knowledge: Stress, strain in a solid stress, strain, understanding, laboratory device for determining the elongation of the spring application, Solving problems. Skills: Plan and carry out a task. What causes and what are the relationship between them. How to calculate calculate stress? Why is it important to stress, strain and the elongation graph between the volume of spring and applied load?	
Guiding question	What causes and what are the relationship between them. How to calculate calculate stress? Why is it important to stress, strain and the elongation graph between the volume of spring and applied load?	
Missed values	MISSING -calculating a global objectives -Practicing -confidence	
Language objectives	Scientific speech vocabulary & grammar: Young's Modulus, spring, constant, stress, strain, tensile, compression, randomising potential energy	
Cross-curricular links	Mathematics	
Previous learning	Hooke's Law and Elastic Potential Energy / Problems	
Course of the lesson		
Planned timings	Planned activities at the lesson	Resources
Registering 2-3 min	1. Welcome greetings, An organisational session. Teacher's actions: Provide a friendly environment. Ask questions to social necessary knowledge. Students' actions: Answer, answer the questions, prepare for the lesson. Discuss the topic of the lesson and purpose. Feedback: make a short, make a conclusion.	
Visuals 5 min	Lead-in: A conversation on given topic. Teacher's actions: give a hint and then discuss the work with students. Students' actions: work in pairs, solve the crossword, present and share with class, study and make a conclusion.	
Hook 5 min	Pre-writing: 1) Introduction of new terms 2) Give "the rope trampoline" appearance in pairs, calculate and finding solutions.	Worksheet: Hooke's Law, Stress, Potential Energy, Problems
Check 5 min	Writing: Students will do the practical experiment P16, expressing their point	

Did I do it?	(Why) Students' Reflection: "It's time to draw conclusions." Have students to be evaluate their answers and present their by 20 minutes in the lesson.	
Differentiation in how do you plan to give more support? How do you plan to challenge the more able learners?	Assessment: how are you planning to check students' learning?	Health and safety regulations
Give problem questions: What are factors that need to be the elongation of the and the potential energy of a spring? Stress (stress is force per cross-sectional area) and strain (strain is the extension divided by the original length). The accuracy, precision, validity of their work and statements that can be assessed. For assessment can be used a comparison between a theoretical and practical.	Student/teacher assessment Success criteria for competence. Can they use their own and other's ability to discuss the extension in the worksheet. The accuracy, precision, validity of their work and statements that can be assessed. For assessment can be used a comparison between a theoretical and practical.	Rules of Technical Safety at physics class
Reflection	Use the space below to reflect on your lesson. Answer the most relevant questions from the box on the left about your lesson.	

5-ҚОСЫМША

1. Explain how changing the spring constant of the chord would change the experience of using the bungee trampoline

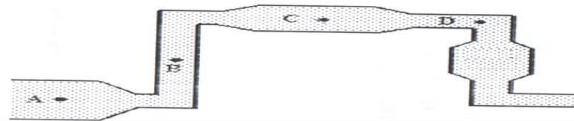
Art is considered an essential part of all cultures throughout the world. However, these fewer and fewer people art and turn their focus to science, technology and business.

What do you think the reason is? What could be done to encourage more people to take interest in the arts?

A horizontal piping system that delivers a constant flow of water is constructed from pipes with different diameters as shown in the figure below.
b) At which of the labeled points is the water in the pipe under the greatest pressure? Explain your answer in detail.

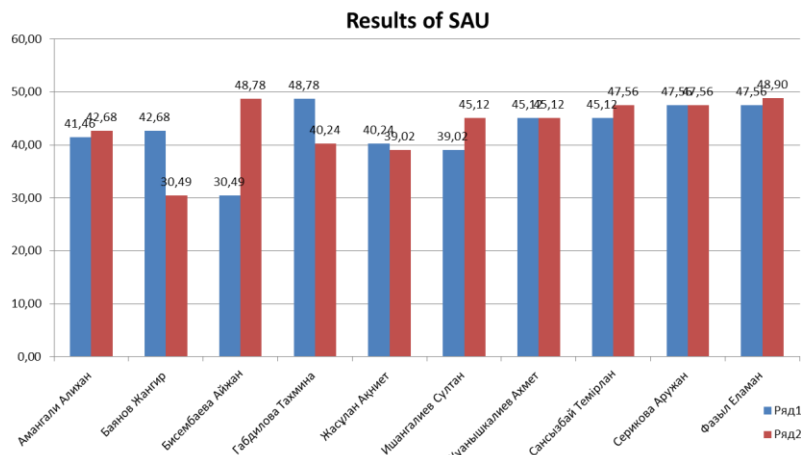
P oint	Water in the pipe is under the greatest pressure at point A.
E xplanation	All points are at the same elevation. Considering the fact that pressure is directly proportional to the area, at point A water is under the greatest pressure.
E xample	For example, at point D the area of pipe is the smallest, therefore there is the smallest pressure.

c) At which of the labeled points does the water in the pipe have the highest gravitational potential energy **and** faster speed at the same time? Explain your answer in detail.

P oint	All points are at the same elevation, hence at all labeled points gravitational potential energy is the same. However, the velocity of water is highest at the point D.
E xplanation	All points are at the same elevation, hence there are the same gravitational potential energy $E_p = mgh$. Moreover, the velocity of the water is inversely proportional to the area of the pipe that means at point D water reaches its highest speed.
E xample	Pitot Tube - Prandtl

7-қосымша

8-қосымша

Персонализированное обучение в школе: первый опыт

---

*Ерниязова Жупат Ораловна,
Сейтахметова Жанат Маратовна*

*Назарбаев Интеллектуальная школа
химико-биологического направления г. Усть-Каменогорск*

Аннотация

Мақала мектепте тұлғаландырылған оқытуды енгізу бойынша эксперимент нәтижесін сипаттайды.

Тірек сөздер: *тұлғаландырылған оқыту, жеке білім беру бағдарламасы, ақпараттық технологиялар.*

Аннотация

Статья описывает результаты исследования по внедрению персонализированного обучения в школе.

Ключевые слова: *персонализированное обучение, индивидуальная образовательная программа, информационные технологии.*

Annotation

The article describes a study on the introduction of personalized learning at school.

Key words: *personalized learning, individual educational programme, information technologies.*

Исследования показывают, что традиционная модель преподавания, рассчитанная на всех учащихся в реалии современного мира, не срабатывает. На данном этапе реализации Государственной программы «Цифровой Казахстан», персонализированное образование является альтернативой традиционному образованию, которое шаблонно применяется ко всем учащимся независимо от стиля обучения, личных качеств и приоритетов. [1] Этот момент нашел яркое отражение во время пандемии коронавируса, когда школы большинства стран, в том числе Казахстана, вынуждены были перейти

на удаленный режим обучения. Появились ряд проблем, связанных с предоставлением качественного образования в дистанционном формате. Одна из них, как раз заключалась в выборе более эффективных образовательных электронных платформ (информационных технологии) с учетом персонализации обучения (далее ПО).

Проведенный обзор теории и практики в данной сфере показывает недостаточную изученность внедрения ПО в систему общеобразовательных школ. Тем не менее, имеется ряд научно обоснованных и активно применяемых зарубежом практик внедрения ПО и практических решений поддержки ПО посредством информационных технологии.

Ключевые позиции по теории:

- Персонализированное образование можно охарактеризовать как образовательную модель, в которой программы, методы обучения и академические стратегии ориентированы на индивидуальные потребности, интересы и социокультурный фон обучающегося.
- В зависимости от используемых технологий и методов преподавания выделяют четыре формы персонализированного обучения: расширение автономности обучающегося, самообразование, дифференцированное обучение и адаптивное обучение. (Рисунок 1)

Рисунок 1 Формы персонализации обучения

- Дэн Бакли (Dan Buckley) выделил два направления персонализации обучения: персонализация программы, когда обучение адаптируется под конкретного слушателя, и персонализация самим обучающимся, когда слушатель самостоятельно выстраивает свое обучение. [2]
- Персонализация не исключает группового взаимодействия. Наоборот, учащиеся объединяются по интересам, в зависимости от выбранных ими траекторий. Групповое взаимодействие может быть частью индивидуального подхода. [3]
- Учащиеся часто не осознают своих потребностей. Наша задача — направить ребенка и связать обучение со сферой его интересов.

Основные практические решения идей персонализированного обучения:

- **Геймификация.** По аналогии с компьютерными играми обучаемый начинает с простых заданий и повышает свой уровень в процессе занятий, не заучивая многочисленные правила. Анализируя успехи и неудачи, он понимает, на что стоит сделать упор.
- В американских школах популярность набирает программа **Teach to One**. В ней ученики средней школы по 90 минут в день могут заниматься математикой. Алгоритмы анализируют успех обучающегося и составляют оптимальное расписание на следующий день. Программа выдает образовательные инструкции как для ученика, так и его школьного преподавателя.
- В России персонализированные курсы предлагает **онлайн-школа «Фоксфорд»**. На платформе представлены шесть индивидуальных образовательных маршрутов: математический, гуманитарный, естественно-научный, технологический, физико-математический и социально-гуманитарный. Каждый маршрут включает занятия по школьной программе, углубленные и олимпиадные курсы.
- Школа будущего **École 42** — некоммерческая школа программирования в Париже. Уникальность школы в том, что в ней нет преподавателей: студенты обучают друг друга (метод одноранговой сети, peer-to-peer pedagogy), а занятия предполагают работу над проектами (project-based learning). На основе методики École 42 Сбербанк запустил аналогичный проект в России — **«Школа 21»**.

Основываясь на теоретических выводах определены цели и задачи исследования.

Цель исследования: Разработка механизма реализации персонализированного обучения в школе по модели «обучение без ускорения по одному или нескольким предметам» для учащихся среднего звена (7-9кл)

При реализации цели использовались следующие **методы исследования:**

- эксперимент по внедрению обучения без ускорения в рамках одного учебного года;
- наблюдение, анкетирование учителей, интервью с учащимися и родителями;
- дополнительные инструменты сбора информации: работы учащихся, СОР/СОЧ, личные достижения.

Подготовительный этап

В течение 2019-2020 учебного года согласно плану исследования, педагогическим советом школы была утверждена программа эксперимента. В эксперименте приняли участие 7 учителей, 3 педагог-куратора и 2 педагог-психолога. Согласно заявлениям родителей, три учащихся 8-х классов начали вторую учебную четверть по индивидуальным планам обучения по предметам биология, физика и английский язык. До начала процесса обучения была проведена большая подготовительная работа рабочей группой:

- создана накопительная папка на сетевом сервере школы с доступом для всех участников эксперимента по необходимости (нормативно-правовая база, методические материалы, результаты анкетирования и другая информация);
- проведено анкетирование учащихся на определение личных интересов и целей;
- проведены психологические диагностики на определение типа восприятия материала;
- проведено анкетирование учителей по определению уровня знаний основ ПО;
- проведены беседы с родителями;
- создана тихая зона в библиотеке;
- создана электронная платформа на Google classroom для обучаемых.

Анализ результатов эксперимента на основе методов исследования

Учителя, задействованные в проекте, еженедельно собирались для обучения и обмена сведениями по ходу эксперимента. Обучение проводилось тренером по поддержке одаренных учащихся. Даже на начальном этапе 73,3% учителей правильно определяли понятие ПО и могли четко обозначать различия между дифференцированным, персональным, индивидуальным и онлайн обучением. В качестве самых эффективных методов и стратегии ПО учителя отмечают: цифровые технологии, опережающее обучение, углубление, ускорение, расширение. К тому же учителя отмечают, что ПО по профильным предметам идет более успешно, так как имеется определенный контент и четкие цели обучения.

Родители данных учащихся также были вовлечены в процесс исследования. Особых обращений с их стороны не было, так как при совместном составлении программы обучения, родители выяснили для себя все моменты и поняли насколько эффективен и полезен для их ребенка данный вид обучения. В дальнейшем с их стороны была только поддержка и позитивные отзывы.

Беседы с учащимися, наблюдение за их процессом обучения и изучение школьной документации велось согласно плана эксперимента. За эмоциональным состоянием учащихся следили психологи и кураторы. Ежечетвертно проводился мониторинг знаний учащихся по выбранным предметам. В целом результаты были положительные: по результатам 3 учебной четверти было отмечено, что все учащиеся успевают по выбранному предмету на «отлично», более того учащиеся опережали своих сверстников по многим разделам программы. Доказательством этому может послужить занятие данными учащимися первых мест на школьном этапе олимпиады (абсолютные победители) и участие их с опережением на сетевой олимпиаде. Психологи также отмечают положительный эффект обучения проявлением лидерских качеств данных учащихся, повышением мотивации к самостоятельному усвоению знаний и уверенности в своих силах. Результаты исследования показали, что учащиеся участвовавшие в ПО стали более авторитетными в школьном сообществе, их признают и считаются с их

мнением. Они стали более уверенны в себе. Начали практиковать взаимообучение.

Сравнительный анализ информационных технологии поддержки ПО

Первоначально учителями была использована бесплатная платформа **Seesaw**, которая позволяет загружать различные виды информации как текст, презентация, видеоуроки, картинки и.т.д. через визуально понятные и удобные встроенные инструменты. Также платформа позволяет вести контроль за успеваемостью, развивать определенные навыки, давать обратную связь. В ходе работы выяснилось, что некоторые форматы файлов не могут быть загружены в эту платформу, а также видеоресурсы создаваемые с использованием возможностей платформы имеют специальный формат, который создает трудности при использовании. По этой причине решено было перейти на платформу **Google Classroom**. Платформа имеет инструменты для создания основных документов MS Office, включая онлайн опросы и тесты. Также данная платформа позволяет загружать разные типы файлов самых распространённых форматов.

В четвертой учебной четверти с переходом всех школ на онлайн обучение учителя используют программу **MS Teams**, которая имеет множество возможностей для персонализации обучения. В частности, возможность интеграции программы с другими приложениями расширяет возможности программы добавляя интерактивность, возможность контроля, планирования, оценивания ученика. Учителя, работающие с одаренными учащимися, особенно отмечают эффективность данной платформы при оценивании учебных достижении одаренных учащихся. В качестве поддержки учителей были созданы видеоуроки по использованию возможностей программы Teams совместно с другими приложениями, как записная книжка OneNote, SharePoint, Forms.

На основе анализа представлена сравнительная таблица электронных платформ информационной поддержки ПО. (таблица 1) Данный анализ проведен творческой группой учителей во главе с учителем информатики **Ө.Сулейменовым**.

Таблица 1 Сравнительная таблица возможностей электронных платформ при ПО

Критерии оценивания	Seesaw	GoogleClassroom	Teams не ограничены
Типы загружаемых файлов	ограничены	не ограничены	ограничены
Возможность проведения онлайн урока	-	-	+
Возможность выбора ресурса учеником по уровню	+	+	+
Использование инструментов редактирования задания	+	+	+
Вставка голосового сообщения в документ	+	-	+
Инструменты коммуникации с другими учащимися	+	+	+
Организация групповых работ учащихся	-	-	+
Возможности обратной связи	+	+	+
Возможности автоматизированного оценивания	-	+	+
Автоматизированный анализ прогресса	+	-	-
Планирование мероприятия	+	+	+
Запись видеурока	+	-	+
Контроль родителями	+	-	+
Обеспечение безопасности	+	+	+
Документирование своего обучения	+	-	+
Возможность рекомендации ресурсов по уровню программой	-	-	-
Бесплатное использование полной версии	-	+	+
Интеграция с другими приложениями	-	+	+

Данные платформы в той или иной мере позволяют эффективно организовать персонализацию обучения. Но проведенное исследование позволяет сделать вывод, что есть необходимость разработки (адаптации) онлайн платформы, которая могла бы на основе анализа данных советовать ученику, контент, который соответствует его интересам и его уровню подготовки. (искусственный интеллект) В данный момент ведется изучение возможностей внедрения подобных инструментов обучения.

Результаты исследования:

- Изучен накопленный опыт зарубежных стран по внедрению ПО и выявлены основные методы и стратегии данного вида обучения;
- Выявлены основные преимущества и недостатки внедрения ПО в школе;
- Разработан механизм изучения отдельных предметов по индивидуальному образовательному маршруту (обучение без ускорения в рамках одного учебного года);
- Разработаны рекомендации для эффективного внедрения ПО по индивидуальному образовательному маршруту с учетом преимуществ и недостатков внедрения ПО;
- Сделан сравнительный анализ информационных технологии поддержки персонализированного обучения.

Целью следующего этапа исследования будет апробирование в условиях школы информационной технологии поддержки ПО в разных моделях обучения на основе искусственного интеллекта.

Использованная литература

Постановление Правительства Республики Казахстан от 12 декабря 2017 года № 827 Об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан» <https://digitalkz.kz/>

Edu tech Информационно-аналитический бюллетень КУ Сбербанка, 2019, №2 (25) март, 2019

Moor Ch. Answer the question. Cambridge, s.a.-1996.-p.48

Developing hot reading tasks to achieve specific learning goals

---

*Umbetayeva Zhanar Sailaubekovna,
Keshubayeva Botagoz Kadyrovna*

*Nazarbayev Intellectual school
of Chemistry and Biology In Ust- Kamenogorsk*

Аннотация

Іс әрекеттегі зерттеудің мақсаты белгілі оқу мақсаттарына жету үшін жоғары деңгейлі тапсырмалардың тиімділігін бағалау болып табылады. Оқу дағдыларын дамыту үшін жоғары деңгейлі тапсырмаларды қолдану студенттерге Блум таксономиясына сәйкес психикалық әрекеттің әртүрлі деңгейлерін қолдануды талап етеді.

Түйін сөздер: жоғары деңгейлі дағдылар, синтетикалық және аналитикалық оқу, оқу мақсаттары.

Аннотация

Целью данного исследования в действии является оценка эффективности заданий высокого порядка (HOT) для достижения определенных целей обучения по чтению. Актуальность заключается в применении HOT для развития навыков чтения, требующие от учащихся использование различных типов мыслительной деятельности согласно Таксономии Блума.

Ключевые слова: навыки высокого порядка, синтетическое и аналитическое чтение, цели обучения по чтению.

Annotation

The aim of the research is the evaluation of the effectiveness of high - order thinking (HOT) tasks to achieve certain reading Learning Objectives. The relevance is in the application of HOT tasks for developing reading skills, which are required from learners to use various types of mental activity according to Bloom's Taxonomy.

Key words: high- order thinking skills, synthetical and analytical reading, reading Learning Objectives.

Introduction

One of the main tasks of teaching a foreign language is the formation of metacognitive skills, that is, the ability to plan your own learning activities, self-analysis and self-appraisal. How to develop this vital skill for students? The educational process implements the achievement of a multi-level system of Learning Objectives.[2] Difficulties arise mainly when working with Learning Objectives requiring high-order skills. Through research, we wanted to determine strategies, tasks, and approaches in teaching English which will contribute to the effective achievements of these Learning Objectives. In addition, we highlighted more detailed research questions.

The relevance of the action research lies in the application of high - order thinking tasks for developing reading skills, which are required from learners to use various types of mental activity according to Bloom's Taxonomy.[1]

Analysis of student learning achievements in various types of assessment like diagnostic monitoring in English language, Summative assessment, and External summative assessment demonstrated that students had not been able to set analytical purposes during their work on a reading text.

Research Questions

The following **research questions** were discussed in this study:

- Which Learning Objectives require the implementation of HOT tasks in the learning process?
- How does the analytical purpose through HOT tasks help students to achieve the Learning Objectives?
- How does feedback reflect the degree of metacognitive skills during performing HOT tasks in order to achieve certain Learning Objectives?

An essential feature of analytical reading is the presence of an analytical purpose in the reading process, i.e. detail perception with an understanding of the essence of the learning objective. The relationship between synthetic and analytical reading goes through all stages of analytical reading. Analysis never exists separately from synthesis. In fact, we are more often faced with synthetic reading,

because the reading process goes through three phases of perception: primary synthesis, analysis and secondary synthesis.[4]

Methodology

Students of Grade 9 were focused as the object of the research; the subject of the research was Reading Learning Objectives requiring high - order thinking skills to achieve them successfully.

Student's Checklist analysis and document analysis of the summative assessments results of the focus group of Grade 9 were taken as research tools. Moreover, the results of external summative assessment held in grade 10 the year before, the analytical report on achieving Learning Objectives for reading skills played a significant role in the methodology of the research, they and were also taken into consideration.

Results and Analysis

On the basis of the analysis of the results of summative tests for units and terms, the following Learning Objectives, aimed at the development of high- order skills (HOT), were identified:

9. R5 deduce meaning from context in extended texts on a range of familiar general and curricular topics;

9. R6 recognise the attitude or opinion of the writer in extended texts on a range of familiar general and curricular topics;

9. R9 recognise inconsistencies in argument in extended texts on a growing range of general and curricular subjects.

HOT tasks in reading according to the selected Learning Objectives were developed for improving synthetical and analytical reading skills. Furthermore, in order to get students' feedback, a feedback checklist was designed and used.

Analysis of students' feedback helped to identify the degree of metacognitive skills in completing HOT tasks. Students' checklists demonstrated learners' feedback to a specific learning objective, where students marked a skill that they were working on and formatively self-assess / evaluate the achievement of the learning objective. For instance, the student noted that he / she could not determine the meaning of the word in context. But at the same time, he agreed that he could make up his own personal list of blocking words.

Analysis of students' feedback to identify the degree of metacognitive skills in completing HOT tasks illustrated that the main difficulties, according to students' responses, were the following:

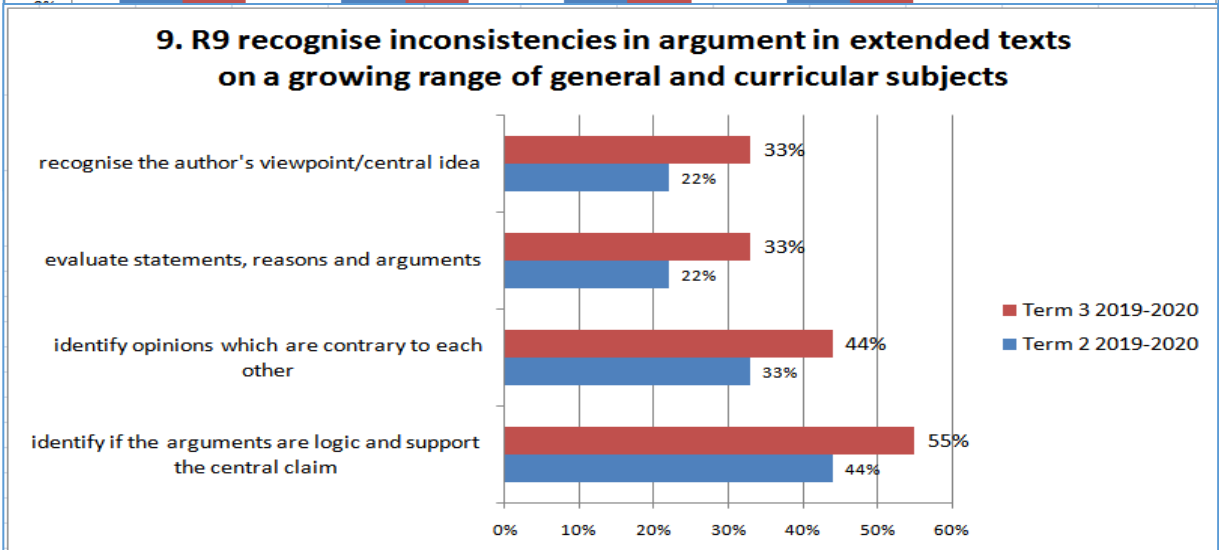
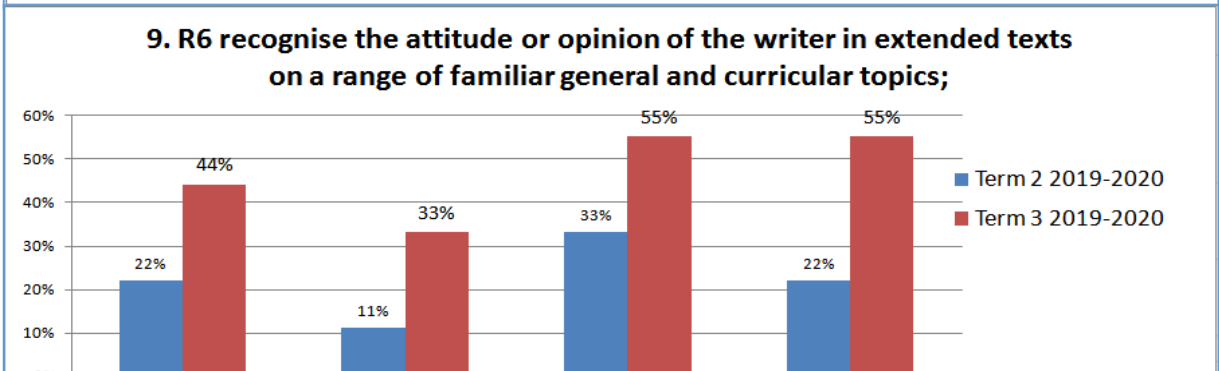
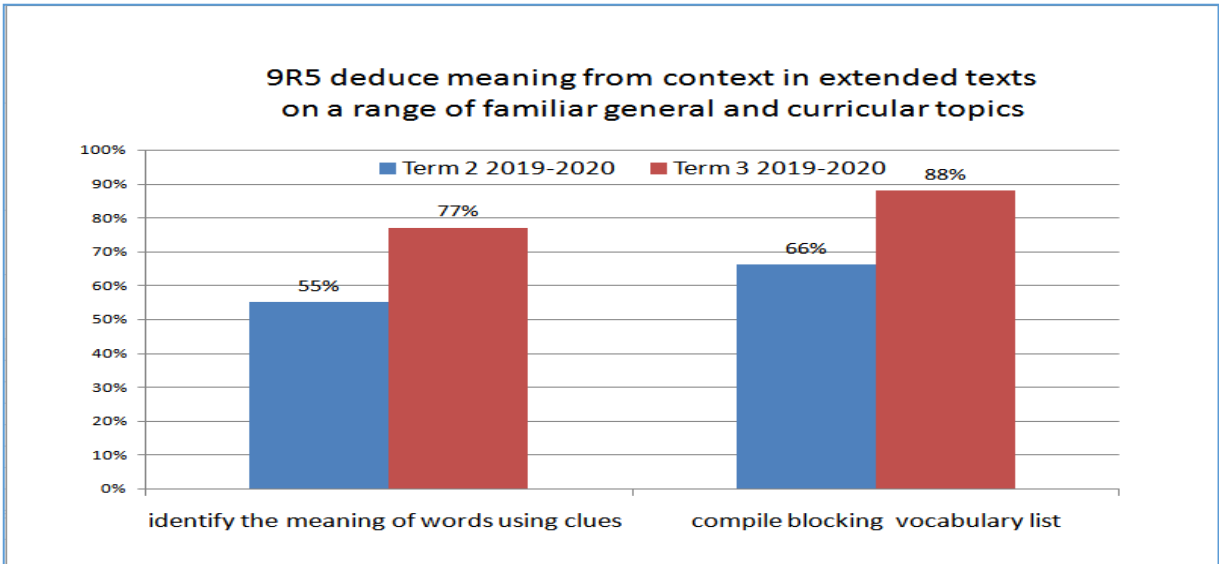
- Information is hidden between the lines;
- They have to reread more thoughtfully;
- They have to analyze the arguments;
- Unfamiliar vocabulary raised doubts about the correctness of his/her answers.

Obviously, to achieve these objectives, students need to master certain skills. When developing HOT questions, the items that force students to return to the text again and again, reading the text in more detail were applied. There are some examples of the types of tasks for the texts:

- Matching (categories, phenomena, facts, etc.)
- True / False
- Yes / No / Not given
- Multiple choice
- Gap filling

A comparative chart in the Image 1 of the second and third terms illustrated that the percentage of students who could determine the meaning of a word by context and compile their personal list of blocking words by text had grown by about 10%. While the analysis of the results of summative assessment on Learning Objective **9. R6** shows that recognition of the author's goal, his tone, attitude or

opinion, recognition of differences and similarities, bias and neutrality in these texts had been improved almost twice.

Image 1. A comparative chart of achieving Reading Learning Objectives

As for Learning Objective **9.R9**, there was a slight increase in the recognition of controversial opinions, reasons and evidence, recognition of the author’s point of view and the main idea of the text. In this category of Learning Objectives students were able to determine whether the argument was logical and whether the main statements supported it. Thus, the results of the research proved that reading texts and answering high-order questions in the text helped to achieve Learning Objectives 5,6 and 9, requiring students to master high-level thinking processes to reflect and outline actions to improve reading skills.

Conclusions and Further Actions

HOT tasks contribute to the achievement of the Reading Learning Objectives. HOT tasks are not only an assessment tool, but they gradually improve students' reading skills and their metacognitive abilities. We recognize that this requires further study and understanding of the mental processes that occur during reading, however, as practitioner teachers, we focus more on the learning process than on the physiological one. It is planned to develop a guide for ESL teachers, which will ensure the development of reading skills in students at a higher level. The guide will include theoretical instructions for developing reading tasks to improve high order thinking skills with successful examples of developed reading tasks for teaching and testing.

References

1. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: Cognitive Domain.- New York, Longman,1956 -P. 20-5
2. Educational program AEO “Nazarbayev Intellectual Schools” – NIS-program//nis.edu.kz/en/programs/AEO%20%E2%80%9CNazarbayev%20Intellectual%20Schools%E2%80%9D%20%E2%80%93%20NIS-Program/
- 3.Guidelines for Organization of Educational Process in Nazarbayev Intellectual Schools in 2013-2014 academic year.-Astana, 2013.
- 4.Чтение как самостоятельный вид речевой деятельности и как средство формирования языковых навыков и умений.
<https://nsportal.ru/shkola/inostrannye-yazyki/angliiskiy-yazyk/library/2014/01/19/metodicheskie-rekomendatsii-chtenie>

Effective feedback to develop students' research skill

*Kaidarova Aray Kazbekovna, Nazarbayev
Intellectual School of Chemistry and
Biology,*

Ust-Kamenogorsk.

Annotation

The main aim of this research was to evaluate the usefulness of teacher feedback and identify what makes feedback effective in order to develop students' research skills. The research, conducted among Global perspectives and Project work (GPPW) Grade 11 groups, revealed that effective feedback in developing research skills depends on a variety of feedback levels, in particular feedback about the task and processing the task, which in turn may positively influence the academic performance.

Key words: *effective feedback, research skills, teaching and learning, academic performance.*

Аннотация

Целью данного исследования было оценить полезность предоставляемой обратной связи и определить какой должна быть эффективная обратная связь для развития исследовательских навыков учащихся 11 класса на предмете Глобальные перспективы и проектная работа. Результаты исследования показали, что наиболее эффективная обратная связь в развитии исследовательских навыков зависит от уровня обратной связи, в частности обратная связь по заданию и по процессу выполнения, что в свою очередь позитивно влияет на академическую успеваемость.

***Ключевые слова:** эффективная обратная связь, исследовательские навыки, преподавание и обучение, успеваемость.*

Аннотация

Зерттеудің мақсаты ұсынылған кері байланыстың пайдалылығын бағалау және 11-сынып оқушыларының Жаһандық перспективалар және жобалық жұмыс сабағында зерттеу дағдыларын дамыту үшін тиімді кері байланыс қандай болу керектігін анықтау болды. Жұмыс нәтижелері зерттеу дағдыларын дамытуда тиімді кері байланыс оның деңгейіне байланысты екендігін көрсетті. Атап айтқанда тапсырманың өзіне және орындалу процесіне берілетін кері байланыс, бұл өз кезегінде академиялық үлгерімге оң әсер ететіндігін көрсетті.

***Тірек сөздер:** тиімді кері байланыс, зерттеу дағдылары, оқыту және оқу, академиялық үлгерім.*

Introduction and context.

Engaging students in conducting research encourages them to demonstrate many various skills, such as collecting, analyzing and interpreting data; drawing conclusions based on research and analysis of data; creating well-supported arguments. Therefore, it is important to find a technique, which will work for both students and teachers so as to develop these skills simultaneously and effectively. It is anticipated that feedback, provided by a teacher, can effectively develop research skills of students. The main aim of this research is to evaluate the effectiveness of teacher feedback and identify what makes feedback effective in order to develop students' research skills. The research seeks to find out whether feedback assists

students in creating research tools, collecting, analyzing and interpreting primary data.

Feedback has a crucial role in the teaching and learning process as well as in increasing students' academic performance, since it helps students to bridge the gap between their current performance level and the level they are working towards [1]; create responsive learners, who draw connections between the provided feedback and their performance, as a result identify ways of improvement [2]; enhance teaching because reflecting upon feedback students provide feedback for the teacher indicating which teaching needs should be focused on [3].

Effective feedback depends on many factors. Learner characteristics, instructional context, structure and level should be taken into account while providing feedback [4]. The latter is critically significant in ensuring that feedback is effective and has a desired influence on students' performance. As identified by Hattie and Timperley (2006), there are four levels of effective feedback, they are: feedback about the task; feedback about the processing the task; feedback about self-regulation; and feedback about the self as a person (see Table 1) [5].

Table 1. Levels of feedback with explanations and examples.

Feedback level	Explanation	Example
Feedback about the task	This level includes feedback about how well the task is being accomplished or performed.	“Your aim was to develop a survey where questions are logically ordered. You came up with really good questions, but they are muddled. Your need to go back to your survey and think what questions are more appropriate to ask in the beginning

		and which ones should be addressed in the end.”
Feedback about the processing the task	Feedback specific to the processes underlying the tasks or relating and extending tasks.	“Please remember that the conclusions you make should be based data analysis. However, what you mention here is either not based on the analysis or sufficiently explained. Have another look at the section description and identify what you think needs fixing up? It is quite an interesting point to elaborate on.”
Feedback about self-regulation	The way students monitor, direct, and regulate actions towards the learning goal.	“Please revisit this section and try to self-assess this draft against the assessment criteria. Or you can also compare it to the sample papers. Please chat to me when you come up with some ideas for what could be changed in this draft.”
Feedback about the self as a person	Personal evaluation and affect about the learner.	“Good girl. You have really understood the concept and diligently accomplished the task”

Methodology and results.

This study applied action research design, which allows a researcher to explore the problem in real-life settings without getting away from teaching in the classroom, which is a predominant factor for teaching practitioners. The research utilizes both quantitative and qualitative data collected via pre and post surveys, interviews, and analysis of academic performance. The sample size was limited to two Grade 11 groups (18 students) studying Global perspectives and project work (GPPW) course, that is mainly focused on

developing students' research skills through engaging them in carrying out social research.

Pre-survey results demonstrated the majority of students agree that the teacher: uses open-ended questions to encourage reconsidering the work; bases feedback on assessment criteria; provides feedback about the task. However, almost 50% of students state that teacher does not give feedback on the process and self-regulation. Therefore, as an intervention it was decided to shift from only commenting on the task, but also provide feedback about processing the task. The underlying benefit of such feedback is that it helps students in error detection and develop mechanisms of further improvement of their tasks [5].

The post-survey results revealed that the overwhelming majority (94,1%) agree that teacher's feedback provides directions for strategising their work. All students agreed that teacher's feedback uses leading questions helping them to detect the errors in their work. Interview results prove it, also showing that students understand why teacher's feedback includes leading questions (to make students analyse their task and find ways of improvement). Nearly 77% of students indicate that teacher's feedback helps to identify strengths and shows how to use those strengths to improve their work. These results prove the intervention took place and it was successful, which can be deduced not only from the results of interview and surveys, but also from the academic performance results (see Table 2).

Table 2. Academic performance.

	Academic performance	Number of "5"	Number of "4"	Number of "3"
Term 1	94,7%	6	12	1
Term 2	89,4%	9	8	2
Term 3	100%	11	8	0

Conclusion.

Feedback is a powerful tool in enhancing students' research skills and motivating them for further improvement. While conducting research feedback is one of the ways of learning about the processes involved in carrying out research, especially for those who experience it for the first time. The effectiveness of the feedback depends mostly on the content of provided feedback. This research study proves that if feedback is focused not only on the task itself, but also on the processing the task, it helps students to take control of their studying, become more independent, be able to detect their own errors, and develop strategies for improvement. It is recommended that teachers incorporate various feedback levels and consider the characteristics of students. It is significant to note that there is no single type, level, model or form of feedback, which will be appropriate for all students.

Bibliography.

1. Shute, V. J. (2008). Focus on formative feedback. *Review of Educational Research*, 78(1), 153-189.
2. McFadzien, N. (2015). Why is effective feedback so critical in teaching and learning? *Journal of Initial Teacher Inquiry* (2015). Vol. 1, 16-18.
3. Black, P., Harrison, C., Lee, C., Marshall, B., & Wiliam, D. (2004). Working inside the black box: Assessment for learning in the classroom. *The Phi Delta Kappan*, 86(1), 8-21.
4. Narciss, S., & Huth, K. (2004). How to Design Informative Tutoring Feedback for Multimedia Learning. In Niegemann, H., Brunken, R., & Leutner, D. (Eds.), *Instructional Design for Multimedia Learning* (pp. 181-196). Munster: Waxmann.
5. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77, 81–112.

Развитие исследовательских умений учащихся через реализацию интегрированных учебных проектов

*Попова Марина Васильевна, Мукашева Куралай Каурдиновна,
Садуакасова Зайраш Амангельдиновна, Толеужанов Кауркан
Толеужанович, Жумагазинова Назерке Токтаубайқызы*

НИШ ХБН г. Усть-Каменогорска

Аңдатпа

Бұл мақалада ғылыми-жаратылыстану пәндеріндегі оқу мақсаттарына сәйкес кіріктірілген жобалардың оқушылардың зерттеушілік дағдыларының дамуына әсері туралы мұғалімдердің тәжірибесі қарастырылған. Авторлар оқушылардың зерттеушілік дағдыларының қалыптасу деңгейін талдап, кездескен мәселелер мен олардың шешу жолдарын ұсынды.

Тірек сөздер: зерттеу дағдылары, кіріктірілген білім беру жобасы, байқау, талдау, оқушылардың өзін-өзі бағалауы.

Аннотация

В статье рассматривается опыт развития исследовательских умений учащихся через реализацию интегрированных учебных проектов, выполненных в соответствии с целями обучения дисциплин естественнонаучного цикла. Авторами проведен анализ уровня сформированности исследовательских умений учащихся, выявлены проблемы и приведены их пути решения.

Ключевые слова: исследовательские умения, интегрированный учебный проект, наблюдение, анализ, самооценивание учащихся.

Annotation

The article deals with the experience of developing students' research skills through the implementation of integrated educational projects carried out in accordance with the goals of teaching disciplines in the natural science cycle. The authors analyzed the level of formation of research skills of students, identified the problems and presented their solutions.

Key words: research skills, integrated educational project, observation, analysis, students' self-assessment.

Исследовательские умения учащихся могут быть сформированы при выполнении различной учебной деятельности. В современной психолого-педагогической практике развитию исследовательских умений учащихся посвящены научные труды А.И.Савенкова[1], А.П.Гладковой [2], В.И.Андреева[3], П.М.Скворцова[4], Д.В.Кошелевой[5]и др.

Савенков А.И в качестве общеисследовательских выделяет умения: видеть проблемы, ставить вопросы, выдвигать гипотезы; давать определение понятиям; классифицировать; наблюдать; проводить эксперименты; делать умозаключения и выводы; структурировать материал; готовить тексты собственных докладов; объяснять, доказывать и защищать свои идеи [6].

Гладкова А.П. выделяет 4 группы исследовательских умений: организационно-практические, поисковые, информационные, оценочные.

К первой группе относятся умения планировать работу (составлять план работы), задавать вопросы и отвечать на них, преобразовывать полученную информацию, выдвигать предположения, а также умение использовать разнообразные формы представления результатов исследования(презентация, доклады и др.).

Во вторую группу входят умения: выбрать тему исследования, обнаружить проблему и поставить цель исследования, самостоятельно находить способ действия, используя уже имеющиеся знания; выбирать и применять доступные методы исследования; устанавливать причинно-следственные связи; находить несколько способов решения проблемы.

Третью группу составляют умения находить и использовать источники информации, слушать выступающего; работать с определениями, понятиями, терминами; понимать и интерпретировать и объяснять любой текст, фиксировать информацию в виде символов, условных знаков, таблиц, схем, диаграмм, рисунков и т.д. Кроме этого, в данную группу входят умения формулировать выводы, обобщать, самостоятельно находить недостающую информацию, используя различные источники информации (учебники, энциклопедии, справочную литературу, Интернет и др.), умение запросить недостающую информацию у родителей и учителя.

К четвертой группе относятся такие умения как оценка своей работы (самооценивание), выявление достоинств и недостатков; оценка работ своих партнеров, умение делать оценочные суждения, давать рекомендации, отзывы; обосновывать и аргументировать свою оценку[2].

Классификация, предложенная В.И.Андреевым[3], включает в себя такие умения как операционные, технические, коммуникативные и организационные.

Скворцов П.М. [4] выделяет элементы учебных исследовательских умений: умение работать с научной и научно – исследовательской литературой; способность выполнять наблюдения; умение постановки эксперимента.

Кошелева Д.В. полагает, что привлечение учащихся к исследовательской деятельности позволит им научиться изобретать, понимать и осваивать новое, выражать собственные мысли, уметь принимать решения, формулировать интересы и осознать возможности[5].

Оценка исследовательских умений осуществлялась при реализации учебных интегрированных проектов в 11 классе.

В течение третьей четверти 18 учащихся 11 класса работали над учебными проектами в группах по 3 человека. Темы интегрированных проектов охватывали цели обучения 3 четверти учебных дисциплин «Химия», «Биология» и «Физика» (таблица 1):

Таблица 1 – Цели обучения по дисциплинам "Химия", "Биология", "Физика", выбранные для реализации интегрированных проектов (11 класс, 3 четверть)

Химия	11.1.4.39 уметь объяснять ^{13}C ЯМР и протонный ЯМР и то, как эти спектры были получены 11.1.4.40 понимать, как получают простой ^{13}C ЯМР спектр и уметь его интерпретировать 11.1.4.41 понимать, как получают простой протонный ЯМР спектр и уметь его интерпретировать 11.1.4.42 связать это с использованием магнитно-резонансной томографии в медицине
Биология	11.1.7.1 изучать строение и функции спинного и головного мозга 11.2.2.6 обсуждать факторы, вызывающие рак 11.2.2.7 объяснять, как неконтролируемое деление клеток может привести к образованию опухолей 11.2.3.1 констатировать старение как биологический закон, свойственный для всех организмов

	11.2.3.2 описывать, как научное понимание старения развивается по мере появления новых данных
Физика	11.2.4.9 - описать графически, как амплитуда вынужденного колебания изменяется с частотой вблизи собственной частоты системы и качественно понимать факторы, определяющие частотную характеристику и резкость резонанса; 11.2.4.10 - описывать преобразование энергии при колебаниях; 11.2.4.11 - понимать обстоятельства, при которых резонанс полезен и обстоятельства, при которых резонанс следует избегать

В рамках общего направления: «Современные технологии в диагностике здоровья человека» учащиеся выбирали темы проектов.

В качестве исследовательских умений при реализации интегрированных учебных проектов рассматривались: умение выбора и формулировки темы проекта, умение постановки цели проекта, поиска необходимой информации, анализа и систематизации информации, представление информации в виде доклада, презентация материала, умение использовать ИКТ в реализации проекта.

Проверка оценочных исследовательских умений осуществлялась с помощью анализа таблиц по результатам защиты проектов.

С целью диагностики исходного уровня умений проведено анкетирование учащихся, результаты которых представлены в таблице 2.

В качестве основных проблем, ученики выделили умение выбора и формулировки темы проекта, постановки цели проекта, поиска информации и использование ИКТ при обработке информации и работе над проектом.

С целью повышения уровня исследовательских умений были проведены вводные занятия по планированию и подготовке проектов, а также составлен график проведения консультаций.

Таблица 2 – Результаты анкетирования учащихся

Умение	Средний балл учащихся (до реализации проекта)	Средний балл учащихся (после реализации проекта)
Оцените свои умения при работе над проектом от 1 до 5 (1 – слабые(низкий уровень)....5- сильные(высокий уровень)		

Выбор и формулировка темы проекта	2,0	2,5
Постановка цели проекта	2,5	4,6
Поиск необходимой информации	3,0	3,6
Анализ и систематизации информации	3,5	4,3
Представление информации в виде доклада (презентации)	4,0	4,6
Презентация материала (четко излагать мысли, грамотно отвечать на вопросы)	4,0	4,6
Использование ИКТ в реализации проекта (составлять графики, обрабатывать полученные результаты, использовать профессиональные программные продукты)	2,5	3,3

Анализ результатов анкетирования учащихся после защиты проектов показывает увеличение в значениях, вместе с тем учителя-предметники считают, что уровень исследовательских умений учащихся необходимо повышать.

В течение работы над интегрированными учебными проектами учителя осуществляли наблюдение, результаты которых представлены в таблице 3.

Для оценки исследовательских умений учащихся были выделены уровни: низкий, средний и высокий и определены соответственно критерии данных уровней.

Таблица 3 – Результаты наблюдений учителей по оцениванию исследовательских умений учащихся, %

Умение	Низкий	Средний	Высокий
Выбор и формулировка темы проекта	44,4	44,4	11,2
Постановка цели проекта	33,3	44,4	22,3
Поиск необходимой информации	27,8	50,0	22,2
Анализ и систематизация информации	22,2	55,6	22,2
Представление информации в виде доклада (презентации)	11,2	44,4	44,4

Презентация материала (четко излагать мысли, грамотно отвечать на вопросы)	16,7	44,4	38,9
Использование ИКТ в реализации проекта (составлять графики, обрабатывать полученные результаты, использовать профессиональные программные продукты)	27,8	38,9	33,3

Анализ данных показывает, что различные исследовательские умения сформированы неоднозначно. Наиболее высокий уровень составляют такие умения как представление информации в виде доклада (презентации) и презентация материала проекта. Вместе с тем, основной проблемой является недостаточный уровень целеполагающих и поисковых исследовательских умений. Учащиеся, в некоторых случаях, затрудняются в осуществлении систематизации материала и построении графиков.

В качестве предложений по развитию исследовательских умений учащихся, необходимо отметить возможность введения дополнительного элективного курса, так как не все владеют достаточными уровнем знаний в этой области; введение в расписание дополнительных консультационных часов, поскольку подготовка проектов осуществляется как самостоятельная работа во внеурочное время; а также варьировать количество учащихся в группе в зависимости от проекта с целью эффективного распределения обязанностей.

Список литературы:

1. Савенков, А.И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению [Текст]: метод. пособие / А.И. Савенков. – М.: Просвещение, 2016. – 512 с.
2. Гладкова А.П. Процесс формирования исследовательских умений младших школьников // Историческая и социальнообразовательная мысль, 2012. – №4. – С. 91-94.

3. Андреев В.И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности. – М.: ВШ, 1981. – 240 с.
4. Скворцов П.М. Пути формирования исследовательской культуры учащихся / П.М. Скворцов. - Ростов – на – Дону, 2009.
5. Кошелева Д.В. Генезис понятия «исследовательские умения» // Знание. Понимание. Умение. 2011. - №2. - С.218-221.
6. Савенков, А. И. Педагогика. Исследовательский подход. В 2 ч. Ч. 2 : учебник и практикум для академического бакалавриата / А. И. Савенков. - 2-е изд., испр. и доп. - М. : Издательство Юрайт, 2018. -187 с.

How to use the clil approach effectively to improve the organization of the educational process in the physics lesson

Zhalmakhanova Saltanat Ahihatkizi, physics teacher

*Nazarbayev Intellectual School of Physics and Mathematics
in Shymkent*

Keywords: *content language integrated learning, competences, bilingual education, motivation, language skills.*

Ключевые слова: *предметно-языковое интегрированное обучение, компетенции, двуязычное обучение, мотивация, языковые навыки.*

Түйінді сөздер: *пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту, құзыреттілік, екі тілді оқыту, мотивация, тілдік дағдылар.*

Annotation

The article considers the approach of "Content-Language Integrated Learning" as one of the most effective approaches in teaching English. The author describes the structure of the lesson based on the CLIL approach. The principles and activities for each point of the lesson are given. The conditions for the successful implementation of subject-language integrated learning in the educational process, taking into account the requirements of the NIS program, are formulated. It is concluded that the use of CLIL technology will improve the organization of the educational process and increase the level of training of future specialists.

Аннотация

В статье рассматривается подход «предметно-языкового интегрированного обучения» как один из эффективных подходов в обучении английскому языку. Автор описывает структуру урока на основе подхода CLIL. Приводятся принципы и деятельности для каждого пункта урока. Формулируются условия успешного внедрения предметно-языкового интегрированного обучения в учебный процесс с учетом требований NIS Program. Делается вывод о том, что использование CLIL технологии

улучшить организацию учебного процесса и повысит уровень подготовки будущих специалистов.

Аннотация

Мақалада ағылшын тілін оқытудың тиімді тәсілдерінің бірі ретінде "пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту" тәсілі қарастырылады. Автор сабақтың құрылымын CLIL тәсілі негізінде сипаттайды. Сабақтың әр пункті үшін принциптер мен іс-әрекеттер келтіріледі. NIS Program талаптарын ескере отырып, оқу процесіне пәндік-тілдік кіріктірілген оқытуды табысты енгізу шарттары қалыптастырылады. CLIL технологиясын пайдалану оқу процесін ұйымдастыруды жақсарту және болашақ мамандарды даярлау деңгейін арттыру туралы қорытынды жасалады.

Content and Language Integrated Learning (CLIL) is a dual-focused educational approach in which an additional language is used for the learning and teaching of both content and language. CLIL is not a new form of language education and it is not a new form of subject education. It is, however, closely related to and shares some elements of a range of educational practices.

CLIL is a methodology that, when applied correctly, can shape our learners' futures. Teachers hold the key to making that happen and it all starts with a lesson plan. Due to the complexity of the methodology (the above not even scratching the surface!), it may not always be easy to plan effectively for CLIL.

So, here are my tips and some of the more important aspects of CLIL that should be considered when you start planning.

Where do you start? How do you choose a topic? Which order do you do the tasks in? What if you run out of time? What if you run out of materials? So many things to think about! In this tip I aim to answer these questions and give you some ideas for making the planning of the lesson as simple. Remember that as you start teaching not everything will go to plan. In fact, using your lesson plan in a flexible way is part of the skill involved in giving a good lesson. If a task is going well and students are engaged in it and making good use of the time you should probably let it carry on for longer than planned. Likewise, if an activity in your plan isn't going down so well you may decide to cut your losses and move on. So, please don't think the plan is to be stuck to whatever happens. React to your students and adapt on the spot whenever possible. Consider the plan to be a tool to guide you, but always use it flexibly.

Planning lessons includes anticipating problems that may arise during the lesson, and planning how to respond to these, describing how learners' understanding will be checked or assessed and describing when and how feedback will be provided. It is important to be able to describe how a lesson is linked to those before and after it, plan a broad outline for a sequence of lessons, including the recycling of learning content and reflect on the approach and effectiveness of lesson planning, incorporating learner feedback and other evidence.

In order to have an effective CLIL classroom, you need to have an effective plan for each and every lesson.

For this, you can take CLIL's **three A's approach**—analyze, add and apply—to finding appropriate content-based materials and preparing them for classroom use. Once you define what content you will teach, **analyze** the content to determine what language will be needed for learning to take place; this is the language of learning.

Next, find a way to **add** to content language the appropriate language for learning. At this stage, you will need to take into consideration learner strategies, classroom talk and task demands.

Finally, give your students the opportunity to **apply** what they have learned in order to assure that learning has taken place; this is language through learning.

If you're an experienced language instructor, you might already be familiar with the essential elements of quality lesson design and how a good class unfolds. Keep in mind that with CLIL, you have to make room for content knowledge as well as language practice.

You should start by activating previous content and / or language knowledge, perhaps through a brief quiz or oral questions to find out what the students already know about a subject and what related language they can already use. This activity should be quick but engaging to get students interested in the lesson from the onset. There are many strategies that teachers can use to activate prior knowledge for students.

We will review several of the strategies:

- ✓ **KWL chart** is used for gathering information from student's prior knowledge or experience. This 3 column chart captures the before (what the reader already knows), during (what the reader wants to learn) and after (what the reader learned) stages of reading. How to use it : Get students to brainstorm around the selected topic and write down everything they know about it in the K column. Ask them to generate a list of questions about what they want to know in the W column of the chart. During or after reading the book/ lesson get them to answer these questions in the L column.

- ✓ **Agree or Disagree?** In this agreeing and disagreeing worksheet, students practice 12 phrases that show various levels of agreement or disagreement. Give each student a copy of the two-page worksheet. Students start by identifying the level of agreement or disagreement in 12 phrases by writing strongly agree, agree, disagree or strongly disagree next to each expression. Students then do a gap-fill exercise where they complete three conversations with the phrases from Exercise A. Next, students say whether they agree or disagree with a set of statements by writing sentences about their opinions that include phrases to agree or disagree. In the last exercise, students work with a partner to discuss the opinions in Exercise B and C. The students discuss who they agree with in the Exercise B conversations and why. The students then discuss, agree or disagree with the opinions shown in Exercise C. Afterwards, have a class feedback session to find out the students' opinions.
- ✓ **Finish the sentence.** This activity is the perfect way to help beginning writers learn to structure a sentence, recognize and write sight words, and draw a picture that matches their writing. Students will trace the sentence, finish the sentence, and draw a picture to match the sentence. This activity provides scaffolding for beginning writers and is seemingly so simple, but it requires them to use so many reading and writing skills.
- ✓ **The Placemat** provides an opportunity for each student in a group to record individual responses and ideas regarding an issue, topic or question for consideration. The strategy can be used to brainstorm ideas, record researched information or analyze documents. Individual responses are shared with the group. After sharing and discussion, the group records agreed-upon responses in the centre of the placemat.
- ✓ **Vocabulary graphic organizer.** This tool can be used to assess the vocabulary knowledge of students. You can create graphic organizers including various elements to help students learn new words, and learn antonyms and synonyms. The following activities you have participated in so far on your course have helped activate your knowledge of CLIL.

The second stage is to give your students a chance to expand their vocabulary in readiness for the tasks they will be working on during the lesson. This can be done either by directly presenting new words or giving them the opportunity to discover meanings within the context of the content readings. Vocabulary can be presented in the form of gap fill activities, labelling diagrams or matching definitions to the target vocabulary.

- ✓ A **gap-fill** is a practice exercise in which learners have to replace words missing from a text. These words are chosen and removed in order to practise a specific language point. Gap-fill exercises contrast with cloze texts, where words are removed at regular intervals, e.g. every five words. Gap-fills are often used to practise specific language points, for example items of grammar and vocabulary, and features of written texts such as conjunctions. They are common in testing.

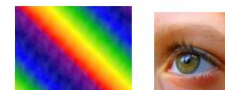
- ✓ **Matching term with definition and picture.**

Matching exercises provide students with a fun, engaging way to learn. Not only does it give students an opportunity to learn object/word definitions, but it also challenges them logically. By using such techniques as inversion, diversion, and the process of elimination, students are able to greatly increase the probability of answering questions correctly.

Acceleration formula	 an object sliding over another one	The force of gravity acts on all things that have mass throughout the entire universe
The three types of acceleration	Universal gravitation	$a = \frac{\Delta v}{\Delta t}$ Acceleration = Final velocity minus Initial velocity divided by time
 Resistance of change		

radio waves

high intensity can cause skin burns

microwaves

no effect on living tissue

infrared waves

high intensity can damage eyes and cause blindness

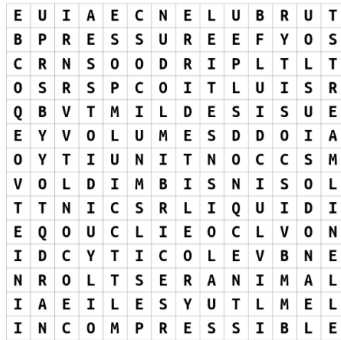
visible light

heats tissue slightly but no adverse effects proved

- ✓ **Word searches** can be a wonderful way to increase exposure to key vocabulary. Word searches can be used for homework, early finishers, etc.

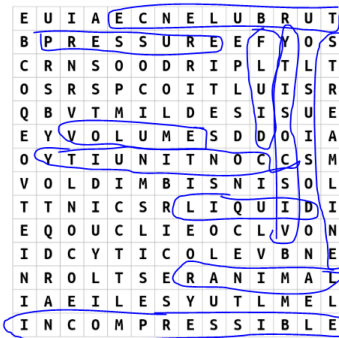
Vocabulary "Fluid kinematics"

VELOCITY
LIQUID
VOLUME
VISCOSITY
CONTINUITY
INCOMPRESSIBLE
TURBULENCE
FLUID
LAMINAR
PRESSURE
STREAMLINE

Play this puzzle online at : <https://thewordsearch.com/puzzle/720062/>

Vocabulary "Fluid kinematics"

VELOCITY ✓
LIQUID ✓
VOLUME ✓
VISCOSITY ✓
CONTINUITY ✓
INCOMPRESSIBLE ✓
TURBULENCE ✓
FLUID ✓
LAMINAR ✓
PRESSURE ✓
STREAMLINE ✓

Play this puzzle online at : <https://thewordsearch.com/puzzle/720062/>

- ✓ **Word unscrambler** is used to find words that can be used in various word games and in situations where you need it to make words for a creative project with a limited set of letters. Words come in various shapes, sizes and letters combinations so the possibilities are endless when you use Unscrambler Wordfinder.

Name:

Fluid kinematics

Please unscramble the words below

lvlemu

emsltarien

vitscsiyo

cnrbutuele

velocity

pressure

fluid

liquid

flowrate

volume

streamline

turbulence

viscosity

The next step is to give your students an opportunity to consolidate their use of the new vocabulary, by using the new vocabulary and any new grammatical constructions you focused on in a practice task:

- ✓ **Hot seat:** One learner sits with their back to the board, the teacher writes a word or phrase from the box on the board, other learners give oral clues to help him or her guess what it is. This can also be done in groups with larger classes.
- ✓ **Pelmanism** is a game that allows one to revise two-part expressions (e.g. two-word collocations such as 'meet + the deadline', dependent prepositions, such as 'interested + in', two-word compound nouns, such as traffic lights, and so on). Prepare a set of cards for each pair of learners (each expression should be split across two cards). The players spread the cards on the board, blank sides up. Each turn one player turns over two cards – if they form an expression, the player keeps the cards. If the cards belong to different expressions, the player puts them back.
- ✓ **Half a crossword** is a pairwork guessing games. In this type of crossword student A's version contains only the horizontal words, while student B's version contains

only the vertical words. The students need to complete their crosswords by listening to their partner's explanations.

Back to the board is a great revision activity, where learners have to choose a number of words that you want the class to revise and to place a chair in front of the board facing the class (so that it faces away from the board). After that, ask one of the students to sit in the chair (with their back to the board) and write one of the words on the board. The other students need to explain the word on the board (using English) to the student sitting in the chair. Their task is to guess the word. Repeat the activity with the other words, choosing a different student to sit in the chair each time.

It is now time to move onto presenting the content of the lesson. Content can be introduced in a variety of ways such as a video clip, a reading text with associated tasks, teacher demonstrations or explanations or discovery tasks:

- ✓ **Shouting dictation.** Divide the students into As and Bs and give all the As four sentences about you, three which are true and one which is false. Give all the Bs four different sentences about you, three which are true and one which is false. Have all the As sitting in a row, facing the Bs on the other side of the room. When students are ready, get them to dictate the sentences to each other, across the room. When each pair has finished dictating the sentences to each other, they can get together and check their sentences. Each pair then decides which six sentences are true and which two are false. They need to give reasons for their answers. Conduct class feedback and reveal the correct answers.

Once it has been presented, the students need to be given an opportunity to apply this new knowledge in a new task. This can be done easily by posing opinion - or discussion-based open-ended questions, rather than simple factual questions or by giving students more challenging tasks which requires them to produce something new using the content and language which has been focused on earlier in the lesson:

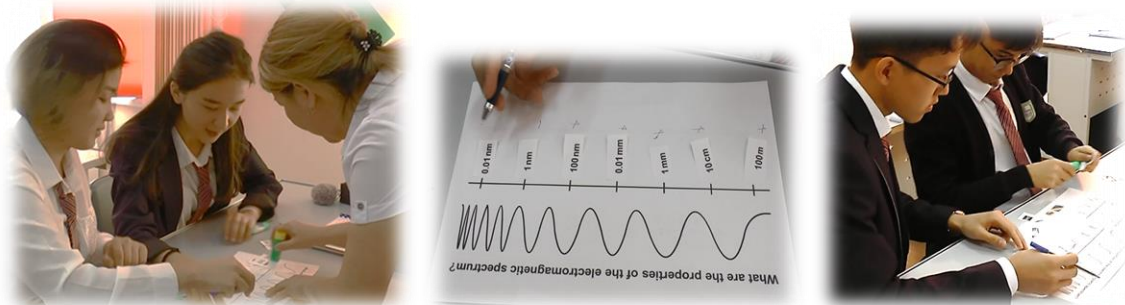
- ✓ **One -minute papers** - at the start of class, students write down major points they can remember from the previous class. Similarly, at the end of class students write down key takeaways and consider logical next steps. The instructor might review responses in class and encourage questions.
- ✓ **Think-pair-share activities** - students work individually on an active learning assignment or formative assessment activity (such as one-minute papers or an example problem). They then compare their responses with a partner and synthesize a joint solution, and then share with the entire class.

- ✓ **Demonstrations** - Students predict the outcomes of a demonstration. After the demonstration, the instructor asks them to discuss the observed result and how it may have differed from their prediction. The instructor then follows up with a detailed explanation.

At this stage, it may be necessary to give students guidance on the language they need to complete the task such as relevant grammatical structures, functional language, before they actually embark on the task.

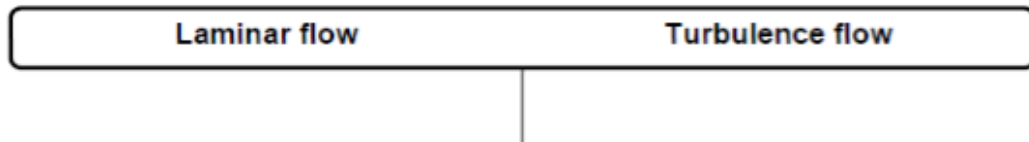
Finally, conclude the lesson with time to check or correct errors with either content or language. Up until this point, you have probably been focusing on content over correct language. This stage is an opportunity to discuss and fix any errors, which, in turn, will help your students to achieve higher levels of language proficiency by helping them to gain accuracy.

- ✓ **T charts** allow students to study two facets of a topic. For example, disadvantages and advantages, pros and cons, differences and similarities, etc. Draw a T chart and write down the two areas you want to brainstorm around on each column head and

write down facts on each column as you carry out your brainstorming.

Learning activity sheet # 5

T-Chart

- ✓ **Venn diagram.** Another graphic organizer that helps you visually represent a comparison of differences and similarities between two subjects, is the Venn diagram. What makes it different from the double bubble map is that it can include more than two topics and one common area. Write down the topics being compared on the top of each circle and write down the differences or unique characteristics inside its own sector avoiding the overlapping area. List the similarities in the common area.

There are many different ways of planning a lesson. As you start teaching, plans tend to be written in great detail and as you get more practice and more tried and tested techniques and activities under your belt, your plan may look more like a shopping list or you may just hold your plan in your head. There are no rules about how detailed your plan should be, unless you are on a teacher training course or are being observed, so experiment with the layout and find out what works best for you.

A simple way to start is to plan your lesson in a table format. Here's an example. This plan shows how you could use the tasks.

Theme of the lesson	Revision: Fluid Kinematics
Learning objectives (Subject Program ref.)	describe an ideal fluid; compare laminar and turbulent flow;

Lesson Outcomes	By the end of the lesson, students will be able to: Content - describe an ideal fluid through T-Chart; - differentiate between laminar and turbulent flow; Language - pronounce words properly - use the connectives so, thus, hence & therefore (adverbial conjunctions) properly	
Language	Vocabulary - fluid - ideal fluid - viscosity - incompressible - steady flow - laminar flow - turbulent flow - streamline	Grammar/Structures Connectives (Adverbial Conjunctions) Functions Describe an ideal fluid Differentiate between laminar and turbulent flow
Skills	listening, reading, writing	
Communication /Collaboration	Pair and group activities	
Cognition	Low-Order to High-Order Thinking Skills	
Culture / Citizenship	White water rafting to boost Tourism in in Kazakhstan and other countries	
Assessment Methods	Pair, Group and Self-Assessment	
Course of the lesson		
Planned stages of the lesson	Suggested teaching activities / Teaching notes	Learning resources

Stage I Activating knowledge of language and content (5 mins)	Teacher plays a video on white water rafting. Questions to ask the students: -What have you seen from the video? -Are you familiar with the sport called white water rafting? What is it? -How do rivers create this “violent/turbulent” type of water flow? -Can this activity be done in Kazakhstan? If so, where in Kazakhstan can we experience this exciting activity? -Do you know that in some countries offer white water rafting a famous tourist activity? Can you name these countries? -Explain the danger that accompanies this activity. How can the dangers be avoided?	Bali Rafting https://www.youtube.com/watch?v=jAv7FGKac&t=199s
Middle Stage 2: Expand vocabulary of the topic (5mins)	Word Cloud Instructions for Students: • Work with a pair. • Look for 15 words from the word cloud and list them down. • You only have 3 mins to find all 15 words. • After 3 mins, compare the words you listed with another pair. Look for words that are similar and different.	Sheet #1 Printed word cloud generated from https://wordart.com/create
Stage 3: Consolidate use of new vocabulary	A reading material/text will be given to each student. Students read and comprehend the text. Then students accomplish a Cloze Activity by	Sheet #2 Sheet #3

(5 mins)	filling-in the gaps with the correct word.																
Stage 4: Apply new knowledge and content language (5 mins)	Teacher posts the following connectives or conjunction adverbs: So, Thus, Hence, and Therefore Questions for the students: -What do you notice about these words? Do they mean the same thing? Practice/Example: Draw a line from the 1st statement to the correct connective and 2nd statement. <table border="1" data-bbox="470 878 1264 1572"> <thead> <tr> <th data-bbox="470 878 791 1008">1st Statement</th> <th data-bbox="791 878 940 1008">Connective</th> <th data-bbox="940 878 1264 1008">2nd Statement</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="470 1008 791 1137">1. The two lines intersect</td> <td data-bbox="791 1008 940 1137">so therefo</td> <td data-bbox="940 1008 1264 1137">allowing them to reduce costs.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="470 1137 791 1290">2. The chemicals cause the rain to become acidic,</td> <td data-bbox="791 1137 940 1290">re thus</td> <td data-bbox="940 1137 1264 1290">we must prepare a new proposal.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="470 1290 791 1420">3. He is not satisfied</td> <td data-bbox="791 1290 940 1420">hence</td> <td data-bbox="940 1290 1264 1420">they are not parallel.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="470 1420 791 1572">4. They have developed a new technology,</td> <td data-bbox="791 1420 940 1572"></td> <td data-bbox="940 1420 1264 1572">the term “acid rain”.</td> </tr> </tbody> </table> (5 mins) Students will describe ideal fluid and differentiate between laminar and turbulent flow using the correct adverbial conjunction (so, thus, hence, therefore) Activity: Relate the following key concepts using the correct connectives (so, thus, hence, therefore) 1. honey, viscous, ideal fluid / Conjunction:	1 st Statement	Connective	2 nd Statement	1. The two lines intersect	so therefo	allowing them to reduce costs.	2. The chemicals cause the rain to become acidic,	re thus	we must prepare a new proposal.	3. He is not satisfied	hence	they are not parallel.	4. They have developed a new technology,		the term “acid rain”.	Sheet #4
1 st Statement	Connective	2 nd Statement															
1. The two lines intersect	so therefo	allowing them to reduce costs.															
2. The chemicals cause the rain to become acidic,	re thus	we must prepare a new proposal.															
3. He is not satisfied	hence	they are not parallel.															
4. They have developed a new technology,		the term “acid rain”.															

	therefore Honey is a viscous liquid. Therefore it is not an ideal fluid. 2. ideal fluid, incompressible, volume, pressure / Conjunction: so Ideal fluid is incompressible, so its volume doesn't change when it's under pressure. 3. steady, laminar flow, path, speed / Conjunction: Thus If the flow of a fluid is steady then all the fluid particles that pass any given point follow the same path at the same speed. Thus, in laminar flow no aspect of the flow pattern changes with time. 4. river rapids, speed, direction turbulent / Conjunction: Hence River rapids' speed and direction vary/change with time. Hence, it is a turbulent flow.	
Stage 5: Present content of the lesson (5 mins)	T-Chart Instructions for the students: • Complete the T-Chart to describe laminar and turbulent flow Success Criteria • Completeness and accuracy of information • Proper use of terms and other scientific language	Sheet #5 T-Chart
Stage 6: Correct errors of	Teacher takes note of misconceptions and grammatical errors and correct them in this stage of the lesson. • correct pronunciation	

content or language (2 mins)	• correct use of so, thus, hence and therefore • its versus it's	
End (3 mins)	Summary and Reflection Instructions for the students: With your partner, discuss your answers to the following questions: A. What is the most significant information you learned from our lesson today? B. How will your learning from this lesson help you in your day to day life? C. Which topic is the easiest/most difficult to understand? D. How will you deal with your difficulty if you have any?	
Self-reflection: lesson planning Self-reflection: classroom decision The level of students in 11th grades was appropriate to their target. They consolidated the materials using the knowledge of the previous lesson. Their interest and to learning was obvious . In general, the lesson went well. The lessons were related to their age to improve their language and subject skills. All the peculiarities of CLIL could not be found in one lesson. However, the methods which I used were aimed at developing the subject through language. In the section of the lesson, "activation knowledge of language and content" students were demonstrated Indonesian water sport. As a cultural presentation, white water rafting is an important tourist attraction of Indonesia and this water feature can be displayed as an example of fluid kinematics as it needs a "turbulent" water flow. It also allowed students to use their thinking abilities and background knowledge about geographical locations. Students discussed in groups, shared their thoughts. The teacher also took advantage of this opportunity to acquaint students with the possibility of water rafting in Almaty region, where there are mountain and large rivers. Of course, students told that in Brazil, nowadays Venezuela use this sport. It means that the students are able		

to diversify. After having watched this video, the learning objectives were presented orally to the students.

To improve language and subject skills of students, I used activity «Word Cloud». At this stage, students found terms related to fluid kinematics in «Word Cloud». I included 15 terms, which some of these terms students were revised in the previous lesson. I supported them with vocabulary while writing an essential approach. This is considered to be for students to be able to link the new material with the previous topic, with speech components. After having included 15 terms in the list, they evaluated their speech languages by comparing with another pair, enlarging vocabulary they could interact very well. Students from their list identified other similar terms and phrases. During this activity, the students asked different questions and this allowed all get involved in this activity.

To improve reading skill, I used the text, which included the information about the kinematics of the fluid. The text with illustration enhanced the students' critical thinking and independence. After having read, we discussed some new words to create a supportive learning environment. Then I explained to them the instructions for this task and distributed the text to students. They had to read, understand the text and find key words. After having read, students closed the text and completed the task, filled in the gaps with the correct keywords. Then the students checked their sheets with the correct answers on the board. After they received verbal feedback and support, that I did not take away points for mistakes during speaking and writing. Because my goal was to give children a chance to improve their skills.

To support the student's language skills, I used connective or conjunctive adverbs, in particular the words "so, thus, therefore, and hence." Students had to match two statements about the ideal fluid and distinguishing between laminar and turbulent flow using the correct adverbs. Although students can use these words in the English lesson, but today the functions of these terms are being applied in this lesson. To help students quickly learn this part of the lesson, I showed some examples on the board and explained them how and where to use these adverbs. After that, I handed out a worksheet where students could draw a line between two statements using an adverb. Students established a connection between key terms using the correct connective or conjunctive adverbs. I then checked individually for each student, even some of the students were told to correct errors themselves using a template.

In the following activity, I used T-Chart so that students could describe laminar and turbulent flow. T-Chart can benefit teaching and learn a lot by visualizing and easier to understand and remember information in a structured way. Students were required to complete T-Chart individually according to the success criteria on the Board: completeness and reliability of information, correct use of terms and scientific language. Then I gathered the worksheets to check. I will be give each of them a feedback in the next lesson on the other side.

At the end of the lesson, students discussed their answers with a partner the following questions: «What are the most important information you have learned in today's lesson? How will your lessons help you in your daily life? Which topic is the easiest to understand? How will you deal with your difficulties if you have them? ». Then they all together discussed the progress in achieving linguistic and subject goals.

From this experience, I have learned that I need to create a more open style of teaching. Because, working in pairs and in groups expands and enriches the vocabulary of students, increases curiosity and observation, makes you work harder, and it improves self-study skills. Students learn to listen to each other, develop mutual respect and they get rid of fear in front of the audience, and it is a case to increase their own self-esteem. I should also spend less time explaining and let students practice. They would be more efficient than reading and filling in the blanks. I also realized that I need to be flexible and give more time for creative thinking, so that students can express their own opinions. In future practice, I am planning to continue to use key ideas of CLIL, as the introduction of new approaches to learning which has a positive impact on the educational and emotional sphere of the class.

1B Saltanat Zhalmakhanova Teaching Plan 4

Observations Sheet by Clil expert trainer Melissa Thomson British Study Center

Lesson plan – Here we see a class who have met the lessons aims, both of content and language. It is difficult to see in the video but it appears that the individuals and pairs met the LOs connected with those activities.

Planning for Clil – The lesson plan successfully integrates language (both vocabulary and structures) with content. The lesson stages are clear, moving from a motivating video to activate knowledge, to a word cloud vocabulary

activity, a structure and content integrated activity and lastly to a productive task, producing a visual organiser, a T-chart. Pair work is planned to scaffold tasks and individual work is given when appropriate. Time in the plan has been devoted to feedback on performance and learning aims, as well as time to deal with errors. There is a clear reference to the cultural dimension of the 4Cs. The plan includes the key vocabulary to be taught, as well as appropriate adverbial connectors. There is no functional language present in the plan (but as many other language interventions were, this is not a shortcoming). As a whole, this lesson displays many key CLIL concepts.

Tags – All tags were appropriate and relevant to different areas of CLIL methodology. Tag 1 is tagged as a moment showing culture, one of the 4Cs. We see a motivating activity to activate knowledge and stimulate HOTS. Tag 2 is tagged as communication, showing a moment of explicit vocabulary intervention. Tag 3 shows planned language intervention, described well and in detail.

Self-reflection – Although the initial notes were descriptive but not reflective*, in the conversations with colleagues you have shown you are able to reflect on your lesson, offering up ways to adapt your own lesson. You have also left many productive notes on colleagues’ videos, politely suggesting improvements and adaptations. *At the end of your lesson plan document you also provided a strong, honest reflection. This again shows you are a reflective teacher. You should have also include these comments in the notes.

Teaching and assessment	Strengths	Areas to consider
- lesson is well-structured, with lots of integration of language - lots of interaction, pair work especially - very good monitoring, offering reading strategies (ie. underlining) to individuals - the pace is high and a lot of work is completed in a short time - you encourage them to tell you about new words they learnt: the atmosphere for learning is encouraging		- in the functional language section of the plan, try to think of phrases the learners will need to complete any speaking or writing tasks (for example, the T-chart, if done in pairs) -after the conjunctions activity, consider asking them to make some of their own sentences, to check they can produce these as well as match them. This will really test their use

- peer and self-assessment is encouraged throughout - the plan has a strong focus on pronunciation	of the words. (and these are difficult words, they are very similar)
Language - The plan and accompanying materials are written and presented at a very high standard of English. – Your voice is clear and confident and your instructions well planned to help the learners. You show you are able to offer help in English.	

Planning single lessons and longer course outlines is an important part of professional development. When planning an effective CLIL lesson, I also wanted to share with my colleagues useful points that should include a lesson. This professional practice involves defining aims/learning outcomes that meet my learners' needs and the lesson objectives, selecting and developing the activities, resources and materials which engage my learners and correspond to the aims of the lesson. It also involves dividing lessons into coherent stages with estimates of timing, selecting and describing interaction patterns for different activities during the lesson (e.g. for different ability levels or early finishers) and planning a broad outline for a sequence of lessons, including the recycling of learning content.

As you get more practice at planning lessons the easier it will become and the happier you will be to adapt your plan as you go along. Spend a bit of time after your classes to reflect on how things went. Look back at your plan and think about how well the activities worked. If they didn't go so well try to think of reasons why. You can take these reasons into account for the next class. You will most definitely learn from your mistakes so don't worry if things don't always work out exactly as you planned.

References

1. Educational program AEO "Nazarbayev Intellectual Schools" – NIS-Program - 2017.
2. Политика трехязычного образования в Назарбаев интеллектуальных школах. -Астана. -2013.
3. Нуракаева Л.Т.,Шегенова З.К. Методические рекомендации учителям по использованию метода предметно-интегрированного обучения (CLIL).- Астана. - 2013.-С.8-10

4. CLIL Skills Liz Dale Wibo van der Es Rosie Tanner
5. puzzlemaker.com.
6. <https://gdhr.wa.gov.au/learning/teaching-strategies/finding-out/placemat>
7. <https://quizlet.com/148339792/match>
8. <https://thewordsearch.com/maker/>
9. www.bbc.co.uk/skillswise
10. BBC Skills wise has many useful, clearly-written handouts which you can easily adapt for your lessons.
11. <https://www.british-study.com/en/courses/professional-development-courses/secondary-clil/>

Тиімді үй тапсырмасын мектепте қалай ұйымдастыруға болады?

---

*Ахметова Г.К.,
Жолдасова А.А., Джунусбаева Г.А.*

*Шымкент қаласы, физика-математика бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Түйінді сөздер: үй тапсырмасы, рөлі, мазмұны, көлемі, уақыты, дағдылар, шығармашылық, дербестік, белсенділік, мотивация, тиімділік, саралау

Ключевые слова: домашнее задание, роль, содержание, объем, время, навыки, творчество, самостоятельность, активность, мотивация, эффективность, дифференциация

Keywords: homework, role, content, volume, time, skills, creativity, independence, activity, motivation, efficiency, differentiation

Аңдатпа

Бұл мақала мектеп мұғалімдеріне арналған. Мақалада авторлар өз мектеп мұғалімдерінің үй тапсырмасын қалай ұйымдастыратындығын зерттеп және нәтижелер негізінде тиімді үй тапсырмасын ұйымдастыру ережелерін ұсынған.

Аннотация

Данная статья предназначена для учителей школ. Авторы статьи на основе анализа результатов исследования практики организации домашнего задания в своей школе предлагают основные критерии, необходимые для организации эффективного домашнего задания.

Abstract

This article is intended for educators. Based on the analysis of the results of the study conducted on the homework organization and practices at their respective

school, the authors came up with the basic criteria necessary for organizing an effective homework.

Кіріспе. Мектептегі үй тапсырмаларының мәселесі бізді, яғни педагогтарды толғандыратыны өкінішке орай жаңалық емес. Бұл тақырыпта біздің әріптестеріміз жүз жыл бұрын да "қылыштар шайқасын" ұйымдастырған. Пікірталас тақырыбы әлі де бірдей: «Заманауи оқушының өмірінде үй тапсырмасы болуы немесе болмауы керек пе?». Жақтастар мен қарсыластар үй жұмысының қажеттілігі мен маңыздылығына өз көзқарастарын қолдауға дәлел келтіреді. Біреулері үй тапсырмалары оқушының табысты оқуы мен дамуы үшін қажет деп санайды, ал басқалары бос уақыт деп санай отырып, олардан бас тартуды ұсынады. Әрбір мұғалім өз қажеттілігіне қарай өзі бұл мәселені шеше алады.

Алайда, мынадай жағдаятты қарастырып көрсек: «Сіздің сабағыңыз аяқталып оқушылар сынып бөлмесінен шықты, бірінші кезекте оқушыларда қандай өзгеріс болуы мүмкін?». Мүмкін, сіз өзіңіздің мектеп кезін еске ала алмайсыз, бірақ оқушылар сіздің сабақта өтілгендерді ұмыта бастайды. Егер бұл жай ғана белгілі заңдылық деп ойласаңыз, қателеспейсіз. Неміс зерттеушісі Герман Эббингауз 1885 жылы эксперименттер тізбегін өткізіп, "ұмытудың қисығы" атты тәуелділікті ашты. 1-диаграммада көрсетілген бұл тәуелділік жаңадан алынған білім қандай да бір бекітусіз ұмытыла бастаған жылдамдықты сипаттайды. Эббингауз алынған ақпараттың көп саны жиырма минут ішінде ұмытылғанын анықтады: яғни 20 минуттан кейін жаңа ақпараттың 40 пайызы жоғалады, бір сағаттан кейін шамамен 55 пайызы, бір күннен кейін 70 пайызы және 3 күннен кейін 80 пайызы ұмытылады. [4]

1-диаграмма

Біз бұл қисықты білімді тексергеннен кейін тікелей практикада көреміз. Оқушылар жиынтық бағалауға дейін ақпаратты ұстап тұрады, содан кейін ақпараттың көп бөлігін тез ұмытады. Оқушылардың іс-әрекеті әлі де ақпаратты сақтау және шығару қабілетіне шоғырланатыны көңіл қуантпайды. Біздің миымыз ұмытуға бейім. Бұл, әрине, жады ақауы емес. Біз жаңа ақпаратпен қамтамасыз ететін тез өзгеретін, үнемі жаңартылған әлемде өмір сүреміз. Жауап ретінде ми тиісті түрде пайдаланылмайтын және одан да маңызды емес ақпаратты сүзгіден өткізеді. Мұғалімдер оқушыларға ақпаратты сақтауға көмектесетін стратегияларды құруы қаншалықты маңызды екенін анықтайды. Осы мүмкіндікті үй тапсырмасын дұрыс ұйымдастыру арқылы жүзеге асыра аламыз. Үй жұмысы білімді бекітуге мүмкіндік беретін құрал ретінде көмекке келеді. Сабақтағы оқытудың тиімділігін арттыру мәселесі дұрыс ұйымдастырылған үй жұмысымен бекітілген жағдайда ғана табысты шешілуі мүмкін. Сабақта білім тек жедел, қысқа мерзімді жадыға аударылады. Білімді ұзақ мерзімді жадыға есте сақтау үшін үй тапсырмасы арқылы бекітілуі қажет. [2]

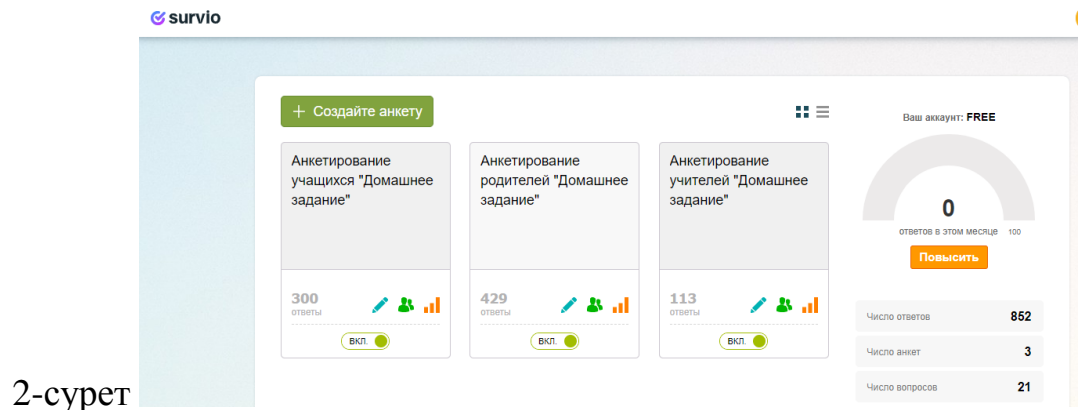
Зерттеу мақсаты: Мектеп мұғалімдері үй тапсырмасын қалай ұйымдастыратындығын зерттеу және нәтижелер негізінде тиімді үй тапсырмасын ұйымдастыру стратегияларын ұсыну болып табылады.

Зерттеу әдістері. Осы тақырыпта өзіміз алдын физика, химия және биология әдістемелік бірлестігі пән мұғалімдері мен оқушылар арасында үй тапсырмасын ұйымдастыру және орындаудағы қиындықтарын анықтау мақсатында зерттеу жүргізген болатынбыз. [1] Нәтижесінде тиімді әдістерді саралап, оны апробациядан өткіздік. Бұл әдістердің тиімділігіне көз жеткізіп, әріптестермен бөлістік.

Осы зерттеу жұмысының нәтижесін басшылыққа алып, мектеп көлемінде, барлық пәндер арасында жүргізуді жөн санадық. Мақсатқа жету үшін, біз алдымызға келесі міндеттерді қойдық:

- ✓ Онлайн сауалнама жүргізу;
- ✓ Сауалнама нәтижелерін талдап, бағалау;
- ✓ Тиімді үй тапсырмасын ұйымдастыру мақсатында ұсыныстар беру.

Сауалнама (2-сурет) Survio заманауи онлайн жүйесі арқылы жасалды. Бұл жүйе бізге сауалнамалар дайындауға, мәліметтерді жинауға, талдауға және нәтижелерді бөлісуге мүмкіндік берді. Сауалнамаға 113 мұғалім, 300 оқушы және 429 ата-ана қатысты. Кестелер мен графиктер түріндегі нәтижелер негізінде талдау жасадық.[3]

2-сурет

Зерттеу нәтижелері және оларды талдау.

Мұғалімдерге арналған сауалнамада келесі сұрақтар қойылған:

- ✓ Өз пәніңіз бойынша үй тапсырмасын үнемі беріп отырсыз ба?
- ✓ Сіз ұсынған үй тапсырмасы қаншалықты тиімді деп ойлайсыз?
- ✓ Үй тапсырмасының қандай түрлерін өз тәжірибеңізде қолданасыз?
- ✓ Басқа пән мұғалімдерімен оқушының жүктемесін ескеріп, үй тапсырмасының мөлшері мен уақытын бірлесе жоспарлайсыз ба?
- ✓ Аптасына неше рет үй тапсырмасын ұсынасыз?
- ✓ Өз пәніңіз бойынша оқушы үй тапсырмасын орындауға қанша уақыт жібереді?
- ✓ Үй тапсырмасын дайындауда оқушының жас ерекшелігі мен мүмкіндігін ескересіз бе?
- ✓ Оқушының орындаған үй тапсырмасын бағалайсыз ба?

- ✓ Оқушылардың белсенділігін арттыратын қандай әдістерді пайдаланасыз?

Сауалнама нәтижесі келесідей: мұғалімдердің көпшілігі үй тапсырмасын пайдалы деп санап, әр сабақта білімді бекіту мақсатында қолданады. Көбінесе үй тапсырмасы есепер шығаруға, параграфты оқуға және зерттеуге бағытталған. Алайда, пайдалы және шығармашыл үй тапсырмаларын көп қолданбайды. Мұғалімнің 8,8 пайызы емтихан жұмыстарына дайындық, сабақ барысында бітпеген тапсырмаларды аяқтау, жаңа терминдерді жаттау, физикалық жаттығулар, эссе жазу, ютуб каналында видеоларды көруді ұсынған. Үй тапсырмасын мүлдем бермейтін мұғалімдер де баршылық.

Мұғалімдердің көпшілігі үй тапсырмасын аптасына 1 рет, ал 30,1 пайызы әр сабақ сайын береді. Сонымен қатар 16,8 пайызы 1 сағат көлеміндегі үй тапсырмасын берсе, 75,2 пайызы ары кетсе 50 минуттан аспайтын тапсырмаларды береді. Мұғалімдер оқушының жас ерекшелігін, мүмкіндіктерін ескереді. Оқушылардың мотивацияларына қолдау көрсету мақсатында мұғалімдер мадақтау жолдарын қолданып, конструктивті кері байланыс береді. Үй тапсырмасын орындау арқылы оқушылардың білімді тереңдететінін түсіндіреді. Мұғалім оқушының өзі зерттеп, ізденген мәліметтерін, жаңалықтарын басқалармен бөлісуін құптайды. Сонымен қатар мұғалім оқушыларды мұғалімнің көмекшісі ретінде, сыныптастарын бағалау үрдісіне қатыстырады. Үй тапсырмасының практикалық қолдану бағытындағы тапсырмаларды береді. Сонымен қатар оқушылардың креативтілігін дамыту мақсатында, үй тапсырмасын оқушылардың өзіне құрастыру, талқылату ұсынылған. Берілген үй тапсырмасының орындалуын қадағалап көңіл бөліп, міндетті түрде тексеріп отырады. Деңгейлі, қызықты ағылшын тілінде үй тапсырмасын беруді ұсынады. Кейбір мұғалімдер төңкерілген оқытудың элементтерін қолданатындығын атап өткен. Оқушылардың белсенділігін арттыратын тәрбиелік мәні бар әңгімелер жүргізеді.

Оқушыға арналған сауалнамада келесі сұрақтар қойылған:

- ✓ Оқушының сыныбы
- ✓ Үй тапсырмасын орындауда күнделікті қанша уақыт жұмсайсың?
- ✓ Үй тапсырмасының көбінесе қай түрін орындайсың?
- ✓ Үй тапсырмасының қай түрін орындауды қалайсың?
- ✓ Үй тапсырмасын өзің орындайсың ба?

- ✓ Үй тапсырмасының бағасымен қанағаттанасың ба?
- ✓ Үй тапсырмасын көшірген жағдайлар болған ба?
- ✓ Келесі пәндер бойынша үй тапсырмасы «оңай», «орташа», «қиын» деп бағала.

Сауалнамада нәтижелері бойынша 37,8 пайыз оқушылар күнделікті үй тапсырмасын орындауға 90 минуттан көп уақыт жұмсайтындығын айтқан. Көпшілік оқушылар өз жауаптарында үй тапсырмасын параграф оқу мен есептер шығару түрінде орындайтындығын айтқан. Ал, оқушылардың 17,2 пайызы үй тапсырмаларының зертеушілік, пайдалы шығармашылық бағытта берілетіндігін айтқан. Оқушылардың 50 пайызы өзіне және қоғамға пайдалы, шығармашыл, қызықты үй тапсырмасының болғанын қалайды. Үй тапсырмасының бағалануына 57,8 пайыз оқушы қанағаттанады, 15,5 пайызы «жоқ», ал 26,7 әрқалай деп жауап берген. Сонымен қатар 27,0 пайыз оқушы үй тапсырмасын сыныптастарынан көшіретіндігін атап өткен, 36,1 пайызы кейде деп жауап берген. Оқушылар математика, химия, физика, өнер, Қазақстан тарихы пәндерінен үй тапсырмасын орындауда қиындықтарға тап болады екен.

Ата-анаға арналған сауалнамада келесі сұрақтар қойылған:

- ✓ Сіздің балаңыз үй тапсырмасын орындауға қанша уақыт жұмсайды?
- ✓ Үй тапсырмасын орындау сіздің балаңыздың оқуын жақсартады ма?
- ✓ Балаңыз қай пәндерге көбірек уақыт жұмсайды?
- ✓ Өз тілектеріңіз бен ұсыныстарыңызды жазыңыз.

Ата-ана сауалнамасының нәтижесінде ата-ана балаларының үй жұмысын орындауға 90 минуттан жоғары уақыт жұмсайтындығын нақтылады. Ата-ананың 79,2 пайызы үй тапсырмасы баласының оқуына ықпал ететіндігін айтқан. Ата-ананың жартысы үй тапсырмасын оқушыға қосымша жүктеме, көп үй тапсырмасы баланың денсаулығына зиян деп есептейді. Көп уақыт жұмсайтын пәндерге математика, ағылшын тілі, физика, химия және өнерді жатқызады. Ата-аналар мұғалімдерге өз алғыстары мен ұсыныстарын жазды. Солардың ішінде көбінесе пайдалы, өмірге қажетті тапсырмаларды беру, тапсырма көлемін ескеру сынды ұсыныстар берді.

Қорытынды және ұсыныстар.

Мұғалімдерге, оқушыларға және ата-аналарға арналған сауалнама нәтижелері мектеп мұғалімдеріне ұсынылды. Мұғалімдер әдістемелік бірлестік ішінде сауалнама нәтижесін талдап, үй тапсырмасын тиімді ұйымдастыру әдістерін дамытуға бағытталған жұмыстар жасады. Пән мұғалімдері үй тапсырмасын аптасына бір рет беретіндей жоспарлап, көлемі мен мазмұнына көңіл бөлді.

Зерттеу нәтижесіне сәйкес, қорытындылайтын болсақ үй тапсырмасы шамадан тыс жүктеме болмауы, оқушының денсаулығына зиян тигізбеуі керек. Үй тапсырмасы сабақта айтылған тақырыпты қайталауға, біртекті ұқсас есептерді қайтадан шығаруға, параграф оқуға бағытталмауы керек. Тиімді үй тапсырмасы оқушыға пайдалы, потенциалын ашып, жоғарылататын, қызығушылығын оятатын, танымдық іс-әрекетінің жаңа деңгейіне көтеретін болуы керек. [5] Сол үшін тиімді үй тапсырмасының ережелерін мектеп мұғалімдері ескеруі қажет:

- ✓ Үй тапсырмасының мөлшері мен уақытын бірлесе ескеріп жоспарлау;
- ✓ Үй тапсырмасы танымды, пайдалы болуын және шығармашылыққа бағытталуын ұстану;
- ✓ Сараланған және жеке оқушыға бағытталған тапсырмаларды қолдану;
- ✓ Әрбір оқушы өзінің жеке прогрессін білуі үшін, конструктивті кері байланыс ұсыну.

Алдағы мақсатымызға сәйкес физика, химия және биология пәндері бойынша мұғалімдерге методикалық көмекші құрал ретінде оқу мақсаттарына сәйкес үй тапсырмасын тиімді ұйымдастыру жолдары бойынша үлгілерін жасауды жоспарлаудамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ғылыми баяндамалар жинағы. « Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ-ның XI Халықаралық Ғылыми- практикалық конференция. «КАК ОРГАНИЗОВАТЬ ЭФФЕКТИВНОЕ ДОМАШНЕЕ ЗАДАНИЕ?» 138 бет. Нұр-сұлтан -24-25.10.2019
2. Абдильдина Ж.Н., Акижанова Ж.Ж, Нуракаева Л.Т. и др. Рекомендации по выполнению домашнего задания. – Астана, 2013.
3. Сауалнама <https://drive.google.com/drive/folders/1tzlia-wLR0kLZC5gR-K2O-F4DWVD5R2I>
4. Эбингауздың _____ ұмыту _____ қисығы
https://en.wikipedia.org/wiki/Forgetting_curve

5. The role of homework. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/role-homework>

«Конденсатор» тарауында құрылымдық тапсырмаларды беру арқылы оқушылардың талдау дағдысын дамыту

Абдикерова Жанар Раушанбековна

*Шымкент қаласы физика-математика
бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Түйінді сөздер: құрылымдық тапсырмалар, конденсатор, тиімді әдіс-тәсілдер, жоғары ойлау дағдылары.

Ключевые слова: структурные задачи, конденсаторы, эффективные методы, высокие мыслительные способности.

Keywords: structural tasks, capacitors, effective methods, high mental abilities.

Аннотация

Зерттеудің негізгі мақсаты құрылымдық есептер шығаруда оқушылардың жіберетін қателіктерін азайту болып табылады. Құрылымдық тапсырмалар тек есептеулермен шектелмей жоғары ойлау дағдыларын қамтитын сұрақтардан тұратындықтан жауап беруде жоғары талап қойылады және оқушылардың алған білімдерінің тереңдігін тексереді. Аталған жұмыста конденсатор тақырыбына құрылымдық есептерді шығаруда әдіс тәсілдердің тиімділігі әріптестермен бірге анықталады және кездескен қиындықтар оқушы үнін ескере отырып әр сабақта қалай өңделгені баяндалады.

Аннотация

Основная цель исследования - уменьшить количество ошибок, допущенных учениками при решении структурных задач. Структурированные задачи не ограничиваются вычислениями, но также состоят из вопросов, которые включают в себя высокие навыки мышления, высокие требования к ответам и проверку глубины знаний, полученных студентами. В данной работе эффективность методов решения структурных задач на тему

конденсаторов определяется коллегами, а встречающиеся трудности описываются в каждом уроке с учетом голоса ученика.

Annotation

The main goal of the study is to reduce the number of mistakes made by students in solving structural problems. Structured tasks are not limited to calculations, but also consist of questions that include high thinking skills, high requirements for answers, and testing the depth of knowledge gained by students. In this article, the effectiveness of methods for solving structural problems on the topic of capacitors is determined by colleagues, and the difficulties encountered are described in each lesson, taking into account the student's voice.

Құрылымдық тапсырмалар – Назарбаев Зияткерлік мектептерінің сыртқы жиынтық бағалауында кездесетін тапсырмалар түрі. Құрылымдық тапсырмаларының басқа тапсырмалардан ерекшелігі бір бірімен байланысқан сұрақтардан, есептеулерден тұратын, сыни тұрғыда ойлау дағдыларының барлығын дерлік қамтитындай білу түсінуден бастап, жоғары деңгейлі дағдыларды қамтитын сұрақтардың тізбегінен тұратын жүйелі тапсырма. Оқушы құрылымдық тапсырмаларда жауаптарын әр түрлі тәсілдермен беруі қажет: қысқаша сипаттаулар және анықтамалар, тереңдетілген негізделген жауаптар, сандық есептеулер, салулар мен график интерпретациялары. Тапсырмалар оқушылардың табу, таңдау, жүйелеу және жаңа жағдайларда алған білімін қолдану, гипотезаларды ұсынумен болжау, гипотезаларды қолдау аргументтерін табу дағдыларын тексеруге арналады.[1, 74б]

Әр оқу жылының басында оқушылардың емтихан компоненттеріне қанша пайыз жауап бергендігі туралы аналитикалық талдау жіберіліп отырады. Осыдан байқағанымыз сыртқы жиынтық жұмысында оқушылардың көпшілігі құрылымдық сұрақтарға жауап беруде алған білімдерін қолдануда, анықтамаларды, құбылыстарды сипаттауда, сандарды жуықтауда, берілген есеп шарттарын сауатты оқу жеткіліксіздігі сияқты кемшіліктерге ұшыраған. [2, 85б] Осы кемшіліктерді болдырмау мақсатында оқушыларға күнделікті құрылымдық тапсырма беру арқылы оқушылардың жауап беру дағдыларын қалыптастыруды және құрылымдық сұрақтарға жауап бергенде нені басты назарда ұстау қажеттігін білу мақсатында 10 сынып оқушыларымен конденсатор тақырыбын әр түрлі әдістер қолданып нәтижесінде оқушылардың құрылымдық сұрақтарға қалай жауап жазатындығын зерттеуді жөн көрдік.

Құрылымдық тапсырмалардағы талдау сұрақтарына жауап беру үшін әр сабақта конденсатор тақырыбына қатысты құрылымдық тапсырмалар ағылшын тілінен аударылып дайындалды. Аталған тапсырмаларды қолдану үшін «Конденсатор құрылысы. Сыйымдылық», «Конденсаторларды тізбектей және параллель жалғау», «Конденсатор энергиясы» атты бір бірімен байланысқан тізбектелген сабақтар өтілді. Сабақтарды бақылауға осы 10 сыныпқа сабақ беретін мұғалімдер тартылды. Конденсатор құрылысы тақырыбында модельдеу әдісін қолданып оқушыларға алдымен конденсаторды қолдан жасап мультиметр көмегімен оның сыйымдылығын өлшеу тапсырмасы берілді, оқушылар қатты қағаз, өткізгіш сымдар және фольга қолдану арқылы әр түрлі формадағы конденсаторларды жасап шығарды.[4] Тәжірибе нәтижесінде конденсатор сыйымдылығы оның өлшемдеріне, диэлектрлік өтімділігіне тәуелді болатындығын тәжірибе жүзінде көрді. Нәтижесінде құрылымдық сұрақтағы «конденсатор құрылысын ата» деген тапсырманы көпшілігі дерлік дұрыс жауап берді, алайда Конденсатор энергияны қалай жинақтайды түсіндір деген сұрақ пен графиктегі зарядтың өлшем бірлігін ескермей қате жіберген оқушылар көп болды. Осыларды ескере келе Конденсаторды тек энергия жинақтайтын құрал деп атамай оның қалай энергия жинақтайтынын талқылайтын сұрақтарды құрастыруды және графиктік есептер беруді келесі сабаққа жоспарладық. Сондай ақ осы сабақта А тобының оқушысының белсенділігі төмен екендігін және С тобының оқушысы тапсырманы түсінбесе де сұрақ қоймағандығын бақылаушылардан алып ескере келе келесі сабақта олардың орындарын ауыстыруды және топтық жұмыста мейлінше басқа оқушылармен араластыруды жөн көрдік. Конденсаторды тізбектей және параллель жалғау сабағы алдымен конденсатордың энергияны қалай жинақтауын түсіндіру үшін видео көрсетіліп, сол видеоға қатысты мынадай тізбектелген сұрақтардан басталды: Конденсатор құрылысы қандай? Конденсаторға батарея жалғағанда не байқадың? Конденсатор мен батарея жалғағандағы электрондар қозғалысы қандай? Конденсатор толық зарядталып біткен мезеттегі зарядтар қандай, түсіндір? Яғни осы сұрақтарға оқушылардан жауап алу арқылы «Конденсатор энергияны қалай жинақтайды, түсіндір» деген үш балдық сұрақтың жауаптарының кілт сөздерін бірге шығардық және ағылшын тіліндегі жауаптарды аударып осы кілт сөздерді осы сұраққа жауап жазғанда қолдану керектігі айтылды. Кілт сөздер: Екі жақта теңдей зарядпен зарядталады, қорытқы заряд 0-ге тең, зарядтар бөлінген бір жағы оң бір жағы теріс заряд

жиналған. Кілт сөздерді айтқанда да оқушыларда сұрақ болды қорытқы заряд 0-ге тең дегеніміз не? Дем ол жерде зарядтың сақталу заңы яғни екі жақта теңдей екендігін көрсететіндігін формуламен жазып көрсетілді. Конденсаторларды тізбектей, параллель жалғау сабағын практикалық жұмысымен жалғастыра отырып екінші сабақта тізбектей және параллель жалғау өрнектерімен алдын ала есептеп алып кейін тәжірибеде тексеріп көрді. Тәжірибені топта жасағандықтан барлығы мақсатқа жетті, алайда оқушылардың кері байланысында он бір оқушының екеуі тізбектей және параллель жалғау есептерінде әлі де шатасатынын ескертіпті. Осыны ескере келе келесі сабақта тізбектей және параллель жалғауға Т notes кестесіне тізбектей және параллель жалғау кезіндегі зарядтар, кернеулер және сыйымдылықтар өрнегін жаздыруды және мынадай сұрақтар «Кедергілерді тізбектей жалғау кезінде қай шама тұрақты? Ток күші тұрақты болса ол зарядпен қалай байланысқан? Демек конденсаторларды тізбектей жалғауда зарядтар тең ал кернеулер қосқанға тең болады, сондай ақ кедергілерді параллель жалғауда кернеу барлығында тең ал заряд конденсаторларда да дәл сондай тек ток күшінің орнына мұнда зарядтар қолданамыз» деген қорытындыға келіп ассоциациялар арқылы ақпаратты естерінде сақтатуды жөн көрдік.

Т notes кестесін толтыруды оқушылар жедел толтырып шыққанымен сұрақтарға жауап беруде алған білімдерін еске түсіруге уақыт кетті. Алайда тізбектей жалғағанда заряд бірдей болатынын және параллель жалғағанда кернеу бірдей болатыны олардың құрылымдық есептердегі сыйымдылықтарды анықтауда жұмыстарын жеңілдетті. «Конденсатор энергиясы» тақырыбында конденсатор қалай энергия жинақтайды деген талқылауымыздың арқасында қиындық туғызбады тек конденсатор энергиясының формуласын қорытып шығаруда сұрақтар болды. Сондай ақ конденсатор энергиясын симуляция арқылы тақтада көрсеткен өте тиімді болды алайда тақтадағы симуляцияның көптеген элементтерін байқау үшін жеке ноутбукта зерттеу жұмысын ұйымдастырған тиімді деген шешімге келдік. Себебі симуляция барысында оқушылар анау нені білдіреді, мына белгі не деген сұрақтар болды.

Сонымен сабақтар тізбегін өте келе құрылымдық тапсырмаларды орындауда қандай мәселелерге жолықтым және оны қалай шешуге тырыстым деген сұрақтарға жауап берсек: оқушылар сұрақты толыққанды және дұрыс

оқымайды, жауабын жазғанда кілт сөздерге назар аудармайды, сұрақтағы түсіндір, сипатта, көрсет, диаграмма арқылы сал, айырмашылықты анықта деген кілт сөздерге назар аудармайды. Демек оқушылардың оқылым дағдысын дамыту арқылы тапсырманы оқуға үйрету қажет, есеп мазмұнындағы кілт сөздерді анықтап оларға қалай жауап беру керектігін түсіндіру арқылы шешуге болады, есептегі Кілт сөздерге сипаттама жасап мысал келтіру арқылы алдағы уақыттарда сабақта ескеру қажет.

Сонымен зерттеу нәтижесінде қандай нәтижелер алынды

Конденсатор энергияны қалай жинақтайды, түсіндір сұрағына толықтай физикалық құбылыстарға негізделген жауап жасалды, құрылымдық тапсырмалардағы кілт сөздер анықталып қалай жауап беру кестесі жасалды, графиктік есептерде зарядтың кернеуге тәуелділік графигіндегі градиент зарядты беретінін ал астындағы аудан энергияны беретіндігі қорытындыланды, конденсатордың энергиясын есептеу мақсатында Phet Colorado онлайн симуляциясын жеке оқушылар жасайтын зерттеу жұмысы жасалды.

1-кесте Оқушылардың екінші тоқсандағы бірінші тарау мен екінші «конденсатор» тарауы бойынша бөлім бойынша жиынтық бағалау нәтижесі

А оқушысында болмағанымен, В оқушысында байқалады.

	І БЖБ/20	ІІ БЖБ/20	
А оқушы	20	19	және С
В оқушы	16	19	
С оқушы	13	16	

Электр өрісі мен

конденсатор тарауындағы бөлім бойынша жиынтық жұмыстары тек құрылымдық есептен тұрғандықтан едәуір құрылымдық сұрақтарға жауап беру дағдылары қалыптасқан.

Құрылымдық сұрақтардағы талдау дағдыларын дамығандығы көрсететін сұрақтарға жауап беруде тәжірибелік, практикалық жұмыстардың алар орны ерекше. Себебі физика – эксперименттік ғылым. Осы конденсатор тарауына таңдалған практикалық, демонстрациялық жұмыстар тиімді болды деп ойлаймын. Эксперимент тәжірибе практика барысында оқушылар аталған физикалық заңдылықтың дұрыстығына көз жеткізеді. Алайда құрылымдық

сұрақтарға жауап беруде әр тараудың ерекшелігін қамтитындай тапсырмалар жиынтығын толықтыру қажет екендігі байқалды себебі біз көбінесе осы конденсатор тақырыбын өткенде деңгейлік есептермен шектеліп қалатынбыз және күрделі есептер шығаруға тырысатынбыз алайда құрылымдық тапсырма мақсаты оқушылардың алған білімдерін қолдануға, практикалық және графиктік ақпараттармен жұмыс істей алатындығын тексеруге негізделгендіктен осы арнада жұмыс жасау қажеттігін түсіндік. Алдағы уақытта осындай тапсырмалармен көп жұмыс жасап тек конденсатор тарауы емес басқа тараулардағы негізгі ұғымдарды, талдауларды түсінетін ортақ жауаптар мен кілт сөздер әзірлеуді міндет еттік.

Әдебиеттер тізімі:

1. Автономная организация образования «назарбаев интеллектуальные школы» центр педагогических измерений «Аналитический отчет по итогам внешнего суммативного оценивания в Назарбаев Интеллектуальных школах в 2015-2016 учебном году 10 класс»
2. Автономная организация образования «назарбаев интеллектуальные школы» центр педагогических измерений «Аналитический отчет по итогам внешнего суммативного оценивания в Назарбаев Интеллектуальных школах в 2016-2017 учебном году 10 класс».
3. «Мұғалімге арналған нұсқаулық», НЗМ мектептері ДББҰ, педагогикалық шеберлік орталығы 2018ж
4. «Create a capacitor», <https://www.instructables.com/> сайты
5. Сабақты зерттеуді қалай сапалы жүргізуге болады, Астана 2016 жыл А.А Ошақбаева

"Lesson study" жобасында бақылаушылар талдамасының тиімділігі

Биология пәнінің мұғалімі Тукибаева Б.А.

Шымкент қаласы, физика –математика бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі

Түйінді сөздер: *lesson study, заманауи, технология, зияткер, біліктілік, методология, саты, зерттеу, сауалнама, педагог, бақылаушы*

Ключевые слова: *lesson study, современный, технология, интелектуал, квалификация, методология, этап, исследование, анкета, педагог, наблюдатель*

Keywords: *lesson study, modern, technology, intelligence, qualification, methodology, stage, research, survey, literacy, teacher, observer*

Аңдатпа

Бұл мақалада "Lesson study" жобасының бақылаушыларының функциональды қызметі және нақты зерттеуші топтың жоспарланған сабақтарының өз мақсатына жету алгоритмдері сипатталған. Бірінші бөлімде "Lesson study" негізгі мақсаты мен себептері, АВС деңгейіндегі оқушыларға арналған психосоматикалық сипаттамалардың негіздемесі баяндалған. Мақалда үш зерттеу сессиясында бақылаушылардың жұмыс парағын құрылымы толық сипатталады, зерттеу сабақтарын дұрыс юақылау және қадағалау негізінде келесі сабақтың бағыты айқындалатындығы дәйектелген. Бақылаушылар тек сарапшылар ғана емес, сонымен қатар сабақтың мақсатына жету жолындағы кедергілердің көзіндерін анықтап, жақсарту жолына нұсқаулық беруші ретінде сипатталған.

Аннотация

В статье описана функция наблюдателей исследовательского проекта «lesson study» и его значение как алгоритма достижения целей урока. Первая часть описывает цель и причины «lesson study», обоснование

психосоматических характеристика для учащихся ABC уровней. Статья основана на том, как наблюдатели на трех исследовательских сессиях описывают анализ рабочих листов и делают из них правильные выводы. Наблюдатели описываются не только как эксперты, но и как источники препятствий для достижения целей урока.

Abstract

The article describes the function of the observers of the research project "Lesson Study" and its importance as an algorithm to achieve the objectives of the lesson. The first part describes the purpose and reasons of the "Lesson Study", the rationale for the psychosomatic characteristics of students at the ABC level. The article is based on how observers in three research sessions describe the analysis of worksheets and draw the right conclusions from them. Observers are described not only as experts, but also as sources of obstacles to achieving the objectives of the lesson.

Кіріспе. 2019-2020 оқу жылының басында "Lesson Study" зерттеу тақырыптарын "саралау тапсырмаларын тиімді қолдану арқылы 10 сынып оқушыларының академиялық тілде жазылым дағдысын жетілдіру" атты тақырыппен толықтыруды жөн санадық. Біздің топта 10 сыныпқа сабақ беруші: химия және биология пән мұғалімдері құрады. Сыныптың таңдау себебі ретінде оқушылардың академиялық жазылым дағдыларының орта деңгейден аса алмайында, қателіктермен жазылуы болды.

Зерттеу мақсатымыз: Оқушылардың қабілетіне сай саралау тапсырмаларын орындау барысында, оқушылардың өтілген сабаққа толық тұжырымдама жасап, академиялық тілде толықтырып жазу дағдысын дамыту болды.

Зерттеу әдістері: Оқушылардың психосоматикалық деңгейлерін анықтау, сабақты бақылаушылар парақтарын толық зерттеу, кедергі көздерін тану бағытында өрбиді.

Сонымен, зерттеу жұмысымыздың негізіне көшетін болсақ, 10 сынып оқушыларынан ABC санатты оқушылар таңдалды. Бұл оқушылар БЖБ жұмыстарын алғашқы және соңғы зерттеу сабақтарында салыстырылуға алынды. А-сипаттағы оқушы: ұстанымы жоғары, тұрақты эмоциональды және оқушылар үшін ЖАДА функциясын қоса алып жүретін оқушы болды. Жұмыстары да сәйкесінше тиянақты, мұғалім кері бағалауда нақты және бірнеше сөзбен аяқтай алады. Ал В санатты оқушы мінезі тұрақсыз,

өзгелердің пікіріне тез ілесе алатын, идеаль тұлғаны ізденушілер қатарынан, лидерлік қабілетке ұмтылушы, өз пікірі бар, алайда ол пікірдің оң немес теріс екендігіне көз жеткізбестен асығыс шешім қабылдайтын оқушы таңдалды. С оқушы математикалық қабілеті өте жоғары, графика мен кестелер сызу, мәселенің статистикалық мағлұматтарын терең түсіне алатын, алайда мәнмәтін мен түсіну, білу, анализ жасау дағдысын жоғарылатуды талап ететін тұлға таңдалынып алынды (кесте-1).

Кесте 1. «А,В,С» деңгейіндегі зерттелуші оқушылар ерекшеліктері

Ерекшеліктері	«А» деңгейіндегі зерттелуші оқушы	«В» деңгейіндегі зерттелуші оқушы
Жоғарғы дәрежелі жүйке құрылымына сай	күшті, ұстамды, инертті	әлсіз қозғалмалы
Дене ерекшеліктерінің типі	мезаморф	астенит
Темперамент типі	циклотинин	меланхолик

1-кестедегі оқушы сипаттамасы орыс мамандаған классикалық психолог Батаршев Анатолий Васильевич кітабының жазбаларына сүйене отырып сипатталды [1].

Зерттеу нәтижелері және оларды талдау жасаудағы қадамдарымыз:

- 1) Веб-форум;
- 2) Портфолиосын құру;
- 3) Ұсыныстар жасау;
- 4) Сұхбаттасу
- 5) Қорытынды талқылау [3].

Сонымен алғашқы сабақ " Ферменттердің субстратпен өзара әрекеттесуі " туралы өткізілді. Оқу мақсаты: ферменттің субстратпен өзара әрекеттесуі бірізділігін түсіндіру. Сабақ барысында қойылған сұрақтар, уақыт менеджменті, дереккөздер, дәлелдемелер көрсеткіштері жасалған бақылаушылар сараптамасы (кесте-2).

Кесте 2. Сабақ кестесіне сай алғашқы зерттеу сабағының сараптамасы
(Кестеге сай мерзім)

Зерттеуге арқау болған сұрақтар	Сараптама	Сараптама дәйектемесі	Сараптама дереккөздері
Ферменттердің	10 минут	Жеке жұмыс жасау,	Биология. В 3

ерекшеліктері		өзара бағалау	томах. Том-1.Тейлор Д, Грин Н, Стаут У.2004.
"Think-Pair-Share"- «Ойлан, талда, бөліс!» әдісі	9 минут	Жұпта жұмыс жасады, бір-бірінің пікірін тыңдады, дұрыс жауапты болжамдармен келтірді	«Энзим» анимация http://www.youtube.com/watch?v=CZD5xsOKresH
Модель жасау. Оқушылар энзимнің әрекет ету механизмін ретімен жасайды	10 минут	Топта жұмыс В деңгейлі оқушы өте көрнекі модель ұсынды, алайда дәлелдемелері аз. А,С деңгейлі оқушы топтары өте жылдам орындап қойды. Дәлелдеме толық келтірді, уақыт артылып қалды	Ермексаз, қағаз • S + E • ES • EP • E + P • «Құлып-кілт»
Enzymes Worksheet	10 минут	Кілт сөздермен жұмыс жасалды, А деңгейлі оқушы 10 тапсырманың 9 дұрыс, ал В деңгейлі оқушы 7 дұрыс, С деңгейлі оқушы 5 дұрыс болды	www.savemyexams.co.uk
Рефлексия	5 минут	Қойылым жасалды. Арасындағы субстраттар түсінбей қалғандар қатарында қалды (2 оқушы)	Рольдік рефлексивті жауаптар

Талдау жасалынған кездесуден, зерттеуімізге саралау тапсырмаларын қосу керектігі айқын көрініс берді. Оқушылар уақытты бірдей пайдалана алмайды, бірі ерте, бірі кеш тапсырмаларды тапсырып жатқандығы

бақылаушылар назарын аударды. Сондықтанда келесі ІІ-тоқсандағы кестеген сай "Ультрафилтрация және ішінара реабсорбция" атты сабақта пайдалануға ресурс іздеу үстінде болдым. Оқу мақсаты: филтрация және несептің түзілу үдерістерін сипаттау айналасындағы мәліметтермен қамтылған болуы керек еді.

Бақылаушылар тарапынан бақылау парақшалары толтырылды (3 кесте).

Кесте 3.Сабақ кестесіне сай 2 зерттеу сабағының сараптамасы
(Кестеге сай мерзім)

Зерттеуге арқау болған сұрақтар	Сараптам а	Сараптама дәйектемесі	Сараптама дереккөздері
Өткенді еске түсіру "Сыйқырлы сандық" әдісі	5 минут	Жеке жұмыс жасау, өзара бағалау	Биология. В 3 томах. Том-1.Тейлор Д, Грин Н, Стаут У.2004.15с [2]
Нефронның құрылысы. Несептің түзілу механизмін өзара түсіндіру	10 минут	Топта жұмыс жасау, кілт сөздермен жұмыс жасау-анықтама, бекеттер көрсетілді	https://www.yaklas.ru/p/biologia/chelovek/vydelenie-16092/stroenie-i-funkcionirovanie-pochek-zabolevaniia-organov-mochevydeleniia-16093/re-d5b6686a-ef56-45c1-b796-68c3e0583817
	10 минут	Топтағы жұмыс,әр оқушы нефронның 6 бөлігіне тоқталып, рольдік ойындармен айытылым дағыдысын жетілдіру бағытында	https://www.youtube.com/watch?v=yKFc_mdIupA

		жұмыс жасады	
	10 минут	Топта жұмыс жасады. Лидер болмады, мұғалімнің көмегімен нефронның құрылысын өте қарапайым сызбасын құрады	https://www.youtube.com/watch?v=2jQUhrK0EB8
Топтық бағалау	5 минут	Ынтымақтастық арқылы топтан бір өкіл бағалау критерийлері арқылы бағалап өтті	Тапсырма орындау постерлері
кілт сөздерге қатысты анықтамаларды табу, сәйкестігін дәлелдеу	10 минут	Жұпта жұмыс С,В деңгейлі оқушы жұптары қателіктерге орын берді, алайда дәлелдемелері өмірлік ситуациялармен алынды. А деңгейлі оқушы жұбы өте жылдам орындап қойды. Бағалауды қадағалаушы ролін атқарды	Кілтсөздер, анықтамалар
Worksheet	5 минут	Сурет арқылы барлық оқушы сипаттама жасай алды	www.savemyexams.co.uk
Рефлексия	5 минут	Негізгі терминологияға сүйене отырып нақты сабаққа бағалау жасады	Сабақ барысына негізделген рефлексивті жауаптар

Сұхбаттасу арқылы бақылаушылар парақшасынан тұжырымдайтынымыз, сабақ барысында саралау тапсырмалары өз нәтижесін берді, С,В деңгейін оқушылар оқу мақсатына жете алмау себебі анықталды. Білу және түсіну, қолдану деңгейлерін қоса алып жүру өте тиімді болатындығы дәлелденді. III-тоқсандағы оқу кестесіне сай "ДНҚ құрылым" тақырыбындағы сабақ, "ДНҚ молекуласының жұп нуклеотидтердің қос спиралі құрылымын сипаттау; негіздер жұптарының байланысуын сипаттау" оқу мақсатына сай құрылымдық тапсырмалар бойынша жұмыс жасалды.

Бақылаушылар тарапынан бақылау парақшалары толтырылды
(4 кесте).

Кесте 4.Сабақ кестесіне сай 3 зерттеу сабағының сараптамасы
(Кестеге сай мерзім)

Зерттеуге арқау болған сұрақтар	Сараптама	Сараптама дәйектемесі	Сараптама дереккөздері
Кездейсоқтық-әдісі	5 минут	Жеке жұмыс жасау, кері байланыс берілді, реттік құрылымға сай отырыңдалды	Кілт сөздер
CLIL стратегиясы Ағылшын тілдегі материалдан керекті дереккөзін алу	10 минут	Жеке жұмыс- 10 сөзден-7 сөз аралығында анықтама берілді, үштілдік қолданыста болды	https://www.twig-bilim.kz/ru/film/what-is-dna
"CONSTRUCT A DNA MODEL"- ДНҚ комплементарлық қағидасына сай - фосфатты топ, қантты топ, азотты негізде құрастыру	15 минут	Топта жұмыс АВС деңгейдегі оқушыларда топ лидерінің нұсқаулығымен жұмыс жасады, В,С деңгейлі оқушылар құрастырылған модельді сипаттап берді, қателік болмады	https://micromed.pro/item/sovremennaya-modeli-dnk-minidna-12-sloev.html
Complete a question sheet about the	5 минут	Тапсырмаларды орындау,	http://www.austincc.edu/emeyerth/d

structure and function of DNA		материалдарды жүйелі пайдалану, нақты сөздермен бекіту іске асырылды. В,С деңгейіндегі оқушылар кейбір сауалдардың мағынасын аша алмағандығы байқалды, тест тапсырмаларын 85 пайыз дұрыс орындады.	nastructquiz.htm
Рефлексия	5 минут	Оқушылар сабақты жоғары бағалады, өздеріне түсіндіру өнімді болатындығын атап өтті.	Оқу мақсаттары бойынша күтілген нәтижеге сай жауап

Қорытынды және ұсыныстар.

Зерттеу нәтижесіне сәйкес, қорытындылайтын болсақ, сабақ өнімділігі дұрыс бағытта өрбігенлігі және мұғалім мен оқушы тарапынан даму керектігі айқын дәлелденді. Сабақ барысында мұғалім саралау тапсырмаларын, рольдік ойындарды, CLIL стратегиясы, модельдеу практикумын, кілтсөздермен бекіту жасау көмегімен оқушыларды оқу мақсаттарына дұрыс бағыттай алды. Оқушылар В,С деңгейі А деңгейіне жоғарылау қадамдарын жасауда, өзара оқыту, мұғалімнен көмек сұрау, практикумдар мен ашық сауалдарға жауап беру бақылаушылар тарапынан ұсыныс ретінде қорытынды хаттамаға енгізілді.

Бақылаушылар жұмыс парақшасының жиынтық шешімі:

1. Оқушының дайындық көрсеткіштері
2. Себеп-салдар
3. Эмоциональдылық
4. Танымдылық
5. Тәжірибелік

6. Мұғалімнің жеке ізденіс
7. Тиімді ресурстар
8. Психологтар мен ата-аналар байланыс

Бұл тізімдегі сабақ мақсатына жету жолындағы мәселер болып табылады. "lesson study" зерттеу жобасы 10 сыныптарға тиімді әсер еткендігі және педагогтың біліктілігін арттыру жолында саралау тапсырмаларын жете меңгеруін талап етуі зерттеліп, оқушылардың эмоциональды жай-күйі үлкен роль атқаратындығын іс-жүзінде бақылаушылар тарапынан ескерпе ретінде жазылды.

Алдағы жоспарымда, биология пәндері бойынша мұғалімдерге "Lesson study" зерттеу сабақтарында тиімді бақылау парақшаларының ұтымды нұсқаларының үлгілерін жасауды жоспарлаудамын.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Диагностика темперамента и характера. Батаршев А.В./ Практический практикум/ Питер-2007
2. Биология. В 3 томах. Том-1.Тейлор Д, Грин Н, Стаут У.2004.454с
3. Байгаринова Ж.К. Сабақты зерттеу (Lesson study): А-дан Я-ға дейін: әдістемелік ұсынымдар. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016. – 36 б.
4. Абдраманова Ж.Б., Биярова С.Б., Зейнолдина Г.Т. Lesson Study: өз сабағын зерттегісі келетіндер үшін: әдістемелік ұсыным. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 52 б.
5. Әлімов А. Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану. – Алматы, 2015. – 180 б.

Сыни ойландыру арқылы зерттеу жүргізудің мүмкіндіктері мен артықшылықтары

---

*Шымкент қаласы,
физика-математика бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі
тарих пәнінің мұғалімі,
Байтурсеев Данияр Шарипбекович*

Түйінді сөздер: *Зерттеушілік дағды, дереккөздер, мета-таным, өзін-өзі реттеу, қалыптастырушы бағалау, тәжірибе жасау дағдысы, сын тұрғысынан ойлау, ғылыми-зерттеу, проблеманы анықтау, функционалды сауаттылық, тиімді әдіс –тәсілдер;*

Ключевые слова: *Исследовательские навыки, ресурсы, критическое мышление, метопознание, саморегуляция, формативное оценивание, эксперимент, исследование, определение проблемы, функциональная грамотность, эффективные методы;*

Key words: *Research skills, resources, critical thinking, metocognition, self-regulation, formative assessment, experiment, research, problem definition, functional literacy, effective methods;*

Аңдатпа

Зерттеу аймағы – оқушылардың Қазақстан тарихы пәнінде сыни ойлау арқылы зерттеушілік дағдыларының дамуы болып табылады. Проблемалар анықталып, оқушының жеке қабілеттеріне қарай оқыту әдістері бағытталады. Дереккөздер арқылы ойластырылған оқыту әдістері оқытудың тиімділігін арттырады. Соның дәлелі - зерттеу оң нәтижесін көрсетті. Зерттеудің нәтижесінде оқушылардың бойында зерттеушілік дағдысының дамығандығы, эксперимент жасауға қызығушылықтары байқалды. Қолданылған әдістер оқыту әдісінің тиімділігін көрсетеді.

Зерттеу барысындағы сәтті тұстар мен өзгерістерді қажет ететін тұстары айтылады. Зерттеудің өзектілігі анықталып, өз дәрежесінде жүргізілгені көрініс тапқан.

Аннотация

Областью исследование – является развитие исследовательских навыков путем, критического мышления на уроках история Казахстана. Определены методы обучения в зависимости от индивидуальных способностей ученика. Используемые методы на уроках с помощью ресурсов повышает эффективность обучения у учащихся. Доказательством этого являются положительные результаты исследования. В конце исследования был замечен интерес к эксперименту и развитие исследовательских навыков у учащихся. Исследование указывает на моменты, которые требуют успешных изменений и изменений исследовательских навыков учащихся путем участия в исследованиях.

Abstract

The field of research is the development of research skills through critical thinking in the history of Kazakhstan lessons. The methods of teaching are determined depending on the individual abilities of the student. The methods used in the help of the resource scale increase the effectiveness of students learning. Proof of this is the positive results of the study. At the end of the study, students were interested in the experiment and students' research skills were developed. The research points at the moments which are in need of successful sides and changes. The relevance of the research is defined and carried out on an appropriate way.

«Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында ашып көрсеткеніндей мектеп қабырғасында іс-әрекеттегі зерттеумен айналысу мұғалімнің кәсіби дамуы үшін таптырмас әрекет болып отыр. Іс-әрекетті жүргізудің басты мақсаты – мұғалімнің кәсіби дамуы мен сабақ үдерісінің табысты болуы. [1,б.61] Іс-әрекеттегі зерттеу-тәжірибені жетілдіру, терең түсіну мақсатында және сыныптағы жұмысты,

тәжірибені жүйелі түрде зерттеу. [3, 46-б]. Зерттеу жүргізуге бағытталған бес қадамды негізге ала отырып, іс –әрекеттегі зерттеу жүргізу үшін негізгі бағыттар мен басымдылықтар анықталып, осы сыныптағы білім сапасын арттыру үшін арнайы жоспар құрылды.

Жоспар:

- Зерттеуге байланысты сауалнама даярлау
- Жауап алу стратегияларын құру, қажетінше өзгерту,
- Ашық сұрақтарды пайдалану;
- Алынған жауаптарды талдау;
- Сапалық деңгейі өзгеше сұрақтарға көшу.
- Қадам нәтижесіне сүйеніп келесі қадамының жоспарын жасау.

Іс-әрекеттегі зерттеу жүргізу үдерісіндегі шектеулер және бұдан кейінгі іс-тәжірибеге жасайтын ықпалы. Сабақ процесін жақсарту мен ұстаздардың кәсіби дамуы үшін «Іс-әрекеттегі зерттеу» жобасы мектептерге ендіріліп, мұғалімдер өз іс-тәжірибесін зерттеуді қолға алуда. Бұл деген сөз –зерттеу процесі үздіксіз жүреді, сондықтан да әдістерді жаңалата отырып, зерттеу циклі жүре береді. Жаңартылған білім бағдарламасында «Тарих» пәнінің өзіндік ерекшелігі бар. Ол – еркін сөйлей алатын, пікірін бүкпесіз жеткізе алатын тәуелсіз тұлғаны тәрбиелеу. Ал тарих сабағында берілген тапсырмалардың барлығы дерлік сын тұрғысынан ойлауға негізделген; сыни ойлай алу, пікірді еркін жеткізе алу және оқушының шешендік қабілеті мен ойын бүкпесіз айта алу дағдысының дамуы, оқушының өмірге икемделе өсуімен тікелей байланысты. Тарих пәнінің мақсаты: оқушылардың функционалдық дағдысын дамыту, оқушының сабақта алған білімін өз өмірінде қолдана алуына ықпал ету.

Зерттеудің тақырыбы: «Оқушыларды сыни ойлауға үйрету арқылы зерттеушілік дағдысын дамыту.»

Зерттеудің мақсаты: «Оқушылардың тарих сабағынан ойлау белсенділігін арттырудағы сын тұрғысынан ойлауға үйрету тәсілдерінің тиімділігін анықтау».

Сын тұрғысынан ойлау – өз ойын бағалау ниетінің болуы және оны жасай білу, ол кез-келген субъект үшін қалыпты болып табылатын шыншыл, ашық, дәйекті, талдау жасауға қабілетті, білімқұмар, өзі мен өзгенің пікіріне сеніммен қарайтын және шешім қабылдауда парасатты болу ниетін дамытуды көздейді. (Глейзер, 1941)

Сыни тұрғыдан ойлайтын оқушылар белсенді болады, олар сұрақ қойып, дәлелдерді талдайды, мұндай адамдар жаңашыл идеялар мен келешекке ашық болады. (МАН, 49 бет)

Зерттеудің міндеттері:

- ✓ Іс-ірекеттегі зерттеу жүргізуді жоспарлау
- ✓ Іс-әрекеттегі зерттеу үдерісінде балалардың сын тұрғысынан ойлауын дамытуға арналған тапсырмалар дайындау;
- ✓ Белгілі бір бейімделген тапсырмалар арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлау түсініктері мен зерттеу дағдыларын дамыту;
- ✓ Диалогқа қатысты сөзтіркестер арқылы оқыту үдерісінде әрбір оқушының ойлау қызметін дамытуға мүмкіндік туғызу.
- ✓ Зерттеу құралдары арқылы деректер жинақтау
- ✓ Зерттеу үрдісі барысында деректерді жинақтап және өз тәжірибелерін жақсарту мақсатында нәтижелерді өңдеп, қолдану.
- ✓ Алынған мәліметтерді сараптау
- ✓ Нәтижесін бағалау

Күтілетін нәтиже: Ситуацияны жан-жақты ұғынатын, сыни тұрғыдан ойлай алатын, алған білімдерін өмірде қолданатын, шығармашыл және зерттеуші тұлға қалыптастыру.

Зерттеу әдістері:

- Оқушылармен үш стратегия бойынша жұмыс істеу(Жеке, жұпта және топта);
- Белсенді әдіс-тәсілдерді қолдану;
- Оқушылармен сауалнама жүргізу;

- Сабақта балаларды сын тұрғысынан ойлауға дағдыландыратын тәсілдерді пайдалану; дебат әдісі, миға шабуыл әдісі, ашық сұрақтар қою арқылы және т.б.
- Балалардың қажеттіліктері мен жас ерекшеліктеріне қарай тапсырма әзірлеу.

Зерттеу нәтижелері мен оларды талдау

Зерттеу 10-сыныптар арасында жүргізілді. Сауалнамалар нәтижесінде зерттеудің өзектілігі анықталды. Оқушылардың сын тұрғысынан ойлай алу білімімен, еркін пікір айта алулары, жаһандық көзқарас білдіре алулары мен кез-келген жағдайтта объективті пікірлерін білу мақсатында арнайы сұрақтармен эксперимент үшін жаттығуға бағытталған тапсырмалар берілді. Сынып ішіндегі жауаптар легі үш түрлі деңгейде анықталды. Сауалнама нәтижесі төмендегі кестедегідей болды.

Сіз ақпараттарды қаншалықты сын тұрғысынан талдай аласыз?				
Диалогқа түскенде ашық сұрақтарға нақты жауап бере алдым.	Ашық сұрақтарға сыни жауап беріп, талдап шығу қиын, бірақ ненің қиын екенін анықтап жауап бердім	Ақпараттарды оқып үйренуде сыни талдау үшін ашық сұрақтарға толық жауап бере бастадым	Қиын, бірақ нәтиже көрсеттім, сабақты меңгерген сияқтымын	Қиындау, бірақ соған қарамастан тапсырмаларды орындай алдым
A	B	C	-	-
Талқылау жүрген соң қандай сезімде болдыңыз?				
Мүлде сенімсізбін	Сенімсізбін	Аздап сенімдімін	Сенімдімін	Өте сенімдімін
-	-	C	B	A

Зерттеудің негізгі мақсаты: Диалогқа қатысты сөзтіркестерін ашық сұрақтар қою отырып сыни ойлау белсенділігі дамыту және сол арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдысын дамыту. Оқушыларға арнайы берілетін екі тапсырма жеке орындауға, кейінгі тапсырмалар топқа және жұпқа деп арнайы әзірленді. Бірінші сабақта жүргізілген сабақ бойынша мұғалімнің назарында сыныптағы А В С типіндегі үш оқушы болады. Әрине қай

баланың қандай қабілетімен дағдысы дамығандығын, қандай іс-тәжірибелік дағдысы қалыптасқандығын білу үшін, сауалнама жүргізіліп, зерттеу қолға алынды. Зерттеуге түрткі болған жайт – оқушылардың өз істеріне сыни көзқараспен қарап, баға бере алмауы. Осы орайда іс-әрекеттегі зерттеуге байланысты төмендегі 3 негізгі сауал аясында жұмыс жасалынды:

1. Қандай іс-әрекет жақсы болып жатыр? Не себептен?
2. Қандай іс-әрекет жаман түрге енді? Неліктен?
3. Нені өзгерту керек? Не үшін ?

Зерттеу жұмысы дұрыс жүргізіліп, өз нәтижесін берсе - әрине ол ұстаздың кәсіби алға жылжуымен қатар, сабақтың да табысты болатынының кепілі. Сабақ барысында оқушылардың сын тұрғысынан ойлай алулары мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлай алу дағдыларын дамытумен қатар сол арқылы қарапайым ережелерді де ұстанып, жұмыс жасап отырған оқушыларды мұғалім бақылайды. Ең бірінші көзделетін мақсат - балаларға «өз істеріне кері байланыс» бере алуы туралы түсініктерін қалыптастыру. Содан соң ғана барып, сабақтың табыстылығы мен сапасын арттыру болды. Зерттеу өз деңгейінде, өз ретімен жүріп мұғалімнің кәсіби дамып жатқандығы байқалды. Сыни тұрғыдан ойлау – Қазақстандағы білім сапасын жақсарту үшін маңызды болып табылатын ең басты педагогикалық модульдерінің бірі. Аталған модуль оқушылардың да, мұғалімдердің де сыни тұрғыдан ойлауын дамытуды саналы және сапалы ой мен қабылдауын көздейді. [2,б.8].

Сынып оқушыларының сыни ойлау арқылы зерттеушілік дағдысын түрлі әдіс-тәсілдер, мәселен ашық сұрақтарға жауап берулері арқылы сабақ үстінде дамытуға болады. Сонымен бұл зерттеу басталған уақытта, 10 - сыныптарда бағдарлама бойынша **10.1 А. Қазақстан Ұлы Отан соғысынан кейінгі жылдарда .**

Тақырыбы: «Соғыстан кейін қазақстандықтардың өмірі қалай өзгерді?».

Оқушылар осы тақырыпта келесі оқу мақсаттарын ашуы тиіс.

- ҰОС-кейінгі жылдардағы демографиялық жағдайын талдау
- ҰОС шаруашылыққа тигізген зардаптарын анықтау
- Себеп-салдарлық байланыстарды өзгерістерді және миграциялық процестерді қолданып қорытынды жасау.

Оқушылар әлеуметтік ахуалды талдау арқылы ішкі саяси жағдайға зерттеулер жасаған болатын. Тәжірибелік жұмыс – соғыстан кейінгі әрекеттерге мұқият қарап, зерттеудің нәтижесінде жасалынады. Сол кездегі халықтың жан күйзелісі жайлы, олардың бейбіт өмірге көшуге жанкешті ерлігі жайлы да

айтылды. Әрбір жаудың жорығы астарында жатқан зардаптардың ауырлығына тоқталады. Одан бөлек оқушылар осындай зардаптардың нақты демографиялық ахуалға, миграциялық процестер жайлы да талқылайды (жағымды жағымсыз бағытта). Оқушылар ҰОС-на салдарлық сыни ойлай отырып, оның салалар бойынша тигізген әсеріне эксперимент жасады, бақылаудың нәтижесінде қажетті саланы анықтап, біліп және дерек ретінде қолданды. Хал-ахуалды зерттей отырып, қалайда зардап салдарын жою үшін мүмкіндігі мен қауқарын зерттейді және сол алған білімдерін өз шығармашылық жұмысында қолданады. Сол бойынша шығармашылық жұмыс орындалады.

Бүкіл сыныпқа төрт түрлі атауы бар салалар (Экономика, Әлеуметтік, Демография, Саяси) атты топтарға біріктіріледі. Оқушылар осы салалар бойынша ахуалды талдап, суреттеу арқылы постерде қорғау мүмкіндігіне ие болды.(топтық жұмысты қорғау.) [3].

Оқушыларға берілген үлгілер төмендегіше;

Бағалау критерийлері:

- Саяси ахуалды ұсынады;
- Ақпараттарды(хронология, терминология) дұрыс қолданады;
- Жиынның нәтижесіне назар аударады;
- Форматты таза ұстайды;
- Уақытты тиімді пайдаланады

Сабақта оқушылардың деректі талдаумен оны дәйектеу дағдылары мен деңгейлері де әр түрлі. Сондықтан ерекше дарынды балаларға тапсырма, «Соғыстар аяқталғаннан соң» талдау арқылы салалар бойынша қаншалықты қиындық қауіп бар екенін анықтау. Оқушылар осы жұмыстарды жасау арқылы әлеуметтік, экономикалық, мәдени ахуалдың ауырлығын суреттейді. Бірінші сабақта оқушыларға еркін түрде, өздері қалаған үш түрлі сала бойынша жауап беруіне болады. Балалар оқиғалар желісіне сыни талдау жүргізу арқылы

жағдаятты зерттейді. Жұмыс нәтижесі өте қызықты, табысты болады. Дегенмен нақты бір толық дәлелді тұжырым шығару қиын болады.

Тәжірибе

бірінші сабақта жасалынғандықтан, бір ғана салаға негізделген оқушылар да болады. Мүмкіндігінше бір-біріне ұқсаған сала бойынша зерттеу жасаған оқушылар да болады. Іс-әрекеттегі зерттеуді жалғастыру үшін, келесі сабақта шығармашылық жұмыстың орындалу шартын өзгерту тиімді. Келесі тақырып «Неліктен Қазақстан ядролық сынақтар алаңына айналды?». Алдыңғы сабақта қалаған үш саланы анықта деп айтқандықтан, оқушылардан жақсы күтілгендей нәтиже болмайды. Сондықтан да мұғалім рөлдік ойын арқылы, Қазақ КСР-ның саяси ахуалы балалардың өздері анықтап, сезініп көруі үшін осы тапсырма ұсынылады. Съезд жиналысында сол кездегі ықпалды тұлғалардың жасаған әрекеті рөлге салынып - балалар өздеріне берілген міндеттеме бойынша тұлғаларға баға береді. [4]

Сабақ үдерісінде міндетті түрде қауіпсіздік ережелері сақталынып, тазалық пен ұқыптылық та балаға серік болуы керек. Дәл осылай біз сабақ барысында балалармен оқиғаларға зерттеу жасадық, нәтиже төмендегіше:

Бұл сабақта оқушылар рөлдік ойын техникасында жұмыс жасап, жұмыс барысында түрлі ақпараттарды үйлестіріп, сыни тұрғыдан ойлауға негізделді. Рөлдің орындалуы оқушылардың шеберлігін мұғалім бақылайды. Шығармашылық жұмыс жасау үшін, оқушылардың өздері ақпарат тауып, сол кездегі халық әрекетіне баға беруді өздері ұсынды. Рөлдік техникада жұмыс жасау үшін, қажетті маска бетті әрлеу жасауға рұқсат берілді.

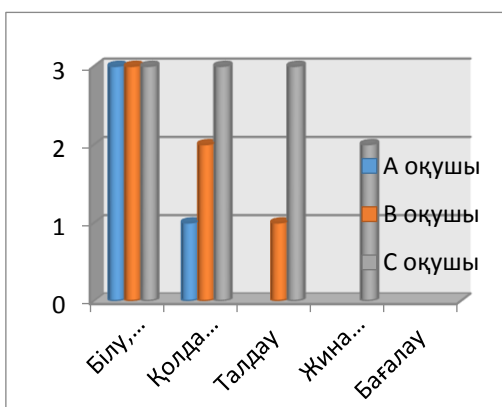
1. Күрделілігі төмен деңгейдегі жұмыстар;
2. Күрделілігі орта деңгейдегі жұмыстар;
3. Күрделілігі жоғары деңгейдегі жұмыстар;

Дифференциациялық жұмыс осы шығармашылықпен еңбек ету барысында жүзеге асады, оқушыларға ашық түрде тапсырмалар беріледі, күрделілігіне қарай қажетті рөлдерді өздері таңдап алғандықтан, жұмыс нәтижесінде оқушылардың деңгейі анықталады. Өз жұмысын орындауда «А» оқушының жұмысы ерекше сәтті шықты, ақпараты мен дауысы да анық түсінікті болды. «В» оқушының жұмысы да ерекше жұмыс болды. Күлтөбе

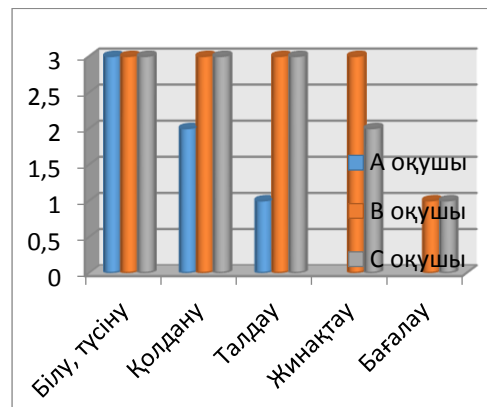
мен Ордабасы жиынын аша түсті, қоғамдық саяси өмірде шешім қолдануда, өте сәтті шықты. Ал «С» оқушыға келсек алғашқыда ролге енгенімен кейінгіде іркіліп калып, ақпаратты шешімін көрсетуде қиналды. Жұмысты оқушылардың барлығы деррлік орындап, уақытты тиімді пайдаланды. С оқушының қысылғандықтан әрекеті сәтсіз шықты, тек ек-үш ауыз сөзбен ғана ақпаратты қолданды. Келесі сабақта мұғалім осы оқушымен жұмыс жасауы керек.

Балалардың зерттеу барысында қаншалықты дамығандықтарын бақылау үшін бейне түсірілім жүргізілді. Бейне түсірілімде мен сабақ үрдісі барысында қалт жіберген тұстарды қайта қарап, ескеруге тиісті тұстарын келесі сабақты жоспарлағанда жүзеге асыруға болатынын ескердім. Әр сабақтан соң, зерттеуге алған тапсырмалардың қаншалықты тиімді болғанын, сабақтағы оң және теріс жақтарын және зерттеу тақырыбын ашу үшін сабақпен ықпалдастырудағы әдіс-тәсілдердің қаншалықты өз жемісін бергендігі туралы рефлексия жазып жүру тиімді. Балалардың тапсырманы қаншалықты білімді игеріп жатқандарын біліп отыру үшін, олардың кері байланыстарын оқытушы өзіне алып, жинақтап жүруі қажет. Балалардың жазған кері байланыстарын оқи отырып, мұғалім осал тұстарын түзейді, жақсы қырларын дамытады. Осылай оқытушы олардың қажеттіліктерін қарастыруға тырысады. Әр сабақтан соң, балалардан сауалнама, бірнеше сұрақтардан тұратын жауап парақтарын да алып отырған тиімді. Зерттеу басындағы назарға алынған оқушылар екінші және үшінші тапсырмаларды алған кезде өздерін басқа қырларынан көрсете бастайды және балалар жақсы нәтиже шығара алады. Сабақ барысында жасаған жұмыстарына сәйкес бағалау үдерістері де жүреді. Ол оқушыларды ынталандырады. Балалар осындай әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды орындау арқылы теориялық материалдарды меңгеріп, талдап, жинақтап, зерттеп және бағалауды дамытуға мүмкіндік алды.

Бастапқы нәтиже

Соңғы нәтиже

Сабақ басында немесе сабақ соңында бекіту мақсатында немесе кіріспе ретінде сыни ойлауды қажет ететін, жоғары деңгейлі сұрақтар қоюға болады.

Тұжырымдар мен қорытынды.

Сәтті жағы

- Ашық сұрақтар қоюға диалогқа қатысты сөзтіркестерін беруде сыни ойлау белсенділігі дамыды.
- Оқушылар өз істеріне сыни көзқараспен қарап, бағалауы өзгерді.
- Жазу арқылы сыни ойлауды үйренді.
- Жазудың жоспарлы түрде келесі қадам жасауымызға көмегі болды

Сабақ барысында ғана мұғалім өзгерткен дүниелерді оқушылар сабақтан тыс уақытта да қолдана бастайды. Оған дәлелдеме ретінде мұғалім бақылауындағы сыныптың басқа сабақтарына да қатысып байқайды. Олар өз ізденіс жұмыстарында, постерлерінде «Өнер» сабағында алған дағдыларын қолданып, дәлелдеме және дәйектеме қолданып сөйлеп жатқандарын байқайды.

Қиыншылықтар

- А, В, С оқушыларын таңдауда және оларға сабақ барысында тапсырмалар дайындау;
- Сын тұрғысынан ойлауға үйрету тәсілдерінің тиімділігін өлшеу;
- Деректерді жинау тәсілдерін таңдау

Таныстырылым жасау кезінде өз жауаптарына сенімсіз болса, үндемей қала салуға әдеттенген балалар болады. Зерттеу соңында балалардың бойында сенімділіктің пайда болғанын мұғалім өзі байқайды. Өйткені өз жасаған жұмыстарын таныстырып, сол жайлы талқылып, сыныптастарымен ортақ пікірге келіп, сындарын естіп, соған сәйкес түзеле білуді де бала үйренеді. Балалар сұрақтарға жауап беруде, өз ойларына нақты дәлелдеме келтіріп айтуға дағдыланады. Оқушылар топпен де, жұппен де, жеке де жұмыс жасап, ең белсенді ширақ оқушылар сыныптастарының ойларын, пікірлерін сындарын қабылдай алуды дағдыға айландырады.

Шығу жолдары

- Психолог, куратордан кеңес алу. «Дарынды және талантты балалар» тақырыбында теориялық білімімді жетілдіру.
- Сауалнама, сұхбат алу, қадағалау жүргізу, сандық және сапалық
- талдау жасау
- Зерттеу алгоритмін құру, зерттеу нәтижесін болжау.
- Зерттеу жүргізу барысында мұғалім де өзгереді, оқушылар да өзгереді.

	Үнемі			Кейде			Ешқашан		
	А	В	С	А	В	С	А	В	С
Менің ұстазым мәліметті түсінікті етіп баяндады	+	+	+						
Менің ұстазым мен қиналғанда көмектеседі	+	+	+						
Басқа оқушылар біраз кедергі келтірді.				+	+	+			

Бәрі өзгереді: ойлар, сабақ беру әдістері мен тәсілдер, ең негізгісі және бастысы – өз оқушыларыңа деген қарым-қатынас. Бұл зерттеу үдерісі мұғалімді балалармен жақындастырады, оларды бұрынғыдан жақсы түсінетін болады. Сабаққа деген белсенділіктері артады және шығармашылықтары шыңдалады. Алдағы уақытта да бұл зерттеу өз жалғасын табады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасы (2012). Астана: «НЗМ-і» ДББҰ.
2. Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының мұғалімге арналған нұсқаулық (2014). Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ.
3. Кузнецов С.Ю.: Калейдоскоп: расходные материалы (2016)
4. А.Әлімов «Интербелсенді оқыту әдістерін ЖОО-қолдану» 2009 ж.ш. Алматы қ.
5. EGEMEN QAZAQSTAN газеті 2017 ж. 20-қыркүйек «Баланы сыни ойлауға үйретудің маңызы» авт. З.Нүсіпова
<https://egemen.kz/article/158557-balany-syni-oylaugha-uyretudinh-manhyzy>

Развитие лидерских качеств через навыки, приобретенные на уроках физической культуры

Тлеулов Ербол Эрнстович

*Шымкент қаласы, физика –математика бағытындағы Назарбаев
Зияткерлік мектебі*

Аннотация: *в статье рассматривается развитие одного из основных качеств, необходимого современной личности в быстро меняющемся ритме 21 века, таком как лидерство. Развитие лидерских навыков на уроках физической культуры, среда, которая способствует развитию навыков и роль лидерства.*

Ключевые слова: *лидер, учащийся, лидерство, цель, лидерские навыки, помощь, качество, способность, роль лидерства.*

Среди специалистов до сих пор не завершена дискуссия о том, являются ли лидерские качества и способности врожденными или они приобретаются в процессе жизнедеятельности человека. Несмотря на отсутствие однозначного ответа на данный вопрос психологические проблемы лидерства, в том числе формирования и развития лидерских качеств личности привлекают внимание многих ученых. В их числе Г.К.Ашин, А.В.Петровский, А.П.Панкрухин, Б.Д.Парыгин, М.Мескон, М.Альберт, Ф.Хедоури, Р.Бейлс и др.

Среди факторов, которые могут оказывать влияние на формирование и развитие лидерских способностей можно выделить такие: особенности семейного воспитания, сфера деятельности, в которую включен человек, среда его общения, особенности его досуга и т. д.

Способность человека быть лидером во многом зависит от развитости его организаторских и коммуникативных качеств. Какими характерологическими чертами личности должен обладать настоящий лидер?

Такими признаками, как отмечают Е. Жариков и Е. Крушельницкий, могут служить следующие проявления:

- Волевой, способен преодолевать препятствия на пути к цели.
- Настойчив, умеет разумно рисковать.
- Инициативен и предпочитает работать без мелочной опеки. Независим.
- Психически устойчив и не дает увлечь себя нереальными предложениями.
- Хорошо приспосабливается к новым условиям и требованиям.
- Самокритичен, трезво оценивает не только свои успехи, но и неудачи.
- Требователен к себе и другим, умеет спросить отчет за порученную работу.
- Критичен, способен видеть в заманчивых предложениях слабые стороны.
- Надежен, держит слово, на него можно положиться.
- Вынослив, может работать даже в условиях перегрузок.
- Восприимчив к новому, склонен решать нетрадиционные задачи оригинальными методами.
- Стрессоустойчив, не теряет самообладания и работоспособности в экстремальных ситуациях.
- Оптимистичен, относится к трудностям как к неизбежным и преодолимым помехам.
- Решителен, способен самостоятельно и своевременно принимать решения, в критических ситуациях брать ответственность на себя.
- Способен менять стиль поведения в зависимости от условий, может и потребовать, и подбодрить.

Фрэнк Карделл, в свою очередь, выявил такие черты характера и привычки, которые мешают и подростку, и взрослому человеку быть лидером. Ниже следует перечень этих качеств:

- Низкая самооценка и отсутствие уважения к себе
- Чрезмерная склонность к обману, отговоркам, оправдания
- Недостаточное использование своего воображения
- Пренебрежение по отношению к своему творческому потенциалу
- Потребность быть всегда правым
- Слабые коммуникативные способности: неумение слушать и говорить
- Недостаток обязательности
- Боязнь риска и др.

Широко распространено мнение о том, что не всех людей природа наделила лидерскими качествами. Но многие исследования доказывают, что эти качества можно приобрести. В настоящее время выделяется множество факторов, которые могут влиять на формирование и развитие лидерских качеств и способностей подростков. Одним из таких факторов является урок физической культуры.

Лидерство – это искусство влияния на людей, вдохновения их на то, чтобы они по доброй воле стремились достичь неких целей.

Лидер – это человек, который объединяет, направляет действия всей группы, принимающей и поддерживающей его действия. Это человек, за которым группа людей признает право принимать решения в значимых для нее ситуациях, т. е. наиболее авторитетная личность, реально играющая центральную роль в организации совместной деятельности и регулировании взаимоотношений в этой группе.

В переводе с английского лидер означает «руководитель», «командир», «глава», «вождь», «ведущий». Лидерство - способность оказывать влияние как на отдельную личность, так и на группы, направляя усилия всех на достижение целей организации. Группа, решающая значимую проблему, всегда выдвигает для ее решения лидера. Без лидера ни одна группа существовать не может.

Лидера можно определить, как личность, способную объединять людей ради достижения какой-либо цели. Понятие «лидер» приобретает значение лишь вместе с понятием «цель».

На уроке физической культуры мы выбираем лидера для проведения разминки на различные группы мышц для подготовки организма к предстоящей повышенной физической нагрузке. Проводя анализ по самооцениванию учащихся после разминки, были заданы вопросы:

- Понравилась ли вам разминка?
- Какие ощущения вы испытывали после разминки?
- Каких разминочных упражнений вам не хватало?

Мы выявили, что учащийся, который был в роли лидера, но не занимался спортом, получил обратную связь (70% занимающихся разминка понравилась и были приятные ощущения от разминки, но специальных разминочных упражнений по виду спорта не было), а лидер, который занимался спортом, показал высокий результат 95% и показал специальные разминочные упражнения для этого вида деятельности.

Однако иметь цель и достичь ее самостоятельно в одиночку недостаточно, чтобы назваться лидером. Роль лидера заключается в умении повести людей за собой, обеспечить существование таких связей между людьми в системе, которые способствовали бы решению конкретных задач в рамках единой цели. т. е. лидер - это элемент упорядочивания системы людей.

Один из учащихся имеет выраженные лидерские качества и занимался спортом, и мы решили провести исследование именно на развитие лидерских качеств через навыки, приобретенные на уроках физической культуры.

Было проведено анкетирование. Анкета состоит из 8 вопросов. В анкетировании участвовало 60 учащихся в возрасте 13-14 лет, которые ответили на следующие вопросы анкеты:

1) Занимаетесь ли Вы спортом?

- А) Да – 30 чел.
- Б) Нет – 20 чел.
- В) Иногда – 10 чел.

2) Отметьте виды спорта, которые Вам нравятся?

Легкая атлетика– 9 чел., волейбол – 15 чел., футбол – 25 чел., другие- 11 чел.

3) Часто ли вы бываете в центре внимания окружающих?

- А) Да – 29 чел.
- Б) Нет – 31 чел.

4) Нравится ли вам быть лидером среди сверстников?

- А) Да – 45 чел.
- Б) Нет – 15 чел.

5) Испытываете ли вы удовольствие, когда вам удается убедить кого-то в чем-либо?

- А) Да – 56 чел.
- Б) Нет – 4 чел.

6) Случается ли, что вас называют нерешительным человеком?

- А) Да – 28 чел.
- Б) Нет – 32 чел.

7) Кто, с вашей точки зрения, истинный лидер?

- самый компетентный человек – 25 чел.
- тот, у кого самый сильный характер – 35 чел.

8) Всегда ли вы стараетесь понять и по достоинству оценить людей?

- А) Да – 40 чел.
- Б) Нет – 20 чел.

По данным самооценки, лидерские качества – это набор навыков, умений, черт характера, ведущих к успешности, признанию и высоким результатам в деятельности. Развитие качеств начинается с принятия на себя ответственности за свою жизнь и того, что в ней происходит.

Кроме того, анализ результатов исследования показал, что как у занимающихся спортом, так и у не занимающихся спортом, с возрастом происходит физиологическая потребность к лидерству. Лидер помимо развития лидерских качеств должен приобретать лидерские навыки, это крайне необходимо для эффективного управления людьми.

В результате проделанной работы мы получили возможность изучить взаимосвязь занятий спортом и выраженности лидерских способностей в личности подростков. По итогам данного исследования можно сделать следующие выводы:

- Гипотеза о значимых различиях на уровне развития лидерских способностей у подростков, которые занимались спортом и у подростков, которые не занимались спортом, была полностью подтверждена.
- По итогам исследования можно сделать вывод о том, что занятия спортом действительно могут выступать важным условием формирования лидерских способностей у подростков.

На наш взгляд, одним из возможных путей усовершенствования данного исследования могло бы стать его проведение с привлечением большего количества испытуемых, что позволило бы дать более значимые и надежные результаты.

Проведенное нами исследование может стать достойной основой для дальнейшего, более глубокого изучения данной проблемы. Мы будем трудиться над нашей работой и в дальнейшем, потому что, на наш взгляд, существует реальная потребность в изучении факторов и способов формирования и развития лидерских качеств личности.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Андронов О.П. Физическая культура, как средство влияния на формирование личности,
М.: Мир, 1992.
2. Батаршев А. В. Психология индивидуальных различий, 2000

3. Гогунев Е. Н., Мартьянов А.Н. Психология физического воспитания и спорта, М.: «Академия», 2000
4. Диагностика лидерских способностей //Е.Жариков, Е.Крушельницкий www.vsetesti.ru
5. Киселёв Ю.Я. Влияние спорта на формирование личности, М.: Знание 1987
6. Матвеев Л.П. Влияние спорта на формирование воли, М.,1987
7. Панкрухин А.П. Диагностика и развитие лидерских способностей www.elitarium.ru
8. <https://multiurok.ru/files/liderskie-kachestva-proiavliaemye-na-urokakh-fizic.html>
9. <http://kak-bog.ru/kachestva-lidera-kakimi-kachestvami>
10. www.elitarium.ru

Дифференциациялық оқыту әдісі арқылы оқушылардың білім сапасын қалай арттыруға болады?

*Байдилдаева Жанар Шыналықызы
ХББ НЗМ, физика пәні мұғалімі
Шымкент қаласы*

Аннотация

Lesson study тәсілі - оқушылардың оқу сапасын арттырудың бүкіл әлемде мойындап келе жатқан тәсілдерінің бірі. Бүгінгі күнге дейін мектептерде өткізіліп келген ашық сабақтардың орнына «Сабақты зерттеу» үдерісін енгізу тиімдірек. Сол себепті де біз практик ретінде осы зерттеу сабағын тәжірибеге енгізсек, өзіміздегі өзекті проблеманың шешуін табамыз.

Кілт сөздер: Сабақты зерттеу, сапа, жоспарлау, нәтиже, оқыту.

Аннотация

Lesson study - является одним из наиболее признанных способов повышения качества обучения учеников во всем мире. Более эффективно вводит процесс «Исследования уроков» вместо открытых уроков, которые до сих пор проводились в школах. Поэтому, мы уверены, что в будущем, если мы будем проводить исследования последовательно, это даст результаты.

Ключевые слова: Исследование урока, качество, планирование, результаты, обучение.

Annotation

Lesson study is considered to be as one of the most recognized ways of improving the quality of students' learning around the world. Introducing the process of "Lesson Research" is more effective than open lessons, which have been held in schools so far. Therefore, we are confident that if we conduct the research in a consistent manner in the future, this will yield the results.

Key words: Lesson Study, quality, planning, results, to learn.

Мұғалімнің кәсіби білімін жетілдіруінің тиімді жолы – «Сабақты зерттеу» үдерісіне қатысуы. Теория бойынша, «Сабақты зерттеу» тәсілі оқушының оқуына, мұғалімнің кәсіби тәжірибесінің артуына ықпал ететін педагогикалық тәсіл, яғни оқушылардың сабаққа қызығушылығын оятып,

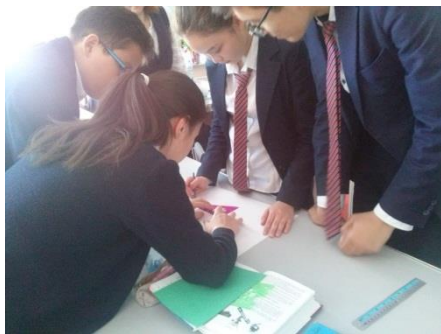
білім сапасын арттыруда тиімді тәсіл. Ол оқыту мен оқу тәжірибесін жетілдірудің, соның нәтижесінде негізгі мақсат-оқушылардың оқу сапасын арттырудың бүкіл әлемде мойындап келе жатқан тәсілдерінің бірі. Бүгінгі күнге дейін мектептерде өткізіліп келген ашық сабақтардың орнына «Сабақты зерттеу» үдерісін енгізу тиімдірек. Сол себепті де біз практик ретінде осы зерттеу сабағын тәжірибеге енгізсек, өзіміздегі өзекті проблеманың шешуін табады екенбіз деген ойға келдік.

Сондықтан да біз «Сабақты зерттеу» үдерісіне қатысуды жөн санадық. Бірінші кездесуімізде әріптестер бәріміз бірігіп ортақ 8 «В» сыныбымыз арқылы топқа бөліндік. Топтың құрамындағы мұғалімдер: тарих пәні мұғалімі Спабеков Жарасбек, орыс тілі пәні мұғалімі Тапелова Батиха, орыс тілі пәні мұғалімі Зиябаева Құралай және физика пәні мұғалімі Байдилдаева Жанар «Сабақты зерттеу» жұмыстарын жүргізумен айналыса бастадық. 8 В сыныпқа сабақ беретін осы пән мұғалімдері сабақтағы проблемаларын Лессон Стади бұрышына жазып, бірнеше проблемалар анықталды. Одан кейін зерттеуші топтың отырысы болды. Бұл отырыста осы бірнеше проблемадан ортақ проблема шығарылды. Ортақ негізгі проблеманы: «Дифференциациялық оқыту әдісі арқылы оқушылардың білім сапасын қалай арттыруға болады?» – деп алдық. Шымкент қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің 8 «В» сыныбына кіруді, яғни ондағы 3 оқушыны алып зерттеу жасауды жоспарладық.

Ел мен елді, халықпен халықты теңестіретін нәрсе, ол – білім», -деп ұлы тұлға М. Әуезов айтып кеткендей, білім – бұл қоғамның ең жауапты, ең қастерлі саласы. Яғни, сапалы білім берудің ең маңыздысы ол – сабақты тиімді, әрі ұтымды етіп жоспарлау. «Сабақты зерттеу» үдерісі бойынша зерттеу үшін әріптестеріммен А,В,С оқушыларына бақылау жүргізу жолдарын жоспарладық. Сабақ басында сыныпта үй тапсырмасын тексеруді ұйымдастыру кезеңімен біріктіріп қарастырғанды жөн санадық және суреттер бойынша оқушыларды топқа бөлу, сабақтың тақырыбын және оқу мақсатын айқындау үшін ашық сұрақтар қоюды көздедік. Бұл ашық сұрақтарды қолдану нәтижесінде оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетінің дамуына, топта бірлесіп жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Жұптасып жұмыс жасау стратегиясы бойынша, оқушыларды жаңа тақырыпқа ой жүгірту мақсатында, CLIL әдісін қолдану арқылы, ағылшын тілінде бейнефильмді көру ұсынылды. Сыныптағы оқушылар бейнефильмді мұқият тыңдап, фактілер мен кілттік сөздерді талқылап, әрбір жұп кезекпен бір идеядан ұсынса, оқушылардың

процесті сипаттау қабілетін дамытады. Сонымен қатар, сыныптағы оқушылардың физиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, бейнефильмді көру арқылы визуалды ақпаратты қабылдау қабілетін дамыту. Идеяларын тұжырымдау үшін «оқушы-оқушы» кері байланыс әрекеті жасалынатын болды.

Оқушылардың жұмысын бағалауда, бірін-бірі бағалауды жүргізу және ойлаудың жоғары деңгейін дамытатын «Sandwich» стратегиясын қолдану әріптестермен жоспарланды. Оқушылардың бірін-бірі бағалауы әдістерін қолдану арқылы оқушылардың өзіне деген сенімділігін арттыруды жоспарладық.

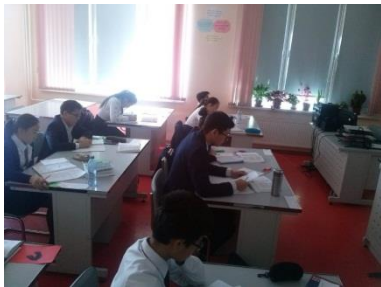

Жаңа тақырыпты игеру мақсатында сондай-ақ алған білімдерін шынайы өмірмен байланыстыру үшін демонстрациялық құралдарды қолдану арқылы және «жіңішке - жуан» сүйемелдейтін сұрақтар қоюды көздедік. Осы стратегияларды қолдану нәтижесінде сабақ барысында уақытты тиімді пайдалануға, оқушылар бір- бірін тыңдай білуге, пікір алмасуға үйренеді.

Сабақта қолданылатын дифференциацияның негізгі принципі – креативтілік және оқушылардың қабілеттіліктеріне қарай орындалатын жұмыстың күрделілік деңгейін арттыру. Жаңа тақырыпты бекіту мақсатында міндетті, лайықты және жоғары деңгей тапсырмаларын дайындадым. Осы тапсырма арқылы оқушылар дайын жауап парағы арқылы өзін-өзі бағалайды. Бұл оқушылардың сабақтың басындағы оқу мақсаты мен күтілетін нәтижені салыстыра отырып бүгінгі сабақтың мақсатына жеткендігіне көз жеткізеді. Сабақтың соңында кері байланыс беру «ББҮ» әдісі бойынша жүзеге асыруды ойладық. Бұл әдіс

бойынша оқушылар «Білемін», «Үйрендім», «Білгім келеді» деген бағандарын толтыру қажет болады. Ол әдіс арқылы уақытты үнемдеуге және оқушылардың сыни ойлауына мүмкіндік береді.

ABC

оқушылардың әр кезеңдегі іс-әрекеттерін топ мүшелері «8 фотосурет», «Жартылай құрылымдалған бақылау», «Timeline» тәсілдерін қолдану арқылы бақылауды шештік. Сабақ өткізілгеннен кейін оқушылардан сауалнама алу және LS тобындағы мұғалімдермен сабақты талқылау үшін дөңгелек үстел өткізу жоспарланды.

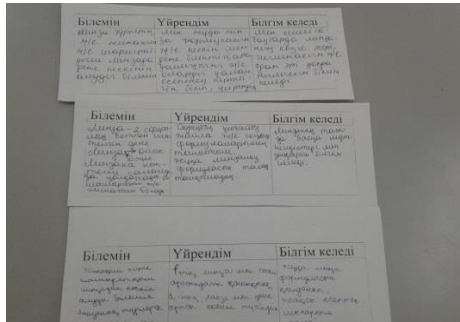
Бақылау барысында төмендегідей мәселелерді анықтадық:

1. А деңгейіндегі оқушы мұғалімді мұқият тыңдайды, барлық берілген тапсырмаларды бірінші бітіреді, Жаңа тақырып түсіндіру барысында да белсенді қатысқандығы, сатылы түрде берген сұрақтарға мүдірместен тез, әрі тиянақты жауап бере алғанын байқадық. Бірақ ойды білдіргенде әлі де нақтылылық жетіспей жататыны да көрініс тапты.

2. В деңгейіндегі оқушы сабаққа белсенді қатысатындығымен ерекшеленді. Үй жұмысын тексеру барысында өткен сабақты жақсы түсінгендігі, жаңа сабақты түсіндіру барысында бірінші сабақты мұқият тыңдап, содан соң дәптерге жазу түсіретіндігі байқалды. Дегенмен өзінің берген жауаптарында бірінші оймен, екінші мәселені араластырып, ойдың нақтылылығы болмағандығын көрсетті. А деңгейлі оқушыға қарағанда қабылдауы төмен екендігі көрінді.

3. С деңгейіндегі оқушы оңайдан қиынға қарай қойылған сұрақтарды бастапқы сұрақтардың деңгейінен аса алмай жатқандығымен көрініс тапты.

Ұзақ уақыт бойы жүргізілген талқылаудан кейін, мәселелерді шешу үшін бағалау критерийлеріне пікір бере отырып, жеке оқушылардың қорғауына мүмкіндік беру. Сондай жағдайда ғана оқушылар бір-бірінің пікірін тыңдайды деген тұжырымға келдік. Бірінші циклді бітіріп, екінші циклдің сабағын жоспарлауға кірістік. Шын мәнінде оқушылардың алдыңғы сабақтарға карағанда бағалаудың жүйеге түсіп келе жатқандығымен айтылды. Алдағы уақытта зерттеулерді өз реттілігімен жүргізіп отырса, өз нәтижесін беретініне сенімділігіміз мол. Осыған дейін дәстүрлі жүйенің аясында келе жатқан ашық сабақтарды бақылау, «Сабақты зерттеу» әдісіне өтсе, өз тиімділігін беретінін түсіндік. Осы әдістің арқасында сабақтың сапасы, сабақты жоспарлай алуымыз, сабақты талқылай алуымыз, сабақты өткізуіміз, сабақтан кейін талқылауымыз, сабақты бақылау мен оқытудың дағдылары қалыптасып келе жатқанын байқауымызға болады. «Сабақты зерттеу» үдерісін кезең-кезеңмен жүргізу барысында үлкен нәтижелерге қол жеткізуге болады. Болашақта үрдіс өз нәтижесін бере алады. Тек уақыттың еншісінде. Майя Аджелодудың «Барлық ұлы жетістіктер уақытты талап етеді» деген сөзімен қорытындылағым келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Абдраманова Ж.Б., Биярова С.Б., Зейнолдина Г.Т. Lesson Study: өз сабағын зерттегісі келетіндер үшін: әдістемелік ұсыным. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 52 б.
2. Әлімов А. Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану. – Алматы, 2015. – 180 б.
3. Lesson Study UK www.lessonstudy.co.uk
4. Dudley, P. (2008). Lesson study в Англии: от школьных сетевых сообществ до государственной политики

Құрылымдық тапсырмалар қолдану арқылы оқушылардың талдау дағдысын дамыту

Шилмурзаев Нұржан Асанұлы, Шымкент қаласындағы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі, физика пәні мұғалімі

Омаров Оралхан Темірханұлы, Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік педагогикалық университеті, PhD. Докторант

Ғылыми жетекшісі: Уалиханова Б.С., PhD доктор

Түйін. Мақалада автор құрылымдық тапсырмалар беру арқылы оқушылардың талдау дағдысын дамыту мәселесі қарастырылған. Атап айтқанда, сабақты Lesson Study әдісімен зерттеуінің мәні мен мазмұны ашылады. Зерттеу барысында қолданылған әдістердің барлығы да оқушылардың алған теориялық білімдеріне талдау жүргізе отырып қолдануына негізделген. Lesson Study әдісі бойынша тізбектелген сегіз сабақ жүргізіліп, олардың қолданылуының нәтижелілігі зерттелді. Заманауи оқыту жүйесіне сәйкес жоғарыда аталған әдіс бойынша сабақ жоспарлары жинақталған.

Кілттік сөздер: құрылымдық тапсырма, талдау дағдысы, оқыту, Lesson study әдісі, тізбектелген сегіз сабақ, зерттеу жұмысы.

Резюме. В статье рассматривается вопрос развития навыков анализа учащихся путем представления автором структурированных задач. Раскрывается значение и содержание исследования урока методом Lesson Study. Все методы, используемые в ходе исследования, основаны на применении учащимися анализа полученных теоретических знаний. Были проведены восемь последовательных уроков по методу Lesson Study, изучена результативность их применения. В соответствии с современной системой обучения накоплены планы занятий по вышеуказанному методу.

Ключевые слова: структурированное задание, аналитические способности, преподавание, методика Lesson study, восемь последовательных уроков, научно-исследовательская работа.

Annotation. The article deals with the development of students' analysis skills by presenting structured tasks by the author. The author reveals the meaning and content of the lesson study by using the Lesson Study method. All methods used in the study are based on the application of students' analysis of the theoretical knowledge obtained. Eight consecutive lessons were conducted using the Lesson Study method, and the effectiveness of their application was studied. In accordance with the modern training system, lesson plans for the above method have been accumulated.

Key words: structured task, analytical abilities, teaching, Lesson study method, eight consecutive lessons, research work.

Lesson Study тәжірибелі мұғалімдермен қатар, еңбек жолын жаңа бастаған мамандарға да кәсіби жетілуге көмектеседі. Себебі бірлесіп жоспарлау, бірлесіп қадағалау, бірлесіп талдау арқылы оқыту туралы бірлескен пікір қалыптастырамыз. Бұл жағдайда оқыту аспектілерін өзіміздің ұстанымымыз тұрғысынан ғана емес, Lesson Study дайындаған әріптестеріміздің көзімен де қарастырамыз, соның нәтижесінде біз Lesson Study барысында бақылаған нақты сабақты өзіміздің жоспарлаған сабағымызбен салыстырамыз. Бұл біздерге өзіміз әдетте мән бермейтін, елемейтін, әдетте «шеттетіп тастайтын» немесе болжамды білім ретінде сақталып қалатын нәрселерді аңғаруымызға түрткі болады.

Ұлыбританияда Lesson Study топтары зерттеу аяқталған соң оқушылардың пікірінше, не пайдалы болғанын, олардың нені білгенін және олардың көзқарасы бойынша, оны одан да пайдалырақ ету үшін, сабақты тағы бір рет өткізсе нені өзгертуге болатыны туралы пікірін білу үшін бақылаудағы оқушылармен жиі сұхбаттасып тұрады [1, 176 б.].

Осындай үлкен де жауапкершілігі мол жұмыс барысында оқушылардың толықтай үйретілген материалдарды меңгерулері өте маңызды. Десек те, кез-келген сыныптың ішінде де оқуда озаттары мен үлгерімі төмендері қатар жүреді. Осындай жағдайлардан дұрыс жол табу да мұғалімнің шеберлігіне тәуелді. Нақтырақ айтсақ, мұғалім сабақты қайтадан зерттеп, зерделеп болып жатқан олқылықтың орнын толтыруы керек. Бүгінгі таңда сабақты зерттеудің көптеген түрі бар. Соның ішінде ғылым мен техниканың дамуында Жапония мамандарының тәжірибесі сан жылдар бойы сүзгіленіп көшбасшылық жасауда. Атап айтсақ, сабақты зерттеуде Lesson

Study әдісі сыныптағы мәселелерді әріптестермен бірігіп шешу жолдарын көрсетеді.

Осы зерттеу бойынша 8-сынып оқушыларымен екі бөлімнен тұратын тізбектелген 8 сабақ жүргізілді. Оның төртеуі бірінші жартыжылдықта, ал қалған төртеуі екінші жартыжылдықта жалғасын тапты. Екі бөлім бойынша да сабақтар зерттеуші топтар бойынша жоспарланып, нәтижелер алынды.

«Lesson study» әдісі бір сынып немесе топты зерттеуге арналған өте ыңғайлы әдіс. Бірақ мұнда ең маңыздысы әріптестермен бірлесіп жоспарлау. Осы орайда, осы сыныпқа сабақ беретін және тәжірибесі көп әріптестермен бірлесіп 5 адамнан тұратын топ құрылды. Алдын ала тақырыптарды және күнтізбесін бекітіп жиналыстар өткізіп отырдық. Топтағы мұғалімдердің кейбірі осы топқа сабақ беретін басқа пән мұғалімдері болса, кейбірі физика әдістемелік бірлестігіндегі тәжірибелі ұстаздар болды. Осындай топтық жоспарлауда химия пәнінің мұғалімдерімен горизонтальды жоспарлап, ал физика пәні мұғалімдерімен вертикальды жоспарладық.

Сабақтың құрылымына келсек, оқушылардың теориялық немесе практикалық жолмен алған білімдерін қолдану үшін талдау дағдысын дамытуға көңіл бөлінді. Оның тағы да бір себебі, оқушылардың бірінші тоқсандағы жазған бағалау жұмыстарына қарап, оқушылардың құрылымдық сұрақтарға жауап беруде қиналатындықтары байқалды. Себебі, көп оқушылар физика сабағында есеп шығара алады, дегенмен физика пәні тек есеп шығарумен шектелмейтіндігі белгілі. Керісінше, мұнда «неліктен?» немесе «түсіндір, мысал келтір» деген сияқты жоғарғы деңгейлі ойлауды талап ететін сұрақтарға жауап беру арқылы физиканың табиғат пен өміріміздегі ролінің маңыздылығын түсіну маңызды. Сонымен қатар, оқушыларымыз сыртқы жиынтық бағалау жұмысын сәтті тапсырып, өздерінің армандаған жоғарғы оқу орындарына түсулері үшін де ашық сұрақтарға сын тұрғынсына ойлана отырып жауап беруі сұралады. Осындай түйткілді мәселелерді ойласа келе, оқушылардың талдау дағдысының дамуының маңыздылығын көздеп, құрылымдық тапсырмалар беру мақсат етілді. Оқушылар оқыған материалдарына талдау жасай алатын болса, оның қалай қолданылуын біледі және де өз болашағын тиімді құрастыра алады. Оқушылар талдау жүргізу арқылы маңызды заттарды ретімен үйреніп, бойларында жауапкершілік сезімдері де жүйеге келеді. Қазіргі таңда білім алатын ақпарат көздері өте көп, сондықтан бағалау жұмыстарында жоғары

нәтиже көрсету үшін оларды талдай алу да оқушылар үшін өте маңызды. Төмендегі қосымша №1-де мәтіндік тапсырманың үлгісі көрсетілген.

Lesson Study әдісі арқылы жүргізілген сабақтың жоспарлары мен нәтижелеріне тоқталайық. Осы әдіс бойынша зерттелетін топтағы оқушылардан үш түрлі оқушы таңдалды. Бірінші озат оқушы, оны А оқушы, сосын орта деңгейдегі В оқушы және үлгерімі төмен С оқушы деп атайық. Әрбір сабақ басталмас бұрын тапсырмаларды дайындауда оқушылардың мүмкін болатын жауаптарын бір кестеге толтырып, сабаққа қатысып отырған бақылаушы сарапшыларға таратылады. Бақылаушы сарапшылар бақылаудағы оқушылардың сабақтың әр түрлі кезеңіндегі жауаптарын белгілеп отырып, осы кезеңде жоспарланған нәтижеге сәйкестігін немесе одан алшақтығын ескеріп отырулары қажет. Бақылаушы сарапшылар оқушылардың мүмкін жауаптары мен сабақта жасаған жұмыстарын салыстырып, сабақ соңында кері байланыс берді. А деңгейдегі оқушының жұмысы сәйкес келді де, В деңгейдегі оқушы мен С деңгейдегі оқушылардың жауаптары әрқалай болды. Осы толтырылған кестесі төмендегі қосымша №1-де көрсетілген.

Осы зерттеудің нәтижесіне сүйене келе, 3 нақты қадамдар жоспарланды.

1. Тізбектелген сабақтардың барлығында құрылымдық тапсырма дайындау. Қазіргі ақпараттың кең тараған уақытында оқушыларға кітапты оқуға қызықтыру оңай емес. Сол үшін де мәтіндік тапсырмаларға жіті көңіл аударылды. Мысалы, халықаралық IELTS емтихан секілді, тақырыптарды бөлек және мәтіндер араластырылып беру. Яғни, оқушылар мәтінге сәйкес тақырып қою үшін мәтіндерді оқып шығады. Немесе, анықтамалық сөздердің орындарын ауыстыру арқылы дұрыс анықтама құрастырады. Сол сияқты, «Тарсия» әдісімен де оқушылардың алдыңғы білімге шолу жасауына мүмкіндік жасалды.

2. Үй тапсырмаларын сұрауда жұптық әдістерді қолданып, оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту көздеу. Мұның бәрі жоспарланған сабақтардың алғашқы жартысына есептелген, одан кейін құрылымдық есеп беру арқылы оқушылардың анықтама жазуы, мысал келтіре алуы және есептер шығаруды жақсартуға негізделген.

3. Сабақтардағы бағалау ретінде көбіне өзін-өзі бағалау, жұптық бағалау және ең маңыздысы қалыптастырушы бағалау түрлерін жүргізу. Жұптық және өзін-өзі бағалауда экранға презентация арқылы

тапсырмалардың дұрыс шығарылу жолы мен ұпайлардың үлестіруін ұсынып, академиялық шыншылдық құндылығымен жұмыс жасалады. Оқушылардың деңгейлеріне қарап жасалған тапсырмаларда саралаудың бірнеше түрін қолданылды. Ол үшін «Нұсқалық есептер» әдісі арқылы оқушыларға тапсырмаларды нұсқалар түрінде беріп, кейбір нұсқалардың есептер санын азайтып, есесіне тапсырмасын күрделендіріп де берілді. Сабағыма қатысқан

Оқушының аты-жөні	8.2А Электр өрісі		8.3В Өткізгіштерді жалғау	
	Нәтиже	Барлығы	Нәтиже	Барлығы
Акимжан Аяулым	16	16	16	18
Дінікұл Алмас	16	16	17	18
Ергешбай Жанерке	12	16	13	18
Әбдіхан Жансая	15	16	17	18
Әмірбек Әсет	12	16	11	18
Мамыр Аяжан	13	16	11	18
Нұрмахан Аделя	15	16	12	18
Сағымбек Асель	15	16	13	18
Тазабек Маханбет	11	16	12	18
Чингиз Санжар	14	16	17	18

бақылаушы сарапшылар мен басты тренердің берген кері байланыстарына сәйкес, сыныптағы оқушылардың денсаулық жағдайларына байланысты кейбір көру мүмкіндігі төмен оқушылар үшін тапсырмаларды жекелей, қағазға шығарып та берілді. Төмендегі 1-кестеде зерттеу тобындағы оқушылардың LS бойынша зерттеу жүргізілген бөлімдер бойынша жиынтық бағалау жұмыстарының нәтижелері келтірілген.

Кесте 1. Зерттеу жүргізілген бөлімдер бойынша жиынтық бағалау жұмыстарының нәтижелері.

Осы кестедегі оқушылардың 2 және 3-тоқсандар бойынша үлгерім нәтижелеріне қарап оқушылардың барлығы да оқу мақсаттарына қол жеткізе алғандықтарын көруге болады. Кестеге қарасақ, бірінші зерттеуде 16

ұпайдан 16 жинаған оқушылар да болған екен, ал екінші зерттеуде 18 ұпайдан 17 жинап үздік нәтиже көрсеткен оқушылар бар. Екеуінде де ең аз ұпай жинаған оқушылар 65%-дық үлгерім көрсеткен. Мұның бәрі де осу динамикасын байқалтады.

Құрылымдық тапсырмалар беру әдісі арқылы жүргізілген сабақты зерттеуді қорытындылай келе, қолданылған тәсілдің оқушылардың оқу жүйесіне оң әсерінің бар екендігі байқалды. Себебі, зерттеу жүргізген топтағы оқушылардың бөлім бойынша жазылған бағалау жұмысында басқа топтағы оқушылардан жоғары ұпай жинағаны анықталды. Мұнда екі оқушы барлық сұрақтарға дұрыс жауап беріп ең жоғарғы ұпайды алса, ең төменгі ұпай алған оқушының өзі басқа топтағы орташа ұпай жинаған оқушылармен шамалас болды. Алайда, орташа деңгейде оқитын оқушыларда көп өзгеріс болмады. Ендігі кезекте орташа деңгейдегі оқушылардың жоғарылататындай әдіс қолданудың жолдарын қарастыру жоспарлануда. Осы зерттеу жұмысынан өз қоржынымызға өте үлкен тәжірибе жинақтай алдық. Оқушыларға әр түрлі қадамдар жасап, олардың қиындық табатын тұстарына мән бере отырып оны жақсарту үшін зерттеу жүргізу әрқашан да нәтижелі болатындығы анықталды. Зерттейтін мәселені дұрыс анықтап, көмек қолын созатын жанашыр әріптестеріңіздің берген ақыл-кеңестерін дұрыс қабылдау да өте маңызды.

Lesson Study тәсілін пайдаланатын көптеген сарапшылардың айтуынша, зерттелетін жекелеген оқушылардың оқудағы қажеттіліктері мен мінез-құлықтарына назар аударып, сол арқылы олар туралы көбірек біле отырып, біз өз оқушыларымыздың әрбіреуін анағұрлым жақсы тани бастадық. Демек, мықты және нашар оқушылардың аралығындағы «орташа» сыныпты оқытуға қарағанда, Lesson Study мұғалімге өз жұмысын болмашы ақпаратпен шамадан тыс жүктемей, барлығынан хабардар болып, өмір бойғы тәжірибесінде әрбір оқушының қажеттілігін ескеріп отыруға мүмкіндік береді [2, 128 б].

Қосымша №1. Оқушыларға сабақ барысында берілген мәтіндік тапсырманың үлгісі.

2-тапсырма. Мәтінмен жұмыс.

1. Төмендегі тақырыптарды мәтінмен сәйкестендіріңдер. Әрбір дұрыс жауапқа 1 баллдан беріледі.

Өлшем-бірліктер - __

Электр өрісінің күш сызықтары - __

Электр өрісі кернеулігі- __

а. Электр өрісінің кернеулігі – электр өрісінің күштік сипаттамасы (E). Ол электр өрісінің белгілі бір нүктесіне қойылған нүктелік зарядқа әсер ететін өріс күшінің (F) сол зарядтың шамасына (q) қатынасына тең болатын векторлық шама: $E=F/q$.

б. Электр өрісінің кернеулігінің өлшем бірлігі ретінде В/м немесе Н/Кл қолданылады.

с. Электр өрісінің күш сызықтары деп, сол өріске орналасқан оң зарядталған бөлшекке әсер ететін күштің бағытын көрсететін сызықты айтамыз. Оң зарядталған дене өрісінің күш сызықтары сол зарядтан басталып жан-жағына таралады. Ал теріс зарядталған дене өрісінің күш сызықтары зарядталған денеге қарай бағытталады. Зарядталған бөлшек электр өрісіне енгенде, оның жылдамдығы көбеюі де азаюы да мүмкін. Егер бөлшек заряды $q > 0$ болса, онда күш сызықтары бойында оның жылдамдығы артады, ал кері бағытта тежеледі. Егер бөлшек заряды $q < 0$ болса, онда бәрі керісінше болады: күш сызықтары бағытында тежеліп, кері бағытта үдетіледі.

Барлығы [3 балл]

Қосымша №2. Бақылаушы сарапшылардың толтырған кестесі.

Бағалау парағы			
Пәні: Физика			
Мұғалімі: Шилмурзаев Н.А.			
№	А оқушы	В оқушы	С оқушы
	Алмас (Өте жақсы)	Аяжан (жақсы)	Маханбет (қанағаттанарлық)
1-тапсырма	Тансырма нағыз таны орындай билеуі. Кәсіпке жүргенді	Тансыр- ман дұрыс жа бірінші орындады	Тансырма нағыз билеуі орындады.
2-тапсырма	Тансыр- ман құлақтан сұрады. 10 балл	Тансыр- ман орындады кәсіп түбегейлі. 6 балл.	Тансыр- ман құлақтан сұрады. 7

Бағалау парағы				
Пәні: Физика				
Мұғалімі: Шилмурзаев Н.А.				
№	А оқушы	В оқушы	С оқушы	Ескерту
	Алмас (Өте жақсы)	Аяжан (жақсы)	Маханбет (қанағаттанарлық)	
1-тапсырма	Тансыр орында 2 балл	Тансыр орындады. 2 балл	Тансыр орында 2 балл.	Оқушылар білгенді.
2-тапсырма	Мұғаліммен нағыз сұрады. 4 балл; сонан соң қарағанда мәс.	Қорысты қарағанда, мұғаліммен сұрады. 3 балл - сонан соң қарағанда	4 балл; сонан соң қарағанда мәс. -Көп сөз сұрады.	Бірін-бірі бағалау түбегейлі 7 балл. Оқушылар қарағанда мәс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Dudley, P. (2011). How Lesson Study orchestrates key features of teacher knowledge and teacher learning to create profound changes in professional practice [Кәсіби тәжірибеде түбегейлі өзгеріс жүргізу үшін Lesson Study мұғалімнің білімі мен дағдыларының негізгі мазмұнын қалай анықтайды]. Presented at the World Association of Lesson Studies Annual Conference, Tokyo.

2. Dudley, P. (2008). Lesson study in England: from school networks to national policy [Lesson study Англияда: мектептің желілік қоғамдастығынан мемлекеттік саясатқа дейін]. Presented at the World Association of Lesson Studies Annual Conference, Hong Kong Institute of Education.

Influence of Concept-based learning on concrete and abstract thinking while reading authentic texts

Жанжігітова Гулзада Базарбайқызы

*Шымкент қаласы химия-биология
бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі*

Аннотация

В данной статье обсуждается влияние концептуального обучения на навыки мышления учащихся, рассматриваются успешные методы, которые были использованы во время исследования урока. Главной целью нашего исследования стало выявление методических подходов во время концептуального обучения. Также была поставлена задача определить уровень влияния концептуального обучения на конкретное и абстрактное мышление.

Ключевые слова: *концептуальное обучение, микро и макро концепты, аутентичные материалы, глобальное мышление.*

Түйін

Бұл мақалада концептуалды оқытудың оқушының ойлау қабілетіне әсері және түпнұсқалық мәтіндер арқылы нәтижеге қол жеткізу әдістері талқыланады. Жүргізілген зерттеулердің басты мақсаты концептуалды оқытуды жүзеге асыру барысында тиімді деп есептелетін әдістерді анықтау болып табылады. Сондай-ақ, оқушының ақпараттық және абстрактті ойлау қабілетіне концептуалды оқытудың әсерін анықтау алға қойылды.

Кілт сөздер: *концептуалды оқыту, микро және макроконцепттер, түпнұсқалық мәтіндер, жаһандық тұрғыдан ойлау.*

Abstract

This article discusses the impact of conceptual learning on students' thinking skills, considers successful methods that were used during the lesson study. The main goal of our research was to identify methodological approaches during conceptual learning. In addition, we set a task of defining the level of Concept-based learning influence on concrete and abstract thinking.

Keywords: *Concept-based learning, micro and macro concepts, authentic materials, global thinking*

Introduction and Novelty

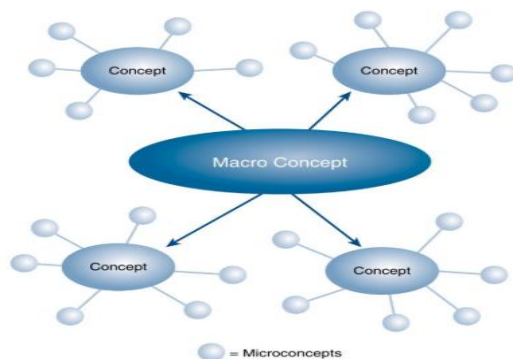
Concept-based learning (CBL) is driven by “big ideas” rather than themes or restricted subject-based content. The true value of Concept-based learning lies in acquiring knowledge through understanding and perception. Moreover, CBL is one key factor of evolving learners’ critical thinking and analyzing which is considered to be essential to solve contemporary problems of 21st century. Observing students’ quality of thinking while reading at the lessons, I faced with the problem of restriction while thinking among learners of high school. They showed more effective results while using concrete thinking rather than abstract thinking. For that reason, collectively with colleagues in Lesson Study, we started to analyze the problem. We collected data about the reason of restriction and afterwards we made a decision to utilize CBL approach as well as authentic texts in achieving our aim [5]. Yet there are arguments on the effectiveness of integrating concepts into curriculum criticizing CBL as too broad, not specific and having tendency to lead to confusion, this method of teaching is becoming increasingly widespread. Despite the mentioned critical perceptions about CBL, I am convinced that if chosen with right methodological mastery and accurate goals it may bring immense productivity in teaching-learning process [3].

Data on research methodology

Considerable amount of researches on teaching-learning process were made to identify the effective tools or approaches in boosting thinking. In this terms, our chosen students showed poor usage of abstract thinking as it is one of the hardest skills to improve for various reasons starting from inability to “see the big picture” and ending with lack of knowledge on global issues. Additionally, we decided to use

authentic materials as they can contribute to learn the language from the native people’s perspectives thereby influencing the effectiveness of improving thinking skills of learners.

In order to maintain the precision of the research into the lesson, we decided to investigate some literature on the chosen approach. More precisely, we looked into Concept-based learning and made a conclusion that CBL mandates more critical thinking and students’ mastery of the content, thereby boosting understanding skills. Conceptual learning requires the student to link facts and exemplars to concepts through an active process such as completing case studies, questions, or problem-solving activities—encouraging students to practice thinking [1, 138]. According to Hendricks SM, Wangerin V, macro concepts are consisted of micro concepts, which are also vital in enhancing thinking skills. If macro concepts provide breadth of understanding, micro concepts reflect deeper understanding of specific discipline combining concrete and abstract thinking into one whole process (Picture-1).

Picture-1. The theory of Hendricks S.M, Wangerin V. on macro and micro concepts.

Based on the data collected from the book “Concept-Based Curriculum: Changing Attitudes and Overcoming Barriers”, it was revealed that CBL represents various levels of generality and complexity as they encompass many different examples. If learner understands generally what a system is – and how a particular system works – he/she can more readily recognize, anticipate, and understand different types of systems (e.g., social, economic, and environmental); in other words, his concept of a system is transferable [2]. However all these transferable ideas reflect one main central idea in order to help learners to “see the big picture” and think abstractly.

Experimental part

Period 1. Identifying problems.

Taking into consideration significance of CBL approach, I took an aim of researching on the theme “Influence of Concept-based learning on concrete and abstract thinking while reading authentic texts”. Collaboratively with Lesson study team, some problems and difficulties were found in “Class A” – mostly consisted of learners who needed help in deep, abstract thinking, and “Class B” – who had difficulties in connecting different ideas into one thought and conclude his/her reflection based on deep understanding. Thus, taking into account the handicaps, we started to choose strategies of presenting material at the lessons and chosen techniques were used within the CBL approach. More importantly, the lessons were based on “student-centered” strategy providing opportunity to active involvement of learners rather than the teacher-centered method. From the experience, when we chose the concept “Time” it resulted in including various subjects like history, psychology and physics into my lesson of English because it is something that can joint several spheres of science in one lesson. This allows to cross-curriculum interaction and more effective way of teaching.

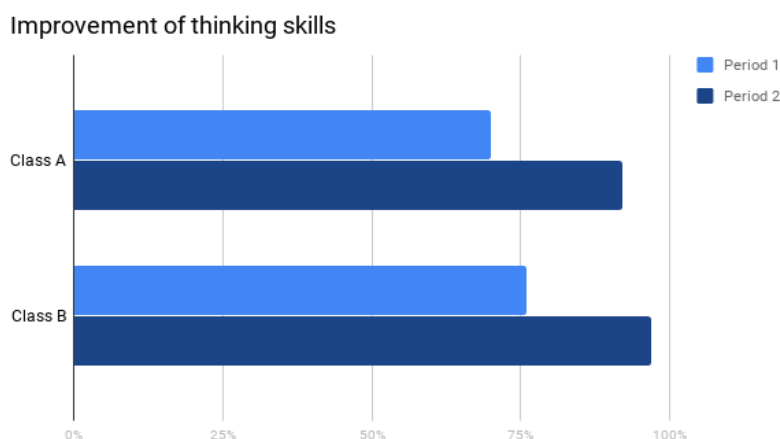
Analyzing the data on the results of 11 students who were taught concepts instead of themes it was revealed that learners showed development of critical thinking in the lessons that were planned with colleagues in Lesson Study. For instance, while teaching the concept “Time”, learners stated their standpoint on the statements and connected it to their prior knowledge in other subjects like psychology and history. Additionally, CBL contributed to the effective improvement in reading skills since the tasks given to them were broad and based on global issues. At first, Class A struggled to understand the main goal of the authentic reading tasks and showed poor understanding of the main content. However, in the process of practicing they adapted to the wide range and complex themes and started to demonstrate understand and thinking skills with flexibility. Also, one of the common and difficult problems faced in teaching authentic materials is to evaluate the situation from the view of global citizenship [3]. Before CBL was the base of the lessons, learners tended to assess the situation with limited topic-related method and as a comparison, while learning through concepts they acquired fundamental knowledge of evaluating the issue on a global thinking level.

Period 2. Results of implementing deep thinking.

During the experiment, one of the fundamental principles we followed was choosing authentic reading texts while presenting materials for the lesson. We combined

authentic materials with reading strategies and used them in accordance with students' needs in each class. In the lessons for Class A, where most students lacked broad, abstract thinking, we used the strategy "Structure". Learners, after reading an authentic material, were asked to further analyzing and sorting information in accordance with some principles: Description of the problem/ Cause and effect of it/ Compare and contrast it with other issues/Time order (sequence of events, actions, or steps). With the help of this strategy, learners recognized overall intent of the text and it contributed to deep thinking and understanding. With the Class B, where students needed help with connecting different ideas into one core reflection. The main reason of this is they were unable of linking prior knowledge to new one for the reason they were used to limited, based on topic lessons. For working on this problem, our team of Lesson Study made a decision to implement the strategies "Making Inferences" and "Predicting" into the lesson. With the help of these strategies students had to learn to draw on prior knowledge and recognize clues in the text itself. By predicting, learners connected their thought of previously gained experience with new information given and made a conclusion.

After implementing different strategies while reading authentic materials and integrating them with conceptual learning, students showed high results in deep understanding, thinking on global scale and presenting ideas relying on their prior knowledge and integrating it with new acquired knowledge (Picture-2).

Picture-2. The results of students on improvement of thinking skills

Concluding

With the effective contribution of strategies while teaching thinking skills, it can be concluded that Concept-based learning fostered deep thinking and understanding.

Compared to traditional specific subject-area lessons, CBL allowed students to connect their prior knowledge to the “big picture” concept. It is especially seem to be useful when learners tend to pay attention to small, specific details and skip the overall or long-range view of a situation. It triggered learners to connect thinking and understanding, thereby broadening their horizons [2].

Strategies used in giving authentic reading materials to learners served as an effective method to implement CBL considering needs of each class. From the results of learners, it can be recommended to apply Concept-based learning approach for the reason that it allowed learners to:

- apply deep thinking and understanding;
- develop analytical skills;
- think on a global scale;
- connect their prior knowledge to new one;
- enhance interconnection between different subjects;
- see the problem from different angles [4].

Reference

1. “Concept-Based Curriculum: Changing Attitudes and Overcoming Barriers” by Hendricks SM, Wangerin V, 2017;
2. Mastering Concept-Based Teaching E-Book: A Guide for Nurse Educators By Jean Foret Giddens, Linda Caputi, Beth L. Rodgers; 2014
3. Duffy Gerald G. Explaining Reading. A Resource for Teaching Concepts, Skills, and Strategies, 2009;
4. Tools for Teaching Conceptual Understanding, Secondary: Designing Lessons and Assessments for Deep Learning (Corwin Teaching Essentials), Julie Stern, Krista Ferraro, Juliet Mohnkern;
5. Link-1: <https://www.onatlas.com/blog/concept-based-learning-curriculum>

Қашықтан оқытуды ұйымдастыруда «Концепт-карта құру» әдісін тиімді пайдалану

Дуйсебаев Нургали Серикбаевич

*Биология пәні мұғалімі, Шымкент қаласы
химия-биология бағытындағы Назарбаев
зияткерлік мектебі*

Аннотация

Бұл мақалада қашықтан оқытуды дұрыс жолға қою үшін "Концепт карта құру" әдісін тиімді пайдалану жолдары көрсетілген. Мақала авторы өз тәжірибесімен бөлісе отырып, аталған әдістің оқушыныны дамытуда тигізер көмегі жайлы нақты тоқталып өткен. Атап айтқанда, оқушының өздігінен білім алуына, когнитивті және сыни тұрғыдан ойлауына, білім алу барысындағы жетістіктері мен қиындықтарын анықтап, оны шешу жолдарын анықтауда бұл әдістің тиімділігін мысалдар арқылы дәлелдеген

Аннотация

В этой статье показано, как эффективно использовать метод «Концептуальная карта» для проболение дистанционного обучения. Автор статьи поделился своим опытом и рассказал об эффективности этого метода в развитии учащихся. В частности, эффективность этого метода в выявлении самостоятельного обучения учащихся, развития когнитивного и критического мышления, достижений и трудностей в обучении и путей их решения была продемонстрирована на примерах.

Annotation

This article shows how to effectively use the “conceptual map” method for the pain of distance learning. The author of the article shared his experience and spoke about the effectiveness of this method in the development of students. In particular, the effectiveness of this method in identifying self-study of students, the development

of cognitive and critical thinking, achievements and difficulties in learning and ways to solve them was demonstrated by examples.

Әлемде және еліміздегі соңғы кездері орын алып жатқан жағдайларға байланысты білім беру саласында үлкен өзгерістер болып жатқаны бәрімізге белгілі. Бұл – біздің еліміздегі ғана емес, бүкіл әлемдік білім беру саласына түсіп отырған үлкен күш пен жауапкершілік екендігі күннен-күнге айқындалып келеді. Өйткені бұл уақытқа дейін қашықтан білім беру ісі көптеген мемлекеттерде, соның ішінде елімізде де ішінара жолға қойылғанымен, мұншалықты ауқымды түрде жүргізілмегенін әрбір адам анық біледі. Сондықтан қазіргі таңда әр ел білім беру ісінде сыннан сүрінбей өтудің түрлі жолын іздестіріп жатыр. Осындай сәтте мұғалімге қашықтан оқытуда өзі үшін де, оқушы үшін де тиімді әрі сапалы оқыту тәсілі керек болады. Мен бұл мәселеде өз әріптестеріме қашықтан оқытуға тиімді «Концепт карта құру» әдісін ұсынбақшымын. Бұл әдіс жүйелі жолға қойыла білсе, жас маманға да, тәжірибелі педагогқа да оңтайлы әдіс болып табылады. Енді «Концепт карта құру» әдісіне егжей-тегжейлі тоқталып өтсек.

Ғылым мен технология апта сайын қарыштап дамып, кешегі жаңалық бүгін тарихқа айналып жатқан қазіргі дәуірде оқушы үшін сындарлы білім алу үдерісін дұрыс жолға қою білу мұғалімнен талмай еңбек пен үнемі ізденісті талап етеді. Зейіні мен қызығушылығы ғылым мен техниканың жаңалықтарына ауған қазіргі заман оқушысы үшін дәстүрлі түрде білім алып, оқулықтағы күрделі мәтінді түсініп оқу мен оны қорыту және есте сақтау қызықсыз және қиындық тудырады. Оқушы мәліметті тез меңгеріп, оны тез есте сақтағысы келеді. Мұндай жағдайда оқушыға күрделі мәліметтерді қамтитын мәтінді оқыту және есінде сақтату мұғалім үшін қиындық туғызады. Бұған күрделі мәтінді оқудан жалығатын оқушының шыдамсыздығын қосыңыз. Осындай сәттерде мұғалім үшін оқушының мәтіндегі мәліметті қысқа-нұсқа түрде және тез меңгеріп алуына жағдай туғызатын әдістерді қолданғаны дұрыс. Бұл жағдайда «Концепт карта құру» әдісі көмек бере алады.[4] Іс-әрекетту зерттеу сұрағым: «Концепт картаның көмегімен оқушылардың өзбетімен білім алуымен қатар, оларда жоғары ойлау дағдыларын дамыту».

«Концепт» ұғымын Ю.Д.Апресян былайша түсіндіреді: «Әрбір табиғи тіл дүниені қабылдау мен қалыптастырудың нақты тәсілін бейнелейді. Ондағы мағына, мән белгілі бір ұжымдық философия тәрізді ой-пікір жүйесіне

топтастырылады.» Ал, А.Вежбицкая: «Концепт – ақиқат әлем туралы адамның мәдени-шартты түсінігін бейнелейтін «идеалды әлемнің объектісі», - деген қорытындыға келеді. Демек, «концепт» біздің қабылдаған ақпаратымыз туралы түсінігіміз, пайымымыз десек болады. Біз үшін де бұл терминнің осы қыры қажет. Яғни біз оқушыдан білім алу барысында қабылдаған ақпараты туралы түсінгенін, А.Вежбицкаяның тілімен айтсақ, «мәдени-шартты түсінігін» кері байланыс арқылы біліп отыратынымыз түсінікті.[2] Біз дәстүрлі білім беру үрдісінде де, жаңартылған білім беру үрдісінде де оқушыдан не түсінгенін, алған ақпараты бойынша «мәдени-шартты түсінігін» ауызша және түрлі жазбаша тәсілдер арқылы білуге тырысып келеміз. Бірақ, жоғарыда айтқандай, қазіргі ақпараттар алмасуы адамзат тарихындағы ең жылдам деңгейдегі дәуірде өмір сүріп жатқан оқушы үшін алған ақпараты туралы «мәдени-шартты түсінігін» кең көлемде, егжей-тегжейлі түсіндіріп беру уақытты көп талап ететіндіктен, қызықсыз және қиын да болуы мүмкін. Әсіресе, қазіргі қашықтан оқыту үрдісінде. Себебі бұрын қолданып жүрген әдістеріміз уақытты талап ететіндіктен, мұғалім үшін де тиімсіз. Сондықтан біз оқушының алған ақпараты туралы «мәдени-шартты түсінігін», яғни білімін барынша қысқа-нұсқа үлгіде және оқушыны да жалықтырмайтын әдіспен алғымыз келсе, «Концепт карта құру» әдісін қолданғанымыз дұрыс деп ойлаймын.

Онлайн оқыту кезінде оқушылардың ойлау дағдыларын дамыту стратегияларын қолданып, оның нәтижесін анықтау және сәйкесінше кері байланыс беру былай тұрсын, оқу мақсаты бойынша берілген оқу мазмұнын меңгеруге уақыт шектеулі. Мақсатым оқушылардың тек академиялық білімі емес олардың ойлау дағдыларын да бірге дамытуды көздедім.

«Концепт карта» - бұл логикалық ойлау мен оқу қабілеттерін дамытудың бір тәсілі» делінген «CONCEPT MAPPING FUELS» жазбасында.[1] Қазіргі әлемдік білім беру жүйесінде де бұл әдіс кеңінен таралған. Мысалы, Патрик (2011) «Концепт карта» оқушыларға оқу материалын жалпылауға және жинақтауға көмектесетінін айтса, Вей және Юэ мұғалім оқушының «Коцептуалды картасын» талдау арқылы оның оқу процесін және сыни ойлауын бағалауға болатындығына көз жеткізген.[1]

Жоғарыда айтылғандардан шығатын түйін, «Концепт карта құру» әдісі, біріншіден, оқушы алған ақпаратын тиімді тәсілмен жеткізуіне, екіншіден, мұғалім оны тиімді бағалауына әсер ететіндігін ұғынамыз. Сонымен бірге, қашықтан оқыту кезінде бұл әдіс уақытты тиімді пайдалануға және білім беру

үрдісінің қалыпты жағдайдағы үдерісін бұзбауға көмектесетініне көз жеткіземіз.

Енді «Концепт карта құру» әдісін өз тәжірибемде қолдануыммен бөлісе кетсем. Қашықтан оқыту жолға қойылатыны алдын ала ҚР Білім және ғылым министрлігі тарапынан ескертілгендіктен, мен бұл жағдайда оқушылар контингентін қалай қамтуды, ең бастысы, олардың қызығушылығын қалай туындатуды және уақытты тиімді пайдалануды ойладым. Сондықтан алдыннан ойымда жүрген «Концепт карта құру» әдісін пайдаланып көруді жөн көрдім. Оқу аптасы басталмай тұрып Microsoft Teams бағдарламасы, түрлі мессенджерлер арқылы құрылған оқу топтары арқылы тәжірибе сабақтарын жасап көрдім. Алғашында оқушылар арасында концепт картаны қиналмай құрған да, құруда қиналған да, тіпті мүлдем құра алмаған да оқушылар болды. Мен мұндай қиындықтан шығудың жолы ретінде оқушылардың құрған концепт картасымен ортақ презентация жасап, онлайн конференция арқылы жетістіктер мен қиындықтар туралы түсіндіру жұмыстарын алып бардым. Сонымен бірге, кей қиналатын оқушыларға жақсы түсінген оқушылармен жұп құрып беріп, «көпіршелер арқылы» оқытуды да көздедім. Бұл әдістерім өз нәтижесін беріп, оқушылар оқу аптасы басталғанға дейін «Концепт карта құру» әдісін біршама жақсы меңгеріп алды. Осы орайда айта кететін жайт, мен алғашында бұл әдісті қашықтан оқытуда қаншалықты тиімді болатынына көз жеткізбегендіктен, өзім сабақ беретін сыныптардың бәрінде қолдануды дұрыс деп санамадым. Тәжірибе ретінде екі 8 және 10 сыныпты алуды көздедім. Оқу аптасы басталғанда жүйелеп алған мынадай үш критерий бойынша «Концепт карта құру» әдісін қолдана бастадым:

1. Ақпараттағы негізгі ұғымды (идея) анықтай алуы.
2. Ақпараттағы негізгі ұғымдар мен терминдерді қаншалықты жүйелі қолданған.
3. Мәтін бойынша тірек сөздерді қаншалықты дұрыс қолданған.

Қашықтан оқытуда «Концепт карта құру» әдісінің тиімділігі оқу мақсатына жетуде мұғалімге таптырмас көмекші болатынын түсіндім. Әрине, жоғарыда келтірілген критерийлер биология пәнінен басқа пәндерде оқу мақсатына жетуде дұрыс келмеуі мүмкін. Бұл жерде, әр пән мұғалімі аталған критерийлерді өз пәнінің оқу мақсатына ыңғайлап бір немесе бірнеше үлгіде жасап алуына болатынын ескерте кеткім келеді.

Қашықтан оқытуда алғашқы сабақтан бұл әдісті өзім таңдап алған екі сыныпқа қолдана бастадым. Мәселен, Microsoft Teams бағдарламасы арқылы

оқушылардың пошталарына немесе түрлі мессенджерлер арқылы арнайы құрылған оқу топтарына оқу мақсатына сәйкес негізгі ақпарат көрсетілген мәтін және сызба салып отырдым. Оқушылар критерийлер бойынша концепт карта құрып, менің поштама немесе мессенджеріме суретке түсіру арқылы немесе электронды форматта қайта салып отырды. Мен критерийлер арқылы бағалап, кері байланыс беріп отырдым. Ал, кей қате орындаған оқушыларға қайта түзету үшін мүмкіндік бердім. Келесі сабақта үнемі өткен сабақтағы үздік, орта, төмендеу деген үш концепт картаны оқушылардың көмегімен онлайн түрде талдау жүргіздім. Қашықтан оқыту кезінде «Концепт карта құру» әдісінің тиімді екені бірдей оқу бағдарламасымен оқитын параллель сыныптардың білім көрсеткішін салыстырғанда байқала бастады. Ол үшін мен оқу мақсатына жеткен-жетпегенімді білу үшін параллель сыныптарда 10 балдық тест жүйесін қолдандым. «Концепт карта құру» әдісін қолданған сыныптан оны қолданбаған сыныпта нәтиже төмен болды. Оны 1-диаграммадан көруге болады:

Диаграмма 1.

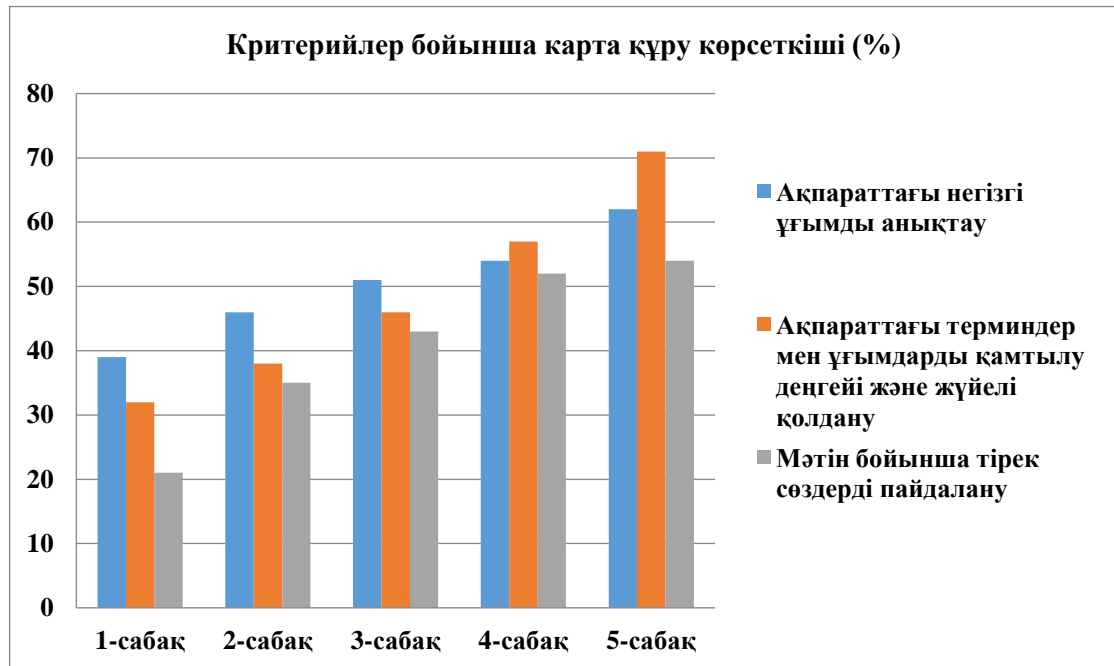
Сонымен бірге, «Концепт карта құру» әдісін қолданған сыныбымдағы білім нәтижесі де әр сабақта жақсарып барды. (2-диаграмма) Мәселен, алғашқы сабақтарда оқушылардың оқу мақсаты бойынша игерген білімдері 10 балдық жүйенің 5 пайызынан сәл ғана асса, 5-сабақтарда бұл нәтиже 7 пайыздан асты.

Диаграмма 2.

Белгілі критерийлер бойынша оқушылардың тапсырманы орындау үшін қолданатын ойлау (талдау, жинақтау) деңгейінің де өсу қарқыны байқалды. (3-диаграмма) Мәселен, оқушылар ақпараттағы негізгі ұғымды анықтауда алғашында қиналса, концепт карта құру арқылы 5-сабаққа келіп бұл көрсеткіш бойынша табысқа жете бастады. Оқушылар концепт картада тек мәтіндегі ақпаратқа қатысты негізгі ұғымды ғана көрсету керек екенін ұға бастады. Соның нәтижесінде оқу мақсатына сай терминдерді ғана қолданып, басқа терминдерді қажет болмаса, жаттамауды, қолданбауды да түсіне бастады. Сәйкесінше, негізгі ақпаратқа, терминге, ең бастысы, оқу мақсатына қатысты тірек сөздерді ғана концепт картада көрсетуді үйренді (Сурет 1.). Яғни оқушы «Концепт карта құру» әдісі арқылы НЕГІЗГІ ҰҒЫМ – НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР – ТІРЕК СӨЗДЕР сызбасы арқылы концепт карта құру арқылы оқу мақсатына тез жетуге болатынын ұғынды. Бұл – маған қашықтан оқытуда уақытты тиімді ұйымдастыруға өз көмегін тигізді және табысқа жетудің кілті болды.

Диаграмма 3.

Сурет 1. Оқушының жұмысы

Қашықтан оқытуда «Концепт карта құру» әдісін тиімді пайдаланған мұғалім үшін көп артықшылықтардың пайда болатынын түсіндім. Мәселен,

оқушы еш қиындықсыз өздігінен білім алуға, ақпаратты талдап, өңдеп, мазмұнын қысқа-нұсқа әдіспен түсіну арқылы когнитивті ойлауға, ақпаратты шағын түрде жинақтау арқылы сыни тұрғыдан ойлауға және өзіндегі қиындықтарды анықтап, оны жоюдың жолдарын білуге үйренеді. Ал, қашықтан оқытуда «Концепт карта құру» әдісі мұғалім үшін өз көшбасшылығын дамытып, барлық оқушыны белсенді қамтуға, оқушы жұмысын бағалауда нақты критерийлер болғандықтан, аз уақыт жұмсауға, әр оқушының жетістігі мен кемшіліктерін анықтап, оны жетілдіруге және уақытты тиімді пайдалануға көмегін беретініне өз тәжірибемде нақты көз жеткіздім.

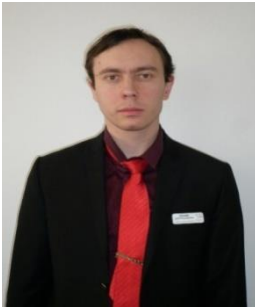
Сонымен қатар концепт карта құруды төменгі сынып оқушыларына ақпаратты қысқа, нақты дескрипторды қоса ұсыну тиімді болады деп ойлаймын. Ал жоғары сынып оқушыларын берілген ақпаратпен ғана шектеп қою, кейбір қабілетті оқушылардың дамуын тежеуіміз мүмкін. Қабілеті төмен оқушыларға оқу мақсатына сәйкес глоссарий мен терминдер тізімін ұсыну қажет.

Сөз соңында, қазіргі еліміздегі қысылтаяң шақта мұғалімдердің қашықтан оқу үдерісін тиімді де пайдалы ұйымдастыруына «Концепт карта құру» әдісі өте ыңғайлы әдіс дегім келеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. CONCEPT MAPPING FUELS Архивировано 21 июля 2011 года.. Accessed 24 Nov 2008.
2. С.А.Ержанов, «Концепт ұғымының теориялық негіздері», «Молодой ученый», 2015 жыл.
3. <https://bilim-all.kz/>
4. Noyd, Robert. (1998). «A primer on concept maps. USAFA Educator», 7(1).
5. https://www.readingrockets.org/strategies/concept_maps

Развитие исследовательских навыков учащихся на уроках всемирной истории в 9-10-х классах через использование визуальных исторических источников

Ивашев Сергей Владимирович – учитель-эксперт истории

НИИ ФМН г. Шымкент

Түйін сөздер: зерттеу дағдылары, көрнекі тарихи дереккөздер, жоғары сыныптар

Ключевые слова: исследовательские навыки, визуальные исторические источники, старшие классы.

Keywords: research skills, visual historical sources, high grades

Аңдатпа

Мақалада «Дүние жүзі тарихы» сабағында 9-10-шы сынып оқушыларының көрнекі тарихи көздерді қолдана отырып, ғылыми-зерттеу дағдылары мәселесі қарастырылады. Сонымен қоса мақала, оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға арналған әртүрлі көрнекі тарихи дереккөздерін пайдалану мүмкіндігіне негізделеді. Зерттеуде қойылған міндеттерге қол жеткізу үшін автор өзара толықтыратын теориялық және эмпирикалық әдістердің жиынтығын қолданды.

Аннотация

В статье рассматривается проблема развития исследовательских навыков у учащихся 9-10-х классов на уроках по предмету «Всемирная история» через использование визуальных исторических источников. В работе обоснованы возможности применения различных видов визуальных исторических источников для развития исследовательских навыков учащихся 9-10-х классов. Для достижения поставленных задач в исследовании автор использовал совокупность взаимодополняющих теоретических и эмпирических методов.

Summary

The article discusses the problem of developing 9-10 grades students research skills in the “World History” lessons through the use of visual historical sources. The paper substantiates the possibilities of using various types of visual historical sources for the development of research skills of 9-10 grades students. The author used a set of complementary theoretical and empirical methods for the tasks in the study.

В связи с происходящими реформами в сфере образования Республики Казахстан применение нетрадиционных подходов и методов обучения школьников стала актуальной проблемой для большего числа педагогов-практиков. Применение новых методов обучения – важный фактор качественного образования. При этом следует отметить, что часто возникают ситуации непринятия использования новых подходов в обучении со стороны членов школьного сообщества. С одной стороны, многие учащиеся привыкли учиться на уровне знания и понимания материала. Иногда возникали и противоположные ситуации, когда учащиеся жаждали различных видов работ на уроке, а нам было трудно было отказаться от традиционных методов обучения.

Анализ педагогической теории и практики позволил выделить **противоречие** между значительным количеством визуальных исторических источников и недостаточным количеством современных учебно-методических материалов, которые позволяют развивать исследовательские навыки учащихся 9-10-х классов. Указанное противоречие обусловило **проблему исследования** – каковы педагогические условия развития исследовательских навыков учащихся 9-10-х классов через применение визуальных исторических источников?

Цель исследования – выявить, обосновать и апробировать педагогические условия развития исследовательских навыков у учащихся 9-10-х классов на уроках по предмету «Всемирная история» через использование визуальных исторических источников.

Гипотеза исследования состоит в том, что использование различных видов визуальных исторических источников на уроках по предмету «Всемирная история» в 9-10-х классах будет способствовать развитию исследовательских навыков у учащихся если:

- ✓ используются разные виды визуальных исторических источников систематически и комплексно на всех этапах урока (мотивационном, этапе структурирования информации, рефлексивном);
- ✓ их применение осуществляется на основе обучения через концепты (доказательство, изменение и преемственность, причина и следствие, сходство и различие, значимость, интерпретация) и приемы технологии развития критического мышления, также технологии проблемно-ориентированного обучения.

В соответствии со сказанным определены **задачи исследования**:

1. Изучить подходы к развитию исследовательских навыков школьников в научной и научно-методической литературе.
2. Определить педагогические возможности визуальных исторических источников в развитии исследовательских навыков школьников.
3. Обосновать педагогические условия использования визуальных исторических источников для развития исследовательских навыков у учащихся 9-10-х классов на уроках по предмету «Всемирная история».
4. Провести опытно-экспериментальную проверку педагогических условий применения визуальных исторических источников для развития исследовательских навыков у учащихся 9-10-х классов на уроках по предмету «Всемирная история».

Для проверки выдвинутой гипотезы и решения поставленных задач в исследовании использовалась совокупность взаимодействующих **методов**:

Теоретические: аналитическое исследование психолого-педагогической и учебно-методической литературы, нормативно-правовых документов области образования, теоретическое моделирование.

Эмпирические: анкетирование, анализ собственного педагогического опыта, педагогическое наблюдение, педагогический эксперимент, беседа, анализ продуктов деятельности (самостоятельные и контрольные работы).

Методологической основой исследования явился **деятельности подход**, предполагающий рассмотрение процесса развития исследовательских умений средствами наглядности как деятельности, в основе которой лежат все этапы деятельности: мотивация, знания, владение, результат.

Проблеме развития исследовательских навыков школьников посвящено огромное количество психолого-педагогической литературы. Кроме этого, имеется огромный перечень научной и учебно-методической литературы, посвященной применению наглядных средств обучения по различным

предметам общественно-гуманитарного цикла. Проанализировав доступную литературу, мы пришли к следующим выводам:

1. Развитие исследовательских навыков у обучающихся является актуальной проблемой ещё со времён Древней Греции. В настоящее время проблеме развития исследовательских навыков учащихся посвящено огромное количество трудов. Так работы исследователей С. Т. Шацкого и В.И. Андреева, позволили нам выстроить определённую логическую последовательность в процессе развития исследовательских умений учащихся. [1,12]
2. Педагогический опыт Е. В. Лестевой и Н. Лубинской позволил нам сформулировать педагогические условия для развития исследовательских навыков старшеклассников на уроках. [8,9]
3. В качестве основы для нашего исследования были взяты исследовательские навыки, предложенные по классификации Г. В. Мухамадияровой:
  - ✓ работа с первоисточниками;
  - ✓ наблюдение за явлениями и фактами;
  - ✓ анализ явлений и фактов;
  - ✓ выявление проблемы (задачу) и ее решение;
  - ✓ формулировка гипотезы (предположения);
  - ✓ разработка и проведения эксперимента, обработка и обобщение результатов;
  - ✓ обобщение результатов исследования, подготовка общих выводов;
  - ✓ использование достижений смежных наук. [10, С.22]

В связи с вышеперечисленным меняются и дидактические условия применения наглядных средств обучения. Современные требования к визуализации отличаются от традиционного подхода к наглядности. Так, по мнению методиста А. Н. Иоффе, визуализация:

- ✓ это не вспомогательный иллюстрирующий элемент, а самостоятельный способ активизации деятельности школьников;
- ✓ это способ, вызывающий обсуждение и стимулирующий выработку собственной позиции у детей, а также признающий различные подходы и взгляды;
- ✓ носит системный, а не эпизодический характер. [6, С.4]

Таким образом, можно сформулировать следующие педагогические условия использования средств наглядности для развития исследовательских умений старшеклассников:

1. Различные виды визуальных исторических источников необходимо использовать систематически и комплексно на всех этапах урока (мотивационном, этапе структурирования информации, рефлексивном).
2. Применение визуальных исторических источников должно осуществляться на основе обучения через концепты (доказательство, изменение и преемственность, причина и следствие, сходство и различие, значимость, интерпретация).
3. Учебный процесс должен основываться на использовании приёмов технологии развития критического мышления, также технологии проблемно-ориентированного обучения.
4. Оценка развития исследовательских умений старшеклассников должна осуществляться на основе анализа мотивации к поисковой активности, динамике развития их творческой деятельности.

Для того, чтобы объективно проанализировать практику коллег по использованию визуальных исторических источников, нам показалась необходимым провести анонимное анкетирование и интервью. Сравнительный анализ результатов анкетирования и беседы с коллегами позволяет нам сделать следующие выводы:

1. В процессе обучения учащихся коллегами чаще всего используются аудиовизуальные исторические источники. Это связано с тем, что развитие ИКТ и сети Интернет делают многие визуальные исторические источники доступными, что позволяет максимально сократить время на подготовку к урокам;
2. Следует также отметить, что опрошенные учителя гораздо реже используют такие виды визуальных исторических источников, как политические плакаты и карикатуры, так как отметили их отсутствие у большинства учебников (например, в учебниках по истории Казахстана они практически отсутствуют);
3. Несколько учителей отметили, что учащиеся недостаточно серьёзно воспринимают политические плакаты и карикатуры, а также то, что они иногда имеют плохое качество изображения;
4. Большая часть учащихся, по мнению опрошенных учителей, не умеют анализировать содержание политических плакатов и карикатур, так как

невнимательны к деталям изображений, особенностям психологических характеристик персонажей, не всегда понимают смысл авторской позиции (аллегории, гиперболы), не всегда корректно делают выводы. Помимо исследования практики коллег, нами был проанализирован собственный педагогический опыт применения визуальных исторических источников. Мы пришли к следующим выводам:

1. Различные визуальные исторические источники были использованы нами в основном в качестве иллюстративного сопровождения при изучении тех или иных тем, гораздо реже они были использованы развития исследовательских навыков учащихся.
2. Отсутствовало комплексное использование визуальных исторических источников, что, на наш взгляд, отрицательно повлияло на процесс анализа учащимися некоторых исторических событий периода XX века.
3. Нами редко были использованы такие визуальные исторические источники, как политические плакаты и карикатуры.

В целях всестороннего исследования уровня развития исследовательских навыков учащихся нами была проведена диагностика. В целях получения объективных данных нами было решено провести диагностику различными способами. Первоначально нами была проведена диагностика с целью выявления затруднений среди учащихся при выполнении ими практических заданий. В ходе педагогического наблюдения каждый учащийся оценивался по 4-балльной шкале:

- ✓ 0 баллов - учащийся вообще не может выполнить практическое задание
- ✓ 1 балл – учащийся испытывает большие затруднения при выполнении практических заданий;
- ✓ 2 балла – учащийся нуждается в незначительной помощи учителя при выполнении практических заданий;
- ✓ 3 балла – учащийся выполняет практическое задание самостоятельно.

Результаты педагогического наблюдения отражены следующей диаграмме на рисунке 1.

Рис. 1. Результаты педагогического наблюдения за учащимися

Для анализа затруднений, которые испытывали учащиеся при выполнении практических работ, нами были использованы некоторые из критериев, предложенных А. И. Савенковым. Данные критерии были применены автором в ходе проведения педагогического эксперимента среди младших школьников, но нам показалось целесообразным использовать их для нашего исследования:

- ✓ умение ставить вопросы;
- ✓ умение выдвигать гипотезы (предположения);
- ✓ умение структурировать материал;
- ✓ умение делать выводы и умозаключения (анализировать материал, определять причинно-следственные связи, давать оценку историческим событиям и явлениям). [11, С.68]

Выявленные затруднения подставлены в диаграмме на рисунке 2.

Рис. 2. Результаты анализа затруднений учащихся

На основании вышеуказанных данных, нами был определён уровень развития исследовательских навыков учащихся 9-10-х классов. В качестве исходных критериев нами были использованы уровни развития исследовательских навыков, предложенные О.А. Ивашовой:

- ✓ исходный уровень – самый низкий уровень проявления интереса к ведению исследовательской работы, отсутствие знаний об исследовательской деятельности, не развиты навыки исследовательской деятельности;
- ✓ начальный уровень – на начальном этапе учащиеся могут выполнить некие элементарные кратковременные исследования по определённому алгоритму с помощью взрослых, креативное мышление западает в большей степени;
- ✓ продуктивный уровень – у учащихся возникает желание заниматься исследовательской деятельностью;
- ✓ креативный уровень – проявляется систематический интерес к осуществлению различного рода исследований, возможность самостоятельно и творчески подходить к выбору темы исследования, умение ставить цель, задачи, продуктивно находить различные способы решения поставленных задач. [3, С.112]

В соответствии с данными критериями уровень развития исследовательских навыков учащихся 9-10-х классов может быть представлен в диаграмме на рисунке 3.

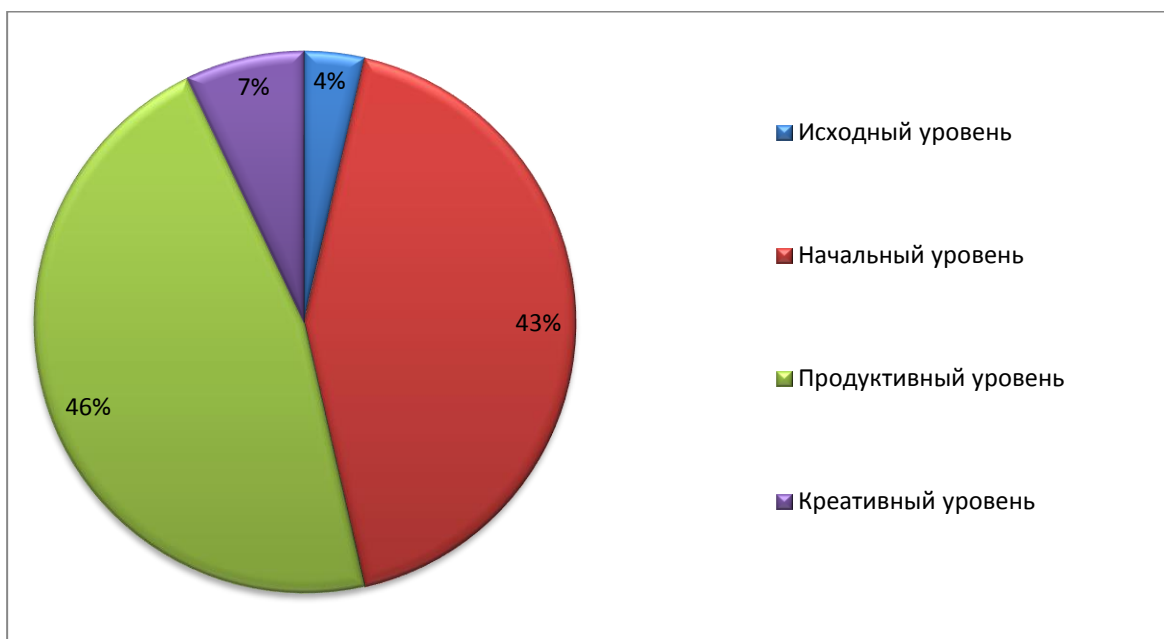

Рис.

3 Уровень развития исследовательских навыков учащихся 9-10-х классов.

В ходе проведения исследования нами были заработаны и проведены уроки на основе концептуального обучения с использованием исследовательского метода и технологии развития критического мышления. В структуру каждого урока включены различные приёмы, которые помогли развить исследовательские навыки. Все практические задания для учащихся на уроках были составлены с использованием различных визуальных исторических источников.

В каждом классе количество учащихся по уровню развития исследовательских навыков оказалось примерно одинаковое. Методом случайного выбора нами был выбран один класс в каждой параллели классов (9-10 классы), который мы обозначили как контрольный класс. А другой в каждой параллели классов – экспериментальный, в которых мы проводили занятия, разработанные с учётом задач нашего исследования.

В ходе проведения исследования нами была составлена специальная таблица, в которой были указаны конкретные примеры применения визуальных исторических источников в соответствии с классом, названием разделов, тем уроков и целей обучения. Следует подчеркнуть, что темы уроков и цели обучения были взяты непосредственно из Интегрированной образовательной программы.

Класс	Тема урока	Цели обучения	Примеры исследовательских навыков	Примеры визуальных исторических источников
9	Каковы причины Первой мировой войны?	9.3.2.1 – определять предпосылки и причины начала Первой мировой войны 9.3.1.3 - анализировать характер международных отношений накануне Первой мировой войны	умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение анализировать явления и факты; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы; умение формулировать гипотезу (предположения).	Политические плакаты периода Первой мировой войны, написанные художникам и из разных стран - участников военного конфликта.
9	Как Первая мировая война изменила карту мира?	9.3.2.2 – обобщать причины распада империй (Австро-Венгрия, Россия, Османская империя), описывая изменения на политической карте мира	умение анализировать явления и факты умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы;	Карта «Европа после Первой мировой войны», карикатуры на Версальский мирный договор, Лигу Наций

			умение формулировать гипотезу (предположения).	
9	Какое воздействие оказала политика нацистов на жизнь людей в Германии?	9.1.2.1 – анализировать влияние распространения реакционных идеологий на изменение жизни общества (фашизм, расизм, шовинизм, нацизм); 9.2.2.2 – анализировать влияние массовой культуры (кинематограф, радио) на духовное развитие общества в первой половине XX века 9.1.2.2 делать выводы на основе анализа альтернативных точек зрения	умение анализировать явления и факты умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы; умение формулировать гипотезу (предположения);	Политически е плакаты и карикатуры периода нацистской Германии, отрывки из художественного фильма «Обыкновенный фашизм».

		на исторические события		
9	Каковы причины Второй мировой войны?	9.3.2.3 – анализировать причины, характер и последствия Второй мировой войны 9.3.1.4 - анализировать характер международных отношений накануне Второй мировой войны	умение анализировать явления и факты умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы; умение формулировать гипотезу (предположения);	Карты военных действий, политические плакаты и карикатуры творческого коллектива художников КУКРЫНИК СЫ.
9	Какие сражения Второй мировой войны являются ключевыми?	9.2.4.3 оценивать роль военной науки и техники, военной стратегии, обобщая причины, результаты, значение исторических событий	умение анализировать явления и факты умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы; умение формулировать	Карты военных действий, политические плакаты и карикатуры творческого коллектива художников КУКРЫНИК СЫ.

			гипотезу (предположения);	
9	Какие исторические события первой половины XX века сформировали новые направления в искусстве и философии?	9.2.2.1 – описывать основные течения в искусстве XIX века - начале XX века (модернизм, символизм, реализм, авангардизм); 9.2.2.2 – анализировать влияние массовой культуры (кинематограф, радио) на духовное развитие общества в первой половине XX века 9.2.3.1 – использовать понятия «позитивизм», «прагматизм», «экзистенциализм» для характеристики	умение анализировать явления и факты умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы; умение формулировать гипотезу (предположения);	Репродукции картин художников-авангардистов, также фотографии скульптур и архитектурных сооружений.

		исторической эпохи		
10	Почему началась холодная война?	10.3.2.1 – анализировать исторические события, используя понятие «холодная война»; 10.3.2.2 – характеризовать противостояние военно-политических блоков НАТО и ОВД, опираясь на знание исторических фактов и карты	умение анализировать явления и факты умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы; умение формулировать гипотезу (предположения);	Карта разделение стан на блоки НАТО и ОВД, карикатуры и плакаты времён Холодной войны, мультфильм «Скорая помощь»
10	Какими были основные периоды и ключевые события «холодной войны»?	10.3.2.1 – анализировать исторические события, используя понятие «холодная война»; 10.3.2.2 – характеризовать противостояние двух военно-	умение анализировать явления и факты; умение работать с первоисточниками; использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие	Карта разделение стан на блоки НАТО и ОВД, карикатуры и плакаты времён Холодной войны

		политических блоков НАТО и ОВД, опираясь на знание исторических фактов и карты; 10.3.2.4 – обобщать причины и последствия локальных конфликтов; 10.3.1.4 – оценивать роль личности в истории	умение формулировать гипотезу (предположения).	
10	Насколько изменился Китай в 1949-1975 гг.?	10.4.1.4 – выявлять противоречия в развитии социалистической хозяйственной системы, анализируя причинно-следственные связи; 10.4.2.1 – аргументированно обосновывать эффективность экономических систем разных	умение анализировать явления и факты умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы;	Политически е платы Китая в период проведения политики «Большого скачка» и «Культурной революции».

		стран во второй половине XX века; 10.3.1.3 – выявлять закономерности исторического развития государств; 10.3.1.4 – оценивать роль личности в истории.		
10	Как и почему изменилось искусство во второй половине XX века?	10.2.2.3 обосновывать формирование новых форм и стилей художественного творчества в условиях информационного общества; 10.1.2.3 – оценивать роль средств массовой информации в формировании общественного сознания	умение анализировать явления и факты умение работать с первоисточниками использовать достижения смежных наук; умение обобщить результаты исследования, сделать общие выводы;	Репродукции картин художников, фотографии скульптур, а также архитектурных сооружений.

Таблица 1. Показатели уровней развития исследовательских навыков в начале опытно – экспериментальной работы в 9-10 классах.

Компоненты исследовательских навыков	Уровень развития исследовательских умений (%)							
	Экспериментальные классы				Контрольные классы			
	Исходный	Начальный	Продуктивный	Креативный	Исходный	Начальный	Продуктивный	Креативный
Работа с первоисточником	10	40	30	20	10	40	30	20
Наблюдение за явлениями и фактам	15	40	35	10	15	40	35	10
Анализ явлений и фактов	15	35	40	10	15	35	40	10
Выявление проблемы	15	45	25	5	15	45	25	5
Формулировка гипотезы	20	35	35	10	20	35	35	10
Разработка и проведение эксперимента, обработка и обобщение результатов	10	40	30	20	10	40	30	20
Обобщение результатов исследования, подготовка общих выводов	10	40	30	20	10	40	30	20
Использование достижения смежных наук	15	40	35	10	15	40	35	10

Таблица 2. Показатели уровней развития исследовательских навыков в конце опытно – экспериментальной работы в 9-10 классах.

Компоненты исследовательских навыков	Уровень развития исследовательских умений (%)	
	Экспериментальные классы	Контрольные классы

	Исходный	Начальный	Продуктивный	Креативный	Исходный	Начальный	Продуктивный	Креативный
Работа с первоисточником	5	10	45	40	10	40	30	20
Наблюдение за явлениями и фактам	5	20	45	30	15	40	35	10
Анализ явлений и фактов	5	15	50	30	15	35	40	10
Выявление проблемы	10	30	40	20	15	45	25	5
Формулировка гипотезы	10	20	40	30	20	35	35	10
Разработка и проведение эксперимента, обработка и обобщение результатов	5	20	45	30	10	40	30	20
Обобщение результатов исследования, подготовка общих выводов	5	25	35	35	10	40	30	20
Использование достижения смежных наук	10	30	40	20	15	40	35	10

Результаты опытно-экспериментальной работы может быть представлен нами представлен в следующих таблицах:

Таблица 3. Уровень развития исследовательских умений учащихся 9-10-х классов (в %) в начале проведение педагогического эксперимента

Классы	Уровень развития исследовательских навыков			
	Исходный	Начальный	Продуктивный	Креативный
Экспериментальные классы	4	43	46	7
Контрольные классы	4	43	46	7

Таблица 4. Уровень развития исследовательских умений учащихся 9-10-х классов (в %) в конце проведение педагогического эксперимента

Классы	Уровень развития исследовательских навыков			
	Исходный	Начальный	Продуктивный	Креативный
Экспериментальные классы	2	25	45	28
Контрольные классы	2	40	45	13

Анализ позволил нам прийти к следующим выводам:

1. Наблюдается повышение уровня развития исследовательских навыков старшеклассников в экспериментальных классах, при этом значительная разница составляет между начальным и продуктивным уровнями.
2. Наблюдается повышения уровня развития таких исследовательских навыков как «анализ явлений и фактов», а также «обобщение результатов исследования».
3. Повышение уровня развития исследовательских навыков учащихся 9-10-х классов происходит благодаря комплексному применению различных видов визуальных исторических источников с использованием специальных алгоритмов для учащихся.
4. Применение различных визуальных исторических источников способствовало повышению уровня знаний и умений учащихся, что в свою очередь привело к высоким результатам по итогам написания контрольных работ за разделы и за четверть.

На основании анализа апробации сформулированных нами педагогических условий мы предлагаем **следующие рекомендации** по применению различных визуальных исторических источников для развития исследовательских навыков учащихся в 9-10 классах:

1. Необходимо систематически и комплексно использовать разные виды наглядности систематически и комплексно: в учебном процессе на всех этапах урока (мотивационном, этапе структурирования информации, рефлексивном);
2. Применение различных визуальных исторических источников должно осуществляться на основе обучения через концепты (доказательство, изменение и преемственность, причина и следствие, сходство и различие, значимость, интерпретация) и приёмы технологии развития критического мышления, также технологии проблемно-ориентированного обучения.

Список использованной литературы

1. Андреев В.И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности (в обучении естественным предметам): диссертация д.п.н. Казань, 1983

2. Жанисов А. Т., Шегенова З. К. Развитие навыков исторического мышления на основе исторических концептов. Методическое пособие Астана, 2018
3. Ивашова О. А. Педагогическая технология новой образовательной парадигмы // Образовательная технология. – 2008. – №3
4. Интегрированная образовательная программа Назарбаев Интеллектуальных школ. Астана, 2017
5. Интегрированная образовательная программа по предмету «Всемирная история» Назарбаев Интеллектуальных школ. Астана, 2018
6. Иоффе А. Н. Визуализация в истории и обществознании – способы и подходы // Преподавание истории в школе. 2012. № 10
7. Короткова М.В. Наглядность на уроках истории. – М., 2000
8. Лестева Е. В. Педагогическое сопровождение исследовательской деятельности учащихся в процессе преподавания гуманитарных дисциплин: автореферат диссертации к.п.н. Смоленск, 2009
9. Любинская Т. Н. Формирование исследовательских умений и навыков старшеклассников в процессе подготовки к конкурсам и олимпиадам: автореферат диссертации к.п.н. Киров, 2010
10. Мухамадиярова Г. Ф. Формирование исследовательских умений старшеклассников сельской школы в учебной деятельности: диссертация к.п.н. Стерлитамак, 2010.
11. Савенков А. И. Методика исследовательского обучения младших школьников Самара, 2010
12. Шацкий С.Т. Пед. соч.: В 4 т. Т. 2 М., 1964

Екінші тілді сыныптарда дифференциациялық оқытудың қиындату түрі арқылы жазылым дағдысын дамыту

Темешова Айгерим Абдигаппаровна

*Шымкент қаласы химия-биология бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі*

АННОТАЦИЯ

*Бұл мақалада автор екінші тілді сыныптарда дифференциациялық оқытудың тиімділігіне жан-жақты сараптама жасап өткен. Осы мақсатта Lesson Study бойынша 7 Т2 (екінші тілді сыныпта) өткізілген зерттеу сабағының нәтижесі талданған. **Зерттеудің мақсаты:** дифференциациялық оқытудың қиындату түрі арқылы қазақ тілін екінші тіл ретінде оқитын сыныптың жазылым дағдысын дамыту. **Міндеттері:** Lesson Study негізінде бір сыныптың АВС деңгейіндегі оқушыларға зерттеу жүргізу, тиімді әдіс-тәсілдерді талдау, сол арқылы бүкіл сыныпты табысты жазылым дағдысына жетелеу.*

АННОТАЦИЯ

*В этой статье автор предоставляет всесторонний анализ эффективности дифференцированного обучения на уроках казахского языка как второго. Для этого были проанализированы результаты на уроках казахского языка (Я2). **Цель исследования:** развивать навыки письма посредством усложнения дифференцированных заданий. **Задачи:** провести исследование среди учащихся (АВС), проанализировать эффективность методов, использованных на уроках, таким образом, помочь учащимся преодолеть проблемы в письме.*

ANNOTATION

In this article, the author provides a comprehensive analysis of the effectiveness of differentiated learning in the lessons of the Kazakh language as a

second. To do this, teachers analyzed the results of the Kazakh language lessons (L2). The purpose of the study: to develop writing skills by complicating differentiated tasks. Tasks: to conduct a study among students (ABC), to analyze the effectiveness of the methods used in the lessons, thus helping students overcome problems in writing.

Lesson Study тәсілі мұғалімдерге сабақты бірлесе жоспарлау, қадағалау, талдауға мүмкіндік береді. Осы үдеріс барысында өзіндік ортақ ой мен пікір қалыптастырамыз.

Аталған тәжірибені негізге ала отырып, әріптестермен қазақ тілін екінші тіл ретінде оқитын орыс сыныптарына Lesson Study жүргіздік. Зерттеу нысанамыз ретінде жазылым дағдысын алдық. Себебі әрбір ағымдағы оқу жылындағы мониторинг екінші тіл бойынша жазылым дағдысы (өзге тілдік дағдылырмен салыстырмалы түрде) нәтижесінің төмен екенін аңғартады. Сондай-ақ, жылдағы оқу жылында 10Т2 сынып оқушылары тапсыратын сыртқы жиынтық бағалау емтиханының нәтижесін әдістемелік бірлестік отырысында талқылау барысында тілдік дағдылардың ішінен жазылым дағдысы бойынша оқушылардың көрсеткіші төмендігі айтылды. Оның ішінде сауатты жазу (сөздерге жалғауларды дұрыс жалғау), сөйлем құрылымдарындағы олқылықтар жиі орын алуда.

Осы орайда жазылым дағдысы бойынша түсінік бере кетсек.

«Жазылым» термині «жазу» деген мағынаны емес, «жаза білу», «ойынды басқа біреуге түсінікті болу үшін, қағаз бетінде сауатты жеткізе білу» дегенді білдіреді. Жазылым дағдысын жетілдірудің жолдары көп, дегенмен екінші тілді сыныптар үшін жазылым дағдысын жетілдіруде сөз бен сөзді байланыстыратын жалғауларды дұрыс жалғап, жай сөйлем құрылымын дұрыс құрастыру ерекше мәнге ие. Себебі бұл дағдыны меңгерген оқушы өз ойын сауатты, дұрыс жеткізе алады. Өз ойын дұрыс, сауатты жеткізе алатын оқушы жазылым тапсырмаларын (эссе, мақала, әңгіме) ешбір қиындықсыз орындау мүмкіндігіне ие.

Осы жазылым дағдысын меңгертуде дифференциациялық тапсырмалармен жұмыс жүргізу әдісінің ұтымды екеніне тәжірибе барысында көз жеткізіп келеміз. Әсіресе, екінші тілді сыныптарда дифференциациялық оқытудың тиімділігі ерекше екені баршамызға белгілі. Сондықтан да 7Т2 сыныптың қазақ тілінен жазылым дағдысын жетілдіру мақсатында Lesson Study жұмысы «Дифференциациялық оқытудың қиындату түрі арқылы оқушылардың жалғауларды дұрыс жалғап, жай

сөйлемдердің құрылымын сақтау негізінде жазылым дағдысын қалыптастыру» тақырыбы аясында жүргізілді. Осы мақсатта жүргізілген 1-4 тізбектелген сабақтарда жазылым дағдысын жетілдіруге арналған сараланған тапсырмалардың тиімділігі зерттеу жұмысымыздың негізіне айналды. Ол үшін дифференциациялық оқытудың қиындату түрі таңдап алынды. Оған себеп: алдыңғы сабақтарда тапсырмаларды балалардың жеңіл орындауы. Мұнан күтілетін нәтиже: әрбір оқушының жеке даму ерекшелігін есепке ала отырып, табысты жазылым дағдысына қол жеткізу. Зерттеу жұмысы барысында Lesson Study әдісі бойынша сыныпта ABC оқушысы белгіленді. Сонымен қатар сыныптағы барлық оқушыларды да 3 деңгейге топтастырдық. Ондағы мақсат-әрбір оқушының жеке даму аймағын анықтау және сол арқылы сыныпты табысты жазылым дағдысына жетелеу.

1-сабақ тақырыбы: «Адамның сырт келбеті мен мінезі». Сабақтың мақсаты: Лексикалық мағынасы жағынан заттың сипатын, көлемін, салмағын, аумағын білдіретін сын есімдерді ажырата білу, ауызша және жазба жұмыстарында қолдану. Осы мақсатқа қол жеткізу жолында сыныпта тыңдалым дағдысы бойынша тапсырмалар ұйымдастырылды. Негізгі мақсатымыз: сын есімді меңгерту және оның сөйлемдегі қызметін ұғындыру. Сонымен қатар, тыңдалым тапсырмасы соңында Lesson Study тақырыбына сәйкес шығармашылық жазба жұмысын ұйымдастыру.

Сабақ барысында зерттеу тақырыбы аясында төмендегі сараланған тапсырмалар жүзеге асырылды. Ол тапсырмалар жеңілден күрделіге қарай қиындатылып, әр оқушының деңгейіне сәйкес ұйымдастырылды. Мысалы:

Тыңдалымнан кейінгі тапсырма

1-тапсырма. Сараланған тапсырмалар негізіндегі жазба жұмысы (кеспе қағаздар таратылды).

С деңгейлі оқушылар үшін:

Қасқырдың әрекетін қалай ақтап алар едіңдер?

Дескриптор:

- Қасқырдың іс-әрекетін ақтайды;
- дәлел келтіреді
- 3-5сөйлем арқылы ойын жеткізеді.

Бағалау. Қай оқушы қасқырдың іс-әрекетін толыққанды ақтап ала алды? (өзара бағалау)

Болжам жауап:

- Қасқырдың тұз тағысы екеніне тоқталады;

- жыртқыш аңға тән инстинкті сипаттайды;
  - қасқырға жем болуына жол берген үш торайдың іс-әрекетіне баға береді.

В деңгейлі оқушылар үшін:

Үш торайға тән мінезді жасаған іс-әрекетімен байланыстыра отырып дәлелді түрде сипатта.

Дескриптор:

- Үш торайға сипаттама береді;
- Мінездеме жасауда олардың іс-әрекетінен мысалдар келтіре отырып дәлелдейді.

Бағалау. Дескриптор арқылы (мұғалімнің бағалауы)

А деңгейлі оқушылар үшін:

3 торайға сын есімдерді қатыстыра отырып, сипаттама беріңіз.

Дескриптор:

- үш торайға мінездеме бере алады;
- сын есімдерді орынды қолданады.

Бағалау. Дескриптор арқылы (мұғалімнің бағалауы).

Нәтиже: оқушылар тыңдалым дағдысы мен жазылым дағдысын бірлікте қарастырды, оқушылар тыңдалым мәтіні бойынша торайлардың мінезіне баға берді, өз ойын жай сөйлемдер арқылы, жалғауларды дұрыс байланыстыра отырып, жазылым тапсырмасы арқылы жеткізе алды.

Келесі сабақта қолданыс тапқан тапсырма үлгісіне талдау жасасақ:

2-сабақ тақырыбы: Салауатты өмір салты: Спорт– денсаулық кепілі.
Мақсатымыз: Тірек сөздер, жетекші сұрақтар, мәтін тақырыбы арқылы негізгі ойды анықтау.

Тыңдалымнан кейінгі тапсырма

2-тапсырма. Сараланған тапсырмалар негізіндегі жазба жұмысы (кеспе қағаздар таратылады)

С деңгейлі оқушылар үшін:

Мәтіннен Роналдудың еңбекқор, қайырымды, табысты екенін дәлелдейтін 3 дерек жаз. Роналдудың бойынантағы қандай қасиеттерді байқадың? Бұл қасиеттер спортшының жетістікке жетуіне қалай әсер етті?

Дескриптор:

- Роналдуның еңбекқор, қайырымды, табысты екенін дәлелдейді;
- ол бойынша 3 дерек жазады.

Бағалау. Дескриптор арқылы (өзара бағалау, мұғалімнің қорытынды сөзі)

В деңгейлі оқушылар үшін:

Спорт Роналдуға қандай мүмкіндіктер берді? Тыңдалым мәтінінен 3 дерек келтір.

Дескриптор:

- Спорттың Роналдуға берген мүмкіндіктерін ашып көрсетеді;
- тыңдалым мәтінінен 3 дерек келтіреді.

Бағалау. Дескриптор арқылы (өзара бағалау, мұғалімнің қорытынды сөзі)

А деңгейлі оқушылар үшін:

Тірек сөздерді таңдап алып, «Роналду-футбол жұлдызы» тақырыбы бойынша 3 сөйлем жаз.

Дескриптор:

- тірек сөздерді тиімді пайдаланады;
- 3 сөйлем жазады.

Бағалау. Дескриптор арқылы (мұғалімнің бағалауы)

Нәтиже: Оқушылар оқылым мен жазылым дағдысын байланыстыра қарастыру арқылы жетекші сұрақтарға жазылым тапсырмасы арқылы нақты, дәлелді жауап берді.

3-сабақ тақырыбы: Біздің өміріміздегі музыка. Сабақ мақсаты: Жазба жұмыстарында сөзге жалғанатын қосымшаларды орфографиялық нормаға сай жазу.

Тыңдалымнан кейінгі тапсырма

2-тапсырма. Сараланған тапсырмалар негізіндегі жазба жұмысы (кеспе қағаздар таратылады)

С деңгейлі оқушылар үшін:

Асатаяқ - қазақ ... келе жатқан музыкалық аспабы. Тоқылдақ, сылдырмақ, сақпан сияқты сілкілмелі ... қатарында. ... ойнау тәсілі айтарлықтай, қиын емес. ... ырғап, сілкіп, шайқап ойнайды. ... бұл ... бақсылар мен абыздар қобыз, даңғара, дауылпаз сияқты музыкалық ... қатар ... айықтыру ... қолданған. Көп нүктенің орнына қажетті сөздерді тауып, оларға тиісті жалғауларын жалғап, мәтінді толықтыр.

Қажетті сөздер: аспапта, ертеде, мақсатында, халқының, науқастан, көнеден, асатаяқты, аспаптардың, асатаяқты, аспаптармен

Дескриптор:

-көп нүктенің орнына қажетті сөздерді теріп жаза алады.

В деңгейлі оқушылар үшін:

Дауылпаз – қазақ.. ұрып ойналатын көне саз аспабы. Ертерек... бұл аспап соғыс құралы ретінде айбар беріп, қыр көрсету үшін қолданған. Бертін келе дауылпаз... аңшылық пен құсбегілік... де пайдаланатын болған. О... жасалу әдісі күрделі. Дауылпаз... шапаты - өзегі алынған сырты жұмыр бітеу ағаш... ойып жасалған. Беті әбден иленіп, кептірілген тері... қапталады. Көп нүктенің орнына өз бетіңше тиісті жалғауларын жалғап, мәтінді толықтыр.

Дескриптор:

- көп нүктенің орнына өз бетінше қажетті жалғауларын жалғап, мәтінді толықтыр

А деңгейлі оқушылар үшін:

Қобыз екі шекті қырық... тарта ат.. ұзын қылы керілген ысқышы бар аспап. Қылқобыз аталуы да осы... болар. Қобыз үні... төмендеп қайта

жоғарылап дыбыс шығаруы — шектері... саусақ... ұшы... ғана тигізіп, сәл ғана басып шертіп, керілген қыл... ысқыш... үйкеп ысқылап тарту арқылы шығады.

Қажетті жалғаулар: -тың, -нің, -тың, -ды, -не, -қа, -дан, -н, -пен

Көп нүктенің орнына тиісті жалғауларын жалғап, мәтінді толықтыр.

Дескриптор:

-көп нүктенің орнына тиісті жалғауларын жалғап, мәтінді толықтыр.

Бағалау. Дескриптор арқылы (өзара бағалау, мұғалімнің қорытынды сөзі)

Нәтиже: оқушылар жай сөйлемдер ішіндегі түсіп қалған тиісті жалғауларды дұрыс қоя отырып, жазылым тапсырмасын сауатты орындады. Жай сөйлемдерді дұрыс құрылымдады.

Міне, кез келген оқу дағдысын қамтыған әрбір сабақтан соң игерілген мәтінді қорытындылау мақсатында шығармашылыққа баулитын осындай деңгейлік тапсырмалар арқылы оқушылардың жазылым дағдысын дамытуды басшылыққа алуға болады. Дифференциациялық оқытудың қиындату түріне құрылған осындай тапсырмалар легі барлық сыныпты табысты оқуға жетелеуде жағымды ахуал қалыптастырады. Тыңдалым тапсырмасы негізінде жүргізілген жазылым тапсырмасы ABC оқушылардың ақпаратты жинау, іріктеу, өңдеу және жеткізу мақсатындағы дағдыларын жетілдіреді. Сыни ойлауға жетелейді. Жалғауларды жалғауда қателіктерді өзара түзей отырып, тіл білімінің грамматика саласы бойынша түсініктерін молайтады. Оның нәтижесі тыңдалым мәтіні бойынша жетелеуші сұрақтарға жауап беруде жай сөйлемдерді мейлінше дұрыс құрылымдай отырып, өз ойларын дәптер бетіне жүйелі түсіре білуінен анық көрінді. Сондай-ақ, оқушылар тек жетелеуші сұрақтарға жауап беріп қана қоймай, тыңдалым мәтінін жан-жақты талдауға, мәтіннің негізгі идеясын ашуға негіз болған сөз тіркестері мен сөйлемдерді таңдап алуға, сол арқылы түйінді ой жасауға дағдыланады. Бұл дағдылар оқу мақсатына жетелеуде ерекше қызмет атқарды.

Алынған нәтижеге сараптама жасасақ, В және С деңгейлі оқушылардың жазылым жұмыстарынан оң өзгерістерді аңғаруға болады. Жетістік ретінде төмен деңгейлі оқушылар жазылым тапсырмасын орындау барысында жалғауларды орынды жалғап, жай сөйлем құрылымын сақтауға ерекше мән беріп жүргендірін атап өтсем болады. Мысалы, С деңгейлі А оқушының жұмысындағы сатылай өзгерістер көрінісі:

Мен көп жаздымда ең қатты
қобалжатымын. Мәсәле, сабақта.
Бірақ әрбір мағам бір өмір
түйенде жұмысқа ашты. Ол менің
сұрағымда бір жерге апарды. Келген
соң ол маған таңда деп денкеге
отырғызды. Бірінші уақытта мен
ең нәрсені тусіндегі отырғым. Бірақ
бірнеше уақыттан мен қыздың
қулықпендей сұрағымдан аққан таудың
үстіндегі сұрақ естей бастадым. Ең
қарай талдардан, затсайып әнің
және кішкентай шымшықтардың
өуенін естіп, асаным тоңашталды.
Қалайрақтар шымшықтан, құн жасарқа-
рап, жемден өскеріп, сол кезде құлақ
түре білген. Снді мен затты
қобалжосам, әрдейін сол ертегідей
жерге барамын.

Жауап
Жауап
Жауап

Жыл басындағы жұмысы

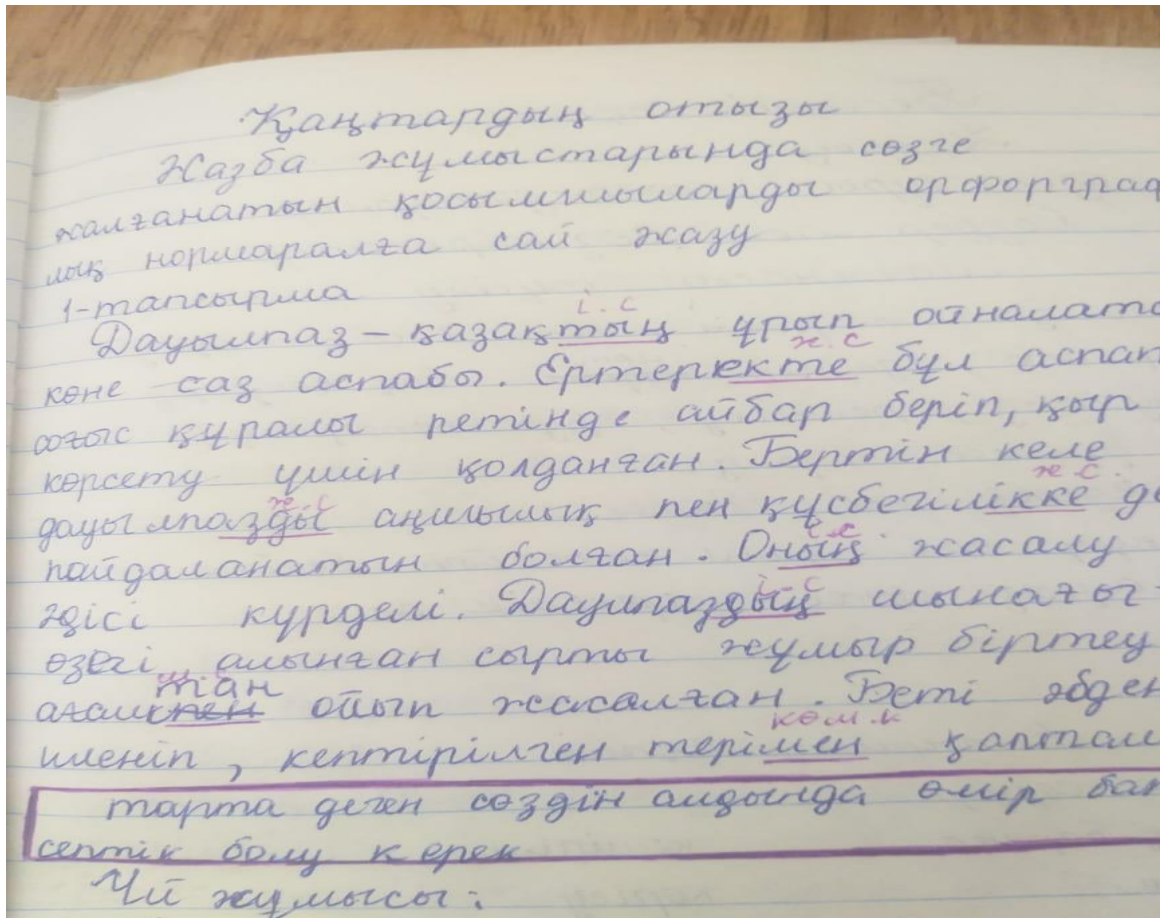
III тақсан
II Әдеп құралы, салт-дәстүр
Наурыз бойынша
жылдағы бағалау
26.5 ойындары

Асық ату ойыны

1. Асық – балаларға... арналған. ✓ қазақ тілінде ұлттық ойын. ✓
2. Асық – ойын. К... сүйе. М... ✓
3. Қойдың асық. М... жілігі. М... алып. М... жұмыр сүйек. ✓
4. Тұлға... су... қайнатып ала. М... және кептіреді. ✓
5. Сақа ату... арналған... асық. ✓
6. Басқалардың ірі. М... салмақты. М... ✓
7. Шенбердің арақашықты. М... 4 метр. ✓
8. Кезек сақа ниру арқылы анықтала. М... ✓
9. Асық... ал. М... тәй. М... бұқ. М... шік. ✓
10. Мақсаты – барлық асық. М... шенбер. М... шығару. ✓
11. Табан (өлшем бірлік) асық ниру. М... ойыншы. М... табаны. М... ұзын. ✓
12. Мақсаты асық. М... көмбе сызығынан үш табан қашықтық. М... ✓
13. Жену үшін барлық асық. М... қайнатып түсіру керек. ✓
14. Асық – ептілік. М... мергендік. М... тіл табысу. М... үйретеді. Ас олар. ✓

Қыз қуу ойыны бір тегіс, жұмсақ топырақты жазық жерде өткізі қашықтығы 300 метрдей, ені 30-40 метрдей жер болуы шарт. алаңнан қарама-қарсы жағында, бұрылыста жалауша қадалған ба болады. Қызбен жігіттен екі-екіден жұптар жасақталады. Сөре жігіттен 15 метрдей алда тұрады. Төрешінің белгісі бойынша қыз бір мезетте сөреден шаба жөнеледі. Ойынның шарты бойынша бірінші болып қалған қыз. Егер жігіт бұрылысқа дейін қыз жеңімпаз ретінде қызды құшақтап, сүйеге міндетті. Ал жігіт оған ү бұрылыстан қайта шапқанда қыз көрермендердің гулеп қостауы үст жігітті қамшының астына алады. Екеуі де осы жарыс үст қалғандардың сынаптай сырғыған ептілігі, шабандоздық шеб білулері керек.

Орын алған өзгеріс нәтижесі 1-жұмысы

2-жұмысы

Көріп отырғанымыздай, дифференциациялық оқытудың қиындату түрі бойынша жазылым дағдысын жетілдіру жұмысын осы бағытта жүргізудің тиімділігі тәжірибе жүзінде байқалды. Әр оқушы өзінің қабілетіне сай дамуға мүмкіндік алды. Сонымен, қазақ тілін екінші тіл ретінде оқитын орыс тілді сыныптарда дифференциациялық оқытудың қиындату түрі арқылы жазылым дағдысын жетілдіру жолындағы мен қол жеткізген нәтижелер:

- оқушылар жазбаша сөйлеу тілінің дамуын сөйлесім әрекетінің өзге де түрлерімен (тыңдалым, айтылым, оқылым, тілдесім) байланыстыра қарастыра алады;
- шағын әңгіме, мәтін, ертегі, әңгіме сюжеті бойынша өз бетінше жазбаша түрде талдау жұмыстарын жасай алады;
- грамматикалық құрылымдарды еркін әрі сауатты қолдана алады;

Жалпы, Lesson Study әдісі арқылы әріптестерен бірлесе жасалған жұмыс міндетті түрде өз нәтижесін беретініне көз жеткіздік. Әрбір сабақ

соңында оқушылар оқу мақсатына табысты түрде қол жеткізе алады. Ал бұл қол жеткізген нәтиже мұғалімнің кәсіби шыңдалуына жол ашады.

Жалпы, мен зерттеу жұмысы аясында жазылым дағдысын дамытудың бір ғана жолын қарастырып отырмын. Жазылым дағдысын дамытудың жолдары өте көп. Алдағы уақытта дифференциациялық оқытудың қиындату түрін қолдана отырып, табысты жазылым дағдысына өзге де тиімді әдіс – тәсілдерді қолдана отырып қол жеткізуді басшылыққа алудамын.

Сонымен, жазылым 4 дағдының ішінде оқушының нәтиже көрсететін, мұғалімнің өнім алатын дағдысы болып табылады. Сондықтан келешекте қазақ тілін екінші тіл ретінде оқитын орыс тілді сыныптарда дифференциациялық оқытудың қиындату түрі арқылы жазылым дағдысын жетілдіруде мына нәтижелерге қол жеткізгім келеді:

- көрем әдеби стиль үлгілерін (шағын әңгіме, мәтін, ертегі, әңгіме) өз бетінше көркем тілде сауатты құрастыра алады;
- публицистикалық стиль үлгілерін (мақала, эссе) мәтіндерін еш қиындықсыз сауатты жаза алады;
- ресми іс-қағаз стиль үлгілерін сауатты жаза алады;
- өз ойын құрмалас сөйлем құрылымын сақтай отырып, еркін жеткізеді;
- грамматикалық құрылымдарды қолдануда жоғары сауаттылыққа ие;

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. АОО«Назарбаев Интеллектуальные школы». Программа развитие одаренности детей.
2. Пит Дадли. Lesson Study: нұсқаулық.